

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE MEDYA VE DEMOKRASİ:
SEÇİM BARAJLARININ MEDYADA TEMSİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

AYSUN DUKUL

İSTANBUL, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE MEDYA VE DEMOKRASİ:
SEÇİM BARAJLARININ MEDYADA TEMSİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

AYSUN DUKUL

Danışman: PROF. DR. MEHMET ÖZÇAĞLAYAN

İSTANBUL, 2022

ÖZET

TÜRKİYE’DE MEDYA VE DEMOKRASİ: SEÇİM BARAJLARININ MEDYADA TEMSİLİ

Günümüzde modern demokrasilerde temsili demokrasi uygulanmaktadır. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan seçimler, yurttaşların siyasi temsili ve katılımını gerçekleştirir. Seçimler ülkemizde ‘temsilde adalet’ ve ‘siyasal istikrar’ unsurlarına dayanmaktadır. Uygulanan nispi temsil sisteminin ana işlevi ise temsilde adaleti sağlamaktır. Demokratik seçimler için tartışmalı ve önemli bir konu olan seçim barajları, ülkemizde 1980 askeri darbesinden sonra 10 Haziran 1983’teki 2839 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. Türkiye’deki 39 yıldır süregelen yüzde 10 seçim barajı, dünyadaki demokrasi uygulamalarında görülen en yüksek seçim barajı oranıdır. Siyasi istikrarı sağlama amaçlı getirilen seçim barajları, ülkemizde demokrasi açısından sorgulama konusu olmaktadır. Her seçim dönemi, Anayasa değişikliği, demokrasi açılımlarında tartışma konusu haline gelen ülke ve yerel idarelerdeki seçim barajları, medya-demokrasi ilişkisinde temsil bağlamında bir araştırmayı da önemli hale getirmektedir. Sıklıkla siyasi gündemin medya gündemini belirlediği ülkemizde, bu konuda güçlü bir kamuoyunun oluşamayışında medyanın temsiliyi araştırmak ve değerlendirmek, demokratik rolünü irdelemek bu araştırma için temel amaçtır. Yurttaş bilincinin demokratik seviyesinin düşük olduğu noktasındaki bakış açıları, kanıksanmış siyasi kültürün demokratik kültürü inşa edememesi gibi etkenler izleğinde, seçim barajları konusunun, dış etkenler olarak niteleyeceğimiz AB’ne giriş süreci dışında, çoğunlukla siyasi partilerin pazarlıklarına ya da beklentilerine bırakıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda, medyanın demokrasilerde dördüncü güç olarak tanımlanmasını sağlayacak bilgilendirme, aydınlatma ve denetim rolünü sorgulamak ve gündeme yansıyan seçim barajlarının medya temsiliyi araştırmak, ülkemizin demokratik evrilmesine katkıda bulunmak için zorunlu olmaktadır. Araştırma kapsamında, Türkiye’nin siyasi elitleri, medya elitleri, sivil toplum ve akademinin medyadaki temsili ve görüşleri incelenmiş, değerlendirilerek özgün bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya ve Demokrasi, Seçim Barajı, Medya ve Siyasi Temsil, Medya ve Siyasi Katılım, Medya ve Sivil Toplum, Medya Elitleri, Siyasi Elitler.

ABSTRACT

MEDIA AND DEMOCRACY IN TURKEY: REPRESENTATION OF ELECTION THRESHOLDS IN THE MEDIA

In today's modern democracies, representative democracy is practiced. Elections, which are indispensable elements of democracy, realize the political representation and participation of citizens. Elections in our country are based on the elements of 'justice in representation' and 'political stability'. The main function of the proportional representation system being implemented is to provide justice in representation. Election thresholds, which are a controversial and important issue for democratic elections, came into force with law no. 2839 on 10 June 1983 after the 1980 military coup in Turkey. The 10% electoral threshold in Turkey, which has been ongoing for 39 years, is the highest election threshold rate seen in democracy practices in the world. Election thresholds, which have been implemented to ensure political stability, are a matter of questioning in terms of democracy in Turkey. In every election period, the constitutional amendment, and the election thresholds in country and local administrations/local governments that have become the subject of debate in democracy initiatives, entail a research that is important in the context of representation in the media-democracy relationship. In our country, where the political agenda often determines the media agenda, researching and evaluating the representation of the media and examining its democratic role in the absence of a strong public opinion on this issue are the main objectives of this research. It is known that the issue of electoral thresholds is mostly left to the bargaining or expectations of political parties, except for the EU accession process, which we can describe as external factors, following factors such as the point of view of the low democratic level of civic consciousness and the inability of the political culture to build a democratic culture. In this context, in order to contribute to the democratic evolution of our country, it is imperative to question the role of information, enlightenment and control that will enable the media to be defined as the fourth estate in democracies, and to investigate the media representation of election thresholds that are reflected in the agenda. Within the scope of the research, the representation and views of Turkey's political elites, media elites, civil society and academia in the media were examined and evaluated, and an original result was tried to be reached.

Keywords: Media and Democracy, Election Threshold, Electoral Threshold, Media Representation, Political Representation, Political Participation, Media Elites, Political Elites, Civil Society.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın ülkemiz demokrasisi adına önemi konusunda ufkumu açan, yol gösteren tezimin fikir ve isim babası Prof. Dr. H. Emre BAĞCE'ye, tez yazımında bana inanan ve değerli görüşleriyle büyük katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Mehmet ÖZÇAĞLAYAN'a, karşılaştığım her zorlukta engin bilgi birikimini benden esirgemeyen Prof. Dr. Emine YAVAŞGEL'e, Cumhuriyet Gazetesi arşiv sistemine ulaşmamda ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve desteğini cömertçe paylaşan Prof. Dr. H. Barış DOSTER'e, verdiği destekle çalışmamı zenginleştiren Dr. Kemal GÜNAY, Dr. Cevdet AŞKIN'a ve son olarak lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince ve tez çalışmam sırasında bana gösterdiği içten, samimi ve olağanüstü desteği, akademik gelişimime sağladığı katkının yanı sıra, beni her zaman motive eden, aynı zamanda yolumu aydınlatan 'hocaların hocası' Prof. Dr. Suat GEZGİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca hayatım boyunca her daim, çalışmanın önemini vurgulayarak yanımda olan ve desteğini esirgemeyen annem Advie Dukul, ülkemizde emek ve doğruluğun sosyal adaletle sonuçlanması gerektiği inancını aşıl原因an babam Ahmet Yavuz Dukul'a ve çalışmam sırasında ondan esirgemediğim zamanlara gösterdiği sabır ve hoşgörü için oğlum Ferit Batur Altın'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.2. Araştırmanın Yöntemi	4
1.3. Betimsel İstatistiksel Analiz	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
2. DEMOKRASİYE DAİR KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE	7
2.1. Demokrasi Kavramı.....	7
2.1.1. Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı.....	12
2.1.2. Çoğulcu Demokrasi Anlayışı	16
2.2. Demokrasinin Başlıca Unsurları.....	19
2.2.1. Siyasi Temsil.....	19
2.2.2. Siyasi Katılım.....	25
2.2.3. Seçimler	31
2.2.4. Sivil Toplum	38
2.3. Türkiye'nin Demokratikleşme Süreci ve Demokratik Kültürü	43
2.4. Türkiye'de Seçim Barajları.....	52
2.4.1. Milletvekilleri Genel Seçim Barajları	52
2.4.2. Yerel İdarelerde Seçim Barajları.....	58
2.4.3. Seçim Barajlarının Demokrasiye Etkileri	62
3. MEDYA-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ	70
3.1. Demokrasi ve Basın Özgürlüğü.....	70

3.2. Medyanın Demokrasi Açısından Olumlu İşlevleri.....	76
3.3. Medyanın Demokrasi Açısından Olumsuz İşlevleri.....	79
3.4. Medya ve Demokrasi İlişkisinin Öznesi: Kamuoyu.....	86
3.5. Medyanın Ekonomi-Politiği: İktidar İlişkisi.....	92
3.6. Siyasi Partiler, Seçim ve Medya İlişkisi: Siyasal Rekabet Özgürlüğü	100
3.7. Türkiye’de Medyanın Demokratikleşmesinde Yapısal Sorunlar.....	108
4. SEÇİM BARAJLARININ MEDYADA TEMSİLİ	117
4.1. Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili.....	117
4.1.1. Cumhuriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili	118
4.1.2. Milli Gazete’de Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili	127
4.1.3. Milliyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili	139
4.1.4. Hürriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili	154
4.1.5. Siyaset Elitlerinin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi	164
4.2. Seçim Barajı Konusunda Medya Elitlerinin Temsili.....	166
4.2.1. Cumhuriyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili.....	167
4.2.2. Milli Gazete Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili	177
4.2.3. Milliyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili.....	187
4.2.4. Hürriyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili	194
4.2.5. Medya Elitlerinin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi.....	203
4.3. Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medyada Temsili	204
4.3.1. Cumhuriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili	205
4.3.2. Milli Gazete’de Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili	209
4.3.3. Milliyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili.....	212
4.3.4. Hürriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili	219
4.3.5. Sivil Toplumun Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi.....	224
4.4. Seçim Barajı Konusunda Akademik Medyada Temsili.....	225
4.4.1. Cumhuriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler.....	225
4.4.2. Milli Gazete’de Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler	228

4.4.3. Milliyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler.....	229
4.4.4. Hürriyet Gazetesi’nde Seçim Barajları Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler	233
4.4.5. Akademik Görüşlerin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi	234
5. SEÇİM BARAJI KONUSUNUN MEDYADAKİ TEMSİLİNİN GENEL	
DEĞERLENDİRİLMESİ	236
SONUÇ	247
KAYNAKÇA	249
EKLER.....	278

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Grafik 1: Siyaset Elitlerinin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili	164
Grafik 2: Medya Elitlerinin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili.....	203
Grafik 3: Gazetelerde Seçim Barajı Konusunu Ele Alan Medya Eliti Sayısı	204
Grafik 4: Sivil Toplumun Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili.....	224
Grafik 5: Akademik Görüşlerin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili	234
Grafik 6: Cumhuriyet Gazetesi’nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili.....	236
Grafik 7: Milli Gazete’de Tüm Kategorilerin Genel Temsili	238
Grafik 8: Milliyet Gazetesi’nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili.....	240
Grafik 9: Hürriyet Gazetesi’nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili	242
Grafik 10: Seçim Barajı Konusunda Gazetelerde İncelenen Haber Sayısı	244

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANKA	: Anka Haber Ajansı
ANP	: ANA Parti
AP	: Avrupa Parlamentosu
ATO	: Ankara Ticaret Odası
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BCP	: Bağımsız Cumhuriyetçi Parti Genel Başkanı
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DEVA	: Demokrasi ve Atılım Partisi
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DSHP	: Demokratik Sol Hareket Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
EDP	: Eşitlik ve Demokrasi Partisi
EMEP	: Emek Partisi
ESAM	: Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
ESİAD	: Ege Sanayicileri ve İşinsanları Derneği
FP	: Fazilet Partisi
GYİAD	: Genç Yönetici ve İş Adamları Derneği
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
Hak-İş	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HAS	: Parti Halkın Sesi Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi

HEPAR	: Hak ve Eşitlik Partisi
HP	: Halkçı Parti
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HÜDA	: PAR Hür Dava Partisi
İP	: İşçi Partisi
İPM	: İstanbul Politikalar Merkezi
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MAZLUMDER	: Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MYK	: Merkez Yönetim Kurulu
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği
ÖDP	: Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PM	: Parti Meclisi
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı,
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
RTYK	: Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SHP	: Sosyaldemokrat Halk Partisi
SİP	: Sosyalist İşçi Partisi,
SP	: Saadet Partisi
SPY	: Siyasi Partiler Yasası
SODEV	: Sosyal Demokrasi Vakfı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	: Toplumcu Değişim Partisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESAV	: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TGSD	: Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TMMOB	: Makina Mühendisleri Odası
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTB	: Türk Tabipleri Birliği

Türk-İş	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YİK	: Yüksek İstişare Konseyi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

1. GİRİŞ

Bu çalışma, medya-demokrasi arasındaki ilişki bağlamında 1983'ten 2021 Eylül ayına kadar medyada yer bulan seçim barajı konulu haberleri, siyasi gündemde yer alan tartışmaların ve açıklamaların yoğunlaştığı dönemleri esas alarak inceleme altına almaktadır. Araştırmada, basın gündemini belirlemek için 1983'ten beri yayın hayatına devam eden siyasi yönelimine göre sınıflandırılmış dört ulusal gazete seçilmiştir. Gazetelerden merkez sol, sosyal demokrat, sol ve demokrat çizgide yayın yapan Cumhuriyet, "Milli Görüş" çizgisindeki ve incelenen gazeteler içinde muhafazakar duruşuyla değerlendirilebilecek Milli Gazete, merkez ve merkez sağ çizgide nitelenebilecek Milliyet ve Hürriyet gazeteleri, seçilmiştir. Ülkemizde merkez ve merkez sağ çizgi, geniş bir temsil alanı kapsadığından bu kategoride iki gazetenin seçilerek temsil kabiliyetinin en gerçekçi sonuçları vermesi amaçlanmıştır. Seçim barajları konusunda medya temsili dört kategoride ele alınmıştır. Gazetelerin taramalarında ülkemizde sosyal sistemler içerisinde en baskın ve etkileşimi yüksek sistemin siyasi sistem olduğu savıyla, önce siyasi elitlerin seçim barajlarına dair haber ve açıklamaları incelenmiştir. Medya gündemi, siyasi gündemin belirleyiciliğinde oluşturulduğundan ve kamuoyuna erişimi, gündem oluşturma gücü, etkisi ve önemi nedeniyle medya elitlerinin seçim barajına ilişkin yazıları araştırmaya dahil edilmiştir. Demokrasinin başlıca unsurlarından sivil toplumun, gündeme yansıyan haberleri ve açıklamalarının yanı sıra, medya gündeminde kendine yer bulan akademisyenlerin makaleleri, röportaj ve açıklamaları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada; medyanın tüm kategorilerde temsili hangi oranda gerçekleştirdiği, ne şekilde ele aldığı, içeriği nasıl verdiği saptamak amaçlanmıştır. Çalışmada gazetelerin ideolojik ve siyasi eğilimlerinin seçim barajı konusunda temel aldığı ölçütler, haber sunumundaki farklılıklar, metnin söylemindeki değişkenlere ek olarak, siyasi elitler, medya elitleri, sivil toplum ve akademinin medya temsilindeki oranı, yaklaşımı incelenerek ülkemizdeki demokratik gelişim süreçleriyle olan ilişkisinde medyanın kamusal görevlerini yerine getirip getirmediği incelenmiştir. Dört farklı gazete ve dört kategoride oluşturulan frekanslarla medya-demokrasi ilişkisi açısından özgün sonuçlara ulaşılabilecek veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada, ülke seçim barajının medya ve siyasi gündemdeki temsilini belirlemek için nitel araştırma yöntemlerinden betimsel istatistiksel analiz yöntemi uygulanmıştır. Kategoriler, medya gündeminde ele alınan konunun alt kategorileri oluşturularak, detaylı bir analize dönüştürülmüştür. Çalışmada kullanılacak kriterlere uygun olarak betimleyici analiz yöntemi uygulanmış ve verilerin belirgin olarak ortaya koyulması için frekans tabloları oluşturulmuştur.

Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, demokrasinin kavramsal çerçevesi çizildikten sonra demokrasinin başlıca unsurlarında öne çıkan temel kavramlar, demokrasi yaklaşımlarındaki farklı anlayışların genel özellikleri ortaya konularak demokrasi geleneğinin geldiği yer itibarıyla Türkiye'deki siyasi kültür ve demokratik niteliği değerlendirilmiştir. Temsili demokrasinin özünü oluşturan seçimler, 'temsilde adalet' ve 'siyasal istikrar' ilkelerine dayalıdır. Ülkemizde de yüzde 10 seçim barajı, 1982 Anayasası'nın 67. maddesinde bulunan seçim yasalarının 'temsilde adalet ve yönetimde istikrar' ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenleneceği ilkesine

dayanarak 1983'ten günümüze dek geçerlidir. Seçim barajları, uygulandığı ülkelerde siyasi, sosyal etkileri bakımından demokrasi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Nispi temsil sisteminin temel işlevi, temsilde adaleti sağlamak olsa da dünyanın en yüksek oranı olan yüzde 10 seçim barajı, ülkemizde seçimlerin demokratik niteliği bakımından tartışmalı bir konu haline gelmektedir. Ülke ve yerel idarelerdeki seçim barajı şartları ve düzenlemeleri, her seçim ve Anayasa değişikliği döneminde, demokrasi reform paketlerinde, demokratik açılım süreçlerinde, çoğulcu demokrasi anlayışı açısından temsil noktasında sorgulanma konusu olmaktadır. Tüm bu nedenlerle seçim barajı ve seçim sistemlerinin demokrasinin siyasi temsil, siyasi katılım, seçim ve sivil toplum unsurlarıyla ilişkisi irdelenerek, Türk siyasal ve demokrasi hayatındaki belirleyici role sahip siyasi partiler ve seçmenler bağlamındaki etkisi araştırılmıştır. Seçim barajlarının demokrasiye, demokratik süreçlere, kurumsal ve davranışsal, statik ve dinamik, sosyolojik ve psikolojik birçok etkisinin yanı sıra, siyasi temsilde adaletin, medya temsilde de çoğulculuğa kapı aralayacağına dair savlar için kuram ve yaklaşımlar analiz edilmiştir.

İkinci bölümde, medya ve demokrasi ilişkisinde basın özgürlüğünün önemi, medyanın demokrasi açısından olumlu ve olumsuz işlevleri açıklandıktan sonra, medya-demokrasi ilişkisinde özne olan kamuoyunun oluşumu ve oluşturulmasında medyanın gündem belirleme ve çerçeveleme gücü tartışılmıştır. Gündem yaratma, kamuoyu oluşturma gücü ve imkanı nedeniyle medyanın demokratik yönetimlerin gelişiminde, siyasetin ve siyasal temsilin kamuoyuna yansıtılmasındaki etkin rolüne değinilmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan seçim barajlarının medyada temsili, medyanın kamusal ve demokratik rolünü incelemeyi önemli kılmıştır.

Siyasi gündem ve medya gündemini etkileyen ve belirleyen unsurlardan medyanın ekonomi-politikteki iktidar ilişkileri, siyasi partiler, seçim ve medya ilişkisinde medyanın demokratik siyasi rekabet olanakları sorgulanmış ve Türkiye'de medyanın demokratikleşmesindeki yapısal sorunlar değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde, siyaset ve medya gündemi ilişkiselliğinde kamu gündeminin oluşum sürecinin, seçim ve seçmen tercihlerine etkisi ele alınarak ülkemizdeki demokratik seviyenin tespiti katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde, 39 yıldır uygulanan seçim barajlarının neden olduğu tartışmaları ve sorunları iletimindeki medya temsili ve söylemi incelenmiştir. İnceleme nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel istatistiksel analiz tekniği aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede medya ve siyasal gündeme yönelik verilerle, incelenen gazetelerin gündemleri arasındaki ilişkiler incelenmiş, bu bulgular hem genel olarak tüm kategorilerde hem de gazetelerdeki tüm kategorilerin oranları sayısallaştırılmıştır. Kategorilerdeki öne çıkan farklılık ve benzerlikler ortaya konularak, medya temsilde demokrasiye katkıda bulunmaya dönük ilişki saptanmaya çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, medya ve demokrasi ilişkisini esas alarak 1983 ve 2021 yılları arasında seçim barajlarının medya temsiliyi incelemektir. Araştırma kapsamında, seçim barajlarının 4 kategorideki medyadaki temsili ne kadar ve ne şekilde gerçekleştiği ve dönemsel olarak demokrasi perspektifindeki sonuçları ölçümlenmiştir. Medya temsilde 4 ayrı gazetede ve 4 ayrı kategoride seçim barajları tartışmaları araştırılıp, seçim barajı konusunda görüşler tespit edilmeye çalışılmıştır. Demokrasi ve medya ilişkisinde temsil, kamuoyu oluşturmak açısından önemli olduğundan, siyasi

gündemden medya gündemine yansıyan haberler, açıklamalar, görüşler ve köşe yazıları ülkemizin demokratik kültürünün niteliğini anlamak açısından önemli görülmektedir. Ülkemizde siyasi gündemin medya gündemini büyük oranda belirlediği, siyasetin ve demokrasinin siyasi partiler aracılığıyla ve sandık sonuçlarıyla ilerlediği göz önünde bulundurulduğunda; önce siyasi elit kategorisi, ardından medya elitlerinin kamuoyu oluşumundaki etkisi baz alınarak köşe yazarları incelenmiştir. Ayrıca siyasi gündemde yer alan seçim barajları konusunu kaleme alan medya elitlerinin kamuoyunu yönlendirme gücü dikkate alınarak, tartışmaları hangi kavramlarla ele alındığının ortaya konulması amaçlardan biridir. Demokrasinin başlıca unsurlarından olan sivil toplum temsilcileri ve kurumlarının da medyadaki görüşlerinin ardından, akademik açıklamalar ya da yapılan çalışmaların medyada ne kadar yer bulduğu araştırılmıştır. Araştırmada örneklemdeki gazetelerin gündeme gelen seçim barajı tartışmalarına ait haberleri, hangi sayfalarda ve nasıl yer verdiği, haber içeriğinin aktarım şekli değerlendirilerek, medya-demokrasi ilişkilerinin incelenmesini sağlayacak bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneklemdeki tüm gazetelerde birinci sayfa, sürmanşet, tam sayfa ya da büyük puntolarla atılan başlıklar tespit edilmeye çalışılarak, medya temsilinin seçim barajlarını gündeme alma, belirleme, oluşturma bağlamındaki, farklı yaklaşımların gösterilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın sorunsalı, seçim barajı tartışmalarının medyadaki temsilinin, ülkemizdeki demokrasi anlayışı ve siyasi kültürü yansıtıp yansıtmadığını saptamaktır. Türkiye’de seçim barajları tartışmalarında, iktidar-ana muhalefet ekseninde çoğu zaman çatışmacı ve kutuplaştırıcı bir tarzda gerçekleştiği gözlemlenen siyasi gündemin, medya gündemine de yansıtıp yansıtmadığını verilerle göstermektir. Araştırmanın amaçlarından biri de siyasi temsilde, adaletin sağlanamadığı yönetimlerde medya gündeminin çoğulcu bir içerik üretmekte yaşayabileceği sorunları tespit etmeye çalışmaktır. Ayrıca bir diğer amaç da siyasi ve ekonomik yapısal faktörlerden etkilenen medyanın, demokratik rolünü kamusal çıkara uygun gerçekleştirmesinde medya temsilde karşılaşılabileceği engelleri ortaya koymaktır.

Bu kapsamda ve bu hedefler doğrultusunda araştırmada şu soruların yanıtları aranacaktır:

- Türkiye’deki demokrasi anlayışı ve siyasi kültürümüz demokrasinin başlıca unsurlarını gerçekleştiriyor mu?
- Türkiye’deki demokratik anlayış ve uygulamalarının neden olduğu seçim barajının demokrasi pratiğine etkilerinin ve sonuçları nelerdir?
- Medya yapısı ve iktidar ilişkilerinin demokrasiye etkileri nelerdir?
- Medya sistemimiz ve medya temsilimiz dördüncü güç özelliğini ortak iyilik ve çıkar için kamuoyu oluşturmada kullanmakta mıdır?
- Medya sistemimiz yapısal ekonomi-politik şartlarda gündem oluşturmada bağımsız mıdır? Hangi sosyal sistemlerden etkilenmektedir?
- Türkiye’de medyanın demokratik işlevini sergilemesindeki yapısal problemler nedir?
- Medya-demokrasi ilişkisinde siyasi aktörler, seçim sistemleri ve seçim barajının medyadaki çoğulculuğa etkisi nedir?
- Ülkemizde seçim sistemi ve seçim yasaları siyasi ve medya temsilini nasıl etkilemektedir?
- Türkiye’de seçim barajları medyada kimler tarafından ne kadar ve nasıl temsil edilmiştir?

- i. Türkiye’de seçim barajları, siyasal istikrarı ve temsilde adaleti sağlayabilme olanaklılığı yönünden medya temsiline nasıl değerlendirilmiştir?
- j. Demokratik ölçütleri aşan yüzde 10’luk seçim barajının ülkemizde 39 yıldır uygulanışında medya temsiline ve temsil aktörlerinin rolü nedir?

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, sosyal bilimlerin niteliksel araştırma yöntemleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde demokrasi kavramı, unsurları, anlayışı, Türk siyasi kültürü ve demokrasi ilişkisi, seçim barajları ve demokrasi ilişkisi, Türkiye’de seçim barajlarının demokrasiye etkileri geniş bir literatür taramasını gerekli kılmaktadır. İkinci bölümde medya ve demokrasi ilişkisinde medyanın olumsuz ve olumlu işlevleri, kamuoyu ve gündem oluşturma gücü, siyasi rekabet olanakları, ekonomi-politik yapı ve iktidar ilişkileri, Türkiye’de medyanın demokratikleşmesinde yapısal sorunlar ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde medyanın seçim barajlarına dair temsili, siyasi elitler, medya elitleri, sivil toplum ve kategorilerinde incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı gereği, seçim barajlarının medya temsiline niceliği ve niteliğinin doğurduğu sonuçların analizinin gerçekleştirilmesinde betimsel istatistiksel yöntem kullanılmıştır.

1.3. Betimsel İstatistiksel Analiz

Betimsel istatistiksel analizde temel amaç, sayısal verilerinin derlenmesi, toplanması, özetlenmesi ve analiz edilmesidir. Bu analiz yöntemi verilerin özetlenmesi ve araştırma sonuçlarının yorumlanması için kullanılan en iyi yoldur. Bu yaklaşıma göre, daha önceden belirlenen temalara göre elde edilen veriler özetlenerek yorumlanır. Betimsel analizde, doğrudan alıntılara da sıkça yer verilir. Evrenin organize edilerek özetlenmesi, adlandırılması, verilerin tümünü temsil edecek değerlerin bulunması amaçlanır. Araştırmada seçim barajı teması üzerinden yapılan araştırmada elde edilen veriler, yeni nitel veri analiz tekniği programlarından SPSS tabanlı R Studio programı kullanarak sayısallaştırılmıştır. Frekanslar siyasi elitler, medya elitleri, sivil toplum ve akademi olarak belirlenmiştir. Ayrıca Cumhuriyet, Milli Gazete, Milliyet ve Hürriyet Gazeteleri ile çapraz frekans tabloları oluşturulmuştur. Köşe yazarları ve haber sayıları da kategorik, sayısal ve gözlemsel veriler ile tablolandırılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma kapsamında 1983- 2021 tarihleri arasında geçen sürede seçim barajı tartışmaları, Cumhuriyet, Milli Gazete, Milliyet ve Hürriyet Gazetelerinde elit kategorilerinde medyaya yansıyan haber, açıklama, köşe yazısı ve makalelerin temsiline nicel ve nitel değerlendirmeleri kapsayan betimsel istatistiksel analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde incelenen gazetelerdeki haberlerin başlangıç tarihinin 1983 yılı olarak belirlenmesinin nedeni yasanın yürürlüğe girdiği 39 yıldan bu yana seçim barajı tartışmalarının medya temsiline niteliğini gözler önüne sermektir. Araştırmanın evrenini, Türk basınında ulusal çapta günlük olarak yayın sürekliliğine sahip gazeteler oluşturmaktadır. Cumhuriyet, Milli Gazete, Milliyet ve Hürriyet Gazeteleri araştırmanın örneklemini

olarak belirlenmiştir. Belirlenimde farklı yayın politikalarına ve ideolojik temsile sahip Cumhuriyet¹, Milli Gazete², Milliyet³ ve Hürriyet⁴ Gazeteleri seçilmiştir. Okuyucu sayısının yüksekliği merkez politikaların temsilini güçlendirmek amacıyla bu kategoride iki gazeteye Hürriyet ve Milliyet’e yer verilmiştir.

Araştırma konusunun 1983-2021 tarihleri arasındaki uzunluğu, inceleme ve değerlendirmelerin çok geniş bir kapsamda gerçekleşmesini gerekli kılmıştır. Seçim barajı konusunun medya temsiline Cumhuriyet, Milli Gazete, Milliyet ve Hürriyet Gazeteleri, seçim barajı yasasının çıktığı 1983’ten 2021’e kadarki dönemde Türk siyasi hayatında önemli dönemeçler olarak görülen belli tarihler baz alınarak taranmış; tez konu ve kapsamına uygun veriler tespit edilmeye çalışılmıştır. 39 yıllık süreçte her gazetenin farklı yayın politikası nedeniyle seçim barajı konusundaki haberler ve tartışmalara farklı tarihlerde ağırlık vermesi de konunun oldukça geniş bir kapsamda incelenmesi ve değerlendirilmesini gerektirmiştir.

Gazetelerin basılı ve dijital arşiv sistemlerinin farklılığı da araştırmanın en önemli sınırlılıklarından biri olmaktadır. Örneğin; Cumhuriyet Gazetesi’nin yaklaşık 1950’den günümüze dijital sistem arşiv sistemi olmasına rağmen, dijital sistemde yapılan kelime aramalarıyla basılı gazete haberleri arasında eşleşmeler sağlanmasında sorunlar oluşturmuş; bunların eşleştirilmelerini sağlayabilmek için farklı kaynaklar ve yöntemler geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu noktada Cumhuriyet Gazetesi taramaları, diğer gazetelerin arşivlerindeki ve Türk siyasi tarihindeki seçim

¹ 1924 tarihinde kurulan Cumhuriyet Gazetesi Türkiye’nin en köklü gazetesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu ideolojisi ile paralel bir yayın politikasına sahip Kemalist bir çizgide yayın yapan gazete, 1980 ve 1990’lı yıllarda laik ve Cumhuriyetçi çizgiden ödün vermemiştir. Cumhuriyet Gazetesi’nin temel değeri olan Atatürkçü-Cumhuriyetçi yazarlar, 2007’de başlayan Ergenekon Davalarında gözetilmesine alınmış ya da tutuklamalarla karşılaşmıştır. 7 Eylül 2018 tarihinde, Cumhuriyet gazetesinde vakıf yönetim değişikliği yaşanmıştır. “İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Bildirgesi”ni demokrasinin evrensel anayasası olarak benimseyen Cumhuriyet, amaçlarına ancak Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığı ve bütünlüğü kapsamında ulaşılacağını temel ilke saymaktadır. Cumhuriyet gazetesi, siyasetin merkez sol, sosyal demokrat, sol ve demokrat çizgide değerlendirilebilecek köşe yazarlarıyla genel anlamda incelenen gazeteler arasında sol çizgide yer almaktadır. Gazete, temel yayın çizgisinde, siyasi iktidara muhalif birçok ulusalcı Atatürkçü yazarıyla da yayın hayatına devam etmektedir.

² 1973 yılında kurulan Milli Gazete, yayın ilkelerini “Önce Ahlak ve Maneviyat” sloganıyla özetlemektedir. “Hak Geldi, Batıl Zail Oldu” ayeti yayın hayatının ilk gününden itibaren logosunun üzerinde bulunan Millî Gazete, siyasi duruşunu kısaca Milli Görüş diye adlandırılmaktadır. Türkiye siyasetinde belirli bir tabana dayanan Millî Görüş Hareketi’nin siyasi formülasyonlarında Adil Ekonomik Düzen, Manevi Kalkınma ve Ağır Sanayi Hamlesi şeklinde üç ana unsur bulunmaktadır. Milli Görüş hareketinin lideri siyasi hareketin kurucusu Necmettin Erbakan olarak kabul edilirken, siyasi partileri MNP, MSP, RP, FP ve son olarak SP’dir. Millî Gazete her zaman Millî Görüş partilerinin en büyük destekçisi olmuştur. Gazete 50 yıllık yayın hayatında sadece 9 genel yayın hayatı değiştirmiştir. Bütün genel yayın yönetmenleri gazetenin Milli Görüş çizgisini sürdürmüştür.

³ Milliyet gazetesi, 1950 yılında yayıncı kökenli Ali Naci Karacan tarafından kurulmuştur. 1960 darbesi sonrasında oluşan ortamda gazetenin sola yönelimi artmıştır. Gazete yöneticisi Abdi İpekçi’nin 1979 yılında suikaste uğramasından sonra gazeteyi satın alan Aydın Doğan, ilk kez bu tarihte basın sektörüne giriş yapmıştır. Gazete, bir holdingin ticari kolu olarak yayın hayatına devam etmiştir. 1980 askeri darbenin etkisiyle sol tandanslı fikir gazeteciliği çizgisini yumuşatan Milliyet, 1998’e kadar sol-demokrat yayın politikasına devam etmiştir. 1998’de iş adamı Korkmaz Yiğit’e satılan gazete, Sedat Ergin’in genel yayın yönetmenliğini yaptığı 2005 yılından sonra iktidara ‘muhalif’ olarak değerlendirilebilecek bir yayın politikası izlemeye başlamıştır. 2011 yılında Demirören medya grubuna geçen gazetede birçok gazeteci ve yazar tasfiye edilmiştir. Bu tarihten itibaren merkez ve merkez sağ çizgide değerlendirilebilecek Milliyet gazetesi, Doğan Yayın Grubu’ndan, Demirören Grubu’na geçtikten sonra ise, iktidardaki AKP’ye yakın duruşuyla dikkat çekmektedir. 2012’de Akif Beki, 2013’te Derya Sazak, 2016’da Fikret Bila genel yayın yönetmenliğini bırakmıştır.

⁴ Hürriyet gazetesi, 1948 yılında gazeteci kökenli Simavi Ailesi tarafından kuruldu. Gazete, 1980 askeri darbesini olumlu karşılarlarken, ekonomide liberalleşmeyi savundu. 1994 yılında Doğan Holding yapısının bir parçası haline gelen gazete Holding Başkanı Aydın Doğan’ın tanımıyla, “devlet gazetesi”dir. Bir dönem, medyanın ‘amiral gemisi’ olarak kabul edilen gazete, Aydın Doğan döneminde Türkiye’nin önemli siyasal ve toplumsal olaylarında etkin bir rol oynamıştır. Gazete 22 Mart 2018’de siyasi iktidarın yaptırımları sonucu, Demirören Holding’e satılmıştır. Siyasi iktidara yakınlığıyla bilinen Demirören Holding, Doğan Holding’in tüm medya grubunu alarak, Türkiye’nin en büyük medya grubu olmuştur. Merkez ve merkez sağ çizgideki Hürriyet, Demirören Grubu’na geçtikten sonra iktidara yakın yayın politikasıyla dikkat çekmektedir. 2018’de yaklaşık 50 yazarın işten çıkarıldığı gazetenin genel yayın yönetmeni 6 Kasım 2019’dan itibaren Ahmet Hakan’dır.

barajı tartışmalarına ilişkin belirli tarih aralıkları göz önünde bulundurularak basılı gazete arşivlerinde incelenmek ve yazılmak zorunda kalınmıştır. Ayrıca Cumhuriyet köşe yazarlarının bazı makalelerine internette erişim sağlanamamıştır. Milli Gazete'nin internet arşivinin 2005 tarihinden itibaren oluşturulması, gazetenin bazı yıllarda ve aylarda basılmaması da karşılaşılan başka bir sorundur. Hürriyet Gazetesi'nde 2001 tarihinden itibaren internet arşiv taraması yapılabilirken, Milliyet Gazetesi arşiv sisteminde 1950-2007 yılları arasında yayınlanmış gazete haberleri bulunmuştur. Evren ve örneklemin genişliği nedeniyle, internette kelime kodları oluşturularak yapılan taramalar, gazetelerin basılı arşivlerinden de kontrol edilerek veri toplanmaya çalışılmıştır. Milliyet İnternet Gazetesi'nde 2015-2021 tarih aralığında da seçim barajı ile ilgili haberler saptanabilmiştir. Ayrıca Milliyet ve Hürriyet İnternet Gazetelerinin, kendi medya gruplarındaki televizyon haberlerini de internet gazete haberi olarak kullanması, tam bir karşılaştırmayı ve medya temsiline bilimsel saptama yapmayı zorlayan bir nokta olmuştur. Öte yandan, Milli Gazete'nin başka medya kuruluşlarının köşe yazarlarının seçim barajı konusu ile ilgili yazılarını kullanması da bir başka sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

2. DEMOKRASİYE DAİR KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

2.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi, insanlığın binlerce yıldır kültürel, sosyal, siyasi ve tarihsel birikimle oluşturduğu siyasal üst bir kavramdır. Demokrasi, aynı zamanda bir ideal ve değerler sistemini yansıtmaktadır. Otoriter ve totaliter sistemlerin hala var olduğu çağımızda demokrasi, en geçerli yönetim anlayışı olarak tartışılmaz bir üstünlüğe sahiptir. Günümüzde demokratik olduğunu ileri sürmeyen bir devlet yönetimi ve sistemi bulunmamaktadır. Bu anlamda demokrasi tüm siyasi yönetimler için rakipsiz bir meşruluk kaynağı olmaktadır.

2 bin 500 yıllık bir geçmişi olan demokrasi, hangi temel problemin esas alındığına bağlı olarak yüzlerce şekilde tanımlanabilmektedir. Demokrasi kavramının herkesin uzlaştığı bir tanımından ziyade, onu oluşturan unsurlar, ortak özellikleri ve ne olmadığı konusunda düşünceler ise daha belirgindir. Ayrıca bir yönetim sistemi anlayışı olmasının yanı sıra, bir felsefi düşünce ve değerler sistemi olarak da idealleştirilmektedir.

Demokrasi üzerine bilinen ilk yazılı değerlendirme Herodot tarihinin üçüncü cildinde bulunmaktadır.⁵ Bununla birlikte demokrasi ilk olarak Antik Çağ'da felsefenin merkezi Yunanistan'da polis devletlerinde uygulanmış bir yönetim şeklidir. Doğrudan demokrasinin uygulandığı Atina'da tüm yetişkin erkek yurttaşlar meclisi oluşturmuş; yasa koyucu, yürütücü ve yargıç görevini birlikte icra etmişlerdir. Bu şekilde tüm yurttaşlar, yönetimin tüm aşamalarına doğrudan ve sırayla katılmışlardır. Aynı zamanda Atina demokrasisi, zenginlik ve toplumsal konum bakımından söz konusu büyük farklılıkları da dışlamamıştır.⁶ Kadınlar, köleler ve yabancıların yurttaşlık haklarını kullanamamasından dolayı eleştirilere de konu olan Atina demokrasisi, siyasete verilen önem, kamusal meselelere gösterilen duyarlılık, ortak çıkarların özel çıkarların önünde tutulmasından dolayı hala kavramsal olarak büyük önem taşımaktadır.

Antik Yunan'da yaşayan filozoflar 'erdemli iyi bir yönetim nasıl olmalıdır' sorusuna cevaplar aramıştır. Sistem filozofları Platon ve Aristo'nun 'politika ve etik devlet yönetimi' hakkındaki görüşlerinin yazıya dökülmesi ve kurdukları okullar birçok modern siyaset bilimcinin devlet ve demokrasi hakkındaki görüşlerine kaynaklık etmiştir. Demokrasinin başlıca unsurlarının tanımını yapanların filozoflar olması, demokrasinin sadece bir yönetim şekli değil, aynı zamanda bir değerler dizgesi olmasını da sağlamıştır. Bu anlamda Antik Yunan, tüm demokrasi tanımlarının referans kaynağıdır. Bunun nedeni, o günün şartlarında toplumda tam bir siyasi katılım ve felsefi bir arka planın bulunması, siyaset terminolojisindeki ana terimlerin kaynağı olmasıdır. Burada dikkat çeken nokta, Batı düşünce tarihinde binlerce yıldır 'nasıl yönetilmeyiz' sorusuna aranan yanıtlardaki çeşitliliğin ve çabanın tarihsel süreçteki yansımalarıdır. Demokrasinin Batı tarihindeki kavramsal ve tanımsal çeşitliliği, bu uğurda verilen mücadeleler, sürekli devinim içindeki uygulamaları, derin ve

⁵ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler Siyasal Uzlaşma ve Çatışma*, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.121.

⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a*, İstanbul: Say Yayınları, 2009, s.122.

içselleştirilmiş bir demokratik kültürünün de zeminini oluşturmaktadır. Ancak günümüzde doğrudan demokratik yönetimin yapısal olarak uygulama sorunları bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir.

Tarihsel süreçte demokrasi, Ortaçağ'da cazibesini kaybederek kesintiye uğramıştır. Batı'da gerçekleşen yüzlerce yıllık ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değişimlerin sonucu olarak tekrar Antik Yunan kaynaklarına dönülmesi ise 'Aydınlanma' düşüncesini doğurmuştur. Rasyonelleşme, sözleşme ve rıza anlayışları ile temellenen Aydınlanma felsefesinin düşünsel etkisi ve desteği ile İngiltere, Amerika ve Fransa'da gerçekleşen siyasi devrimler, özgürlük ve insan hakları bildirgeleri, demokrasinin yapıtaşlarıdır. Demokrasi, modern ulus-devletlerin kurulması aşamasında ise tekrar tarih sahnesine çıkmıştır.

Batı Avrupa'daki demokratikleşme tarihi aynı zamanda bir sınıf savaşımının tarihi olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemdeki demokrasi hareketleri, "önce feodalite ve mutlak krallıklar ile aristokrasiye karşı burjuvazinin hak kavgası, daha sonra burjuvaziye karşı işçi sınıfı ve diğer ekonomik açıdan ezilmiş kitlelerin hak mücadelesi" olarak tanımlanmıştır⁷. Demokrasinin kurumsal ve anayasal bir hal alması ise yeni ekonomik üretim biçimlerinin gelişmesi sonucu doğan burjuva sınıfının, kamusal alanda ekonomik ve siyasi güvence, hak ve temsil talebi sağlanması sonucuna bağlanmıştır. Bu izlekte ekonomik, kültürel ve siyasi tarihi süreçte Batı'daki belli koşullardaki değişim ve gelişimlerin neden olduğu bir iklimin ürünü olarak demokrasi, Batılı bir kavramdır. Bu bağlamda neden dünyanın her yerinde aynı anda demokrasinin uygulanamadığı, kolay kurumsallaşmadığı ve yerleşmediği anlaşılabilmektedir. Nitekim demokrasi, ancak geleneksellik kazanacak kadar uzun süre uygulandığı yerde istikrarlı olabilmektedir⁸.

Demokrasinin bugünkü anlamına kavuşması ve toplumun tüm kesimlerini içeren bir yönetim biçimine dönüşmesi genel oy hakkının kabulü ile gerçekleşmiştir. 1864 Amerikan İç Savaşı'nda Abraham Lincoln tarafından verilen Gettysburg Söylevi'nde "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" şeklindeki demokrasi tanımı ile yönetim halka bağlanmıştır. Ancak halkın egemenliği fikrinin yaygınlaşması ve genel oy hakkı, 19 ve 20. yüzyıl boyunca aşamalı olarak gerçekleşmiştir.

Özellikle 19. yüzyılda ortaya çıkan liberal devlet anlayışı ile birlikte demokrasi bireysel özgürlük, siyasi eşitlik ve siyasi temsil konularına odaklanmaktadır. 19. yüzyılın ilk üç çeyreğinde demokratikleşme ve demokrasiden uzaklaşma süreçleri birbirini takip etmiştir. Tilly, bu dönemin tarihsel analizinde halk hareketlerinden sonra demokratikleşmenin ivmelendiği belirterek, demokrasinin devrimlere bağlı olarak ilerlediğini söylemektedir. Tilly'nin bir diğer dikkat çektiği önemli nokta demokrasiden uzaklaşmanın demokratikleşmeye oranla çok daha hızlı bir şekilde gerçekleştiğidir.⁹ Günümüzde ise demokrasi, insan hakları, iletişim hakları, sivil toplum, azınlık hakları, çok kültürlü yurttaşlık ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlar ile idealize edilmektedir.

Robert A. Dahl, yirminci yüzyılın ikinci yarısında olağandışı ve benzeri görülmeyen politik değişimlerin gözlemlendiğini ifade etmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında monarşi, aristokrasi ve oligarşi meşruiyetlerini kaybetmiş; ardından komünizm, faşizm ve Nazizm dünya üzerinde yaşanan büyük bir savaş sonrasında, saygınlıklarını büyük ölçüde yitirmiş ve böylelikle demokrasinin bütün

⁷ Erem Sarkoca, *Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*, Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2010, s.61.

⁸ Bertrad Russel, *İktidar*, çev., Mete Ergin, 2.Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi, 1976, s.251.

⁹ Charles Tilly, *Democracy Cambridge University Press*, 2007. s.26 aktaran, Ateş Uslu, *Siyaset Bilimi Kavramlar ideolojiler ve Disiplinler arası İlişkiler*, haz. Gökhan Atılgan, E. Atilla Aytekin, İstanbul: Yordam Kitap, 2012, s.131.

alternatifleri yok olmuştur.”¹⁰ Demokrasiye neden tekrar ihtiyaç duyulduğu ve demokrasiyi tercihte önemli kılının ne olduğu sorusuna yine Dahl’ın saptadığı etkenler ise şunlardır: “Zorbalığı önlemek, temel haklar, genel özgürlük, kendi kaderini tayin etme, ahlaki özerklik, insani gelişme, temel kişisel çıkarların korunması, politik eşitlik, barış ve refah.” Demokrasinin sunduğu bu değerler ve ilkeler demokrasiyi diğer yönetim biçimlerinden ayıran, onu tercih edilir ve değerli kılan elzem özelliklerdir.¹¹

Siyaset terminolojisinde demokrasi kelimesi; “Yunanca kökenli Demos (halk) ile Kratos (yönetim) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen ve belirli bir siyasi yönetim biçimini tanımlamakta kullanılan bir terim olarak açıklanmaktadır.” Ancak demokrasi kelimesinin etimolojik kökenine gitmek demokrasi kavramı üzerine yapılan tartışmalarda bugün yeterli olmamaktadır.¹² Kavramın yaklaşık 2 bin 500 yıllık bir tarihsel birikim sonucu, gelişim ve değişimler göstermesi nedeniyle sözlük anlamı üzerinde durmak günümüzde doğru ve gerçekçi bir sonuca varmayı güçleştirmektedir. Çünkü Antik Yunan’dan sonra demokrasinin sınırlarını ve içeriğini belirleyen kavramlar ve kurumlar değişmiş; özellikle modern ulus-devletle birlikte seküler ve evrensel bir içerik kazanmıştır.

Bugün, demokrasi bir halkın kendi kendini yönettiğinin hiçbir zaman görülmediği gerekçe gösterilerek ‘Halkın halk tarafından yönetilmesi’ tanımı soyut bir ideal olarak kalmakla eleştirilmektedir. Bazı siyaset bilimcilere göre ‘gerçek demokrasi’ daha başka daha mütevazı ama, daha gerçek bir şeydir. Halkın her kesimi için ve herkes için gerçek özgürlüğü aramayı gerektirir. Bunun içinde yurttaşlara belli bir eğitim ve yaşam seviyesi, sosyal eşitliği ve siyasal dengeyi gerekli kılmaktadır. İnsana yakışan bir yaşam düzeyini tüm yurttaşlara sunmaya çalışmak demokratik bir çaba ve demokrasidir.¹³

Demokrasinin anlam çeşitliliği, demokrasi kavramında merkeze alınan temel konuların değişiklik göstermesi nedeniyledir. Örneğin, demokrasi kavramı Kışlalı tarafından, azınlıkta kalanların haklarına saygı göstererek onların bir gün çoğunluğu oluşturabilme yollarının açık olduğu, özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Azınlık ve çoğunluk vurguları baskın olan tanımda Kışlalı, “Demokrasinin bir denge ve uzlaşma rejimi” olduğunu ifade eder. Kışlalı’ya göre demokrasi için en önemli olan amaç, farklılıkları ve karşıtlıkları ortadan kaldırmak değil, uzlaştırmaktır.¹⁴

Alain Touraine’nin demokrasi tanımlamasını ele aldığımızda demokrasi; “En çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan bir siyasal yaşam biçimidir”.¹⁵ Burada demokratik kültürdeki çoğulculuk arayışında ‘faydacı’ olarak nitelendirilebilecek bir anlayış görülmektedir.

Tarık Zafer Tunaya’ya göre demokrasi ‘tılsımlı’ bir kelimedir. Bunda demokrasinin insancıl yapısı nedeniyle bireye güven vermesi ve bireye güvenmesi yatmaktadır. Bu nedenle hükümetler, yurttaşı kontrol etmezler, onlar tarafından kontrol edilirler. Demokrasi, toplum hayatındaki çatışmaların tartışılarak, özgürlükçü yollarla çözüldüğü çoğulcu bir sistemdir. Eşit hak ve özgürlükler ortamında diyaloga dayanan demokrasi, bu nedenle sürekli kendini halkın önünde yenilemekte ve

¹⁰ Robert A. Dahl, *Demokrasi Üzerine*, çev. Betül Kadioğlu, Ankara: Phoenix Yayınları, 2001, s.56.

¹¹ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s.56.

¹² Atilla Yayla, *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları, 2004, s.60.

¹³ Maurice Duverge, *Siyasi Partiler*, çev. Ergun Özbudun, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Basımevi, 1974, ss.536-542.

¹⁴ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, 5. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s.238.

¹⁵ Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?*, çev. Olcay Kunal, 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015, ss.26-31.

geliştirmektedir.¹⁶ Tunaya'nın tanımında kurumlara değil, insana inanan, yurttaş her türlü sosyal yapının merkezi ve temeli sayan Rousseau'nun izleri görülmektedir. Demokratik olduğunu iddia eden bazı ülkelerdeki dikey ve elitist uygulamaların, yurttaşın olan sorunlu bakış ve ön kabullerden kaynaklandığı ileri sürülmektedir.

Raymond Aron ise demokrasiyi, tüm haklar ve güçlerden halkın yararlandığı bir idare sistemi olarak tarif etmiştir. Aron'un aktarımında demokrasi, "Yeterli her vatandaşın oy verme ve halkın çıkarlarına hizmet edecek bir hükümet kurma hakkını elinde bulundurduğu ve her bireyin medeni, siyasi ve ekonomik özgürlüğünün güvenlik altında bulunduğu bir sistem" dir.¹⁷

Demokrasi, bir başka tanımda eşitlik prensibinin ve bireysel özgürlüklerin garanti altına alındığı, siyasal örgütlenme ve katılımın temel alındığı bir yönetim biçimi olduğunda 'halk yönetimi' olabilir. Bununla birlikte Agnes Heller, demokrasinin, yasaları oluşturanın, uygulamanın ve yargılamanın, yurttaşların hak ve görevi olduğu bir devlet yöntemi olduğunu ve yurttaşların kendilerinin oluşturdukları yasalara uyma görevlerinin de bu tanımın ayrılmaz bir parçası olduğunu düşünmektedir.¹⁸ Basın özgürlüğü tarihi ile demokrasinin gelişimini ve etkileşimini birlikte ele alan John Keane ise demokrasi kavramını sivil toplum kavramıyla bir bütün olarak ele almaktadır.

Demokrasinin yüzyıllardır pek çok filozofun katkılarıyla şekillendiğini vurgulayan Sartori için kavramın büyük bir uygarlık ve tarihsellik ile özdeşleşmiş olması önemli bir sorundur. Sorunun temelinde Batı uygarlığının sembolü haline gelen demokrasinin neredeyse tüm yönetimler tarafından meşruiyet sağlama amaçlı araçsallaştırılması ve farklı sistemlerdeki farklı uygulamış pratikleri nedeniyle kavramın daha karmaşık ve müphem hale geldiği düşüncesi yatmaktadır.

Sartori, demokrasinin idealleri ile toplumsal gerçeklikler arasında mantıksal bir bağ kurma girişiminde bulunur. Sartori'ye göre tanım farklılıklarının nedeni olgu ile değer arasındaki gerilimlerdir. İdeal ve değer eksenli normatif teori boyutuyla, gerçek dünyadaki ampirik olguların meydana getirdiği demokrasi teorileri, normatif ve betimleyici olarak farklı demokrasi tanımlarına neden olmaktadır.¹⁹ Daha açık bir ifadeyle, ilk olarak olması gerekenle olan arasında yani idealler ile gerçeklik arasında sağlam bir ayrım yapılmalıdır. Ancak bu şekilde demokrasinin ne olduğu, ne olması gerektiğinden ayrılmadan demokrasinin yol göstericiliği sağlanabilir. Çünkü bir demokrasi, idealleri ve değerleri ona bir varlık kazandırdığı sürece vardır.

Sartori için demokrasi tanımının belirlenmesi ve yurttaşlar tarafından anlaşılabilirliği çok önemlidir. Siyasal davranışlarımızda ve tercihlerimizde belirleyici olan, bizde oluşan demokrasi tanımı ve kavramıyla çok yakından ilgilidir. Bir sistemi ve uygulamayı demokratik veya antidemokratik olarak nitelerken, yargımızı bizde halihazırda var olan tanıma göre oluştururuz. Öyle ki demokrasi hakkındaki yanlış ve eksik fikirler demokrasinin yanlış işlemesine yol açacak boyutta önemlidir. Örneğin, Türkiye'de demokrasinin seçim ve sandıktan ibaret görülmesi, bu türden eksik bir kavramsal anlayıştan kaynaklanmaktadır. Yine aynı şekilde Türkiye'de 1983'ten beri yürürlükte olan ülke

¹⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, 4. Basım, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbaası, 1980, ss.435-436.

¹⁷ Raymond Aron, *Demokrasi ve Totaliterizm*, çev. Vahdi Hatay, İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, No:3, 1976, s.376.

¹⁸ Agnes Heller, "Biçimsel Demokrasi Üzerine", çev. Erkan Akın, İçinde: Sivil Toplum ve Devlet (Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar), Der. John Keane, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1993, ss.157-158.

¹⁹ Giovanni Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, çev. Tunçer Karamustafoğlu ve Mehmet Turan, Ankara: Yetkin Yayınları 1996, s.13.

genelinde uygulanan yüzde 10 seçim barajı da ülkemizde demokrasiye yüklenen anlamın yol açtığı farklı demokrasi uygulamalarını gözler önüne sermektedir. Demokrasiye yüklenen anlam farkı nedeniyle, seçim sistemleri ve seçmen ögesi dikkate alınarak yapılan çalışmalarda ‘seçimle gelen krallar’ yönetimi doğurabileceği ya da ‘halksız demokrasiler’in oluşabileceği uyarısında bulunulmuştur.²⁰

Siyaset-toplum-devlet ilişkilerindeki farklı ön kabullerin neden olduğu izlekte, demokrasiye yaklaşım kısaca araçsal ve süreç yaklaşım adı altında toplanmaktadır. Araçsal yaklaşımda devlet şiddet, güç, iktidar olarak ele geçirilmesi gereken, siyaset ise kaynakların paylaşılmasını sağlayan bir kavramdır. Bu yaklaşım Türkiye’de sık sık tekrarlanan ve demokraside kesintilere neden olan ‘devletin ele geçirilmesi’ söylemine neden olmaktadır. Araçsal yaklaşım, demokrasiyi siyasal kararları almak için rekabetçi bir anlayışla, oy için mücadele eden bir siyasal yöntem olarak görmektedir. Bu yaklaşımda demokrasi belli amaçlar için kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Siyaseti kendi içinde bir amaç olarak gören yaklaşıma sahip düşünürler ise, en temelde siyaseti ve demokrasiyi bir yaşam biçimi ve süreç olarak görmektedir. Süreç, kamusal alanda etik, erdem ve sorumluluk vurgusu yüksek siyasal insanın yanı sıra, yöneticileri yurttaşlara bağlayan genel irade ve toplumsal sözleşmeye dayalı katılımcılığa işaret etmektedir.²¹

Günümüzde genel kabul gören demokrasi tanımlarının temel parametrelerini liberal demokrasi ve değerleri oluşturmaktadır. Liberal demokrasiye önemini kazandıran şey, demokrasinin uzun bir süre kesinti yaşamasının ardından, yeniden bu anlayış aracılığıyla tarih sahnesine çıkması ve bireysel özgürlüğün değerine olan büyük katkısıdır. Fakat 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde liberal demokrasinin eşitliği hukuksal eşitlikle sınırlaması bir sorun olarak tanımlanmış ve eleştirilmiştir. Sosyal eşitsizliklerin halkın siyasal alandan uzaklaşmasına yol açması, temsil krizini içinde barındırması, değişen toplumsal ihtiyaçlara ve sorunlara karşılık verememeye başlaması eleştiri konusu olmuştur. Bunun sonucunda, temsili demokrasinin dönüşüm geçirmesi gerekliliğine işaret edilerek, liberal demokrasiye alternatif demokrasi anlayışları geliştirilmiştir.²²

Özellikle iletişim teknolojisi ve medya alanındaki küresel gelişmelerle birlikte, demokrasi konusunda insan hakları ve sivil topluma katılım vurgulu eleştiriler ve çözüm arayışları sürmektedir. Demokratik ihtiyaçların zamanla gelişmesi ve çeşitlenmesi, demokrasinin önüne bazı sıfatların eklenmesi durumunu gerektirmiştir. Demokrasiye bugün liberal, sosyal, radikal müzakereci, sınırlı, biçimsel, vesayetçi vb. bazı sıfatlar eklenmesi Özbudun’a göre otoriter rejimlerle demokratik rejimlerin arasındaki gri alanlar nedeniyledir. Liberal demokrasinin temel unsurlarının bir veya birden çok unsurunun yerine getirilmemesi durumu birçok gri bölge yönetiminin oluşmasına da neden olmaktadır.²³

İnsanlık tarihinde Antik Yunan’dan günümüze demokrasinin birçok tanımı veya birçok sıfatı ve uygulanış şekli bulunmaktadır. Belki bu nedenle demokrasinin ne olduğundan çok, nelere veya hangi öğelere sahip olması gerektiği ve demokrasinin evrensel ve normatif ölçütleri daha önemli hale

²⁰ Maurice Duverger, *Seçimle Gelen Krallar*, Çev. Necati Erkut İstanbul: Kelebek Yayınları, 1986, s.89.

²¹ H. Emre Bağcı, “Siyaset ve Demokrasi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40/4 (2007), ss.1-19.

²² Esra Şimşir, “Liberal Demokrasinin Demokratikleştirilmesinde Alternatif Usuller: Müzakereci Demokrasi Kuramları ve Sınırlılıkları”, der. Bican Şahin, *Demokraside Güncel Tartışmalar*, Ankara: Orion Kitabevi, 2008, s.109.

²³ Ergun Özbudun, *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*, 2. Baskı İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.39.

gelmektedir. Buradan hareketle Robert A. Dahl, modern siyasi demokrasinin varlığı için ‘asgari usulü şartlar’ adını verdiği, bir demokraside bulunması gereken temel özellikleri içeren liste oluşturmuştur. Bu şartlar şunlardır:

1- *Devlet politikası hakkındaki hükümet kararları üzerindeki kontrol yetkisi, anayasal olarak seçilmiş organlarda toplanmalıdır.*

2- *Seçilmiş organlar, baskının nispeten nadir olarak görüldüğü, sık sık yapılan ve dürüstçe idare edilen seçimlerle işbaşına gelmelidir.*

3- *Pratik olarak bütün yetişkinler organların seçiminde oy hakkına sahip olmalıdır.*

4- *Pratik olarak bütün yetişkinler devlette seçimle belirlenen organlara seçilebilme olanağına sahip olmalıdır.*

5- *Vatandaşların geniş tanımlanmış siyasi meselelerle ilgili, ciddi cezaların tehdidi bulunmaksızın kendilerini ifade edebilmeleri olanaklı olmalıdır.*

6- *Vatandaşlar alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma imkanına sahip olmalıdır. Bunlardan da öte, alternatif haber kaynakları mevcut olmalı ve kanunlar tarafından korunmalıdır.*

7- *Vatandaşlar, aynı zamanda, bağımsız siyasi partileri ve menfaat gruplarını içine alan nispeten bağımsız kuruluş ve organizasyonları şekillendirebilme hakkına sahip olmalıdır.”²⁴ Dahl tarafından oluşturulan yedi usul şartı, birçok teorisyen tarafından demokrasinin’ olmazsa olmaz’ gerekli temeli olarak kabul edilmiştir.*

Son tahlilde, demokrasiye sadece teorilerde, yasalarda, bildirgelerde değil, tüm siyasi, ekonomik, toplumsal kurumlar ve kuruluşlarda ihtiyaç vardır. Özünde insan olan ve insanı yücelten bir yönetim sistemi olan demokrasi aynı zamanda, sivil toplumu, ortak çıkarı, refahı iyiliği, kamusal etiği, basın özgürlüğünü, adil siyasi temsili, siyasi katılımı, özgürce tartışma hakkının güvenceye alınmasını, haber ve yorumların sansürsüz ve eşit iletiminin sağlanmasını içeren kompleks gereksinimlerin tümünü ifade eder. Bu açıdan bakıldığında, demokrasinin yaşamak ve gelişmek için erdemli ve sorumlu yurttaş gereksinimi vardır. Tarihsel tecrübeler göstermiştir ki demokrasi her zaman tetikte ve hassas olunması gereken bir kavramdır. Bu nedenle yasalar ve kurumlar yeterli gelmez. Çünkü demokrasi insan merkezlidir, demokrasi insanı en yüce varlık olarak gören bir sistemdir ve bunun bir yaşam şekli olarak pratize edilmesidir. En nihayetinde insan seçimlerinde özgürdür, seçimlerinin temsilini istemek de bireysel ve toplumsal karar aşamalarında bulunmak da en doğal hakkıdır. Bu en doğal haklarını da seçim sistemleri ve siyasi partiler yasalarının (SPY) demokratik şekilde yapılandığı, medyanın kamusal dördüncü güç unsuru olduğu, özerk bir sivil toplumun bulunduğu ve güçler ayrılığının özde uygulandığı bir sosyal sistemler bütününde gerçekleştirilmektedir.

2.1.1. Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı

Demokratik yönetimlerin farklı kuram ve anlayışlara göre farklı biçim ve uygulama şekillerinin olduğu bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Doğrudan demokrasinin günümüzde uygulama olanağı bulunmadığından, tüm dünyada yaygın olarak temsili demokrasi modeli

²⁴ Robert Dahl, *Dilemmas of Pluralist Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1982, s.11.

uygulanmaktadır. Temsili demokrasi modelinde halkın egemenliği ve iradesi, vekalet verilen temsilciler aracılığıyla yürür. Özellikle temsili liberal demokrasiye iktidar, seçimlerde ya çoğunluk olmalı ya da çoğunluğun desteğini almalıdır. Bu siyasal rejimin sürdürülmesi için zorunlu görülür. Aynı zamanda bir meşruiyet ölçüsüdür. Ancak her ülkenin kendine özgü koşullarının yarattığı seçim sistemine göre çok farklı çoğunluklar ortaya çıkmaktadır.

Siyasi iktidara halk aracılığıyla meşruluk kazandıran Rousseau’da temsili demokrasi, “Egemenliğini temsilcilerine teslim ettiği anda halk, halk olmaktan çıkıp köleye dönüştüğü” sözleriyle eleştirilmiştir. Halkın hem yöneten hem de yöneten olma paradoksu, Rousseau’da kendine özgü iradesi, dolayısıyla çıkarı olan somut insan olarak nitelenen yurttaş kategorisiyle kavramsal ayrım yapılarak çözülmektedir.²⁵

Demokrasilerde kararların alınması ve uygulanması aşamasında çoğunluğun onayına ihtiyaç duyulması, demokrasinin işlerliğini sağlamak açısından gereklidir ancak yeterli değildir. Sürekli ve güvenli bir demokrasinin işlerliğinde siyasal olarak aktif yurttaşların, en azından ağırlıklı bir çoğunluğu tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Ancak çoğunlukçu demokrasi anlayışı farklıdır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre demokrasi, çoğunluğun ne isterse yapabileceği bir çoğunluk yönetimidir. Buradaki tehlike çoğunluğun temsiline dayalı bir yönetimin, çoğunluk diktasını da oluşturabilme olasılığını içinde barındırmasıdır. Bu nokta demokrasinin azınlıkta olanların, yönetimin keyfiliklerine karşı korunduğu bir yönetim sistemi olma özelliğine ve ilkesine zıttır²⁶.

Demokrasi anlayışlarının farklılaşmasında, halkın kendi kendini yönetirken karar alma sürecindeki uygulama farklılıkları yatmaktadır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışında yönetime dair siyasi kararlar çoğunluk tarafından alınmaktadır. Sayısal çoğunluk, siyasal iktidara toplumu yönetmek ve karar alma hakkı verir. Bu durumda azınlık ise çoğunluk tarafından alınan kamusal kararları onaylamamayı ya da karşı çıkmayı, çoğunluğu eleştirme ve engelleme hakkına sahip olmayı ifade etmektedir. Ancak yakın tarihte faşist İtalya ve Nazi Almanya’sında seçimlerden çıkan çoğunluk sonucu ile iktidar sahibi olanların çoğunluk ilkesi ile hareket ettikleri ve çoğunluğun diktatörlüğüne dönüştüğü unutulmamaktadır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı uygulanarak demokratik bir uygulamadan totaliter sisteme giden yolda Arendt’in deyiimiyle ‘kötülüğün sıradanlığa’ yol açan büyük insanlık trajedileri yaşanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, çoğunlukçu demokrasi anlayışı, bazı demokratik uygulama ve anlayışların dışlayıcı olabilme olasılığını göstermiştir. Oysa demokrasi özü, ilkeleri ve değerleri itibarıyla dışlayıcı olamaz. Demokratik ellerde bile güç, kötüye kullanılabileceğinden çoğunlukçu yanlış bir uygulamaya olasılığına karşı önlemler geliştirilmelidir.²⁷

Bilindiği üzere demokrasi en genel ifadesiyle halkın egemenliğidir. Egemenliğin sahibi olan halk ise çoğunlukçu yaklaşımda bütün topluluklarda tam bir mutabık sağlanamayışından dolayı pratikte ‘çoğunluk’ anlamında ele alınmaktadır. Çoğunlukçu demokrasi, çoğunluk iradesinin ya da sayısal üstünlüğe sahip olanın azınlık iradesini ezdiği, çoğunluk yönetimi ilkesinin katı bir pratiği anlamındadır. Çoğunluğun iradesine öncelik tanınmasına bağlı olarak geliştirilen teori ve pratik,

²⁵ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, Ankara:İmge Kitabevi, 2000, ss.77-78.

²⁶ Kışlalı, *Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, s.238.

²⁷ Leslie Lipson, *Demokratik Uygurlik*, çev. Haldun Güllalp, Türker Alkan, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.s.479.

azınlık ve bireylere karşı duyarsızlık gösterebilir. Bu şekilde demokrasiyi ‘çoğunluğun diktatörlüğü’ şeklinde yozlaştırabilir.²⁸

Çoğunlukçular, çoğunluk kuralının adaletli olduğunu ve adil yasama ve makul sonuçlar için gerekli her türlü hakkı içinde barındırdığını savunurlar.²⁹ Oysa Sartori, demokrasinin kurumsallaşmadığı ve demokratik istikrarın yerleşmediği ülkelerdeki “çoğunluk despotizmi”nin, özünde güçler ayrılığı ile sınırları çizilmemiş bir iktidarın sınırsız güç kullanımının yattığını belirtmiştir. Sartori’nin aktarımıyla bu tür rejimlerde insan hakları ve sivil özgürlükler baskı altında kalırken, muhalefete karşı da hoşgörüsüz pratikler gerçekleşmektedir.³⁰ Bu nedenle mümkün olduğunca en zayıf azınlığın da korunduğu, halkın tüm gruplarını temsil edecek katılımcı bir yönetim biçimi, güçler ayrılığı ile otokontrol ve denetimin sağlanacağı yeni bir anlayışa ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni demokrasi anlayış ve uygulamalarının gelişmesi ise demokratik bilinci yüksek yurttaşlardan oluşan bir kamuoyu, medya gücü ile desteklenmedikçe ve sivil toplumda kendini yeniden üretmedikçe mümkün görünmemektedir.

Çoğunlukçu demokrasi düşüncü biçimini ‘yanlış demokrasi’ olarak gören Mill, için “Doğru demokrasi, çoğunluğun karşısında azınlıkların korunup güçlendirildiği bir demokrasi” anlayışıdır. Çoğunluğun seçim ve yönelimlerinin genel irade olarak meşruluk kazandığı demokrasi anlayışının ahlaki yönden meşruiyet kazanmasını sorgulayan Mill, sayısal çoğunluğun iradesinin üstün olmasının gerekliliğini kabul etmektedir. Ancak ona göre siyasette doğruluk ve demokrasi kriteri, halkın faydasının esas alınmasını gerektirir. Aldıkları oylarla halkın desteğini kazanan ve temsil makamında çoğunluğu elde eden yönetimler, azınlıkların temsil edilmesinin engellenmesini önlemelidir. Gerçek demokraside, çoğunluk baskısı engellenir ayrıca her bir birey veya grup temsil edilmelidir. Aksi durumda toplumda çoğunluğu oluşturanlar, diğer gruplar üzerinde eşitliksiz ve ayrıcalıklı bir yönetim sergileyebilirler.³¹

Mill, aynı zamanda çoğunluğun basın yolu ile kamuoyu oluşturarak birey üzerinde baskı kurabileceği ve bunun neden olduğu konformizmin demokrasinin eleştiri ve müzakere özelliklerini engelleyeceği endişesini de taşımaktadır.³² Mill’in demokratik çoğunluğun tahakkümünün demokrasi anlayışının hem akla uygun hem de beklenen bir sonucu olduğu tespiti çözümün demokrasi kuramlarında da birçok açıdan tartışma konusu olmaktadır.³³

Denge-fren sisteminin uygulandığı Amerikan demokrasisini inceleyen Tocqueville’e göre demokrasileri bekleyen olası tehlikelerden biri çoğunluk tiranlığıdır. Demokraside eşitlik ilkesi nedeniyle niceliğin niteliğe üstün gelmesi yönetimin çoğunlukta kalması sonucunu doğurur.³⁴ Tocqueville, bireylerin merkezleşmiş bürokratik güç karşısında olduğu kadar toplumun çoğunluğu karşısında da zayıf konumda bulunduğunu ve eğer gerçekten demokratik bir toplum hayali kuruluyorsa, çoğunluk iradesinin birey üzerindeki muhtemel baskılarının önüne geçilmesinin

²⁸ Andrew Heywood, *Siyaset*, çev. Bekir Berat Ozipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Secilmişoğlu, Atilla Yayla, 14. Basım, Ankara: Adres Yayınları, 2006, s.104.

²⁹ Robert Dahl, *Democracy and Its Critics*, New Have: Yale University Press, 1989, s.167.

³⁰ Sartori, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, ss, 143-149.

³¹ John Stuart Mill, “*De Tocqueville on Democracy in America I*”, *Collected Works of John Stuart Mill*, Volume XVIII, Ed. John M. Robson, Toronto and Buffalo, University of Toronto Press, 1977, ss.47-90.

³² Heywood, *Siyaset*, s.114.

³³ John Stuart Mill, “*Bentham*”, *Collected Works of John Stuart Mill*, Volume X, Ed. John M. Robson, Toronto and Buffalo, University of Toronto Press, 1969, ss.75-115.

³⁴ Leslie Lipson, *Demokratik Uygarlık*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.52.

gerektiğini belirtmektedir.³⁵ Tocqueville, sosyo-psikolojik etmenler de dikkate alındığında ekonomiye yönelerek siyasi katılımı aksatan ‘hırslı bireylerin’ olduğu modern toplumların, siyasi haklarından bile isteye vazgeçmelerini yurttaş bilincinin gerilemesi noktasında eleştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Tocqueville için çoğunluğun tiranlığı aynı zamanda entelektüel ve ahlaki bir meseledir. Çoğunluğun tiranlığı, popüler anlayışların kaçınılmaz bir şekilde kültüre hakimiyet kurmasına da yol açmaktadır.³⁶ Popüler anlayış ve kültürün üretildiği medya alanı, çoğunluk ilkesinin siyasi, kültürel ve ahlaki zorbalığını meşrulaştırma rolünü üstlenirse, Tocqueville ve Mill’in birey üzerinde uygulanan baskı ve zorbalıktan duyduğu endişede haklı çıktığı durumlar meydana gelmektedir.³⁷

Batı’nın anayasal demokrasileri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde yaptığı değerli analizleriyle bilinen Liphart’ın iki ideal tip olarak çoğunluk ve oydaşması (müzakereci) demokrasi karşılaştırmasını Demokrasi Kuramları’na giriş kitabında ele alan Schmidt, çoğunlukçu sistemin siyasi iktidar için çok geniş bir hareket alanı sağladığını vurgular. Liphart’a göre çoğunlukçu demokrasiler, sınıfsal, dinsel ve kültürel alt gruplara bölünmemiş ülkelere nispeten daha uygundur. Liphart’ın demokrasi karşılaştırmaları çalışmasında, çoğunluk demokrasisinin mümkün olan en iyi demokrasi şekli olduğu savı çürütülmüştür.³⁸ Demokrasilerin başarıları kriterlerine göre; ekonomi, siyaset, azınlıkları destekleme ve temsili demokrasinin kalitesinin ölçümü, siyasal rahatsızlıkların sayısı ve sıklığı göstergeleriyle, hem istikrar hem de sorun çözüm gücü bazında çoğunlukçu demokrasiler mümkün olan en iyi demokrasi şekli değildir.

Çoğunluğun yönetme hakkının fetişe dönüşerek yüceltilmesi³⁹ çoğunluğun yönetme hakkı ile çoğunluğun tiranlığı arasındaki çizgiyi çok inceltir. Çoğunlukçu demokrasi, seçim dönemleri arasındaki zamanlarda çoğunluğa çok geniş bir takdir alanı bırakmaktadır. İki seçim arasındaki dönemde iktidarın, yetki alanını kötüye kullanması ve bir çoğunluk diktasına dönüşmesi halinde azınlık olan gruplar için yaşamsal konularda alınan kararların haklılığını sorgulaması ve kabul etmemeleriyle sonuçlanabilir. Bu çizgide siyasi kutuplaşmalar ve sosyal huzursuzluklara varan toplumsal krizler siyasal alanı olumsuz etkilemektedir.

Çoğunlukçu demokrasi anlayışı, özellikle basın ve medya yoluyla ‘genel iradenin milli iradeye dönüştüğü’ popülist söyleme neden olabilmektedir. Bu söylemin yarattığı kamuoyu çoğunluğunun desteğini alınarak, antidemokratik uygulamalara meşruiyet sağlanabilmekte, hükümeti kuran parti genel iradeye dönüşebilmektedir. Yoğun çoğunlukçu popülist yaklaşım, milli iradelerden yanılmaz şefler, milli önderler, karizmatik liderler yaratabilmekte; demokratik usullerle demokrasi yozlaştırılmaktadır. Demokrasinin, çoğunlukçu anlayışın olası tehlikelerinden korunması için düşünce ve toplanma özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması, basın ve iletişim özgürlüğü gibi denge, denetim ve uzlaşma unsurlarının devreye girmesi gerekir.

Çoğunlukçu demokraside iktidar muhalefet ilişkileri de sorunludur. Bunda azınlık olgusunun sadece tek bir bütün halinde güçlü azınlık olarak algılanması ve kurgulanması sorunu da vardır. Güçlü azınlıklar, kendileri için önemli olan görüş, talep ve eleştirilerini, medya veya sivil toplum kuruluşlarıyla nispeten ifade edebilme imkanlarından yararlanabilmektedir. Oysa, güçlü ve örgütlü olmayan azınlığın, kamuoyu oluşturma imkanları ve iletişim kanalları sınırlıdır. Bu durumdaki

³⁵ Alexis de Tocqueville, *Amerika’da Demokrasi*, Ankara: Yetkin Yayınları, 1994, s.234.

³⁶ Tocqueville, *Amerika’da Demokrasi*, s.136.

³⁷ Sartori, *age*, p.148.

³⁸ Manfred. G. Schmidt, *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, çev. M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları, 2001, ss.233-238.

³⁹ Gencay Şaylan, *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*, İmge Kitabevi, 2008, s.270.

azınlıkların haklarının korunması ve taleplerin iletimindeki eksiklik ve sorunlar, özerk sivil toplum örgütleri, bağımsız ve tarafsız medya oluşumları ile çözülmelidir.

Çoğunlukçu demokrasi anlayışı son tahlilde, çoğunluk ve azınlık kavramıyla sayısal niceliği kastetmektedir. Sadece iki seçenekli bir durumda geçerli olabilecek mutlak çoğunluk, birden çok seçenekli sonuçlarda sayısal çoğunluk da sayılamaz. Ülkelerin seçim sistemlerine göre çok farklı çoğunluklar oluşabilmektedir. Serbest seçim ve temsil ilkesinin işleminde çoğunlukçu anlayışın neden olduğu çelişkiler bulunmaktadır. Örneğin Türkiye’de seçim yasasına göre genel seçimlerde uygulanan yüzde 10 seçim barajı, 2002 seçimlerinde halkın tercihinin yüzde 46’sını Meclis dışı bırakmıştır. Çoğunlukçu anlayışın ürettiği sonuç, hiç kuşkusuz siyasal meşruiyet tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

2.1.2. Çoğulcu Demokrasi Anlayışı

Çoğunlukçu demokrasinin handikapları üzerine demokrasinin mutlak ve sınırsız bir çoğunluk yönetimi olamayacağı düşüncesinden hareketle çoğulcu demokrasi anlayışı geliştirilmiştir. Bu anlayışta amaç, güçler ayrılığı ile sınırlanmamış bir iktidarın, azınlıkta kalmış grupların hak ve özgürlüklerini ihlal edebilmesinin önünün kesilmesidir. Erken İngiliz çoğulcuları, 20 yüzyılın başlarında, sanayi devriminden sonra kentlere gelen işçi kitlelerinin neden olduğu toplumsal gerilimlere çözüm bulmak için onlara temsil hakkı vermiş; çatışma ve uzlaşma ekseninde ortak çıkar gruplarının varlığını kabul etmiştir. Çoğulcu demokrasi anlayışının siyasal pratikte ilk adımları, iktidarı meşrulaştıracak rıza, sözleşme temelinde oy hakkı ile toplumsal çıkar arasındaki bağlantı kurularak atılmıştır.

Çoğulcu fikirlerin ilk sistematik gelişimi James Madison tarafından gerçekleştirilmiştir. Madison, Amerika’nın gevşek bir devletler konfederasyonundan federal bir ABD’ye dönüşümünü yorumlarken denetlenmeyen demokratik bir yönetimin tehlikelerine dikkat çekmiştir. Çoğunlukçuluğa, bireysel hakların engellenmesine ve çoğunluk için mülkiyete el konmasına gidebilecek süreçteki ana vurgu, bir toplumdaki çoklu çıkar ve grupların siyasi taleplerini ifade edememesi durumunda düzen ve istikrarın mümkün olmayacağına olan inancıdır. Bu nedenle Madison, güçler ayrılığı, çift-meclislilik ve federalizm temelli, çekişen karşıt grup ve çıkarlara çeşitli giriş noktaları sunan, bölünmüş bir hükümet sistemi teklif etmiştir.⁴⁰ Madison’ın özellikle toplumsal düzen ve istikrar için siyasi taleplerdeki çoğulculuğun önemi, bugün de savunulan bir demokrasi anlayışıdır.

Çoğunlukçu demokrasinin sakıncalarına karşın geliştirilen çoğulcu demokrasi, temsili demokrasinin sorunlarına bir çıkış noktası arama çabasıdır. G. Schmidt, çoğulcu anlayış modeli için sorumlu temsilci ve hükümete dikkat çekmektedir. Halk ise çok çeşitli kurul, parti, grup, örgüt ve dernekte birlikte bir araya gelerek farklılaşmış bir topluma mensubiyeti ifade etmektedir. Farklılaşmış toplum, çoğulcu demokrasi anlayışında kamusal alanda uzlaşma veya birleşme yoluyla sonuç almalı ve yönetilmelidir. Ayrıca demokrasinin geleceği ve huzuru için hangi sosyal sınıfın egemen olduğu önemli değildir. Önemli olan gerek sosyal yapının gerek siyasetin çoğulcu bir biçimde işlemesi ve düzenlenmesidir.⁴¹

⁴⁰ Heywood, *age*, p. 114.

⁴¹ Schmidt, *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, s.148.

Siyasi düşünce tarihinde demokrasinin işlevselliğine farklı kavramlara vurgu yapan çeşitli yaklaşımlar ve bakış açıları geliştirilmiştir. Çoğulcu demokrasinin işlevselliğine kitle iletişim, kentleşme, eğitim vb. faktörlerin eklendiği sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından bakan Lipset, ‘siyasal insan’ kavramsallaştırması ile çoğulcu demokrasi literatürüne katkıda bulunmuştur. Özellikle Dahl’ın ‘poliarşi kuramı’ demokrasinin işlev şartları, modern, dinamik ve plüralist toplum önerisi demokrasiye farklı bir ivme kazandırmıştır. Poliarşi, kelime anlamıyla ‘çok’luğun egemenliğidir. Çokluğun egemenliği, medeni ve siyasi tüm haklara sahip yurttaşların etkili muhalefet edebilme, en yüksek devlet görevlilerinin bile görevden alınabilme imkanının bulunduğu bir sistemdir. Dahl’ın Poliarşi kuramındaki bir diğer vurgu da siyasi katılımıdır.⁴² Dahl, demokrasinin başlıca unsurlarına yaptığı vurgularla, demokrasiye neden ihtiyaç duyulduğunu da açıklamıştır.

Dahl’ın çoğulcu demokrasi anlayışının temel öncülleri, toplumlarda çok sayıda farklı alt toplumsal kategoriler ve gruplar olduğu kabulüyle başlamaktadır. Dolayısıyla her grup, toplumsal kaynaklardaki paylarını artırmak için uğraş verir. Her grubun bölüşümdeki payına göre belli bir gücü olmasına rağmen, hiçbirisi kesin ve egemen güç değildir. Bu nedenle tüm gruplar etkinliklerini artırmak için siyasi alanda etkinlik kurmak isterler.⁴³ Bu anlayışta siyasal süreçler ile çıkar grupları arasında kurulan nedensellik ilişkisi önemli olmaktadır.

Poliarşi kuramında siyasal seçkin ve yönetici sınıfta yoğunlaşan iktidarın, geniş toplumsal gruplar arasında dağıtılması istenmektedir. Bu durum daha fazla uzlaşma ihtiyacını vurgulama eğilimini doğurmuştur. Bir diğer önemli gereklilik de halkın hesaba çekebilme ve tutumunu iletebilme şartlarının sağlanmasıdır. Ancak Dahl, son dönem çalışması olan İktisadi Demokrasiye Giriş (1985) kitabında maddi kaynaklara sahiplikte eşitsiz oranlar oluştuğunda, siyasi gücün bir azınlık grubunun elinde toplanarak çoğunluğun bundan yoksun kalacağı endişelerini dile getirmeyi unutmamıştır.⁴⁴

Akışkan modern toplum çoğulcu bir yapıdadır. Çoğulcu demokrasi anlayışında normatif olarak farklılık arzulanabilir bir durumdur. Çünkü bireysel özgürlüğün korunduğu farklılıklar tartışma, münakaşaya zemin hazırlar. Bu şekilde anlayış gelişir, uzlaşma artar. Aslında çoğulculuk bir grup siyaseti teorisidir.⁴⁵ Bu şekilde hükümete grup erişimi ve geniş demokratik tepkisellik de teminat altına alınır.

Çok katmanlı kültürler ve farklı siyasi kimliklere sahip yurttaşlardan oluşan heterojen toplumlarda demokrasinin çoğunlukçu olması sosyal, siyasal ve kültürel sıkıntılara yol açabilmektedir. Lytord’ın deyimiyle ‘postmodern bir durum’ olarak etnik milliyetçilik, dini, kültürel ve cinsiyet çoğulculuğunun savunulduğu bir dönemde, alt kimlikler melezleşmekte; siyasi kimliklerden kimlikler siyasetine⁴⁶ giden bir süreç oluşmaktadır. Demokraside çoğulculuk arayışı feminizm hareketinin eylemlerine ‘özel olan siyasaldır’ sloganıyla yansımıştır. Demokraside hukuksal ve siyasal eşitlikten fırsat eşitliğine evrilen süreçte yeni eşitlik anlayışları gelişmiştir. Örneğin; “Ötekiliğin” olumlu yanını vurgulamak, postmodern feminizmin temel yönelimlerinden biridir ve bu durum çoğulculuğu, çeşitliliği, farklılığı ve açıklığı sembolize etmektedir.⁴⁷ Bu bağlamda çoğulcu

⁴² Schmidt, *age*, p. 256.

⁴³ Şaylan, *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*, s.368

⁴⁴ Heywood, *Siyaset*, s. 114-115.

⁴⁵ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, çev. Ş.Akın, A.K. Bayram vd.. 5. Basım, Ankara: Adres Yayınları, 2013, s.50.

⁴⁶ Haldun Gülalp, *Kimlikler Siyaseti. Kimlikler Siyaseti, Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri.1. Baskı*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

⁴⁷ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, haz. Cemal Güzel, 1.Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012, s.523.

modelin en önemli öğelerinden biri kuşkusuz sivil toplumda gönüllülük esasına göre çıkarlarını artırmak isteyen örgütlenmelerdir. Dernekler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle haklarını savunarak taleplerini sunarak muhalefet edebileceklerdir. Çoğulculuk tüm bu koşullarda farklı çıkar ve taleplerin kamusal dışavurumuna, ardından da siyasi karar alma süreçlerine iletme olanak tanıyan bir kavram⁴⁸ olarak üst ve kapsayıcı niteliktedir.

Çoğulcu demokrasi anlayışı, bir siyasal sistemde tüm toplumsal çıkar gruplarının özgürlük içinde siyaset etkinliğinde bulunabilmesine dayanır. Her toplumsal kesimin göreceli bir eşitlik ve özgürlük içinde olacakları ön kabulünün mümkün olma durumu, anlayışın en eleştirilen özelliğidir. Örneğin; Amerikalı siyaset bilimci Chrls Lindblom, 1977’de yayınladığı ‘Politics and Markets’ adlı kitabında, siyasal iktidarı etkileme ve denetlemede tüm toplumsal kesimlerin eşit imkana sahip olmadığını hatırlatarak, toplumun makro ekonomik performansını belirlemede iş dünyasının istek ve çıkarlarının çok fazla dikkate alındığını öne sürmektedir.⁴⁹

Çoğulcu demokrasi anlayışı, toplum, devlet ve aracı kurumlar arasında denge sağlama umudunu besleyen ve olanaklar içeren bir yaklaşım sergiler. Çıkar gruplarına özel bir ilgi bulunan bu anlayışta, sadece kendi çıkarlarını değil; genel çıkarların da göz önünde bulundurulması önemlidir. Bunun nedeni, çıkar gruplarının iyi örgütlenme yeteneğine sahip olmaları ve sahip oldukları imkanlardır. Yüksek sosyal değişkenli toplumda kültürel ve siyasi olarak kısıtlı imkanlara sahip grupların, seslerini duyurmaları -özellikle basında yer alma, gündeme gelme vb. çoğulcu demokrasi anlayışı pratiklerinde bile zor olabilmektedir. Toplumsal güçler arasında dengenin sağlandığı gerçek çoğulculuktan bahsedebilmek için seçim sistemlerinin ve SPY’nin çoğulculuğa kapı aralayacak düzenlemelere kavuşması bu nedenle çok önemlidir.

Kışlalı’ya göre çoğulcu demokrasinin gerçeklik kazanması için toplumda örgütlenme ve toplumsal kararları etkileme olanaklarının yaygınlaşması, kitlelerin her seviyedeki katılımının artması, siyasal iktidarı etkileme veya ulaşma yolunun açık olması gerekir. Kışlalı, burada demokrasinin sosyal yönüne vurgu yapmaktadır. Ona göre çoğulcu demokraside, halk seyirci değil; demokrasi de halkın belirlenmiş aralıklarda sandığa giderek belirlediği bir seçkinler yönetimi değildir.⁵⁰ Öte yandan çoğulcu bir demokrasi, kamuoyunu oluşturacak medya araçlarının farklı ellerde olmasını da gerektirir. Aksi takdirde örtülü ya da dolaylı bir baskı aracı haline gelen medya sisteminin bulunduğu bir yönetimde, farklı ve yeni siyasal düşünceler ortaya çıkamadığından demokrasi de sözde kalacaktır.

Çoğulcu demokrasinin özgürlük çerçevesi bireyseldir. Bireyci düşünceye göre, gerçek değer insandır. Haklar ve özgürlükler, insanda doğuştan var olan özelliklerdir. İktidar, insan hakları ve özgürlükleri ile ilgilenmede zorunlu kılınmıştır. Bireysel olarak sınırsız özgürlük mümkün değildir. Fakat siyasal iktidara sınır konulmadığında da bireysel özgürlükten söz edilemez. İktidarın gücüne karşın özgürlüklerin korunması amacıyla çeşitli hukuksal önlemler alınması gereklidir. Bu nedenle çoğulcu demokrasiler iktidarın denetlendiği, dengelendiği ve bölündüğü demokrasidir.

Demokratik bir sistemde yasaların, tüm kamusal kararların müzakere edilerek oluşturması beklenir. Nitekim demokrasilerde tek bir doğru yoktur. Doğal olarak çoğulcu anlayışta yurttaşların da tartışmalara ve müzakerelere görece eşit bir biçimde katılmaları gerekir. Aksi takdirde alınan kararlar,

⁴⁸ Levent Köker, *Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme*, Anayasa Yargısı Dergisi (23), 199-210.

⁴⁹ Şaylan, *age*, s.256.

⁵⁰ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, Ankara:Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları:9, 1987, s, 301.

siyasi eşitliğe ve toplumsal uzlaşmaya zarar verir. Habermas'ın iletişimsel rasyonalite kavramsallaştırması temel alınarak, kamusal alanda herkes özgür ve eşit biçimde tartışma sürecine girecek, sonuçta çoğulculuk ve siyasi katılım sağlanacaktır. Habermas, burada çoğulculuktan müzakereci demokrasiye geçiş yapmaktadır.

İletişimsel rasyonalite ile oluşacak kamuoyu kavramına da özel önem veren Habermas, kamuoyunu demokratik sistemlerin meşruiyet kaynağı olarak görmektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta yurttaşların bilgiye ve haberlere erişimdeki adalet durumudur. Her yurttaşın kamuoyunda kendini ifade etmede ve bilgi edinmede eşit imkanlara sahip olduğunu iddia etmek, günümüz iletişim çağında bile mümkün değildir. Müzakereci demokrasi teorisi, toplumda ve yasama süreçlerinde tartışma ve müzakereyi öncelemesi bakımından ileri bir demokrasi teorisi olarak değerlendirilmekle birlikte, sivil toplumda var olan farklılık ve ayrımların nasıl giderileceğini öngörmediği, kamusal uzlaşımı ise sürecin en sonuna bırakması nedeniyle siyasal katılım bakımından eleştirilmektedir.

Çoğulcu demokrasi anlayışında devletin konumu ise farklı çıkarlara ve taleplere sahip bireyler toplumsal gruplar karşısında tarafsız bir konumda olması bakımından önemlidir. Toplumsal uzlaşmayı sağlamak ve kamu yararına ulaşabilmek için ise seçim sistemleri, SPY, siyasi partilerin yapısı, parti içi demokrasi niteliği, toplumun demokratik kültürü, sivil toplum yapısal belirleyicilerdir. Çoğunlukçu anlayışın getirdiği parti-devlet yakınlığı, oligarşik parti yapıları ise çoğulcu demokratik uygulamaların ve anlayışların gelişmesini engellemektedir.

2.2. Demokrasinin Başlıca Unsurları

Demokrasi, bugün tüm siyasi rejimlerin, yönetimlerin, sistemlerin ve ideolojilerin sahiplendiği her türlü sorunun çözümünde bir anahtar kavram olarak kullanılmaktadır. Bir toplumda birçok siyasi ve toplumsal içerikli farklı soruna genellemeci bir yaklaşım biçimiyle çözüm olarak sunulduğunda ise bir takım güçlükler ortaya çıkmaktadır. Demokrasi salt bir kavram olarak kullanıldığında ve kavramı oluşturan unsurlar arasında istenilen uyum sağlanamadığında, toplumsal ve siyasal vb. somut gerçekliklerden uzaklaşmaktadır. Demokrasi, bu işleyişte toplumsal, siyasal somut gerçekliklere çözüm üretmeyen, mantıksal soyutlamalar haline gelmektedir. Demokrasinin başlıca unsurlarından seçimler, siyasi partiler, siyasi katılım, siyasi temsil ve sivil toplum olgularının uyum içinde olmadığı ya da daraltıldığı yönetimlerde demokrasi, göstermelik bir kavram haline gelmektedir. Bu nedenle bu bölümde, demokrasinin başlıca unsurları ile seçim barajları ilişkisi kurularak, somut ve toplumsal gerçeklerle uyum içinde olup olmadığından hareketle ülkemizdeki yansımaları incelenecektir.

2.2.1. Siyasi Temsil

Siyasi temsil kavramı oldukça geniş bir kavramdır. Tıpkı demokrasi gibi tarihsel gelişim sürecinde ve değişen ihtiyaçlara göre anlam ve uygulanım evrimi geçirmiştir. Temsilin ne olduğu, kimlerin temsil edileceği, ne şekilde temsil edileceği ve bir temsilcinin nasıl hareket etmesi gerektiği gibi temel sorular farklı temsil yaklaşımlarını ortaya çıkarmıştır.

Temsil kelimesinin etimolojik kökenine bakıldığında, ilk olarak Latince kökenli olduğu 'var kılmak, ortaya koymak, yeniden sunmak' anlamında 'Representaire' kelimesiyle kullanıldığı bilinmektedir. Temsil kelimesinin Meclis'e yönelik en eski kullanımı ise Sir Thomas Smith'in 1583'te

‘De Repuclia Anglrum’ adlı eserindedir. Bu eserde, Meclis’in kralı temsil ettiği, hem yönetici hem de kitle olarak tüm krallığın gücüne sahip olduğu belirtilir. Böylece her İngiliz yurttaşının Meclis’te ister şahsi, ister temsili ve ister vekalet yolu ile bulunması amaçlanır. Bu izlekte Meclis’in rızası herkesin rızası gibi görünür.⁵¹ Smith’in eserinden sonra terim beklenmedik bir anlam genişlemesine uğrar. Hobbes, 1651’de ‘Leviathan’ adlı eserinde kendi zamanına uyumladığı terimi, sadece temsil eden kişilere odaklayarak ‘temsilci’ olarak nitelendirir. Tek bir yönetici de olsa özel bir kurumda olsa temsilci (representative) Hobbes’ta “Yetki devralma ve yetki verme” olarak tanımlanmaktadır.⁵²

Tarihsel kırılma noktaları ile birlikte temsilin kapsamı genişlemiştir. Ortaçağ’da bir kamusal temsil söz konusudur. Yönetici ilahi gücün meşruiyetiyle bireyleri temsilen kamusal alanda etkinlik göstermektedir. Amerikan Devrimi ile birlikte vergi veren her kişi temsil hakkına kavuşurken, İngiltere’de uğruna savaşılan kutsal ve geleneksel ‘hak’ka dönüşmüştür. ABD ve Fransız devrimleriyle de temsil ‘insan hak’kı olmuştur. Bu sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim süreci sonrasında temsil, halkın temsil edilişi şeklindeki siyasi anlamına da kavuşmaktadır. Herkesin kendi yaşamının iradesini ele alarak, kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olması, diğer bir deyişle kendi kendini yönetebilmesi ilkesiyle temsilde kurumsallaşma da başlamıştır.⁵³ Görüldüğü üzere temsil kelimesinin bugünkü anlamıyla vekalet ve siyasi bir etkinlik haline gelişi birkaç yüzyılda gerçekleşmiştir. Özellikle insanların diğer bazı insanları temsil etmesi olarak anlaşılan siyasi temsil kavramı, bu anlamda modern bir kavramdır. Kavramın popüleritesi ise modern devlet ve demokrasi ilişkiseliliği ile başlamıştır.

Çağdaş demokrasilerin tümü, uygulanış şekli itibariyle temsili demokrasilerdir. Bu, toplumun siyasi kararları doğrudan değil, kendini temsil eden temsilciler aracılığıyla alması demektir. Temsil aynı zamanda ahlaki bir sorumluluktur. Edmund Burke gibi kuramcılar temsilciyi, bilge kişiler ve mantık dahilinde hareket eden elit bir kesimin üyesi olarak görmektedir. Temsil ise temsilcinin seçmenlerine kendi en yüksek (kamil) yargısı ve aydınlanmış bilinçle hizmet etmesidir. Ahlaki bir görev olarak görünen temsil, daha az eğitilmiş ve şanslı olanların çıkarlarına göre hareket etmektir.

Halkın tüm farklı çıkar ve taleplerinin Meclis’te ifade edilmesi gerektiği konusuna özel bir değer atfederek temsili demokrasiyi kurumsal anlamda tartışma ile ilişkilendiren Mill, seçkin bir tavırla temsil teorisi geliştirmiştir. Tüm yurttaşlar temsil edilme hakkına sahip olsa da, bütün kanaatler eşit değerde olmadığı için Mill, yurttaşların eğitim seviyesine göre çoğul oy sistemini kullanmalarını önermiştir.⁵⁴ Bu durumda ise temsilcilerin temsil ettiklerinin fikirlerini ve taleplerini neden ve ne derece önemsemesi gerektiği gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Siyasi temsil, öncelikli olarak çok sayıda kişi ve grup gerektiren geniş çaplı sosyal düzenlemelerin karmaşık yollarla işlediği kurumsallaşmış bir düzenlemedir. Temsili temsili yapan şey de bir katılımcının yaptığı tek bir hareket değil, sistemin genel yapı ve işleyişi içerisinde çok sayıda grubun çeşitli etkinliklerinde ve ilişkilerinde doğan modelleridir. Eğer seçmenler kendi adlarına hareket edemiyorlar ama hükümetin icraatlarına katılabiliyorlarsa bu temsildir. Temsil bu anlamda diğerlerinin adına hareket etme meselesi olduğu kadar, yönetilenin çıkarı adına da bağımsız hareket etmeyi gerektirir⁵⁵. Dolayısıyla temsilci hem halkın çıkarlarına ve kamuoyuna duyarlı hem de

⁵¹ Hanna Fenichel Pitkin, *Temsil Kavramı*, çev.Seda Erkoç, Ankara: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2014, s.238-242.

⁵² Pitkin, *ibid*, p.242.

⁵³ Pitkin, *ibid*, p.6-7.

⁵⁴ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, 5.Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2003, s.282.

⁵⁵ Pitkin, *age*, p.214.

bağımsız olmalıdır. Öte yandan temsilci üzerinde çok sayıda belirleyici etkilidir. Temsilci çeşitli baskı, talep ve sorumluluklar ağı içinde hareket etmektedir. Baskı ve talepler kamuoyu, parti, lider, bürokratik, siyasi ve askeri vb. güç unsurları, sivil toplum ve çıkar grupları ayrıca medya tarafından gelebildiği gibi kendi seçmen kitlesinden de gelebilmektedir.

Temsil kavramı çoğunlukla temsilcinin yükümlülükleri ile özdeşleştirilse de temsile tek bir açıdan bakmak seçim dönemlerinden sonra tartışmalara neden olmaktadır. Temsilcilerin seçmenlerin çıkarları yönünde ve temsilcinin temsil edilenin talepleri doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır.⁵⁶ Ayrıca yurttaşların temsilcilerin politika önerileri hakkında tam olarak bilgi sahibi olmalarının önemi, temsil edilenin çıkarlarını anlamlandırmak ve öğrenmek açısından önemlidir. Temsilcilerin politika önerileri hakkında bilgi sahibi olma yolu da hiç şüphesiz demokrasi bağlamında birçok unsurda etkili olan medya aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Tartışmanın diğer boyutunda temsilcinin temsil edilenin taleplerinden bağımsız olarak hareket etmesi gerektiği ileri sürülmektedir.⁵⁷ Pitkin'in aktarımında temsilci en iyi olanı yapması gerektiğinden temsilci ve temsil edilenin bilgi birikimi ve ilgi düzeyi önemlidir. Temsilcinin bilgi ve inancı yüksekse, temsilci sıfatıyla daha bağımsız hareket edebilmektedir. Öte yandan, temsil edilen de bilinçli ise temsilcilere temsil yetkisi vermek hususunda daha ihtiyatlı olacaktır.⁵⁸ Bu izlekte temsilin karşılıklı değişen anlamları olduğu çıkmaktadır. Temsilcinin bağımlılığı ya da bağımsızlığı konusunda belirleyici olan diğer etkenler, ülkeden ülkeye değişebilen seçim sistemleri, siyasi parti yasaları, uygulanan seçim barajları ve siyasi kültürdür.

Siyasal temsil ile ilgili tartışmalar için kapsamlı bir çalışma yapan Pitkin'in formalist temsil tasnifi Türkiye demokrasisindeki temsil anlayışını anlamak açısından da verimli olmaktadır. Formalist temsil, en genel ifadeyle temsilci ile temsil edilen arasında resmi düzenlemeler ve kurumsal süreçlerdir. Resmi ve kurumsal düzenlemeler yukarıdan aşağıya olabileceği gibi aşağıdan yukarıya doğru iki farklı yaklaşımla şekillenebilir. Bu iki yaklaşım, temsili yetkilendirme ve hesap sorulabilirliktir. Seçimler ve siyasi partiler, formalistik temsilin yetkilendirme başlığı altında yorumlanabilir. Türkiye'de hukuki yurttaşlık bağının, siyasal katılım ve temsil için yeterli ölçüt olarak kabul edilmesi nedeniyle kurumsal düzenleme ve yetkilendirme temsiliyetin önüne geçmektedir.

Temsili demokrasiler, tüm yurttaşlara hesap verecek temsilcilere sahip olma imkanı ve görev sürelerinde performanslarından memnun olunmaması durumunda temsilcileri görevden alma olanağı sağlar.⁵⁹ Hesap sorulabilirlik, yurttaşların seçim dışı dönemlerde temsilciyle kurduğu ilişkiye önemli bir katkı sağlamıştır. Seçmenlerin taleplerini yansıtan veya yeniden üreten siyasetçilerin seçilmesini siyasi temsil olarak varsaydığımızda, hesap verebilirlik görüşü ön plana çıkmaktadır. Yurttaşlara duyarlı, kamu yararı ve düşüncesine önem veren bir hükümet, kurumlarla güvence altına alındıktan sonra temsil, temsil edilenlerin çıkarları ve görüşleri çerçevesinde, onlara hesap verecek şekilde hareket etmek anlamına gelir.⁶⁰ Ayrıca hesap sorulabilirlik, örneğin seçilen bir görevliyi oyla geri çağırabilme gibi seçmenlerin kendi talepleri yönünde davranmadığında temsilcilerini

⁵⁶ Manin, Bernard, *The Principles Of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997, p.110.

⁵⁷ Pitkin, *age*, p.209.

⁵⁸ Pitkin, *ibid*, p.4.

⁵⁹ Landemore, "Temsili Demokrasi Gerçekten Demokratik Mi? Bernard Manin Ve Nadia Urbinati İle Söyleşi", çev. Mustafa Demirtaş, Zeliha Dişçi), *Ayrıntı* 9, (2015), s.36-49. ayrıca bkz. 10 Nisan 2015, <https://ayrintidergi.com.tr/temsili-demokrasi-gercekten-demokratik-mi-bernard-manin-ve-nadia-urbinati-ile-soylesi/>.

⁶⁰ Pitkin, *age*, p. 234.

“cezalandırabilme” seçeneklerini de sunabilmektedir. Temsilcilerden hesap sorulabilirlik hukuksal, toplumsal ve siyasal bir içerikte yönetenlerin meşruiyetinin de kaynağıdır.

Hesap verebilirlik mekanizması, Manin’e göre siyasi temsilin temel unsuru olarak görülmektedir. Temsilcinin hesap verme sorumluluğu ise görevde kalmak ve yeniden seçilebilmektir. Bu nedenle hesap verebilirlik geçmiş dönemin eylem muhasebesinin yanı sıra, gelecek hükümetin doğru davranmasını sağlamak için önemli rasyonel bir yol olarak görülmektedir. Bu noktada yurttaşların siyasi süreç hakkında medyadan edindikleri bilgi düzeyleri önemli olmaktadır. Bu bağlamda siyasi temsilde, kamuoyunun sağlıklı oluşumu ve işleyişinde medyanın rolü çok belirleyicidir.

Artan nüfus ve işbölümünde uzmanlaşma nedeniyle tüm büyük organizasyonlar ve toplumlar siyasi parti, siyasiler ya da sivil oluşumlar gibi temsil özelliğini bir şekilde içeren kurum ve uygulamalara ihtiyaç duymaktadırlar. Martin Drath’ın işaret ettiği gibi kurumsallaşma olmadan temsil ideali boş bir hayal olarak kalır. Zamanla gelişen demokratik kurumlar, demokratik kültürün yerleşmesiyle oluşan standartlar soyut ideali somuta çevirmektedir.⁶¹ Bir ülkedeki çoğulcu demokrasi anlayışı içerisindeki demokratik kurumların varlığı, siyasi temsilin gerçekleşmesinde ve demokrasinin soyut bir ideal olmaktan öte bir işlevsellikte toplumsal gerçekliğe kavuşmasında önemli görülmektedir.

Birch, siyasi temsili işlevlerine göre ayırmıştır. Bunlardan birincisi, ulusal ve yerel düzeyde geleceğin siyasetçilerini yetiştirecek bir mekanizma sağlayan siyasal devşirmedir. İkincisi, seçimlerde kamusal yarışmayı olanaklı kılan siyaset seçeneklerinin tartışılmasına zemin hazırlayan rekabet ve katılım işlevidir. Üçüncü işlev, devlet yönetiminde ortak çıkara, iyiliğe duyarlılık ve sorumluluk sağlama işlevidir. Halka karşı sorumluluk işlevi ise halkın kısa vadede isteklerine ve baskılarına karşın, sonuçları iyice tartıldıktan sonra uzun vadeli sorumlu kararlar verebilmeyi sağlamasıdır. Temsili kurumların meşrulaştırılması ve rızanın mobilizasyonu da temsilin diğer işlevleridir.⁶² Bu çözümlemede birçok işlevi olan temsilin, ideal demokratik yönetim için gerekli tüm şartları sağlayabileceğine olan güçlü inanç dikkat çekmektedir. Rekabet, katılım, ortak çıkar ve iyilik için halka karşı sorumluluk, kurumların meşrulaştırılması ve rıza gibi kavramlar zaten demokraside olmazsa olmaz kavramlardır.

Özgür ve düzenli seçimler meşruiyet temelini sağlarken, medya, sosyal hareketler, siyasi partiler temsilin farklı bileşenleridir. Bu nedenle temsil farklılıklara karşı duyarlı olmalı ve eşit imkanlarla temsilin orantılı olması sağlanmalıdır. Urbaniti’nin yorumunda siyasi temsilin süreç yönüne vurgu vardır. Siyasi süreçte temsil, toplumda sosyal ve siyasi zenginliklerin oluşumuna da kapı aralar. Bu şekilde çoğunluk kararının meşruiyeti sağlanırken, tüm yurttaşlar var olan yasaları ve kararları etkilemek için siyasi katılım imkanına kavuşabilmektedir. En nihayetinde çoğunluğun kontrol edilme fırsatlarının çokluğu temsilcinin, seçmenlerinin temsilcileri olmaktan ziyade, genel çıkara göre hareket etmelerini de sağlamaktadır.⁶³ Siyasi temsil bu anlamda sadece seçim süreçlerini değil, seçim aralarındaki siyasi süreçte somutlaşan dinamik bir siyasi ifadeyi katılıma dönüştüren bir yapı olarak da görülmelidir.

⁶¹ Martin Drath, *Die Entuicklung der Volksrepräsentation*, Bad Homburg v.d.H.: Gehlen, 1954.

⁶² Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, ss.285-286.

⁶³ Nadia Urbinati, *Representative Democracy Principles & Genealogy*, London: The University Of Chicago Press, 2006, pp.4- 40.

Temsil siyasi bir faaliyettir.⁶⁴ Gerek temsilci, gerek temsil edilen de birer siyasi aktördür. Yurttaşlar oluşturulacak ya da uygulanacak politikalarda kendi fikirlerini temsil edebilecek temsilcileri seçmek ister. Bu durumda sivil toplum oluşumları ve partiler çeşitli fikirlerin temsil edilmesine katkı sağlayan araçlar olmaktadır. Öte yandan siyasi temsil hakkını kazanmak için verilen tüm mücadele meşru bir otoriteyle toplumu yönetme ve yönlendirme gücünü kazanmak için gerçekleşmektedir.

Temsilde çoğulcu demokrasinin kurumsallaşma ve toplumsal farklılıklar vurgusunun yanı sıra siyasal partiler de temsilci adaylarının saptanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi partilerin temsil sürecindeki yeri günümüzde özellikle üzerinde durulan bir konudur. Duverger'in temsile sosyolojik bir olgu olarak yaklaşımında da siyasi partiler önemlidir. Ancak siyasi parti ve kamuoyunun temsil ilişkisinde temsilin doğruluk derecesinde önemli olan, kamuoyu ile Meclis'teki ifadesi arasındaki uygunluğun derecesini ölçmektir. Tarihsel koşullar ve siyasal evrimlerle birlikte, özellikle seçim sistemi ve partiler sisteminin, hakim rol oynadığı kamuoyunu karşılıklı olarak şekillendirdiği düşünülmektedir. Temsilin doğruluk derecesi olarak, partilerin aldıkları oy yüzdeleriyle Meclis'teki sandalye sayısı karşılaştırılmasını eksik bulan Duverge, oyların dağılımının kamuoyunu yansıtmadığına dikkat çekmektedir.

Seçim sisteminde orantılı temsilin işleyişinde başvuru pratik değişikliklerden seçim barajları da temsil ve kamuoyu uyumunu azaltmaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla her parti sistemi, kamuoyunun ifadesinde farklı bir çerçeveye neden olarak farklı siyasi temsil tipleri doğurmaktadır. Bazı seçim sistemleri ya da seçim barajları nedeniyle temsil edilmeyen veya edilemeyen tüm çıkar ve görüşler uzlaşmanın dışında kalmaktadır. Farklı çıkarlar ve görüşler arasında bulunan çatışmayı yansıtan siyasi partiler arasındaki mücadele, temsile yansımada toplumsal huzursuzluklara ve siyasal istikrarsızlıklara zemin hazırlayabilir. Toplumsal ve siyasal barış ise çıkarlar ve görüşler arasında denge kurulduğunda ve tüm önemli çıkar ve görüşler temsil edilebildiğinde ortaya çıkar.

Temsil söz konusu olduğunda odaklanılması gereken bir diğer nokta da toplumsal gruplar arasındaki çıkar ve menfaatlerden ziyade özgürlüğün korunmasına sunmuş olduğu perspektiftir.⁶⁶ Yurttaşlar, siyasi süreç hakkında bilinçli ise katılım yaygınsa ve siyasi hak ve özgürlüklerden yararlanıyorsa, siyasi temsil sisteminin gerektiği gibi işlediği varsayılır.

Günümüzde çok katmanlı kültürel dokulara, parçalı melez siyasi kimliklere sahip yurttaşlardan oluşan toplumlarda, siyasi temsil bir nevi postmodern parçalanmışlık içinde toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olarak değerlendirilmektedir. Başka bir ifadeyle, keskin çıkar grupları da büyük anlatılar ve ideolojiler de bulunmamaktadır. Bu durumun doğal sonucu olarak, siyasi temsilin toplumdaki tüm kesimlerin ihtiyaçlarını ve iradesini yansıtacak, çoğulcu demokrasi anlayışı çerçevesindeki sistemlere yasalara ve kurumlara sahip olması gerekmektedir.

Bugün siyasi parti olmaksızın bir demokrasi düşünülemez. Nitekim Sartori, çağdaş demokrasilerde yurttaşlığın partiler aracılığıyla ve partilerce temsil edilmesinin zorunlu olduğunu ileri sürer. Demokrasinin çok sağlam temellere oturması için toplumsal istemlerle siyasi sunular arasında, toplum kategorileriyle siyasi partiler arasında bir uyuma ulaşılması beklenir.⁶⁷

⁶⁴ Landemore, "Temsili Demokrasi Gerçekten Demokratik Mi? Bernard Manin ve Nadia Urbinati İle Söyleşi", ss.36-49.

⁶⁵ Duverger, *Siyasi Partiler*, çev. Ergun Özbudun, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974, ss. 477-478.

⁶⁶ Urbinati, *Representative Democracy Principles & Genealogy*, p. 14.

⁶⁷ Touraine, *Demokrasi Nedir?*, s.80.

Temsil süreci, hiç kuşkusuz bugün uygulanan demokrasi modellerinde seçimler ve siyasi partiler kanalı ile Meclis çatısı altında gerçekleşmektedir. Bu nedenle temsilcilerin niteliği ve sorumluluğu konusunda önemli bir unsur da, siyasi partiler içindeki demokrasi olmaktadır. Parti içi demokrasi, demokratik bir tartışma ortamının olduğu, parti içi kararların çoğulculuk temelinde geniş bir katılım sağlanarak alındığı adil, eşit ve özgür seçimlerle lider ve temsilci adaylarının belirlendiği partilerde mümkündür.⁶⁸ Parti içi demokrasi, temsilcilerin kimler olacağı şeklindeki kriterleri belirlemede ve bu konudaki kararları kimin alacağı noktasında çok önemlidir. Parti içi demokrasinin olmadığı siyasi partilerin, temsilcilik görevlerini hakkı ile yerine getirmeleri beklenemez. Partisini veya liderini temsil eder duruma düşen temsilciler, temsil kabiliyetlerini yitirerek meşruiyetlerini kaybederler. Siyasi temsilciler, temsil niteliğini yitirdiğinde Toureaniye göre, siyasi eyleyenler devletin ağırlığına sığınarak devlet erkinin sınırlandırılması kuralına karşı gelirler.⁶⁹ Oysa devlet erkinin sınırlandırılmadığı yerde demokrasi olmaz. Sonuç olarak temsilin kaşbiyeti nitelik değıştirdiğinde, ortaya çıkan siyasal tabloda halkın taleplerinin demokratik yönünü kaybetmesi olasılığı doğmaktadır.

Halbuki demokrasinin vazgeçilmez unsuru, yurttaşlardır. Siyasi partiler yurttaşların ortak siyasi amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturduğu siyasi kuruluşlardır. Demokrasi kelimesi anlamı olarak da siyasi partileri değil, halkı veya yurttaşları göstermektedir. Bu düşünüş biçimi, Türkiye’de demokrasinin yurttaş katılımını sınırlandıran bir yapıda ve siyasi partilerle sınırlı bir alanda gerçekleşmesiyle sonuçlanmaktadır. Adına daha çok “partiler demokrasisi” denilebilecek düşünce biçimi, yurttaşların sadece seçimlerde oy kullandığı edilgen bir durumu siyasal alana yansıtmaktadır. Bu durum halkın katılım ve denetiminden uzak kapalı bir siyaset ve demokrasi anlayışını pekiştirmektedir.⁷⁰

Bugün birçok siyasi kavram ve kurumu 18. yüzyıl terminolojisiyle değerlendirmek sorun yaratmaktadır. Örneğin oy hakkı günümüzde temsil fikrinin sadece seçime indirgenmesi olarak eleştirilmektedir. Oysa temsil, politik bir sürecin bütünü olup yalnızca seçimlere indirgenemez.⁷¹ Sennet’in ‘kamusal insanın çöküşü’ olarak betimlediği durum sonucu, seçimlerde oy kullanmak bile, kamusal yaşamı resmi bir yükümlülüğe dönüşmektedir. Çoğu yurttaş, siyasete boyun eğen ve duyarsız bir ruh haliyle bakmaya başlamıştır. Siyasi kayıtsızlık ve yabancılaşma içindeki yurttaşın temsili ve katılımı oy verme davranışıyla sınırlı kalmaktadır. Bu doğrultuda temsilin zıttı dışlanma, katılımın karşıtı ise apolitikleşme olmaktadır. Sonuç olarak meşruiyetini özgür ve düzenli seçimlerden alan siyasi temsil, sivil ve siyasal toplum arasındaki iletişim bağlarını kopararak oy verme prosedürüne dönüşmektedir.

Siyasi temsil, demokrasinin kendini sürekli olarak yeniden üreterek gelişmesi için bir yol olarak görülmektedir. Temsil, demokratik bir süreç olarak uygulandığında demokrasiyi genişletir. Öte yandan demokratik kültürü gelişmemiş, demokrasinin kurumsallaşmadığı, seçim sistemlerinde yüksek seçim barajlarının bulunduğu ülkelerde ise temsil konusu bir partiler demokrasisine dönüşmekte, demokrasinin biçimselliğini ve yüzeyselliğine neden olmaktadır. Bu nedenle demokrasi, ancak toplumsal eyleyenlerle siyasi eyleyenler birbirine demokratik süreç ve kurumlarla bağlandığında hesap verebilirlik arttığında ve katılımcı yurttaşlık bilinciyle birleştiğinde gelişebilir.

⁶⁸ Suavi Tuncay, *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, 2. Baskı, Ankara: Gündoğan Yayınları, 2000, s.55.

⁶⁹ Touraine, *age*, s.86.

⁷⁰ H. Emre Bağce, “Türkiye’de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları”, *İnsan & İnsan*, 7, /25 (2020), s.9-28.

⁷¹ Nadia Urbinati, *age*, p.p.5-40.

Görüldüğü üzere temsil, elitizm tartışmalarından çıkarların varlığına, seçim sistemlerinin verimsizliğinden parti içi demokrasiye, sivil ve siyasal toplum bağının kopmasına kadar, birçok alanda eleştirilmektedir. Bu bağlamda, bazı yönetimlerin seçim sistemlerindeki seçim barajlarının varlığı, temsil tartışmalarına yoğunluk kazandırmaktadır. Özellikle seçim barajlarının yüksek olduğu ülkelerde, temsili sürecinin işleminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle temsilde adalet gerçekleşmediğinde, toplumsal eyleyenlerle siyasi eyleyenler arasındaki demokratik ilişki ve bağ zarar görmektedir. Bu nedenle Türkiye’de seçme-seçilme, yerel ve ülke seçim barajı şartları, tüm seçim dönemlerinde tartışmalara konu olmaktadır. Özellikle seçim barajını geçemeyenlerin temsil sorunu, çoğulcu demokrasi anlayışı bakımından temsil noktasında önem arz etmektedir. Barajı aşamayan siyasal partilerin varlığının kısıtlanması, çoğunlukçu demokrasiye yönelimin bir tezahürü olarak yorumlanmaktadır. Çoğunlukçu yapıya yönelimin önlenmesi için temsilin adaletli yansıdığı, iktidarın seçim arası dönemlerde de kolaylıkla hesap verebildiği, denetlendiği, el değiştirebildiği bir siyasi yapının oluşturulması tavsiye edilmektedir.

Demokratik temsilin pratiğinde görülen sorunlar ve eksikliklerin çözümlenmesi, tüm kurumsal, siyasi, hukuki, kültürel değişken ve yapılarda bütünsellik içinde ele alınması gereken bir demokratik ihtiyacı yansıtmaktadır. Çünkü, siyasi temsilin kendini yeniden üretmesi talebi, siyasi alanın tüm kavramları ve kurumlarıyla, ayrıca temsilin gerçekleştiği tüm yapılarla ilgilidir. Demokrasi üst başlığında siyasi temsil ve medyada temsil arasındaki ilişki de birbirini etkiler ve birbirinden etkilenir durumdadır. Bu izlekte demokratik toplumlarda, sivil toplumdaki örgütlü çıkar grupları, meslek örgütleri ve derneklerin, özgür bir medyada temsili, temsilci ve temsil edilen arasındaki bağı da, siyasi temsili de güçlendirecektir.

2.2.2. Siyasi Katılım

19. yüzyılda aristokrasi veya monarşi gibi sistemlerde demokrasiye yönelik ilk eleştiriler, geniş yığınların siyasal alana katılmasının sakıncalı bulunarak, fazla katılımcı olduğu yönündedir. Temsili demokraside ise çoğunluk, tanım gereği azınlığı da içerdiğinden, azınlıkta kalanların haklarının güvence altına alınması, talep ve düşüncelerin siyasi sisteme iletebilmesi ile tüm yurttaşların yönetime katılmasının sağlandığı kabul edilir.⁷²

Temsili demokrasilerde siyasi temsilin, toplumu ilgilendiren meselelerle ilgili kararlara her zaman bir katılım içermediğinin düşünülmesi, temsil sorununa siyasi katılımın da eklenmesini doğurmuştur. Siyasi katılım, kısıtlı anlamıyla yalnızca seçimlere katılma olarak tanımlanabileceği gibi siyasi karar alma süreçlerinin tüm basamaklarına katılım olarak da genişletilebilir. Katılımın genel çerçevede amacı, siyasi otoriteyi etkileme veya siyasi kararların alınmasında etkili olmaktır. Siyasi katılma profesyonel siyasetçilerin dışındaki bireylerin, siyasi kişileri ve olayları etkilemek üzere yasal sınırlar çerçevesindeki eylemleri ve davranışlardır. Muhalefet ve siyasi katılım ise bir demokratik sistemde temel derecede önemlidir.⁷³

Demokratik rejimlerde katılım, bireysel, grup ve siyasi partiler düzeyinde üç seviyede gerçekleşmektedir.⁷⁴ Bir diğer tanıma göre, siyasal katılım, bireylerin siyasal ya da yönetsel kurumların

⁷² Aytekin Yılmaz, *Demokrasinin Gelişimi ve Sorunları*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları 2000, s.87.

⁷³ M. Akif Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2000, s.30.

⁷⁴ Ömer Çaha, *Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler*, İstanbul: İstanbul Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004, s.54.

yaptığı emirleri, tüzükleri, yasaları, planları ve çeşitli kararları etkileyebilmek amacıyla eyleme geçildiği anda başlar.⁷⁵ Bu nedenle, siyasal katılım içine alınacak kavramlar çok çeşitlidir. “Merkezi ya da yerel devlet organlarının her düzeyinde, politikaların seçimini ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla, yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanan tüm bilinçli eylemleri içine alması”⁷⁶ siyasi katılımın eylemsel boyutunu artıran kapsamlı bir tanımdır. Tanımın genişliğinde, siyasi tüm süreçleri etkilemeyi amaçlayan bütün davranışları içermesi yatmaktadır.

Siyasi katılımı hukuksal açıdan değerlendiren Ersin Kalaycıoğlu, siyasi katılımı olağan ve olağanüstü katılım biçimleri olarak ikiye ayırmaktadır. Seçim süreciyle, norm ve kanunlara uygun siyasi eylemler, yasal bir siyasi katılım şeklidir. Mevcut düzenin dışında illegal siyasi eylemler ise bireylerin siyasi amaçlarına ulaşmak için fiziksel güç de dahil kullandıkları bir siyasi katılım biçimidir.⁷⁷ Siyasi temsil ve katılımın kısıtlandığı ya da engellendiği durumlarda siyasi katılımın olağanüstü biçimi gerçekleşebilmektedir.

Temsili demokrasinin siyasi katılımı ile ilgili handikaplarından biri, nüfus büyüklüğü sorunudur. Zaman ve sayı kombinasyonundaki ironi, temsili demokrasilerde büyük bir demokratik eksikliği ortaya çıkarır. Demokratik bir birimde ne kadar çok yurttaş varsa, hükmet kararlarına doğrudan katılabilecek olan yurttaşların sayısı da o kadar azalmaktadır. Sonuç olarak o kadar çok kişinin, başkalarına temsil yetkisi vermesi gerekir. Nüfusun büyüklüğüyle, katılım fırsatları arasındaki ters orantı nedeniyle, tamamen katılım gösteren üyeler, oy kullanma dışında, diğerlerinin temsilcisi haline gelirler. Temsilci seçmek için özgür ve adil seçimlerle belirlemeyi mümkün kılan tatminkar bir seçim sistemi gereklidir.⁷⁸

Demokratik standardın beşinci ayağı Dahl’a göre siyasi katılım sağlamaktır. Bir devletin yönetiminde eşit söz sahibi olmaktan yoksun kaldığımızda, çıkarlarımızın söz sahibi olanlar kadar dikkate alınmayacağı kesindir. Mill de bireylerin hak ve çıkarlarını yalnızca siyasi katılım vasıtasıyla koruyabileceğini ve her bir bireyin, devlet iktidarının kendi payına düşen kısmından daha azıyla yetinmemesi gerektiğini düşünür. Bu nedenle çıkarlarını korumak isteyen yurttaşlar, kendi yaşamlarını belirleyecek tüm kararlara katılmalıdırlar. O halde tüm yurttaşların, kendi bireysel ya da herkesin çıkarlarını içeren amaçlara hizmet edecek kanunların ve politikaların belirlenme sürecine katılmaları gerektir. Ancak katılım sürecinde tüm yurttaşların, eşit ve etkin imkanlara sahip olmaları gerektiği unutulmamalıdır.⁷⁹

Siyasi katılımın en önemli aktörü birey olan yurttaşdır. Dahl, bu anlamda yurttaşların siyasi katılımlarının boyutları ile ilgili bireysel, sosyo-psikolojik yönü güçlü çıkarımlarda bulunmuştur. Ona göre sırasıyla ilgi, önemseme, bilgi ve eylem süreci siyasi katılımın boyutlarıdır.⁸⁰ İlgi, siyasal olayları izlemek demektir. Önemseme, toplumda meydana gelen olayları dikkate almaktır. Bilgi süreci, olaylar ve toplumsal sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı ifade eder. Bilgi edinme süreci, siyasi katılımın

⁷⁵ Ersin Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim*, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 1984, ss.199-200.

⁷⁶ Esat Çam, *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Der Yayınları, 1995, s.153.

⁷⁷ Ersin Kalaycıoğlu, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1998, s.10-11.

⁷⁸ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s.125.

⁷⁹ Dahl, *age*, p.80.

⁸⁰ Robert A. Dahl, *Modern Political Analysis*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc. 1963, p.56, 57’den aktaran; Deniz Baykal, *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*, AÜSBF Yayını, No:302, Ankara 1970, ss.31-32;

etkili olabilmesi için önceliklidir. Siyasi katılım sürecinde özellikle seçimlerde medyanın haber akışı ve siyasi gündem yakından takip edilmektedir. Demokratik kültür içerisinde tartışan ve karar veren bir toplum için basın özgür, tarafsız ve çoğulcu olması bu nedenle çok önemlidir. Siyasi katılım ve medya ilişkisinde, merkez kavram olan kamuoyunun doğru, çoğulculuk içinde ve tarafsız bilgilendirilmesi, siyasi katılımı olumlu etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Son olarak Dahl'a göre eylem ise ilgili, duyarlı, toplumsal olayları önemseyen ve bilgi sahibi olan yurttaşın siyasal olaylara aktif olarak katılmasını ifade etmektedir.⁸¹ Görülmektedir ki, siyasi katılımın aşamaları, bir bakıma sivil toplumun, kurumsal yanı olan sivil toplum örgütlerini de oluşturan unsurlardır.

Siyasal katılımı ölçümleyen Milbrath, en kolay siyasi katılım biçimine izleyici davranışları, zor eylemlere geçiş eylemleri, daha da zor olanlara ise gladyatör eylemler adını vermektedir. Gladyatör eylemler, bir partiye üye en olmaktan, aday olmaya kadar geniş bir alanda aktif siyasi davranışlar sergilemektir. Geçiş eylemleri ise siyasal toplantılara katılmak, parasal yardımlarda bulunmak gibi daha çok destek nitelikli faaliyetlerdir. Bir partinin rozetini taşımak, çıkartmasını arabasına yapıştırmak, sosyal medyada siyasi parti hesabını takip etmek ya da oy kullanmak ise pasif izleyici eylemlerdir.⁸² Aktif siyasi katılım, siyasal alanlarla ilgili organların oluşumu, eylemleri ve etkileri üzerinde belirleyici olmayı hedefler. Ülkemizde seçim barajlarının altında kalan partilere oy veren kitlelerin, suskunluk sarmalı yansması nedeniyle, pasif izleyici davranışları olarak kategorize edilen siyasi katılım biçimlerini gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir.

Siyasal katılım birçok biçim ve düzeyde gerçekleşebilmektedir. Katılımı bir süreç olarak gördüğümüzde katılımcıların nitelikleri ve katılım biçimleri devreye girmektedir.⁸³ Gündelik yaşamda herkesin, her zaman siyasal konulara, yönetime ilişkin aynı ilgiyi duyduğu ve bilgi sahibi olduğu düşünülemez. Ancak Sennet'in ifadesiyle 'kamusal insanın çöküşü' sonrası profesyonelleşen siyasetin, siyasi katılım üzerinde olumsuz etkileri bulunduğu ve kamusal alanı sınırladığı da bilinmektedir.

Siyasal katılım, siyasal alanda gerçekleşmektedir. Katılım, siyasi iktidar ilişkileriyle bağlantılı tüm unsurlarda, devlet yönetiminin karar alma süreçlerinde, yerel yönetimleri de içeren ve kamusal yaşamın tüm alanlarını kapsayan bir alanda olmaktadır. Siyasetin, siyasal alanın sadece bir bölümü olduğu düşünüldüğünde, katılım da devlet ve partiler gibi kurumsal siyasetten daha büyük bir şey ifade etmektedir. Öte yandan bir ülkenin siyasetindeki gerilimler, kutuplaşmalar ve antidemokratik siyaset anlayışı, siyasi katılımın tüm derecelerini de etkilemektedir. Arendtçi yaklaşımla, siyasal alanın devlet ve ekonomik alandan bağımsız gerçekleşmemesi durumunda ya da aksine, devlet ve ekonomik alan, siyasal alanı tahakküm altına aldığı anda siyasi karar alma süreçlerine katılım da olumsuz etkilenmektedir.

Siyasi katılım kimi görüşlere göre, temsili demokrasinin boşluklarını doldurmaya yarayan bir çağdaşlaşma ölçütüdür. Bu ölçüte göre, siyasal gücün karar alma ve etki etme haklarının yurttaş ile yönetim arasındaki paylaşımı geleneksel toplumlardan farklıdır.⁸⁴ Çağdaş toplumlarda, katılım arttığı ölçüde siyasal sistemler ile toplum arasında ilişki ve bütünleşmeyi artıran bir bağ kurulur. Birey ile siyasi otorite arasında kurulan bağ ile toplumsal sistemde meydana gelen bağlılık ve dayanışma duygusu, demokratik süreçlerin işleyişini de kolaylaştırmaktadır. Toplumsal grupların çıkarlarını

⁸¹ Dahl, *Modern Political Analysis*, p.57.

⁸² Milbrath, W.Lester, M.L.Goel, *Political Participation*, Chicago, 1977, s.18-21.

⁸³ Çukurçayır, *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, s.58.

⁸⁴ Ergun Özbudun, *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara: AÜHF Yayınları, 1975, s.1.

siyasi düzlemde dile getirmelerinin yanı sıra, daha fazla bireyin siyasi kararlara katılımı, yönetimin alacağı kararların meşruluğunu da artırmaktadır.

Temsili demokraside siyasal katılım, büyük oranda devletin yasama süreçlerine katılımı ifade eder.⁸⁵ Liberal demokrasi teorisinde siyasal katılım, seçme ve seçilme hakkı, yerel yönetimlerde yetki alma, farklı kimliklerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü, insan hakları, çoğulcu siyaset anlayışının yerleştirilmesi gibi unsurlar içermektedir. Öte yandan temsili demokraside, siyasal katılımıla kamusal uzlaşma arasındaki gerilim ve siyasal katılımın yetersiz olduğuna dair eleştiriler, giderek artan bir ivmeyle geniş bir literatür oluşmasına neden olmuştur.⁸⁶ Örneğin Benjamin Barber, liberal demokrasiyi sadece bireysel çıkarların korunması noktasında eleştirerek, siyasi toplumsal katılımı sınırlayıcı demokrasileri ‘cılız demokrasi’ olarak nitelemektedir.⁸⁷

Siyasi katılım, kamusal alanda tartışan, çözüm arayan ve karar veren bir siyasal irade sürecini de işaret etmektedir. Dahl, siyasal katılımı siyasetin ve ekonomin uluslararasılaşmaya başlamasıyla ortaya çıkan, demokratik olmayan bir sürece denge unsuru olarak görmektedir. Uluslararası ve ulus üstü sorunların etkili çözümünde, yurttaşın yerinin ve etkisinin ne olacağı, katılımcı ve müzakereci demokrasi kuramlarına zemin hazırlamıştır.⁸⁸ Habermas, iletişimsel rasyonallite ile kamusal sorunların çözüldüğü, herkesin görüşünün değerli olduğu ve birbirine saygı duyduğu ortamda, aydınlanmış bireysel ve kamusal iradenin üretebileceğini öngörür. Bu şekilde, sistem dünyası ve yaşantı dünyası özerkliklerini koruyacak, ötekinin dünyasının kabullenildiği katılımcı bir dünya kurulacaktır.⁸⁹ Anlaşmaya yönelimli bir siyasi katılım ve karar alma süreci, uzlaşma da içereceğinden kamu yararı gerçekleşecektir. Kamusal alanda bir kez oluşan uzlaşma, hukuki meşruiyet temellendirmesiyle kendini siyasal alanın diğer kurumlarına da iletebilecektir.

Siyasi katılımın müzakerelerle karara dönüştüğü katılımcı ve müzakereci demokratik kuramı, iletişimsel siyasi katılımı en etkili meşruiyet aracı olarak görmekle birlikte, kamusal alanın şirket ve elitlerin yönettiği mecraya dönüşmesi, özel çıkarların siyasi işlevler edinmeye başlamasıyla sonuçlanmıştır. Güçlü şirketlerin aracı olmadan medya ve devleti kontrol edebilmesi ya da yönlendirimde bulunması günümüzde kamusal alanla özel alanlar arasındaki ayrımı azaltarak tüketici olarak görülen yurttaşların ortak iyiyi aramasını engellemiş ve demokratik katılımını pasifleştirmiştir. Ekonomi ve devlet sisteminin iç içe geçerek, kamusal alanda kurduğu ortaklık, medya sisteminin siyasal aktarımında ve katılım unsurlarının kamusal çıkarı gözetmesinde de sorunlara neden olmaktadır. Katılımın çıkış noktası olduğu müzakereci demokrasi teorisinde, Arendt⁹⁰a göre devlet ve ekonominin içinde bulunduğu siyasal katılım süreçleri demokrasiye aykırı meşgeli tetiklemektedir.⁹¹ Siyasal alanı iktidar süreçlerinin tamamen dışında gören Arendt’e göre siyasal katılım için kıstas, yalıtılmış bir tartışma ortamının oluşturulmasını zorunlu kılar. Buradaki amaç, kamusal müzakere

⁸⁵ Urbinati, *age*, p. 40.

⁸⁶ Mehmet Karaoğlu, “*Siyasal Katılım ve Demokrasi Teorileri*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006, s.8.

⁸⁷ Barber Benjamin, *Güçlü Demokrasi*, çev. Mehmet Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları., 1995, ss.32-33.

⁸⁸ Şeyla Benhabib, *Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Rolüne Doğru*, çev. Z. Gürata, C. Gürsel. içinde Demokrasi ve Farklılık Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması, haz. S Benhabib. İstanbul, İstanbul: WALD Academy Yayını, 1999, ss.104-107. Müzakereci modele göre herkesi bağlayan kararların rasyonel açıdan haklılaştırılması ve ortak çıkarı belirlemeye dönük karar alma süreci, eşit ve özgür yurttaşlar arasında rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif tartışmalarla mümkündür. Benhabib’e göre de müzakere, sağlıklı tercihler yapabilmek için bir bilgilendirme süreci olarak görülmektedir.

⁸⁹ Jürgen Habermas, *İletişimsel Eylem Kuramı; Cilt I: Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme; Cilt II: İşlevselci Aklın Eleştirisi Üzerine*, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2001, s.551.

⁹⁰ Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s.45.

⁹¹ Arendt, *İnsanlık Durumu*, s.103.

sürecinde, kamusal alandaki öznellikler arası gerçekleşen iletişim sürecinin sonunda, evrensel özelliklere sahip bir uzlaşmaya ulaşmaktır. Bu düşünce biçimiyle, iktidar süreçlerinden yalıtılmış bir medya sistemi, demokrasi için kamusal müzakerelere elverişli bir siyasal alan da olabilecektir.

Siyasal sistemlerin demokratik ölçüsü, yurttaşlarının isteklerine rasyonel bir şekilde duyarlı olup olmadığına göre değişir.⁹² Siyasi temsilin, siyasi katılıma etkilerini düşündüğümüzde, temsilde adaletin siyasi katılımı özendirdiği durumlarda, demokratikleşme süreçleri hızlanmakta, demokrasi de güçlenmektedir. Temsili demokrasilerde, siyasi katılımın önce çoğunluk ilkesi, ardından temsilin yeterli siyasi katılımı sağlamadığı noktasında eleştirilmesi, çözüm önerileri de beraberinde getirmiştir. Yurttaşların katılımcı özelliklerinin artması ve geliştirilmesi için önemli konularda kendi yasa tekliflerini sunabilmeleri, yürürlükteki bir yasanın değiştirilmesini teklif edebilmeleri ya da halk oylaması sürecini başlatma yetkilerinin kazanılması gibi öneriler getirilmiştir.

Siyasi katılım davranışlarını etkileyen faktörler arasında bir ülkenin siyasi yapısı, kültürü, siyasi kurumlarının niteliği, siyasi partileri, medyanın yaygınlığı, niteliği, bağımsızlığı ve tarafsızlığı bulunmaktadır. Faktörlerin kurumsallaşma zemini ise siyasi katılım davranışlarının niteliğini etkilemektedir. Amacı daha fazla demokrasi olarak belirlediğimizde, siyasi katılım davranışlarının demokrasinin tüm unsurları ve kurumlarıyla bir uyum içinde olduğunda ortaya çıkabileceğine yönelik güçlü bir inanç bulunmaktadır. Ülkemizde ‘demokrasi’, siyasi söylemde yaygın olarak kullanılmakla birlikte, yapısal ve kurumsal olarak siyasi katılımın, demokratik süreçleri ilerletecek şekilde gerçekleşmediği düşünülmektedir. Siyasi katılımın niteliği, medyanın demokratik temsil kabiliyetini de olumsuz etkilemektedir.

Siyasi katılımın en alt düzeyi, düzenli aralıklarla gerçekleşen seçim dönemlerinde oy kullanılmasıdır. Ancak yalnızca oy vermekle, sorumlu ve bilinçli yurttaşlık gerçekleşmez. Yurttaşlık, seçim dönemleri görevi gibi algılandığında, siyasi katılım deneyimi sınırlanmakta, sistemin demokratik yöneliminin kendini yeniden üretmesi güçleşmektedir. Öte yandan eşit ve düzenli aralıklarla yapılan seçimlerin meşru olabilmesi için siyasi katılımın yüksekliği de önemli bir etkidir. Seçimlere katılımın düşük olması ya da seçimlere katılım yüksek fakat, temsilin düşük olduğu sonuçlar sistemsel bir soruna işaret etmektedir. Yüksek siyasi katılıma rağmen, temsildeki adaletsiz sonuçlar, seçim sistemleri ve seçim yasalarının sorunlu alanlarına bağlanmaktadır.

Siyasi katılımın niteliği ve niceliği, ülkelerin siyasi ve demokratik kültürü gibi sosyolojik gerçeklerle şekillendiği gibi seçim sistemleriyle seçim barajı uygulamalarıyla da ilişkilidir. Özellikle seçim barajlarının yüksek olduğu ülkelerde, temsildeki adaletsiz sonuçlar siyasi katılımın en alt basamağı olarak görülen oy kullanma davranışını da değersizleştirmekte, ilerleyen süreçlerde toplumun siyasi ilgisini azaltmakta demokratik gelişim kısır bir döngüye girmektedir.

Siyasal ilginin gelişebilmesi için yurttaşların var olan toplumsal sorunların çözümünde etkin olabileceğine dair inanç beslemesi gerekmektedir. Deniz Baykal, siyasal katılmayı sağlayan en önemli psikolojik değişkenin, etkenlik duygusu olduğunu söylemektedir.⁹³ Etkenlik duygusu ve siyasi katılım, birbirini destekler yönde bir ilişkiselliğe sahiptir. Ayrıca içinde bulunulan toplumun siyasi kültürü de yurttaşların etkenlik duygusunda, belirleyici parametrelerden biridir. Siyasi katılımı olumsuz etkileyen etmenlerden, yabancılaşma, anomi ve cynicism, siyasi etkenlik duygusunun oluşmadığı bir psikolojik

⁹² Lijphart Arend, Çağdaş Demokrasiler: Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, çev. Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını, 1989, s.23

⁹³ Deniz Baykal, *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, Ankara: AÜ.S.B.F.Yayını. No: 302, 1970.

değişkenler grubudur. Siyasal sistemlerin, gereksinimleri karşılamasının engellendiği durumlarda, bireyin siyasal sistemden kopması, sosyal edilgenlik anomi, ümitsizlik ve güçsüzlük durumu medyana gelmektedir. En nihayetinde siyasal sisteme karşı şüphecilik, düşmanlık ve güvensizlik gibi patolojik durumlar oluşabilmektedir.⁹⁴

Siyasal ilgi aile, kültür, eğitim, ekonomik refah gibi birçok unsur yanında, basın ve medya yolu ile de oluşmaktadır. Siyasal ilgi, siyasal hayatın bileşenlerinin işleyişini düzenli olarak izlemeyi sağlar. Siyasal katılımın belki de ilk aşaması olan siyasal ilginin gelişebilmesi için basının siyaset dilinin olumlu ya da olumsuz oluşu belirleyici olabilmektedir. Basının siyasi ilgideki belirleyici rolü, siyasal katılım biçimlerini niteliği geliştirebilecek kadar önemli bulunmaktadır.

Öte yandan demokratik seçkinci kuramcılar, günümüz demokrasilerindeki yurttaşların siyasi karar alma süreçlerine katılımını yeterli görmektedir.⁹⁵ Demokratik seçkinlik kuramının öncüsü sayılan Schumpeter, yurttaşların seçim dönemlerinde temsilcilerini mektup ya da telgraf yağmuruna tutmalarını dahi zararlı olarak nitelmiştir. Ona göre yurttaşların tek siyasi katılımı, siyasi liderlerini seçmek olmalıdır.⁹⁶ Bu yaklaşımda katılımın yaygınlaşması durumunda, siyasi kararlar alma süreçlerinde yavaşlama ve gecikmeye neden olabileceği endişesi yatmaktadır. Ekonomik-siyasi, ulusal savunma ve dış politika gibi hassas alanlardaki önemli kararların, ulusal güvenlik ve çıkarlar gereği, dar bir elit kadro tarafından ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu kuramcılar, güvenlikçi ve hegemonik seçkinci anlayışın siyasi katılımı sınırlayıcı yapısını savundukları, demokratik unsurların işleyişini lider siyasetine dayandırmakla eleştirilmektedirler.

Demokratik kültür çerçevesinde tartışan, kamusal müzakerede bulunan bir toplum için basın önemli bir kamusal alan sağlamaktadır. Toplumsal istemlerin çerçevesinin, medya sistemlerinin siyasi ve ekonomik yapısal şartları gereği çizilerek tartışıldığı bir basın, siyasi katılımı olumsuz etkilemektedir. Kamuoyunun medya gündemleriyle oluşturulduğu medya sistemleri ve siyasi sistem ilişkisinde siyasi katılımın demokratik çizgisi sorun olarak gözükmektedir. Ancak sınırlı bir demokrasinin tercih edildiği, demokrasinin kurumsallaşmadığı ya da demokratik kültürün basın ve toplumda yerleşmediği zaman siyasal katılma ile seçimleri eşdeğer tutma eğilimi vardır.⁹⁷ Seçimlerde halkın kendisini yönetecekleri seçmesi, ama gerisine karışmaması, çağdaş demokrasi anlayışına ters düşmektedir. Almond ve Verba'ya göre de demokratik kültürü gelişmiş toplumlarda siyasi katılımın katılımcı yönü gelişkindir.⁹⁸ Çünkü demokratik kültür zaten içinde katılımcı yönü baskın bir kültürdür. Katılımcı yön yurttaşların politikaya ilgi duymalarına da neden olmaktadır.

Siyasi katılım ve basın özgürlüğü ilişkisinde katılımın siyasi tercihleri şekillendirme, tercihlerin kamuoyuna duyurulması yoluyla diğer yurttaşlara benimsetilmesi, benimseyenlerin örgütlenmesi, iktidar olmak gibi süreçleri kapsadığı ve tüm bunların gerçekleşebilmesinin düşünce ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplanma, haberleşme ve örgütlenme özgürlüğüne bağlı olduğu ifade edilmektedir.⁹⁹ Siyasi bilgilenmeden sivil toplum örgütlerine giden süreçte, siyasi katılımın

⁹⁴ Baykal, *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, s.100.

⁹⁵ Bu yaklaşımda, yurttaşlar düzenli yapılan seçimlerde oy kullanarak, iktidar için yarışan siyasi elitler arasında karar vermekte demokratik çıkarlarını koruyabilmektedir.

⁹⁶ Oktay Uygun, *Demokrasinin Tarihsel Felsefi ve Ahlaki Boyutları*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2003, s.176.

⁹⁷ Kışlalı, *Siyasal Sistemler Siyasal Uzlaşma ve Çatışma*, s.187.

⁹⁸ Almond, G. S. Verba, "Comparative Political Culture", in Pye, L. W. and Verba, S. (Ed.) *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press, 1965, s.512-561.

⁹⁹ İlter Turan, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Oluşumu, Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, ed., E. Kalaycıoğlu ve A.Y. Sarıbay, İstanbul, 1986, ss.14-18.

değişik seviyelerinin önemi ve demokratik seyri en çok da basın ve medyadaki temsiller de gözlemlenebilmektedir.

Günümüz iletişim toplumlarında bir bireyin birbiriyle çatışan kültürel ve ekonomik, farklı kamusal rollere sahip olmasının, toplumsallıktan uzak bir yurttaşlık bilincine neden olduğu düşünülmektedir. Çünkü birey sokakta, evde, işyerinde ve farklı kamusal yerlerde farklı roller üstlenmektedir. Bireyden çıkarlarını oylayarak, siyasal katılım istendiğinde sağlıklı bir sonuç alınamayacağını belirten Barber, çoğulcu kimlikler arasında farklı rollerde parçalanmış bireyi, bilinçli yurttaşla dönüştürme çabası içindedir. Bu bağlamda, demokratik karar alma sürecinde bireysel çıkarların göz ardı edilmeden, ortak çıkarın ne olduğunun tartışılması, siyasal katılım ve karar alma sürecini de demokratikleştirecektir. En nihayetinde bireylerin yurttaşla dönüşmesi ve demokratik süreçte ortak çıkarın sağlanması, her düzeyde siyasal katılımın ve katılım olanaklarının artırılmasına bağlıdır.

Sonuç olarak, insanların kendi yaşamlarıyla ilgili kararlarda belirleyici olabilmeleri, siyasal katılım unsurlarının niteliğine, demokratik seçim sistemlerine, kurumlara, kültüre ve sivil toplum oluşumlarına bağlı gözükmektedir. İnsanların tarihi kurma yeterliliklerine güvenemez olduğu günümüzde toplumsallıktan uzak retrotopya¹⁰⁰lara bel bağlanmaktadır. Oysa olası en çok sayıda bireyin katıldığı bir iktidarı yürütme, müzakere ve toplumu etkileyen kararlara katılım istenci olmadan demokrasi de olmaz.¹⁰¹

2.2.3. Seçimler

Temsili demokrasiler, seçenekler arasında serbest ve özgür iradeyle verilen seçimlere dayanır. Seçimler, genel iradenin yansıması için gereken, hukuki ve siyasal prosedürlerdir. Seçim kavramı, “halkın temsilcilerini belirlemesi ve temsilcileri aracılığıyla siyasal tercihlerin kanunlaşması sürecine katılımın zorunlu tekniği” olarak da tanımlanmaktadır.¹⁰² Bir diğer tanım da “yönetilenlerin yönetenleri belirlemesiyle sonuçlanan hukuksal yöntemler ve işlemler bütünüdür.”¹⁰³ “Kanun ve yönetmelikler uyarınca kanun koymak ve yönetmek için bir veya birçok aday arasından seçme”¹⁰⁴ işlemi için yapılan seçimlerden söz edildiğinde, “yönetenlerin yönetilenlerce belirlendiği/yetkilendirildiği işlem” kastedilmektedir.¹⁰⁵ Seçim, en özet ifadeyle temsilci seçme işidir.

¹⁰⁰ Zygmunt Bauman’ın, Retrotopya kavramı ‘Geçmiş, geriye, geride’ anlamı ‘retro’, ile ‘olmayan yer’ anlamındaki ütopya kelimesi bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Ütopya ve distopya karışımı bir gerçeklikte insan, geçmiş ve gelecek arasında sıkışmış durumdadır. İnsan, belirsiz gelecek yerine yaşanmış üstünlük algısı içeren geçmiş bir ütopya oluşturduğunda çıkış yolunu distopyalara bel bağlamış olmaktadır. “Hobbes’a Dönüş, Kabiliye Dönüş, Eşitsizliğe Dönüş ve Ana Rahmine Dönüş bölümlerinde küreselleşen teknolojik dünyada modern insanlığın geleceğin müphemliğinden geçmişin güvenli alanlarında bireyselleşirken sanal dünyada sosyalleştigiğine vurgu yapmaktadır. Popülizmin devreye girmesi insanların genel fayda yerine bireysel kimliklerini öne çıkaran politikaları desteklemelerine neden olmaktadır. İnsanların bireysel davranarak sosyalleşmek istedikleri dijital dünya hem ait olunan hem de ayrı olunan bir yerdir. Bauman, kamusal alandan soyutlanan insanın durumuna- uygar duyarsızlık- adını vermektedir. Ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin arttığı dünyada insan, kolektif bilinci yitirerek nesnel etik ile öznel ahlakın çatışması içindedir. Bu durum sonucu oluşan yapay yalnızlık ise maddi güce dayanan terapistler, danışmanlar, sanal eşlikçiler ile giderilmeye çalışılmaktadır. Kısaca, Bauman bu kitabında toplumun kamusal bilincinin yitiminde sivil toplum ve özel alan ilişkisini siyasal ve psikolojik etmenlerle sosyolojik ve felsefik bir altyapı ile irdelemiştir.

¹⁰¹ Touraine, *ibid*, s.221.

¹⁰² Naz Çavuşoğlu, *Anayasa Notları*, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, ss.162-163.

¹⁰³ Emine Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.53.

¹⁰⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 2. Cilt, 9. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s.1928.

¹⁰⁵ Hikmet Sami Türk, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, Anayasa Yargısı*, 22/1 (2006), 76.

Siyasi temsil tarihi incelendiğinde genel oyun, demokrasi mücadelesinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Örneğin, Roma İmparatorluğu'nda her yurttaş seçmen olamamıştır. Yurttaşlık (*jus civitatis*) hakkı tüm özgür insanları içerirken, seçme hakkı (*jus suffragii*) soylulara tanınmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde İngiltere'de 1948 yılına kadar çoğul oy hakkının geçerliliğini koruduğu bilinmektedir. Öyle ki yönetenler, halkın baskısı sonucu oy veren kitleyi genişletmek zorunda kalmışlar; buna karşın seçmenlerin niteliklerini belirleme hakkını yine kendilerinde görmüşlerdir.

Temsili demokrasi ile aristokratik yönetiminin ortadan kalkması, seçkinler idaresine son vermekle birlikte, yeni yönetim anlayışı ve seçim sistemi, Batı Avrupa'da toprak ve kent burjuvazisi arasında gerginliklere ve rekabete yol açmıştır.¹⁰⁶ Bu nedenle demokrasi mücadelesinde genel oy ilkesinin önemli bir yeri vardır. Artık tüm demokratik sistemlerde cinsiyet, din, dil, ırk, statü vb. ayırım yapılmaksızın oyların eşitliği ve genelliği tartışılmaz bir şekilde kabul edilmektedir.

Seçimlerde, seçmenler siyasi kararların alınmasına katılım olanaklarını kullanırlar. Oylamanın özgürlüğü ve güvenliği, yasalarla güvence altına alınmıştır. Bazı ülkelerde seçimlerde oy kullanma hem bir haktır, hem de yurttaşlık görevidir. Yurttaşlar, seçimlerini hiçbir baskı altında olmadan, gizli oy ve açık sayım kuralına göre yerine getirirler. Seçim süreciyle bireysel bir tercih, kolektif bir karara dönüşür. Bu şekilde, demokratik bir yöntemle siyasi iktidarlar değişebilmektedir.¹⁰⁷

İktidarlardan hesap sorma, onları sorulu tutma, iktidarı elinde bulunduranların tasarruflarını onaylama veya kabul etmeme, seçimler sayesinde mümkün olur.¹⁰⁸ Aynı zamanda seçimler, siyasi ilgi ve katılımın bir göstergesi olarak, iktidarlara meşrulaştıran toplumsal oydaşmanın seviyesini de göstermektedir. Seçimler bu bağlamda ve birbiriyle ilişkili olarak, toplumdaki çeşitli sosyolojik gruplar arasındaki iktidar yarışını, Meclis oluşumunu ve yurttaşların bireysel tercihlerini yansıtan temel bir siyasi olgudur.

Demokratik olduğunu ileri süren bir yönetim için özgür seçimler demokrasinin en temel gereğidir. Siyasi iktidarın belirlenme aracı olan düzenli seçimler ile halkın iradesi ortaya çıkmakta devletin rıza, katılma ve meşruluk gibi toplum üzerinde yönetme ve kontrolü sağlayacağı üç dayanak soyut bir ifadeden somuta dönüşmektedir.¹⁰⁹

Seçimlerin meşru olabilmesi için bir diğer ölçüt de özgür eşit ve adil şartlarda gerçekleşmesidir.¹¹⁰ Bir hak olan özgür ve serbest seçimin, adil şartlarda gerçekleşmesi, seçimin tüm süreçlerinde doğrudan ya da dolaylı sınırlamalarla karşılaşmamayı ve belli tercihlerde bulunmaya zorlanmamayı da kapsamaktadır. Siyasi çoğulculuk ve demokratik rekabet adına partilerin, eşit ve özgür koşullarda bir seçim süreci yaşamaları, kamuoyuna adil erişimlerinin sağlanması, iletişim çalışmalarının manipüle edilmemesi, engellenmemesi, yasaklanmaması gerekmektedir. Kamuoyunun oluşmasında etkin olan medya, siyasi partilerin seçim çalışmalarına adil bir şekilde yer vermelidir. Aksi takdirde rekabetin olmadığı ya da sınırlandırıldığı yerlerde, demokratik bir süreç işlememiş olur. Günümüzde siyasi partilerin ve adaylar arasındaki rekabetin, yüksek maliyetli, sembolik bir imaj yarışına dönüşmesiyle tüm iletişim araçlarında tarafsızlık ve doğruluk daha da değer kazanmaktadır.

¹⁰⁶ Yavaşgel, *age*, ss.54-55.

¹⁰⁷ Yavaşgel, *Seçim Sistemleri*, ss.56.

¹⁰⁸ Tanju Tosun, *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*, İstanbul: Buke Yayınları, 2003, ss.21-22.

¹⁰⁹ Ali Yaşar Sarıbay, *Siyasal Sosyoloji*, 3. Baskı. Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1996, s.155 (J.S.Migdal, *Strong Societies and WeakStates*, Princeton, 1988, s.28-29'dan aktarma)

¹¹⁰ Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, ss.287 -288.

Demokratik sürecin özünün seçimlerle ortaya çıkması, siyasi temsil ve katılım aracı olmasından kaynaklanır. Çünkü seçimler en başta onayın varlığını gösterir. Ancak seçimlerin düzenli ve aralıklarla gerçekleşmesi nedeniyle siyasi iktidar ara dönemde çok geniş bir takdir alanı kazanır. Bu nedenle seçimler, demokrasinin mekanik güvencesi olarak görülse de yeterli değildir.¹¹¹ Ayrıca seçim bir rıza göstergesi olarak kabul edilse bile, tüm düşünce ve kanaatleri temsil ettiği ve onaylandığı anlamına da gelmez. Genel onay, tüm halkın ve kanaatlerini açıklamak isteyenlerin onayı kabul edilir. Ancak bir görüşe göre, seçimler politika ortaya koymaktan çok, politik figürleri seçmektir. Yani sorunları belirlemek değil, sorunları belirleyecek ve çözecek olanları seçmektir. Ülkenin nasıl yönetileceğini değil, kimin yöneteceğini belirlemeye yöneliktir. Genel seçimler, adaylar arasındaki birinci tercihi göstermektedir. Bu tam ve tüm bir onay olarak değerlendirilmemelidir. Hatta seçimler, çoğu kez ilk seçenekleri yani birinci tercihleri bile yansıtmazlar¹¹². Seçim barajlarının yüksek olduğu ülkelerde, seçmen tercihlerinin diğer partilere kayma olasılığı, tercih ve rıza ilişkisinde tam bir çelişki oluşmaktadır.

Seçimlerin işlevlerine yönelik olarak farklı yaklaşımlar mevcuttur. Kimi yaklaşıma göre seçimler, iktidar ya da muhalefet olsun, tüm siyasi partilerin denetime tabi tutulduğu, onaylandığı veya onaylanmadığı bir süreçtir. Siyasi partiler, seçimlerde kaybetme ya da başarısız olma gibi bir korku karşısında, seçmenleri dikkate almak siyasalarını gözden geçirmek zorundadır. Diğer bir bakış açısı da seçimlerin zaten var olan yönetici sınıfları ya da siyasal elitlerin arasındaki bir süreçtir. Bu yaklaşımda edilgenleştirilen yurttaş, yönetimde bir kontrol ve tasarruf sahibi değildir. Sadece önüne seçenek olarak sunulan elitler arasında tercihte bulunmaktadır. Bu iki yaklaşım da seçim olgusunu basite indirgemektedir. Seçimler amaç ve işlevleri bakımından her iki yaklaşımdakinden daha karmaşık ve kompleks bir süreçtir.¹¹³

Seçimin en temel işlevi olan temsilcileri belirleme işlevinin zamanla genişlemesi, siyasi parti organizasyonlarını doğurmuştur. 19. yüzyılda İngiltere ve ABD’de kendi aralarında gruplaşan parlamenterlerin, geniş kitlelere kendilerini tanıtmak ve oylarını alabilmek için siyasi olarak örgütlenme ihtiyacı duymaları, Meclis içindeki grupların daha örgütlü ve etkin bir çalışma ihtiyacı siyasi partilerin kurulma nedenidir.

Seçimlerde yarışan siyasi parti faaliyetleri kimilerince bir düşünce yayma mücadelesidir.¹¹⁴ Anayasa ve yasanın oluşturduğu çerçevede, savunulan düşünceyi iktidara taşımak ya da Meclis’te belli bir güce erişmek hedeflenmektedir. Bir diğer tanıma göre siyasi partiler, halkın desteğini kazanmak yoluyla siyasi iktidara gelen örgütlü topluluktur.¹¹⁵ Belli görüşlere, programlara sahip siyasi partilerin, ülkeyi yönetmek için seçimlerde yarışması, seçim yasalarının niteliği ölçüsünde gerçekleşen özgür seçimlere bağlıdır. Bu izlekte toplumdaki farklı çıkar, yönelim ve düşünceler, toplumsal ve fikri çoğulculuk, siyasi partiler tarafından siyasal alana aktarıldığı için demokrasinin güvencesidir. Ancak Türk Anayasası’nda siyasi partiler ‘demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları’ olarak ifade edilse de demokrasi bireylere dayanır ve yurttaş bilinci ile gelişmelidir.

¹¹¹ Sartori, *age*, s.95.

¹¹² Sartori, *ibid*, s.119.

¹¹³ Tosun, *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*, s.23.

¹¹⁴ Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, s.296.

¹¹⁵ Erdoğan, *age*, s.297.

Yönetim alanının geniş olduğu yerde demokrasinin muhafazası, çok güç bir durum olarak nitelenmektedir.¹¹⁶ Ayrıca siyaset tarihindeki değişimler ve medyanın siyaset sahnesindeki baskın karakteri ile birlikte, demokrasilerde, siyasi partilerin yerine liderlerin ön plana çıktığına, siyasetin şahsileşerek toplumsallıktan uzaklaştığına dair eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Seçmenlerin başında bir lider görmek için duyduğu istek dışında, çok az bir iktidar duygusu ve alanı olduğu iddia edilmektedir. Özellikle sınıfsal bölünmelerin azaldığı melez kültürler ve kimlikler nedeniyle, geniş kitlelere hitap etmek durumunda kalan siyasi partiler, parti programlarında birbirlerinden çok az ayrılmaktadırlar. Bu durumda seçmenler uygulamada, programları kendisini hiç ilgilendirmeyen, seçildikleri zaman da dokunulmazlığa güvenerek programdan uzaklaşacaklarını çok iyi bildikleri iki kişiden birine oyunu vermektedir. Eğer seçilen siyasi karakter büyük bir lider çıkarsa, tek adam yönetimi ortaya çıkar; aksi olduğunda gerçek iktidar onu seçilmesini mümkün kılan parti grubunun eline geçer. Bu gerçek bir demokrasi olmamaktadır. Oysa demokrasi halkın iktidarı demektir. Yurttaşın seçmene dönüşmesi, demokrasinin medyadaki görsel unsurlara dayalı siyasi temsiller aracılığıyla sahnelenmesi, siyasetteki toplumsallık ve kamusal kavramının içinin boşaltılmasıyla sonuçlanmaktadır.

Siyasi partilerin, iktidara geliş prosedürleri, seçimlerin Meclis'e yansıyan sonuçları yönetimlerin seçim sistemlerine bağlı olarak ilerlemektedir. Seçim sistemleri, genellikle eşitlik ve adalet ilkelerine önem veren nispi temsil sistemleri ile siyasal istikrar ya da toplumsal fayda ilkesine ağırlık veren çoğunluk sistemleri olarak iki farklı kategoride ele alınmaktadır.¹¹⁷ Nispi temsil sistemleri, farklı siyasi yönelim ve tercihlerin mümkün olduğunca Meclis'e aynen aktarılmasını amaçlarken, çoğunluk sistemleri ise büyük partilere avantaj sağlayarak güçlü bir hükümetin oluşmasını hedefler.¹¹⁸ Çoğunluk sisteminin en büyük olumsuzluklarının ilki olarak, büyük partilerin Meclis'te söz sahibi olurken, küçük partilerin arka planda kalması sonucu, temsilde adalet ilkesine karşıt bir durum oluşturması gösterilmektedir.¹¹⁹ İki ana sistemin dışında, çeşitli karma ve alt sistemler de uygulanmaktadır.¹²⁰ Uygulanan her seçim sisteminin siyasi alana yansımaları ve siyasi sonuçlarının farklı olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'de 1960 seçimleri sonrası, tüm seçimlerde nispi temsil sistemi farklı şekillerde uygulanmıştır. Bir ülkenin belli bir seçim sistemini kabul etmesinde siyasi kültürü ve kolektif hafızası etkili olmakla birlikte, ülkemizde her değişen seçim sisteminde mevcut iktidarın o günün koşullarında, kendi faydasına olabilecek bir seçim sistemini tercih etmesi, hatta zorlama çabası bilinmektedir.

Seçim sistemlerinin siyasal sistemlerinin demokratik özelliklerini etkileyip etkilemediği konusu hakkında farklı düşünceler mevcuttur. Seçim sistemlerinin siyasi partiler sistemini, dolayısıyla da sistemin demokratikliğini etkilediği görüşü yaygın bir görüştür. Hatta G. Burdeau, "Seçim yasası ve sistemi, uygulamada devletin tek ve gerçek Anayasasıdır." diyerek abartılı bir değerlendirmede bulunmaktadır. Seçim sistemi, geniş anlamda seçimlerle ilgili bütün konuları kapsarken, sınırlı anlamıyla seçmenlerin kullandığı oyların Meclis'teki temsilde gerçekleşen prosedürü ifade etmektedir.¹²¹

¹¹⁶ Russel, *İktidar*, s.246.

¹¹⁷ Jean M Cotteret, C. Emeri, Seçim Sistemleri, çev. Tanju Gökçöl, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1975, s.11-60

¹¹⁸ Emine Yavaşgel, Siyasal İletişim, AUZEF, s.451.

¹¹⁹ Jean M Cotteret, C. Emeri, Seçim Sistemleri, çev. Ahmet Kotil, 5. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, ss.42-70.

¹²⁰ Yavaşgel, Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, s.130.

¹²¹ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 1993, s.60.

Siyasi partilerin yapısını, işleyişini, iktidar geliş süreçlerini belirleyen seçim sistemleri bir tanıma göre, yöneticileri belirleyen teknik metotlardır. Bununla birlikte seçim sistemlerinin siyasal yanı gözden kaçırılmamalıdır. Bu, her seçim sisteminin siyasal hayat üzerindeki farklı etkileri nedeniyledir. Seçim sistemleri, sadece oyların Meclis'teki sandalye dağılımını belirleyen bir sayısal teknik sistem olarak görülmemelidir. Seçim sistemi, adayların seçme ve seçilme uygunluğu, adaylığa yönelik kurallar, oy verme metotları, seçim çevrelerinin belirlenme yöntemleri, seçim ilkelerinin belirlenmesi, seçimlerin gerçekleşme şekilleri ile seçimlerin yönetim ve denetimi gibi birçok konuyu da kapsamaktadır.¹²²

Seçim yasaları çerçevesinde, siyasal sistemle yurttaşlar arasında bir aracı kurum olan siyasi partilerin, seçmenlerini temsil niteliği, temsilin adaleti ve kabiliyeti belirlenir. Belirlenim, oy ve sandalye arasında korelasyonlar kurularak ortaya çıkar. Eğer bir partinin aldığı oyların yüzdesi ile aynı partinin kazandığı sandalye yüzdesi oranındaki oran 1'e eşitse, temsil kusursuz sayılmaktadır. Oran 1'in üstündeyse aşırı, oran 1'in altındaysa yeterli oranda temsil gerçekleşmiyor demektir.¹²³ Oysa seçim barajlarının altında kalan partiler, 1983'ten beri ülke genelinde yüzde 10'luk barajlı d'Hondt usulü nisbi temsil sisteminin uygulaması nedeniyle Meclis'te hiç temsil edilememektedir. Çıkan siyasi sonuçlar, seçimlerin; seçim sistemleri ve siyasi partiler ile temsil ilişkisi bağlamında sorunlu yanlarına işaret etmektedir.

Anayasamızda seçim sisteminin nasıl olması gerektiği hususunda bir hüküm bulunmamakla birlikte, seçim yasalarının 'temsilde adalet ve yönetimde istikrar' ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. İstikrar vurgusu öncelendiğinde ise seçim barajı uygulaması ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde seçim sistemlerinin siyasal istikrar sağlama amaçlı sık sık değiştirildiği, bu nedenle de seçim sistemleri ve seçim barajlarını yoğun siyasi tartışmalara neden olduğu bilinmektedir. Ancak siyasal istikrarın seçim sistemlerine bağımlı kılınması, siyaset alanında demokratik yeterliliği sağlamamaktadır. Siyasal istikrar; siyasal ve kültürel temeldeki yapısı, siyasal partiler yapısal özellikleri ve hareket biçimi, toplumun refah seviyesi ve gelir dağılımı, sivil toplumun kurumsallaşma ve örgütlenme düzeyi gibi birçok yapısal ve sosyolojik etmenle yakından ilişkilidir. Öte yandan, 1983'ten beri yaşanan tüm siyasal tartışmalara karşın şaşırtıcı olan, günümüze değin üzerinde uzlaşılan bir konu olmamasıdır. Seçim sistemleri, ülke ve yerel yönetimlerde halktan aracısız bir şekilde yetki almayı sağladığı için tartışmalar doğal olmakla birlikte sonuç alınamaması üzerinde durulması gereken çok karmaşık yapısal faktörlerle şekillenen bir konu olmasından kaynaklanmaktadır..

Ülkemizde siyasi partilerin seçim sistemlerinden şikayetçi olmalarına karşın, seçim barajları konusunun, seçim dönemi dışında pek tartışılmadığı, aynı partilerin farklı seçim dönemlerinde farklı öneriler getirerek, konjonktürel davrandığı gözlemlenmektedir. Bu davranış biçiminin bir uzantısı olarak, Türkiye'de seçim barajlarının ısrarla 40 yıla yakın bir süredir sürdürülmesinin başlıca nedeninin siyasetçilere sağladığı çıkarlar olduğu düşünülmektedir.¹²⁴ Tek başına iktidar olabilmek için büyük partiler nispiyetten uzaklaşırken, küçük partiler her siyasal görüşün Meclis'te temsil edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Çok ilginçtir ki, siyasal istikrarsızlığın aşılmasındaki en önemli etmenin

¹²² Bülent Daver, . "Anayasal Yargı ve Seçim Sistemleri", Anayasa Yargısı 5, Anayasa Mahkemesi'nin 26. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26 Nisan 1988, Ankara 1989, s.137.

¹²³ Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, s.58.

¹²⁴ Bağçe, *Türkiye'de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.18.

seçim sistemi olduğunu ileri süren siyasi elitler, çözümünü aynı zamanda tek başına iktidarı ele geçirmeyi kolaylaştıracak seçim sistemlerinde aramaktadırlar.

Seçim sistemlerindeki yüksek seçim barajlarının varlığı, temsili demokrasinin sorunlu görülen alanlarının derinleşmesinde etkilidir. Aşkın temsil kazanan siyasi çoğunluk, çoğunlukçu demokrasi pratiklerini üretme imkanlarına kavuşabilirler.¹²⁵ Çoğunlukçu demokraside, siyasi çoğunluğun genellikle uzlaşma gereği duymadan hareket etmesi, siyasetin çatışmacı bir siyasi kültür ortamı içinde yapılmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu şekilde sistem, siyasi istikrar üretmenin aksine, derin toplumsal ve siyasi istikrarsızlıklara yol açabilmektedir.¹²⁶

Seçim sistemlerinin, ayrıca kamuoyunun bölünmesinden siyasi parti sayısına kadar demokrasi üzerinde birçok etkisi bulunduğu da ileri sürülmektedir. Parti sayısındaki bölünmeler, sadece kamuoyunun çok farklı kanaatlere sahip olmasından kaynaklanmaz. Aynı zamanda seçim sistemi gibi dış etkenlere de bağlıdır. Bu açıdan seçim sistemleri, toplumdaki siyasi bölünmelere kamuoyundaki mevcut farklılıkların bir yansıması olmaktan çok, kamuoyuna dıştan yüklenen bir çerçeve taşımaktadır.¹²⁷ Öte yandan hangi seçim sisteminin kullanıldığının, sivil toplumun siyasal alana nasıl yansıtacağı üzerinde de büyük oranda etkili olduğu düşünülmektedir.

Seçim sistemleri ve SPY'nin, siyasi partiler üzerindeki etkileri siyaset bilimcilerin önemle üzerinde durduğu bir konudur. İtalyan elitler teorisi ekolünden Michels ve Pareto, siyasal partilerde ortaya çıkan bürokratik oluşumların, siyasal partileri bir katılım unsuru olmaktan uzaklaştırdığı ve dışlayıcı öğelerin çoğaldığını belirtilmektedirler.¹²⁸ Parti üyelerinin sıkı bir disiplinle kurgulandığı partilerde, eleştirel tutumun azalmasının parti içi demokrasiyi engellediği, ülkenin demokratik kültürünün gelişmesine zarar verdiği ileri sürülmektedir. Parti içi demokrasinin uygulanmadığı siyasi parti temsilci adayları arasından seçim yapmak, serbest ve özgür seçim ilkelerine aykırı bir durumun gizlenmesi ve görünürde demokratik tercihte bulunmakla eleştirilmektedir. Oysa, bugüne kadarki uygulamalarda milletvekili aday listeleri, parti merkezlerinde ya da parti liderlerinin istekleri (merkez yoklama) doğrultusunda hazırlandığından, seçmen kimin kendisini temsil edeceğini bilmeden oyunu vermektedir.¹²⁹ Siyasi partilerin yönetim kadrosuna geliş yöntemlerinin demokratik usullerden uzaklaşmasının sonucu olarak, partilerin siyaset yapıcı özellikleri azalırken, yurttaşla parti yönetimi arasındaki bağ zayıflar.

Siyasi parti tipolojilerinden kitle partileri ya da herkesi yakala partileri (catch-all)¹³⁰ için medya, siyasal iletişimde son derece önemli olmaktadır. Seçim sistemlerinin getirdiği sonuçların yanı

¹²⁵ Yavaşgel, *age*, s.141.

¹²⁶ Ali Akyıldız, "Demokrasinin Sayılarla Sınırı: Seçim Sistemleri", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 1/7 (2016), ss.127-148, s.145.

¹²⁷ Duverger, *Siyasi Partiler*, s.493.

¹²⁸ Russell J. Dalton, *Political Parties and Political Representation: Party Supporters and Party Elites in Nine Nations*, Florida State University, 18/3 (1985), pp. 267-299

¹²⁹ Emine Yavaşgel, Türkiye'de kökleşmiş bulunan parlamenter rejimin aksayan yönlerinin kaynağının rahatlıkla Türk seçim hukukuna bağlanabileceğini belirterek, siyasal partilerin önseçim yapmasını isteğe bağlı kılan yasal mekanizmanın lider sultasına, sıkı parti disiplinine yol açmasının Meclisdaki araçları etkisiz hale getirerek işlevlerini zayıflattığını vurgulamaktadır. Tüm bunların sonucunda da yasama ve yürütme ayrılığı ister istemez, salt kağıt üzerinde korunan bir olgu niteliğine dönüşebilmektedir.

¹³⁰ Otto Kirchheimer, "The Transformation of the Western European Party Systems", (Ed.), Joseph La Palombara and Myron Weiner, *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey, (1966), pp.177-200. Kirchheimer, tarafından ortaya atılan catchall parti tipolojisi, değişen sosyo ekonomik koşulların, partileri de değiştirdiği savı üzerine temellenir. Catchall partileri, geniş toplum kesimlerine hitap etmektedir. Bu tipolojide katı ideolojik tutumların bir kenara bırakılarak, karizmatik ve güçlü bir lider başkanlığında esnek bir söylem geliştirelerek, geniş toplum kesimlerinden en yüksek oyu almak hedeflenir.

sıra, medya iletişiminin genelleşerek siyasete gittikçe artan etkisi ile her partinin adeta kitle partisi olmaya zorlandığı ileri sürülmektedir. Oysa çoğulcu demokrasilerde her siyasi parti, kitle partisi olmak zorunda değildir. Öte yandan, seçim sistemleri ve yüksek seçim barajları ilişkisi, kitle partilerinin yanında kartel partisi¹³¹ kavramını da gündeme getirmektedir. Kartel partileri, seçim barajlarının destekleyici etkisiyle, aldıkları oy oranının yüzdesine göre devlet yardımı almakta, seçim süreçlerinde tüm siyasal çalışmalarını (basında reklam verme, broşür, afiş, etkinlik düzenleme vb.) bu yardımların verdiği olanaklarla yerine getirmektedir. Baraj altı kalan partilerin devlet yardımı alamaması, hiç şüphesiz demokratik yönetimlerde olması gereken siyasi rekabet özgürlüğüne de büyük oranda zarar vermektedir.

Seçimlerin günümüzde belki en demokratik niteliği, iktidarları gerçekten değiştirebilme potansiyeline sahip olmasıdır.¹³² Ancak sadece, eşit ve özgür koşullarda yapılan seçimlerin, iktidarı değiştirmesi beklenemez. Çoğunluk-Nispi Seçim sistemleri, seçim yasaları, seçim barajları, siyasi partiler yasası, siyasi partilerin eşit ve adil koşullarda yarışması da diğer yapısal etmenlerdir. Özellikle iktidar partilerinin, iktidarlarını sürdürebilmek için seçim yasalarında seçim öncesi, temsilde adaleti kendi lehlerine olacak şekilde bozacak uygulamalara ve düzenlemelere yönelmesi, seçimlerin demokratikliğini zedelemektedir.¹³³ Bir diğer nokta da seçimlerin, sadece iktidar olacak parti ya da ortaklarını belirleme noktasındaki sığ bir bakış açısıyla değerlendirilmesidir. Seçimlere sadece iktidar açısından bakmak, demokrasinin uzlaşma, tartışma, müzakere ve oydaşma gerektiren unsurlarını gözden kaçırmak demektir. Bu bakış açısı, siyasi temsilin tüm toplumu kapsamasını, birçok farklı görüşü temsil eden siyasi partilerin, toplumun ortak iyiliği için ve ortak akılla gerçekleşmesi gereken siyasi süreçlere katılmasını engellemektedir. Diğer yandan yüksek seçim barajları, bulunduğu ülkelerde, Meclis'te bulunan siyasi partilerin sayısını belirlemekte, koalisyon kültürünün oluşmasını da sekteye uğratmaktadır. Siyasi söylemde de sıkça vurgulandığı üzere siyasi istikrar uğruna feda edilen temsilde adalet olmakta, iktidarın istikrarı sağlanmaktadır. Bu nedenle, seçim sistemine ilişkin tartışmalarda, demokrasinin koşullarının sağlanabilmesi açısından hem katılımcılığı sağlayabilmesi hem de çoğulculuğu kavrayabilmesi beklenmektedir. Demokrasiyi var kılan seçim ve seçim sistemleri temsilde adalet, siyasi karar sürecine katılım, farklı eğilimleri Meclis'ten dışlamayan temel ölçütlere sahip olmalıdır. Çünkü en çok oyu alan parti, her zaman toplumsal konsensüse en yakın parti olamamaktadır.

Seçim sistemlerinin bir önemi de ulusal iradeyi yansıtan yasama organı başka bir ifadeyle Meclis'i oluşturmaktır. Bu nedenle, seçim sistemleri bir amaç değil, yalnızca ulusal iradenin Meclis'e yansımaları sağlayan çok önemli bir araçtır. Temsilde adalet mi, yönetimde istikrar mı dikotomisinden çıkılarak temsil güçleri yüksek hükümetlerin ancak yönetebilir hükümetler olabileceği ve siyasi geçmişimizde bunu doğrulayan birçok tecrübe bulunduğu da unutulmamalıdır.¹³⁴

¹³¹ Katz R. S. Mair P. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party, Party Politics, 1/1, (1995), pp.5-28. Katz ve Mair, 1995 yılında yayınlanan "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party" isimli makalede yeni toplumsal ve siyasal dönemde klasik partilerin önce catch-all partilerine, ardından kartel partilerine dönüştüğü savunulmuştur. Makalede partilerin devlet yardımına bağımlılığı ve hazine yardımının sistemdeki partilere verilmesinin yeni partileri ya büyük partilere katılmaya zorladığı ya da marjinalleştirdiği ileri sürülmüştür.

¹³² Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, s.288.

¹³³ Tosun, *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler* s.21.

¹³⁴ Yavaşgel, *age*, s.117. Temsilde adalet unsurunu en çok öne çıkaran nispi temsil sistemi, 1965 seçimlerindeki Ulusal Artık Sistemi olmuştur. Partilerin almış oldukları oy oranlarıyla, meclisteki temsil oranları, eşit sayılabilecek kadar birbirine yakın çıkmıştır.

Demokratik kültürün tam yerleşmediği, demokrasinin kurumsallaşmadığı, parti içi demokrasinin uygulanmadığı ülkelerde seçimler, siyasi partilerin yapısında barındırdığı oligarşik eğilim nedeniyle liderlerin onaylanıp onaylanmadığını gösteren bir işleve sahip olmaktadır. SPY'nin de elvermesi nedeniyle, temsilci adaylarının ön seçimle belirlenmemesi, parti içi demokrasinin gelişmemesi ve parti disiplini, lider sultasına yol açmaktı; parti içi demokrasiyle şekillenmesi gereken lider değişimi bir nevi belirli ve düzenli aralıklara gerçekleşen genel seçimlere kalmaktadır. Türk siyasi hayatında görüldüğü üzere birçok siyasi parti, liderlerinin başarısızlığı veya duyulan güvensizlik nedeniyle seçim barajını aşamadığından siyasi hayattan çekilmekte ya da kapanmaktadır. Ülkemizde, uzun süreli ve kurumsal çok sayıda siyasi partinin bulunmayışı bunu kanıtlamaktadır. Kurulan birçok yeni parti de yüksek seçim barajı nedeniyle siyasi hayatta aktif olamamakta bu izlekte siyasi alan verimsizleşmektedir. Ayrıca seçim barajının yüksek olduğu ülkelerde seçimler, kutuplaşan siyasi iklimde cereyan etmekte, basın ve medya bölünmekte, kullanılan ötekileştirici dil, gergin bir kamuoyu oluşturmakta; çoğunlukçu demokrasi uygulamaları bu anlamda kendini yeniden üretmektedir. Son tahlilde temsili demokrasinin ana unsuru olan seçimler, seçme ve seçilme eşitliğini bozan etkenlerden en önemlisi olan seçim barajları nedeniyle siyasi temsil, siyasi katılım ve sivil toplum oluşumunun yeterliliğini de engellemektedir.

2.2.4. Sivil Toplum

Sivil toplum, demokrasinin başlıca unsurlarından siyasi temsil ve siyasi katılımın bir toplumda örgütlenerek vücut bulmuş halidir. John Locke, Charles de Montesquieu ve Alexis Tocqueville gibi klasik düşünürlerin yanı sıra, Jürgen Habermas gibi çağdaş düşünürler, sivil toplumun gelişmişliğinin demokrasiyi güçlendireceğine inanmaktadırlar.¹³⁵ Diğer yandan seçim yasaları, SPY ve siyasi kültürün anti-demokratikliği gibi etkenlerle, siyasetten ve siyasi alandan dışlanmış bir toplumda ise sivil toplumun siyasete katılımının olumsuz etkilendiği yolunda görüşler literatürde geniş yer tutmaktadır.

Sivil toplumun güçlü olmasının başlıca şartı, demokrasinin olmazsa olmaz ilkelerinden güçler ayrılığıdır. En genel ifadeyle yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden bağımsız olması, denge ve denetim içinde hareket etmesi anlamına gelen güçler ayrılığı olmadığında, toplum iradesi çoğulcu ve özgür biçimde siyasal yönetime yansımayacaktır.

Günümüzde güçler ayrılığı, siyasal katılımın yürütme üzerinde doğrudan etkide bulunmasına büyük engel oluşturmakla eleştirilmektedir. İktidar sürecinin en baskın karar alma öğelerinden biri olan yürütme, yurttaşların siyasal katılımı karşısında daha serbest hareket edebilmektedir. Bu durum siyasal olarak dışlayıcı bir konum edinmekle sonuçlanmaktadır. Katılım sürecinin yasama organıyla sınırlanması, yürütmenin yasamadan bağımsız hareket edebilmesi ve temsil sürecinin önemli sınırlayıcılarından biridir.¹³⁶

Klasik güçler ayrılığı, devlet görevlilerinin ülkenin hukuki içeriğine göre kanunları yapan, uygulayan, denetleyen ve yargılayanın ayrılmasına dayanır. Gerçek güçler ayrılığı ise parti sistemi ile anayasal çerçevenin bir bileşkesidir.¹³⁷ Partilerin iç yapılanması ve tüzükleri, güç ayrılığı ya da toplanma derecesini önemli ölçüde etkiler. Çoğunlukta olan partinin disiplin ve iç tutarlılığı, güç

¹³⁵ Meltem Dikmen Caniklioğlu, *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2007, s.26.

¹³⁶ Karaoğlu, *Siyasal Katılım ve Demokrasi Teorileri*, s.47.

¹³⁷ Duverge, *age*, s.502.

toparlanmasını artıran bir başka unsurdur. Eğer ki bir partide oy disiplini güçlüyse, parti içi gruplar güçsüz ya da itaatkar kılınmışsa, Meclis'in görevi hükümet kararlarını onaylamaktan öteye gitmez.¹³⁸ Tüm bu yapısal faktörler ve parti içi demokrasi eksikliği, siyasi partilerin oligarşik eğilimler sergilemesine neden olduğundan gerçek güçler ayrılığını engellemektedir.

SPY ve seçim sistemleri, yasama ile yürütme ile arasındaki ayrılığı fiili olarak ortadan kaldırılabilmektedir. Büyük bir sayısal çoğunluğu sağlayan siyasi iktidarlar, Meclis'in yasama gücünü elinden alarak, kanun hükmünde kararnamelerle ülkeyi yönetebilmektedir. Bu durumda yasamanın, hükümet üzerindeki denetim mekanizmaları ortadan kalkmakta, yargı gücü ve özellikle Türk siyasi tarihinde de görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi (AYM), tek başına denetim görevini üstlenmek zorunda kalabilmektedir. Bu durum, yargının siyasal polemiklere konu olmasına zemin hazırlayarak yıpranmasına neden olmaktadır. Örneğin AYM, 2014'te yüzde 10'luk seçim barajıyla ilgili bireysel başvuruları siyasi baskılar sonucu reddetmek zorunda kalmış ve dava süreci anayasal bir kurum olan AYM'yi yıpratran büyük siyasi tartışmalarla sonuçlanmıştır.¹³⁹

Yargının saygınlığına ve bağımsızlığına gölge düşürecek durumlar, siyasi denetim mekanizmalarından sivil toplumun güçlü olmadığı ve demokrasi kültürünün gelişmediği toplumlarda daha fazla gözlemlenmektedir. Daha açık ifadeyle, siyaset kurumlarının dışında, sivil toplum örgütlerinin sesini duyuramadığı, basında yer almadığı ya da kamuoyu oluşturamadığı durumlarda ülkelerde yargı gücü de tehlike altına girmektedir. Bu nedenle demokratik ülkelerde güçler ayrılığı ile yetinilmemekte; farklı ve çeşitli denge ve denetim sistemleri geliştirilmektedir. Kuşkusuz bunun için önce sivil toplumun oluşması gereklidir.

Sivil toplum kavramı, günümüzde demokratik bir sistem için ontolojik bir ön kabul olarak sahiplenilmiştir. Bugünkü anlam içeriğinde, yaklaşık 18. yüzyıldan beri kullanılan sivil toplum kavramı, Batı'daki demokrasinin gelişim sürecine bağlı olarak güncellenmiş bir kavramdır. Sivil toplumun karşılığı Aristo'nun tanımından 17. yüzyıla değin siyasal toplumdur. Kavram, Thomas Hobbes, Locke ve Rousseau'nun katkılarıyla ile kamusal alan odaklı bir siyasal alan olarak kendini yenilemiştir.¹⁴⁰ Aydınlanma düşüncesiyle birlikte kavramın kapsamı genişleyerek yurttaşlardan oluşan bir toplumu ifade etmek için kullanılmıştır.¹⁴¹ Liberal söylemde sivil toplum bireysel önceliklere sahipken, Alman aydınlanmacılar sivil toplum ile devleti özdeşleştirmiştir. Tocqueville ise sivil toplumun devletin baskı ya da müdahaleciliğinden korunması gerektiğini söyler. Hatta siyasal rejimin seçim ve temsile dayansa bile çoğunluğun tiranlığının, sivil topluma zarar vereceğini düşünmektedir. Yazarın, kesin bir güçler ayrılığı ilkesinin, denge-fren mekanizmasının net olarak uygulandığı ABD Başkanlık sisteminden etkilendiği; devletin bireye ve ekonomik düzene olan müdahalelerine karşı

¹³⁸ Duverge, *ibid*, s.507.

¹³⁹ "Anayasa Mahkemesi'nden Seçim Barajı Kararı", ntv.com.tr, https://www.ntv.com.tr/turkiye/aymden-secim-baraji-karari, m7SrhI_0K0WYcGxfgJ8Q_Q erişim, 1 Aralık 2019. Söz konusu haberde AYM Genel Kurulu, seçim barajıyla ilgili yapılan bireysel başvuruları birleştirerek görüştü. Anadolu Ajansı'nın haberine göre; Genel Kurul, başvuruları 2'ye karşı 14 üyenin oyuyla, konu bakımından yetkisizlik nedeniyle reddetti. Bireysel başvurularda, usul yönünden bulunan eksiklikler nedeniyle konu bakımından yetkisizlik kararı verildiği, başvuruların esasına girilmediği belirtildi. Toplantıya, Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç'ın girmediği öğrenildi. DSP ve BBP tarafından yapılan başvurular bir süredir Yüksek Mahkeme'nin gündemindeydi. Kılıç'ın açıklamaları sonrasında AK Parti tepki göstermişti. AKP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop, AYM'nin seçim barajı ile ilgili bireysel başvuruyu görüşmesini, "siyasi sonuç almaya yönelik bir çalışma" olarak değerlendirmişti. TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu, kanunda yer alan bir konunun bireysel başvuruya konu olamayacağını ifade ederek, "Bu talep daha geldiği gibi ret olmalıydı. Ama bu denmemiş. Konu genel kurula gelecek bir konu değil" demişti.

¹⁴⁰ Caniklioğlu, *age*, s.16.

¹⁴¹ Şaylan, *ibid*, p.162.

çıktığı da unutulmamalıdır. Günümüzde ise sivil toplum, bir devletin yurttaşı olma tanımını aşarak, özgürlükler ve haklar çerçevesinde toplumun demokratik denetimi ve taleplerini işlevselleştiren bir genişlikte ele alınmaktadır.

Touraine, demokrasiyi korumak için devlet, siyasal ve sivil toplumun birbirinden ayrılmasının önemli ve gerekli olduğunu düşünmektedir. Ayrımla, devletle sivil toplum arasında aracı kurumlara ihtiyaç duyulur. Çünkü devletle aracısız sivil toplum karşı karşıya geldiğinde, kazanan demokrasi olmayacaktır.¹⁴² Demokrasinin kazanması için aşağıdan yukarıya, yani sivil toplumdan siyasal topluma, bu noktadan da devlete ulaşan bir yapı gerekir. Sivil toplum kuramcılarının bazılarında ise böyle bir ayrım yoktur. Onlara göre ise ikisi iç içedir. Sivil toplum, bireyin örgütlü olarak ve dayanışmacı bir biçimde kamusal alanda varoluş mücadelesidir.¹⁴³

Çoğulcu demokrasi anlayışıyla çoğulcu yapının kendini özgürce yansıtacağı bir yaşam alanını sivil toplum kurumları inşa edebilir. Amaç; sivil toplumun seslendirdiği taleplerin yerine getirilmesi ve siyasetin toplum için yapılmasına zemin hazırlamaktır. Sivil toplum bu amaçlarıdır ki, teorik olarak bir gelişmişlik aşaması olarak değerlendirilmektedir.

Sivil toplum, diğer tanımlarından biri de “kavramsal olarak devletten ayrı, devletle ilişkide özerkliğe sahip olan ve toplumun üyeleri tarafından kendi çıkarlarını ve değerlerini korumak ya da yaymak için gönüllü olarak kurulan örgütlenmelerin oluşturduğu bir alandır.”¹⁴⁴ Aslında sivil toplumu devletin karşısında değil de siyasi iktidarla ilişkilendirilmek daha doğru sonuçlar verebilmektedir. Bu nedenle siyasal iktidarın otoritesinden uzak, aynı zamanda bağımsız sivil toplum, kendi kurumlarını da oluşturabilecektir.¹⁴⁵

Sivil toplum varlık ve eylem alanı olarak kamusal alanda hareket etmektedir. Habermas’a göre de bugün sivil toplumun merkezi, bizzat kamusal alan olmaktadır. Kamu ise ona göre bir akıl yürütenler ya da rasyonel müzakereciler grubudur. Kamusal alanda ortak sorunlar hakkında yapılan rasyonel tartışmalar ve müzakereler sonucu, ortak kanaat yani kamuoyu oluşur. Siyasal çerçevede siyasal kamunun başlıca iletişim ve kanaat üretme vasıtaları dernekler, partiler, kulüpler, seçimler ve meclislerdir. Günümüzde sosyal alandaki medya ve dijital iletişim araçları da bir kamusal alan olarak nitelenmektedir. Kamu, siyasal alandaki faaliyetlerinde devletin baskısına ve müdahalesine maruz kalmamalı, toplanma ve örgütlenme olanağına sahip olmalı, düşünceleri her şekilde açıklama ve yayma özgürlüğünü elinde bulundurmalıdır. Sivil toplum, işte tüm bu şartlar altında gelişebilir.

Sivil toplum tarihinde de tıpkı demokrasi tarihinde olduğu gibi bireyin devlet karşısında yetkinleşen varoluş mücadelesi vardır. Sivil toplumun gerçekleşmesi önce bireyle başlamaktadır. Sivil toplum örgütlerinin gönüllü birliktelikler üzerine kurulması, bireyin önemini gözler önüne serer. Bireyi öncelemesi nedeniyle çoğulcu demokrasinin, sivil toplum anlayışına uygun ilkeler ve çıkış noktaları taşıdığını söyleyebiliriz. Örgütlü ve etkili sivil toplumun gelişkinliği, devletin otoriter eğilimlerini de engelleyecektir. Nitekim Köker de “Sivil toplum içindeki sürekli hareketlenmeler, birleşmeler, örgütlenmeler ne kadar çeşitli ve ne kadar çoğulcu bir yapı arz ederse, modern devletin

¹⁴² Touraine, *ibid*, s.65.

¹⁴³ Canikloğlu, *ibid*, s.39.

¹⁴⁴ Canikloğlu *ibid*, s.21.

¹⁴⁵ Canikloğlu, *ibid*, s.52.

despotik potansiyelini realize etmesi de o kadar olanaksızlaşacaktır.”¹⁴⁶ sözleriyle sivil toplum çoğulcu yapısının otoriter sistemlerin oluşumunu engelleyici etkisine dikkat çekmiştir.

Siyasi partilerin varlığı ve özgür seçimler, demokraside halkın yönetime katılmasının ön koşulu olmakla birlikte, günümüzde tek başına etkili olmamaktadır. Önemli bir husus olarak, seçim dönemleri aralarında yurttaşların yürütmenin faaliyetlerini, politikalarını ve Meclis’in aldığı kararları denetlemek ve etkilemek istemesi de doğaldır. İşte bu noktada, yönetenler ile yönetilenler arasında bir diyalog zemininin kurulması gereklidir. Diyalog zemininde, örgütlenerek kurumsallaşan sivil toplumun, eleştirilerini ve fikirlerini ifade edebilmeleri bireyden daha etkili olmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, demokratik bir toplumda sağlıklı bir kamuoyu oluşumu için çeşitli çıkar ve baskı gruplarının, meslek örgütlerinin varlığı ve etkinliği elzemdir. Ancak sivil toplum örgütlerinin gerek birbirleriyle, gerek yönetim birimleri ve siyasi iktidarla kuracakları diyalogun ortak iyiliğe hizmet edebilmesi adına kendi işleyişinde de demokratik kültüre uygun davranması gereklidir.

Sivil toplumu, içinde bulunduğu toplumsal ve düşünsel kültürden, demokratik gelenekten ayrı düşünemeyiz. Bu çerçevede sivil toplumun demokratik unsurları kendi içinde barındırması, çoğulculuğa önem vermesi, denetlenmesi, karar alma süreç ve tercihlerinde demokratik bir yöntem izlemesi demokratik kültürü gelişmiş bir toplumda gerçekleşebilir. Demokratik kültür, sivil toplum ve kurumlarını da kapsamalıdır. Aksi takdirde çıkar birlikteliği ya da baskı grubu olabilmekte, demokrasiyi yönlendiren eğilimler gösterebilmektedir. Öte yandan kurumsallaşma düzeyi yüksek sivil toplum temsilcilerinin, sorumluluk ve kamusal ahlakın gelişim süreçlerine sağlayacağı katkı, kamu yararı ve bireysel yararın dengelenmesine de yardımcı olacaktır.

Bugün, sivil toplum küreselleşme, çok kültürlülük, kimlik politikaları ve ulus-devlet çerçevesinde yurttaşlık, kamusal alan ve demokrasi teorileriyle birlikte ele alınmaktadır.¹⁴⁷ Küreselleşme ile ulus üstü ve uluslararası ekonomik aktörlerin siyaseti iktidarsızlaştırdığı iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre modernitenin kurumu olan ulus-devlet, ekonomik, kültürel ve dolayısıyla siyasi anlamda kontrol alanlarını kaybetmektedir. Marshall Berman’ın ifadesinde “katı olan her şeyin buharlaştığı, kutsal olan her şeyin müstehcenleştirildiği”¹⁴⁸ bir çağ, aynı zamanda “tüm önceki dönemlerde yaşamış insanların tersine, bir süredir herhangi bir ortak idealimiz olmaksızın, hatta belki de hiçbir idealimiz olmaksızın yaşandığı bir çağ”¹⁴⁹’dır. Entelektüeller, yasa koyucudan yorumcuya dönüşürken, siyasetin çözümsüzlükleri de yurttaşların güvensiz, güvencesiz ve belirsiz bir dünya tasavvurunu tetiklemektedir. Toplumsaldan uzaklaşarak bireyselleşmiş insanların daha iyi bir dünya ve daha iyi bir yaşam hayal etmeleri, irade göstermeleri ve inisiyatif geliştirmeleri güçleşmektedir. Şüphesiz yaşamı, toplumu ve dünyayı değiştirmek için en gerekli yolun siyaset yapmak olduğu düşünüldüğünde; bu noktada sivil toplum kurumlarına gerek duyulmaktadır. Öte yandan sivil toplumun Bauman’ın, “İnsanoğlu nasıl olur da kazandığı özgürlüğü daha iyi bir yaşam hayal etmek için kullanmaz.” serzenişini haklı bulan ve eyleme geçen sorumlu yurttaşlara ihtiyacı vardır. Yurttaşlık bilinci yüksek, toplumsal duyarlılığı gelişmiş, etik bir sivil toplum kurumsallaştığında yönetimle yönetilen arasında etkili bir diyalog kurulabilir. Heterojen sivil toplum örgütlerinin baskı altında olmaması, medyada seslerini duyurabilmeleri, söz konusu talep ve

¹⁴⁶ Levent Köker, *Çoğulculuk Olmadan Demokrasi ve Sivil Toplum Olmaz*, Sivil Toplum Dergisi, 2/ 5 (2004), s.100.

¹⁴⁷ Funda Gençoğlu Odabaşı, *Sivil Toplum*, İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık, 2005, s.13-14.

¹⁴⁸ Zygmunt Bauman, *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s.136.

¹⁴⁹ Georg Simmel, “The Conflict in Modern Culture”, *The Conflict in Modern Culture and Other Essays* içinde, çev. K. Peter Etzkorn, Teachers College Press, New York, 1968, s.15. (Aktaran Bauman, *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, s.150.)

eleştirilerin doğru ve tarafsız bir şekilde gündeme gelebilmesi de bir diğer önemli noktadır. Bu amaçla, siyasal katılım araç ve süreçlerine eşit ulaşım olanağının garanti altına alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sivil toplum, farklı demokrasi anlayışlarında olduğu gibi farklı yönetim biçimlerinde farklı biçimlerde görünmekte, farklı uygulamalar geliştirmektedir. Ülkemizde sorunlu iktidar-muhalefet, medya-siyaset-ekonomik iktidar ilişkileri, tarihsel süreçte oluşan siyasi kültürümüz ve devlet geleneğimiz nedeniyle sivil toplum örgütlerinin sermaye sahiplerine ya da siyasi iktidar yakın olanlarının daha etkin ve etkili oldukları, kimi sivil toplum örgütlerinin ise baskılarla karşılaştığı gözlemlenmektedir. Toplumsal muhalefetin, demokratik evrimini tamamlayamamasında sivil toplum örgütlerinin daha çok mesleki çıkar grupları olarak faaliyet göstermesinde siyasete olan sorunlu bakış açısı, ülkemizin demokrasi sürecinin askeri darbe ve muhtıralarla engellenmesinin de payı bulunmaktadır. Bu yönü itibarıyla sivil toplumun demokrasi açısından faydalarının yanı sıra, demokratik sürece ve gelişmeye olumsuz etkileri de olabilir.

Çoğulcu demokrasinin farklılıkları aşırılaştırması, sivil toplum alanını olduğundan daha parçalı bir şekilde siyasal alana yansıtması sonucu sivil toplumun devleti sınırlandıran etki kapsamını zayıflatmaktadır. Temsil aşamalarında aslında birlikte hareket edebilecek grupların her tür çıkar ve kimlik farklılığının büyütülmesi, sivil toplum içinde kapsayıcı özellikleri azaltmaktadır. Dışlayıcı özellikleri artan sivil toplum ile siyasal toplum arasındaki çizgi belirsizleştğinde sivil toplum, genel çıkarı gözetmeyen çıkar ve baskı grupları olarak hareket edebilmektedir. Hiç şüphesiz dışlayıcı eğilimlerdeki sivil toplum yapısı, demokratik sürece zarar verme kapasitesine sahiptir. Örneğin; 28 Şubat süreci ve Refah-Yol'un düşürülmesi, siyasi ve ekonomik iktidar, askeri ve yargı bürokrasisi, sivil toplum kuruluşları ve medya işbirliğinde gerçekleşmiş çok somut bir çıkar birlikteliğinin siyasete yansıyan antidemokratik resmi olarak yorumlanmıştır.

Sivil toplumun dışlayıcı unsurları içermesi, sivil toplum faaliyetlerinin siyasal alana eşitsiz yansımada etkindir. Etkenleri hazırlayan ise özellikle iletişim araçlarını ya da medya tekellerini elinde bulunduran ya da işbirliğinde olan çevreler olmaktadır. İletişim araçlarını kullanma olanağına sahip sivil toplum kuruluşları ya da örgütleri daha fazla siyasi temsil ve katılım göstermektedir. Sosyal ve ekonomik sistemlerdeki iktidar alanlarıyla bağlantılı kitle iletişim araçlarının kendisinin de bir iktidar aracı olduğu düşünüldüğünde, sivil toplumun kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sorun daha da büyüme eğilimi gösterecektir.

Yeni sivil toplum, Keane'e göre çoğulcu demokratik yönetimde kamuoyu oluşturma amacındaki baskı grupları, siyasi partiler, çıkar grupları, gönüllü kuruluşlar gibi her türlü toplumsal örgütlenme biçimidir. Devleti kendi yanına çekmek isteyen sivil toplum, siyasi iktidarın otoritesinden yerel temelde kurtulabilen ve kurumsallaşan bir konumdadır. Bu yönü itibarıyla despotizmin karşısında duran sivil toplum, kamusal duyarlılıklarla hareket eden, katılımcı yurttaşların girişimci ve inisiyatif geliştirdikleri bir toplumsal yapıyı ifade etmektedir.¹⁵⁰ Yerel konumlarda güçlenmiş bir sivil toplumun kendini yönetme kabiliyetine olan güven, devlete olan hukuki bürokratik ihtiyaçlarını da azaltacaktır.

¹⁵⁰ John Keane, *Demokrasi ve Sivil Toplum*, Çev. Necmi Erdoğan, Birinci Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994, s.27-84.

Toplumsal çelişkilerin ve sorunların çözümüne yönelik demokratikleşme sürecini, salt devlete ve partilere bırakmak¹⁵¹ bugün yetmemektedir. Demokratik sivil toplum, dış dinamikler açısından siyasal iktidara sahip olanların meşruiyete verdikleri önem oranında çerçevesi çizilen siyasal, toplumsal, ekonomik özgürlüğe ve adalete bağlı olarak gelişebilse de ülke demokrasisini olumlu yönde geliştirebilecek etkiye de sahip olabileceği unutulmamalıdır. Karşılıklı etki sürecinde sivil toplum, devletle toplum arasında, toplumun çıkarına dengeli bir muhalefet sağlamak, kamusal ahlak ilkeleri oluşturarak hayata geçirilmesini sağlamak, seçenekli bir temsil süreci oluşturarak örgütlü grupların taleplerini sisteme ulaştırmak, bu grupların çıkarlarını uzlaştırmak, demokratik değerleri yerleştirmek ve korumak şeklindeki işlevleri edinebilirse, demokratik siyasal sistemin ve yönetimin gelişmesine yardımcı olabilir.¹⁵²

Sonuç olarak, siyasi partilerin demokratikleşmesinden yönetimin şeffaflaşmasına, insan haklarından yargısal reformlara kadar birçok konuda etkin olabilecek¹⁵³ sivil toplum ile demokrasi çift yönlü bir ilişkiye sahiptir. Sivil toplum, tüm bu izlekte finansal, işlevsel ve yasal olarak devletten özerk, uzlaşmacı bir kültür içerisinde hareket eden, farklılıkları dışlayıcı veya çatışmacı bir söylemden uzak duran, kurumsal olarak denetlenebilen, temsilde alternatif yaratabilen, yerel düzeyde katılım içeren, kendi içinde demokratik bir yapının özelliklerine de sahip olmalıdır. Özellikle yüksek seçim barajları nedeniyle, siyasi temsil ve katılımı sorun yaşayan toplumsal gruplar ve görüşlerin, kendini özgürce ifade etmesinde, taleplerde bulunabilmesinde, kamusal alanda müzakere sürecine katılmasında, medyada görünür olmasında ve kamuoyu oluşturabilmesinde de demokratik sivil toplum ve oluşumlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3. Türkiye'nin Demokratikleşme Süreci ve Demokratik Kültürü

Demokrasi, sosyal ve ekonomik olduğu kadar kültürel temellere de dayanmaktadır. Demokratik kültür ise içinde bulunan toplumun tarihsel geçmişindeki siyasi kültürün içinde şekillenir. Osmanlı'da Batılılaşma tercihi, Cumhuriyet'in kurulması ve 1980 sonrası meydana gelen küresel ve ulusal gelişmeler, son iki yüzyılda Türk demokrasi kültürü konusunda yenilenmeyi ifade etmektedir. Bugün ülkemizde var olan siyasi kültür, süregelen patrimonyal¹⁵⁴ ilişkiler, nepotizm (akraba kayırmacılığı)¹⁵⁵, klienatizm¹⁵⁶, uzlaşma ve hoşgörü kültürünün eksikliği, siyasi sistemdeki otoriter

¹⁵¹ Gülgün Tosun Erdoğan, “*Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*”, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2001, s.29-30.

¹⁵² Ömer Faruk Gençkaya, “*Demokratikleşme ve Sivil Toplum ilişkisi Üzerine Bir Not*”, Yeni Türkiye Dergisi. Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayınları. 3/18 (1997), ss.103-104.

¹⁵³ Erdoğan, *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*. s.152.

¹⁵⁴ Latince *patrimonialis* kökenli kelime, İngilizce ve Fransızca, “Babadan kalma, babadan kalan miras” anlamındadır. Sosyolog Max Weber, kelimeyi merkezi otoritenin egemenlik biçimini merkezîyetçi bir toplumsal örgütlenme modeliyle uygulaması olarak kullanmıştır. “Sultanizm” diye Türkçe’ye çevrilen kavram, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gibi hanedan üyelerinin kişisel siyasal gücünün herşeyin üstünde olduğu bir yapıda örgütlenmiş devletler için kullanmıştır. “patrimonyal”, Nişanyan Sözlük, erişim, 30 Temmuz, 2020, <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/patrimonyal>

¹⁵⁵ E. Gyimah Boadi, *Conflict of Interest Nepotism and Cronyism*, 2007. Nepotizm, bir kişinin kendi güç ve otoritesini kullanarak, kendi akraba ve aile fertlerine yeteneklerine bakılmaksızın kamuda istihdam olanağı sağlaması durumudur.

¹⁵⁶ Onur Metin, *Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar*, Çalışma ve Toplum 2011/1, s.181. Kliyalizm, siyasal otoritenin dağıtım ölçütlerine göre sunulan bir takım hizmetler ya da mallar karşılığında, siyasal destek talebinde bulunmasıdır. Horst Unbehau (2006:43), siyaset bilimi perspektifine göre kliyalizmi, siyasi parti önderlerinin kamu kurum ve kaynaklarını kendi amaçlarına nasıl yönlendirdikleri ve çeşitli tarzlarda ortaya çıkan lütufların nasıl oya dönüştürüldüğünün incelenmesi şeklinde tanımlamaktadır.

özellikler, muhalefet kültürünün sorunlu yapısı, parti içi demokrasi olmayışı, parti kapatma, askeri darbeler ve lider odaklı siyaset anlayışı gibi olgularla şekillenmektedir.¹⁵⁷

Siyasal kültür, hem bir toplumun tüm tarihini kapsamakta, hem de yurttaşlarının sosyal ve ekonomik yaşantılarının bir ürünü olarak bir bütün halinde anlaşılmaktadır.¹⁵⁸ Bir toplumun siyasal kültürü dediğimizde bireylerin siyasal sistem hakkındaki kavrayışları fikirleri ve değerlendirmeleri anlaşılmaktadır. Siyasal kültür, siyasal süreçlerde değer ve davranışta kalıplara yol açarak, siyasal süreci hızlandırır. Bir diğer özellik de siyasal sistemin meşruluğunu ve devamlılığını sağlamasıdır.¹⁵⁹ Ancak siyasi kültürün demokratik kültürü üretebilmesi için toplumun, kurumların ve sistemin tarihsel süreçte demokratik seviyesinin olgunluğa erişmesi beklenir. Bunun için siyasal kurumlardan oluşan siyasal yapı, siyasal kültür ile bireylerin siyasal sistemdeki eylem biçimleri, inanç ve davranışlarının karşılıklı şekillenen ilişkisi¹⁶⁰ önemli olmaktadır.

Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin tohumları Osmanlı'da atılmıştır. Osmanlı'da askeri alanda modernleşme çabaları ile başlayan paradigma değişikliği, yönetim kurumlarına da yansımıştır. 2. Mahmut ve Tanzimat dönemi, iktidarın modernleşmeci bir askeri ve sivil bürokrasiye kaymasıyla öne çıkan bir dönemdir. Modernleşme çabaları Batılılaşma şeklinde uygulanmış, planlayan ve uygulayanlar devlet bürokrasisi olduğu için devlet ile toplum bütünleşmesi zihni anlamda gerçekleşmemiştir. Hakim paradigmada merkez ile çevre arasındaki kimlik paylaşımında merkez; her zaman ilerilik ve çağdaşlıkla, çevre daha çok gerilik ve irtica ile ilişkilendirilerek kültür bakımından da ikincil bir statüde görülmüştür.¹⁶¹ Bu nedenle Batılılaşma, merkezdeki devletin bürokratik aygıtları ve hakim sınıfı tarafından, çevrenin kültürel uyumu beklenmeden ve rıza üretilmeden gerçekleştirilmiştir.

Russel'in "Batı'da teori pratiği takip eder, Doğu'da ise bütün tatbikatın teoriden çıkarılmasına çalışılır"¹⁶² ifadesini doğrular şekilde merkez tarafından önce hukuk ve kurumlar yapılandırılmış, daha sonra bir sosyoloji oluşturularak duruma uydurulmaya çalışılmıştır. Bu izlekte, Türk demokrasisi kamusuz özgül bir Batılılaşma'dan doğmuştur denebilir. Hiç şüphesiz bu durum, halkın Batılılaşmayı Batıcılık olarak algılamasına ve Batı'nın siyasi kurumlarına karşı siyasi kültüründe tepkilere neden olmuştur. Öte yandan, 'tepeden inme devrim' şeklinde nitelenen model, Türk siyasi hayatında siyasi partileri de etkilemiştir. Siyasi partilerin sosyal grup ve tabakalarla bağ kuramaması parti merkezli devlet yapısını oluştururken, bazı seçimlerde halkın parti tercihlerini sık sık değiştirmesine yol açmıştır. Siyasi parti bağlılığı, 1980'den sonra Anavatan Partisi ANAP, Milli Görüş Partileri ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile birlikte değişmeye başlamış, bazı sosyal grupların parti bağlılığı artarak kalıcı hale gelmiştir.¹⁶³

Türkiye'de siyasi parti sistemlerinin temelinde yatan sosyal bölünmeler, Osmanlı'daki merkez-çevre bölünmesine dayanır. Mardin'e göre merkez, toplumun merkezinde yer alan devlettir.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Abdullah Taşkesen, *Türkiye'de Demokrasi Sancıları*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2011, ss.74-96.

¹⁵⁸ Ahmet Yüceltürk, *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 565, 1987, s.13.

¹⁵⁹ İlder Turan, *Türkiye'de Siyasi Kültürün Oluşumu, Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, s.33.

¹⁶⁰ Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, ss.200-201.

¹⁶¹ Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1990, s.37.

¹⁶² Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Hisar Kültür Gönüllüleri Elektronik Metin, 2003, www.hisar.gunlugu.com

¹⁶³ Özbudun, *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*, s.130.

¹⁶⁴ Ergun Özbudun, *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.11.

Bu nedenle merkez-çevre çatışması denildiğinde yönetilenlerle yöneticiler, siyasi elitlerle toplumun geri kalanı arasındaki çatışmalar kastedilmektedir¹⁶⁵. Günümüze kadar çatışmalı siyaset alanının varlığını koruması ise devlet ile toplum, merkez ile çevre, ya da yönetenler ile yönetilenler arasında aracı unsurların, yani sivil toplumun olmaması ya da eylemlerinin çok güçsüz ve etkisiz kalmasına bağlanmaktadır.

Türk siyasi kültüründeki içkin devlet algılayış biçiminin tarihsel kökeni de Osmanlı devlet geleneğine bağlanmaktadır. Osmanlı'nın devlet geleneğinde 'nizam-ı alem' yani düzen, olduğu gibi korunduğu takdirde denge bozulmayacaktır. Dengenin bozulması kaosa neden oldur. Düzeni bozan herşey ihtilaldir ve anarşidir.¹⁶⁶ Öte yandan devletin aşkınlığı, kutsallığı halk tarafından da sorgulanmayan bir ön kabul olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sorunlu iktidar-muhalefet ilişkilerinin tarihsel temelinde, Osmanlı'dan aktarılan devlet ve toplum anlayışının izleri bulunmaktadır.¹⁶⁷

Türk demokrasi tarihi bakımından örgütlenmiş siyasi partiler, ilk kez İkinci Meşruiyet döneminde yarışmıştır. Osmanlı'da İttihat ve Terakki, Cumhuriyet devrinde Terakkiperver Fırka, Atatürk'ün isteğiyle kurulan Serbest Fırka, 'düzeni bozmakla vatana ihanet eylemlerinin odağı olmakla' suçlandıktan sonra siyasî hayattan çekilmişlerdir. Yasal dayanakları düşünüldüğünde parti kapatma gerekçesinin çok geniş bir alanda yorumlara açık olan muğlak şekli, Türk siyasi hayatında birçok siyasi partinin kapatılmasına neden olmuştur. Bugün dahi, siyasi iktidarların güvenlikçi söylemi, aynı siyasi kültürün izlerini taşıyarak sürmektedir.

Osmanlı'da düzenin korunmasından sorumlu askeri ve idari bürokrasi ile millet arasında organik bir bağ bulunmamaktadır. Milletin içinden çıkmayan bu kadrolar toplumu değil, devleti temsil ederler. Dolayısıyla devlet toplumdaki gelmez, topluma dayanmaz, aksine toplum devlet içindir. Bu düşünce biçiminin Osmanlı'dan günümüze gelenekselleşen izleri görülmektedir. Ayrıca Osmanlı bürokratik elitin büyük bir kısmının Cumhuriyet dönemine aktarıldığı unutulmamalıdır. Öyle ki Osmanlı subaylarının yüzde 93'ü, devlet memurlarının yüzde 85'i Cumhuriyet döneminde görev yapmıştır.¹⁶⁸ Askeri bürokrasinin devlet yönetimindeki ve siyasi alandaki devamlılık arz eden hakimiyeti, Türk siyasi hayatında askeri darbe ve müdahalelerin de bir bakıma temelini oluşturmaktadır. Öte yandan askerlerin yaptığı 1982 Anayasası'nın başlangıç bölümünde bulunan 'kutsal Türk Devleti' ibaresi 1995 anayasa değişikliğinde çıkarılmasına rağmen, Yüce Türk Devleti ibaresi siyasi kültürümüzde devletin algılanışının konumu açısından da önemlidir.¹⁶⁹ Osmanlı'dan aktarılan güçlü devlet geleneğinin yanı sıra, sivil toplumun zayıflığı paternalist devlet anlayışının yöneticiler ve toplum içinde bugün dahi varlığını ve saygınlığını sürdürmesine neden olmaktadır.

3. Selimden 2. Abdülhamite kadar birçok padişahın düzeni korumak için yaptığı çalışmalar iç ve dış gelişmeler, sonucu beklenen siyasi ekonomik ve toplumsal sonuçları vermemiştir. Bu realite sonucu gelenek kavramı yerine ilerleme (terakki) hedeflenmiştir. Adını da ilerlemeden alan İttihat ve Terakki Partisi, Türk demokrasisi ve siyasi hayatı için çok önemli gelişmelere ve sonuçlara yol açan bir partidir. İktidar-muhalefet ilişkilerinin şekillenmesi, seçimlere dair demokratik ve antidemokratik

¹⁶⁵ Yöneticiler, padişaha bağlı saray, asker ve ulema sınıfından oluşmaktadır. Reaya ise vergilerini ödeyen yönetimde hiçbir siyasi katılımı bulunmayan Müslüman ve gayri-müslim azınlıklardır. Ayrımlar hukuken çok net sınırlarla belirlenmiştir.

¹⁶⁶ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, haz. Ahmet Kaya, 28. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s.31.

¹⁶⁷ A. Rustow Dankwart, "Military: Turkey", *Political Modernization in Japan and Turkey*, Princeton, 1968, s.382.

¹⁶⁸ Dankwart, "Military: Turkey", s.382.

¹⁶⁹ Özbudun, *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*, s.129.

zihniyet ve tutumların pratiğe dökülmesi bakımından İttihat ve Terakki, 1. Meclis ve tek parti dönemi çok derin izler bırakmıştır.¹⁷⁰

Türk siyasi hayatının şemsiye kavramı olan Batılılaşma ve demokrasi adına olumlu sayılacak her girişim, İttihat ve Terakki Partisi'nden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'ye gelen çizgide radikal devrimci projelerle hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Siyasi alanda devletin pratik uygulamaları, toplumla devlet arasında aracı sivil toplum kurumları olmadan yapısal ve toplumsal şartlar olgunlaşmadan gerçekleştiği için bir elit projesi olarak değerlendirilmiştir.

Türk demokratikleşme tarihine siyasi katılım açısından bakıldığında, Osmanlı'dan itibaren sorunlu ve sınırlı olduğu bilinmektedir. Yeniçerilerin halktan gelen bazı talepleri iletme noktasında (halk-cami-ocak) katılım işlevi sergilediği ileri sürülmüştür. Öyle ki, Namık Kemal'in yeniçeri ocağı kapandıktan sonra halkın sesinin, artık hiç duyulmayacağını söylediği makaleleri bulunmaktadır.¹⁷¹ Ancak Yeniçeri Ocağı'nın siyasi ve ekonomik taleplerinde siyasi katılımın sürekliliğinden söz edilemez.

Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerin dernekleşmesi, Osmanlı'da siyasi katılımın ilk boyutudur. Siyasi katılımın partileşme safhası ise 2. Meşrutiyetin ilanından sonra Meclis-i Mebusan'ın açılmasından sonra gerçekleşmiştir. Fransız Jakoben derneklerini örnek alan İttihat ve Terakki partisinin parti içi katılımı sınırlandıran bir yapısı vardır. Muhalif siyasi parti görüşündeki gazetecilerin öldürülmesi ise tüm özgürlükçü söylemlerin sonunu getirerek muhalefete tahammülsüzlüğün ilk partileşmiş şiddet örneğidir.¹⁷²

Siyasi katılımın en çarpıcı örneği Meclis kürsüsünde yer alan 'Hakimiye Bila Kaydû şart Milletindir' ile birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Birinci Meclis'in, siyasi partiler olmamasına rağmen, farklı eğilimlere sahip milletvekillerinin bağımsızlık için tartıştığı, eleştirdiği, önerilerde bulunduğu bir halk şurası niteliğinde¹⁷³ olduğu ileri sürülmektedir. Meclis'in temsilde çoğulcu tablosu, 'en katılımcı Meclis' değerlendirmelerine neden olmaktadır.

Türk siyasi tarihindeki bir diğer siyasi katılım yönteminin ise tek parti iktidarındaki halkevleri olduğu ileri sürülmektedir. Ancak ilçe ve köylere kadar uzanan CHP bürolarında parti ideolojisinin dışında farklı düşünce ve eylemlere yer olmadığından halkevlerinin siyasi katılımı gerçekleştirdiği söylenemez. Önemli bir gerçek de çok partili sistem başlamadan önce, yerel nüfuz sahibi kişilerin, taşra eşrafının parti teşkilatlarını kuranlar olduğu gerçeğidir. Bu durum, Türkiye'de siyasetin himayecilik ve kliyentalizmle içiçe gelişmesini tetiklemiştir. Yerel siyaset kliyentalizmi, meslekten siyasetçi sınıfını doğurmuş; bu sınıf partilerle bağlantılı olarak, meslek kuruluşları, sendikalar, dernekler vb. yatay siyaset yapılarının içinde de kendilerine yer bulmuştur.¹⁷⁴ Türkiye'de siyasi katılımın kliyentalist ilişkilerle kurulan örgütler eliyle gerçekleşmesi, hala yurttaşların siyasi katılımının başlıca sorunlarından biridir.

¹⁷⁰ H. Emre Bağce, 'Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçimler: 1946-2015, Türkiye'deki Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyaları: Araf'taki Seçim- 7 Haziran 2015, Ed., Edip Asaf Bekaroğlu, İstanbul: Vadi Yay., 2015, ss.17-60.

¹⁷¹ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s.359.

¹⁷² Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s.36.

¹⁷³ Çavdar, *age*, s.362.

¹⁷⁴ Horst Unbehaun, *Türkiye Kırsalında Klientalizm ve Siyasal Katılım*, çev. Mehmet Öztürk, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, ss.57-58. Unbehaun'a göre geleneksel toplumlarda himayecilik, bir haminin kendi kaynaklarının karşılığında hizmet beklentisiyle bir yandaşmanın kullanımına sunmasıdır.

Çok partili yaşama geçildikten sonraki 1950-1960 yıllarında siyasi partilerin mahallelere kadar uzanan ocak örgütlenmesi ile siyasi katılımı yeni bir tavır sergilenmeye başlanmıştır. Ocaklar yolu ile yurttaşın bireysel isteklerinin üst yönetime ulaştırılması, seçmen tabanı ile yakın ilişki kurulması, sorunların Meclis'e ulaştırılması amaçlanmıştır. Tek parti döneminde Ankara Yenışehir Köprüsü'nden daha kuzeye gitmesi yasaklanan 'poturlu köylüler'¹⁷⁵ artık Meclis binasına restoranına girebiliyor, milletvekillerinden isteklerde bulunabiliyorlardı. Ancak katılım kanalının 'devlet babadan bir istek kutusu' haline dönüştürülmesi, kısa sürede 'halk dalkavukluğu' denilen popülizme dönüşmekle sonuçlanmıştır. Halbuki siyasi katılım, milletvekillerine bireysel taleplerle rahatça ulaşabilmek değil, toplum için verilen siyasi kararların alınış sürecine katılım demektir.

Geleneksel bir toplumun modernleşme sürecinde siyasi alanda, Osmanlı'dan itibaren iki ana hat olan devletçi ekonomşi ve merkezîyetçi kanat ile liberal ekonomi ve ademi merkezîyetçi kanat arasında bir mücadele sergilenmiştir. Siyasi iktidar değişimi boyutunda 1950 seçimleri, Türk demokrasi tarihi açısından bir kırılma anıdır. Aynı zamanda yurttaşların serbest iradesinin oyunun sandığa yansıdığı ve iktidarı demokratik bir yolla değiştirdiği ilk seçim olarak kabul edilmektedir. İdeolojik ve parti programı olarak CHP'den farklı olmayan Demokrat Parti (DP) milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, inkılapçılık, laiklik ilkelerine kendi yorumunu eklemiştir.¹⁷⁶ DP'nin 'Yeter söz milletindir' sloganı, çevrenin merkeze 'dur' deyişi anlamını içerse de DP'nin aslında çevrenin siyasi temsili değil, sosyal tabanın partiye, parti yöneticileri ve özellikle liderine irade delegasyonu olarak nitelendirilmektedir¹⁷⁷. Çünkü DP ile toplum arasında demokratik bir siyasi katılım mekanizması kurulamamıştır. Kimi siyaset bilimciler, Türk siyasi tarihinde ve demokrasi sürecindeki hizipleşme ve kutuplaşmaların, merkez-çevre temelinde toplumdaki sosyolojik kimlik bölünmelerinin yattığını belirterek, aralarındaki çok küçük ideolojik farklara rağmen CHP-DP çizgisindeki partiler arasındaki rekabetin hala devam ettiğini ileri sürmektedir. Bu temellendirmeler ışığında, ülkemizde siyasetin çatışması ve ötekileştirici tarzda gerçekleştirildiği, ortak uzlaşa ve konsensüsün sağlanamadığı ve siyasi kültürün demokratik kültürü üretmesinin engellendiği düşünülmektedir.

Türkiye'de demokratikleşmenin yerleşmesi açısından siyasi iktidar üzerinde denetim ve çözümler üretecek etkin siyasal muhalefetin yokluğu en önemli sorunlardandır. Siyasi muhalefet alanının daralmasında, devletin bölünme korkusuyla siyasi partileri düzen karşıtı olmakla itham etmesi tarihsel tecrübemizde saklıdır. Önemli tarihsel süreç ve krizlerde muhalefet alanı daralan siyasi muhalefetin görevini ise demokratik usullere aykırı şekilde yargı alanında yüksek mahkemeler, savunma alanında ordu yerine getirmiştir. Devlet seçkinleri yoluyla siyasetçileri denetim altına tutma amacı, vesayetçi bir geleneğin oluşumuna da uygun ortam yaratmıştır.¹⁷⁸

Türk siyasi kültürünü oluşturan yapısal problemlerden biri de askeri darbe ve müdahale geleneğidir. Asker siyaset ilişkisinde Osmanlı'daki Yeniçeri Ocağı'nın şikayetlerini ve taleplerini iletmede, sultan deviren eylemleri kolektif hafızamızda bulunmaktadır. Gücünü genç subaylardan alan İttihat-ı Terakki'nin dernek ve partileşme süreci, Mili Mücadele döneminden sonra kurulan partilerdeki asker kökenli milletvekili sayısının çokluğu, askeri darbe ile oluşturulan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) gibi yapılar, Türk siyasetinde askerin iktidardaki ağırlığının sürekliliğini ortaya koymaktadır.

¹⁷⁵ Çavdar, *ibid*, s.366.

¹⁷⁶ Bağçe, *'Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçimler: 1946-2015*, s.20.

¹⁷⁷ Özbudun, *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*, s.30.

¹⁷⁸ Metin Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, İstanbul: Doğan Kitap, 2010, s.115.

Demokraside siyasi kararlar, serbest seçimlerde halk tarafından seçilen yöneticiler tarafından alınır. Seçilmemiş organlara siyasi karar alma hakkı tanınmamıştır ancak birey hak ve özgürlüklerini genişleten 1960 Anayasası ile askerin siyasi hayattaki rolü kurumsallaşmıştır. Ordu adeta bir siyasi parti gibi iktidara ortak ya da egemen olmuş, siyasi partiler ve ordu siyasi toplumu meydana gelmiştir.¹⁷⁹ Osmanlı'daki askeri bürokrasinin Cumhuriyet'e tekabülüyle ilk Meclisler içindeki etkinliği, yukarıdan aşağıya ilerlemeci siyaset pratiği, halkın askere olan güveni ve sevgisi, asker millet olma paradigması, daha sonra burjuvazi- asker ilişkisinin iç içe geçen yapısı, sorunlu iktidar-muhalefet ilişki tarzı, anayasalardaki devletin güvenlikçi söylemi; ordunun demokrasiyi ve devleti dizayn etme görevini kendinde bulmasının nedenleri arasındadır. Sonuç olarak, demokrasiye geçiş sonrası 1960 ve 1980 askeri darbesi, 1971'de yarı askeri müdahale, 1997'de postmodern askeri darbe, 2007'de e-müdahale ve son olarak 15 Temmuz 2016'da başarısız darbe kalkışmasıyla Türk siyaseti, 6 askeri müdahaleyle karşı karşıya kalmıştır. Bu şekilde siyasi kültür, siyasal alana askeri müdahale aracılığıyla da biçimlendirilmiş olmaktadır.

Türk siyasi tarihinde seçim sistemleri de siyasi kültürümüzü yansıtan çelişkili örneklerle doludur. Birçok iktidar, seçimlerden birinci parti olarak çıkmak ya da iktidarını sürdürebilmek amacıyla seçim yasaları, milletvekili seçim yasası ve seçim barajlarıyla oynayarak siyasal sisteme müdahale etmekten çekinmemiştir. Türk siyasi kültürüne ve iktidar-muhalefet ilişkilerine dair tespitlere ışık tutacak bir örnek, Kırşehir'den aday olan Osman Bölükbaşı'nın Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin oyların yüzde 43,5'ini alarak 5 milletvekili çıkarması üzerine, seçimlerden birkaç ay sonra 1954 yılında çıkarılan bir kanunla Kırşehir'in ilçe yapılması olayıdır.¹⁸⁰ Halktan ve basından büyük destek alarak iktidara gelen bir partinin (DP), iktidarda kalabilmek için seçim öncesi yaptığı anti-demokratik düzenlenmeler, daha sonraki iktidara gelen diğer partilerin de tercih ettiği bir yöntem olmuştur.

Türk siyasi kültüründe siyasi partilerin özgürlüğünün karşısında en büyük engel olarak 1960 Anayasası ile kurulan Anayasa Mahkemesi olduğu iddia edilmektedir.¹⁸¹ AYM, parti kapatmalardan seçim barajlarına kadar, siyasi hayatı yakından etkileyen önemli tartışmalı kararlara imza atarak, siyasi sürece müdahil olmuş, çeşitli çevre ve kurumların çıkarlarının yasal zeminini hazırlamıştır. Öyle ki bazı durumlarda muhalif bir siyasi parti işlevi sergilediği iddia edilmektedir. Bazı siyaset bilimcilere göre, 1982 Anayasası'nda yer alan MGK, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) vesayet kurumları olarak nitelenmektedir. Özellikle resmi ideolojik hükümlerde takdir alanındaki yoruma açık muğlak ifadeler nedeniyle AYM, aşırı katıllıkla ifade özgürlüğü, siyasi örgütlenme ve siyasi partilerin varlığını daraltacak şekilde yorumlayabilmiştir. Bu yönden bakıldığında, asker ve yargı müdahalelerinin, demokrasi kültürünün gelişmesini engelleyerek, halkın tercihlerini pasifize eden sonuçlara yol açtığı düşünülmektedir.

Siyasi kültürümüzde güçlü devlet geleneğinin önemli etkilerinden biri de tepeden inme devrimlerin neden olduğu elit siyasettir. Önemli siyasal değişimlerin neredeyse tümü, devrim ve yukarıdan müdahalelerle asker ve bürokratlar eliyle gerçekleştiğinden, düzeni, devleti ve devrimleri korumak da ayrıcalıklar getirmekte ve gerektirmektedir. Fredericik Frey'e göre de yakın zamana kadar Türk siyaseti elit siyasetidir. Elit aktörler ve kurumlar, kentli elit çevrelerinde gerçekleştiğinden

¹⁷⁹ Çavdar, *ibid*, s.110.

¹⁸⁰ Bağce, *age*, s.28.

¹⁸¹ Cem Eroğul, Devlet Yönetimine Katılma ve Yönetme Hakkı, Ankara: İmge Kitabevi, 1999, s.214.

kitleler dışlanmıştır.¹⁸² Doğal olarak elit siyaseti, toplumun siyasi katılımdan uzaklaşması, değişim ve karar süreçlerine ilgisizliğiyle sonuçlanmıştır. Oysa demokratik kültürlerde, devlet ile toplum arasında yukarıdan aşağı değil, yatay siyasal ilişkiler kurulması beklenmektedir. Çünkü demokratik kültür, kamusal alanda bir araya gelen siyasal katılım ve örgütlenmeleri oluşturan sivil toplumun ortaya çıkmasıyla oluşturmaktadır.

Demokratik bir toplumun tarihsel tecrübelerinden ürettiği siyasi kültürün, uzlaşma ve iletişim üzerine kurulu bir demokratik kültür inşa etmesi beklenir. Demokratik kültür, farklılıklara olanak tanıyan ve ılımlaştıran yapısıyla demokrasinin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Demokratik kültürle ilgili olarak, yurttaşlık kültürü seviyesinin derecelenmesi temel alınarak ayrımlara gidilmiştir. Yapısal şartlara siyasi kültür penceresinden bakan Almond ve Verba'ya göre, demokratik kültür aynı zamanda katılımcı, uyruk ve yerel cemaat ve rollerinde oluşan karma bir kültürdür. Ancak demokratik kültür, esas olarak katılımda aktifleştiren yurttaşlık rolüne sahip toplum üyeleriyle gelişmektedir. Yurttaşlık kültürü; milli özdeşleşme, yurttaş özdeşleşmesi, iktidar uygulamaları ve karar alma süreciyle gerçekleşir.¹⁸³ Bir ülkede yurttaş, toplumun ve kendi sorunları ve çıkarları için ne yapması gerektiğini düşünüyor ve ulusal düzeyde çıkarlarını elde etmek için siyasal katılım yollarını geliştirebiliyorsa demokratik kültürün oturduğunu söyleyebiliriz. Bu aynı zamanda özel alanla kamusal alanı da birbirine yakınlştırır. İzleyen süreçte, demokratik kültür, kamu alanı yeniden kurulduğunda ve siyasal tartışmaya dönüldüğünde var olur.¹⁸⁴

Demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiye dair çalışmalarda bulunan Lipset, bir toplumda ekonomik refah arttıkça, eğitim seviyesi yükseldikçe; o toplumun bireylerinin kavrama yeteneği ile birlikte siyasete ilgisinin de artacağını savunmuştur.¹⁸⁵ Kentleşme, eğitim, sanayileşme, ekonomik refah ve eğitilmiş bir orta sınıfın varlığında, sosyal olaylara demokratik bir bakış kazanılacağından demokratik kültür de olumlu etkilenecektir. Demokratik bilgi, beceri ve değerlerle zenginleşen toplumun anayasası, hükümet sistemi, parti ve seçim sistemleri yurttaşların siyasi hayata katılımını artıracak; fikir, din ve basın hürriyeti ile de siyasal alanda eşit temsiliyet gerçekleşecektir. En nihayetinde demokratik kültür, kalkınmış bir toplumda, demokratik kurumsal ve hukuk dayanakları ile temellenip, yurttaş bilinciyle ivmelenerek özgürlüklerin artmasına ve temsiliyet genişlemesine imkanlar oluşturacaktır.

Türkiye'de hala demokratikleşme tartışmalarının devam etmesi, demokratik kurumların varlığına rağmen, kurumsal ve toplumsal anlamda demokratikleşmenin içselleştirilemediğine işaretir. Bunda toplumda hoşgörü ve uzlaşma kültürünün eksikliği, birbirine ve kurumlara karşı güvensizlik, demokratik değer ve ilkelere arşı duyarsızlık şeklinde sosyo-psikolojik etkenler de söz konusudur. Nitekim Ersin Kalaycıoğlu da, demokrasinin gelişebilmesini demokratik rekabet ortamında toplumsal hoşgörü, başkalarıyla birlikte hareket edebilme, birbirine ve demokrasinin kurum, kuruluşlarına güven, siyasi etkinlik duygusu, siyasi olaylara ilgi gibi etmenlere bağlamıştır.¹⁸⁶ Tüm bunlar demokratik kültürün yerleşmesinin önündeki engellerden bazılarıdır. Nitekim 2017-2020 dönemini kapsayan

¹⁸² Frederick, Frey, *Patterns of Elite Politics in Turkey, Political Elites in the Middle East*, Ed. George Lenczowski, Washington: American Enterprise Institute, 1975, s.43.

¹⁸³ Gabriel Almond. and Sidney Verba. "Comparative Political Culture", in Pye, ed., L. W. and Verba, S. Political Culture and Political Development, New Jersey: Princeton University Press, 1965, pp.9-19.

¹⁸⁴ Touraine, *ibid*, s.221.

¹⁸⁵ S.M Lipset, *Some Social Requisites of Democracy*. The American Political Science Review, 1959, pp.69-105.

¹⁸⁶ Ersin Kalaycıoğlu, "Türkiye'de Siyasi Kültür ve Demokrasi", *Türkiye'de Demokratik Kültür ve Siyaset*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını. 1996, ss.50-55.

Dünya Değerler Araştırması'nda toplam 78 ülke içerisinde Türkiye'de halkın birbirine olan güveni çok azdır.¹⁸⁷ Bu bağlamda, birbirine güvenmeyen insanların hoşgörü, uzlaşma ve paylaşma olmaksızın bir arada refah ve mutluluk içinde yaşamasının zorlaşması, siyaset alanı da olumsuz etkilemektedir.¹⁸⁸ Bu izlekte, siyasi kültürdeki uzlaşma ve güven eksikliğinin, siyasi partilerin uzlaşma kültürü içinde hareket etmesini engellediği, iktidarların da istikrarı sağlamak için yüzde 10 gibi yüksek bir ülke seçim barajına gerek duyduğu ileri sürülebilir. Olması gereken, siyasi katılım mekanizmasının uzlaşma ve güven çerçevesinde işlemesi, toplumsal talepler ve siyasi temsilin adaletle Meclis'e yansımalarıdır.

Bir toplumda siyasi hayatın nasıl olması gerektiği hakkında uzlaşma olanağının azaldığı ülkelerde, bölünmüş siyasi kültürden söz edilmektedir. Türk siyasi kültürünün önemli ölçüde siyasi, toplumsal ve ekonomik krizlerle, sorunlarla, bölünmelerle ve çatışmalarla şekillendiği bilinmektedir. 1980 tarihi; Türk siyasi, idari ve ekonomik sistemleri için bu bağlamda bir milattır. Küresel gelişmelere paralel, ulusal gelişme ve dönüşümle siyasi kültürümüz toplumsal bölünmenin postmodern yapısı yani parçalı yapısıyla tanışmıştır. Şehirleşme ve modernleşmenin yaygınlaşmasıyla merkez ve çok parçalı çevre ile ana siyasi kimlikler de bölünerek çoğalmıştır. Küreselleşme dinamiklerinin yarattığı etkilerle kimlikler, siyasi alanda bir temsiliyet aracı haline gelmiştir. Merkez-çevre, sağ-sol laik-anti laik ve etnik temeldeki dikotomilerin, postmodern durumda kimlik siyasetine zemin hazırlaması, Türk siyasi kültüründe var olan bölünmeleri parçalı yapısıyla artırmıştır. Ancak ülkemizde SPY ve uygulanan farklı seçim sistemleri, bu etnik, dini ve kültürel farklılıkların neden olduğu temsil krizlerini çözmekten, uzlaşmaya zemin hazırlamaktan, temsil ve taleplerde çoğulculuğu yansıtmaktan hala uzaktır.

Çoğulcu-akışkan-sürekli değişebilen kimlikler, siyasi temsil olanaklarını azaltırken, toplumda parçalayıcı, çatışmacı ve kutuplaştırıcı bir sosyal ve siyasi yapıya zemin hazırlar. Medya ve siyaset dilinin ayrıştırıcı olması ve Türkiye toplumunun medya ve günlük politikaya çok fazla odaklanması da kimlikler siyasetinin bir diğer önemli unsurlarıdır. Bu bağlamda, kimlikler siyasetinin aşırılığı ve farklılıkları vurgulayan yapısı, siyasi kültüre yeni çatışma öğeleri katmaktadır. Bu izlekte bütünlüşme kapasitesi zayıflayan bir toplumsal düzende, toplumsal ayrılmalar, kutuplaşmalar, işlevselliğini kaybeden siyasi alanın daralmasıyla sonuçlanır. Siyasi kimliklerin temsili, demokratik kültür için elzemken; kimlikler siyaseti, siyasi kimliklerin meşruiyetine, temsiline ve toplumsal uyuma zarar vermektedir. En nihayetinde farklılığa aşırı vurgu, gerçek toplumsal sorunların kamusal tartışma alanlarında gözden kaçmasına neden olur. Bu bağlamda çatışmanın baskın olduğu siyasi kültürümüz ile uzlaşmaya dayanan demokrasi arasında görülen gerilim, toplumların “nasıl bir arada, özgür ve refah içinde yaşayacağı”na dolayısıyla demokrasi kültürüne yanıt vermekten uzaktır.

Kimlikler siyasetinin farklılıkları aşırılaştırması bir sorunken, diğer bir sorun da siyasi kültürümüzün ortalamadan sapan görüşlere karşı olmasıdır. Çünkü, siyasal elitlerin toplumu

¹⁸⁷ Uluslararası Politika Akademisi, “Dünya Değerler Araştırması 7. Dalga Veri setindeki Türkiye Bulguları”, erişim, 30 Eylül 2020, <http://politikaakademisi.org/2020/08/02/dunya-degerler-arastirmasi-7-veri-setindeki-turkiye-bulgulari/>

¹⁸⁸ TEPAV/Günlük, “Türkler neden birbirine güvenmez?” erişim, 5 Nisan 2020, erişim, <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5273>. Periyodik aralıklarla yapılan “Dünya Değerler Araştırması” nda Türk toplumunun sürekli olarak; insanların birbirine en az güvendiği ve hoşgörüsü en az olan toplumlar kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, Dünya Değerler Araştırmasının 2005-2014 döneminde yapıldığı 29 ülke içinde sondan üçüncü sırada. Türklerin yalnız yüzde 8'i diğer insanlara güvendiğini belirtiyor. Bu oran ABD'de yüzde 37, Avustralya'da yüzde 49, İsveç'te ise yüzde 63. Sonuçlara göre Türkler neredeyse, sadece ailelerinin içindekilere güvenebilirken, İsveçliler ülkelerinin yarısından fazlasını kendi ailesi gibi görmekte ve güvenmektedir

yönetmekte hak sahibi olduğu inancı, devleti kutsayan, toplumu ve bireyi ikinci plana atan bir bakış açısı demektir. Öte yandan, İlder Turan'a göre bireylerin kişiliğini bir topluluk içinde bulması, toplumun bireyden önce geldiği kabulü, aynı şekilde her talebin devlet tarafından karşılanması beklentisini de doğurmaktadır. Bu düşünce itibarıyla, özerk olamayan sivil toplum kuruluşlarının devlete bağımlılığı artmakta, yönetime örgütlü katılımı azaltmaktadır.

Medya; siyasi gündemi aktarışı, siyasal ilgiyi artırışı ve kamuoyu ilişkisi göz önüne alındığında demokratik kültürün oluşmasında çok önemli bir öğedir. Siyasal iletişimde siyasi partilere bağımlı bir medya sisteminin, siyasi kültürümüzde var olan çatışmacı üslubu artırdığı düşünülmektedir. Özellikle siyasi iktidara yakın medya kuruluşları kimi olumsuzlukları görmezden gelerek propaganda aracına dönüşmektedirler. Demokratik kültürü gelişmiş toplumlarda siyasal iletişimin hacmi ve yoğunluğu oldukça çoktur; aynı zamanda iki yönlü bir özelliğe sahiptir.¹⁸⁹ Toplumsal taleplerin doğru, tarafsız ve çoğulcu bir şekilde müzakere edilerek, siyasi sisteme iletildiği bir iletişim sistemi, siyasi kültürün demokratikleşmesi yönündeki olumlu işlevini artıracak güce sahiptir.

Özetlemek gerekirse, Türkiye'de devlet elitleriyle başlatılan demokratikleşme çabaları güçlü devlet geleneği mirasıyla bütünleşmiştir. Askeri müdahaleler, Türkiye'nin geleceğinin halkın iradesiyle seçilen Meclis'e bırakılamayacağı düşüncesinin getirdiği bir siyasi pratik olarak demokrasinin belli dönemlerde durdurulmasıyla sonuçlanmıştır. Askeri müdahaleler sonrası oluşturulan anayasalar siyasetin çerçevesini çizerek siyasal muhalefeti, siyasi iktidarı durdurma ve denetlemeyi siyasal partilere değil, aracı bürokratik vesayet makamlara bırakmıştır. Diğer yandan resmi ideolojinin farklı olanı dışlaması ve sorun olarak tanımlaması, halkın siyasete ilgisizliği, yurttaşlık bilincindeki zayıflık, siyasetin toplumsal bölünmeler ve kimlik siyaseti çerçevesinde çatışmacı bir söylemle gerçekleşmesi, anti demokratik SPY ve seçim sistemleri, yüzde 10 ülke seçim barajının farklılıkların temsilini engellemesi, parti içi demokrasinin işlememesi, siyasetin profesyonelleşerek medyatik bir içerikte kamuoyunu bilgilendirmekten uzak oluşu, sivil toplum kuruluşlarının demokratik hassasiyetlerden uzak baskı ve çıkar gruplarına evrimi gibi birçok etmen demokratik siyasal kültürün oluşumundaki olumsuz etmenlerdir. Bu bağlamda siyasi kültürümüz, evrensel değerlerden uzak, çatışmacı, merkeziyetçi, toplumu bireyin önünde gören, her isteğini devletten bekleyen, devletin de her alana müdahale etme hakkını kendinde gördüğü, farklılıklara tahammül edemeyen ve seçkinci anlayışta gerçekleşmektedir.

Türkiye'de demokratikleşmenin yerleşmesi açısından siyasi iktidar üzerinde denetim ve çözümler üretecek etkin siyasal muhalefetin yokluğu da en önemli sorunlardandır. Bir diğer önemli husus birbiriyle bağlantılı ve nedensel olarak tüm sosyal ve siyasal etkenlerle, muhalefet alanının daraltılma sorunudur. 1982 anayasasının siyasi partilerin dernek, sendika, vakıf, kooperatif ve meslek kuruluşlarıyla işbirliğini yasaklaması, baskı unsuru olabilecek bu unsurların iktidar ya da muhalefet partileriyle ilişkiye girememesi, fikirlerini taleplerini duyuramaması, siyasal çoğulculuğa da çoğulcu demokrasi anlayışına da uygun düşmemektedir.¹⁹⁰

Çağdaş demokratik bir ülkede demokratik kültür, halkın geniş, adil siyasi katılımı ve temsili, insan haklarına saygı, hukuk devleti, siyasi iktidarın sınırlandırılması ve denetlenmesi gibi kriterlere

¹⁸⁹ Ercan Eyüpoğlu, "İletişim, Siyaset, İktidar, Medya", Der., Korkmaz Alemdar, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, İstanbul: Alfa Yayıncılık 1999, s.49.

¹⁹⁰ Cem Eroğul, *age*, s.217

sahip olmalıdır. Toplumda ve yönetimde meydana gelen sorunları ve krizleri çözmede başarılı bir sistem, demokratik kültürün hem bireyde hem sivil toplumda hem de tüm kurum ve kuruluşlarda bulunmasına bağlıdır. Ancak bugün Türkiye’de üretilen çözümler, toplumun geniş gruplarının uzlaşması ile gerçekleştirilmediği için gerilimler krizlere dönüşmektedir. Medya sistemine de kutuplaştırıcı ve çatışmacı bir söylemle yansıyan siyasi ve toplumsal gerginlikler, demokratik kültürün yerleşmesine zarar vermektedir. Seçim sistemleri, milletvekili seçim yasası, SPY gibi yasal prosedürlerle şekillenen siyasi süreçler ve siyasal alanlarda demokratik bir siyasal kültür, bir toplumdaki yurttaşlık bilincinin gelişkinliği, siyasal kararlara katılımı etkide bulunma imkanlarının açık olduğu, sivil örgütlenmeye dayanan, sosyal ve ekonomik sistemlerden bağımsız bir medya sistemine sahip bir yapıda mümkündür.

2.4. Türkiye’de Seçim Barajları

Seçimlerle ilgili düzenlemeleri, her ülkenin kendine özgü şartları, siyasal güç dengeleri ve sahip olduğu siyasi kültür belirlemektedir. Türkiye uygulamalarında da seçme-seçilme düzenlemeleri, ülke ve yerel idarelerdeki seçim barajı şartları, her seçim ve Anayasa değişikliği döneminde demokrasi reform paketlerinde, demokratik açılım süreçlerinde tartışma konusu olmaktadır. Seçim barajı, yasa veya Anayasa ile saptanmış Meclis’te temsil edilebilmek için gereken asgari oy oranıdır. Seçim barajların Türk siyasi tarihinde farklı uygulamaları söz konusu olmuş; siyasal tartışmalar süreci ve başvurularla AYM bu konuda kararlar vermek durumunda kalmıştır. AYM’nin 1968’deki ilk kararlarında baraj yerine seçim engeli ya da engelli seçim ifadesi dikkat çekicidir. AYM’nin K. 1968/13 kararı, gerçekten de seçmen iradesinin engellendiği ve yok sayıldığı bir durum olmaktadır. Özellikle baraj altında kalan partiler, çoğulcu demokrasi anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde temsil noktasında önemli sonuçlar doğurmaktadır. Barajı geçemeyen siyasal partilerin oylarının barajın üstündeki partilere dağıtılması, muhalefetin varlığını ve çeşitliliğini sınırlaması, seçmen iradesinin zaruri olarak farklı kanallara yönlendirilmesi şeklindeki sonuçlarıyla çoğunlukçu demokrasiye kapı aralayan olumsuz etkiler olarak değerlendirilmektedir. Bunu aşmanın yolu, seçim sonuçlarının adil ve kabul edilebilir bir şekilde siyasi temsile ve siyasi katılıma yansımadır.

2.4.1. Milletvekilleri Genel Seçim Barajları

Seçim barajları, bir partinin milletvekili çıkarabilmesi için seçim yasalarınca belirlenen şekilde alması gereken asgari oy miktarı olarak tanımlanmaktadır. Ülke seçim barajı, bir siyasi partinin herhangi bir seçim çevresinde milletvekili çıkaracak sayıda oy almasına karşın, tüm seçim çevrelerinin toplamında geçerli oyların belli bir yüzdesini elde edememesi ve bunun sonucu olarak milletvekili çıkaramamasına neden olan bir uygulamadır.¹⁹¹ Türkiye’de 1983’ten beri uygulandığı üzere, siyasi partilerden yüzde 10 ülke barajının üzerinde oy almaları beklenmektedir. Bazı seçim sistemlerinde baraj, yapay bir şekilde yasa tarafından belirlenmiştir. Bu çeşit seçim barajına “yasal (yapay, resmi) seçim barajı” adı verilmektedir. Kanunun öngördüğü asgari oyu alamayan partiler, Meclis’te sandalye sahibi olamazlar.¹⁹²

¹⁹¹ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, C. I, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011, s.734.

¹⁹² Bknz. TBMM Araştırma Merkezi, Türkiye’ye İlişkin Görüşleri, Seçimler, Yargı ve Referanduma İlişkin Karar ve Uygulama Kodlar. TBMM Araştırma Merkezi Yönetmeliği, Madde 8/5 Başkanlık Divanı Karar Tarihi: 02/03/2006 Karar

1960'tan günümüze Türkiye'de seçimde kazanılan oy oranıyla, Meclis'te kazanılan sandalye sayıları arasında bir uygunluk taşıması amacıyla nispi seçim sistemi kullanılmıştır. 1961–1980 arası dönemde barajsız seçim sistemi uygulanmıştır. Ancak bu dönemin siyasal istikrarsızlığı gündemde ön plana çıkartılarak, 1983'te yeniden düzenlenen seçim yasasında nispi sisteme ülke barajı eklenmiştir. 1987 genel seçimlerinde 4.6 milyon seçmenin oyu, 2002'de ise 14 milyon seçmenin tercihi değerlendirme dışı kalmıştır.¹⁹³ 1987, 1995, 1999 seçimlerinde Meclis'te temsile yansımayan oyların oranı yüzde 15 ile yüzde 20 arasında yüksek düzeylerdeydi. Bu sonuçlar seçim barajlarının temsilde adaletin olumsuz sonuçları olarak Türk seçim tarihine geçmiştir.

1982 Anayasası'nın 67. maddesinin 6. fıkrasında seçim yasalarının 'temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin bağdaştıracak biçimde' düzenleneceği belirtilmiştir.¹⁹⁴ Bu madde ile adil ve istikrarlı bir seçim sistemi amaçlanırken, aynı zamanda "temsilde adalet" ve "yönetimde istikrar" ilkeleri anayasal bir değere kavuşturularak, birer pozitif hukuk kuralı haline getirilmiştir.¹⁹⁵ Ergun Özbudun, "temsilde adalet" ve "yönetimde istikrar" ilkelerinden hangisinden ödün verileceğinin ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişen bir siyasi tercih olduğunun altını çizmiştir.¹⁹⁶ 1950-2018 arasında 18 milletvekili genel seçimi yapılmıştır. 1961 yılından günümüze 14 seçimde nispi temsil sistemi benimsenmiş, 1983'ten bugüne kadar da 10 seçimde baraj uygulanmıştır. 1983-1987-1991 yılındaki üç seçimde, ülke geneli barajına ilaveten seçim çevresi barajı da farklı şekillerde uygulanmış; seçim çevresi barajı 1995'te AYM tarafında iptal edilmiştir. 1995 yılından 2108 seçimlerine kadar tüm seçimlerde ise yüzde 10 ülke seçim barajı uygulanmış gelmiştir.¹⁹⁷ Görüldüğü üzere bağdaştırılması zor olan temsilde adalet ve siyasi istikrar ilkelerinden temsilde adaletten ödün verilmiştir.

Temsilde adalet ilkesi, siyasi partilerin ya da bağımsız milletvekili adayların seçimlerde kazandıkları oylar nispetinde Meclis'te temsili suretiyle seçmenlerin iradesinin mümkün olduğu ölçüde Meclis'e yansımaları demektir.¹⁹⁸ Temsilde adaletin gerçekleşmesinde en büyük engel, yüzde 10 ülke seçim barajıdır. 2002 seçiminde kullanılan 14.846.935 oy yani toplam oyların yüzde 45,33'ünün seçim barajının altında kalması, buna en bariz örnek olarak gösterilmektedir. Çıkan sonuçlardan ülkemizde siyasi istikrar ilkesi ile yürütmenin yani hükümetin istikrarının (*government stability*) sağlanması kastedildiği anlaşılmaktadır. Çünkü, siyasi istikrarsızlığın çıkış noktası ve pratik örneği olarak koalisyon hükümetleri gösterilmektedir.¹⁹⁹ Oysa siyasi istikrarın birçok yapısal etmeni vardır. Bir ülkenin siyasi istikrarı ekonomik ve siyasi faaliyetleri, siyasi alandaki aktörler, siyaseti doğru ya da dolaylı olarak etkileyen ya da doğuran yargı ve hukuk sistemi gibi ilişkiler ağında ve mevcut siyasi kültürün zemininde şekillenmektedir. Bu yapısal ağlar arasında kurulması gereken dengenin,

No: 107 R.Gazete: 08/04/2006 Sayı: 26133, erişim, 10 Ağustos 2020, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/venedik_komisyonu.pdf

¹⁹³ Batuhan Ustabulut, "Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye'de Ülke Seçim Barajı Uygulaması", *İnsan & İnsan*, 5/18, (2018) ss.341-358.

¹⁹⁴ Yusuf Tekin ve Sabri Çiftçi, *1877'den Günümüze Türkiye'de Meclis*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007, s.53.

¹⁹⁵ Ustabulut, *Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye'de Ülke Seçim Barajı Uygulaması*, s.351.

¹⁹⁶ Özbudun, "Seçim Sistemleri ve Türkiye", s.533.

¹⁹⁷ Taylan Barın, 2019, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde temsilde adalet ilkesi ve "seçim ittifakı" düzenlemesinin değerlendirilmesi, YBHD, sayı 1, (2019), ss.1-34.

¹⁹⁸ Türk, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih*, ss.76-112.

¹⁹⁹ Anayasa Mahkemesinin iki ilkeye dair tanımı şu şekildedir: "Anayasa'nın gözetilmesini istediği "temsilde adalet ilkesi" serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm öğeleriyle özetlenmekte ve oyla orantılı temsilci sayısı ile yaşama geçirilmektedir. "Yönetimde istikrar ilkesi" ise, yürütmenin güçlü olmasını sağlayacak biçimde oyları yasama organına yansıtmak yöntemleri olarak algılanmaktadır." 1/12/1995 Tarih, E: 1995/56ve K: 1995/60 sayılı karar. Resmi Gazete, erişim 10 Ocak, 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22486.pdf>

demokratik çerçevede gerçekleşmesi hedeflendiğinde, siyasi istikrarın sadece seçim sistemlerini değiştirerek ya da konulan seçim barajlarıyla sağlanması mümkün olmamaktadır.²⁰⁰

Ülke seçim barajlarının uygulamasındaki amaç, oy oranı az olan partilerin Meclis'te sahip olabilecekleri olası güçlerinin azaltılarak sistemin istikrarının sağlanmasıdır.²⁰¹ Bununla birlikte diğer amaçlar, seçimlere giren ve Meclis'te temsil edilen partilerin sayısının sınırlandırılması, seçmenin merkez ve büyük partilere yöneliminin teşvik edilmesi, bölgesel partilerin Meclis'te temsil edilmesinin engellenmesi şeklinde sıralanabilir.²⁰²

Ülke seçim barajı uygulaması ile varılmak istenen amaçlardan sadece oyların büyük partilere yönlendirilmesi amacının gerçekleştiği iddia edilebilir. Özellikle Türkiye'de medya temsilde sağlıklı bir kamuoyu oluşmaması ve suskunluk sarmalı kuramının da gerçekleşmesi nedeniyle, seçmenler oylarının çöpe gideceği korkusuyla ilk tercihleri olan siyasi partilere yönelmemektedir.²⁰³ Burada gerçekleşen durum, ülke barajı uygulamasının “samimi oy kullanmak yerine, stratejik oy kullanma”yı²⁰⁴ teşvik ettiğini kanıtlamaktadır.

Stratejik oy kullanımı, milli iradenin Meclis'e tam olarak yansımaları engellediği gibi taleplerin ve düşüncelerin siyasi iktidar ya da muhalefet tarafından dikkate alınmamasına neden olmaktadır. Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) tarafından yapılan bir araştırmada da, “Küçük partilerin barajı aşamayacağı bilindiği için, büyük partiler küçük partilerin seçmenlerinin taleplerini ciddiye almıyor. Böylece toplumun bir bölümü Meclis'te temsil edilemiyor.” eleştirisinin haklı olup olmadığı sorulmuştur. Ankete katılanların yüzde 80,5'i tarafından bu eleştirinin haklı olduğu ifade edilmiştir.²⁰⁵ Barajın Meclis'te bazı toplumsal kesim ve partilerin eksik ve haksız temsiline ya da hiç temsil edilememesinin, her 5 kişiden dördü tarafından seçim sistemine güvensizlik yarattığı da bir diğer araştırma sonucudur. Dolayımli olarak siyasete ilgisizleşen toplumsal kesimlerin taleplerinin karşılanmamasının, uzun vadeli sonuçlarda toplumsal gerilimlere neden olabileceği unutulmamalıdır.

Hiçbir seçim sisteminin, artık oyları tamamen ortadan kaldıramadığı gerekçesiyle mutlak adalet, yansıtamadığı bilinmektedir. Duverger'e göre de “‘Mükemmel bir temsil eşitliği sağlayan yani seçmenin her oyunun aynı olduğu, tek sistem tam nispi sistemdir ki, bu da hiçbir yerde uygulanmamaktadır.’”²⁰⁶ Bu şekilde oluşan duruma ‘doğal baraj’ denilmektedir. Başka bir ifadeyle doğal baraj zaten sistem, seçim bölgeleri, siyasi parti sayısı, milletvekili sayısı gibi etkenlerle ve matematiksel olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle normatif temele dayandırılarak düzenlenen barajlar “yapay” olarak nitelendirilmektedir. Yapay baraj kategorisinde değerlendirilen milletvekilleri genel seçim barajı ya da yüzde 10'luk ülke barajı, 1983 yılından günümüze değin ülkemizde uygulanmaktadır.

²⁰⁰ Caniklioğlu, Meltem Dikmen, “Seçim Sistemlerinin İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 16, (1999), ss.17-44.

²⁰¹ Türk, *age*, s.96.

²⁰² Yavuz Sabuncu, “Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları”, Anayasa Yargısı Dergisi, C.23, (2006), s.193.

²⁰³ Sabuncu, *ibid*, s.193.

²⁰⁴ Seyfettin Gürsel, *Türkiye İçin Yeni Seçim Sistemi Önerisi*, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Ocak 2013, s.7.

²⁰⁵ Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması, C.2, Ana Rapor, TÜSİAD Raporu, İstanbul, 2001, s.87. TÜSİAD, “Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması” CİLT-2 Ana Rapor”, erişim, 8 Eylül, 2020, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1872-secim-sistemi-ve-siyasi-partiler-arastirmasi-cilt-2-ana-rapor>

²⁰⁶ Anayasa Mahkemesi, 06/05/1968, E.1968/15, K.1968/13, Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası. Resmi Gazete tarih/sayı:24.10.1968/13035. (Duverger, *Institutions Politiques et Droit Constitutionnel*, s.97).

1980 yılındaki askeri darbe sonrası süreçte kurucu meclise Anayasa ve SPY'yi hazırlama yetkisi de verildi. Askeri ara rejim olması nedeniyle olağan bir yasama organı olmayan kurucu meclis, MGK ve Danışma Meclisi'nden oluşmaktaydı. Danışma Meclisi, 1980 öncesi siyasi karışıklıklar ve kaosa tepki olarak hedeflerini, küçük partilerin Meclis'te temsini önlemek, yerel partilerin oyların dağılmasına engel olmak, Meclis faaliyetlerinde istikrar ve hükümetlerin devamında istikrar sağlanması olarak belirtmiştir. Tüm bu nedenlerle 2839 sayılı Milletvekili Seçim Yasası ile "Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde geçerli oyların yüzde onunu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar." şeklindeki kanun yürürlüğe girdi. Seçim barajının 1982 Anayasası'nın kabulünden ve ilk seçimlerden önce yürürlüğe girmesi bir ara rejim ürünü olduğunu göstermektedir.²⁰⁷ Böylelikle Türkiye tarihinde ilk kez ülke çapında bir seçim barajı, ara rejim döneminde ve Meclis iradesi olmadan yürürlüğe girmiş oldu. Taha Parla da seçim ilkesine dayanmayan ve darbecilerin atadığı Danışma Meclisi'nce yapılan 1982 Anayasası'nın içeriğinin çağdaş demokrasi ilkelerine uymadığı ve temel hakları içermediği gerekçesiyle üstün hukuk kuralları olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir.²⁰⁸

Türkiye'de 12 Eylül 1980 sonrasında gerçekleşen bütün seçimlerde nispi temsil ve d'Hondt seçim formülü²⁰⁹ uygulanmıştır. 2839 sayılı kanunla uygulanan sisteme demokratik olmadığı, büyük partilere Meclis'te aşırı temsil sağladığı ve adil temsil sağlamadığı eleştirileri gelmiştir.²¹⁰ Bugüne kadar yapılan seçim sonuçlarına bakılarak denilebilir ki, bu seçim sistemi ve baraj yöntemi, büyük partilerinin lehine çoğunluk sağlamaktadır.

Seçim sistemleri, hem siyasal sistemden kaynaklanırlar, hem de partiler ve seçim sistemini etkilemektedirler. Seçim sistemleri, kısaca temsilcilerin belirlenmesinde uygulanan tekniklerdir. Lijphart'ın aktarımıyla, "Vatandaşların oylarının temsilcilerin sandalyelerine çevrilme mekanizmasıdır."²¹¹ Aynı zamanda seçim sistemleri, ülkedeki siyasi partilerin ne kadarının Meclis'te temsil edilebileceğini tespit açısından önemli ve etkindir. Parti sayısı, seçim sistemine göre azalır ya da çoğalır. Parti yapıları da aynı şekilde güçlenir veya zayıflar. Dolayısıyla seçim sistemleri de siyasi sistemleri etkilemektedir. Yönetenler ile yönetilenler arasında iletişimi sağlaması nedeniyle seçim sistemleri ve seçim barajlarının varlığı ve özellikleri ayrıcalıklı ve düzenleyici bir konuma sahiptir.²¹²

Türkiye'de seçim sistemlerinin baraj özellikleri bakıldığında 1983, 1987 ve 1991'de çevre barajı uygulandıktan sonra 1995 ve 1999 yıllarında çevre barajı uygulamadan kalkmıştır. 1983-1995 yılları arasında seçim çevresi ve ülke barajı birlikte kullanılmıştır 1987 ve 1991 yılında daha fazla milletvekili çıkaran çevrelerde baraj yükseltilirken, 1991'de daha az milletvekili çıkaran çevrelerde baraj düşürülmüştür. Seçimlerin hepsinde ise ülke genelinde yüzde 10 barajı ise uygulanmıştır.²¹³

²⁰⁷ Abdullah Sezer, *Demokrasi Teori ve Pratiğinde Seçim Barajları*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 1. Baskı. 2014, ss.111-116.

²⁰⁸ Levent Koçak, "Türkiye'de Ordu-Siyaset İlişkileri ve Askeri Müdahaleler", der., Davut Dur, *Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi*, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001, s.75. Ayrıca bkz: Taha Parla, "Türkiye'de Anayasalar, İdeoloji, Rejim' 1921-2016", İstanbul: Metis Yayınları 2016.

²⁰⁹ D'Hondt Sistemi: Belçikalı matematikçi Victor D'Hondt'un geliştirdiği nispi temsil oranlarını belirleyen bir sistemdir. Türkiye'de 1965 seçimleri dışında, 1961 yılından beri uygulanmaktadır. D'Hondt Sistemi'nde bir seçim bölgesinde partilerin aldığı oy miktarı, o bölgenin milletvekili sayısına ulaşana kadar 1'den başlayarak bölünür. Partilerin bu bölünmelerle elde ettikleri sayılar, en çoktan en aza dizilir ve milletvekili sayısı dağıtılır. Bu hesaplama, bölgedeki milletvekili sayısına ulaşılan kadar devam eder. D'Hondt Sistemi de kendi içinde ülke veya bölge barajlı ve barajsız olmak üzere üçe ayrılır. Türkiye'de halen yüzde 10 ülke barajı ve D'Hont Nispi Temsil Sistemi birarada uygulanmaktadır.

²¹⁰ Osman Özsoy, *Türkiye'de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002, s.29.

²¹¹ Arendt Lijphart, *Electoral Systems and Party Systems*, Oxford University Press, 1994, p.1.

²¹² Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, s.60.

²¹³ Özsoy, *Türkiye'de Seçmen Davranışları*, s.35.

1965’de uygulanan milli bakiye sistemi ile Meclis’e 6 parti girmişken, 1969, 1973, 1977’deki barajsız d’hondt sırasıyla 8-7-6 parti Meclis’e girmiştir. Bu rakamlar, barajsız seçim sistemlerinin Meclis’e giren parti sayısını artırdığı ve temsil kabiliyetini genişlettiğini kanıtlamaktadır.

1980 askeri darbesiyle başa gelen dönemin Devlet Başkanı Kenan Evren, anayasayı tanıtmaya ve kamuoyu oluşturma maksadıyla yaptığı konuşmalarda, ülke seçim barajın uygulamaya konulmasının temsilde adalet ve yönetimde istikrar amaçlı çıkarıldığını su sözlerle ifade etmektedir: “Küçük küçük partilerin koalisyon döneminde ne müşküller çıkarttığını, iktidarda kalabilmek için bu küçük partilere ne tavizler verildiğini hep beraber gördük ve yaşadık. Biz koalisyonla çalışmaya alışmamışız. Türkiye’de iktidar olmayı sömürü vesilesi görmeye alışmışız. Ne kadar çok parti varsa o kadar sömürü var. Koalisyon olan ülkelerde çalkantı olur. İster şeriatçı olsun, ister komünist olsun ama tek parti olsun. Bu ülke koalisyonlardan çok çekti”.²¹⁴ Evren’in konuşması siyasi kültürümüzdeki koalisyonlara sorunlu bakışı ve demokrasinin gereği olan uzlaşma ve konsensüsten ziyade, kolektif hafızadaki korkulara dayalı siyasi düzenlemeleri ve mühendisliği özetler niteliktedir.

Nisbi temsil sistemi ile büyük küçük tüm partilerin Meclis’te temsil edilmesinin, hükümet istikrarını olumsuz etkileyeceği düşüncesiyle diğer bazı ülkelerde de asgari barajlar konmaktadır. Ülkeler arasında seçim barajı oranları ise değişim göstermektedir. Avrupa’da demokrasinin niteliğini baz alan her tartışmada en önemli referans kaynaklarından biri kabul edilen Venedik Komisyonu’na²¹⁵ üye ülkeler içerisinde bu oran yüzde 0.67’den (Hollanda) yüzde 10’a kadar (Türkiye) değişmektedir. Seçim barajına ilişkin birçok ülkedeki seçim barajının, seçimlerin hangi aşamasında uygulanacağı, seçim barajlarının derecelendirilmesi problemi gibi farklı uygulama seviyeleri de hesaba katılmalıdır. Tüm bu farklılıklar seçim sistemlerini temsilde adalet yönüyle karşılaştırmayı güçleştirmektedir. Örneğin, Almanya’da oy oranları değil, sandalye sayıları temel alınarak geliştirilen seçim barajı yöntemi geçerlidir.²¹⁶

2007’de 1547 sayılı kararında, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, ‘yerleşik demokrasiler’ için geçerli olduğu yönündeki çekincesini vurgulayarak, seçim baraj olarak yüzde 3’ü tavsiye etmiştir. Rapordaki ifadeye göre, “Demokrasisi gelişmemiş ülkelerde yüzde 3 ile yüzde 5 arasındaki bir baraj makul görülürken, yeni demokrasilerde basit ve etkin bir parti sisteminin kurulmasını özendirmek maksadıyla yeterli derecede yüksek olan yüzde 10’u geçmemek şartıyla daha yüksek barajlar tasarlanabilir.”²¹⁷ önerisi getirilmiştir. Bu tavsiyelere bakıldığında Venedik Komisyonu’na göre Türk demokrasisinin “yeni demokrasi” olarak kategorize edildiği ortaya çıkmaktadır.

²¹⁴ Şaylan, *age*, ss.266-267.

²¹⁵ Raporda dikkat çeken, raporun hemen girişinde en yüksek seçim barajının Türkiye’de uygulanıyor oluşundan bahsetmesidir. Seçim barajlarının yol açtığı “Arzu edilmeyen sonuçlar” bölümünde Türkiye ve Rusya örneklerini verilerek Türkiye’yi yüzde 7 ile Rusya’nın izlediği belirtilmiştir. Diğer ülkelerin sıralaması şöyle verilmiştir: Yüzde 5 barajı: Almanya, Belçika, Estonya, Gürcistan, Macaristan, Moldova, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Yüzde 4: Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Norveç, Slovenya, İsveç, Yüzde 3: İspanya, Yunanistan, Romanya, Ukrayna, Yüzde 2: Danimarka, Yüzde 0.67: Hollanda. Barajsız ülkeler: İsveç, Finlandiya, İrlanda, İzlanda.

²¹⁶ TBMM Araştırma Merkezi Yönetmeliği, Madde 8/5 Başkanlık Divanı Karar Tarihi: 02/03/2006 Karar No: 107 R.Gazete: 08/04/2006 Sayı: 26133, erişim, 10 Ağustos 2020, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/venedik_komisyonu.pdf

²¹⁷ TBMM Araştırma Merkezi Yönetmeliği, Madde 8/5 Başkanlık Divanı Karar Tarihi: 02/03/2006 Karar No: 107 R.Gazete: 08/04/2006 Sayı: 26133, erişim, 10 Ağustos 2020, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/venedik_komisyonu.pdf

16 Nisan 2017’de yapılan halkoylamasıyla 6771 sayılı “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*”²¹⁸, yüzde 51,41 “Evet” oyuyla kabul edilmiştir.²¹⁹ Anayasanın 70 maddesinde yapılan değişiklikle de Türkiye’nin hükümet sistemi Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak değiştirilmiştir. Yeni sistem başlarda Türk tipi Başkanlık sistemi olarak lanse edilse de basında ve kamuoyunda genellikle Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak kabul gördüğü gözlemlenmektedir. Yeni sistemin konumuz olan seçim barajlarına etkisi bakımından en başat değişiklik, yürütmenin diğer deyişle siyasi iktidarın, yasamanın içinden çıkmaması ve yasamaya yani Meclis’e karşı sorumlu olamamasıdır. Yeni sistem, Cumhurbaşkanı seçildiğinde hükümetin güvenoyuna ihtiyaç duymaması, seçim sonrası koalisyon arayışlarını engellemesi ve son olarak seçimlerin yenilenmesinin birtakım zor şartlara bağlanması açısından anayasada belirtilen anlamda yönetimde istikrarı sağlamaktadır.

2017 Anayasa değişikliğinde, Anayasa m. 67/6 “Seçim yasaları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” hükmünde yine değişikliğe gidilmemiştir. Yönetimde istikrar ilkesiyle temsilde adalet ilkesinin bağdaştırılma çabası, yürütmenin yasamadan çıktığı ve hükümetin Meclis’e karşı sorumlu olduğu sistemler için bir anlam taşımaktadır. Cumhurbaşkanlığı sistemi gibi yürütmenin farklı bir seçimle belirlendiği sistemlerde ancak yasama faaliyetlerinde dolaylı bir şekilde fayda sağlama imkanı bulunmaktadır. Oysa uygulana gelen sistemde yürütme doğrudan halk tarafından belirlendiği için Meclis çoğunluğu ile yürütme arasında zorunlu bir ilişki kalmamıştır. Bu nedenle milletvekili seçimlerinde daha geniş bir temsili olanaklı kılmak gerekmektedir. Bu bağlamda, parlamenter sistemde bile çok yüksek bulunan ve Venedik Komisyonu’na göre de ‘yeni demokrasi’ sıfatına neden olan yüzde 10 seçim barajı, yeni sistemle birlikte temelden yönetimde istikrar ilkesinin dayanağı olmaktan çıkmıştır.

Yeni hükümet sistemi ile seçim öncesi ittifaklardan, seçim sonuçlarının Meclis’teki tabloya yansımaya kadar birçok konuda yeni bir paradigma doğmuştur. Özellikle 2018’deki yapılan değişiklikle, seçim yasalarının seçim ittifaklarına elverişli hale getirilecek şekilde düzenlemesi, ‘yönetimde istikrar ve temsilde adalet’ ilkesinin yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir.

Türkiye’de siyasal istikrarın sağlanmasının yalnızca seçim sistemlerine ve seçim barajlarına bağlı kılınması yeterli gelmemektedir. Çok çeşitli değişiklikler yapılan seçim sistemleri ile hükümetin istikrarının amaçlandığı ve bunun da çoğunlukçu anlayışa zemin hazırladığı bilinmektedir. Oysa siyasal istikrarın, birçok bağlamsal ve yapısal boyutu bulunmaktadır. Siyasi istikrar, siyasal ve kültürel altyapı, parti içindeki demokrasi ve işleyiş, toplumsal huzur, refah, adil gelir dağılımı, sivil toplumun özerk örgütlenme düzeyi ile yakından ilgilidir. Siyasi istikrar koşullarının yapısal olarak sağlanmadığı durumlarda ise geliştirilen yapay önlem ve düzenlemelerin demokrasiyi geliştirmede irtadadır.

Seçimlerini nispi temsil sistemine göre gerçekleştiren hiçbir demokratik ülkede görülmeyen yükseklikteki yüzde 10 ülke barajından ötürü Türk seçim sistemini, nispi sistemlerle çoğunluk sistemleri arasında yer alan karma sistemler kategorisine yerleştirmek gerektiğine yönelik güçlü bir eğilim bulunmaktadır. Bu nedenle de ülke seçim barajı şartları Türkiye’de de her seçim döneminde tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

²¹⁸ Resmi Gazete, Sayı: 29976, K.N. 6771, K.T.21/01/2017. erişim 10 Temmuz, 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>

²¹⁹ T.C. Yüksek Seçim Kurulu Karar No: 663, erişim 10 Temmuz, 2020, <https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663s.pdf>

2.4.2. Yerel İdarelerde Seçim Barajları

Modern demokrasilerdeki yapılar, seçim, sivil toplum, temsil ve katılım unsurlarına dayandığından, yerel yönetim pratikleri bir ülkenin demokrasi ve demokratik kültürünü anlamak ve anlamlandırmak açısından çok önemli olmaktadır. Yeni sivil toplumun, yerel yönetimler üzerinden gerçekleşeceği ve güçleneceği savları, demokrasi literatüründe de geniş yer tutmaktadır. Yerel yönetimlerin etkinliğinin önemine dair, birçok sivil toplum ve demokrasi teorisi geliştirilmiştir. Katılımcı ve yerleşmiş demokrasilerde, sivil toplum, siyasal alan ve siyasi yönetim arasındaki yatay ilişkiler, yerel yönetimlerin seçim sistemini demokrasinin temsil ve katılım unsurları açısından da önemli kılmaktadır. Batı’da modern anlamda özerk, etkin ve halkın yönetimde söz sahibi olduğu yerel yönetimlerin ortaya çıkışı 18’inci yüzyılda gerçekleşmiştir. Osmanlı’da ise ilk yerel yönetim örneklerinin 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile başladığı ileri sürülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk anayasası 1921 Anayasası’nın devletin yerel yönetimlere verdiği önemi gösterdiğine dair güçlü bir görüş hakimdir. Yerel yönetimlere ilişkin düzenlemeler, hiçbir zaman tam olarak uygulanmamış olsa da, geniş bir yerel özerklik öngörülerek yerel meclislerin yetkilerinin, halkın yönetimde söz sahibi olması amacıyla geniş tutulduğu belirtilmektedir. 1924 Anayasası ve sonrasındaki hiçbir anayasa, halkın yönetime katılımını artırma vurgusuna sahip bir yerel yönetim teşkilatlanma düzenlenmesi içermemiştir.²²⁰

Türkiye’de uygulanan belediye seçim sistemini belirleyen sistemin kaynağı yine 1982 Anayasası olmuştur. 1982 Anayasası’nın katılımcı demokrasiyi sınırlandıran mantığı, belediye meclisleri için onda birlik barajlı nispi temsil sisteminin d’Hondt usulünün uygulanması ve kontenjan adaylığı getirilmesi şeklinde sonuçlar doğurmuştur.²²¹ 18.01.1984 tarih ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’un 2. maddesinde, “İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanır.” ifadesi bulunmaktadır. Yani Türkiye’de yerel yönetim organlarının belirlenmesinde uygulanan seçim yöntemi, belediye başkanlığı belirlenmesinde çoğunluk sistemine, belediye meclis üyeliği seçimlerinde ise yüzde 10 eksiltmeli nispi temsil d’Hondt yöntemine dayanmaktadır.²²²

1980 askeri darbesi sonrası seçim yasalarında yönetimde istikrar ilkesine öncelenmiştir. 1983 yılında kabul edilen 2839 sayılı “Milletvekili Seçim Yasası’nın” ardından, 1984’deki 2972 sayılı Kanun’la yerel seçim sistemi de istikrar amacına uygun şekillendirilmiştir. Daha yalın bir ifadeyle belediye meclisi ve il genel meclisi üyelerinin seçiminde 1984’e kadar uygulanan d’Hondt usulü nispi temsil sistemine, bu tarihten sonra ayrıca onda birlik baraj uygulaması eklenmiştir. Ekleme sonucu, oy verme işlemi sona erdikten sonra belediyenin toplam geçerli oy sayısı saptanarak, geçerli oyların yüzde 10’u tüm partilerin, bağımsızların aldıkları oylardan ayrı ayrı çıkarılır. Adayların ve listelerin kalan oyları üzerinden nispi temsil sisteminin d’Hondt usulüne göre sandalyelere dağılım hesaplaması sonucu, klasik d’Hondt yönteminin küçük partiler aleyhine olan yapısı daha da güçlendirilmiş olur. Sonuçta, partilerin ve bağımsız adayların temsil güçlerinde ek bir azalmaya gidilerek oy dağılımı

²²⁰ T.C. Anayasa Mahkemesi, 1921 Anayasası, erişim 11 Temmuz, 2020, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1921-anayasasi/>

²²¹ Örsan Akbulut, “Yerel Seçimlerin Yerelliği”, Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 5/17-18 (2004), ss.43-48.

²²² Tanju Tosun, Gülgün E. Tosun, 31 Mart’tan 23 Haziran’a Türkiye ve İstanbul’da Yerel Seçimler, Liberal Perspektif Rapor Sayı: 11, Eylül 2019.s.13.

gerçekleştirilmektedir. Açıkça görüleceği üzere bu sistem, yerel seçimlerde temsilde adalet ilkesini ortadan kaldırarak nispi temsil sisteminin uygulanabilirliğini de güçleştirmektedir.

Seçime katılan partilerle bağımsız adaylar için öngörülen barajın yanı sıra barajın, oylardan çıkarma işlemi yapıldıktan sonra tekrar uygulanması küçük siyasi partiler ve bağımsızların oy oranlarında eksik temsile yol açmaktadır. Küçük siyasi partilerin ve bağımsız adayların seçilme şanslarını azaltan uygulama, büyük partiler lehine aşkın temsili doğurmaktadır. Oyların eşitliği ilkesine aykırılık bakımından çoğunlukçu demokrasi anlayışını doğuran düzenleme, oy oranı az partileri, örgütsüz görüşleri ya da bağımsız adayları katılımdan uzaklaştırmakta temsiliyi engellemektedir. Öte yandan yöntem, göz ardı edilemeyecek önemli oy oranının da hesaplama dışı bırakılması anlamına gelmektedir. Öyle ki bağımsız bir aday listesinin söz konusu uygulama ile seçimi kazanabilmesi için geçerli oyların en az yüzde 20'si kadar oy alması gerekmektedir.²²³ Yöntemin sonucunda geçerli oyların yüzde 11'ini alan bağımsız bir adayın listesinin hesaplama katılacak oyları, geçerli oyların ancak yüzde 1'i kadardır. Bundan başka bağımsız adaylardan alınan adaylık bedeli, oy pusulasında siyasi partilerle bağımsız adaylar arasında fırsat eşitsizliği ve seçim sisteminin bağımsız olarak belediye meclis üyesi seçilmeyi zorlaştırması gibi birçok sorunu da içinde barındırmaktadır.

1984 yılında yürürlüğe giren 2972 sayılı Kanun'un 2/2 ve 23'üncü maddelerinde yer alan belediye ve il genel meclisi seçimlerinde onda birlik baraj uygulanacağına ilişkin hüküm, AYM'de iptal davasına konu olmuştur. AYM ise yerel seçim sistemine ilişkin Anayasa'da açık hüküm olmadığı gerekçesiyle başvuruyu oy çokluğuyla reddetmiştir.²²⁴ 1995 yılında Anayasa'nın 67'nci maddesinde yapılan değişiklik, seçim yasalarının temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenmesi gerektiği kuralına rağmen belediye meclis üyelerinin ve başkanın seçimine ilişkin kanun düzenlemesinde yönetimde istikrar ilkesi lehinde tek taraflı bir duruş sergilenmiştir.

1982 Anayasasının hazırlandığı koşullar, yönetimde istikrarı destekleyen güçlü başkan modelini öngörmektedir. Halbuki belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi bütün yönleriyle bir yönetimde istikrar aracıdır. Ancak belediye meclislerinin yapısının başkana koşutlayarak şekillendirilmeye çalışılması, yerel demokrasi paradigmasında temsilde adalet noktasında tutarsızlık oluşturarak belediye yönetimlerinde monolitik bir yapıya neden olmaktadır.²²⁵ Çünkü bir karar organı olan belediye meclisi, yerel demokrasilerde temsil ve katılım bağlamında, yürütme organı olan belediye başkanından daha önemli görülmektedir. Ancak yerel seçim dönemlerinde Türk siyasetinin medyadaki temsilde yerel yönetimlerin temel demokratik unsurları göz ardı edilerek gündemde belediye başkan adayları ön plana çıkartılmakta ve 'belediyelerin kazanılıp kaybedilmesi' söylemine ağırlık verilmektedir. Belediyede yürütmenin başı olan başkanların doğrudan seçilmesi nedeniyle medya temsilde liderlik yeteneği ve kişisel karizma gibi unsurlar ön plana çıkartılmaktadır. Aslında siyasi alandaki çoğunlukçu ve rekabetçi siyasi kültürün sonucu olarak yerel seçimlerin, başkan adayları üzerinden siyasetin şahsileştirilmesi, medyanın da demokratik toplumsal bir niyet ortaya koymadığının göstergesi olmaktadır.

²²³ Hasan Buran, *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Ankara:Siyasal Kitabevi, 2005. ss.197-199.

²²⁴ AYM Kararı E. 1984/1, K. 1984/2, K.T. 01.03.1984, R.G. tarih 01.05.1984, sayı 18388. erişim, 15 Kasım 20020, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1984-2-nrm.pdf>

²²⁵ Örsan Ö. Akbulut, *Türkiye'de Uygulanan Yerel Seçim Sistemlerinin Evrimi*. ed., Güler, B. A. ve Sabuktay, A. içinde *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: TODAİE Yayınları, 2002, ss.47-65.

Siyasi partiler belediyelerde sadece başkanlığı değil, Meclis'te de çoğunluğu kazanmayı istemektedirler. Belediye başkanının belediye meclisinde bir çoğunluğunun olması, belediyelerin işleyişinde karar alımında ve politikalarını uygulamada önemli olmaktadır. Başkanın arkasında bir çoğunluğun oluşmasını sağlamak amaçlı kontenjan adaylığıyla desteklenmiş, onda birlik barajlı nispi temsil sistemini temel hedefi, meclis yapısını büyük parti lehine değiştirmektir.²²⁶ Klasik baraj uygulamasına göre daha da adaletsiz sonuçlar üreten onda birlik baraj formülü, halkın geçerli oylarının gerçekte seçilmemiş kişilere yönelmesine yol açmaktadır. Sonuç olarak belediye meclisi seçim sistemi, onda birlik baraj uygulaması nedeniyle milletvekili seçim sistemiyle karşılaştırıldığında daha anti-demokratik bulunmaktadır.²²⁷

Bu bağlamda, yerel seçim sisteminin başlıca sorunu, çoğunluk sistemlerinin amacına yaklaşan belediye meclislerindeki temsil adaletsizliğidir. Çünkü sistem başta yüksek bir baraj uygulayarak baraj altında kalan partileri elemektedir. Barajı geçen partilerin dahi oylarında ek bir eksiltmeye gidildiğinden, yüksek oy alan partiler sandalye dağılımında kazançlı olurken, diğer partiler hiç temsil edilememek ya da olması gerekenden daha az temsil edilmek şeklinde bir sonuçla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, 1 ile 6 arasında değişen sayıdaki sandalyenin, kontenjan adaylığı ile en çok oy alan partiye doğrudan verilmesi, sonuçların orantısızlığı daha da güçlendirmektedir. En nihayetinde belediye seçimlerinde ortaya çıkan tablonun “nispi” olmadığı ve temsilde adalet noktasında ülke seçim barajından daha olumsuz sonuçlar doğurduğu ortadadır.

Büyükşehir belediye meclislerinin doğrudan seçilmeyip, ilçe belediyelerinden gelen üyelerden oluşması yerel seçim barajının neden olduğu sorunlardan bir diğeridir. Üyelerin kendi ilçelerinin çıkarlarını öncelemesi ve ilin sorunlara kendi ilçeleri merkezli bakmaları, işleyişte sorunların bütünselliğini kavrama ve çözüm üretme kapasitesinin azalmasına yol açabilmektedir. Temsil ve işleyişte verime olumsuz etkilerine rağmen belediye meclisi üyeliği seçimlerindeki onda birlik barajlı nispi seçim sisteminin sorunlu yanlarını çözmeye ilişkin, yerel seçim sistemlerini ele alan çok az sayıda çalışma bulunmaktadır.

Yürütme organı olan belediye başkanı ile karar organı olan belediye meclisi arasındaki hukuki ilişkilere ilişkin temel ilkeler 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda düzenlenmiştir. Belediye meclisinin üç ana fonksiyonu temsil, karar verme ve yürütmeyi denetlemedir. Belediye başkanının konumunu etkinleştiren meclis yönetiminde, toplanmasında ve gündeminin belirlenmesindeki etkisidir. Yürütme olarak başkanın, belediyelerin yatırımlara izin veren bütçeyi meclisten geçirememesi gibi bir sorunu bulunmamaktadır. Üstelik meclis kararlarını iade etme yetkisi ve meclis kararlarını idari yargıya taşıma hakkına da sahiptir. Belediye meclisinin önemi ise başkanın ve belediye birimlerinin aldığı kararlarda denge-denetleme işlevi bulunmasıdır. Belediye meclisi, yürütmenin hesap verebilirliğini denetlenmesini sağlarken, seçimlerde başkan gibi halka hesap vereceğini unutmamalıdır. Öte yandan meclisin sadece siyasi kaygılarla hareket ettiği durumlarda polemik, tartışma ve suçlamalara sahne olan meclis toplantıları medya gündeminde de sıklıkla yer almaktadır.

Başkan ile belediye meclis arasında ilişkilerin siyasi boyutunda özellikle büyükşehir belediye il meclis toplantıları gündem konuları ve kararlarıyla ilgili yoğun tartışmalara sahne olmaktadır.

²²⁶ Erbay Arıkboğa, E. “Yerel Yönetimler ve Organları: Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi”. ed., R. Bozdoğan, ve Demirkaya, Y. içinde, *Türkiye’de Yerel Yönetimler* Ankara: Nobel Yayınları, 2008, ss.193-195.

²²⁷ YAYED, 2006, Türkiye’de Yerel Seçim Sisteminin Temsili Demokrasi Açısından Doğurduğu Sonuçlar Konulu Çalıştay (özet rapor)., *Memleket Mevzuat*, 2.13, 14- 15. erişim tarihi, 17 Kasım, 2020, <http://yayed.org/id196-gorusler/yerel-secim-sistemi-calistayi-ozet-rapor.php#.Yg19JThBzIU>

Aslında halkın çıkarları için uzlaşarak karar alma yeri olan meclisler, iktidar ve muhalefet diye ikiye ayrılmakta birtakım siyasi çıkar ve öncelikler meclisin oluşumundaki nitelik ve niceliğe göre, başkan ile meclis arasında dayanışma ya da çatışma ilişkileri doğurmaktadır. Meclis ya da başkanlar çıkarmak istediği kararlarla ilgili olarak medya ve basın faktörünü devreye sokarak birbirleri üzerinde bir kamuoyu baskısı yaratmaya çalışmaktadır. Nitekim özellikle bütçe görüşmeleri ve büyükşehir imar planlarıyla ilgili kararlarda siyasi etişe ve demokratik kültüre ters düşen söylemler medya metinlerine yansımaktadır. Barajlı ve onda birlik kesmeli yerel seçim sistemindeki yapısal problemler hukuki, siyasi alan ve ilişkilerdeki antidemokratik etkilerinin yanı sıra, şehir planlaması, çevre, ekolojik problemler, rant kavgaları ya da yolsuzluk gibi birçok ekonomik, sosyolojik, demografik alanda olumsuz yaşamsal sonuçlar üretmektedir.

Belediye başkanı ile muhalefet partilerinin çoğunluk olduğı bir meclis yapısının karar almada neden olabilecek çatışmalı ilişkilere örnek olarak 31 Mart yerel seçimlerinde İstanbul da dahil bazı büyükşehirlerde Cumhur İttifakı meclis üyelerinin sayısının seçimleri kazanan Millet İttifakı üyelerinden fazla olması gösterilebilir. Yerel seçimlerin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, seçimi kazanan belediye başkanlarıyla ilgili olarak “topal ördek” benzetmesinde bulunmuştur. Her ne kadar bu kavram ABD tipi başkanlık sistemindeki Başkan ile Kongre’yi oluşturan çoğunluğun aynı partiden olmaması halinde kullanılsa da yerel seçimlerde ortaya çıkan tablo ile benzerlik kurulmuş ve bu durum uzun süre siyasi partiler arasında polemik konusu haline gelmiştir.²²⁸

Demokrasinin yerel yönetimler ve gelişmiş sivil toplumla gelişeceğine yönelik güçlü inanç, yerel seçimleri daha da önemli hale getirmiştir. Belediye meclis üyeliğı seçiminin, yerel halkın tercihlerini ve temsilcilerini adil bir temsille meclise yansıtması bu bakımdan da ele alınmalıdır. Yerel seçim barajları uygulaması ile ilgili gözden kaçan bir diğeri bir nokta da, tek adayın seçilmesine dayalı olduğı için uygulanan seçim sistemindeki temsilde adaleti azaltan yanının, Belediye Başkanlığı seçimlerinde hissedilmemesidir. Siyasi partilerden de bu yönde farklı öneriler gelmektedir.²²⁹

²²⁸ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2 Nisan 2019’da İstanbul Çamlıca Camisi’nde vatandaşlarla sohbet ederken İstanbul’daki yerel seçim sonuçları için “Çoğunluğu bizde. Şu anda hâlâ her şey devam ediyor. Öyle de olsa, bunlar neye dönmüş biliyor musun, bunlar topal ördek” ifadeleri kullandı. Cumhurbaşkanı’nın yerel seçimin ardından CHP için kullandığı “topal ördek” ifadesine CHP’li Özgür Özel, 4 Nisan 2019 tarihinde “Türkiye’de bir topal ördek varsa, en büyük topal ördek Recep Tayyip Erdoğan’dır, cumhurbaşkanı seçilmiştir. TBMM’de çoğunluğu yoktur!” şeklinde karşılık verince hakkında fezleke hazırlandı. İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu ise Topal Ördek benzetmesine, “Biz, zorlukların üstesinden geliriz. Zira yönetirken hiç kimsenin partisine bakmayacağız. Kastedilen meclisteki üstünlük vs ise biz onu aşarız. Çolak olmak topal olmak bir eksiklik değildir. Ama aşacağız hiç kuşkusuz olmasın” şeklinde yanıt verdi. Bkz: Sözcü Gazetesi, “Erdoğan’dan İstanbul yorumu: Bunlar topal ördek”, erişim, 18 Kasım, 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/erdogandan-istanbul-yorumu-bunlar-topal-ordek-4286421/>; Cumhuriyet Gazetesi, “Cumhurbaşkanı kullanınca eleştiri, CHP kullanınca suç! Özel’e ‘topal ördek’ fezlekesi”, erişim 18 Kasım, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhurbaskani-kullaninca-elestiri-chp-kullaninca-suc-ozel-topal-ordek-fezlekesi-1774688>; Ayrıca Sözcü Gazetesi, “İmamoğlu’ndan Erdoğan’ın ‘topal ördek’ benzetmesine yanıt”, erişim 18 Kasım, 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/imamoglundan-erdoganin-topal-ordek-benzetmesine-yanit-4297271/>

²²⁹ BBP Genel Başkanı Mustafa Destici, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 2 Nisan 2019’da yerel seçimler için önerdiği “Öyle bir sistem inşa edilsin ki sadece büyükşehir belediye başkanını seçelim, o da üstlendiğı görev ve yetkiye dayanarak ilçe belediye başkanlarını belirlesin” şeklindeki sisteme karşılık; büyükşehir belediye meclisinin seçilmesi ve meclisin büyükşehir belediye başkanını seçmesini önermiştir. Ayrıca belediye ve il genel meclisi seçimlerindeki “sert” barajın kaldırılmasını istemiş, çoğulcu ve katılımcı demokrasi için ittifakların yerel seçimlerde de yasal hale getirilmesi fikrini savunmuştur.. Destici’nin açıklamaları için bknz. BBP Resmi Web Sayfası, “Büyükşehir belediye meclisi seçilsin ve onlar belediye başkanını seçsin” erişim, 19 Kasım, 2020, <https://www.bbp.org.tr/haberler/buyuksehir-belediye-meclisi-secilsin-ve-onlar-belediye-baskanini-secsin-31113>. Ayrıca 2018 yılında çıkarılan 7102 sayılı Kanunla siyasi partiler milletvekili seçimlerinde ilk kez yasal zeminde seçim ittifakı yapabilmektedir. Fakat 2019 yılındaki yerel seçimlerde de ittifak düzenlemesi yapılmadığından, ittifak süreçlerinin hukuki temele oturtulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Demokrasinin değer ve ilkelerinin sosyal sistemlerin ve kurumların tümünde ve uyum içinde geçerli olması gerektiğini kabul ediyorsak, seçim sistemlerinin de yerel ve ülke genelinde sivil toplum, siyasi temsil ve siyasi katılım unsurlarının, şeffaflık, açıklık, özgürlük, adaletli ve katılımcı ilkeler çerçevesinde katılımı ve müzakereyi öncülüyle yeniden güncellenerek hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde yerel basın da medya sistemlerinin ekonomi-politik yapısal sorunları nedeniyle etkinliğinin ve gücünü kaybetmesi, yerel yönetimlerin taleplerinin ya da sorunlarının ülke gündeminde yer almasını güçleştirmektedir. Yerel basının ve medya araçlarının güçlü olduğu toplumlarda yerel yönetimlerin de güçlü olduğu, ülke geneli siyasetinde belirleyici ve kamuoyu oluşturuca etkisi bilinmektedir. Yerel yönetimlerde gerçekleşen temsilde adalet bireylerin yurttaş bilinci artırarak demokratik katılımı artırmaya teşvik edeceğinden ülke demokrasisine katkıda bulunabileceği gibi siyasi ilgisizliği ve yabancılaşmayı azaltacaktır. Bu temel gerekçelerle temsilde adaletin sağlanması yönünden atılacak her girişim ve çabanın başlangıç noktası yerel yönetimler olmalıdır.

Meclis'e göre demografik olarak daha küçük bir yapı olan belediye meclislerinde ortak karar alma ve katılımın daha elverişli olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, barajı aşan partilerin eksik temsilini ve barajı aşamayanların temsil edilmemesini önlemek için yeni sistemde yerel meclis seçimlerinde daha adaletli sonuçlar üretecek yaklaşım ve öneriler geliştirilmelidir. Ancak yerel yönetimlerde temsilin demokratik bir temele oturtulması için küçük partilerin yerel belediye meclislerinde temsilcilik elde etmelerinin ya da daha fazla meclis üyesi ile temsil edilmelerinin önü açılması amacıyla önce yüzde 10'luk baraj uygulamasının kaldırılması gerekmektedir.²³⁰ Ayrıca demokratik ülkelerde yerel yönetimlerde yarı doğrudan ve müzakereci katılım sistemlerinin geliştirilmesi, uygulanması gibi alternatif öneriler getirilmektedir. Bu yönde önce çoğulcu temsile öncelik veren bir seçim sistemi geliştirilmeli, ardından klasik temsili kurumların yanında referandum, halk vetosu, halk girişimi ve geri çağırma gibi yarı doğrudan demokrasi uygulamaları ile müzakereci katılım yöntemlerinin denenmesi tavsiye edilmektedir.

2.4.3. Seçim Barajlarının Demokrasiye Etkileri

Seçim barajlarının ülke demokrasinin geleceğinden siyasi partilere, güçler ayrılığından sivil topluma, yurttaştan topluma, soyut-somut, uzun-kısa vadeli, çeşitli derecelerde olmak üzere birçok siyasi ve demokratik kavramla ilişkisi ve etkisi bulunmaktadır.

Demokratik ülkelerin seçim sistemleri ölçütleri üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Lijphart, seçim barajı üzerine önemle durmuştur. Seçim formülleri, seçim çevresinin büyüklüğü, seçilecek toplam üye sayısı, devlet başkanlığı seçimlerinin yasama seçimleri üzerindeki etkisi ve partiler arası seçim ittifakları gibi etkenlerin yanı sıra, seçim barajlarını da bir ülkenin demokratik performansının bir kriteri olarak eklemiştir.²³¹ Demokrasinin uzlaşma prensibi gereği, koalisyon kültürünü geliştirmek yerine, siyasi istikrar için seçim sistemleri ve seçim barajlarıyla meclis çoğunluğu sağlanmaya çalışılması, seçim sistemleri konusunda Türkiye'yi birçok sistemin sık sık değiştirildiği ve denendiği bir laboratuara dönüştürmüştür.²³² Türkiye'de seçim barajının yüzde 10 şeklinde yüksek bir oranda

²³⁰ Tanju Tosun, Gülgün Erdoğan Tosun, *31 Mart'tan 23 Haziran'a Türkiye ve İstanbul'da Yerel Seçimler*, Liberal Perspektif Rapor Sayı: 11, Eylül 2019, s.13-15.

²³¹ Arend Lijphart, *Patterns of Democracy: Government Forms and Performances in Thirty Six Countries*, Yale Univ. Press, Nw Haven & London, 1999, pp.144-145.

²³² Türk, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih*, *Anayasa Yargısı* 23, 2006, s.76.

uygulanması, Türk demokrasinin performansının derecelendirilmesinde ve niteliği üzerinde olumsuz değerlendirmelere yol açmaktadır.

Seçim barajlarının siyasal yaşama, kurumsal ve davranışsal olmak üzere, iki tür olası etki yaptığı bilinmektedir. Barajların yasama organındaki milletvekili dağılımına yapacağı kısa vadeli teknik etkiler ile siyasal parti yaşamında doğuracağı orta-uzun vadeli sonuçlar, kurumsal etkiler arasındadır. Genel itibariyle davranışsal etkiler ise baraj uygulamalarının seçmenlerin oy kullanma davranışlarında neden olduğu uzun vadede gözlemlenebilen etkileri ve değişikliklerdir. Kurumsal etkiler, kısa vadeli sonuçlarda daha açık ve net gözlemlenebilirken, davranışsal etkiler bakımından yapılan değerlendirmeler, daha uzun vadeli ve ampirik verilere dayalıdır. Bu gereklilik nedeniyle davranışsal etkiler daha “bulanık ve öznel” olabilecektir.²³³

Seçim sistemi tercihi ile kurumsal etkiler, Meclis’te milletvekili dağılımı ve Meclis çoğunluğunu etkilediğinden mekanik ve teknik etki olarak da değerlendirilmektedir.²³⁴ Seçim sistemleri ve seçim barajlarının davranışsal etkileri ise daha çok seçmen davranışları ve partilerin oylarına yansması bakımından psikolojik etkiler olarak ele alınmaktadır. Davranışsal etkilerin siyasal iletişim çalışmalarında bulunan küçük partileri olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Öte yandan seçim sistemindeki belirlenen yöntemler, kimi gruplara avantaj sağlarken, kimi gruplar için birtakım kısıtlamalara dönüşebileceğinden sonuç itibariyle siyasete yön veren çok önemli bir belirleyen olarak kabul edilmektedir.²³⁵

Duverger, siyasi partiler ve seçmenler üzerindeki dinamik etkiyi, “psikolojik faktör” adı vererek özetlemektedir. Onun aktarımında, “Çoğunluk sisteminin küçük partilere verilen oyları heba etmesi nedeniyle, enerjilerini ve oylarını ziyan etmek istemeyen seçmenlerin oylarını büyük partilere kaydırmaları seçim barajlarının psikolojik etkilerindendir.”²³⁶ Bu tarz seçmen davranışları, erdemli üst insan, yani siyasal insan tanımına uymamaktadır. Seçmenlerin uzun süren dönemde bu yaklaşımı devam ettirmeleri halinde ise aslında oy vermek istedikleri kendi partileri tabela partisine dönüşebilmektedir. Halkı bilinci ve tercihi olan bir yurttaşlar topluluğu değil de kitle yığını olarak gören siyasi partiler ise popülist programları uygulamaktadır. En nihayetinde siyasetin kişisizleştiği siyasal alanda, seçimler de biçimsel oy avcılığına dönmektedir.

Seçim sistemlerinin ve seçim barajlarının birçok karmaşık siyasal sonuçları bulunmaktadır. Bu anlamda etki ve sonuçlarının net bir ayrımını yapmak kolay değildir. Ancak yüksek seçim barajları neden olabildiği çoğunlukçu yapı nedeniyle, siyasi iktidara anayasayı değiştirecek üstünlüğü doğurabilecek kadar önemli siyasi bir kavramdır.

Demokrasinin başlıca unsurlarından seçme hakkını kullanan yurttaşların seçimlerinin belirleyiciliğinde seçim sistemlerinin ve seçim barajlarının sosyo-psikolojik etkileri bakımından yüksek sonuçlara neden olduğu bilinmektedir. Özellikle ülke yönetiminde söz sahibi olabilmek ve alınan kararlara ortak olabilmek için siyasi temsili ve katılımını belirleyen, yönlendiren artıran veya

²³³ Emre Erdoğan, *Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları, İstikrar ve Temsiliyet*, 1999. Emre Erdogan’s Personal Web Page, erişim, 30 Ocak 2021, çevrimiçi ulaşım: <http://www.urbanhobbit.net>.

²³⁴ Baldini, G., Pappalardo A, *Elections, Electoral Systems and Volatile Voters*, London: Palgrave Macmillan, 2009, p.169.

²³⁵ Huber, J. D., *Rationalizing Parliament: Legislative Institutions and Party Politics in France*, Cambridge:Cambridge University Press, 1996, p.1.

²³⁶ Blais André ve R.K. Carty, 1995, “The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger’s Elusive Factor”; *British Journal of Political Science*, V:21, 79-97. (Aktaran. Emre Erdoğan, *Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları, İstikrar ve Temsiliyet*, 1999.)

yok eden bir siyasal olgu olarak seçim barajları, demokratik topluma zarar verme potansiyelini taşımaktadır. Öte yandan demokratik yönetimlerdeki seçimler, eşit oy ilkesine dayanmaktadır. Ancak seçim barajları nedeniyle oyların eşit olma ilkesi, oyların temsile dönüşümünde gerçekleşmez. Bu durum adil seçim ilkesine de zarar vermektedir.

Türkiye’de uygulanan seçim barajlarının seçmene, milletvekili adaylarına ve siyasi partilere caydırıcı-saptırıcı ve ortadan kaldırıcı etkileri bulunmaktadır.²³⁷ Bireysel etki başlığında seçmenlerin oy kullanmama, başka partilere oy verme, oyun değer kazanmaması ve barajın altında kalması gibi sonuçları ortaya çıkmaktadır. Oysa, sistem içerisinde yurttaşların siyasi karar alma süreçlerinde etkili olabildikleri en meşru zemin Meclis’tir. Çünkü ‘temsilde adalet’ ilkesinin de özü gereği, temsil edildikleri oran nispetinde kendilerini demokratik sistemin onay ve saygı gören eşit üyeleri olarak hissedeceklerdir.

Milletvekili adayları için barajın etkisi; aday olamama, bağımsız milletvekili aday olma veya başka partilerden aday olma, en nihayetinde seçilememe şeklinde ilerlemektedir. Siyasi partiler başlığında ise aday bulamama, seçim ittifakı²³⁸ ve başka bir parti listesinde olma ve Meclis dışı kalmak şeklinde yansımaktadır. Aslında tüm bu sonuçlar, siyasetin kapalı kapılar ardında yapılan pazarlıklara dönüşmesiyle demokrasinin kamusalılık bağlamında açıklık, şeffaflık ve denetlenebilirlik ilkelerine de zarar vermektedir.

Küreselleşme ve neo-liberalleşme sonucu, kültürel ve sosyal alt grupların çoğulluğunda modern toplumların talepleri tek tip değildir. Bu bağlamda modern toplum ve yönetimler, tüm sosyal grup ve kültürlerin kendilerini ifade etmek imkanı bulduğu kapsayıcı, uzlaşmacı toplumlardır. Post modernizmde ise büyük anlatıların olmadığı parçalı yapıların bulunduğu belirtilerek, günümüzde sınıf veya ideoloji siyasetinden kültür ve kimlik siyasetine evrimin yaşandığı bilinmektedir. Seçim barajlarının siyasal partileri, ılımlı seçmenin çoğunlukta olduğu varsayımından hareketle, merkeze yakın durmağa teşvik etmek²³⁹ gibi bir misyonu da olduğu düşünüldüğünde, farklı toplumsal grupların ve siyasi partilerin görüşlerinin siyasi katılımın ilk basamağı olan seçimlerde durdurulması toplumsal krizlere çatışmalara neden olabilme potansiyelini içinde taşımaktadır. Siyasetten dışlanmışlık hissi ile gerçekleşen tepkisel reaksiyonlar, sistemi tanımamaya ve sistem karşıtı hareketlere dönüşebilmektedir. Çatışmacı siyaset tarzı ile temsil edilemeyen kesimlerdeki dışlanmışlık duygusu biraraya geldiğinde siyasi alanda derin istikrarsızlıklara yol açabilmektedir.²⁴⁰ Çatışmacı siyasi kültürün egemen olduğu toplumlarda, seçim sisteminin sağladığı aşkın temsil imkanını yakalayan siyasal çoğunluklar genellikle uzlaşma gereği de duymamaktırlar. Oysa demokratik kültür, uzlaşma üzerine inşa edilmiştir. Öte yandan seçim sisteminin handikaplarının oluşturduğu çoğunlukçu yapı, koalisyonların istikrar getirmediği savı için de güçlü bir argüman olarak sık sık kullanılmaktadır.

Aslında barajın yüksekliği, Türkiye’deki siyasi istikrarsızlığın bir kanıtı olarak görülebilir. Teorik temelde, ülkeyi siyasi istikrara kavuşturmak gerekçesiyle meşruiyet kazandırılan seçim

²³⁷ Sezer, *age*, s.197.

²³⁸ Seçim ittifakı ilk kez 2018 milletvekili seçimlerinde uygulanmış, AKP, MHP ve Büyük Birlik Partisi (BBP) Cumhuriyet İttifakını CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi ve Demokrat Parti (DP) ise Millet İttifakını kurmuştur. Seçime katılmama kararı alan BBP’den adaylar AKP aday listelerinde, DP’den adaylar ise İYİ Parti aday listelerinde yer almıştır. 2019 yerel seçimlerinde AKP ve MHP Cumhuriyet İttifakı, CHP ve İYİ Parti Millet İttifakı adıyla fiili seçim ittifakları kurmuştur. Partiler tüm seçim çevrelerinde ittifak yapmamış, özellikle büyükşehir belediyesi, büyükşehir ilçe belediyesi ile il belediyesi seçimlerinde ittifaklar belirgin bir biçimde kendini göstermiştir.

²³⁹ Sabuncu, *age*, s.193.

²⁴⁰ Akyıldız, “*Demokrasinin Sayılarla Sınırı: Seçim Sistemleri*”, s.145.

barajlarının güçlü demokrasilerde siyasi takdir konusu olarak aşağıya çekildiği bilinmektedir. Yurttaş bilinci yüksek, demokratik değer ve ilkelere güvenin söz konusu olduğu toplumlarda hükümetin koalisyon seçeneklerinde de uzlaşma temelinde demokrasi ve istikrarı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle seçim sistemleri içinde yer alan barajlar, çoğunlukla her ülkenin kendi tarihi ve siyasi şartları ve siyasi kültürü bağlamında ele alınmaktadır. Baraj oranları ülke şartlarına dayalı olarak siyasi otoritelerin takdirine bırakılmaktadır. Venedik Komisyonu'nda da çeşitli kriterlere göre her ülke kendi demokrasi seviyesinde değerlendirilmekte ve seçim barajları konusunda sadece tavsiye niteliğinde kararlar alınmaktadır.

Demokrasilerde seçme ve seçilme hakkı herkes için bir haktır. Bu nedenle yüzde 10 seçim barajının yurttaşların karar alma işleyişlerine katılımda ciddi bir kısıtlama getirdiği savunulmaktadır. Öte yandan seçim barajlarının siyasi partiler üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Siyasi partiler sistemin içinde kalabilmek veya sisteme uyabilmek adına oldukça değişken siyasal davranışlar geliştirilebilir. Sonuç itibarıyla, siyasi partilerin etik ilkelerinin, siyasi ahlakın sorgulandığı durumlar oluşmaktadır.

Uzun vadeli siyasi etkilerden biri de siyasi partilere olan güven zedeleyici sonuçlar üretmesidir. Ülkemizde de seçim barajlarını aşmak, seçimlere katılabilmek ve siyasi iktidarı güçsüzleştirmek gibi gerekçelerle siyasi pazarlıklar, milletvekili transferleri, büyük partilerin bazı milletvekillerini küçük partilere destek olarak göndermesi ya da ittifak süreçleri yaşanmaktadır.²⁴¹ Siyasi etik bakımından seçim barajlarının bir diğer etkisi de partileri, önce bağımsız adaylık, ardından Meclis'te grup kurmak gibi dolambaçlı yollara yönlendirmesidir. Seçim öncesi büyük partilerin oylarının ittifak partilerinin küçük ortağına yönlendirilmesi tavsiyesinin yanı sıra, küçük partilerin birleşmeleri siyaseten en masumane çözüm arayışıdır. Kamuoyunun, basına yansıdığı kadar bilebildiği partiler arası seçim ittifaklarının bir tür pazarlığa dönüştüğü şeklindedir. Oysa demokratik bir yönetimde siyasi partiler şeffaf, açık, ilkeli ve dürüst ilişkiler içinde olurlar. Bu nedenle demokrasi ve siyasetin saygınlığını yok eden bu yollara itibar etmemek için adil temsile dayanan seçim sistemleri ve uygulamaları gerekmektedir.

1982 Anayasası ve SPY'ye göre siyasi partiler, “demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları” olarak tanımlanmakla birlikte, seçim barajı uygulamaları ile siyasi partiler siyasal hayatta kısıtlanmakta ve engellenmektedir. Adil şartlarda iktidar için yarışmak mümkün olmazken, azınlıkta olanların bir gün iktidar olabilecekleri çoğulcu demokrasiden de uzaklaşmaktadır. Bu durum ülkemizde çoğulculuğun kurulan siyasi parti sayısı şeklinde ele alınarak niceliksel değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Seçim barajlarının yüksek belirlendiği seçim sistemlerinde büyük partiler Meclis'te daha fazla temsil edildiğinden yeni partilerin siyasete atılmaları kolay olmayacaktır. Ülke barajını aşmanın güçlüğü, çok sayıda partinin kurulması ve seçimlere girmesi durumunda oluşacak siyasal etkileri en az indirmek açısından da etkili olmaktadır.²⁴² Çünkü kurulacak yeni partiler için belirli bir seçmen tabanı

²⁴¹ İYİ Parti'nin 2018 yerel seçimlerine katılabilmesi amacıyla 15 CHP'li milletvekili CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun talimatıyla istifa ederek İYİ Parti'ye katılmıştır. 22 Nisan 2018'de İYİ Parti'ye geçen CHP'li 15 milletvekili 10 Mayıs 2018'de yeniden partilerine geri dönmüştür. Sözcü Gazetesi, “İYİ Parti'ye geçen CHP milletvekilleri kimler?” erişim, 10 Aralık, 2020, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/iyi-partiye-gecen-chp-milletvekilleri-kimler-2365835/>, A.A.” İYİ Parti'ye katılan 15 milletvekili yeniden CHP'ye döndü”, erişim, 10 Aralık, 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/iyi-partiye-katilan-15-milletvekili-yeniden-chpye-dondu/1141032>

²⁴² Sabuncu, *age*, s.193.

oluşturmak kolay değildir. Seçimlerde barajın altında kalan yeni partilerin kurumsallaşması da bu bağlamda zor görünmektedir. Fakat ülkemizde, yüzde 10'luk ülke seçim barajının uygulandığı seçimlerde parti sayısında bir azalma olmadığı ve üstelik sayının arttığı bilinmektedir.²⁴³ Öte yandan Belçika siyasetinde çok fazla sayıda orta ve küçük ölçekli parti oluşunun yönetimde sürekli koalisyon ortaklıkları doğurmasına dikkat çeken ve buna karşı yapılan reformlardan birisi olarak 2003'te uygulamaya giren yüzde 5'lik seçim barajını mercek altına alan çalışmada, beklendiği üzere seçim barajının küçük partileri yok ettiği olumsuz sonucu görülürken ayrıca baraj konmasının başlıca sebebi olan yeni küçük partilerin ortaya çıkması sorununu da engelleyemediği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ülke barajı ile amaçlanan parti sayısının azaltılması sonucuna birçok ülkede ulaşamadığı saptanmıştır.²⁴⁴ Öyle ki Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 15 Aralık 2020'de yayınladığı verilere göre, Türkiye'de 103 siyasi parti faaliyet bulunmaktadır.²⁴⁵ Sadece 2020 yılında 23 parti kurulmuştur. Bu rakamlar Kenan Evren'in seçim barajının, "parti enflasyonunu"²⁴⁶ engelleyeceği öngörüsünün gerçekleşmediğini kanıtlamaktadır.

Yeni siyasi kanalların oluşmasına konulan engellerin yol açtığı alternatifsizlik durumu, siyasi sistemin krize girmesine neden olabilir. Sınırlı seçeneklerin zorunlu kılınan siyasi alanda bir grup seçmen devamlı olarak siyaset alanından uzaklaştırıldığında ya da sistem dışına itildiğinde orta vadede siyasi istikrarsızlık oluşacaktır. Siyasi istikrar amaçlı seçim barajlarının uzun vadede tam tersine siyasi alanı daraltıcı yapısal istikrarsızlık üretmesi siyasi kültürümüzde demokratik bir zihniyetin varlık imkanını azaltırken, seçimleri de güç mücadelesine dönüştürmektedir.²⁴⁷ Buradan da anlaşıldığı üzere ülkemizde siyasi istikrardan kastedilen hükümet istikrarıdır.

Ülkemizde seçim barajını meşrulaştırılmasında siyasi istikrar vurgusu göze çarpmaktadır. 1982 anayasası da Meclis'teki aşırı parti sayısı ve kısa ömürlü koalisyon hükümetlerinin siyasi kriz ve istikrarsızlık yaratacağı savıyla düzenlenmiştir. Siyasi istikrardan kastedilenin ise pratikte daha çok yürütme yani hükümetin istikrarı olarak yansıdığı görülmektedir. Siyasi istikrar tanımlanması ve kanıtlanması zor bir kavramdır. Esasında sayısal bir istikrara neden olabilecek seçim barajlarının demokratik istikrarı sağlayıp sağlamadığı demokratik kriterler açısından daha önemli bir sorudur. Seçim barajlarının siyasi istikrara neden olduğu konusunda kesinleşmiş bir kanıt bulunmamaktadır. 1983, 1987, 2002, 2007 genel seçimleri ve 1 Kasım 2015 genel seçimi dışındaki seçimler sonucunda Türkiye'de koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlar ülke seçim barajı uygulamasının koalisyon hükümetlerini engellemede başarı sağlayamadığını kanıtlamaktadır.²⁴⁸

Ülkemizde her değişen seçim sisteminde mevcut iktidarın o günün koşullarında kendi faydasına olabilecek bir seçim sistemini tercih ettiği bilinmektedir. Dikkat çeken nokta seçim sistemlerinin sık sık değişmesine rağmen, seçim barajı uygulamasının kalmasıdır. Yapılan birçok çalışmada, seçim sistemi siyasi iktidara hizmet ettiği sürece, iktidar partilerinin herhangi bir seçim

²⁴³ Barış Bahçeci, "Milletvekili Seçimi Hukukunda Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, s.384.

²⁴⁴ Marc Hooghe ve Kris Deschouwer, "Veto Players and Electoral Reform in Belgium", *West European Politics*, 34/3 (2011), p. 639.

²⁴⁵ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, ek1-1608033318.pdf, erişim, 15 Aralık 2020, <https://www.yargitaycb.gov.tr/documents/ek1-1608033318.pdf>

²⁴⁶ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, C.1, 23.10.1981 tarihli oturum, s.5.

²⁴⁷ Emre Bağcı, *Türk Seçim Tarihi*, s.59.

²⁴⁸ Ustabulut, *age*, s.346.

yasasını değiştirmek için istekli olmadığını kanıtlamıştır.²⁴⁹ Gelişmiş ülkelerde dahi siyasi iktidarların ancak kendilerini herhangi bir çıkmaz içerisinde buldukları zaman veya kendilerine daha fazla temsil imkanı veren bir sistem olduğunu öngördüklerinde seçim barajını değiştirmeyi teklif etmeyi düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde siyasi iktidarlar kadar muhalefet partilerinin de -siyasi söylemleri bir yana bırakıldığında- bugüne kadar sivil toplumu harekete geçirici ve bilinçlendirici, medyada kamuoyu oluşturacak ya da etkileyecek eylemlerden yoksun oluşu dikkat çekicidir. Bunda siyasi kültürün etkili olduğu siyasi bilinçle, bir gün iktidara gelindiğinde güçlü hükümet etme isteği bulunduğu düşünülmektedir.

Demokratik istikrar açısından olaya bakıldığında Sartori, bir demokrasinin işleyebilirliği noktasında yönetebilirlik veya yönetimde etkinliği yapısal yeteneklere bağlamaktadır. Demokratik yönetim yeteneklerinin olgunlaşmasını siyasi kültür, kolektif hafıza ve yurttaşlık bilinci gibi yapısal etmenler yerine, yapay ve yasal müdahalelerle sağlanması istikrar konusunu sorunlu hale getirmektedir. Hangi istikrar ve kimin istikrarı sorularına ise istikrarlı hükümet ile istikrarlı demokrasi arasındaki farklara dikkat çekerek yanıt verilmektedir.²⁵⁰ Ülkemizdeki siyasi bilinç ve tecrübeler ise yönetimde istikrar olgusundan seçimlerden çıkabilecek koalisyon hükümetlerini engellemenin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde güçlü yürütme amacına hizmet eden seçim barajları ile Meclis'e giren parti sayısı azalacak ve hükümetin arkasındaki sayısal destek artacaktır.

Ülkemizin siyasetin tarihsel sürecinde siyasi istikrar ile hükümet istikrarının karıştırıldığı, güvenlikçi endişe ve korkular ile kolay yönetilebilir bir sistemin ve toplumun arzulandığı görülmektedir. Bu konuda hükümetlerin istikrarının neden önemli olması gerektiğini soran Sartori, istikrarlı hükümetin etkin hükümet olduğu şeklindeki yaygın kanaati yerinde bulmaz. Hükümet istikrarının sadece hükümetin süresini gösterdiğini belirten Sartori, hükümetlerin hem uzun süreli hem istikrarsız olabileceğine dikkat çeker. Bu izlekte, uzun süreli bir hükümetin istikrarıyla toplumsal ve demokratik istikrar arasında doğrudan bir orantı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan sadece istikrar düşüncesi, temsilde adalet olmadığında istikrarsızlık yaratır. Öyle ki çağın da gereksinimleri doğrultusunda sosyal kültürel ve ekonomik bölünmelerin neden olduğu toplumsal farklılıkların çok sayıda siyasi talebin ve görüşün çoğulcu demokrasi anlayışına göre temsil edilmesi beklenir. Kimi sosyolog ve düşünürler tarafından postmodern zamanlar olarak tabir edilen günümüzde postmodernlik parçalı yapılara ve çoğulcu karaktere sahiptir. Özellikle kültürel kimlik

²⁴⁹ Carles Boix, Setting the Rules of the Game: The Choice Advanced Democracies, The American Political Science Review, 93/ 3 (Sep., 1999), pp.609-624, p. 621. Çalışmada 1875-1990 döneminde gelişmiş ülkeler evreni içerisinde seçim barajının da bulunduğu seçim yasalarının evrimini incelemektedir. Çalışmaya konu olan ülkeler: Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri. İncelemenin ardından sonuç kısmında, "Farklı seçim kurallarının belirlenmesinin (ve korunmasının) nedenlerini seçim sistemlerinin sonuçlarını öngörmeye çalışan ve buna göre *mevcut iktidar partilerinin Meclisdaki temsillerini en üst düzeye çıkarmak için aldıkları stratejik kararlarda* arayabiliriz. Rekabet ettikleri seçim ortamı istikrarlı olduğu ve seçim sistemi onlara iyi hizmet ettiği sürece, iktidar partilerinin herhangi bir seçim yasasını değiştirmek için hiçbir istekleri olmadığı görülmektedir. Seçmen piyasasında ani bir dönüşüm ve buna bağlı olarak belirsizliklerde artış olması halinde seçim sisteminde bir değişikliğin tetiklenmesi mümkün olmaktadır." ifadeleri *iktidarların ancak kendilerini herhangi bir çıkmaz içerisinde buldukları zaman veya kendilerine daha fazla temsil imkanı veren bir sistem olduğunu öngördüklerinde seçim barajını değiştirmeyi teklif etmeyi düşündüklerini göstermektedir. Bkz. JSTR, "Setting the Rules of the Game: The Choice of Electoral Systems in Advanced Democracies" erişim, 20 Şubat, 2020, https://www.jstor.org/stable/2585577?seq=1#metadata_info_tab_contents*

²⁵⁰ Giovanni Sartori, *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme*, çev. Özbudun Ergun, Ankara: Yetkin Yayınları, 2002, ss.149-153.

siyasetinin tüm dünyada yaygınlaştığı da bir başka gerçektir. Bu bağlamda 1983'ten günümüze ülkemizin de sosyo-ekonomik- kültürel olarak farklılaştığı, iletişim teknolojilerinin geliştiği ve yaygınlaştığı göz önüne alındığında toplumun dünyadaki siyasi talep ve özgürlüklerden bihaber olduğu düşünülemez. Bu doğrultuda temsilde adaletin olmadığı yerde siyasi istikrar, teknik kısıtlayıcı bir kavram olarak kalmakta, toplumun sosyolojik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Daha açık ifadeyle sadece seçim sistemleriyle ve seçim barajlarıyla toplumsal, siyasi ve demokratik istikrar sağlanamaz.

Seçim barajları, çoğunluğun yönetme hakkına sahip olduğu ve azınlığın da hakkını almasını gerektiğini vurgulayan çoğulcu demokrasi anlayışına ters düşmektedir. Büyük partilerin oy sayılarıyla orantısız bir milletvekili sayısına ulaşması bazı partilerin daha az sayıda milletvekilini Meclis'e sokabilmelerine, bazı partilerin ise Meclis'e girememesine neden olmaktadır. Büyük partiler yapay barajın, yapay sonuçları ile kartel partilerine dönüşebilmekte, siyasi alan kendini yeniden üretme ve dönüşüm yeteneğinden uzaklaşmaktadır. Tüm bunlar sonucunda halkın demokrasi ve siyaset araçlarına olan inancı da zarar görmektedir.

Türkiye'de siyasi partilerin hazine yardımından yararlanma ölçütleri, hükümetler tarafından sürekli değiştirilmekle birlikte, son olarak milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların yüzde 3'ünden fazlasını alan siyasi partilerin aldıkları oy oranına göre bölüştürülmesine karar verilmiştir.²⁵¹ Siyasetin görselleştiği günümüzde, siyasi partilerin seçim iletişim çalışmalarının finansmanına büyük önem verdiği bilinmektedir. Uygulanan yüksek baraj nedeniyle, hazine yardımı alamayan küçük siyasi partiler, yapılanma ve seçimlere hazırlık aşamasında medyada bilinebilirlik ve gündeme gelmede sorunlar yaşamaktadır. Sonuç itibarıyla medya kanallarının ayrıcalıklı kullanımı demokratik rekabeti engellemektedir. Bir başka deyişle, gerek milletvekilleri seçim barajının yüksekliği, gerek yüzde 3 oy oranını aşmak ve aldığı oy oranına denk düşen devlet yardımı gibi etkenler, Türkiye'de siyasi partiler için adil rekabet koşullarının mevcut olmadığını göstermektedir. Adil ve demokratik olmayan seçim ortamı ile desteklenmiş olan kartel parti tezinin Türkiye yansımadaki doğrulanması ise yardımdan büyük oranda faydalanan siyasi partilerin seçim barajlarını kaldırmadaki isteksizliklerinde somutlaşmış görünmektedir.

Seçim barajlarının neden olduğu etkilerden biri de demokratik temsil sorunu yaratan seçim barajlarının küçük partilerin eksik temsil edilmesine yol açmasıdır. Eksik temsil büyük partiler için aşkın temsil demektir. Aşkın temsil, küçük partilerin oylarının barajı aşan partilere dağıtılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Meclis'te temsil edilmeyen toplam oy sayısı arttıkça, en fazla oy alan partiden başlayarak azalmakla birlikte barajı geçen diğer partiler de aşkın temsilden yararlanmaktadır. Örneğin, 3 Kasım 2002 seçimlerinde toplam geçerli oyun yüzde 34'ünü alan AKP Meclis'te 363, yüzde 19 oyunu alan CHP ise 178 milletvekilliği kazanmıştır. Kullanılan 14.846.935 oy yani toplam oyların yüzde 45,33'ü yüzde 10 seçim barajının altında kalmıştır. Yüzde 1'in üzerinde oy almış 9 parti Meclis'te temsil edilememiş, baraj uygulaması en fazla yüzde 9,54 oy alan Doğru Yol Partisi (DYP)'yi etkilemiştir.²⁵² Bu nedenle iktidar partisi kadar, ana muhalefet partisi veya diğer büyük

²⁵¹ 2018 yılı bütçesi açıklandığında, Hazine'den siyasi partilere yardım için ayrılan bütçe, kanunun belirttiği ölçülerde hesaplanmış ve yaklaşık 273, 8 milyon TL olmuştur. Bu miktar, yardım alabilen siyasi partilerin bir önceki seçimlerde aldıkları oy yüzdeleri ile orantılı olarak bölüştürülmüş ve yaklaşık olarak AKP 139 milyon, CHP 71 milyon, MHP 33 milyon ve HDP de 30 milyon TL yardım almıştır. bkz. doğruluk payı, "Siyasi Partilere Hazine Yardımı" erişim 31 Ocak, 2021, <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/siyasi-partilere-hazine-yardimi>

²⁵² Göksel, Türkmen ve Çınar, Yekin (2011) Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri, Ankara: Tepav Yayınları, No:58. Ayrıca bkz. TEPAV, erişim, Mayıs, 2020, <https://www.tepav.org.tr/>

partilerin de olası rakiplerini etkisiz hale getirmek veya bertaraf etmek için seçim barajlarından memnun oldukları konusunda eleştiriler yapılmaktadır.

Seçim barajları aynı zamanda temsil açığı denilen olguyu ortaya çıkarmaktadır. Temsil açığı, eksik temsilden farklı olarak temsil edilmeyen oy değildir. Sistemde barajı geçemeyen bir partiye atılan oy çöpe gitmemektedir, temsil edilmektedir. Sadece oylar seçmenin tercih etmediği diğer partilere paylaştırılarak temsile dönüşmektedir. Oylarının siyasi temsile yansımadağını gören yurttaşlar, siyasi katılımın en alt seviyesi olan oy kullanımından dahi kaçınarak siyasi ilgisizlik sergileyebilir. Nitekim, Türkiye’de 1995 seçimlerinde sandığa gitmeyenlerin oranı 1. Parti oy oranından fazladır.²⁵³

Seçim barajlarının yapısal etkilerinden sistemsal boyut, kendini güçler ayrılığında göstermektedir. Özellikle tek parti hükümetinde yasama ile yürütme arasındaki aralığın azalması, temsili demokrasinin olmazsa olmazı güçler ayrılığı ilkesine zarar vermektedir. Meclis denetiminin etkisizleştiği, yürütmenin çoğunlukçu demokrasi anlayışına kaydığı olası sonuçlar oluşmaktadır. Sonuçların, aşkın temsil ve abartılı bir sayısal çoğunluk şeklinde tezahürü, siyasi iktidarların kendilerini ulusal irade olarak görmelerine, demokrasinin uzlaşmacı ve müzakereci özelliklerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu anlamda popülist politikalar yaygınlaşırken, sivil toplumun gelişmediği, basın da özgür ve tarafsız olmadığı toplumlarda kamuoyunun yürütme üzerindeki denetimini sağlamak da zorlaşmaktadır. Tüm bunların sonucunda demokratik süreç ve imkanlarla demokrasiden uzaklaşıldığı ve demokrasinin işlerliğinin yerleşmesinin engellendiği bir yapı kendini yeniden üretmeye devam etmektedir. Aynı zamanda az sayıda siyasi partinin olduğu meclislerin çoğunlukçu demokrasi anlayışı ile hareket etme serbestisi ve siyasetin popülist dili toplumda siyasi derin ayrılıklara kutuplaşmalara dolayısıyla gerginliklere ve gerilimlere de neden olma olasılığını içinde taşımaktadır.

Türkiye’de uygulanan yüzde 10 seçim barajı her şeyden önce seçim ve temsilde adalet esası ile temellenen demokratik sistemlerin ana dayanaklarına aykırıdır. Neden olduğu siyasal sonuçlar itibariyle, demokrasinin yerleşmesini, gelişmesini ve toplumsal huzuru engellediği, toplumsal ve siyasal tüm kurum ve yapıları olumsuz etkilediği gibi medya ve demokrasi ilişkisini de kısırlaştırmaktadır.

upload/files/13191078517.Mevcut_Secim_Sisteminin_Iyilestirilmesine_Yonelik_Sayisal_Analizler_ve_Politika_Oneriler_i.pdf

²⁵³ Resmi Gazete, YSK Kararı, Sayı: 22512, erişim, 26 Haziran, 2020, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22512_1.pdf

3. MEDYA-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

3.1. Demokrasi ve Basın Özgürlüğü

Basın tarihi, basına yönelik siyasi, askeri, ekonomik müdahalelere ve sansürlere karşı verilen mücadeleler tarihi olması itibariyle demokrasi tarihine de katkıda bulunmaktadır. Batı’da din, inanç, ifade, düşünce ve iletişim mücadelesi ile iç içe geçen basın özgürlüğünün modern demokrasinin oluşması ve yerleşmesini mümkün kıldığı görülmektedir.

17. yüzyılda liberal düşüncenin ana referans kaynaklarında basın özgürlüğü bireyin doğal hakkı eşleştirilerek talep edilmiştir 18. yüzyıl Aydınlanma döneminde insan aklı ve iradesine verilen önem, seçim özgürlüğünün kısıtlanamazlığı, basın özgürlüğü mücadelesinde kullanılan önemli argümanlardır. İngiltere’de 18. yüzyılda Meclis tartışmalarının gazetelerde yayınlanma mücadelesiyle gelişen basın özgürlüğü, demokrasinin şeffaflık, kamuoyunun siyasal tartışmalar ve olaylar hakkında bilgilendirilmesi, siyasi iktidarın denetimi gibi demokrasi ilkelerine destek niteliğinde bir özgürlük türüdür.

Liberal basın kuramı, basını siyasal otoritenin kontrolünde tutmayı amaçlayan totaliter ve otoriter sistemlere tepki olarak doğmuştur. Kuramın basın özgürlüğünü somutlaştırdığı ilk yazılı metinler 1776 Virginia Haklar Bildirisi ve 1789’da yayınlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’dir. Fransız siyasetçi Mirabeau, “Basın özgürlüğü, öylesine bir özgürlüktür ki, onsuz diğer özgürlüklerin hiçbiri yaşayamaz.”²⁵⁴ sözleriyle basın özgürlüğünün önemini vurgulamıştır.

Devlet sansürünü Tanrı’nın insanlara bağışladığı akıl adına eleştiren Milton ve doğal haklara dayanan Locke, tüm ayrımları redderek siyaseti her yurttaşın işi olarak görmüş; daha demokratik bir basının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Bentham’ın faydacılık kuramında ise “iyi yönetim”, basın ve sözlü tartışma özgürlüğü aracılığı ile kurulabilmektedir. En iyi hükümet ve en iyi yasalar, en fazla insan için en fazla mutluluk sağlayanlardır. Kişisel ve grup çıkarlarının etkisindeki hükümetlerde, despotik eğilimli yönetimler, seçim mekanizmalarıyla denetim altına alınmaktadır. Ancak özgür bir basın yoksa, özgür seçimler gerçekleşemeyeceğinden hareketle, basın özgürlüğü, kötü hükümet ve despotik yönetimler için bir denge ve denetim unsurudur.

Gerçeğin bir gün ortaya çıkacağı baskı ve güç odaklarının çıkarlarına galip geleceği düşüncesine kuşkuyla bakan J. S. Mill için ise hakikatin müttefiki basındır. Kamu yararının özgür düşüncelerin tartışılmasıyla ortaya çıkması için basın hiçbir şekilde sınırlanmamalı ve yasaklanmamalıdır. Liberal basın kuramı öncülerinin basın özgürlüğüne olan büyük katkıları, o günün siyasi ve ekonomik koşullarında değerlidir. Ancak Keane’e göre bugün, “Medya özgürlüğünün kilit koşulu pazar rekabeti yani düşünce pazarının çeşitliliği” değildir.

19. yüzyılda ise basın özgürlüğü, yurttaşların bilgiye özgür erişim hakkı ve kamu yararı düşüncesiyle içeriğini, kapsamını ve taleplerini genişletmiştir. Güçlenen burjuvanın, siyasi talepleri doğrultusunda kamusal alanda yaptığı tartışmalar, gazete sayfalarında yer almış, farklı kamuların

²⁵⁴ Metin Baykan, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Basın Özgürlüğü*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011. ss.26-27.

görüşlerinin ifade edildiği alan olarak basın özgürlüğü kamu çıkarı, kamusal fayda, kamuoyu gibi kavramları da içermeye başlamıştır. Basın işlevini, bu yüzyılda bilginin özgür akışı, kamu yararının sağlanması ya da kamu yararının “bekçisi” olmak üzerine kurmuştur.²⁵⁵ 19. yüzyıl siyasi katılımın ilk örneklerinin verildiği yüzyıldır. Basın artık, liberal temsili demokrasilerde kamu yararı adına denge, denetleme işleviyle ‘dördüncü güç’ olarak kendini meşrulaştırmıştır.

1970’lerden sonra basın, düşünce ve ifade özgürlüğü yerine daha kapsamlı bir özgürlük alanını içeren iletişim özgürlüğü kavramı kullanılmaya başlanmıştır. 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nin 19. maddesinde iletişim özgürlüğü kavramı şöyle özetlenmiştir: “Herkesin, hiçbir sınır tanımadan kendi istediği şekilde enformasyondan yararlanma; düşünce edinme ve yazma bakımından fikir ve ifade özgürlüğü vardır.”²⁵⁶ 1970’li yıllardaki ekonomik krizle birlikte gelişen refah devleti uygulamaları tartışmalarının sonucu olarak, 1979’da tamamlanan United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)’nun McBride Raporu’nda, “iletişim hakkı”, haberleşme hakkının ötesine geçmiştir. Kamu hizmeti yayıncılığıyla ilgili olarak çeşitli görüşlerin sunulduğu raporda iletişim hakkı, ileti alma ve bilgilendirme hakkını da içermektedir.²⁵⁷ İletişim, tarafların bireysel veya kolektif olarak demokratik ve dengeli bir diyalog sürdürülen çift yönlü bir süreç olarak kabul edilmiştir.²⁵⁸

Türkiye’de ise basın özgürlüğünün gelişim tarihi, siyasi iktidarlara basın arasında seyreden ilişkilerin tarihidir. Siyasi rejim değişiklikleri, anayasa kabulü ve değişiklikleri, çok partili hayata geçiş, iç ve dış siyasi konjonktüre göre gerçekleşen askeri darbe ve muhtıralarla şekillenen bir basın ve siyasi iktidar ilişkisi bulunmaktadır. Basın özgürlüğünün bir değer olarak içselleştirilmediği Türkiye’de basına iktidarın yanında olduğu sürece haklar ve imtiyazlar tanınmış; iktidarlara çıkarların çatıştığı ya da çakıştığı dönemlerde ise özgürlükleri ve varlık alanları kısıtlanmıştır.

Türkiye’de 1931, 1950 ve 2004 yıllarındaki önemli siyasal gelişmelerin ardından toplam üç basın kanunu hazırlanması dikkat çekicidir. Tek parti döneminin kurumsallaşma sürecine denk gelen 1931, tek parti iktidarının sona erdiği 1950’li yıllar ve Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinin hız kazanarak yasama faaliyetlerinin yeniden düzenlendiği bir dönem olan 2004 yılları bu bağlamda görünmelidir.²⁵⁹ 2004 tarihli Basın Kanunu’nda basın özgürlüğü; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerecek şekilde tanımlanmıştır. Tüm normatif tanımlamalara rağmen, 180 ülkede yönetim sistemlerinin insan hakları, demokrasi, yoksulluk, basın özgürlüğü, insani gelişme ve gelir seviyesi gibi birçok başlığa etkisinin incelendiği bir araştırmaya göre, Türkiye Dünya basın özgürlüğü endeksinde 180 ülke arasında 146. sıradadır.²⁶⁰

Türkiye’de iktidar-basın ilişkileri her zaman sorunlu olmakla birlikte, 12 Eylül askeri darbesi basının bugünkü yapısına kavuşmasında tarihsel bir kırılma yaratmıştır. Türkiye’deki siyasi, ekonomik, toplumsal her kurumsal yapıda olduğu gibi Türk basını üzerinde de önemli ve köklü

²⁵⁵ Jürgen Habermas, *Kamusal Hayatın Yapısal Dönüşümü*. çev. Mithat Sancar, Tanıl Bora, 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, ss.74-91

²⁵⁶ İletişim Sosyolojisi, AT.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2666, s.114.

²⁵⁷ Kamu hizmeti yayıncılığı, halkı eğitme, bilgilendirme ve kültür seviyesini artırma gibi amaçlarla piyasa ve devletten bağımsız faaliyet sürdürmesi gereken bir yayıncılık alanına işaret etmektedir.

²⁵⁸ Erol Mutlu, “Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?”, *Medya Politikaları*, der. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2001, s.23-78.

²⁵⁹ İletişim Sosyolojisi, s.150.

²⁶⁰ H. Emre Bağcı, *Parlamentar Sistem Mi Başkanlık Mı?*, İstanbul: Gonca Yayınevi, 2016, s.101.

değişimler gerçekleşmiştir. İlan edilen sıkıyönetime, basın ve haberleşmeye sansür koyma yetkisi verilmiştir. Bu nedenle sansür uygulanan basın, özgür ve bağımsız hareket edememiş; anayasal bir hak olan halkın haber alma hakkı engellenmiştir. Öyle ki reel- politik yaklaşımdan kaçınan basın, uzun vadede halkın sesi olmaktan uzaklaşarak halkın desteğini kaybetmiş; kurumsal saygınlığı da zarar görmüştür.

12 Eylül 1980 tarihindeki askeri darbenin ardından yapılan anayasada, basın özgürlüğünün tanımı yapılmamıştır. Askeri darbe döneminde gazetecilerin özgürlüğü, yargısal kararlar bağlamında da kısıtlanmıştır. Yapılan araştırmalara göre, 1980-1990 yılları arasında açılan basın davalarının sayısı 2 binin üstündedir. 3 bin gazeteci, yazar, sanatçı ve yayıncı sanık olarak yargılanmıştır. Bu durum, çıkan gazete ve dergilerin kapatılmasına neden olmuş; yazı işleri müdürlerine, toplam 5 bin yıldan fazla hapis cezası verilmiştir²⁶¹. Darbeler ve askeri yönetim dönemlerinde siyasetin, basın üzerindeki doğru ya da dolaylı müdahaleleri, baskıları ve cezalandırmaları basın özgürlüğünün kurumsal bazlı engelleri olmuştur.

1990'lı yıllarda basın sektörünün medya sektörü olarak anılmasına yol açan bir dizi değişim ile meslektan gazetecilik ve politik gazetecilik, yerini bankacılık, enerji dağıtımı, finans, pazarlamacılık, inşaat gibi birçok alanda yatırımları olan holdinglerin yer aldığı bir medya sektörüne bırakmıştır. Yayıncılıkta devlet tekelinin kırılması demokratik değerler açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de yayıncılar, 1994 yılında kurulan Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'ün yayın ilkelerine göre denetlenerek kısıtlanmıştır. Kamu hizmeti yayıncılığı, iktidar yönetiminde bir yayın içeriğine sahip olması ve editöryal bağımsızlığı sınırlı bir yayıncılık faaliyeti içinde bulunması nedeniyle eleştirilmektedir Türkiye'de de Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA)'nın iktidar tarafından atanan üyeleri, özerkliğini tartışmalı hale getirirken, siyasi pratiğe iktidarın denetim ve kontrolünü kolaylaştıran bir etken olarak yansımaktadır.

Basından medyaya giden yoldaki yapısal dönüşüm, piyasaya hakim birkaç medya grubunun çıkarlarına uygun içerik üreten, mülkiyet yoğunlaşması temelinde yatay ve dikey olarak tekelleşen kuruluşların olduğu bir düzen meydana getirmiştir.²⁶² Medya holdinglerinin kamu kaynaklı sermaye birikimi amacı ve siyasi iktidarın elindeki medya grup şirketleri üzerinde izin ve ruhsat gibi denetim araçları, ilişki boyutunun basın özgürlüğü açısından olumsuzluklarını derinleştirmiştir. Türk basınının özgürlüğü, siyasi iktidarın baskı ve denetimi yanında, bir de ekonomik çıkar beklentileriyle sektörün kendine uyguladığı oto-sansür sonucu daha da zarar görmüştür.²⁶³ Tüm bu dönüşümler, Keane'in basın özgürlüğü savunucularının iletişim sektöründeki oto-sansürü görmezden geldikleri tespitini haklı kılmaktadır.²⁶⁴

Basının ekonomik yapısal dönüşümüne yönelik bir diğer eleştiri de basının özel çıkarların güdümüne girerek tüketici olarak gördüğü halkı, siyasi ve kültürel aydınlatma işlevi yerine, eğlendirmeye yönelttiğidir. Aşırı ticarileşerek yayın politikalarını kendi çıkarlarına dayandıran basının

²⁶¹ Hıfzı Topuz ve Recep Yaşar, *2. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003, s.273.

²⁶² Sümer, Burcu ve Adaklı, Gülseren, "6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu". *İletişim Araştırmaları*. 2007 5 (2): 132-137.

²⁶³ TDK Büyük Türkçe Sözlük, erişim, 10 Ekim, 2021, <https://sozluk.gov.tr/> Otosansür kelimesi TDK sözlüğünde Fransızca "autocensure" olarak ifade edilen bir isim olarak belirtilerek kişinin veya kurumların kendi kendini kısıtlaması anlamına gelmektedir.

²⁶⁴ John Keane, *Medya ve Demokrasi*, çev. Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, ss.93-94.

eleştirel niteliğini kaybetmesi, kamu gözcülüğü misyonunu da sona erdirmiştir. En nihayetinde sürecin sonunda basın, iktidar seçkinleriyle ilişkiye giren bir iktidar aracına dönüşmektedir.

Peterson, basının özgürlüğüne birçok açıdan getirilen eleştirileri yedi maddede toplamıştır,

“1) Basının iktidarını kendi amaçları için kullandığı, medya patronlarının özellikle politik ve ekonomik konularda kendi görüşlerini yaydıkları;

2) Basının büyük şirketlerin hizmetinde olduğu ve reklam sektörünün editöryel bağımsızlığa yer vermeyecek şekilde denetimi elinde tuttuğu;

3) Basının sosyal değişime direndiği;

4) Sansasyonel haberlerin ve eğlencenin yayın içeriklerinde daha çok yer edindiği;

5) Basının kamu ahlakını tehlikeye attığı;

6) İnsanların özel hayatlarına saldırdığı ve

7) Belirli bir sosyo-ekonomik sınıfın kontrolünde olduğu, yönündeki eleştirilerdir.”²⁶⁵

Basın özgürlüğünü ideolojik temelde ele alan Marks’a göre üretim araçlarına sahip olanlar düşünsel üretimi de denetler. Düşünsel üretim araçlarından mahrum olanlar, bu egemenliğin altına girerler. Günümüzde de medya piyasası, yüksek maliyetinden dolayı herkesin giremeyeceği bir piyasadır. Bu anlayışla bakıldığında egemen sınıf, iktidarını ve toplumsal söylemini, kültür endüstrisi hakimiyetiyle sürdürmeye ve üretmeye devam edecektir. Eleştirel bakış açısına göre, üst yapı kurumları alt yapıyı yönlendirdiğinden söylem üreten basının özgürlüğü ve kamuoyunu yansıtmaya görevi şüpheli olmaktadır. Bu bakımdan, basın ve düşünce özgürlüğü, düşünceler, toplumsal pratikler ve iletişimcilerin profesyonel ahlak ilkeleri ile uğraşan ideolojik biçimler oluştururlar.²⁶⁶

Medya ve demokrasi ilişkisinde John Keane, basın özgürlüğüne müdahale ve sansür türlerini kategorize etmiştir. Özgürlük kapsamında, modern devletin kuruluşundan günümüze değin süregelen ve artarak devam eden birbirleriyle ilişkili beş siyasal sansür türü vardır. Bunlar olağanüstü hal erkleri, silahlı gizlilik, yalan söylemek, devlet reklamcılığı ve korporatizmdir. Bu sansür çeşitlerinin pratiklerini Türkiye’de de gözlemlemek mümkündür.²⁶⁷ Siyasi iktidarlar özellikle siyasi ve ekonomik kriz dönemlerinde ulusal güvenlik gerekçesiyle “ön engelleme” ve “yayın sonrası sansür” yoluna giderek siyasal baskı uygulamaktadır. Ön engelleme; sözlü, görsel ya da basılı yayının, devlet yetkililerince önceden hükümet sözcülerinin ilişkilerini kullanarak resmi ve gayri resmi denetlenmesidir. Yayın sonrası sansür ise yayınların yasaklanması, toplatılması, yayın araçlarına el konulması ve kapatılması gibi yaptırımları içermektedir. Hükümet sözcüleri tarafından basın eleştirmenlerini yanlış yönlendirmek, sınırları yatıştırmak, gazetecileri memnun etmenin yanı sıra, hükümet açıklamalarının önceden denetlenmesi, basın toplantılarına önceden belirlenen muhabirlerin alınması, soruların önceden saptanması, bir konuyu derinleştirmek amacıyla ek sorulara izin verilmemesi gibi uygulamalar da Türkiye’de özellikle seçim dönemlerinde sıklıkla

²⁶⁵ Fred S.Sierbert, Theodore Peterson, Wilbur Schramm, Four Theories of The Press, University of Illinois Press, Urbana & Chicago, 1963, s.78.

²⁶⁶ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, *Öteki Kuram, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Geliştirilmiş 2. Baskı Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2005, s.256.

²⁶⁷ Öyle ki, yapılan dış gezilerde Cumhurbaşkanlığı uçağına alınan ya da alınmayan gazeteci ayrım kategorileri Türk medyasında ironik bir kavramsallaştırmayla sonuçlanmıştır.

görülebilmektedir.²⁶⁸ Yukarıda bahsedilenler doğrultusunda medya, siyaset ve demokrasi ilişkisi basın özgürlüğü boyutuyla seçim özgürlüğünü de etkileyecek şekilde yoğun tartışmalara neden olmuştur.²⁶⁹

Basının özgürlüğüne bir tehdit de medyanın kendi iç yapısındaki etik olmayan gazeteci pratikleridir. Basın iş kolundaki sendikaların etkisizleşmesi, iş güvencesinden yoksunluk ve düşük ücretler, çalışanlar üzerinde editöryal bir baskı oluşturmakla kalmamış; bu durum oto sansürün içeriğini de genişletmiştir. Ekonomik ve sosyal değişimler Alper Görmüş'ün "Otosansür iktidar baskısından değil, kariyerlerini ve yüksek gelirlerini riske atmak ve ayrıcalıklarını kaybetmek istemeyen medya yöneticileri, editörler ve köşe yazarlarından kaynaklanmaktadır." şeklindeki tespitlerini de anlamlı kılmaktadır.²⁷⁰ Medya şirketlerinin ve çalışanlarının kendilerinin uyguladığı oto-sansür nedeni ile demokrasi adına ekonomik olarak bağımsız bir basının özgür olabileceği yönündeki savlar, ülkemizdeki medya pratikleri ile örtüşmemiştir.

Demokrasi tarihinde de yurttaşa önce, iktidarın baskı ve gücünden koruyacak temel hak ve özgürlükler verilmiştir. Negatif hak olarak kavramsallaştırılan bu hak kategorisi, daha sonra her yurttaşın bu negatif hakları kullanma imkan ve olanaklarının sağlanması anlamında pozitif haklara dönüştürülmüştür. Pozitif haklar bağlamda bugün her yurttaş doğru, tarafsız bir bilgi ve haber edinme imkanlarına, özgür ve tarafsız bir basına sahip olabilmelidir. Medyanın demokratik işlevini yerine getirebilmesinin temel şartı ise özgürlüğüdür. Negatif özgürlük medyanın demokratik sorumluluğunu yerine getirmede ilk unsurdur. Ancak medyanın dışarıdan müdahaleyi engelleyen pozitif özgürlük anlayışı çerçevesinde hareket edeceği gerekli ve yeterli araç ve imkanlara da sahip olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle medyanın hem "... bir şeyden özgür olması", hem de " bir şey yapmaya özgür olması" gerekmektedir.²⁷¹ Ekonomik-politik çerçevede, mülkiyet yapısındaki değişiklikler, gazetecilik ve haberciliğin editöryal bağımsızlık ve mesleki korunmadan uzak oluşu, siyasi iktidar ve iktidar seçkinlerin müdahalesi bir tüketiciye dönüşen yurttaş tercihleri ve ilgisi gibi birçok yapısal etmen dikkate alındığında; hem negatif hem de pozitif özgürlüğün gerçekleşmesinin güçlükleri ortadadır. Tüm bu yapısal etmenler düşünüldüğünde, medyanın demokratik işlevini özgürce yerine getirmesi ve demokrasiye katkıda bulunması da güç görünmektedir.

Basın özgürlüğü ile birey ilişkisi, demokrasi bağlamında yurttaşın bilme hakkı kavramı nedeniyle önemlidir. Bilme hakkının önemi, devletin ya da siyasi iktidarın elinde bulunan bilgilerin gerçekte halka ait olduğuna ve paylaşılması gerektiğine ilişkin düşüncedir. Devletin elinde bulunan bilgilerin, halktan saklanması düşünce ve ifade özgürlüğünü tartışmalı hale getireceği, bilgilenme ve öğrenme hakkının ihlal edileceği bu izlekte demokratik sistemin zarar göreceği iddia edilmektedir.²⁷² Demokrasinin şeffaflık niteliği ile basının bilgileri yayma özgürlüğü bu anlamda yakından ilişkilidir. Basın özgürlüğünün bilgi ve haberlerle şekillenen seçim özgürlüğü ve kamuoyu üzerindeki etkisiyle de önemli bir ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca demokrasilerde birey özgürlüğünün önemi aynı zamanda yurttaşlık görevinin olmasına da bağlanmaktadır. Eğer ki basın özgürse, birey aldığı bilgilerle rasyonel kararlar vererek bilinçli yurttaşlık yapabilir. Çünkü, demokrasi rasyonel

²⁶⁸ John Keane, *Medya ve Demokrasi*, ss.96-108.

²⁶⁹ İletişim Sosyolojisi, s.130.

²⁷⁰ Kurban, Dilek ve Ceren Sözeri, *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*, İstanbul: TESEV Yayınları, 2012, s.56.

²⁷¹ Metin Işık, *Türkiye'deki İletişim Sisteminin Medya Siyaset İlişkilerine Yansımaları, içinde, Medya ve Siyaset, ed., Z. Damlapınar*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2008, s.160.

²⁷² Haluk Şahin, *Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri 9-11 Nisan 1988*, 10. seminer tutanakları Hürriyet Vakfı Yayını: İstanbul, 1988, s.22,

kararlar verebilen bilinçli yurttaşlara ihtiyaç duyar.²⁷³ Siyasi ve ekonomik iktidarlara kamu gözcülüğü yapmak, her türlü düşünce ve görüşün tartışıldığı bir kamusal müzakere alanı yaratmak, bireyin yurttaşlık bilincinin gelişiminde ve demokratik süreçlerde çok önemli görülmektedir.

Basın özgürlüğünün öneminin bir nedeni de bireysel, toplu ya da örgütlü olarak kullanılabilecek bir özgürlük alanı olma potansiyelini içinde barındırmasıdır. Özgür ve demokratik bir sistemde basın, muhalefetin ve muhalif seslerin ortaya çıkması, çatışma unsurlarını tartışma süreçlerine dönüştürmesiyle uzlaşma kültürüne hizmet etmektedir. Uzlaşma kültürü demokratik kültürün gelişmişliğini göstermektedir. Böylece toplumsal farklılıkların ve siyasi kutuplaşmanın azalmasına katkı sağlanır.

Basın özgürlüğü ile toplumsal yapı ve sistemler arasındaki ilişkide kilit nokta, çağdaş demokrasilerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak nitelenmesidir. Çünkü güçler ayrılığı ilkesinden hareketle yürütmeyi doğrudan belirleyen seçimler ve siyasi partilerden sonra, siyasi iktidarı en çok etkileyen basındır. Aslında basınla yürütme arasında, karşılıklı etkileyen ve etkilenen girift bir ilişkiler ağı bulunmaktadır.

Basın özgürlüğünün belki de en önemli yanı bir kamusal alan olması, demokrasi yaklaşımlarına etkisidir. Tarihsel perspektiften bakıldığında basının, kamuoyunu etkilemede birincil gücünün farkında olan siyasi iktidarlara ile basın arasında genellikle çatışmalı ve mücadeleli bir ilişki kurulmuştur. Ancak çoğulcu demokrasilerde birçok sosyal, siyasal güç ve örgütlenmeler demokratik çerçevede mücadele etmektedir. Anglosakson ve ABD gibi ülkelerde ‘doğal karışıklık’ olarak nitelenen durumda, basın ile siyasi iktidarın çatışmaları doğal olarak karşılanmaktadır. Hatta basın ve siyasi iktidar çatışması sağlıklı bir demokrasinin varlığını göstermektedir. Bu tezi savunanlar göre, bir ülkede siyasi iktidarla basın arasında çok yakın ve sorunsuz ilişkiler söz konusuysa, demokrasinin geleceğinden şüphe etmek gerekir.²⁷⁴ Çünkü ancak totaliter sistemlerde, devletin sıkı denetimindeki basın ve iletişim araçlarının siyasi iktidarla çatışması düşünülemez. T. Hanitzsch ve C. Mellado da, yaptıkları çalışmalarında Türk medyasında politik ve ekonomik baskıların yüksek çıktığını belirtmektedirler. 18 ülke içerisinde Türkiye, politik baskılar açısından birinci sırada, ekonomik baskılar açısından Uganda’dan sonra ikinci sırada bulunmaktadır.²⁷⁵

Basının özgürlüğü ile ülkenin demokratik seviyesi arasındaki ilişkiselliğe baktığımızda çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi anlayışlarında olduğu gibi tek sesli ve çoğulcu basın arasında da paralellik görmekteyiz. Bir bakıma iktidar-basın ilişkisinin niteliği ve seviyesi, siyasi sistemin karakteristiğini de göstermektedir. Basın özgürlüğünün olduğu demokratik sistemlerde, iktidarın baskısını üzerinde hissetmeyen basın, kamuoyunu yansıtmaya ve aydınlatma işlevini yerine getirmekte, demokratik sistemin işleyişinde etkili bir kurum olabilmektedir.

Toplumsal sorunlarının ve çözümlerinin medyada tartışılmaması, toplumsal gelişimin ve ilerlemenin önüne konulmuş bir engel olarak nitelenmektedir. Bununla birlikte basın özgürlüğünün, beraberinde büyük bir toplumsal sorumluluk da getirdiği de unutulmamalıdır. Siyasi ve sosyal yaşamdaki olumsuzlukları kamu çıkarına eleştiren basının, olumlu gelişmeler karşısında da aynı

²⁷³ John Keane, *age*, s.165.

²⁷⁴ Haluk Şahin, *Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri*, 1988, s.20.

²⁷⁵ Hanitzsch, T., Mellado, C. “What Shapes The News Around The World? How Journalists in 18 Countries Perceive Influences on Their Work”, *International Journal of Press/Politics*, 2011, 16, pp: (404-426).

duyarlılığı göstermesi mesleki ve toplumsal sorumluluk gereği olarak algılanmalıdır.²⁷⁶ Bu bağlamda, düşünceleri ve haberleri yayma hakkını kullanan gazeteciler, mesleklerinin toplumsal bağlamını dikkate alarak ahlaki bir sorumlulukla hareket etmelidirler. Aksi takdirde, kamu sorumluluğundan uzak bir medyanın, medyakrasi²⁷⁷ ya da medya demokrasisi kavramıyla anlatılmak istenen medya oligarşisi meydana getirmesi olasıdır.

Anayasada ifade ve basın özgürlüğünü ilke olarak güvence altına almış, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni kabul eden Türkiye'de, ifade özgürlüğünün en geniş ve en yaygın kullanım alanı olan medya, ülkenin yasaları kuralları ve kendine özgü koşullarına göre denetlenmektedir. İfade ve basın özgürlüğü ile ilgili olarak ülkemizdeki yasal düzenlemeler ve uygulamaların her kurum ve kişi için objektif olarak aynı şekilde uygulanmadığı sık sık gözlenmektedir. Bu karmaşık durumun ortadan kalkması toplumun ihtiyacı olan ifade ve basın özgürlüğüne ulaşabilmesi için demokratik kriterlere uygun yasal düzenlemelerin yapılması gerekir.

Basın özgürlüğü önündeki engeller, sınırlamalar, yasaklar yalnızca yasalardan kaynaklanmamaktadır. Basının antidemokratik iç yapısı, siyaset ve basın arasındaki etik olmayan ilişkiler nedeniyle de özgür basının varlığından söz etmek güç görünmektedir. Çünkü ekonomik ya da siyasal çıkarların çalıştığı noktada, çoğu zaman halkın haber alma ve doğru bilgi edinme hakkının aleyhine habercilik yapılmaktadır.²⁷⁸ Dolayısıyla, siyasal ve ekonomik güç odaklarını yurttaşlar adına denetlemek ve her türlü fikir ve düşüncenin serbestçe tartışılabildiği bir ortamı sağlayabilmek için güçlü ve özgür bir medyaya duyulan ihtiyaç²⁷⁹ hem demokrasi hem de toplum için her geçen gün daha önemli hale gelmektedir.

3.2. Medyanın Demokrasi Açısından Olumlu İşlevleri

Demokratik sistemlerde doğru, tarafsız haber ve bilgi veren medya, kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunur. Toplumun ortak çıkarları ve iyiliği için yapılan kamusal tartışmalar sonucunda oluşan kamuoyu, medyada temsil ve yansıma olanağı bulur. Medya oluşan kamuoyunun çıkarları adına yürütmenin politikalarını ve icraatlarını denetleme ve eleştirme görevi nedeniyle ki, demokrasinin dördüncü kuvveti konumundadır. Medyanın demokrasilerde sergilediği olumlu işlevlerinin temelinde topluma aktarılan haber ve bilgilerle toplumsal farkındalığın gerçekleşmesi sonucu kamuoyu oluşumuna sağladığı katkı bulunmaktadır.

Medyanın demokrasilerdeki denge ve denetim rolü, tartışmalı toplumsal konularda müzakere alanı oluşturmaya, kamuoyunu oluştururken, aynı zamanda siyasal katılımı sağlamanın ilk adımı olarak görülmektedir. Medyanın bilgi edinme, kamuoyu oluşturma ve yansıtma ve siyasi katılım sürecindeki işlevleri medya ve demokrasi kavramlarını birbirine bağımlı kılmaktadır.

Basın, temsili demokrasilerin vazgeçilmez bir yapı taşıdır ve basın özgürlüğü olgusu da yine demokratik ülkelerde ortaya konulmuş bir kavramdır.²⁸⁰ Basının özgür ve bağımsız olduğu sistemlerde

²⁷⁶ Jean Schwobel, *Basın, İktidar, Para*. çev. Cahit Yamaç, Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1982, s. 26.

²⁷⁷ Medyakrasi: Çoğunlukla çarpık giden bir demokrasinin sonucunda, siyasetçilerin toplumsal sorunları ve çözümlerini düşünmek yerine popüler medya tarafından gerçekleştirilen dolaylı yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bkz. The Unword Dictionary, "Mediacracy" erişim, 15 Mart, 2020, <http://www.unwords.com/unword/mediacracy.html>

²⁷⁸ Nail Güreli, *Şu Bizim Medya*. İstanbul: Bas-Haş Yayınları.2004, s.113.

²⁷⁹ Suat Gezgin, *Medya ve Demokrasi*. 20. Alman-Türk Gazeteciler Semineri: Medya Merceğinde Almanya Ve Türkiye. Ankara: Conrad Adenauer- Stiftung Yayınları, 2006, ss.165-176.

²⁸⁰ Suat Gezgin, *Medya ve Demokrasi*, ss.165-176.

medya da bir demokratik siyasi temsil alanı olarak değerlendirilmektedir. Demokratik sistemlerde ve demokrasi kültürünün yerleştiği ülkelerde temel gösterge, toplumun farklı kesimlerinin hak ve özgürlükleri güvence altına alınarak temsilinin gerçekleşmesidir. Demokrasinin dördüncü güç tezinde, siyasi temsil anlamında demokratik çoğulculuk ve çok seslilik sağlanmasında medyanın demokratik sorumluluğunu yerine getirmesi beklenmektedir. Medyayı demokratik rejimlerde demokrasinin dördüncü gücü yapan da bu kamusal sorumluluklarıdır.

Medya ve demokrasi arasındaki ilişkide, halkın seçimini özgür irade ile gerçekleştirebilmesi ile ihtiyacı olan bilgi ve habere ulaşması arasında bir bağ kurulduğu görülmektedir. Güçler ayrılığı ilkesinin tam olarak uygulanamadığı ya da yasama ve yürütmenin iç içe geçtiği siyasi yapılarda, medyanın kamusal görevi daha da belirgindir. Özellikle seçim arası dönemlerde halk adına, siyasi iktidarı denetleyici ve uyarıcı bir medya, bir bakıma halkın gözü kulağı olmak demektir. Yönetenler üzerinde kamuoyunun yaptırım ve denetim araçlarının gerekliliği, yönetilenler için serbest tartışma ve bilgi akışının sağlanması, medyanın demokrasi açısından olumlu işlevleridir. Bu nedenle demokrasi ancak basınla birlikte gerçek demokrasi olurken, basın da gerçek demokrasilerde dördüncü güç özelliğini sergilemektedir.²⁸¹

Demokratik sistemin geçerliliğini 8 kurumsal garantiyle özdeşleştiren Dahl'ın *Polyarchy*'de aktardığı üzere, değişik haber alma kaynaklarının varlığının gerekliliği çoğulcu medyaya işaret emektedir.²⁸² Bu nedenledir ki farklı düşüncelerin temsil edildiği, farklı haber alma kaynaklarının var olduğu çok sesli bir medya sistemi, çoğulcu bir demokrasi anlayışında vazgeçilmez bir öneme sahip bulunmaktadır. Çok sesli medya olanaklarıyla bilinçli bir kamuoyu oluşmakta, demokratik bir yönetim sistemi varlığını ve geçerliliğini sürdürebilmektedir. Burada çok seslilikle ifade edilmek istenen, medya kanallarının sayısının çokluğu değildir. Medyanın çok çeşitli haber alma kaynakları ile farklı görüş ve çıkarların savunulmasıdır.

Geleneksel liberal öğretiyeye göre, medyanın demokratik rolü, kamunun gözcüsü ve koruyucusu olarak siyasi iktidarı denetlemektir. Hükümetlerin kamu çıkarı adına eleştirilmesi, medyanın demokratik rolünün işlevselliğinin önemli bir göstergesidir. Medyanın siyasi iktidarın propaganda aracı olarak kullanıldığı otoriter sistemler de ise kamu çok sesli, çoğulcu medya ve iletişim sistemlerinden faydalanamamaktadır. Bu bağlamda medya ve demokrasi ilişkisinde oluşan problemlerin giderilebilmesi için medya, demokratik süreçte olan biten hakkında toplumu bilgilendirmelidir. Gerçeklerin iletimi sürecinde, kamuoyunda siyasal fikirler ve söylem yansıtılmasında, düşüncelerin oluşumunda kolaylaştırıcı bir aracı konumunda olmalıdır. Diğer bir ifade şekliyle medya, hükümet ve siyasal kurumların kendilerini tanıtmalarına olanak tanıyan ve aynı zamanda tüm siyasi görüşleri yansıtan bir mecradır.²⁸³

Lundby ve Ronning de medyayı, bireylerin yurttaşlık haklarını kullanabilmeleri için gereken enformasyonu edindirmesi, olayların yorumlanmasına ve tartışmalara katılabilmelerini, bireylerin siyasal tercihlerini etkileyen tutumlar edinerek eylemlerde bulunabilmelerini sağlaması açısından demokratik sürecin vazgeçilmez bir ögesi olarak tarif etmektedirler. Bu durum, her yurttaşın eşit

²⁸¹ Ali Tartanoğlu, *Baskın Basın'ın mı?* Ankara: ÇGD Yayınları. 1994, s.68.

²⁸² Lijphart, *Çağdaş Demokrasiler*, s.12.

²⁸³ Brian McNair, *An Introduction to Political Communication*, Third Edition, Routledge, London and New York, 2003, ss.20-21.

koşullarda medyaya ve kamusal tartışmalara erişimini gerektirir.²⁸⁴ Sahip olduğu tüm bu roller medyayı, demokratik ideallerin gerçekleşmesinde vazgeçilmez kılmaktadır.

Demokrasi, kamu çıkarlarına ait tüm sorunların toplumsal fayda için şeffaf bir şekilde tartışılması da demektir. Demokratik bakış açısıyla yurttaşların siyasi temsil ve siyasi katılımını etkin ve uygun bir şekilde gerçekleştirebilmesinin öncülü olarak siyasal ilgi oluşumundaki etkin rolü nedeniyle medya sisteminin gerekli olanaklara sahip olması beklenmektedir. Özgür ve eşit iletişim araçlarından yararlanan yurttaşlar, haber ve bilgilendirme süreçleri ardından bir sosyalleşme ile dinamik bir iletişim ağı oluştururlar. Bu bağlamda medya, hem kamuoyunu oluşturmakta hem de kamuoyu tarafından şekillendiği etkileşimsel bir ilişkiye girmektedir.

Küresel iletişim çağında bireylerin yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları tüm bilgi ve haberleri kendi imkanlarıyla edinemeyeceğini ortadadır. Mesleki sorumluluğa ve editöryal bağımsızlığa sahip gazetecilerin, mesleğin etik kurallarına uygun hareket etmeleri, medya ve demokrasi ilişkisinde önemli olmaktadır. Olaylar ve haberlerin doğru ve tarafsız bir şekilde sunulması, karşıt fikirlere, değişik kaynaklara ve yorumlara başvurulması, kamusal müzakerenin ilk adımı olan bilgilendirmeyi sağlayacaktır. Bunun için farklı sosyal ve ekonomik çıkarlara ve taleplere sahip grup ve kimlikler arasında temsilde tarafsız ve adil bir medya perspektifi gerekmektedir. Dolayısıyla Habermas'ın da ifadesiyle, iletişimsel rasyonalite ve eyleminin gerçekleşmesi, medyanın çoğulcu yapısı ve temsili gerçekleştirmesine bağlıdır. Bu aynı zamanda, güçlü ve etkili siyasi-ekonomik çıkar gruplarının yanı sıra, farklı sosyal grupların ve kimliklerin çıkarlarını da medyada tanımlamak ve yer vermek demektir.

Medyanın demokratik rolünü yerine getirmesi için değişik karşıt fikirlere yer vermesi de demokrasi için bugün yeterli olmamaktadır. Sadece bireysel temsil, kamunun ortak çıkarı ve iyiliği için yeterli görülmemektedir. Medya aynı zamanda sivil toplum unsurlarına da yer vermelidir. Noam Chomsky, bu bağlamda medyanın sivil toplumun siyasal katılım sağlama ve karar alma süreçlerindeki enformasyon kaynağı olma rolünün altını çizmektedir.²⁸⁵ Örgütlü sivil toplum gruplarının kısmen medyada yer alması olanaklıken, örgütsüz, dağınık, küçük ya da marjinal olarak nitelenen gruplar medyada yer almak, taleplerini dile getirmek konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Söz konusu sosyal gruplara kamuoyu oluşturacak şekilde iletişim kanallarını açacak gelişmeler medyanın temsiliğini artıracaktır.

Medyanın temsil rolü aslında kamunun temsildir. Medyanın çok sesliliğe verdiği önem ve temsilde çoğulcu yapısı, medyanın demokratik özelliklerini güçlü kılan bir diğer özelliktir. Örneğin, seçim dönemlerinde seçime girecek tüm siyasi partilere adil biçimde yer verilmesi, partilerin seçim iletişimi çalışmalarında yurttaşların tarafsız ve dengeli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir. Gerçek yurttaş kime, neden oy verdiğini bilen yurttaşdır. Bu nedenle medya, iktidar veya muhalefette, seçime katılan tüm siyasi partilerin programları ve seçim bildirgeleri hakkında da bilgi vermelidir. Ancak haber üretim ve sunumunda, küçük siyasi partilerin haberlerine ya hiç yer verilmediği ya da gazetelerin iç sayfalarında çok az yer verildiği bilinmektedir.

Medya-demokrasi ilişkisi kapsamında medyanın demokratik ödev ve sorumluluklarını içeren bir dizi kuram geliştirilmiştir. Liberal medya kuramı, katılımcı demokratik medya kuramı ve

²⁸⁴ Knut Lundby ve Helge Ronning, "Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması", der., Süleyman İrvan, *Medya Kültür Siyaset*, Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2014, s.24.

²⁸⁵ Noam Chomsky, *Medya Gerçeği*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Tüm zamanlar Yayıncılık, 1999, s.27.

demokratik medya kuramı bu kuramlardan başlıcalarıdır. Liberal medya kuramında basın özgürlüğü esas alınarak basının temel rolü kamu gözcülüğü olarak çerçevelenmiştir. Denis McQuail tarafından geliştirilen katılımcı demokratik medya kuramında, medya alanındaki ticarileşme, tekelleşme ve bürokratikleşmeye tepki olarak, medya çoğulculuğu önerilmiş; gruplar, organizasyonlar, yerel toplumlar ve azınlıklar dahil, toplumun tüm kesimlerinin bu araçlara ulaşımının önemi vurgulanmıştır. Ulusal ya da yerel düzeyde, küçük ölçekli, etkileşimli ve katılımcı medya forumlarının demokratik niteliklerine dikkat çekilmiştir.²⁸⁶ Raymond Williams ise demokratik medya kuramında medya üzerinde gerek devlet, gerekse kar amacı güden yayın kuruluşlarının tahakkümüne karşı çıkmaktadır. Farklı görüşlerin yer alabildiği, bilgi edinme, aktarımı ve tartışmanın gerçekleştiği bir mecra olarak medyanın demokratik bir rol ve işlev kazanacağını belirtmiştir.²⁸⁷ Medya demokrasi ilişkisinde tüm medya kuramlarının, çoğulcuğu sağlanması amacıyla bağımsız ve çoğulcu yayın politikasına sahip, toplumsal temsili güçlü medya kuruluşlarına olan ihtiyacı vurguladığı görülmektedir.

Son dönemlerde medyanın kamusal rolleri, demokraside dördüncü güç olarak nitelenmesi, kamuoyunun sözcüsü olma özelliğinin sorgulanması tartışmaları çoğalmıştır. Medyanın siyasi ve ekonomik iktidarlara denetleme görevini yapmasında önünde duran çok karmaşık yapı ve sorunlar, çözüm arayan tartışmaları zorunlu kılmıştır. Tartışmalar, serbest piyasa ekonomisi ve küreselleşmenin neden olduğu değişen ekonomi-politik yapısının sorgulanması ile gelişmiştir. Bu noktada medyanın kamu adına sözcü ve gözcülük görevini etkin hale getirecek yeni hukuki, ekonomik ve siyasi düzenlemelerle alternatif medya yapılanmalarına ihtiyaç olduğu inkar edilemez.

3.3. Medyanın Demokrasi Açısından Olumsuz İşlevleri

Medyanın demokrasi açısından olumlu işlev ve görevleri, kamu sözcülüğü, gözcülüğü ve demokratik sorumluluk gereği denge-denetleme işlevleri, medyanın etik görevi ve sorumlulukları kapsamında normatif değerlere atıf yapmaktadır. Ancak günümüzde medya, demokrasinin gelişmesi ve yerleşmesi açısından işlevini yerine getirmemekle eleştirilmektedir. Nitekim Eco, ‘Beş Ahlak Yazısı’ kitabında basının kasıtlı olarak anlaşılmaz ve şifreli bir dil kullanarak, partiler ve ekonomik gruplar tarafından yönetilen siyasi araçlar olduğunu iddia etmektedir.²⁸⁸ Basın burada, toplumsal iktidar odaklarına şifreli içerikler göndermekle eleştirilmektedir. Yorum-haber ayrımının farkında ya da müzakereli okuma yapan alımlayıcı açısından bile haberin seçimi, sayfadaki düzenlenişi ile örtük ve gizli bir yargı oluşturmaya dolaylı bir şekilde Herman ve Chomsky’nin süzgeç kavramını hatırlatmaktadır. Demokrasinin şeffaf, açık, toplumsal erişimi ve temsili yüksek standartlarına uymayan haber içerik üretimi ve sunumu yönüyle basın, halkın neyi, nasıl, ne şekilde bilmesi gerektiğine karar vermek noktasında olumsuzluk içermektedir.

Liberal demokrasi, insanların özgürlüğünü en temel değer olarak kabul eder ve yüceltir. İnsanların seçimlerinin özgür iradesinden kaynaklandığı ve seçmenlerin en iyisini bildiğini savunarak demokratik seçimler düzenlenir. Bu durum otoritenin temel kaynağını özgür irade ile ilişkilendirirken, gerçek ve bilinçli yurttaşın kime, neden oy verdiğini bilmesi, iradeyi ve seçimi medyadan haber ve bilgi alma sürecine bağlamaktadır.²⁸⁹ Bu nedenledir ki bilgi ve yetkiyi tek elde toplayan

²⁸⁶ Denis McQuail, *Kitle İletişim Kuramı*, çev. Ahmet Haluk Yüksel, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994, s.135.

²⁸⁷ Süleyman İrvan, “Normatif Medya Kuramları”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1-2, 1994, ss.53-54.

²⁸⁸ Umberto Eco, *Beş Ahlak Yazısı*, çev. Kemal Atakay, 3. Baskı. İstanbul: Can Yayınları, 2009, ss.49-50.

²⁸⁹ Yuval Noah Harari, *21.Yüzyıl İçin 21 Ders*, çev. Selin Sıral, 7. Baskı İstanbul: Kolektif Kitap, 2019, ss..57-74.

diktatörlüklerden farklı olarak demokrasilerde karar alma işlemleri farklı insan ve kurumlara dağıtılarak güçler ayrılığı ilkesi uygulanır. Aynı şekilde medyada çoğulcu yapı çok sayıda gazete ve yayım kuruluşunun olması değildir. Çok farklı görüş ve çıkarların temsil edilmesi, haber kaynaklarının çoğulculuğudur.

Demokrasi, Abraham Lincol'nın 'tüm insanları bir süre kandırabilirsiniz, birtakım insanları sürekli kandırabilirsiniz ama tüm insanları sürekli kandırmazsınız' ilkesi ile bağlantılıdır. Ancak siyasi iktidarın medya üzerindeki denetimi, Lincoln'ın demokrasi tarifini boşa çıkarır. Çünkü medyanın kontrolü, yurttaşların gerçeğin farkına varmasını engeller. Medyayı tekeline alan oligarşi, tüm başarısızlıklarını tekrar tekrar başkalarının üzerine atarak, dikkati hayali ve ya da gerçek dışı odaklar üzerine atar. Bir oligarşide yaşadığınızda sağlık hizmetleri ve çevre kirliliği gibi sorunlar öncelik olamayacaktır. Öncelik her daim patlak veren şu ya da bu çeşitli krizler olacaktır. Bu şekilde yozlaşmış bir oligarşi, krizleri ve kaosları bahane ederek hakimiyet süresini dileğince uzatmaktadır.²⁹⁰ Medya-demokrasi ilişkisi, bu çerçevede demokrasinin ilerlemesine, toplumun refahı ve mutluluğunu artırmasına katkı sağlayacak gerçek gündemlerin oluşmasında ya da gözden kaçırılmasında önem kazanmaktadır.

Geleneksel liberal savlara göre, medyanın demokratik rolleriyle ilgili tartışmaların yeniden değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Basının devlet müdahalelerinden arındırılması anlamına gelen deregülasyon uygulamalarının ortadan kalkması sonucu serbest düşünce pazarında hakikatin ortaya çıkacağına ve medyanın bağımsız olacağına duyulan inanç azalmıştır. Geleneksel savdaki kamu gözcüsü rolü, yönetimin despotik, basının muhalif ve politik olduğu bir dönemde ortaya çıktığı ileri sürülerek geçerliliğini doldurmuş kabul edilmektedir.

Devletin müdahalesinin olmadığı yerde basının özgür olacağı iddiası 1980'li yıllardan sonra tartışılmaya başlanmıştır. Liberal özgürlük kuramının içinde ideal bir durum olarak kapalı kalmakla eleştirilmiştir.²⁹¹ Bu izlekte medya metinleri üzerinde yapılan kültürel, ekonomi-politik ve eleştirel çalışmalarda, hegemonik ilişkilere, söyleme, yapı incelemelerine yer verilmiştir. Daha çok medya çalışanlarının metinlerdeki söylemlerinde siyasi yanlılık ve ideolojik yaklaşımlarının medya etiğine zarar vereceği üzerinde durularak, kültürel ve dilbilimsel çözümlemelere gidilmiştir. Tüm medya çalışmaları ve ekollerinin sorunun bir boyutu üzerinde yoğunlaştığı medyanın demokrasiye olan etkisinin kapsamlı olarak incelenemediği ise gözlemlenmemiştir. Kimse demokratik idealler ve kurumlar ile çağdaş medya arasındaki ilişkideki temel soruları sormamıştır.²⁹² Ancak kuramsal düzeyde medyaya atfedilen demokratik ödevleri içeren medya kuramlarıyla ideal ve olması gereken medya yapılarına dikkat çekilmiştir.²⁹³

Medya günümüzde, iletişim teknolojilerinin gelişim süreciyle ilişkili olarak daha önce sahip olmadığı bir siyasal alan kazanmıştır. Artık medyayı özerk bağımsız ve tarafsız bir güç olarak görmek yerine, bizzat siyasi yapının sınırları içinde bir güç olarak değerlendirmek, demokrasi ve medya ilişkisinde daha gerçekçi sonuçlar ve çözümler doğurabilecektir. Medyanın sahip olduğu etki ve kapsama gücü, demokratik toplumlarda kamusal yaşamla özel yaşam ya da sivil toplumla siyasal

²⁹⁰ Harrari, *age*, ss.57-74.

²⁹¹ James Curran, 'Mass Media and Democracy: A Reap-PraiSal, Mass Media and Society, der., James Curran ve Michael Gurevitch, Londra Edward Arnold Press, 1972, s.82-117, Süleyman İrvan, *Medya, Kültür ve Siyaset*, Ankara: Pharmakon, 2014, s.135.

²⁹² Keane, *ibid*, s.15.

²⁹³ Liberal medya kuramı, katılımcı demokratik medya kuramı ve demokratik medya kuramı bu kuramlardan başlıcalarıdır.

toplum arasındaki bağlara giderek daha fazla önem verilmesine neden olurken, demokratik sorunlar yaşıyan ülkelerde ise devletin iç ve dış sorunlarının egemenliğine girmesine yol açmaktadır.²⁹⁴

Medyanın demokratik rollerinin geleneksel savlarla gerçekleşmeyeceğine dair bir gerekçe de medyanın değişen mülkiyet yapıları ve küresel serbest pazar ekonominde editöryal bağımsızlığını kaybettiği görüşüdür. Burada ima edilen tekelleşen ve kartelleşen medya yapılarının kamu çıkarlarına hizmet eden kamu gözcüsü değil, kendi ticari çıkarlarını gözetten şirketler olduğudur.²⁹⁵ Sansürden oto-sansüre dönüşen denetleme aygıtıyla, gazetecilerin demokratik sorumluluğu yerine getirmelerinin güçlüğüne işaret edilmektedir. Türkiye’de de özellikle 1990’lı yıllardan sona gazeteciliğin ekonomi sistemine yönelmesi, medyanın mülkiyet ve sahiplik yapısındaki değişim, medya örgütlerinin üretim sürecini ve içeriğini de dönüştürmekte, gazeteciliğin toplumsal ve mesleki rolünde etik olmayan değişikliklere yol açmaktadır.²⁹⁶

Geleneksel liberal görüşte, medyanın halkı temsil ettiği siyasi yönetim sürecinin önemli bir parçası olduğuna dair görüş, serbest pazar sisteminde tüketici temsiline dönüşmüştür. Bu durum yüksek kar elde etme güdüsü ile ekonomik hareket eden medyanın bireyleri yurttaş olarak değil, tüketici olarak görmelerine neden olmaktadır. Siyasal temsil rolünden uzaklaşan medya, eğlence ve tüketime doyum alanına evrilmiştir. Tüketici temsiline medya izleyicilerinin atık temsil edilecek ortak inanç, siyasi görüş ve çıkarlara sahip olmadığı gerekçesiyle haberlerin siyasi içeriği azaltılarak eğlence yönü artırılmıştır.²⁹⁷ Siyasal temsil alanından uzaklaşan medya ile siyasi alandan soyutlanan tüketici, demokrasinin bilinçli yurttaşlara olan gereksinimini karşılayamamakta, demokratik gelişim açısından yetersiz kalmaktadır.

Yönetenlerin yönetilenlere karşı sorumluluklarını hatırlamalarında medyanın bir baskı aracı rolünün bulunması ve bireylerin siyasi katılım sürecinde medyanın rolünün gittikçe artması sonucunda, siyasi aktörler nezdinde kitlelere ulaşma ve toplumsal rıza üretiminin sağlamasında medya kritik bir öneme sahiptir. Siyasal iletişim çalışmaları, medya, birey ve siyasetçi arasındaki gerçekleşen karmaşık profesyonel ve bağımlı ilişkiler içermektedir. İletişim süreçlerinde bireyin demokratik olarak ilerlemesi gereken bir özne olarak görülmemesi sonucu, medya yurttaşı tekil olarak güçsüzleştirilerek kamusal alanı uzaklaştırmaktadır.

Siyasi katılımın araçları olan siyasi partiler, demokrasinin başlıca unsurlarından biri olan seçimlerde ülke yönetiminde söz sahibi olmak için siyasi iletişim çalışmalarında bulunurlar. Siyasi partilerin siyasi iletişim çalışmalarının başlıca aracı medyadır. Ancak siyasi iletişim çalışmaları ile siyasi propaganda arasında ince bir çizgi bulunmaktadır. Laswel, iletişim alanında kavramsal ve kuramsal olarak propaganda üzerine yaptığı çalışmalarla bilinmektedir. Laswell, propagandayı siyasi süreçte sunumların yönlendirilmesiyle insan eylemlerini etkileme tekniği olarak tarif etmektedir.²⁹⁸ Propaganda, birçok sosyal bilimci tarafından olumsuz bir anlamda değerlendirilen tekniktir. Çünkü belli bir amacı kitlelere kabul ettirmek için yarı yalan ya da yanlış simgesel içerikler kullanılabilir. Ayrıca kamuoyunu denetlemeyi amaçlayan bir tekniktir ve tekniğin ahlaki yönü yoktur. Bu anlamda demokratik toplumlarda siyasi iletişim çalışmaları yapılırken, demokratik olmayan ülkelerde ise

²⁹⁴ Touraine, *ibid*, s.220.

²⁹⁵ Süleyman İrvan, *Medya Kültür ve Siyaset*, s.144.

²⁹⁶ Füsün Alver, *Gazetecilik Bilimi ve Kuralları, Gazetecilik Kuram Tasarımlarının Türkiye’deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sinama Denemesi*, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011. s.399

²⁹⁷ Süleyman İrvan, *age*, s.157.

²⁹⁸ Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1. Baskı, 1996, s.150.

propaganda teknikleri kullandığına işaret edilmektedir. Açık ve örtülü propaganda teknikleri bir stratejiyle uygulandığında, siyasi karar alıcılar toplumsal desteği arkalarına almışlardır.²⁹⁹ Tarihsel süreçte otoriter ve totaliter sistemlerin yoğun olarak kullandığı propaganda teknikleri, siyasi karar süreçlerini siyasi iktidar lehine geliştirmekte, “medya ninnileri” ile kamuoyu adeta uyutulmaktadır.³⁰⁰ Siyasi iktidarın propaganda aracı haline gelen medya kuruluşları ise hiç şüphesiz demokratik işlevlerini yerine getiremez.

Siyasal iletişimde siyasetçiler, medya ve yurttaşlar olarak üç ana faktör vardır. Siyasal iletişimde seçim çalışmaları medyada adil ve eşit koşullarda gerçekleşme imkanı bulabilirken, propaganda çalışmalarında siyasi iktidarın elinde bulunan imkanlar nedeniyle eşitsiz bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu seçimlerin meşruiyetine gölge düşürmekte, demokrasinin ihtiyacı olan bilinçli yurttaşın doğru ilgiyi edinmesini engelleyerek tercihlerini etkilemektedir. Anayasa’nın 90’ıncı maddesine göre SPY ve seçim yasasında hala siyasal iletişim çalışmaları yerine siyasi propaganda kelimesi kullanılması, ülkenin demokratik seviyesini ve yurttaşın bakışını göstermek açısından dikkat çekicidir.³⁰¹

Modern toplumlarda iktidarın yeniden üretimi, baskıcı yollarla ya da zor kullanarak değil, rıza kazanılarak sağlanmaya çalışılmaktadır. Gramsci’nin ‘hegemonya’ kavramı, sınıflar arası iktidar ilişkilerini ve iktidarın sürdürülmesine yönelik bir kavram olsa da, tüm iktidar biçimlerini kavramada genel bir çerçeve sağlaması bakımından önemlidir. Hegemonyayı sağlamak için medya, rızanın üretildiği en etkili araçtır. Siyasi meşruiyetin söylemsel alanı olan medya araçlarında, halkın desteği alınarak hegemonyanın sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Gramsci, hegemonyayı yıkmak için bağımlı sınıfların kendi hegemonik alanlarını oluşturmalarını önermektedir. Onun önerisi medya merkezli güncellendiğinde ayrıca medyanın siyasi, toplumsal ve bilişsel tüm alanlardaki etki ve gücü göz önüne alındığında, sivil toplum ve aydınlar için bir nevi alternatif kamu medyaları oluşturmaya davet gibidir. Alternatif medya oluşumları için geliştirilen çözüm arayışları, medyanın demokrasiye olan olumsuz etkilerini bertaraf etmeye yönelik çabalar olmak bakımından değerli bulunmaktadır.

Althusser’in ‘devletin ideolojik aygıtları’ kavramsallaştırmasında Marxçı yaklaşımda ‘yanlış bilinç’ olarak ifade edilen ideoloji, bireyleri somut özneye dönüştürür. Sistemin ve ideolojinin işleyişinde somut özneye yapılan çağrının demokratik seçim kampanyalarında da sık sık kullanıldığı unutulmamalıdır. Basın, devletin baskı araçlarından farklı olarak ideoloji ile işleyen devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak görülmektedir. Basının özel ya da resmi olması ise önemli değildir. Önemli olan devletin ideolojik aygıtlarının yönetici sınıfın ideolojisi ile işleyişidir. Ve hiçbir sınıf devletin ideolojik aygıtları içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz.³⁰² Birbirinden ayrı görünen okul, din, aile ve haber alma gibi ideolojik aygıtlar, aslında birbiriyle örtük bir işbirliği içinde bulunarak sistemde var olan üretim ilişkileri ve ideoloji, kendini yeniden üretmeye devam eder. İşte bu nedenle, anti demokratik görünmek istemeyen her yönetim rızayı kazanmak için ideolojik araçları tercih eder. Bu yaklaşımda edilgen bir ideolojik aygıt olarak görülen medya, siyasi iktidarların araçsallaştırması sonucu demokrasi üzerinde olumsuz bir

²⁹⁹ Nazife Güngör, *İletişim Kuramları Yaklaşımları*, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2018, s.375.

³⁰⁰ Nurdoğan Rigel, *Medya Ninnileri*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1994.

³⁰¹ H. Emre Bağcı, “Medya ve Demokrasi”, *Independent Türkçe*, 24. Ağustos 2019, çevrimiçi erişim, <https://www.indyturkish.com/node/19681/türkiyeden-sesler/medya-ve-demokrasi>.

³⁰² Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s.36.

işlevselliğe sahip görünmektedir. Keane’ye göre de günümüzde tüm demokratik rejimlerin göbeğinde despotizm nüveleri bulunmaktadır: “Siyasal otoriteler, medyanın devlet cephaneliğine aksesuar olmaktan öte yararlı ya da meşru bir işlevi olmadığını düşünürler. Medya gayet belirgin bir siyasal rol oynamak durumunda kalır.”³⁰³ Yeni bir siyasal sansür dönemine, “Demokratik Leviathan” adını veren Keane’nin iddiaları, medyayı araçsallaştırılması üzerine kuruludur. Medyanın araçsallaştırılması sürecinde iktidar mülakat, fotoğraf çekme, günlük bültenler, basın toplantıları, brifingler gibi birtakım teknikler uygulamaktadır. Teknikleri uygulamada kulis haberleri ya da sızdırılan kasıtlı yönlendirici haber yaptırılabilirdiği, hangi muhabirlerin, ne soracağı, konuların kapsamının belirlendiği de bilinmektedir. Siyasi iktidarın haksız ya da aleyhte olarak algıladığı haberler için medyayı cezalandırabilirdiği ya da bazı medya gruplarını dışlayabilirdiği de görülmektedir.³⁰⁴ Bu bağlamda Keane, gazetecilerin kariyerleri ile siyasi iktidar hakkındaki eleştirel görüşleri arasında bir seçim yapmalarının istendiği hatta yönetime karşıt görülen medya kuruluşlarının resmi kaynaklara erişimi önlendiğini belirtmektedir. Siyasi sansürün değişen biçimleri aynı zamanda mesleki etik olarak gazetecilik mesleğini olumsuzluklarla karşılaştıran sonuçlar üretmektedir. Genel itibarıyla siyasal iktidarlara için medya, toplumun ulaşabildiği bilgi ve haberleri denetleme araçları şeklinde bir anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla medya ve siyasetin iç içe geçtiği birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği karşılıklı etkileşimli dinamik bir süreçte medyanın demokrasi üzerinde olumsuz etkilerinin neler olabileceği geniş bir tartışma konusudur.

Bir takım karar alma süreçlerinden sonra medyanın ürettiği içeriklerin oluşturduğu gündemin temsili niteliğinin siyasi katılıma sağladığı olanakları tartışırken, siyasi iktidar ve medyanın üretim pratikleri ilişkisinde birçok sosyal ve ekonomik etkeni göz önünde bulundurmak gereklidir. Foucault’un deyimiyle, “bugün her yerde olan iktidarı” sadece devlet yaptırımları, sansürü, yasaklaması, denetimi olarak düşünmek var olan demokrasi sorununu basite indirgeyici bir yaklaşım olacaktır. Ancak siyasal iktidar, tüm iktidar biçimlerini kapsayan bir iktidar biçimidir. Buradan yola çıkarak, siyasi iktidar ve medya ilişkilerinin grifit yapısı, güçlerini değişen konjoktüre göre birbirlerinin lehine ya da aleyhine kullanmaları, kamuoyu tartışmalarının kanallize edilmesiyle sonuçlanır. Demokratik ölçülerde kamuoyunun oluşturulması ve yansıtılması işlevini yerine getiremeyen medya demokrasiyi bu bağlamda da olumsuz etkilemektedir.

Ayrıca devlet müdahalesi olmadığında dahi, ekonomi politik yapısı dikkate alındığında medyayı özerk ve bağımsız olarak nitelenmek doğru olmayacaktır. Siyasi ve ekonomik yapıların ilişkisi ve bağlantıları göz ardı edilerek yapılacak çıkarsamalar, ideal demokratik medya kuramlarının uygulanabilirliği sorununu akla getirmektedir. Daha açık bir ifadeyle yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olan medyanın ve devlet müdahalesi de yoksa neden demokratik ödevlerini yerine getirmediği ya da getiremediği en temel sorudur. Bu temel sorulara kısaca ve kolayca cevap verememek, sorunun çok boyutlu ve karmaşık yapısını gözler önüne sermektedir.

Siyasi ve ekonomik iktidar ilişkileriyle değerlendirildiğinde editöryal bağımsızlığı olmayan medyanın gündemi belirleme gücü, siyasi tercihleri etkilediği için siyasi sonuçlar doğurmaktadır. Medya örgütünün değişen yapısı dışında haberler ve çeşitli programlar bir taraftan siyasi sistem ve aktörleri, diğer yandan reklam ekonomisi yönlendirmesi ve baskılarına maruz kalmaktadır. Ülkemizde yoğun olarak medya yapı sahiplerinin ekonomik ve siyasi beklentileri doğrultusunda haber üretimi

³⁰³ Keane, *age*, ss.99-105.

³⁰⁴ Keane, *age*, ss.96-100.

gerçekleşmekte, dengeli haber yapma, nesnellik ve toplumu bilgilendirmeden uzaklaşmaktadır.³⁰⁵ Gazetecilik eylemi, mesleki norm ve etikten soyutlanarak toplumsal rolünü kaybetmektedir. Kamu sözcüsü ve gözcüsü niteliğini kaybeden medyada, siyasi temsilcilerin gerçekleştirdiği hakimiyet savaşları medyanın demokrasiye olan olumsuz etkilerini pekiştirmektedir. Bu durum özellikle demokrasisi kurumsallaşmamış, yurttaşlık bilinci zayıf, mesleki örgütleri yeterli olmayan ülkelerde tespit edilmektedir.

Bireyi merkeze alarak yapılan medyanın bilgilendirme ve temsil iddiası, iktidar seçkinleri³⁰⁶, siyasi partiler, baskı grupları, çıkar grupları gibi kolektif ve örgütlü oluşumlar göz ardı edildiğinde medya ve demokrasi ilişkisini anlamlandırmakta yetersiz kalınmaktadır. Çünkü iletişim sürecinde temsil etme gücünü elinde bulunduran örgütlü oluşumlar, temsili kendi söylemi doğrultusunda bizzat inşa etmektedirler. Medya profesyonelleri tarafından bu ilişkiler ağı ve ortamında oluşturulan gerçeklikte, aslında temsil edilen halkın çıkarları değildir. Aksine belli bir ideolojik ve ekonomik yapılanmanın sonucu olarak temsil ve bilgilendirme, medya manipülasyonuna dönüşmektedir. Medya doğru bilgileri aktardığı, çatışan görüşleri tartışma alanı sağladığını iddia etse de gerçekte; tartışmayı kendi meşru sınırları içinde ve iktidar yapılarına toplumsal muhalefeti içermeyen yapılar üzerinde temellendirerek yapay bir rıza biçimi inşa etmektedir.³⁰⁷

Öte yandan medyanın bilgilendiren, aktaran, yayan değil, siyaseti bizzat biçimlendirmesi sorunu “medyakrasi ya da medya demokrasisi” olarak adlandırılmaktadır. ABD ve birçok Batı ülkesinde siyasal sistemin ve aktörlerin ana akım medyanın kodlarıyla hareket ettikleri iddia edilmektedir. Medyadaki ana akımın, siyasi ve kültürel kodlarının sürekli onaylandığını ve güçlendiğini düşünmesi, medya sisteminin siyasi sisteminin kurallarının yerini almasıyla sonuçlanacaktır. Medya demokrasisinde konusuz siyaset³⁰⁸ üretilmektedir. Parti demokrasisinden medya demokrasisine evrilen süreçte ise siyasetin içeriğindeki değişimler demokratik kriterler ve demokrasi tehlikeye girmektedir.

Bu teze göre, medya demokrasisi siyasi alanda kendi kuralları, sınırlamaları, nüfuz alanları ve seçenekleriyle yeni bir siyasi oluşumdur. Medya demokrasisi, kamuoyu, medyada boy gösteren siyasi aktörler ve sürekli yayınlanan kamuoyu yoklamalarından oluşan bir üçgende gerçekleşir.³⁰⁹ Siyasi partileri tabana bağlayan kanalların azalması ve parti liderleri özelinde görsel içeriklerle siyasetin medya üzerinden dolayımlanması siyasal alanın medyada sahnelenmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu şekilde kamuoyu, siyasal kamusal alan yokluğunda ve medyada gerçekleşmektedir.

³⁰⁵ Alver, *Gazetecilik Bilimi ve Kuralları*, s.469.

³⁰⁶ Wright C. Mills, *İktidar Seçkinleri*. çev. Ünsal Oskay. Birinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974

, ss.11-120; Mills’e göre, “iktidar”, bir toplumda sayıca az olan seçkinlerin büyük çoğunluk üzerindeki tahakkümü ve egemenliğidir. Mills’e göre (1974: 11), Amerikan toplumunda iktidar, siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda toplanmıştır. Ayrıca iktidar seçkinlerinin kitle haberleşme araçlarını önemsediklerini ve onların kendi ellerinde olmasını istediklerini dile getirmiştir. Ona göre (1974:119), “iktidarları ve servetleri, sahip oldukları ünlerini açacak ölçülere varan pek çoklarının yaptıkları ilk iş, kitle haberleşme araçlarına el atmak ya da bunları kendi denetimleri altına almak olmaktadır. “Kitle iletişim araçları, iktidar seçkinlerinin çıkarlarına göre bireylerin hayat biçimlerini düzenlemeye ve zihniyetlerini yönlendirmeye girer. (Mills, 1974: 441). “Kitle haberleşme araçları bireylerin kendi dev ve küçük dünyalarından çıkıp daha büyük ve gelişkin dünyalara yükselmelerine yaramadığı gibi kendi dünyalarında kendi başlarını dinleyip sorunlarına kendilerince birtakım çözümler bulmalarını da güçleştirmektedirler”

³⁰⁷ İrvan, *age*, s.168.

³⁰⁸ Thomas Meyer, *Medya Demokrasisi*, çev. Ahmet Fethi, 1. Basım, İstanbul: Köprü Kitapları, 2014, s.37. Konusuz siyaset, herkesin anlayabileceği şekilde kamuya açıklanmış politika boyutundan yoksun kurmaca olaylardır.

³⁰⁹ Meyer, *ibid*, s.15.

Dahlgren'a göre siyasal kamusal alan, medya kurumları, medya temsili, sosyal yapı ve sosyo-kültürel etkileşim olmak üzere 4 boyutta gerçekleşir.³¹⁰ Bireyleri özerk karar veren bir konuma koyan bir siyasal kamusal alan olmadan, demokrasi olanakları azalmaktadır. Siyasal alanda yeterince bilgilenmemiş, ilgisiz yurttaşların ise medya metinlerindeki kodları tartışmacı okumaları mümkün görünmemektedir. Eleştirel medya okumaları ya da müzakereci okuma³¹¹ yapmayanlar için siyasal düşünceleri medya metinleri oluşturur. Bu nedenle şeffaf bir medyada her yurttaşın siyasette olan biteni ve önemli sosyal süreçleri tüm farklı görünümüyle öğrenme, bilme, anlama ve yorumlama şansı olmalıdır. Siyasal olayları sadece olduğu gibi vermek bile çok etkili bulunmaktadır. Medya metinleri kamuoyu için doğru siyasal bilgilenmeyi ve değerlendirmeyi sağlamadığı takdirde, serbest seçimlerin varlığı ve siyasi partilerin rekabeti, demokrasiyi gerçekleştirmeye yetmemektedir.

Habermas'a göre toplumun bir alanı diğeri üzerinde kendi sisteminin kurallarını dayatmaya başladığında, sömürgeleştirme başlar. Medya demokrasisinde, medya sisteminin kuralları ve işleyişiyle siyaseti sömürgeleştirdiği, profesyonel medya stratejileri kullanılarak, sahte siyasi amaçlara uygun içeriklerle halkın olgunlaşmamış kanılarını sabitleştirdiği, öte yandan kamusal tartışmaya zaman tanımayan bir hızla siyasi parti ve örgütleri pasifize ederek siyaseti çoraklaştırdığı iddia edilmektedir. Siyasal iktidar, medya karizmasına sahip siyasi aktörler, medya ve kamuoyu yoklama şirketleri arasındaki ilişkilerle şekillenirken, siyasal katılım ve tartışmalar gereksizleşmektedir.³¹² Tüm bu çıkarsamalar sonucunda demokrasinin başlıca unsurlarından siyasi temsil ve katılımın engellendiği, kamusal tartışmaların yönlendirilerek siyasi alanın daraltıldığı ve siyasi bilincin manipüle edildiği medya sistemlerinin demokrasiye de demokratik bilince de zarar vermesi kaçınılmazdır.

Türk medyası sisteminin tarihsel sürecinde ise diğer başat sosyal sistemlerden siyaset ve ekonomi sistemleriyle olan ilişkisinde rekabet, iktidar ve çıkar mücadeleleri olduğu bilinmektedir. İktidarı uygulama ve koruma mücadelesi, medya sisteminin kendi içinde de sürmektedir. Medya ve iletişim pazarına egemen olmak, dağıtım ve reklam tekelleri oluşturmak ve siyasi iktidarla olan gizli ekonomik çıkar ilişkileri nedeniyle birçok medya grubunun birbiriyle etik olmayan mücadeleleri, demokratik ilkelerden ziyade ekonomik çıkar ve siyasi karşıtlık temelli öncüllerle yayın politikası geliştirmesi, kurumsallaşmış sosyal haklardan yoksunlaşan örgütsüz medya çalışanları, oto sansürle sosyal rolü ve gücü değişen gazetecilik pratikleri, Türk medyasının demokrasi ile ilişkilerinde olumsuz işlevler sergilenmesinin nedenleri arasındadır. Aynı zamanda Türk siyasal sisteminin belirlediği hukuksal çerçevede anayasa, basın yasası ve ceza yasası Türk medyasındaki gazetecilik eyleminin özgürlüğünü sınırlandırmaktadır.³¹³ Türk medya yapısı, siyasi sistem ve siyasi kültürün demokratik ölçütleri öncelememesi nedeniyle de resmi ya da gayri resmi olarak sınırlandırıldığından, bu haliyle demokrasinin işlemesini ve çoğulculuğu sağlayamamaktadır.

³¹⁰ Keane, age, s.23.

³¹¹ Stuart Hall, alımlama analizi tekniğinin geliştirilmesine katkıda bulunarak, medya metinlerini okumada egemen okuma, müzakereci okuma ve muhalif okuma kavramlarını getirmiştir.

³¹² Keane, *ibid*, s.166.

³¹³ Alver, age, s.496.

3.4. Medya ve Demokrasi İlişkisinin Öznesi: Kamuoyu

İngilizce “public opinion” kavramının karşılığı olarak kullanılan kamuoyu kavramı, Osmanlıca’da “efkâr-ı âmmе” ya da “efkâr-ı umumiye” olarak geçmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK), kamuoyu kavramını “bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu”³¹⁴ şeklinde tanımlamasına karşın, oy kelimesi, “düşünce, kanaat” anlamında kullanılmaktadır. Kamuoyunun tarihsel süreçte bilinen en az 50 tanımı³¹⁵ olmakla birlikte, kamuoyunun olmadığını iddia eden düşünörlere de rastlanmaktadır.³¹⁶ Genel olarak bakıldığında kamuoyu olgusu, kamunun genel iradesi ve düşüncesi olarak değeriendirilse de asıl tartışmalar kamuoyunun gerçekliği, etkisi ve denetimi üzerinde d6nmektedir.

Tarihsel süreçte geriye doğru gidildiğinde Platon için kamuoyu, “Devlet” adlı eserinde kullandığı mağara metaforunda insanların ateşin gölgelerini gerçek sandıklarından hareketle, kanaatlerin aldatici ve gerçekten uzak olduğu, gerçeğin sadece filozoflara emanet edilmesi gerektiğı düşüncesine dayanır. Platon’da halkın kanaatinin değeri tartışmalıyken, Aristo için kamuoyu “kalabalığın ortaklaşa bilgeliğı”dir. Tek başına doğru karar veremeyenlerin ortaklaşa daha iyi karar verebileceğine güvenen Aristo’da kamuoyu, siyasete ilgi duyan bireylerin ortaklaşa görüş bildirerek siyasete dahil edildiğı bir araçtır. Roma’da ise kamuoyuna verilen önem, “Halkın sesi, Hakkın sesidir.”³¹⁷ sözü ile ortaya konmaktadır.

Kamuoyu, kamuyla ilgili politikaların oluşturulması, denetlenmesi ve eleştirilmesine halkın da katılımın sağlanması anlamında ilk kez Rousseau tarafından kullanılmıştır. Kamuoyu bu noktada bir yargı merciidir ve onun tarafından kınanmaktan kaçınmak gerekir. Sir William Temple ise İngiltere’de kamuoyu ile ilgili öncü nitelikteki çalışmasında halkın kanaatinin çok çabuk yanıtlılabileceğini belirterek, kamuoyunu küçük bir azınlığın çoğunluğu yönetmek için yararlandığı bir güç olarak tanımlanmaktadır.³¹⁸

Kamuoyunu, belirli bir sorun karşısında ilgili verileri tartışarak bilinçli rasyonel sonuçlara varan insanların ulaştığı kanaatler olarak tanımlamak yeterli değildir. Daha sonra yapılan bilimsel araştırmalarda kamuoyunu oluşturan bireysel kanaatlerin oluşumunda kişilik özellikleri, sosyal çevre, yüz yüze yapılan temas, kanaat önderleri ve kitle iletişim araçlarının etkisi saptanmıştır.³¹⁹ Kamuoyunun oluşmasına olanak sağlayan diğer araçlar; siyasal liderler, siyasal partiler, baskı grupları ve sivil toplum örgütleridir. Yalnızca kitle iletişim araçları veya medya, tüm diğer araçların kendini ifade edebilmesi ve buluşabilmesinin ortak alanı olarak ön plana çıkmaktadır.

‘Halk egemenliği’ kavramının gelişmesiyle kamuoyu, uygulamada halk egemenliğinin bir unsuruna dönüşmüştür. Demokrasi ve oy hakkının genişlemesi, basının özgürleşmesi, halkın yönetime katılması, iletişim ve teknolojideki gelişmelerle kamuoyunun ne düşündüğü, nasıl ölçüldüğü ve yönlendirilmesi daha da önemli hale gelmiştir.

³¹⁴ Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu*, 1. Cilt, 9. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s.673.

³¹⁵ Amerikalı bilim insanı Harwood Childs, 1965 yılında bulduğı elli civarında kamuoyu tanımını bir kitapta topladı.

³¹⁶ Pierre Bourdieu’nun Public Opinion Does Not Exist²³ [Kamuoyu Diye Bir şey Yoktur] adlı eseri bulunmaktadır. Bourdieu, politik çıkarların hizmetindeki medya yoluyla gerçekleştirilen kamuoyu araştırmalarının bilimsel olmadığını ileri sürmektedir.

³¹⁷ Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, çev. S.Kemal Angı, Ankara: Dost Yayınları, 2005, s.155.

³¹⁸ Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, s.19.

³¹⁹ Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, 58. Baskı Ankara: Serbest Akademi, 2019, ss.162-165.

Zamanla kamuoyuna çoğunlukçu demokrasi anlayışına neden olabileceği noktasında eleştiriler gelmeye başlamıştır. 19. yüzyılda Tocqueville, Amerika’da sayısal çoğunluğun iradesi ile seçilen iktidarın, tek sesli basına yol açtığında oluşan kamuoyunun karşı konulmaz bir güç hale geleceğine dikkat çeker. Baskın kamuoyunun dışına çıkılması durumunda birey, tecrit edilerek yanlış düşündüğüne ikna olmaya hazır hale gelir. Kamuoyunun farklı düşünenleri ezmesi, kuşatması sonucu siyasal haklarından bile şüphe eder duruma gelen bireyler, siyasal zorlamaya gerek kalmaksızın susarlar.³²⁰ Tocqueville, basının çoğunlukçu yaklaşımının kamuoyunun görüşlerinin içeriğinin değişmesini engellendiğine vurgu yaparak, kamuoyu ve basın özgürlüğü ilişkisine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu anlamda kamuoyunun denetim işlevi, demokrasi açısından her zaman olumlu bir duruma işaret etmemektedir.

Kamuoyuna yönelik bir başka önemli eleştiri liberal felsefeci J. S. Mill (1806-1873) tarafından getirilmiştir. Mill, eleştirilerinde hem çoğunluğun diktasıyla ilgili uyarıda bulunmakta, hem de çoğunluğun fikri olarak gördüğü kamuoyunun birey üzerinde bir çeşit baskı aracı şeklinde yorumlamaktadır. Çünkü, çoğunluğun düşüncelerinin hatalı olması durumunda, bu yanlış gören azınlık susar veya susturulursa tüm toplum tehlikeye düşecektir. O nedenle Mill, “Tüm insanlık biraya gelse de tek bir aykırı düşünce susturulmamalıdır.” demektedir. Düşünürlerin de vurguladığı üzere, çoğunluğun sesi olduğunu iddia eden medya yapıları, çok sesliliğe ve farklı kamuların görüşlerine yer vermezlerse, kamunun bir bölümünü dışlamış olmaktadırlar. Ancak toplumda herkesi ilgilendiren sorunların ele alınması, toplumun ortak çıkarının sağlanması için görüş alışverişinde bulunabilmesi ve bilgilenmesinde, tartışmaların gerçekleşeceği en elverişli sosyal alan yine medyadır.

Sartori için basın, kamuoyunun şekillenmesinde önemli bir araçtır. Ona göre basın, haberlerin halka ulaştırılmasına olanak sağlayıncaya değin de anlamlı bir kamuoyu oluşturulamamıştır. Bu bağlamda medyanın da siyasal iktidar ve kamuoyu ilişkisinde çok önemli bir fonksiyonu olduğu görülmektedir.

Kamuoyu ve demokrasi ilişkisi incelenirken iletişim teknolojilerinin gelişiminin bir sonucu olarak incelemenin odak noktası medya olmaktadır. Bunda yer verdiği haberler, siyasi tartışmalar ve bilgiler ile gündemi belirleme gücü yatmaktadır. Medyanın gündem belirleme görevi yaptığını savunan B. Cohen’in (1963) çalışmasından yola çıkarak McCombe, Shaw (1973) ve diğerleri tarafından geliştirilen görüşe göre, kitle iletişim araçları halka “ne düşüneceklerini söylemede” çoğu kez başarılı olmayabilir; fakat izleyicilerine “ne hakkında düşüneceklerini” anlatmada çok başarılıdır. Başka bir deyişle, kitle iletişim araçları, kamuoyunun tartışacağı konuları belirlemek için gündem hazırlarlar.³²¹

Medyada sürekli tekrarlan haber ve konular, kamuoyu için zamanla gerçek toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunlarını unutturacak bir boyuta gelebilir. Bazı gruplar ya da kişiler diğerlerine göre ön plana çıkarılabilir. Örneğin seçim dönemlerinde tüm siyasi partilerin medyada yer alıp almadığı, nasıl ve ne kadar yer aldığı, nasıl temsil edildiği, toplumsal sorunların hangi bağlamda ele alındığı demokratik süreçte önemlidir. Günümüzde siyaset giderek medya alanları aracılığıyla kurulduğundan siyasi kültürün ve siyasal toplumsallaşmanın aracı medya olduğunda, gündemin nasıl ve ne şekilde belirlendiği siyasi tutum, karar alma ve siyasi katılıma etkisi bakımından çok önemli hale gelmektedir.

³²⁰ Tocqueville, *age*, ss..201.

³²¹ Erdoğan ve Alemdar Korkmaz, *Öteki Kuram*, s.180.

Gündem ortaya konulurken yanlış bilgi (mezenformasyon), eksik bilgi (dezenformasyon) ve (yönlendirme)manipülasyon tekniklerinden yararlanılabilir. Korku, şiddet ve değerler kullanılarak üretilen söylemle de akılla değil duygularla yönetilen bir ileti süreci başlatılabilir. Haberlerin ve bilgilerin söylemi ve önem sırası belirlenerek sunulması, gündemde en fazla yer alan konuların önemli olduğu algısı oluşturur. Bu şekilde halkın ilgisi belli konulara çekilerek enformasyon denetlenmektedirler. Gündem belirleme teziyle, iletişim bilimi literatüründe kullanılan haber süzgeci, eşik bekçiliği ve kapı tutuculuğu³²² kavramları da aynı işlevi görmektedir. Tüm bu kavramsallaştırmalar, medyanın kamuoyunun oluşumunda ve yönlendirmesindeki etkisine işaret etmektedir.

Kamuoyunun oluşum ve gelişim sürecinde medyanın gündemi belirleme gücünden yola çıkılarak geliştirilen suskunluk sarmalı hipotezinde kamuoyunun büyümesi ve yaygınlaşması, toplumun bir suskunluk sürecinden geçtiği savıyla açıklanmaktadır.³²³ Alman sosyolog E. Noelle-Neumann tarafından geliştirilen hipoteze göre, geniş alanlara yayılmış, anonim, erişilmez, etki altına alınamaz kamuyu temsil eden medya, tek yönlü ve dolaylı kamusal iletişimdir. Birey kendisini medya karşısında aciz hissetmektedir. Medyanın görüşünü paylaşan küçük bir azınlık bile olsa, bu azınlık konuşmaya daha fazla eğilimlidir. ‘Sessiz çoğunluğu’ oluşturan diğerleri ise medyada azınlık olduklarını gördüğünde susmayı tercih etmektedirler. Var olandan daha zayıf olduklarını sanan sessizlik sarmalındaki çoğunluk, bazı toplumlarda bazı görüşlerin yok sayılması ya da yok olmasını sağlamaktadır.

Medyadaki kamuoyu sürecindeki hareketlerin suskunluk sarmalında gerçekleşmekte olduğuna ilişkin görüşte, kanaat üreticisi kabul edilen medyaya sarmalın içindekilerin karşı gelme ya da etkili olma imkanları yoktur. Medya suskunluğun sarmalıyla azınlığın sesini kesmesini hızlandırmaktadır.³²⁴ Genel kanaate aykırı ya da medya yapılanmalarındaki eşik bekçilerine ters düşen kişiler karşısında medya, “teşhir direği” olarak da kullanılabilir.³²⁵ Olumsuz olarak teşhir edilen bireyin, medyanın araçları karşısında zayıf kalmaması mümkün değildir.

Çoğunluğun sesi olduğu ve görüşlerini yansıttığı iddiasıyla medyanın bir söylemsel çerçeve çizmesi, kamuoyuna ve siyasal hayatın diğer unsurlarına etki etmektedir. Kamuoyunun bir bölümünün suskunluk sarmalına girmesi, seçim süreçlerinde oy verme davranışına etki edeceğinden demokrasinin temsil kabiliyetine de zarar vermektedir. Bu nedenle suskunluk sarmalının etkisinde gerçekleşen bir kamuoyu, demokrasi ideali ile çelişmektedir. Öte yandan medyadaki suskunluk sarmalı ya da teşhir direği, kamuoyu yoklamalarının doğru sonuçlar vermesini engelleme olasılığı ile birlikte sürpriz seçim sonuçlarını ortaya çıkmasına açıktır.

Suskunluk sarmalının bir diğer etkisini medya üzerinden gerçekleşen siyasal iletişim çalışmalarında görmek mümkündür. Türkiye’de yoğun olarak medyanın gündemi, siyasi parti liderlerinin üst düzey yöneticileri ve sözcüleri tarafından oluşmaktadır. Özellikle iktidar ve ana muhalefet çizgisinde gelişen polemiklerde iletişim, kamuoyunun olmadığı şekilde tek yönlüdür. Çoğunluğun dışında kalanlar, medya gündemini takip ettiklerinde birincil siyasi tercihlerini kamuoyu

³²² Kapı tutucularının enformasyon denetimi haberleri seçme, şekillendirme, ortaya koyma, ele alma, zamanlama, kısıtlama, vermeme ve tekrarlama ya da tekrar ele el almama ile ilgili kararları ile gerçekleşmektedir..

³²³ Elisabeth Noelle-Neuman, *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Birinci Baskı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998, s.178.

³²⁴ İrfan Erdoğan-Alemdar Korkmaz, 2005, s.203.

³²⁵ Neuman, *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*, s.179.

araştırmalarında bile dile getirmekte zorlanmaktadırlar. Suskunluk sarmalına giren ya da medya gündemiyle görüşleri ve tercihleri uymayan kesimler, tercihlerini sakladıklarından kamuoyu yoklamalarında kararsız seçmen sayısı da artmaktadır. Araştırmalar ve yoklamalarda kararsız seçmen olarak nitelenenlerin sayısının yüksekliği kamuoyunun medyada yansıtılmasında bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamuoyu araştırma sonuçlarını takip eden kararsız seçmenin, şirketlerin araştırma sonuçlarına göre ön sıralarda yer alan ya da kazanmaya yakın siyasal parti ya da adaylardan yana tavır göstermesine Gözde Taraf Etkisi (Bandwagon Etkisi)³²⁶ denmektedir. Seçim barajlarının yüksek olduğu ülkelerde seçmenlerin, kendileri gibi düşünenlerin olmadığı ya da tercihlerinin siyasi bir gerçekliğe kavuşmayacağı gerekçesiyle, bu tarz seçim davranışlarını daha yoğun olarak sergilemekte olduğu düşünülmektedir. Kamuoyu araştırmalarındaki kararsız seçmen oranlarının yüksek oluşu ve seçim sonuçlarındaki sürpriz sonuçlar, siyasal sistem ve alandaki sorunların yanı sıra, suskunluk sarmalındaki bireylerin varlığının medyadaki görünürlüğüne yansımadağını kanıtlar niteliktedir.

Kamuoyunun oluşumu ve niteliğinin, içinde bulunan siyasal sistem ve siyasi kültür ile de yakın bir ilişki bulunduğu açıktır. Demokrasi kuramcıları, demokrasinin temel şartlarından biri olarak özgür bir kamuoyunun varlığının gerekli olduğu konusunda hem fikirdirler. Özgür kamuoyunun önemi, sisteme gösterilen rıza ile arasındaki bağlantıdan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle demokrasi ve kamuoyu ilişkisi iletişim çağında daha önemli hale gelmektedir.

Demokrasiler, rızanın en asgari serbest ve özgür seçimlerde ortaya çıktığını temel alırlar. Sartori'nin ifadesiyle de demokratik sürecin özünü oluşturan seçimler rızanın varlığını kanıtlar. Kamuoyunun somutlaşmış hali, halkın kanaatlerini yansıttığı oy verme davranışında ortaya çıkar. Zaten demokratik sistemlerde kamuoyunun kendisi siyasal güçtür. Siyasal karar alıcılar ve aldıkları kararlarla kamunun düşüncelerini önemsemek zorundadırlar. Sağlıklı demokratik bir süreçte yöneticiler bu nedenle kamuoyuna karşı bir sorumluluk geliştirir. Kamuoyu siyaset ilişkisinde medyada çeşitli kamuların temsili ve ifadesinde bir uzlaşma zemini sağladığında demokrasinin işlerlik kazanabilecektir.

Demokrasinin kökleşmediği yönetim biçimlerinde ise çok partili bir sistemde serbest ve özgür seçimler yeterli gelmez. Kamuoyunun demokratik öncüllerle oluşması için siyasal iletişim sürecinde, özgür ve bağımsız bir medya yapısı, bağımsız sivil toplum kuruluşları, farklı çıkar ve grupların oluşturduğu farklı kamular bulunmalıdır. Bu etkenlerin yokluğunda veya yeterince güçlü olmadığı yönetimlerde, bilgilerin farklı kaynaklardan meşru yollarla ve ortamlarda paylaşıp değerlendirilmesi gerçekleşmeyeceğinden kamuoyu da sağlıklı bir şekilde oluşamaz.

Otoriter sistemlerde ise kamuoyu oluşturulmaktadır. Kamuoyunun tek yönde oluşturulması için eldeki tüm imkanlar kullanılmaktadır. Eğer kamuoyunda propaganda ile tamamen ortak bir görüş inşa edilirse, karşı konulması güç bir iktidar doğacaktır.³²⁷ Bu nedenle otoriter yöneticiler, siyasal görüşlerinin tüm toplum tarafından benimsenmesi için medya sistemini tekipleştirmek istemektedir. Bu şekilde iktidarla uyum içinde ya da çatışmadan kaçınan bir medya sisteminde, kamuoyu oluşturulmakta ve inşa edilmektedir.

³²⁶ Catherine Marsh, "Back On The Bandwagon: The Effect of Opinion Polls On Public Opinion", *British Journal of Political Science*, 15/ 1 (1985), ss 51-74.

³²⁷ Russel, *İktidar*, s.16.

Kamuoyunun özgürce oluşabilmesi için tüm yurttaşların farklı bilgi kaynaklarına özgürce ulaşma imkanı olmalıdır. Aristo'nun ifadesiyle ortaklaşa bilgelik oluşabilmesi için yurttaşlar, yönetimlerin ne yaptığını, ne yapabileceğini ve ne yapmaları gerektiğini farklı bilgi kaynaklarından tespit edebilmelidir. Yurttaşlar, rekabet halindeki çıkar grupları, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve farklı medya grupları arasındaki tartışmaları takip edebilme imkanına sahip olmalıdır. Olması gerekli görülen tüm demokratik kurum, oluşum ve imkanlara rağmen kamuoyunun yine de tamamen özgür ve eşit bir şekilde oluştuğu düşünülmemelidir. Demokratik yönetimlerde bile demokrasi idealleri ve değerleri pratikte sapmalara uğramaktadır. Çünkü kamuoyunu etkileyen ve oluşturan farklı grupların ya da kamuların elindeki imkanlar eşit değildir. Özellikle ekonomik güce sahip büyük gruplar ve örgütler, medyaya ulaşmada, etkin kullanmada ya da gösteri yapma ve örgütlenme gibi kamuoyu oluşturma yöntemlerinden yararlanmakta avantajlıdırlar. Türkiye bağlamında “Ancak bir kısım kanaat bütünlerinin yaygın ve geçerli nitelikleri, medyanın bu yöndeki gayreti sonucu ortaya çıkmaktadır. Medya çoğulcu ve çoğullaşmış bir toplum yerine, tekdüze ve benzeşen bir toplum yaratma çabalarına katkıda bulunmaktadır.”³²⁸ Bu noktada demokratik toplumların dahi, ayrıcalıklı, avantajlı örgütlü topluluklar tarafından yönetildiği, kamuoyunun seçkinlerin oyu olduğu şeklinde görüşler ortaya atılmıştır.

Habermas 18. yüzyılda salon, kafe gibi kamusal alanlarda yapılan tartışmalarla, ekonomik ve siyasi çıkarlardan bağımsız gerçek bir kamuoyunun oluştuğunu ileri sürmektedir. Yaklaşımı, kamu olarak burjuva kamusu temel alındığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Habermas'ın 20. yüzyılda belli grup ve kurumların görüşlerinin tartışılmadan diğerlerine benimsetilmesinin gerçek kamuoyu olmadığı tespiti ise önemlidir. Ona göre, kamunun denetiminden uzak, özel çıkar birliklerinin siyasal güç kazanması kamuoyunun yönlendirilmesine neden olmaktadır. Kamusalılık, kamunun akıl yürütmesi kendi içinde kapalı olduğunda ise dogmaya ve baskıya dönüşür. Habermas'ın şeffaf olmayan kamusalın sonuçlarına dair tespitleri kamuoyu ve suskunluk sarmalı tezlerini destekler niteliktedir.³²⁹ Öte yandan 18.yüzyıldaki muhalif siyasal gazetecilik, ona göre kamuoyunun ruhunu besleyen ve oluşturan bir gazetecilik türü olması açısından çok önemlidir.

Medyanın kamuoyu oluşturmadaki kamusal sorumluluğunu gerçekleştirmesinde ekonomik politik süreç göz ardı edilemez. Tecimsel kaygılarla hareket eden maliyeti yüksek bir sektör olması, siyasi iktidarın elinde mali denetim mekanizmalarının bulunması, sermaye birikiminin büyük oranda devlet eliyle sağlanabilmesi gibi yapısal birçok ekonomik etken, medyanın siyasi iktidarı eleştiren güncel sorunları ele almasına engel olmaktadır. Medyanın iktidarla olan karşılıklı çıkar ve bağımlılık ilişkisinden ötürü, yanlış veya eksik yapılan bilgilendirme demokratik idealden uzak eksik bir kamuoyu oluşturacaktır.

Eleştirel bakış açısına göre, medyanın ekonomik bir araç haline gelmesi sonucu kültür endüstrisi gelişmiştir. Kültür endüstrisinin hedefi, siyasal yabancılaşma içindeki tek boyutlu kitle insanıdır. Bu dönüşümle haber bir meta olurken, yurttaş da tüketiciye dönüşmektedir. Siyasal yabancılaşma sonucu; Aristo'nun bilinçli ve özgür iradeye sahip, siyasal ilgisini ortak bilgelikle artıran yurttaşların uzlaşmayla oluşturduğu kamuoyu tarifi uzaklaşmaktadır. Bu bağlamda “yeni kayıtsız insan tipini” eleştiren Riesman'a göre, artık bağımsız bir seçmen olmayan insan, kendi siyasal kanaatleriyle siyasal işlevi arasındaki bağı göremez hale gelmektedir. Tüketici profili olarak, siyasi ve

³²⁸ Mehmet Ali Kılıçbay, “Medium Size Media”, *Türkiye Günüğü* 24/ Güz 1993. s.20.

³²⁹ Jürgen Habermas, *Kamusalın Yapısal Dönüşümü*, ss.177-329.

toplumsal kayıtsız insan çoğunluğu baz alındığında, medyanın da kamusal tartışmalara ağırlık vermesi düşünülemez.

Siyaset bilimcilerin kamuoyuna yaklaşımı, demokrasi açısından siyasal karar alma süreciyle ilişkilendirilerek ön plandadır. Halkın kanaatleri seçimler, seçim sonuçlarına göre ortaya çıkmaktadır. Siyasal iktidarı elinde bulunduranlarla yönetilenler arasında karşılıklı bir etkileşim ve iletişim süreci vardır. Kamuoyu bu karşılıklı ilişki sürecinde oluşmaktadır. Siyasi iktidar, ikinci yüzünü³³⁰ gündem belirleme siyaseti olarak belirlediğinde, kamuoyunun özgürce karar alması engellenebilecektir. Bu izlekte kamuoyu, siyasal katılma ve denetleme olarak değerlendirildiğinde demokratik değerler için çok önemli bir siyasal anlam taşımaktadır. Bu nedenle demokratik sistemlerde kamuoyu siyasetin belirlenmesi ve oluşumu açısından büyük önem kazanmaktadır.

Tocqueville'e göre basın, her siyasi parti liderinin kamuoyu önünde yargılanmasını sağlayan bir mahkeme gibidir.³³¹ Siyasi partiler, medya aracılığıyla birbirlerini görmeksizin konuşur ve temasa geçmeksizin iletişimde bulunurlar. Medya aynı zamanda, siyasi partiler için siyasi görüşlerin birleştirilmesinde, hedef kitlesi ya da karşıtlarıyla iletişim kurmanın da aracıdır. Bu anlamda medyanın günümüze kadar siyasal partilerin gelişmesinde ve güçlenmesinde önemli bir rolü olduğu göz ardı edilemese de küçük partilerin temsilindeki eksiklikler nedeniyle demokratik işlevini tam olarak yerine getirdiği düşünülmemektedir.

Medyanın siyasal partiler ve kamuoyu üzerindeki etkisi, ülkenin seçim sistemi ile de yakından ilgilidir. Medyanın çoğunluğa hitap eden yapısı ve kamuoyunun ikiye bölündüğü durumlarda özellikle sosyal medyanın da etkisiyle her iki tarafın da kendilerini gözünde fazla büyütmesine neden olmaktadır. Yeni medya ve dijital iletişim düzeninde, filtre baloncuğu³³²nda yaşamak şeklinde tabir edilen durumda, medya araçları bir yankı odasına³³³ dönmektedir. Sadece kendi gibi düşüncelerle iletişime geçen bireylerin siyasi görüşleri fanatikleşmekte, karşılıklı siyasi ve toplumsal farklılıklar kutuplaşmaya dönmektedir. Medyanın kamuoyu oluşturma ve yansıtma görevi sosyal ve siyasi bölünmüşlükleri de körükleyerek gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmaktadır. Sosyal medyada sadece kendi sesinin benzerlerini duyanlar seçim sonuçları sonucu hayal kırıklığı yaşayarak sisteme ve demokrasiye olan inançlarını kaybetme tehlikesiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Oysa işleyen demokrasilerde, her bir bireyin yeni konularla ve karşıt düşüncelerle karşılaşması ve iletişim kurması gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında günümüzde kamuoyunun sosyal medyada oluştuğu savları,

³³⁰ Steven Lukes, *Power a Radical View*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire; Second expanded edition published, New York: Palgrave Macmillan, 2005, pp.28-29: Radikal Bir Görüş isimli eserinde Lukes (2005) göre, iktidarı anlamak ve anlamlandırmak için üç boyutun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Boyutlardan ilkinin Dahl'ın öne sürdüğü siyasal süreçte karar alma eylemleri üzerindeki etki olduğunu belirten yazar, iktidarın ikinci boyutu olarak gündemin belirlenmesi ve karar verme süreçlerindeki iktidar etkisi ön plana çıkartılmaktadır (p. 25). Son olarak üçüncü aşamada Lukes (2005), iktidarın, iktidar ilişkisi kurduğu öznelerin memnuniyetsizlik ve tepkilerini ortaya çıkmadan engellemesi aşamasında kendi perspektifini öznelerle benimseterek kendi düşünce yapılarına uygunmuş gibi algılamalarını sağlamaktadır.

³³¹ Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, s.198

³³² Eli Pariser, *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding From You*, InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies, New York: Penguin Press, 8/2 (2011), 294 pp: Eli Pariser (2011) çevrimiçi kişiselleştirmenin insanları çeşitli bakış açıları veya içeriklerden etkili bir şekilde izole etme potansiyelini tanımlamak için bu sözcüğü kullanan ilk kişidir

³³³ Colleoni E, Rozza, A ve Arvidsson A, Echo Chamber or Public Sphere? Predicting Political Orientation and Measuring Political Homophily in Twitter Using Big Data, *Journal of Communication*, 64/2 (2014), pp.317-332, p.319; Homojen gruplar oluşturan kullanıcılar sanal ortamda karşıt görüşlere sağırlaşmakta, yalnızca kendi görüşlerine uygun internet kaynaklarını ve hesaplarını takip etmektedir.

siyasi kutuplaşma ve yabancılaşma, toplumsal gerginlikler, demokrasiye olan inanç ve güvende azalma vb. toplumsal ve sosyolojik etkileriyle demokrasi için incelenmeye değer görülmektedir.

3.5. Medyanın Ekonomi-Politiği: İktidar İlişkisi

Medya ve demokrasi ilişkisini anlamada en önemli kriterlerden biri, medyanın ekonomik ve politik ilişkilerini anlamak ve anlamlandırmaktan geçmektedir. Medyanın ekonomi-politiği denildiğinde medya kurumlarının sahiplik yapısı, yapıdan beslenen medya-iktidar ilişkileri ve bu ilişkiler sonucu medya metinlerinde ya da içeriklerindeki yansımaları akla gelmektedir. Adorno, Golding, Mudock Mosco, Garnham, Chomsky ve Hermann gibi akademisyenlerin eleştirel ekonomik-politik yaklaşımları Marksist gelenekten beslenmektedir.³³⁴ İletişim süreçlerinin işleyişi ve analizlerinden yola çıkılarak hem kapitalizm sistemi eleştirilmiş, hem de medya araçlarının zihinleri yönlendirmesi nedeniyle birçok alanda eşitsizlik ve sömürü getirdiği ileri sürülmüştür. Bu geleneğe göre, medya sermayesinin büyümesiyle oluşan medya endüstrisi, siyasi ve ekonomik iktidarla bir ortaklığa girmiştir. Kurulan yeni oluşum ve ilişkiler, demokrasi noktasında kitlelerin demokratik bilince sahip yurttaşlar olmaktan ziyade, tek tip bir kitle yığını şeklinde hareket etmelerini sağlamıştır. Bu yaklaşımda toplumsal bilinci oluşturan medya araçları, bir toplumu ve sistemi oluşturan tüm güçleri yönetme ve denetleme aracıdır.

Amerikalı düşünürler Edward S. Hermann ve Noam Chomsky, ekonomik güçlerle siyasi güçler arasındaki ilişkileri çözümlemek için geliştirdikleri propaganda modelinde, haber ve bilginin değişik süreçlerle kontrol edilerek kamuoyunun yönetildiğini ileri sürmektedirler. Siyasi ve ekonomik güçler, medya metinlerindeki söylemin öncüllerini saptayarak halkın neyi bileceğine, neyi duyacağına ve neyi göreceğine karar verirler. Haber süzgeçleri harekete geçirilerek farklı görüş ve yaklaşımlar ötekileştirilir, marjinalleştirilir, ekonomik olarak ve metinlerdeki söylemle cezalandırılır. Medya şirketlerinin büyüklüğü ve kartelleşen yapısı tekelleşme olgusu, reklamcılık yoluyla cezalandırma, egemen yapıyı ve söylemi destekleyen uzaman ve akademisyenlere medyada yer verme, medyada disiplini sağlayan tepki üretimi ve ulusal bir din ve denetim mekanizması olarak sunulan komünizm karşıtlığı ile sistem kendini yeniden üretmektedir. Tüm bu haber süzgeçleri, medya sahiplerinin çıkarları için gerçekleşmektedir.

Haber üretiminde medya süzgeçlerinden geçilirken, kamuoyundaki tartışmalı dönemlerde uzmanlara başvurmak gerekmektedir. Fransız düşünür Bourdieu'nun "fast thinkers" olarak nitelediği uzman ve akademisyenler, her gün televizyon programına çağırılan, her konuda hızlı bir şekilde düşünüp görüş belirtebilen, siyasi iktidarın ya da medya grubunun yayın politikasına yakın kişilerdir. Medyada görünmenin, konu dayatılması, bir düşünceyi gereği gibi geliştirmeyi engelleyen süre baskısı ve yönlendirilmeyi kabul etmek gibi bir bedeli de vardır. Çağrılı konuşmacılar' olduklarından belirlenmiş konu ya da oto-sansür çerçevesinin dışına çıkmak zordur. Türkiye'de de kavramı desteklercesine önemli toplumsal olaylar tartışılırken, her gün aynı televizyonlarda aynı uzmanları görmekteyiz. Örneğin, hukukçu kimlikli bir uzmanın tüm siyasi, askeri ve ekonomik konularda, iç ve dış politikada görüş belirtebilmesi mümkün değildir. Kişinin kamusal sorumluluktan uzak bir şekilde uzman olmadığı bir konuda "buyur edilmiş fikirlerle"³³⁵ konuşması, halkın gerçek gündemi

³³⁴ Güngör, İletişim Kuramlar Yaklaşımlar, s.145.

³³⁵ Bourdieu, P, *Televizyon Üzerine*, çev. Turhan Ilgaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınlar, 1997.

algılamasına zarar vermektedir. Bu olgu, medyanın ekonomik-politik yapısının kamusal müzakereye, kamuoyunun oluşumuna dolayısıyla demokrasiye verdiği zararı kanıtlar niteliktedir.

Medyada tekelleşmenin uluslararası haber boyutu da bulunmaktadır. Çok yüksek teknolojik altyapı, ulaşım, servis hizmeti ve çalışan maliyeti nedeniyle tüm dünyanın birkaç büyük haber ajansının tekelinde olduğu bilinmektedir.³³⁶ Uluslararası haber ajanslarının küresel düzeydeki dikey ve tek yönlü bilgi ve enformasyon akışı, haberde tekelleşmeye neden olurken, oluşan yeni medya düzeninin medya emperyalizmine yol açtığına dair eleştiriler gelmiştir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere yapılan tek taraflı enformasyon servisi ile ideolojik ve kültürel kodlarda tek tipleşme, olaylara tek tip egemen bir bakış ortaya çıkmaktadır. Medyadaki ulusal veya uluslararası tekelleşme ve ticari yayıncılık anlayışı, medyada çoğulculuğu engellediği gibi eğlencenin bir ideoloji gibi sunulduğu tüketim biçimiyle kamusal bilince ve demokrasiye zarar vermektedir.

Medya, haber, bilgi ve kamuoyu üçgenindeki kamusal görevleri nedeniyle herhangi bir tecimsel alan olamaz. Bunun için medya özellikle AB ülkelerinde çoğulculuğu teşvik etmek ve kamusal görevlerini özgür ve bağımsız bir şekilde yapabilmeleri için hükümetler tarafından birtakım mali kolaylıklar, vergi muafiyeti, yardımlar, teşvik ve kredilerle desteklenirler.³³⁷ Ancak bu yardım ve teşviklerin Türkiye’de tekelleşmeyi önlemediği aksine; siyasi iktidarın medyayı denetleme aracı olarak kullanıldığı bir yaptırım, ceza veya ödülleme aracı olarak tekelleşmeyi artırdığı ortadadır. Türk siyasi tarihi de göstermektedir ki, basın ilan kurumunun ilanlarından kredilere kadar devlet desteği adil ve eşit bir şekilde verilmemiş, siyasi iktidarla uyuşma ve çatışma durumuna göre keyfi bir şekilde kullanılmıştır. Siyasi iktidarlar ve medya gruplarının adları değişse de medyada tekelleşme olgusu ve yapısı değişmemiştir.

Türkiye’de de medyanın çok karmaşık ve örtük ekonomi politik ilişkiler yumağını çözmek için önce değişen medya yapısı tekelleşme olgusu ardından, Tük basın tarihinde hep mündemiç olan iktidar ve medya ilişkilerini çözümlemek zorundayız. Türk medyasının ekonomi politik ilişkileri bu anlamda siyasi hayatı ve demokrasiyi olumsuz yönde etkilemesiyle ilgili olarak³³⁸ sayısız örneklerle doludur.

Türkiye’de medyanın ekonomik-politik dönüşüm önce 24 Ocak 1980 kararları, ardından 12 Eylül askeri darbesi ile başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. 1980 yılından sonra basın dışı sermayeden gelen iş adamlarının basın alanında faaliyetlerde bulunması birçok etmene bağlıdır. Basının demokrasilerdeki dördüncü gücünü paylaşma isteği, siyasi çevrelerde itibar görme, elindeki kamuoyu ve gündem oluşturma silahıyla korkutma, diğer sektörlerdeki yatırımlar için devlet ihalelerini alma, devlet bankalarının kredilerinden yararlanma, devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma, medyayı diğer banka ve şirketlerin reklamlarında kullanma, medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini artırma, itibar, güven isteyen finans sektöründe medyadan yararlanma şeklinde birçok ekonomik gerekçe işadamlarını harekete geçirmiştir.³³⁹

³³⁶ ABD New York Merkezli Associated Press, Fransa Paris Merkezli Agance France Press ve İngiltere Londra Merkezli Reuters 3 büyük uluslararası haber ajansıdır. Dünya haberleri çoğunlukla bu üç merkezden yayılmaktadır.

³³⁷ Zakir Avşar ve Vedat Demir, *Düzenlemelerle ve Uygulamalarla Medyada Denetim*, Ankara: Piramit Yayıncılık, 2005, s.316.

³³⁸ Gülcan Seçkin, “Medya, Ekonomik ve Politik Elit İktidar Grubu”, *İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, 1 997, ss.364-365.

³³⁹ Atilla Özsever, *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s.123.

2000'li yıllara gelindiğinde medya sektörü faaliyet alanlarını yurtiçinden yurtdışına genişletirken, 2001 yılındaki ekonomik krizle finans sektöründe yatırımı olan medya sektörü TMSF ile yeniden yapılandı. Neo-liberal ekonomi anlayışı, deregülasyon politikaları, özelleştirme, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, gazete ve dergi yayıncılarının holdingleşme yönünde adımlar atmasına neden oldu. Belli grupların ellerinde yoğunlaşan gazete, dergi, radyo ve televizyon kanallarına, reklam ve dağıtım şirketlerinin eklenmesiyle tekel ağı büyük ekonomik girdi sağlandı. Ciner Medya Grubu, Çukurova Medya Grubu, Demirören Medya Grubu, Doğan Medya Grubu, Doğuş Yayın Grubu, İhlas Holding, Saran Holding, Albayrak Medya Grubu ve Turkuvaz Medya Grubu bugün Türkiye'deki medya tekelleşmesinin somut örnekleridir. Bugün Türk medya sektörünün önde gelen kuruluşları ayrıca ülkenin büyük sermaye gruplarından da sayılmaktadır. Süreç sonunda medya-iktidar ilişkileri de siyasi boyutunun yanı sıra ekonomik bir nitelik kazanmış; dönüşen yapısı ve işleyişiyle medya da bizzat ekonomik iktidarın bir bileşeni haline gelmiştir.

Tekelleşme kavramsal olarak, herhangi bir üretim alanının tek elde tutulmasını, satışının tek elden yönetilmesini ve fiyatına egemen olunmasını ifade etmektedir.³⁴⁰ Tekel durumu, tam rekabet durumunun karşıtıdır. Medya tekeli kavramı, medya eğiliminin tekelleşmeye doğru ivmelenen yönünü göstermek için de kullanılabilir. Kavramlara sıkıştırılamayacak kadar büyük ve karmaşık ola tekelleşme sorunun sonucu olarak medya, sermaye çevrelerine bağımlı hale gelmiştir.³⁴¹

Bir başka tanıma göre de medyada tekelleşme veya yoğunlaşma farklı medya sektörlerinde aynı grup veya şirket çıkarlarının birikmesini ifade etmektedir.³⁴² Tekelleşme yatay, dikey ya da çapraz olarak gerçekleşebilmektedir.³⁴³ Medyanın tekelleşmesinde son zamanlarda dikkat çeken bir nokta medya tekellerinin tekel yapısını koruyarak el değiştirmesidir. Doğan grubunun grup halinde Demirören Holding'e satılması örneğinde olduğu üzere, tekel yapı bozulmadan sadece ad değiştirerek toplu satışı tekelleşme ve siyasi iktidar ilişkisine ayrı bir boyut daha katmaktadır.³⁴⁴ Bu olay aynı zamanda siyasi iktidarlara değiştirme, yönlendirme ve baskı altına almada birçok operasyonlar gerçekleştiren bir medya grubunun, rüzgar ters döndüğünde yani siyasi iktidarın güçlü olduğu ve çıkarların uyuşmadığı zamanlarda nasıl cezalandırıldığını da göstermektedir.

Türkiye'de büyük holdinglerin çok karlı olmayan ve büyük mali yatırımlar gerektiren medya sektörüne girmek istemesinin başlıca nedeni devletin, birçok ekonomik karar ve düzenlemede etkinliği ve ekonomik yapılanma ve faaliyet içinde olmasıdır. Özelleştirme kapsamında büyük kamu ihalelerine katılma, kamu bankalarından kredi alma, reklam gelirleri vb. ekonomik faaliyetler nedeniyle medya, devlet yönetimindeki ekonomi, bürokrasi ve politik seçkinler ile yakın ilişki kurmak istemektedir. Kamu bankaları, hükümetlerin medya üzerindeki ekonomik iktidar kaynağını oluşturmaktadır.³⁴⁵

³⁴⁰ Halil Nebiler, *Medyanın Ekonomi Politikası-Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlakının Çöküşü*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.

³⁴¹ Nurcan Törenli, *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s.180.

³⁴² Avşar ve Demir, *Düzenlemelerle ve Uygulamalarla Medyada Denetim*, s.49.

³⁴³ Gülseren Adaklı, *Türkiye'de Medya Endüstrisi*, Ankara: Ütopya, 2006.

1. Yatay Bütünleşme: Şirketler, belirli bir alt sektörde birden fazla ürünle/kuruluşla o sektördeki farklı hedef kitleleri ve dolayısıyla piyasayı kontrol etmek isterler. Örneğin eğlence televizyonu ve haber kanalının bir arada olması.
2. Dikey Bütünleşme: Hammadde kaynağının ya da temel üretim girdilerinin sağlanmasından, son malın tüketiciye ulaştırılmasına kadar süren üretim zincirinin bütün halkaları kontrol etmeye dönük bir yoğunlaşma biçimidir.
3. Çapraz Bütünleşme: Belirli bir araç üzerindeki kontrollerini, birleşme ve satın almalarla güçlendiren büyük şirketlerin, farklı sektörlerde el atarak kontrol alanlarını genişletmeleri söz konusudur. Örneğin, müzik alanında etkinlik gösteren bir holding, kitap da yayımlayabilir.

³⁴⁴ Nazife Güngör, *age*, s.175.

³⁴⁵ Gülcan Seçkin, *Medya, Ekonomik ve Politik Elit İktidar Grubu*, s.364-365.

Medya grupları ise ellerindeki kamuoyu oluşturma gücü ile siyasi iktidarlar üzerinde etkili olmak istemektedir.³⁴⁶ Medya-siyaset ilişkisi, böyle bir yapıda karşılıklı bir etki savaşına dönüşürken, halkın kaynaklarının demokratik gelişme için kullanılmadığı aksine ekonomik ve siyasi çıkarlar gereği yönlendirildiği bilinmektedir.

Medyanın ekonomik politik yapısındaki değişimin etkilerinden en önemlisi gazetecilik mesleğindeki etkileridir. Yeni medya düzeni, meslek örgütlerinin zayıflamasına, sendikal hakların gerilemesine yol açmıştır.³⁴⁷ Gazetecilik örgüt yapısındaki değişiklik, çalışma esaslarında ve içerik yapısının değişiminde önemli bir rol oynamıştır.³⁴⁸ Geleneksel gazeteci gazete sahiplerini, yerini iş adamı gazete sahipleri almıştır. Babıali'den İkitelli plaza gazeteciliğine uzanan dönüşüm sürecinde iktidar seçkinleri³⁴⁹ ile ortak çıkarlarda hareket eden medya seçkinleri³⁵⁰ grubu oluşmuştur. Kamusal sorumluluk bilincinden uzaklaşan medya seçkinleri, birçok sektörle ilişkili medya şirketlerinin çıkarlarını koruyan üst düzey yöneticiler haline gelmiştir. Haberin metalaştığı süreçte gazetecilik mesleğinin etik ilkeleri ticari çıkarlara feda edilmiş; gazetecilik mesleği demokratik ideallerle hareket etme kabiliyeti ve toplumsal sorumluluktan uzaklaşmıştır. Bunun yanında gazeteciliğin toplumsal rol anlayışındaki esaslı değişim, kamunun gazeteciliğe yönelik güvenini zedelemek gibi bir bedel ödemek zorunda kalmıştır. Görüldüğü üzere iletişim teknolojilerindeki ilerlemeyle medyanın değişen ekonomik politik yapısı birlikte, demokratik nitelikler taşıması gereken medya kamusal alanının aşınmasını teşvik etmiştir.

Tecimsel medya şirketleri, reklama bağlı hale geldiklerinden iktidar, büyük şirketler ve haber kaynakları tarafından dolaylı olarak denetlenmektedir. Denetimde söylemin içeriği, çıkarların çatışma ya da çakışma durumuna göre belirlenir. Söylem üretenler iktidar grupları, gazeteciler, yazarlar, sanatçılar ve akademisyenler gibi sembolik seçkinlerdir.³⁵¹ Haber içerik ve yapılarında söylemin üretim ve denetimini elinde bulunduran sembolik seçkinlerle iktidar seçkinleri bu anlamda söylem seçkinlerine³⁵² dönüşürler. Sembolik seçkinler, haber kaynağı da olan siyasi, askeri ve ekonomik seçkinlerin toplumsal iktidarının sürdürülmesinde önemli rol oynarlar. Medya bu anlamda çıkarları gereği tüm iktidar biçimlerinin statükosunun devamında aktif bir güçtür. Bu tarz ilişkiler yapısı hem onu uygulayan hem de ona maruz kalanların sessizce göz yumduğu ya da işbirliği içinde olduğu simgesel şiddet³⁵³e dönüşmektedir. Herkesin ilginı çekecek sıradan, kamusal müzakereye katkı

³⁴⁶ Seçkin, *ibid*, ss.364-365.

³⁴⁷ 20 Temmuz 2020'daki T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı rakamlarına göre basın, yayın ve gazetecilik iş kolunda 86 bin 505 işçi çalışıyor. İstatistikte, basın yayın, matbaa, ambalaj, baskı, grafik tasarım iş tanımı altında 2 bin 668 kişiyle en fazla üyeye sahip sendika Medya- İş. Türkiye Gazeteciler Sendikası ise 1318 üyeye sahip.

³⁴⁸ Alver, *age*, s.361.

³⁴⁹ Mills, *İktidar Seçkinleri*, 1974.

³⁵⁰ Vincent Mosco, Current Trends in the Political Economy of Communication, Global Media Journal-Canadian Edition, 1/, 1 (2008), pp. 45-63. Mills'in iktidar seçkinleri kategorilerine medya seçkinleri kavramını eklemiştir. İyi eğitim gören üst sosyo-ekonomik gruba mensup, devlet, bürokrasi ve siyasi iktidarla yakın ilişkileri olan medya seçkinleri medya holdinglerinin yöneticiliğini de yapmaktadır.

³⁵¹ Necla Mora, Medya Çalışmaları, *Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011, s.37, bkz: Bourdieu, *Televizyon Üzerine*, s.22; Medyadaki sembolik seçkinlerin kültürel, ekonomik ve sosyal sermayeyi simgesel sermaye ve simgesel şiddette dönüştüren iktidar seçkinleriyle grift ilişkiler yumağındaki işletmeci ve yönetici gazetecilerin oluşturduğu düşünülebilir. Kültürel, ekonomik, sosyal ve simgesel sermaye, simgesel şiddet kavramları Bourdieu'nun kavramsallaştırmalarıdır ve gazeteciliği bir alan olarak tanımlamaktadır. Medya seçkinleri bu noktada medyadaki eril tahakküm ve simgesel şiddetin uygulayıcısıdır. Onun sosyolojik kavramlarının Türkiye'deki gazetecilik sistemini verimli geniş bir alanda değerlendirmekte etkili olduğu düşünülmektedir.

³⁵² Nurdoğan Rigel, *Haber*, İstanbul Der Yayınları, 2000, s.192.

³⁵³ Bourdieu, (2000) *Televizyon üzerine*, s.22; Toplumsal meşruiyeti elde edenlerin uyguladığı simgesel şiddet de birey üzerinde onun suç ortaklığında uygulanır. Bourdieu'nun diliyle alandaki mücadele "simgesel şiddet" kullanma hakkını tekeline alma sürecidir. Alanlarda tahakküm ve direniş ilişkisi olarak birbirine bağlıdır. Ama alanlar mücadeleyi yeniden

sağlamayan içeriklerle simgesel şiddet, demokratik bilincin oluşması ve demokratik hakların kullanımı için gerekli bilgiyi vermekten uzak bir medya yapısını kökleştirmektedir.

Gazetecilik meslek yapısını ve etik anlayışının değişmesine neden olan medyada tekelleşme olgusu, habercilik anlayışında ve politik duruşunda da farklılaşma yarattı. Gerçekleşen niceliksel ve niteliksel değişim sonucu, kamusal sorunların çözümüne katkıda bulunmada çok önemli bir gazetecilik türü olan araştırma gazeteciliği neredeyse yapılamaz hale geldi. Nitekim Uğur Mumcu, medyadaki tekelleşme eğiliminin işaretlerini gördüğü 30 Haziran 1983'te Cumhuriyet'teki yazısında, “Basın özgürlüğü bugün için iki tehlike ile karşı karşıyadır. Birinci tehlike, devletin basın özgürlüğü üzerindeki kısıtlayıcı ve yasaklayıcı tavrıdır. İkinci tehlike, basın organlarını ele geçirecek ve basında tekelleşme yaratacak olan holdingleşmedir. Bu durumda da basın özgürlüğü, sermayenin baskısı altında tutulacak ve belli iş çevrelerinin güdümü, basın özgürlüğünü iyice yok edecektir.” şeklinde uyarıda bulunmaktadır.

Medyanın yapısı ürettiğine ilişkin, diğer ekonomik kurum ve kar odaklı işletmelerden farklı olarak üretilenin kamunun ne kadar yararına olduğunu belirlemek bir sorun olarak gözükmemektedir. Bunda medyanın bilgi ve haber üreterek toplumsal bilinci etkilemesi ve dolayısıyla toplumu ilgilendiren tüm süreçleri ve kararları da şekillendirmesi yatmaktadır. Öte yandan medyanı tecimsel yapısıyla kar etmeyi amaçlarken, kamunun çıkarını gözetken sorumluluğu yerine getirip getiremeyeceği noktasında kamusal ve demokratik sorumluluk kapsamında kamu hizmeti yayıncılığı yapması konusunda birçok öneri ve kuram geliştirilmiştir.³⁵⁴ Türkiye’de kamu yayıncılığı yapan TRT’nin ve A.A’nın devlet idaresinde olması ve yönetiminin siyasi iktidar tarafından atanması özerk bir yapı olmasını engellemekte çoğu zaman tarafsız ve yansız yayın yapmadığı gerekçesiyle ‘iktidarın sözcüsü’ olduğu eleştirilerine yol açmaktadır.

Demokratik bir sistemin işleminde katkıları -nedeniyle medyadaki tekelleşme diğer ekonomik tekelleşme türlerinden daha önemli sonuçlara gebe. Ekonomik çıkarlara göre hareket eden medyanın kamusal sorumluluğunu yerine getirememesi halkın her türlü düşüncenin özgürce tartışılmasını engeller. Farklı düşünceler ve üretilen çözümler halka ulaşmadığında ise halkın siyasal tercihlerini sağlıklı bir şekilde yapması düşünülemez. Tekelleşen medya yapısı ve tek seslilik ile doğru bilgilendirme ve doğru seçim yapma imkanı halkın elinden alınmış olur. Sivil toplumun ve farklı siyasi grupların siyasal katılımını engelleyen tekeller, basın özgürlüğü ve çoğulculuk temelinde demokrasinin önündeki tehlikeler olarak nitelenebilir. Basın özgürlüğü, kamu güçleri kadar özel sermaye ve iktidar odaklarına karşı da korunmalıdır. Bunun için demokrasilerde tekelleşmeyi önleyici yasal düzenler geliştirilmiştir. Tekelleşmeyi önleyici yasalar ile ekonomik alanda haksızlık giderilerek, medyanın toplumsal ve siyasi gücünün az sayıda grubun elinde çıkar amaçlı kullanılması engellenebilecektir.

Türkiye’de medyanın ekonomi politik ilişkilerini incelerken anahtar kavram iktidar olmaktadır. En geniş anlamda iktidar, “Başkalarının davranışlarını etkileyebilme ve kontrol etme

üretim mantığı içinde olduğundan toplumsal dönüşüm yerleri haline geldikleri enderdir. Bkz David. Swartz, *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, 2011. s.17. Bourdieu’nun kendi kavramlarını oluşturduktan sonraki süreci, simgesel şiddet çıkarımına doğru gitmiştir. Sermayelerden elde edilen güçler en nihayetinde simgesel bir hüviyete bürünmekte ve yerleştiği sınıftan bakıldığında diğer sınıfsal kesimlere yönelik simgesel bir şiddet halini almaktadır.

³⁵⁴ Medyanın kamu hizmetinde bulunabilmesi için James Curran, radikal demokratik medya kuramını geliştirirken, John Keane ise kamu hizmeti medyasına etkin sivil toplum katılımını önermektedir.

yeteneğidir.”³⁵⁵ Ülkemizde medya iktidar ilişkileri bu anlamda sorunludur. İktidarlar siyasi amaçlarının gerçekleşmesi için ekonomik yaptırımlar ya da teşvikleri kullanmaktadır. Medya iktidarları da ellerindeki gündem belirleme ve kamuoyu yönlendirme gücünü kullanarak siyasi iktidarları ekonomik çıkarlarına uygun şekilde yönlendirmeye çalışırlar. Siyasetin iyi bir toplum yaratmaya imkan vermeyeceği bu ekonomi-politik yapıda demokrasi açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Siyaset biliminde bir bakış açısına göre siyaset tanımlarından biri, iktidar ve kaynakların paylaşılması ve dağıtılmasına yetkili olmaktır. Bu tanım temel alındığında Türkiye’de de siyasi görünen pek çok olayın arkasında da ekonomik çıkar çatışmaları ve kaynakların paylaşılması sorunu yatmaktadır. Bu çatışmalar büyük oranda medya üzerinde sahnelenerek kamusallaşır. İdeolojik kültürel hassasiyetler ve değerler üzerinden geliştirilen çatışmacı bir söylemle aslında ekonomik çıkarlar gizlenmektedir. Yakın tarihimizde postmodern darbe olarak adlandırılan 28 Şubat sürecinde medya irtica söylemleriyle laik-anti laik ayrımını keskinleştirerek aslında ekonomik iktidara ortak ya da rakip olmayan isteyen Anadolu’daki küçük ve orta ölçekli sermayeyi engellemek istemiştir. Yıllardır tek başına etkin olan büyük sermayenin yanında yer alan basın, Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi’nin kurduğu koalisyon hükümetinin ülkede rejim krizine yol açtığı konusunda kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Büyük oranda sermaye sahibi gruplarının ve medyadaki izdüşümlerinin egemenlik mücadelesinin bir sonucu olarak, koalisyon hükümeti istifa etmiştir. Bu tablo medyadaki yayınların ekonomik çıkarlarına göre düzenlenme eğiliminde olduğunu ve demokratik süreçlere müdahale gücünü kanıtlamaktadır.

Türkiye’de genel olarak siyasi iktidarla medya sektörü arasındaki çıkar ilişkisi, siyasi iktidarın gücüne göre değişen bir seyir izlemektedir. Eğer ki siyasi iktidar güçlüyse, medya uzlaşmacı ve çatışmayan bir tavır alırken; siyasi iktidarın zayıf olduğu zamanlarda kendi çıkarları doğrultusunda baskı unsuru şeklinde hareket etmektedir.³⁵⁶ Öyle ki basının, Türk siyasi tarihindeki askeri darbelerin gerçekleştirilmesini sahnelediğini, birinci güç olduğunu ileri süren medya patronları dahi olmuştur.³⁵⁷

Medya seçkinlerinin kendilerini siyasi sistemin bir unsuru olarak görmeleri, demokrasinin dördüncü gücü olmasının ötesinde demokrasi açısından olumsuz bir iktidarcı yaklaşımı kanıtlarken, toplumun demokratik bileşenlerine duyulan güvensizliği göstermesi açısından ilginçtir. Basının siyasi iktidardan daha önemli bir politik güç olduğu dönemler kolektif hafızada bulunduğundan siyasi iktidarlar, siyasi ve ekonomik bir güç haline gelen medyanın karşısında kontrol sahibi olmak için kendi medyalarını oluşturmak gibi demokrasiyle çelişen bir çözüm geliştirmişlerdir. Örneğin 3 Kasım 2002 seçimlerinde yüzde 10 seçim barajı nedeniyle tek başına çok büyük bir siyasi güç elde eden AKP hükümeti, rıza üretecek ve icraatlarını meşrulaştıracak bir medya oluşturmak için önce kamu yayıncılığı yapan TRT ve AA’nı yeniden yapılandırmıştır. Başka bir çarpıcı örnek de, 2007 sonrası

³⁵⁵ Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, s.55.

³⁵⁶ Alver, *age*, s.402; Medya sisteminin siyasi sitem üstündeki baskı yaratmasına 1994-1995 yıllarında Sabah Gazetesi’nin Mesut Yılmaz’a ve ANAP’a yolsuzluk iddiaları nedeniyle yönelttiği eleştirilerin asıl nedeninin ekonomik isteklerine uymaması iddiaları gösterilebilir. Yine Sabah Gazetesi Genel Yayın Müdürü Ergun Babahan’ın Nuriye Akman’la yaptığı bir röportajda ‘Biz Türkiye’yi idare etmeye soyunduk ve bu çok hoşumuza gitti’ ifadesi medya ve siyaset sistemi ilişkileri açısından ilginç bir örnektir.

³⁵⁷ Bir dönem Türkiye’nin en büyük medya patronu olan Erol Simavi 1988 yılında Hürriyet gazetesinin 40. Kuruluş yılı ile ilgili yaptığı bir konuşmada, “Türkiye’de birinci gücün kaynağının asker olmadığını, basın olduğunu ve askerin ikinci güç olduğunu” belirtmiştir. Simavi’ye göre “askeri darbelerin gerçekleştirilmesini sahneleyen de yine basındır”. Erol Simavi 19 Nisan 1988’de Hürriyet gazetesinin manşetinde “Sayın Başbakan” başlığıyla yayımlanan yazısında da ‘Bizler hancıyız, sizler öyle de, böyle de yolcu’ ifadesini kullanmıştır.

birçok sanayi alanında yatırımı bulunan Doğan Medya Grubu'nun siyasette daha önceki tarihlerdeki baskın etki alanı düşünülerek, önce vergi cezalarıyla küçültülmesi, ardından tüm medya grubunun TSMF tarafından Demirören'e satılmasıdır. Medya piyasasına giren yeni ekonomik aktörlerle yeni güç dengeleri kurulurken, medyadaki, kümeleşmeler, yandaş medya-muhalif medya ayrımı ile kavramsallaştırılmaya başlanmıştır. Öyle ki siyasi yapı tarafından yasal ve ekonomik zemini hazırlanan yeni oluşturulmuş medya gruplarının iktidar yanlısı taraflı yayınları, Türkiye'nin politik havasında kutuplaştırıcı söylemlerin de artırmıştır. SPY ve seçim sisteminin de elvermesiyle iktidar ve ana muhalefet ekseninde gelişen çatışmacı siyaset, medyanın ikiye bölünmesi ve kutuplaştırıcı söylemle sonuçlanmıştır. Bütün bu gelişmeler, siyasi ve toplumsal boyutta olumsuz etkileriyle demokrasilerde olması gereken çoğulculuk idealine zarar vermektedir.

Medya ve siyasi iktidar çatışmalarının sadece iki güç arasında ve büyük bir blok halinde olduğu düşünülmemelidir. Siyasi iktidarlar tek bir medya grubuyla diğer medya grupları arasında çatışma yaratabilirken; bir veya birçok medya grubunun da siyasi etki alanını ekonomik gerekçelerle başka bir medya grubuyla çatışarak inşa ettiği de bilinmektedir. Bazı durumlarda bir medya grubuna sistem, siyasi olarak doğrudan müdahale edilebildiği gibi müdahale, diğer medya grupları tarafından kısaca alınma yoluyla dolaylı olarak da gerçekleşebilmektedir. Özellikle siyasi yönden kutuplaşmış ülkelerde, merkez ya da iktidara yakın medya kuruluşları, karşıt söylemlerle bir çatışma ortamında kendini güçlendirmeye çalışmakta; siyasi ve ekonomik anlamda kendine bir konfor alanı inşa etmektedir. Diğer yandan gazetecilik sisteminde medya örgütlerinin kendi içlerindeki çıkar ve iktidar mücadelelerinde, dağıtım ve reklam tekeli oluşturarak medya pazarını kapmak, siyasi iktidardan düşük faizli kredi, teşvik ve ilan almak gibi ekonomik destekleri diğer medya gruplarıyla paylaşmamak amacı da bulunmaktadır.³⁵⁸ Tüm bunlar medya sisteminin siyasi iktidarla olduğu kadar kendi sistemi içinde de bir pazar ve iktidar mücadelesi içinde olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, medyanın bir endüstri haline gelerek kendi ekonomisini oluşturması, siyasi fikir ayrılıkları da eklendiğinde haberin içeriğini de olumsuz etkilemektedir.

Medyanın demokrasi işlevlerinden denetim gücü, kamuoyuna olan etkisi nedeniyledir. Siyasi ve ekonomik iktidarlar bu yönde medyayı denetlemek isterler. Denetim işlevini gerçekleştirirken bu yönde ödül ve cezaya dayanan "havuç ve sopa politikaları" uygularlar. Medyanın yayınlarından rahatsız oldukları dönemlerde yasal sınırlamalar, yayını durdurma ve sansür uygulamaları sopa politikalarını oluşturmaktadır. Siyasi denetim; RTÜK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), yönetmelikler, basın kanunları ile gerçekleşmektedir. Medyayla ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde ya da ortak çıkarlarda buluşulduğunda ise teşvik sistemi, kredi vermek vb. ekonomik destek sağlama politikaları ise havuç politikalarının başında gelmektedir.³⁵⁹ Oysa her iki uygulama biçiminin de demokratik bir sistemde yeri yoktur ve olmamalıdır. İktidarlara halk adına eleştirebilme özelliğini kaybeden medyanın, ülke gerçeklerinden uzak çizdiği tablo sonucu medyanın gündemi ile halkın gündeminin uyuşmaması, medya kurumlarına olan inancın sarsılması gibi bir bedelle karşılaşacaktır.

Medyanın mülkiyet yapısındaki değişimler, medyanın hükümetlerle ilişkilerini de dönüştürmektedir. Ülkemizde hükümet politikalarına karşı çıkıldığı, icraatların eleştirildiği görülse de genelde halkın düşüncelerini ve taleplerini yansıtmaktan uzaktır. Eleştiriler çoğunlukla, medya seçkinlerinin çıkarları doğrultusunda olmaktadır. Bu nedenle medya kartellerinin, aslında şirket

³⁵⁸ Alver, *ibid*, s.394-396.

³⁵⁹ Abdullah Özkan, *Siyasal İletişim*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2004, s.75.

kazancını artırmak için siyasal baskılar yapan bağımsız güç merkezlerine dönüştüğü ileri sürülmektedir.³⁶⁰ Aynı zamanda holdingleşen medya yapıları, dolaylı da olsa hükümetlere baskı yapan ekonomik güç araçlarından birisidir. Güç dengelerinin değişmesine paralel olarak siyasi iktidar, ekonomik ve medya iktidarlari arasında gelişen çıkar ve iktidar kavgaları, Türkiye için bir demokrasi sorunu oluşturmaktadır. Genel olarak ekonomik iktidar ve çıkar arayışındaki medya ve siyaset ilişkisinde Türk medyasının iktidara ya da iktidara gelebilecek en yakın parti ekseninde bir politik duruş sergilediği, çok sesliliğe ve çoğulculuğa izin vermediği, dolayımli olarak tüm siyasi süreçleri etkileyen bir yapıya büründüğü görülmektedir. Daha da ileri gidersek, demokrasinin gelişmesini engelleyen yüzde 10 ülke seçim barajının medyanın gündeminde çok az yer almasını, medya sisteminin tanıdığı bildiği tek bir siyasi partiyle ilişkilerini uzun süre devam ettirmesinin kolay olması ayrıca var olan çarpık medya sisteminin kalıcılığını arzuladığı iddia edilebilir.

Siyasi iktidarın etkisinden kurtularak daha bağımsız, daha demokratik bir işlev sergileyeceği düşünülen yeni medya ağlarının bugünkü konumu ise ilk başlardaki özgürlükçü umudu karşılamamakta ve demokratik beklentileri haksız çıkarmaktadır. Ağ ekonomisi³⁶¹ de denilen yeni ekonomik düzende, dünya iletişim düzeni tek tipleşmekte, değişen sadece patronların uluslararasılaşarak görünmez hale gelmeleridir.³⁶² Çünkü Bauman'ın da ifadesiyle akışkanlaşan sermayenin takip edilmesi güçtür. Küreselleşme ile siyasi yönetimlerin küresel ekonomik güçler tarafından kuşatılarak iktidar olmakta zorlandıkları günümüzde, medyanın uluslararası bağları ve antlaşmaları gereği ekonomik çıkarlara yönelik faaliyetleri daha da tehlikeli bir hal almıştır. Bu nedenle tüm dünyada ekonomik çıkarlara göre değişen tek tip bir demokrasi söylemi dayatılmaktadır. Yeni ağ düzeninde medya kullanıcıları, bir gözetim alanında şirketlerin, güvenlik güçlerinin, istihbarat servilerinin, devletin gözetimine girerek denetlenmektedir. Toplumsaldan yurttaşlık bilincinden uzaklaşan medya kullanıcıları, aynı müziği dinleyen, aynı filmi izleyen bireysel tüketici formunda bir veriye dönüşmüştür. Bu ekonomi-politik durum, yeni medyalardan umut edilen demokratik işlevler yerine getirmede hayal kırıklığı yaratmıştır.

Medya sisteminde yüksek yatırım girdilerinden kaynaklanan sektöre giriş zorluğu oligopolistik yapıları oluşturmaktadır. Medya sisteminin çoğulcu bir yapıya kavuşması için holdinglerin faaliyet gösterdiği her sektör için ayrı bir 'üst limit' belirleyerek, kamu ile iş yapma oranına bağlı olarak yeni eşitsizlikler yaratmayacak düzenlemeler yapılabilir. Diğer taraftan ulusal düzeyde tekelleşme, yerel medya olanaklarını da azaltmaktadır. Bu nedenle devletin, sektöre yeni girecek olanlar için birtakım teşvik ve kolaylıklar yapılması kamu reklam ve ilanlarının aşamalı olarak yükseltilmesi ya da yatırım için verilen kredilerin düşük faizle yapılandırılması gibi çözümler geliştirilmelidir.

Türkiye'de en nihayetinde siyasal iktidarlar, kendi amaçlarını gerçekleştirmek, kamuoyunu yönlendirmek, onay almak ve rıza üretmek için medyayı araçsallaştırmaktadır. Medya örgütü sahipleri ise diğer sektörlerdeki ekonomik amaçları doğrultusunda medya pazarını siyasi prestij ve etkinlik için araçsallaştırmaktadır. Siyasi sistemin medya üstündeki yaptırımı, yasal yollarla ve ekonomik yaptırımlarla baskı ve yönlendirme şeklinde gerçekleşmektedir. Medya ise kamuoyunda gündem

³⁶⁰ İrvan, *age*, s.144.

³⁶¹ Bilgi toplumu ekonomik yapılanması, ağ ekonomisi olarak adlandırılmaktadır.

³⁶² RTÜK yasasında yabancı sermaye payı 2011 yılında yapılan düzenleme ile % 50'ye çıkarılmıştır. Resmi Gazete, Sayı: 27863, K. No: 6112, K.T.15/2/2011, erişim, 23 Mart, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303-1.htm>

oluşturma ve gündem koyma gücünden yararlanmaktadır. Siyasi fikir ayrılıkları ve çatışma dönemlerinde medya örgütlerinin bir başka gücü de ekonomi, savunma, yargı gibi diğer sosyal sistemlerle bir araya gelerek siyasal sistem üzerinde baskı ve etki alanı oluşturmaya çalışmasıdır. Artık sosyal sistemler arasındaki çatışmaların karşılıklı etki ve yönlendirmeleri, gittikçe ve daha çok medya alanında sergilenmektedir.³⁶³

Son tahlilde, Türkiye’de medya ekonomik politik yapısının dönüşümüyle, demokrasi çerçevesindeki basın özgürlüğüne yapılan çoğulculuk, çok seslilik, kamu yararı, bağımsızlık, tarafsızlık gibi tüm ideal atıflardan uzaklaşmıştır. Türkiye’de ekonomi-politik analiz yapıldığında medyanın tarafsız yayın politika izlemesi, mesleki etiğe uygun davranışlar sergilenmesi ve kamusal sorumluluğun yerine getirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu sorunlu medya yapısından, çıkar gruplarının çatışmalarından sağlıklı bir kamuoyu inşa edilememektedir. Demokrasinin en asgari şartı olan bilgilendirme ve haber alma özgürlüğü işlevi yerine gelmediği için siyasi karar alma süreçleri etkilenmekte, siyasi katılımı ve temsili artıracak alan açılmamaktadır. Kamuoyu kısır ve sahte gündemlerle oyalanmakta, halkın kendi gündemini yaratacak bir kamusal alan yaratma imkanı da olmadığından ülke demokrasisi zarar görmektedir.

3.6. Siyasi Partiler, Seçim ve Medya İlişkisi: Siyasal Rekabet Özgürlüğü

Toplum ile siyasal iktidar arasındaki iletişim görevini gören medyanın temsilde tarafsız olup olmadığı seçim süreçlerinde ve seçim sonrasında demokrasinin sürekliliğini tartışmalı bir boyuta getirmektedir. Siyasal iletişimin ve siyasal hayatın bir gücü olduğu savlarını desteklercesine medya, günümüz iletişim koşullarında siyasetin kendi süreci, siyasal hayat, siyasi partiler ve seçimler gibi unsurları üzerinde de etkili olmaktadır.

Siyasete iktidar ilişkileri ya da bir karar alma süreci şeklinde farklı iki ana yaklaşımın da odağında siyasi partiler bulunmaktadır. Modern anlamda çok eski bir tarihe dayanmamakla birlikte siyasi partiler, siyasi sistemin demokratik otoriter ya da totaliter niteliğinden bağımsız olarak siyasal hayatın temel unsurudur. Siyasi partisiz modern bir toplum ve demokrasi düşünülemez.³⁶⁴ Siyasi partiler, seçim ve medya ilişkisinde, medyanın temsilde demokratik sorumluluk ölçüsü, siyasi rekabet özgürlüğünü sağlama kriterlerine bakılarak yorumlanmaktadır.

Medya, birçok sosyal sistemi etkileyici ve belirleyici bir güç olarak kabul edilmektedir. Siyasal bilgilendirme ve var olan siyasal tutumları güçlendirme açısından etkili bir araç olması nedeniyle ülke yönetiminde söz sahibi olmak isteyen siyasi partiler, siyasal iletişim ve seçim iletişimi çalışmalarında medyanın etkin gücünden faydalanmak istemektedirler. Siyasi partiler medyada kendilerini ifade ederek kamuoyu tarafından bilinmeye, parti çalışmaları ve programları hakkında bilgi vermeye özellikle seçim dönemlerinde büyük önem vermektedirler. Bunda siyasi iktidar ya da iktidara aday olan siyasi partilerin, yurttaşların onayını medya yolu ile kazanarak meşruiyetlerini oluşturma amaçları yatmaktadır.

Siyasal sosyalleşme, sosyal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin

³⁶³ Alver, *ibid*, s.405.

³⁶⁴ Kapani, *age*, s.173.

gelişmesidir.³⁶⁵ Siyasal sosyalleşmenin başlıca aracı ise medyadır. Duverger’e göre de siyasal sosyalleşmenin başlıca amacı, var olan meşruluğu korumaktır. Duverger, “Modern çevreleme ve haberleşme araçları o derece güçlüdür ki, insanları kendileri farkına bile varmaksızın ve okul sistemindekinden çok daha etkin bir simgesel zorbalık’la³⁶⁶ derin bir şekilde etki altına almak mümkündür.”³⁶⁷ diyerek siyasal iktidarın medya yoluyla kendini onaylattırarak meşruluğunu sürdürdüğünü vurgulamaktadır.

Çok partili seçim sistemlerinin uygulandığı ülkelerdeki siyasi partiler için seçimler ve serbest yarışma gibi unsurlara ağırlık verilmektedir. Siyasi partiler ya iktidar olmak ya da iktidara ortak olmak için seçimlerde yarışır. Modernleşme olgusuyla başlayan siyasal katılım ve siyasal örgütlenme siyasal partileri ve serbest seçimleri zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan seçimler, siyasal sistemin meşruluğunu sağlamaktadır. Bu nedenle seçim dönemlerinde seçime katılan tüm siyasal partilere medyada eşit temsil hakkı tanınmalı, eşit fırsat olanağı sunulmalıdır. Oy verme işlemi sandıkta gerçekleşse de siyasal partilerin seçim çalışmalarının gerçekleştiği ortam günümüzde aslen medya araçlarıdır. Seçmenlerin oy verme davranışı, siyasal düşünce, kanaat ve tutumları da büyük oranda medya yolu ile şekillenmektedir. “Medya aracılığıyla siyaset yapmak” olarak adlandırılan yeni toplumsal dönemde, Jay Blumler ve Michael Gurevitch, siyasetçi ve seçmenlerin medya araçlarına bağımlı hale geldiklerini ve bu şekilde medya örgütlerinin siyasal öneminin arttığını düşünmektedir. Siyasal iletilerin medyaya kabul ettirilmesi ve seçmenlerin ikna edilmesi işini üstlenen kampanya danışmanlığında olduğu gibi siyasetçiler ile medya arasında pazarlık ve uzlaşmaya dayalı aracı yeni bir profesyonelleşmenin ortaya çıktığını belirtmektedirler.³⁶⁸

Siyasal iletişimin ilgili bir diğer analiz de medyanın siyasal içeriği, siyasal aktörlerin ve vekillerin medya içeriğinin oluşturulmasında yer alması, siyasal medyanın alımlayıcıların ya da siyasal gelişmeler üzerindeki etkisi, siyasal sistemin medya sistemi üzerindeki etkisi ve medya sisteminin siyasal sistemler üzerindeki etkisi şeklinde 5 başlıkta yapılmaktadır.³⁶⁹ Bu analizde de medya sistemi ile siyasal sistemin birbirine olan karşılıklı etki süreci yurttaş, siyasetçi ve medya çalışanları ile karmaşık bir yapıya sahiptir. Siyasal iletişimde, siyasal partilerin mali yeterlilikleri ölçüsünde siyasal reklamcılık ve seçim kampanyaları için medya planlamaları yapmaları³⁷⁰ medya ve siyaset konusunun aynı zamanda ekonomik boyutunu da ortaya sermektedir.

Demokratik toplumlarda iktidarın kaynağı ve halkın uzlaşması belirli aralıklarla yapılan serbest seçimlerle açıklanmaktadır. “Demokratik bir toplumun varlığı için zorunu görülen seçimler, farklı görüşlerin açıklanabildiği ve bu görüşlerin siyasal partiler yolu ile örgütlenebildiği, iktidar yarışı için siyasal rekabetin serbestçe uygulandığı rejimlerde, demokratik olabilmektedir.”³⁷¹ Bu nedenle seçimlerde siyasal partiler ve adayları, siyasal rekabetin doğallığı içinde seçmenlere yönelik iletişim faaliyetlerinde bulunurlar. Seçmenler, bu şekilde parti ve adayları tanımada önemli bir bilgi kaynağına erişirler.³⁷² Ancak gerek siyasal ve ideolojik, gerekse medya ve siyaset arasındaki ekonomik-politik

³⁶⁵ Türker Alkan ve Doğu Ergil, *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Kitabevi, Ankara: 1980, s.5.

³⁶⁶ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Varlık Yayınları, 1996, s.106.

³⁶⁷ Duverger, *ibid*, s.106. Duverger, “simgesel zorbalık” kavramını P. Bourdieu ve J.C.Passeron’un 1970 tarihli *La Reproduction* adlı eserindeki “iktidarın halka bazı anlamları benimsetebilmesi, üstelik de bunları kendi gücünün temelinde yatan güç ilişkilerini gözden saklayarak meşru diye kabul ettirebilmesi olgusudur.” ifadesinden almıştır.

³⁶⁸ Jay Blumler and Gurevitch, Michael, *The Crisis of Public Communication*, Routledge, London, 1995, p.3.

³⁶⁹ Bob Franklin, “Political Communication”, *A Bibliographical Essay*, 12 (1995), p.225.

³⁷⁰ Emine Yavaşgel, *Siyasal İletişim*, İstanbul: Ebabil Yayınevi, 2004, s.373-378.

³⁷¹ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 8. Basm, 1 İstanbul: Beta Yayıncılık, 2003, s.240.

³⁷² Ferruh Uztuğ, *Siyasal İletişim Yönetimi, Siyasette Marka Yaratmak*, İstanbul MediaCat Kitapları, 2004, s.85.

çıkar ilişkileri sonucu, seçim dönemlerinde siyasi partilerin birine ya da bir bölümüne daha fazla yer verildiği, haber röportaj ve görsel unsurlarla desteklenerek ön plana çıkartıldığı bilinmektedir. Bu durum siyasi partiler için serbest rekabet özgürlüğünü engellemektedir. Seçim sonuçlarına yönelik tahmin haberleri ise kamuoyunu en çok etkileyen yönlendiren haber çeşitleridir. Suskunluk sarmalına giren kamuoyu ve medyanın kazanan taraf ya da hiç değilse güçlü muhalif tarafta olma isteği seçim sonuçlarını dolaylı da olsa etkilemektedir. Özellikle seçim barajının altında kalan siyasi parti seçmenleri, oylarının boşa gideceği endişesiyle birincil tercihlerini gerçekleştirmekten uzaklaşabilmektedirler. Siyasi partilerin büyük veya küçük olarak değerlendirilişine göre medyada az ya da çok yer alması, birçok seçenek arasında özgür irade ile karar verme sürecinin manipüle edilmesi olarak görülebilir. Antidemokratik şartlarda gerçekleşen medya temsili, medyanın kendi demokratik sorumluluğundan da uzaklaştığının resmidir.

Tecimsel çıkarlarla hareket eden, popüler ve çoğunluk kitleyi hedefleyen yayınlar nedeniyle medyanın siyasi gündem oluştururken, ülke seçim barajının altında kalan partilere yeterince yer vermediği düşünülmektedir. Medya dilinde sıkça kullanılan “küçük parti” deyiimi bunu göstermektedir. Medya burada bir kısır döngüye neden olmaktadır. Küçük partiler ya da marjinal olarak nitelenen siyasi partiler, gündeme gelememekte ya da gazetelerin iç sayfalarında çok alt sütunlarda küçük haberlerle sunulmaktadır. Küçük haberler, siyasi partilerin görüşleri ve eleştirileri hakkında kapsamlı bilgi vermekten uzaktır. Asgari bilgi ve iletişim düzeyi nedeniyle küçük parti-küçük haber-küçük kamuoyu sarmalına girilmektedir. Küçük partiler, küçük haberlerle sunulmaya devam ettikçe, küçük partilerin düşünceleri, talepleri ve vaatlerinin kamuya erişimi engellenmektedir. Siyasi yapıdan dışlanan farklı düşünceler siyasi alanı da daraltmaktadır. Bu durum azınlıkta olanın bir gün iktidar olabileceği inancına dayanan demokrasi olanağının en başta medya süzgecine takılması olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu nedenlerle, ülkemizde bazı siyasi oluşum ve hareketlerin kendi medyalarını oluşturduğu, siyasi hayatta etkili olmaya ve hedef kitlelerine ulaşmaya çalıştıkları bilinmektedir.³⁷³

Medyanın siyasal partiler üzerindeki etkisi kamuoyu ile birlikte değerlendirildiğinde ilginç sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Çoğunluğun nasıl düşündüğüne dair varsayımlar ve kamuoyu araştırmaları genellikle medyanın iktidar ya da ana muhalefet üzerinde yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı gibi çoğunlukçu anlayışa sahip medya yapıları, popüler olana hitap etiklerinde farklı siyasi görüşler söylem olanağı bulamaz. Ülkede uygulanan seçim sistemlerinin de etkisiyle iki kutuplu siyasi bir ayrışma ön kabulüyle hareket eden medyanın bu izlekte, diğer siyasi partileri ihmal ettiği gözlemlenmektedir. Öte yandan çoğunluğun nasıl düşündüğüne ilişkin varsayımlar, iki ayrı taraf şeklinde oluştuğunda iki farklı grubun da kendisi gibi düşünenlerin daha çok olduğuna inanması, kendi taraf ve görüşlerini gözünde büyütmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu şekilde “yankı odası”nda tek taraflı okuyan, gören ve izleyen taraflar, adeta “filtre baloncuğu”nda yaşayarak rasyonel karar verme sürecinden uzaklaşırken, aynı zamanda demokratik uzlaşma yeteneğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Medya örgütlerine

³⁷³ Cem Uzan grubu örneği, bir medya grubunun kendi imkanlarını kullanarak yaptığı siyasi şantaj, reklamcılık ve kampanya faaliyetlerinin sonuçları bakımından ilginçtir. Bir kaç aylık bir süreçte alınan yüzde 7 oy oranı, bir medya holdingi patronunun, medya sisteminin ekonomi-politik yapısında gücünü sergilemektedir. Ancak siyasi iktidar tarafından hem siyasi hem de ekonomik yaptırımlarla cezalandırılarak siyasetten uzaklaştırılması, medya-siyaset arasındaki iktidar ilişkileri bakımından da önemlidir.

etkisi ise çoğulculuktan, adil, tarafsız ve eşit temsilden uzaklaşmak ve toplumun geniş kesimlerine ulaşma olanağı kaybetmektir.

Basında siyasi yanlılık olarak kavramsallaştırılan durum ile medyada yer alan siyasi haberlerin belirli bir siyasi partiye ya da siyasi iktidara olan yakınlığı ve yanlılığı kastedilmektedir.³⁷⁴ Siyasal iletişim ve haber analizleri üzerine çalışmalarıyla bilinen Robert A. Hackett, “Bir Paradigmanın Önemini Yitirishi” adlı çalışmasında yanlılık ile ilgili ilk olarak haber çerçeveleme tekniğinin kullanıldığını ileri sürmektedir. Siyasi gündem oluşturulurken haberin çerçevesi ile kamuoyuna belli bir bakış açısı sunularak tartışmaya ilişkin sınırlar belirlenmektedir. Özellikle yazılı basında yer alan siyasi içerikli haberlerin siyasi partilerin hangi sayfalarda, hangi sütunlarda ve hangi görsellerle sunulacağı medyanın sahiplik yapısı, yayın politikası veya ideolojik durumu ile şekillenmektedir. Siyasi yanlılık, siyasi partilerin rekabet özgürlüğünü haber çerçeveleme ile olumsuz etkilemektedir.

Siyasi yanlılığın haberlerde belli bir görüşü destekleyen tartışma ve verilere yer verilmesi, seçimi açık olarak belli etmeksizin seçici biçimde olguların ve görüşlerin kullanılması, örtük yorumların yapılması ve karşı tarafa ilişkin olumlu noktaların göz ardı edilmesi gibi birçok görünümü bulunmaktadır.³⁷⁵ Siyasi yanlılık gazetelerin belirli bir siyasal partiye ilişkin olumlayıcı metinlere sayfalarında daha geniş yer ayırması ve yorumlarda savunucu üslup kullanması ile de gerçekleşmektedir. Ülkemizde de fikir gazeteciliği kavramının dışında bazı gazetelerin bir siyasi partinin -organik bağ olmasa da- yayın organı gibi davrandıkları, siyasi yanlılığı tüm şartlarıyla yerine getirdikleri tarihsel tecrübemizle sabittir. Siyasi partilerin medyada temsilinde eşitsizliğe yol açan eğilimleri ve siyasi yanlılık ülkemizde haber alma özgürlüğünü, düşünceleri yayma özgürlüğünü dolayısıyla siyasi rekabet özgürlüğüne zarar vermektedir. Gerçekte haberi sadece olduğu gibi vermek bile tarafsızlık için yeterli olabilmektedir.

Medyada siyasi yanlılık devam ettiği sürece, çoğulcu demokrasi anlayışında var olan azınlıkta kalan ya da iktidar da olmayanların haklarının korunması ilkesi gerçekleşemez. Belirli bir siyasi partiyi, siyasi adayı farkında olarak ya da olmayarak diğerlerine tercih etmeyi ifade eden siyasi yanlılığın önlenmesi için yapılması gereken, birbiriyle çatışan karşıt görüşlerin, rakip siyasi partilerin ve seçimlere girecek tüm siyasi partilerin görüşlerinin dengeli bir yaklaşımla haberlerde ve gündemde temsil edilmesidir. Tarafsız ve doğru bir haber sunumu için gerçekliğin taraflı bir biçimde çarpıtılmasına yol açan siyasi önyargıların metne yansıtılmaması gerekir. Çünkü seçmenler, medya ve seçime katılan ya da seçim sonuçlarını etkilemeye çalışan siyasal güçler, ifade özgürlüğü taşıması gereken toplumsal katmanlardır.³⁷⁶

Medyanın temsil biçimi, gündem ve haberlerde yer verilenlerin önemli olduğu, yer verilmeyenlerin düşüncelerinin daha az önemli olduğu algısına neden olmaktadır. Medya bu nedenle yer vermedikleriyle de bir anlam yaratmaktadır. Medyanın yok saydığı ya da çok az yer verdiği siyasi partiler, medyada temsil edilmedikleri ya da yetersiz metinlerle kendilerine yer bulduğu için o siyasi partilere oy verenler de bir anlamda görmezden gelinmektedir. Siyasi partilerin başlıca fonksiyonlarından birinin de toplumdaki çeşitli çıkarları, talepleri örgütleyerek birleştirmesi ve siyasi alana kanallandırmesi³⁷⁷ olduğundan siyasi partiler medyada temsil edilmediğinde kuruluşlarının temel

³⁷⁴ Robert A. Hackett, *Bir Paradigmanın Önemini Yitirishi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik*, çev. A. İnal, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık*, 1997-1998, ss.31-72.

³⁷⁵ McQuail, *Kitle İletişim Kuramı*, s.107.

³⁷⁶ Yavaşgel, *Siyasal İletişim*, s.258.

³⁷⁷ Kapani, *age*, s.179.

işlevlerini yerine getiremezler. Bağlamsal olarak medyada birçok çıkar ve istemin yer bulmaması, egemen siyasi kültürün de kendisini yeniden üretmesine de yardımcı olmaktadır.

Siyasi partilerin bir fonksiyonu da geniş halk kitleleri ile iktidar arasında bir iletişim ve köprü görevi görmektir.³⁷⁸ Bu anlamda toplumun istek ve taleplerinin aracı olan siyasi partiler, siyasi katılımı artırma, seçmenlerinin mobilizasyonu ve sandığa gitmelerini sağlamada da medyaya ihtiyaç duymaktadır. Kısaca siyasi sosyalleşme olarak tanımlanan bu durum, medyada eşitsiz ve taraflı şartlarda olduğu takdirde önce siyasi partilerin demokratik rolüne daha sonra da demokratik temsile zarar verir niteliktedir.

Medya aynı zamanda siyasi katılımın basamaklarından biri olan siyasal tartışmalara katılma davranışlarının gerçekleşmesinde belirleyici bir role sahiptir. Özellikle medyada eşit koşullarda siyasi tartışma olanağını bulamayan siyasi partiler seçim dönemlerinde etkin bir siyasal iletişim çalışmalarında bulunma olanağından yoksun kalmaktadır. Bu durum siyasal katılmanın toplumun farklı kesimlerine temsil olanağı sağlama, toplumda siyasal uzlaşma ve dengenin oluşumunu kolaylaştırma işlevine de zarar vermektedir.³⁷⁹

Muhalefette bulundukları sürece siyasi partilerin, iktidarın nasıl ve ne şekilde kullanıldığını denetleme ve eleştirme misyonları da yine en çok medyada görünür olmalarına bağlıdır. Muhalefet partilerinin alınacak siyasi kararları etkilemek, kendi görüşlerine göre olası çözüm önerileri sunmak için kamuoyu oluşturmak ve geliştirmek için³⁸⁰ de medyaya ihtiyaçları vardır. Ülkemizde seçim sistemlerinin de etkisiyle görünürlük, ana muhalefet veya ikinci küçük muhalefet partisinin lehine işlemektedir. Medya alanında, “kartel partiler”in görünürlüğü ve bilinirliği artırılarak sürekliliğini destekleyen bu tavır, “parti demokrasisi” tanımının dahi ülkemizde yeterince gerçekleşmemesinin başlıca nedenidir.

Siyasal muhalefette, kamunun gözcüsü ve sözcüsü medya ile muhalefet partilerinin fonksiyon ve sorumlulukları bazı noktalarda kesişmektedir. Ancak ülkemizin seçim sistemi, siyasi kültür geleneği, iktidar odaklı medyanın ekonomi politik yapısı, gazetecilik etik ve sorumluluğunun gerçekleştirilememesi ve siyasi katılımı etkin olmayan yurttaş davranışları diğer siyasi grupların medyada temsili adil kılmamakla siyasal muhalefetin olanaklarını da verimsizleştirmektedir.

Ülkemizde siyasi literatürdeki siyasi parti tanım ve işlevlerinin yanı sıra, Türk Anayasası’nda “demokrasinin vazgeçilmez unsuru” olarak siyasi partilerin vurgulanması, doğru kararlar alabilen rasyonel insana duyulan inancın eksikliğine işaret etmektedir. Oysa demokrasinin başlıca unsuru yurttaş ve halktır. Siyasi partiler yurttaşların ortak taleplerinin görüşlerinin ve çıkarlarının bir araya geldiği siyasi örgütlenmelerdir. Partiler demokrasisine uyan bu yaklaşımda siyaset alanı, yurttaşların denetim ve katılımına set çekerken, yurttaşlar seçimden seçime oy veren veya bir siyasi partiyi destekleyen edilgen bireyler olarak görülmektedir.³⁸¹ İngilizcede “electoralism” kavramını Türkçeye “sandıkçılık” olarak kazandıran Bağcı, Türkiye’de demokrasinin tüm değerler manzumesinin sandığa indirgenmesinin ahlaki olarak sorunlu olduğunu vurgulayarak, temsili sistemin krizlerinden sakınmak

³⁷⁸ Kapani, *ibid*, s.181.

³⁷⁹ Kışlalı, Siyaset Bilimi, ss..220-221.

³⁸⁰ Kapani, s.182.

³⁸¹ H. Emre Bağcı, “Medya ve Demokrasi”, *Independent Türkçe*, 24. Ağustos 2019, çevrimiçi erişim, <https://www.indyturkish.com/node/19681/türkiyeden-sesler/medya-ve-demokrasi>.

için sandıkçılığın ötesine geçilmesi gerektiğini belirtmektedir.³⁸² Medya da sandıkçılık zihniyetiyle hareket etmekte, halka gündem oluşturma imkanı tanımamakta, yurttaş bilincini geliştirecek yayınlar yapmamakta, siyasi alanı siyasi parti liderleri ve sözcüleri açıklamaları şeklinde daraltmaktadır.

Siyasi partilerin seçimlerdeki medyada temsilinde, demokratik süreçlere katkısındaki problemin kaynağı aynı zamanda bir bakış açısı, tanımlama ve anlamlandırma sorundur. Siyasete sorunlu bakışta siyasi kültürün demokratik içselleştirmelerden uzak olması olduğu saptaması, problemin kaynaklarına ulaşmada önemlidir. Türkiye’de siyaset, “devlet işini düzenleme ve yürütme sanatı olarak”³⁸³ görüldüğünde amaç önce devletin devamı ve bekası olmakta, yürütmenin istikrarı öncelemesi de doğal karşılanmaktadır. Ülkemizde kaynakların dağılımı konusunda bir rekabet ve çatışma alanı olarak gören araçsal yaklaşım³⁸⁴la yapılan siyaset, medya dilini de etkilemektedir. Seçim dönemlerinde siyasi partilerin birbirlerini siyasi ahlak ve nezakete sığmayan bir üslupla eleştirmeleri, tüm siyasi süreçlerde kriz gündemleri oluşturularak birbirlerini suçlamaları, hep bu demokratik ilkelere ve unsurlarına katkı içermeyen siyasete bakışta aranmalıdır. Bu nedenle seçim süreçlerinde demokratik siyasetin gerçekleştirilmesi için her siyasi olayı, karakteristik özelliklerini vurgulayarak olduğu gibi vermek, çıkarlar, değerler, iktidar kaynakları, meşruiyet ve ilgili kurumların bağlamını açıklamak,³⁸⁵ sorunların çözümüne demokratik bir anlayış geliştirmek demokratik bir medyanın görevi olmalıdır. Medya bu şekilde, yurttaşların temsil edilen haberler ve bilgiler arasında tercihlerine uygun olanı anlamalarına yardımcı olarak demokratik kamusal alana katkıda bulunabilir.

Siyasi partilerde dondurulan demokrasi zihniyetinin, parti içi demokrasinin de işlememesi durumunda demokrasi adına olumsuz zincirleme etkileri olmaktadır. Lider siyaseti parti politikalarını belirlerken, parti içinde eleştiri, şeffaflık ve denetim zorlaştırmaktadır. Milletvekilleri halkın değil, siyasi parti liderlerinin gözüne girmeye çalışmakta lider kadro dışındaki aktörler sürece dahil olamamaktadır. Siyasi parti ve medya ilişkisinde liderin ön plana çıkması medyanın işine gelmektedir. Uzun süren parti politikalarını belirleme çalışmaları uzlaşma ve tartışma süreçlerini gerçekleştiren birçok grup veya kişiyi takip etmektense, tek bir kişi üzerinde yoğunlaşmak çok daha kolay olmaktadır. Bu anlamda halkın da ilgisini çekecek görsellik, simge ve ritüeller içeren haberler sunulur.

Bazı siyasal sistemler, kamusal tartışmadan uzak tek bir iktidar ve karar alma mekanizmasına sahip lider kadro ve eleştirel kamuoyunun yaptırımlarından muaf sistemlerdir. Siyasi kararlar müzakere ve bir süreç içinde değil, emirlerle alınır. Konusuz siyaset ise tüm seçmenlerin anlayabileceği açık net bir şekilde açıklanmış politikalar değil, kurmaca medya olayları sahnelenmesidir. Büyük bir gösterişe yapılan basın toplantıları, temel atma törenleri, fabrika açılışları, somut eylem programlarının hayata geçirildiği ya da geçirileceği izlenimi yaratır. Ülkemizde de seçim dönemlerinde, açılış törenleri ya da temel atma dönemlerinin seçim mitinglerine dönüşmesi sık görülen bir olgudur. Medya nüfuzundan yararlanan siyasi iktidar ya da ortaklarının ürettiği sahte siyaset³⁸⁶ şova dönüşürken, muhalefet partileri için bu durum dezavantajlı oluşturmaktadır. Muhalefet partilerinin bir basın açıklaması bile yoğun görsellik içinde kaybolmakta, siyasal haber temsil koşulları iktidar lehine olumlanmaktadır. Son tahlilde, sahte siyaset ya da konusuz siyaset

³⁸² Bkz. H. Emre Bağce, “Demokraside Sandıkçılık Çağı Kapanıyor”, (Söyleşi), *Agos*, 29 Ağustos 2020, çevrimiçi erişim, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/5358/demokraside-sandikcilik-cagi-kapaniyor>.

³⁸³ Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu*, 1. Cilt, 9. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998. s.1996.

³⁸⁴ Bağce, *Siyaset ve Demokrasi Üzerinde Eleştirel Bir Değerlendirme*, ss.1-19.

³⁸⁵ Meyer, *age*, s.34.

³⁸⁶ Meyer, *ibid*, s.39.

kavarmsallaştırılmaları ile kastedilen bu siyaset tarzının medya temsilinin, gerçek toplumsal sorunlar ve çözüme dair önerilerin halkın gündeminden düşürülmesi ile sonuçlanmasıdır. Medyanın demokratik seçimlere etkisi bağlamda da çok önemlidir.

Az sayıdaki siyaset elitiyle büyük kitlelerin iletişimi, iletişimin sınırlılıkları nedeniyle medya yoluyla gerçekleşir. Her iki tarafın da medyaya bağımlı hale gelmesi, halkın medya elitlerini ve medya yapısını tüketici davranışı dışında etkileyebileceği bir yol bulunmaması, medyaya denetlenemez bir güç vermektedir. Bu izlekte bir tür medya demokrasisine doğru evrimin yaşandığı ileri sürülmektedir.³⁸⁷

Medya demokrasisi uygulamalarında, siyasetin görsel unsurlarla sınırlanması, siyasi partilerin liderlere indirgenmesine yol açarken, kişiselleşen içerikler kamusal bilincinin yüzeyselleşmesine ve toplumsal içerikten yoksun bir siyasi gündeme neden olmaktadır. Siyasetin kişiselleştirilmesiyle ilgili olarak Duverger, ABD seçimlerinden verdiği örnekte, “Bu seçimler birkaç hafta hatta birkaç ay süre ile halkın dikkatini kutuplaştıran en büyük tören olmuştur. (...) dört yılda bir yapılan politik maçın uyandırdığı ilgi bambaşkadır, çünkü kazanan belirli bir zaman için ulusal kahraman olacaktır.”³⁸⁸ diyerek seçimlerin toplumsal ve demokratik içeriğinin boşaltıldığına dikkat çekmektedir.

Siyasal partileri Turan, “Siyasal kimliğin belirmesi, ifade edilmesi ve güçlenmesi; ulusal bütünleşme; siyasal katılmanın uyarılması ve katılma olanaklarının hazırlanması; bireylerin siyasal sosyalleşmesi ve siyasal ilgi uyandırılması; muhalefet yoluyla iktidarın denetlenmesi ve eleştirilerin kamuoyuna açıklanması ve tartışılması; siyasal sisteme taleplerin ulaştırılarak sistemin sürekliliğini sağlaması; farklı taleplerin birleştirilerek seçmene farklı seçenekler sunulması ve çoğulculuk sağlanması gibi işlevlere sahip organizasyonlar”³⁸⁹ şeklinde tanımlamaktadır. Ancak medya demokrasisi tanımında, son dönemlerde yaşanan ekonomik, siyasal ve teknolojik köklü değişimler sonucu, siyasi partilerin siyasal süreçte yerine getirdiği birçok işlevi, medyanın yerine getirmeye başladığı ileri sürülmektedir. Medya baskısı sonucu, büyük bir hızla yaşanan gelişmelere anında tepkiye yönelik hızlı yanıtlar vermek zorunda kalan siyasi parti temsilcileri ile siyasi taban arasındaki bağ kopmaktadır. Hıza bağlı olarak siyasi toplumsallaşmadan uzaklaşan parti sözcüleri ya da liderleri, medyada görsel sembolik bir figüre dönüşmektedir. Sennet’in de ifadesiyle medya araçları ve teknikleri ile görsel üzerinden inşa edilen kamusal yaşamın göz ile kurulan yönünün baskın çıkması, kamusal insan çöküşüne neden olmaktadır. Bu bağlamda medya, örtük bir biçimde demokrasiyi bir çeşit konu plebisitine dönüştürmektedir.³⁹⁰ Siyasi partilerin daha fazla siyasal katılıma olanak sağlayan uzun vadeli yapısal siyasi hedefleri göz ardı etmelerine yol açan medya demokrasisi, partilerin organik yapısına ve yurttaşla olan bağına zarar vermektedir.

Ağ toplumu kavramını literatüre sokan Manuel Castel, siyasi liderliğin kişiselleştirildiğini vurgulayarak, siyasi imaj yapım ve iktidar yapım süreçlerinin iç içe geçtiğini iddia etmektedir. Ağ toplumunda siyasal aktörler, uygulama alanları her geçen gün artarak çeşitlenen ve genişleyen iletişim

³⁸⁷ Meyer, ‘Medyakrası’ adlı kitabında medyanın siyaseti sömürgeleştirdiğini ileri sürerek, “Medya demokrasisi terimi, medyanın siyasal süreçte, her şeyden önce kamuoyunu şekillendirmede ve siyasal karar alma sürecinde belirleyici rol edinme sürecine işaret eder.” demektedir. Siyasetçilerin uyduğu ana akım kodları, medya kartelleri tarafından oluşturulmaktadır. Bu şekilde çoğunluğun görüşü bir siyasi parti gibi kamuoyuna sunulur.

³⁸⁸ Duverger, *Seçimle Gelen Krallar*, s.89.

³⁸⁹ İlder Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1977, ss.100-104.

³⁹⁰ Meyer, *age*, s.121.

teknolojilerinin dahil olduğu medya aracılığıyla iktidar oyununda yer almaktadırlar.³⁹¹ Birçok siyaset bilimci tarafından tartışılan siyasi partilerin demokrasilerdeki etkinliği ve yeterliliği problemine, bir de ağ toplumu medyasındaki lider imajlarının, siyasetin üzerindeki etkisi sorunu eklenmiş gözükmetedir. Bu izlekte medyada liderlerin imajı üzerinden gerçekleşen siyaset ve seçim çalışmalarının siyasi partilerin işlevlerini yetersiz bırakması “siyasetsiz siyaset” olarak tanımlanmaktadır.³⁹² Hiç şüphesiz medyanın siyaseti yönlendirici bu yaklaşımında, siyasi partilerin seçmenden parti yönetici kadrosuna kadar güçlü bir halk desteği ile birlikte inşa edildiği bir yapı sergilememesi de etkindir.

Seçim dönemlerinde iktidardaki parti ve ortakları rızanın devamını sağlamak, muhalefet partileri ise seçim programları ya da iktidar eleştirileri için seçim kampanyaları düzenlemektedirler. Kampanyalar sırasında yurttaşlar partilerin ülke sorunlarına çözümleri hakkında farklı yaklaşımlarını öğrenme imkanına sahip olurlar.³⁹³ Seçim dönemlerinde siyasi reklamcılık ve kampanyalar için profesyonelleşen siyasi iletişim uzmanlarına siyasi partilerin bir bütçeye ayırmaları gerekmektedir. Siyasi Partiler Kanunu’nun 1 numaralı ek maddesine göre, milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların yüzde 3’ten fazlasının alan partiler aldıkları oy oranına göre devlet yardımlarından faydalanabilmektedir. Barajı aşamayan partilerin hiç yardım alamaması seçim kampanyalarında tanıtım ve medyada görülebilirlik açısından adaletsizliğe yani haksız rekabete yol açmaktadır. Özellikle görsel iletişim kanallarında düşüncelerin değil, görüntülerin ekrana geldiği, reklamların büyük bir maliyet gerektirdiği düşünüldüğünde, medya demokrasisi veya iletişim demokrasisi³⁹⁴ gibi kavramsallaştırmaların seçmenin seçimini özgürce yapamadığı savı doğrulanmaktadır.

Medya alanında son dönemlerde bir diğer dikkat çeken olgu, seçim zamanlarında kanaat önderleri ve sanatçıların kendi siyasi görüşleri doğrultusunda verdikleri röportajlar, açıklamalar, yayınlanan şarkı ya da özel kliplerdir. Medyanın izlenme okunma ya da tıklanma kaygısı ile popüler olana rağbeti doğal görünmekle birlikte, ünlü isim ve sanatçıların siyasi alanda görünürlüğünde dikkat çeken bir başka durum da genellikle siyasi iktidar ya da ana muhalefet ekseninde gerçekleşen iletiler olduğudur. Bu durum, yine demokrasinin çoğulculuk yaklaşımının tersine, küçük ya da marjinal olarak nitelenen ya da seçim barajı altında kalması olası siyasi partileri dezavantajlı durumunu güçlendirmektedir.

Seçim süreçlerinde örgütlü siyasi kurumlar yoluyla toplumun kimler tarafından, nasıl yönetilmesi gerektiğine karar verme sürecinde var olan siyasi görüş, düşünce ve kanaatler değişebilmektedir. Ülkenin ve toplumun genel durumunu, var olan sorunları ve sorunlara sunulan farklı çözümleri bilmek seçenekler arasında karar verebilmek için kısaca siyasetin tüm unsurları için medya ortak bir demokratik buluşma alanı olmalıdır. Medyanın ekonomi-politik ve kendi içyapısından etkilenen yapısı ve demokratik tavrı işte bu nedenle toplumsal olarak çok önemli ve etkili olmaktadır. Siyasetle organik bir bağ içerisinde olmayan, ama aynı zamanda siyaseti toplumsal sorunlara çözüm bulma yolu olarak görerek kamusal sorumlulukla hareket eden medya, ülkenin mutluluğu, iyiliği ve refahı için büyük faydalar sağlayabilecektir.

³⁹¹ Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Birinci Cilt - Ağ Toplumunun Yükselişi*, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.507.

³⁹² Mehmet Ali Kılıçbay, *Siyasetsiz Siyaset*, Ankara: İmge Kitabevi, 1998, ss.233-234.

³⁹³ Tanju Tosun, *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*: s.27.

³⁹⁴ Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*, s.64.

Ülkemizde ise kamusal alan oluşumu medyanın yapısal sorunları nedeniyle demokrasi içinde uygun siyasi bilgilenemeyi sağlamamaktadır. Siyasi rekabetin gerçekleşmesine engel olan medya alanı, “serbest seçimlerin varlığına rağmen demokrasinin vaağının gerçekleşmesine yetmemektedir.”³⁹⁵ Parti içinde demokrasinin gerçekleştiğı siyasi partiler, devlet denetiminin siyasi baskı unsuru olmadığı, özdenetim kurumlarını geliştirebilmiş demokratik işlevselliğe sahip medya yapılanmaları, editöryal baskılardan arınmış mesleki güvence altında özgür hareket edebilen medya çalışanları, çeşitlilik arz eden sivil toplum ve bilinçli yurttaşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapısal ve kurumsal demokratikleşmenin gerçekleşmediğı bir medya yapılanmasından doğru ve sağlıklı bir kamuoyu oluşumu ve yansıtma işlevi beklenemez. Çünkü demokrasi ancak uygun koşullarda gerçekleşir.³⁹⁶

3.7. Türkiye’de Medyanın Demokratikleşmesinde Yapısal Sorunlar

Türk medyasında dönüşümler, ülkenin siyasi ve ekonomik hayatındaki büyük kırılmaların neden olduğu yapısal değışim süreçlerinden etkilenerek gerçekleşmiştir. Genel itibariyle toplumsal hayattaki tüm sosyal sistemler gibi medya sistemi de karşılıklı etki ve bağımlılık ilişkileriyle şekillenmiş; örtük çıkar ve çatışma durumlarına sahne olmuştur. Türk medyasının demokratikleşmemesindeki sorunlar ve çıkmazlar, medya yapısının ekonomi-politik kavrayışının ardından, toplumun siyasi kültürü, yurttaşlık bilinci, sivil toplumun yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılabilir olacaktır. Ancak siyasi sistemin medya sistemi üzerinde basın özgürlüğü çerçevesindeki olumsuz etkileri ve müdahaleleri ile ilgili olarak basın tarihi temelinde birçok kuramcı görüş birliğindedir.

Birçok kurama göre, medya sistemleri yönetim sistemlerinden etkilenerek karakteristiğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Türk medyası, iletişim kuramları ile tam olarak açıklanamayacak kendine özgü bir yapı sergilemektedir. Bunda gazetecilik ve iletişim kuramlarının, bilimsel dayanakları bağlamlarında merkeze alınan sorunların farklı olmasının yanı sıra, ülkemizde medyanın sosyal sistemlerle ilişkisi üzerine, güvenilirliğı bilimsel kuşku uyandırmayan veriler ortaya çıkaran çok az amprik çalışmanın yapılmasıdır. Bu bağlamda, medyanın demokratikleşmesindeki sorunları çözmek için ne gibi yasal, siyasi ve sosyo-ekonomik çerçevelerde yapısal etmenlerin harekete geçirilmesi gerektiğı büyük bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Toplumun tüm kesimlerinin çıkarlarının temsil edilmesi gerektiğine inanılan medya kuramlarında, serbest pazar ilkesinin, medyanın demokrasilerde bir kamu görevi olduğu savını engellediğı vurgulanır. Devlet müdahalesinin olmadığı özgür basında, bireyin özgür iradesiyle kendini ifade ettiğı ve tercihlerde bulunarak hakikatin ortaya çıkacağına olan inanç, editöryal bağımsızlığın engellendiğı, reklam verenlerin içeriklere müdahale ettiğı, iktidarla güç odaklarının kamu yararının öncelemeden birlikte hareket ettiğı gerekçesiyle sarsılmıştır. Türkiye’de de tüm bu sorunlar somut olarak yaşanmaktadır.

Medya ile demokrasi arasındaki ilişkilerin niteliğı konusunda geliştirilen, kuramlara göre demokratik medyanın oluşumu ülkenin yönetim sistemine bağılıdır. Peterson & Schramm ve McQuail tarafından oluşturulan kuramda, medya siyaset ilişkisi incelendiğinde, medya yapıları içindeki otoriter ve özgürlükçü ayrımının, yönetim tarzı ile ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Yönetim tarzına göre

³⁹⁵ Meyer, *age*, s.32.

³⁹⁶ Dahl, *Demokrasi Üzerine*, s17.

medyanın işleyişi, yayın politikaları ve demokratik rolü farklılaşabilmektedir. Otoriter sistemlerde medya, tek yönlü ve yukarıdan aşağı bir ileti sürecindedir. Halkın kanaatlerinin medyanın kamuoyu oluşturma gücü ile denetlendiği ve yönlendirildiği, siyasal iletişimin propagandaya evrildiği bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle otoriter yönetimlerde, basının özgürlüğü çoğulcu etkileri engelleyecek şekilde kısıtlanmaktadır. Türkiye’de medyanın demokratik niteliğini kuramlar temelinde değerlendirdiğimizde, demokrasi anlayışına yakın bir medya yapılanmasının mevcut olduğu görülmektedir. Çoğunlukçu demokratik anlayışa uygun olarak medyanın, siyasi iktidar ya da ana muhalefet ağırlıklı yayın politikası izlediği, siyasi hayattaki çok sesliliği, siyasi kimlikleri yansıtamadığı, bir haber ve bilgi kaynağı olarak siyasi temsil ve katılımı özendirmediği bilinmektedir.

Medyanın demokratik işlevlerini sergilemesi için geliştirilen birçok kuram geliştirilse de yeryüzünde teorinin pratiğe kavuştuğu bir ülke, henüz bulunmamaktadır. Türkiye’de birçok yapısal etmene bağlı olarak medyanın demokrasiye olumlu katkılarının bulunduğunu ileri sürmek gerçekçi olmayacaktır. Çünkü medya-demokrasi ilişkisi kadar, yapılar ve etik de birbiriyle sıkı şekilde bağlantılıdır.³⁹⁷ Gelineen süreçten bakıldığında, Türkiye’de demokratik medya oluşumundaki sorunların temelinde Osmanlı’dan itibaren basın-devlet ilişkilerinin tarihsel arka planındaki kültürel ve siyasi kolektif hafızanın izleri bulunmaktadır.

Türk basını Osmanlı imparatorluğu, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında ideolojik rol oynamıştır. İmparatorluk döneminde devlet memuru da olan gazeteciler, Osmanlıcılık, Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük siyasi fikir akımlarını savunarak, siyasi çözüm arayışlarına girmişlerdir. Cumhuriyet döneminde ise basın, siyasi iktidarın yönlendirmesi ya da desteğiyle, modernleşme ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmada devletin kurucu ideolojisine uygun olarak siyasi, sosyal ve kültürel devrimlerin halka benimsetilmesi, eğitilmesi, yeni bir milli kimlik oluşturulması işlevini yerine getirmiştir. Bürokrasiyle aynı hedeflere sahip gazetecilerin misyonu ise Osmanlı’dan Cumhuriyet’in kuruluş yıllarına kadar toplumu bilgilendiren, eğiten, dönüştüren karakteriyle, bir elitler grubu olmasını sağlamıştır. Türk basını bu anlamda, devlet adına toplumu denetleyen ve yönlendiren bir yapı sergilemiştir. Halen de, devletin çıkarı ve ulusal güvenlik söylemi ile düşünce özgürlüğü ve kamu çıkarının ötelendiği birçok durum oluşmaktadır.

Uzun bir süre ekonomik nedenlerle siyasi düzene ideolojik bir bağlılık gösteren Türk basını, devletin ideolojik aygıtı olarak kullanılmıştır. 1980’lerden sonra ekonomik olarak görece bağımsızlaşan medya, 1990’lar da ise hükümet kurup düşürebilen bir siyasi güce kavuşmuştur. Dolayısıyla medyanın iktidarla olan ilişkisinin bürokratik, ekonomik, yargı ve savunma yönü de vardır. Türkiye’de bugün de yaşanan tüm yapısal sorunların özünde iç içe geçen medya-siyaset ilişkisi ve iktidar odakları arasındaki kamusal sorumluluktan uzak gönüllü çıkar birlikteliği yatmaktadır. Ülkemizde özellikle siyasal sistemin diğer sosyal sistemlerde olduğu gibi gazetecilik sistemindeki baskı ve yönlendirmelerinin tek bir siyasi parti iktidar olduğunda arttığı, koalisyon hükümetleri döneminde ise bir nebze azaldığı dikkat çekmektedir. Medya ile siyasi sistem arasındaki karşılıklı güç ve baskı dengeleri değiştiğinde ise etki, yönelim ve bağımlılığa dayalı farklı ilişkiler şekillenmektedir.

Demokrasi gereği medya alanında yapılan tüm yasal düzenlemeler, kendini yurttaşın ifade, düşünce ve basın özgürlüğüne dayandırmaktadır. Ancak Türkiye basın özgürlüğünde dünyada son sıralarda yer alarak eleştirilere konu olmaktadır. Basın özgürlüğü kapsamında gazetecilerin

³⁹⁷ Bağce, Türkiye’de *Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.1.

yargılanması, tutuklu kalması veya ceza alması ön plana çıkarılsa da medyanın özgürlüğü sorunu, medya siyaset ilişkileri ve sahiplik yapısı nedeniyle çok daha karmaşıktır. Medya, içeriklerinde Türk hukuk sistemi, basın, radyo, televizyon ve interneti düzenleyen mevzuata ilaveten ceza kanunları ile de kısıtlanmaktadır. Basın Kanunu, Radyo ve Televizyon Kanunu, İnternet Kanunu, Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu, medya özgürlüğüne önemli kısıtlamalar getirmekte ve yargıya geniş icra alanı tanımaktadır. Mahkemeler, yayınladıkları haberlerin içeriğine dayanarak gazeteciler ve medya organları aleyhine suçlamalarda bulunarak kanunları geniş bir şekilde yorumlamaktadır. Özellikle İnternet Kanunu altında, mahkemeler yetkilerini geniş bir şekilde yorumlamaktan kaçınmamaktadır. Medya kuruluşları ve çalışanları aleyhine açılan ceza davalarının çoğu Ceza Kanunu'na ve Terörle Mücadele Kanunu'na dayandırılmaktadır. Ülkemizde medya sisteminin ekonomi-politik unsurların özgürlüğüne müdahalesi yanı sıra kanunlarla da sınırlandırılması ya da cezalandırılması hakim siyasi kültürü ve demokrasi anlayışını destekler niteliktedir.³⁹⁸

Tarihsel ve sosyolojik türlerine göre, kurumsalcılıkta bir yapı veya kurum, nasıl tasarlanır ve inşa edilirse, ona uygun işlemekte ve ürünler vermektedir.³⁹⁹ Türk anayasalarının tasarlanış şekilleri, seçim yasaları, SPY, basın kanunları ve düzenlemeleri yapı olarak ele alındığında, medyadaki kurum ve kuruluşların dayandığı hukuki düzenlemelerin demokratikliği ölçülebilir. Böyle bakıldığında Türk yasaları, daha fazla demokrasiyi teşvik etmemektedir. Yasalar, bireyi ve yurttaşı değil, devleti ve güvenliğini, istikrarı önemseyen ve önceleyen bir yapı arz etmektedir. Osmanlı'da devlet nizamını koruyan, toplumsalı bireyden üstün tutan yapı, Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Gazetecilik misyonu Osmanlı'da devleti korumak ve kurtarmak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise devleti kurmak şeklinde ilerlemiştir. Daha sonraki anayasalar, SPY ve seçim sistemleri, yurttaşın siyasi katılımını oy verme işlemiyle sınırlandıran bir yapıda lider oligarşine ve kartel partilere neden olmuştur. Türk siyasi hayatında siyasi partilerin içinden çıkan yeni siyasi partilerin ve hareketlerin çokluğu bilinmektedir ancak yüzde 10 seçim barajı yeni siyasi oluşumların sisteme aktarılmasını yani temsilde çoğulculuğu engellemiştir. Farklı siyasi görüşteki temsil grupları, medyada kendine yer bulmadığında, çoğulcu temsil olanakları göz ardı edilmiş olmaktadır.

Giddens'in yapılaşma kuramında yapı-aktör-eylem üçlüsünün birbirlerinden ayrı olarak değil, iç içe geçen yapısında birbirlerini kısıtlayarak ya da olanak tanıyarak karşılıklı bağımlılık içinde olması, Türkiye'deki medya yapısı, aktör ve eylemlerini anlamlandırmada yardımcı olmaktadır. Basından medyaya gazetecilik sistemi, siyasi iktidarın yasa, baskı ve yönlendirmelerine maruz kalmıştır. Eylem alanı daralan medya aktörlerinin de yapıya uygun hareket etmeleri, basın özgürlüğünün sorunlarını artırmıştır. Medya aktörleri askeri darbelerde MGK, valilikler bürokrasi, Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT), Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK), RTÜK uygulamalarıyla sınırlandırılırken, basının ilk günlerinden itibaren gazetecilerin cezaevi, sürgün ve öldürülmeleri şeklinde gelişen olaylarla yapıyı etkileme potansiyelleri durdurulmak istenmiştir.⁴⁰⁰

Türkiye'de medyanın birbirini besleyen ve tetikleyen sorunların neler olduğuna dair aşağıdaki maddeler bu noktada genel bir çerçeve sunmaktadır.

“1. Medyada sahiplik yapısı ve yoğunlaşma

2. Kamusal medya kuruluşlarının yapı ve işleyişindeki yapısal ve etik sorunlar

³⁹⁸ Kurban, Dilek ve Ceren Sözeri, s.56.

³⁹⁹ Bağce, *Türkiye'de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.13.

⁴⁰⁰ Alver, *ibid*, s.483.

3. Bir vesayet kuruluğu olarak RTÜK 'ün yapı ve işleyişine dair sorunlar

4. Medyada standart ve özdenetim eksikliği

5. Türkiye 'de gazeteciler ve fenomenler”⁴⁰¹

Medya demokrasi ilişkisinde tekelleşen medya yapısı, bazı grupları, siyasi düşünceleri ve kimlikleri iletişim sürecinin dışında tutulmasına neden olmaktadır. Bu yönde alternatif medya yapılanmaları ve kamu hizmeti yayıncılığına dair birçok öneri getirilmektedir.⁴⁰² Medya sistemi, James Curran'a göre, “Medyanın temsil rolü, içinde alternatif görüşlerin ve bakış açılarının tümüyle yer alabildiği koşulların yaratılmasına imkan verecek düzenlemeleri içermelidir.”⁴⁰³ Bu anlamda kamu yararı gözetilerek yayın alanının düzenlenmesi, Türkiye’de yapısal ve kurumsal düzenlemeler yapılmadan mümkün görünmemektedir.

Demokratik toplumlarda medya, bilgi ve haber sunmanın yanı sıra, toplum adına yönetimler üzerinde gözetim ve denetim işlevinde bulunur. Böylece yönetimlerin, demokrasi sınırları içinde kalarak kamu menfaati, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, hesap verebilirlik esaslarına göre görevlerini yerine getirmesi beklenir.⁴⁰⁴ Ancak medyanın demokratik işlevlerinin ne kadar yerine getirmek istediği de bir başka temel bir sorudur. Medyanın 1980’lerden sonraki yeni yapısal düzeninde kar odaklı bir yaklaşım ve faaliyet içinde olması, siyasi iktidarla ilişkini ekonomik ilişkiler çerçevesinde sürdürmesi ve araçsallaştırılması ile sonuçlanmıştır.

Medyanın, ekonomi-politik dönüşümünden sonra ortaya çıkan birçok sorununa bir de medya elitleri sorunu eklenmiştir. Liberal ekonomik politikalar sonucu, iletişim teknolojilerinin gelişimi, sahiplik yapısının değişimi ve medyanın ekonomiye dönüşümü ile uzmanlık ve iş bölümü artırmıştır. İş adamı kimliği, gazetecilik kimliğinin önüne geçen medya üst düzey profesyonelleri, özel holdingler, iş çevreleri, kamu bürokrasisi gibi birçok sektörle bağlantılıdır. Yönetim yapısındaki değişim sonucu, geleneksel yazı işleri yönetimi ile işletme yönetimi iç içe geçmiştir. Öyle ki bazı yayın yönetmenleri, medya şirketinin haricinde holding bünyesindeki diğer şirketlerin, bankaların da yöneticiliğini yapmaktadır.⁴⁰⁵ Şirket adına ticari ve siyasi çıkarları kovalayan gazeteci tiplmesi, kamusal hassasiyetinden uzaklaşmış, gazetecilik etik kurallarını gerçekleştirme çabası içinde olmamış, kültürel ve sosyal sermayesini orta ve alt kademedeki gazetecilerin sosyal ve ekonomik haklarının ve basın özgürlüğünün savunulmasında kullanmamıştır. Medya elitlerinin iktidar seçkinleriyle girdiği ilişki biçimi, zaten karmaşık olan medya-siyaset-ekonomi ilişkisinde kamusal çıkarı ve toplumsal sorumluluğu ötelemek açısından demokrasiye zarar verir niteliktedir. Medya elitleri, gelinen noktada medya örgütlerinin ve gazeteciliğin içindeki sorunların çözümlememesinin başlıca nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Editöryal bağımsızlık için yazı işleri ile idari ve mali işler kurum yapılanmasının açıkça gösterilip, yazı işlerine özerk davranma olanağı tanıyacak yasal dayanaklar ve teminatlar

⁴⁰¹ Bağce, *Türkiye’de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.18-19.

⁴⁰² Nicholas Garnham (1986), kamu hizmeti yayıncılığını kamusal alana, James Curran (1991) karma medya örgütlenme modelinin çekirdeğini kamu hizmeti ilkesine bağlı televizyon kurumlarına, Graham Murdock (1992) kamusal medya politikalarında ulusal ve uluslararası boyutlardaki yeni kültürel oluşumları dikkate almaya, John Keane (1992) ise kamu hizmeti yayıncılığını çoğul kamulara ve sivil topluma dayandırmaktadır.

⁴⁰³ James Curran, “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, *Medya Kültür Siyaset*, der., Süleyman İrvan, Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2014, s.131.

⁴⁰⁴ H. Emre Bağce, “Medya ve Demokrasi”, *Independent Türkçe*, 24. Ağustos 2019, çevrimiçi erişim, <https://www.indyturkish.com/node/19681/türkiyeden-sesler/medya-ve-demokrasi>.

⁴⁰⁵ L. Doğan Tılıç, 2000’ler Türkiye’inde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak, İstanbul: Su Yayınları, İstanbul, 2001, s.39.

sağlanmalıdır. Kuruluşun yazarlarına ve gazetecilerine şirket sermayesinden özel oy hakkı bulunan hisseler ayrılması, oy hakkının genel yayın yönetmenini atama ve azlinde belirleyici olması, gazete sahibinin değiştirilmesinin azınlık oy hisse sahiplerinin çoğunluğunun oluru alması koşuluna bağlanması gibi öneriler başvurulacak yöntemlerdir. Ayrıca gazetecilerin sözleşmelerini, gazetenin yayın politikası değiştiği gerekçesiyle tek taraflı ve tazminatla bozabilmeleri de bir seçenek olarak düşünülmüştür. Editöryal bağımsızlık ekonomik çıkarlardan tam olarak bağımsızlaşmasa da, Fransa'nın Le Monde, Liberation, İspanyol El Pais gazeteleri, uyguladıkları bu yöntemle, doğru, tarafsız, dürüst ve saygın habercilik yapabilmişlerdir.⁴⁰⁶ Ülkemizde bu tür düzenlemeler için şu anda medya örgüt yapısı, gazetecilik örgütleri yeterli olgunlukta değildir. Öte yandan, siyasi ve ekonomik sistemlerin, farklı çıkar gruplarının etkisinden kurtularak etik ilkelerle hareket edebilen bir medya için gerekli olan özdenetim eksikliği, Avrupa Konseyi Gazetecilik Etik ilkelerine uygun bir özdenetim yapısının kurulması ile giderilebilir. Eğer tavsiye edilen özdenetim yapısı, çoğulcu ve katılımcı bir yaklaşımla kurulabilirse medya bağımsız, tarafsız düzenleme ve denetleme yapabildiği gibi etkili bir yaptırım gücüne de sahip olabilir.⁴⁰⁷

Önemli bir tespit de Türkiye'de siyasette egemen olan klientalizm veya patron-yanaşma ilişkilerinin, medyayı farklı siyasi parti ve aktörlerin müdahalesine açık hale getirmesidir.⁴⁰⁸ Bu karmaşık ilişkiler yumağında siyasal aktörlerin, medya sisteminin siyaset sistemine hizmet etmesini beklemesi, gazeteciliğin halkla ilişkiler, politik halkla ilişkiler çalışmaları ile iç içe geçmesi, gazetecilik mesleğinin güvenilirliğine zarar vermektedir. Siyasi sistemle gazetecilik sistemi arasındaki örtük ve yoğun ilişkiler, Türkiye'de gazetecilik mesleğinin saygınlığını olumsuz anlamda etkilemiştir.

Türkiye'de medya örgütleri bağlamında, ekonomik amaçların gazetecilik misyonunun önüne geçmesinin yanı sıra siyasi sistemle olan ilişkisi de düşünüldüğünde, gazetecilik sisteminin özerk olması beklenemez. Aslında Türkiye'de hiçbir sosyal sistemin eşit ve özerk olduğu iddia edilemez. Medyada ve demokrasimizdeki sorunların asıl nedeninin sosyal sistemlerin ve siyaset kurumlarının özerklik sorunu olduğu savı yaygın bir kanaattir. Bundan dolayıdır ki gazetecilik mesleğinin demokratik sorumluluğunu yerine getirmedeki başarısızlığı, ancak medya örgüt yapısı, amaçları ve siyasi sistemle ilişkileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde anlaşılabilir.⁴⁰⁹

Kültürel Çalışmalar'da metin-anlam-söylem analizlerine göre, gazetecilik toplumsal anlam ve kültür üretmedeki işleviyle iktidar ve egemenlik ilişkilerini üretmekte ve yeniden üretmektedir. Türkiye özeline baktığımızda kuramsal çerçeve medyanın siyasi ve ekonomi yönelimini açıklayamamaktadır. Ancak medya örgütünün siyasi aktörlerin çatışmacı siyasi üsluplarını söylem sunumunda tercih etmeleri, siyasi kültür bağlamında etkili olmaktadır. Türkiye'deki siyasi kültürün karşıtlık ve çatışmacı unsurlarına, medya temsillerinde de sıklıkla yer verilmesi, demokrasinin uzlaşma sistemi olma özelliğinin medyada da gerçekleşemediğini göstermektedir.

Müzakereli okumada etkin, aynı zamanda yetkin bir alımlayıcı kitle bulunmaması, medya içeriklerine karşı eleştirel bir tutumu engellemektedir. Eleştirel bakışın gelişmesi için medya sistemin örgütsel yapısı, üretim amaçları, ekonomik ve siyasi sistemle karşılıklı ilişkilerinin bilinmesi çok önemlidir. Diğer yandan, medyanın siyasi yönelimli yurttaşla olan geleneksel bağı koparak,

⁴⁰⁶ A. Raşit Kaya, "İktidar Yumağı", *Devlet, Sermaye ve Medya*, Ankara: İmge Kitabevi, 2016, s.326.

⁴⁰⁷ Bağce, *Türkiye'de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.24.

⁴⁰⁸ Bağce, *ibid*, s.24.

⁴⁰⁹ Alver, *ibid*, ss.546-547.

tüketici perspektifli yaklaşımı, medya-demokrasi ilişkisi açısından sorunlu bir durumdur. Eleştirel bilincin, tüm sosyal sistemlerle bağlantılı olarak medya özelinde gelişmemesi, toplumun medyada kamuoyu oluşturma şansını yitirmesi ve siyasi sistemin aktörlerine etki edememesi demektir. Diğer yandan yurttaş kontrol ve denetiminin, tüketici etkisiyle dahi gerçekleştirilememesi, medya üzerindeki demokratik çözüm arayışlarını kısıtlandırmaktadır.

Medyada haber tercihindeki önem, siyasi ve ekonomik sistem üzerinde yaratacağı etki nedeniyledir. Haberler medya örgütünün siyasi ve ekonomik yönelimine göre bir süzgeçten geçirilerek kamuoyuna sunulur. Haberin seçiminde; medya örgütünün diğer sistemlerle ilişkisi, profesyonel meslek anlayışı, yayın politikası, ekonomik kaygılar, redaksiyonel süzgeç, gazeteciliğin kişiliği, siyasi kültür, çıkar ilişkileri ve toplumun özellikleri gibi birçok faktör devreye girmektedir.⁴¹⁰ Medya örgütünde haber üretim süreçlerinin kamuoyunu bilgilendirme ya da bilinçlendirmeye yönelik olmaması, medya-demokrasi-kamuoyu ilişkisinde medyanın kendi demokratik alanını yükseltecek bir oluşuma ya da zorlamaya gerek duymasını da engellemektedir. Oluşan yapıda gazetecilerin birey olarak sorumluluğu olmakla birlikte, haber seçim ve gündem oluşturmada medya örgütsel yapısının baskın olması, medyadaki tekelleşmenin neden olduğu ekonomik yönelim, gazetecilik mesleği etik ilkelerini uygulamada en büyük engeldir. Var olan ilişki ve örgüt yapısı değişmediği sürece, etik kuralları, yalnızca gazetecilerden beklemek medyanın demokratik görevini yerine getirebilmesi bakımından yetersiz olacaktır.

İletişim alanında yapılan yasal düzenlemelerin biçimlendirdiği medya ve iletişim alanına “medya sistemi” denmektedir.⁴¹¹ Medya ve siyaset sistemleri birbirlerini etkilediği ve biçimlendirdiği için aralarındaki ilişki karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. Aynı şekilde medya gündemi ve siyasi gündem de birbirinden etkilenmekte ve etkilemektedir. Öte yandan sistemler arasında yönetsel bir uyum gözlenmektedir. Siyasal sistem değiştiğinde, medya sistemi de değişmektedir. Bu nedenle demokratik seçim sistemlerinin ve siyasi parti yasalarının olduğu ülkelerde, medyanın da demokratik işlevinin arttığı düşünülmektedir. Nitekim Türkiye’de de kartel partilerin siyasi hayatta baskın olması, adeta kartel medyası yaratmakta, temsil kabiliyeti sınırlı bir medya alanında kamuoyu inşa edilmekte ve sistem de kendini yeniden üretmeye devam etmektedir. Meyer’e göre de ana akım medya kodlarını belirleyen medya kartelleri, çoğunluğun görüşünü medyada sunduğunu ileri sürmektedir.

Kuramsal olarak yapılan çalışmaların idealleştirdiği amaçların gerçekleşmesi için Dünya’da ve Türkiye’de basın özgürlüğü ve basının kamusal görevi anayasal ve yasal çerçevelerde birçok düzenlemeyle vurgulanmıştır. Ancak düzenlemelerin hukuki varlığı, değerlerin ve ilkelerin medya sistemine yansıdığını söylemeye yetmez. Medya ve demokrasi ilişkisinde konuyla ilgili tüm tarafların siyasi ortamın konjonktürüne göre değişen esnek bir yapıda, çıkar ortaklığında ve fayda temelinde hareket etmesi, var olan tüm düzenlemeleri etkisizleştirmektedir. Bununla birlikte, medya sektörünü yönetilebilir bir alan olmaktan çıkmasını sağlayacak kurumlar arası yeni düzenlemeler yapılabilir. Diğer yandan medya örgütlerinin çıkarları doğrultusunda gerektiğinde iktidara veya muhalefete karşı bir baskı ve şantaj unsuru olarak kullanılmaya çalışılması⁴¹² Türkiye’de demokratik bir medya sistemi oluşturulamamasının temel nedenlerinden biridir. Toplumsal taleplerin siyasal sisteme ulaşmasını engelleyen medya sistemleri, demokrasinin temel unsurlarına da zarar vermektedir.

⁴¹⁰ Alver, *ibid*, s.545.

⁴¹¹ Cem Yaşın, *Medya Siyaset ve Kültür*. ed., Editör Ömer Özer, 1. Baskı. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2831, 2013, s.5

⁴¹² Metin Işık, *Türkiye’deki İletişim Sisteminin Medya Siyaset İlişkilerine Yansımaları*, s.160.

Türkiye’de medya, siyasi kültür ve siyasi sistemin dinamiklerinin daralttığı siyasi ve sivil toplum alanında, kendini gerçekleştirmekte ve yeniden üretmektedir. Öyle ki Türk basın kanunları, örgütleri, meslek kuruluşları, RTÜK, AA, Basın İlan Kurumu, TRT, siyasi sistem tarafından şekillenmektedir. 2011 yılında çıkarılan kanunla RTÜK üyeleri, Meclis’teki partilerin ağırlıklarına göre paylaştırılmıştır. Temsil edilemeyen ya da baraj altında kalan siyasi partilerin üyesi ise bulunmamaktadır RTÜK’ün 6112 sayılı kanunun yayın hizmeti ilkelerine yer veren 8. maddesine göre yayınlar, “Siyasi partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz”.⁴¹³ şeklindedir. Özellikle seçim dönemlerinde bu maddenin gerçekten uygulanması siyasi bilgilendirme ve tutum gelişimi için çok önemli olmaktadır. Kanun maddesinin pratik gerçekliği ise yoktur. Medya özel sektörü de göreceli özgürlüğünü, bu konuda kamuoyu oluşturmak için kullanmamıştır.

Kamu yayıncılığında özerklik ve tarafsızlık, uygulamada sözde kalmaktadır. TRT, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) denetiminden alınarak Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’na bağlanmış ve yönetim kurulunun yetkileri sınırlandırılmıştır. Yürütmenin tercihlerine göre içeriği belirlenen kamu yayıncılığında, siyasi iktidar ve ana muhalefet çizgisinde propaganda tanımına uygun hareket edilmektedir. Bu işlevsel sorunun temeli, kamu yayıncılığının yönetimlerinin doğrudan veya dolaylı olarak siyasi iktidar tarafından belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde siyasi iktidarlara değişse de kamu yayıncılığı hiçbir zaman yürütmeye karşı özerkliğini ve tarafsızlığını koruyamamıştır. Bu nedenle, Türk kamu yayıncılığında denetim ve kamuoyunu bilgilendirme işlevinin gerçekleşmesi için katılımcı ve yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır.

Kamu hizmeti yayıncılığı kamusal çıkar adına eğitim, kültür gibi nitelikli yayın içerikleriyle çoğulcu bir medya içeriği sağlamalıdır. Siyasi içerikteki çoğulculuk, kamusal alanın temsilinde de çoğulcuğa olanak sağlar. Reklamlara bağımlılığı olmayan kamu yayıncılığı, birçok Avrupa ülkesinde⁴¹⁴ olduğu gibi idari ve mali özerkliğe sahip olmalı, demokrasinin açıklık ve şeffaflık ilkesi gereğince kamusal denetimi sağlamalıdır. Özelde medyanın demokratikleşmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılamayışında muhalefetin de bir gün iktidara geleceği ve medyanın kontrolüne ihtiyaç duyacağı çoğulcu olmayan medya yapısının çıkarına olabileceği düşüncesi yatmaktadır.⁴¹⁵ Sonuç olarak, demokratik bilincin, siyasi ahlak ve etiğin içselleştirilemediği sorunlu iktidar ve muhalefet ilişkileri medya sistemini, bu yönde de olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizde medyanın sorunlarından biri de kendi iç denetim mekanizmaları veya etik kurallarının zayıflığıdır. Özdenetimini gerçekleştiremeyen medya, meslek etik ilkelerini gerçekleştirecek imkanlardan yoksundur. Medya elitlerinin yer aldığı dernekler, gazeteciliğin sorunlarını çözmek için de bir çaba göstermemektedir. 1990’lardaki dönüşümle sendikal hakların zayıflaması, haklarını koruma noktasında gazetecilerin örgütlü bir güç olmalarını engellemektedir. Toplumsal önemi yüksek gazetecilik mesleği adeta korunmasız bir durumdadır.

⁴¹³ Resmi Gazete, Sayı: 27863, erişim, 5 Mart, 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303-1.htm>

⁴¹⁴ Gillian Doyle, Understanding Media Economics, London, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 2002, pp.44-120. Avrupa Birliği Medya Uzmanlar Komitesi’nin demokratik bir iletişim düzeninin oluşturulabilmesi belirlediği iki kriter mülkiyet çoğulculuğu ve programlardaki çok sesliliklerdir. Ülkemizde RTÜK dahi çoğulcu ve çok sesli yayıncılığın nasıl gerçekleşeceği konusunu gündeme getirmemektedir.

⁴¹⁵ Hükümetlerin RTÜK’te iktidarın ağırlıklı temsil edildiği üyelik yapısını savunması ve muhalif partilerin öneri ve tartışmaları için bkz. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Görüşmeleri, *TBMM Tutanak Dergisi*, 19. Dönem, Cilt 42, Birleşim 24, 4.11.1993, s.551-591.

İletişim fakültelerinin sayılarının artırılması ve her yıl mezun olan binlerce gazeteci adayı ucuz işgücü olarak görülmekte, sektöre dışarıdan girenlerle her geçen gün daha vahim bir tablo oluşmaktadır. Gelişen ve yaygınlaşan mobil teknolojiyle ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği de gazeteciliğin temeli olan muhabirlikte iş kaybına neden olmaktadır. Ülkemizde medya okur-yazarlığı derslerinin dahi İletişim Fakülteleri mezunları tarafından verilmemesi, eleştirel medya okumaları yapmaya engel olmaktadır. Medya sistemini, ilişki ağlarını ve metin çözümlemelerini yapamamak, yurttaş bilincinin gelişimini de kısıtlayan bir faktör olarak demokrasi unsurlarını etkilemektedir.

Biriken mezun sayısı nedeniyle mesleki güvenceden ve insan onuruna yakışan bir gelirden yoksun kalan medya çalışanları, etik olmayan çıkar ilişkilerine girebilmektedir. Siyasi bağlantılarını kullanarak iş kovalayan gazeteci tiplmesi ya da medya sahipliği yapısı nedeniyle şirketin ekonomik çıkarlarını koruyan elit gazeteci gruplar, mesleğin saygınlığına ve güvenilirliğe zarar vermektedir. Siyaset-şirket-medya ilişkisi daha da güçlendiren yapıda, sorunların çözümü de gittikçe zorlaşmaktadır. Bu bağlamda bireyden aktöre, örgüt yapısından tüm medya kurumlarına kadar sorunlar çok karmaşık ve çok bağlamsaldır. Sorunlar yumağını çözmek için önce kurumların düzenleniş biçiminin demokratik ve etik ilkelerle yeniden gözden geçirilmesi ve evrensel değerlerle yeniden inşasına gerek duyulmaktadır.

Ülkemizde medyanın demokratik seviyesine etkisi açısından bir ölçüt de demokrasi kültürümüze uygun olarak devletten bağımsızlaşmayan veya ideolojik yapıda hareket eden, toplumsal iletişimi sınırlı, etkisiz sivil toplum oluşumları ve örgütleridir. Nitekim, 1994’de düzenlenen Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki 3984 sayılı Kanun’un 2002 yılında kapsamlı bir değişikliğe uğradıktan sonra, 2011 yılında 6112 sayılı kanun ile ilga edilmesine sivil toplumun fazla tepki vermemesi, yayıncılık taleplerini yüksek sesle dile getirmemeleri ilginç bir örnek olarak görülmelidir. Öyle ki 3984 sayılı Kanun ile siyasi partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler, derneklerin yayın yapmasının ya da ortak olmasının engellenmiş; yayın hakkı sadece anonim şirketlere verilmiştir. Ülkemizde en çok bilinen Türkiye Barolar Birliği (TBB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Ziraat Odaları veya Esnaf Odaları gibi kuruluşların kamuoyunda yoğun ve etkili bir çalışmaya girmemesi, sivil toplum dinamiklerinden kopuk bir medya yapısını güçlendirmesi itibarıyla demokrasiyle ilişkisini kesintiye uğratmaktadır.⁴¹⁶ Meslek odalarının kamu yayıncılık taleplerini medya temsilinde dahi gerçekleştirememesi, medya ile sivil toplum arasında temel demokratik ölçülerde buluşulacak nitelikli bir ilişkinin kurulamadığını göstermektedir.

Birçok görüşe göre Türkiye’de her türlü yönetim, çoğunlukla kliyentalist ilişkilerle şekillenmiştir. Kliyentalizmin olduğu ortamda ise ‘rasyonel yasal otorite’den bahsetmek güçleşir.⁴¹⁷ Siyasette olduğu kadar medya sisteminin içinde de bulunan kliyentalizm, medya elitleri bağlamında ele alındığında, durum kendini oto sansür, gazeteci hakları, basın özgürlüğü ve editöryal bağımsızlık

⁴¹⁶ Bağce, *Türkiye’de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları*, s.20. Bkz. Raşit Kaya (2016:183) Türkiye’de STK’ların haberlerdeki görünürlüğünün yüzde 3’ü geçmediğini belirtmiştir. Ayrıca bkz. “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, No: 4756, *Resmî Gazete*, 24761, 21.05.2002. “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”, No: 6112, *Resmî Gazete*, 27863, 3.3.2011.

⁴¹⁷ Daniel Hallin ve Paolo Mancini, *Comparative Media Systems: Three Models of Media and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s.55-58.

vb. birçok unsurla ve birçok alanda göstermektedir.⁴¹⁸ Medya şirketleri ve yöneticileri şirket sponsorlarının, reklam verenlerin, sermaye sahibinin ya da yakın ve dostlarının çıkarlarına uygun içerikler üretmektedir. Çeşitli güç odaklarıyla ilişkileri zedeleyecek haberlerden kaçınmakta, haberlerde yok sayma, çarpıtma, karartma, ısmarlama tekniklerini uygulamaktan çekinmemektedirler.⁴¹⁹ Etik dışı haber tekniklerini, çözümlemek yurttaşlar için de kolay değildir.⁴²⁰ Bu bağlamda medya üzerindeki yurttaş denetimi de güçleşmektedir.

Demokratik medyanın gerçekleşmesindeki güçlüklerin bir nedeni de sektörün kendi içindeki çıkar çatışmalarıdır. Öyle ki, medya sektöründe yer alan sermaye gruplarının çıkar çatışmaları “medya kavgaları” kavramını gündeme getirmiştir. Düşünce ya da siyasi fikir aykırılıkları nedeniyle değil, şirketlerin talepleri ve çıkarları için medyada birbirlerine karşı sahnelenen yolsuzluk, usulsüzlük suçlamaları, medyaya olan güvenirliliği azaltmıştır. Medya şirketleri, kaliteli haber ya da bilgi vermek gibi kamusal hizmet yerine, birbirlerini karalamayı seçtiğinde sonuç, medyaya güvenini yitirmiş bir toplum ve eksik bir demokrasi olacaktır.⁴²¹

Medyanın demokratikleşmesi, siyaset, bürokrasi ve ekonomik güçler üzerinde bağımsız bir denetimin oluşması ve toplumsal taleplerin kamusal alana yansımaları açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun için medya sektörüyle ilgili yasal çerçevenin, mülkiyet yapısının değişmesi, adil rekabet kurallarının işlenmesi ama aynı zamanda yurttaşlardaki medya zihniyetinin de değişmesi gerekmektedir. Demokratik hakların bilincinde olmayan tüketici yurttaş tipi⁴²² için medya, seyirlik sembollerin rol aldığı çatışmacı bir siyaset sahnesi gibi görünmektedir. Seçimlerde oy kullanmakla yurttaşlık görevinin yerine getirildiğinin düşünülmesi, siyasi katılım için kamuoyu oluşturacak çabalardan uzak durulması, yurttaşlık bilincinin zayıflığına işaret etmektedir. Tekelleşmiş bir medyada haber konusu olmanın zorluğu bir gerçek olarak kabul edilse de demokratik bir gelişim için önce demokratik düşünme biçiminin yerleşmesi ve sivil toplumun gelişerek var olan tüm medya araçları ve kanallarını zorlaması önemlidir.

Türkiye’nin siyasal kolektif hafızası, siyasi kültürü, medyanın kurumsal yapılarının ekonomi-politik konjonktürde hareket etmesi, medya çalışanlarının ekonomik gerekçelerle editöryal bağımsızlıktan yoksun oluşu ve iktidar seçkinleriyle iç içe geçen ilişkileri, sivil toplumun etkisizliği ve demokratik işlev sergileyememesi, yurttaşlarının kamuoyu oluşturacak araçlardan uzak oluşu ve demokrasiyi kavrayıştaki eksiklikler medya-demokrasi ilişkisini anlamak için bir yapısal sorunlar yumağını oluşturmaktadır. Tüm bu etmenler bir toplumda demokrasiyi egemen kılacak tüm sorunlarda toplumu oluşturan tüm aktörlerin sorumlu olduğunu kanıtlamaktadır. Son tahlilde ülkemizde seçim sistemleri, SPY demokratik değilse, güçler ayrılığı uygulanamıyorsa, hukukun üstünlüğü ilkesi uygulamada karşılığını bulmuyorsa, parti içi demokrasi yoksa, iktidar ve muhalefet ilişkileri etik değilse, siyasete bakış olumsuzsa, medyanın demokratikleşmesini beklemek de rasyonel olmayacaktır. Medyanın kendi iç örgütsel yapısı ve işleyişiyle tek başına demokratik işlev sergilemesini beklemek bu bağlamda gerçekçi değildir.

⁴¹⁸ Bkz. Bağce, H. Emre. “Klientalizm ya da Yanaşmacılık”. *Okur-yazar.net*. 7.7.2013. Çevrimiçi: <https://okur-yazar.net/klientalizm-ya-da-yanasmacilik-2903>.

⁴¹⁹ Gillian Doyle (2002), İngiltere’de geleneksel yayıncılığı düzenleyen otoritenin yanı sıra, medya izleme kurumları (media watchdog agency) oluşturulmasının özel sektörün demokratik denetimini sağlamada etkin olabildiğini belirtmiştir.

⁴²⁰ Kaya, *age*, ss.318-339.

⁴²¹ Kaya, *ibid*, ss.264-308. Kaya, kitabında medya kavgalarına çok geniş bir şekilde yer vermektedir.

⁴²² Richard Sennet, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

4. SEÇİM BARAJLARININ MEDYADA TEMSİLİ

4.1. Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili

Bir toplumda iktidarı, siyaset kurumları aracılığıyla gerçekleştirenlere siyasi elitler denmektedir. Siyaset elitleri, siyasal kurumlar içerisinde az veya çok yer almış; siyasi kurumlardaki görev ve işlerini meslek sayan kimselerdir.⁴²³ Siyasetin -demokratik idealler ve kamusal çıkar yerine- profesyonelleşmesi sonucu siyaset sisteminde anayasamızda da belirtildiği üzere demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görülen siyasi partilerin, lider ya da temsilcileri ülkemizde siyaset eliti olarak yorumlanmaktadır. Aslında siyaset sistemi, yurttaşan, sivil toplum kurum ve kuruluşlarına ve oradan siyasi partilere uzanan, tabandan tavana yatay şekilde yapılanmış ve uzlaşma ilkesine göre işlemesi gereken çok bağlamsal bir sistemdir. Siyasi kültürümüzün desteklediği parametrelerle, ülkemizde siyaset sisteminin siyasi partilerle özdeşleşmesi, hatta lider siyaseti olarak baskın şekilde medyada söylem ve içerik ürettiği bilinmektedir. Bu durum, demokrasinin başlıca unsurlarından seçim ve seçim sistemlerinin siyaset elitleri arasında şeffaflık ve denetimden uzak bir şekilde kurgulanmasına, siyasi iktidar odaklı pazarlık, menfaat ve çıkar çatışmaları ile şekillenmesine neden olmaktadır. Siyasi elitlerin tez konusu ile ilgili medya temsili de siyasi parti genel başkanları, başkan yardımcıları, parti sözcüleri ve milletvekili açıklamalarına rastlanmıştır. Seçim barajı konusu, kanunun uygulanmaya başladığı 1983'ten bu yana belli dönem ve tarihlerde medya gündeminde yer almıştır. Konu 4 farklı gazetenin kendi yayın politikasına göre ve medya sahipliğinin değişen yapısı nedeniyle farklı çizgilerde farklı parametrelerle ön plana çıkartılmıştır. Örneğin; Cumhuriyet Gazetesi'nde solun farklı yelpazesindeki siyasi partiler ve sendikaların konuyla ilgili açıklamalarına daha çok yer verilmiştir. Çözüm süreci, Kürt sorunu ya da terör ilişkisi de partilerin açıklamalarında yer verilen unsurlardandır. Öte yandan Milli Gazete'nin kendi görüşüne ya da düşünce geleneğine uygun siyasi parti lider ya da temsilcilerinin açıklamalarına daha çok yer verse de AKP iktidarının başlamasından sonra diğer partilerin seçim barajına dair lehte olan açıklamalarını da sıklıkla gündeme aldığı gözlemlenmiştir. Kendi okurlarını bilinçlendirmek ya da seçim ittifakları için gerekli desteği sağlamak noktasında, tam sayfa ya da sürmanşet haberleri ve özel araştırma yazılarını kullanmıştır. Milli Gazete'de dikkat çeken bir diğer husus ise haberlerde yorum yapmasıdır. Gazetecilikte haberde yorum olmaması esastır. Ancak Milli Gazete konuya verdiği öneme binaen bu kuraldan sapmış; seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasında tarafsız kalamamıştır. Hürriyet ve Milliyet'te ise sahiplik yapısının değişmesiyle seçim barajı konusuna yaklaşımı, siyasi gündeme göre ele aldığı haberler ve yer verdiği siyasi partilerin açıklamaları ya da haber çerçevelemeye öne çıkardığı söylemin değiştiği gözlemlenmiştir. Evrenin çok geniş olması ve elde edilen verileri tezin sınırlılıkları gereği tümüyle vermek mümkün olmayacağından Cumhuriyet, Milli Gazete, Milliyet ve Hürriyet Gazeteleri'nden elde edilen tüm haber ve siyaset elitlerinin açıklamaları, medya gündeminde yer alan önemli tarihler göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Bu bölümde, seçim barajı tartışmaları, siyasi elitler kategorisinde tarihsel siyasi süreci anlamak ve anlamlandırmak açısından, ülkemizdeki sağ siyasi geleneğin kurumsallaşmamış parçalı

⁴²³ Mills, *İktidar Seçkinleri*, s.312-313.

yapısı, kapatma davalarıyla adları değişen siyasi hareketler ve baraj altında kalarak etkisizleşen veya siyaset sahnesinden silinen ve ayrıca medya gündemine giremeyen birçok farklı ideolojide siyasi parti bulunduğundan siyasi partiler izleğinde değil, medyada gündem oluşturan tartışmalar çerçevesindeki siyasi elit açıklamaları baz alınmıştır. Amaç; medya temsilinde siyaset elitlerinin açıklamalarının tarihsel süreçte nasıl ilerlediği, nasıl ele alındığı, seçim barajının bağlamsal noktaları ve ilişkileri, barajın düşürülmesi ya da kaldırılmasına dair olumlu ve olumsuz yaklaşımların hangi argümanlarla üretildiği, yaklaşımların tutarlılığı noktasında bir sonuca ulaşmaktır. Bu bağlamda, seçim barajlarının düşürülmesi ya da kaldırılmasını savunan yaklaşımlar olumlu frekansta değerlendirilirken, seçim barajlarının düşürülmesine karşı çıkan argümanları dile getiren söylemler olumsuz frekans kategorisinde ele alınacaktır. Nötr yaklaşımlar ise olumlu ya da olumsuz yaklaşım dışında ya da görüş belirtmeyen haberler, yazılar ya da açıklamalar şeklinde sınıflandırılacaktır. Ayrıca seçim barajının dış ve iç siyasetin konuları ve gündemiyle ilgisi, yargı sistemi, seçim sistemleri, anayasa değişiklikleri, hükümet sistemi değişikliği, demokrasi paketleri ile ilişkisi ve saptamaları yapmak amaçlanmıştır. Çalışmanın diğer bir hedefi, seçim barajının ülkemizin demokratik seviyesinde, toplumsal refah ve huzurunda önemi açısından siyasi elitlerinin bu konudaki medya temsilini anlamaya yardımcı olmaktır.

Tarihsel süreçte demokratik açıdan Türk siyasi hayatında belirleyici ve yapısal bir öneme sahip seçim barajı kanunu, 31 Ocak 1983'te başlayan seçim yasaları çalışması ile ortaya çıkmıştır. Kanundaki hedef, istikrarlı bir hükümet ve güçlü muhalefet ortaya çıkarmak olarak belirtilmiştir. Ayrıca bir gerekçe de küçük partilerin yarattığı sakıncaların giderilmesi olarak gösterilmiştir. Nitekim 14 Haziran 1983'te yürürlüğe giren seçim yasası ile Türkiye genelinde geçerli oyların yüzde 10'unu aşamayan partilerin milletvekili çıkaramayacakları öngörüldü. Yasayla partilere hem Türkiye genelinde hem de il düzeyinde iki ayrı baraj getirilmiş oldu. MGK'nın milletvekili adaylarını veto edebileceğinin belirtildiği 1983'teki Milliyet Gazetesi'ndeki haberde de görüldüğü üzere, çıkan yasayı 12 Eylül askeri darbesinin mimarı Kenan Evren'in halka tanıtması demokratik kültürümüzün niteliği ve seçim barajı ilişkisinde önemli kilit bir noktadır.

Yapılan taramalarda seçim barajının yürürlüğe girdiği 1983'ten 1997'e kadar basın ve medya gündeminde konunun sadece haber niteliğinde ve nötr olarak verildiği, barajın demokratikliği düşürülmesi ya da kaldırılması konusunda siyasilerin açıklama ve taleplerinin çok az olduğu görülmüştür.

4.1.1. Cumhuriyet Gazetesi'nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili

1990'lı yıllarda genel itibarıyla siyaset gündeminde ele alınmayan seçim barajı konusu, medya gündeminde siyaset elitlerinin açıklamalarına da yansımamıştır. 1999'a gelindiğinde ise siyasetin gündemi seçim sistemleri ve seçim ittifaklarına olanak veren düzenlemeler ve SPY'de reform beklentileriydi. Cumhuriyet Gazetesi'nde bu konuda Sosyalist İşçi Partisi (SİP) Genel Başkanı Aydemir Güler, Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖDP) Ufuk Uras, İşçi Partisi (İP) Genel Başkanı Hasan Yalçın, Emek Partisi (EMEP) Genel Başkanı Levent Tüzel, Toplumcu Değişim Partisi (TDP) Genel Başkanı Sema Pişkinsüt gibi sol partilerin açıklamalarına yer verilmiştir. Barajın düşürülmesini savunan sol siyasi parti başkanları, barajın solu Meclis'ten dışladığını vurgulayarak, seçimlere birlikte girmeyi sağlayan ittifaka engelin kaldırılmasını ve milli bakiye sistemine geçilmesi gerektiğini

belirtmişlerdir. Seçim yasasının 'keyfi ve antidemokratik' şeklindeki sıfatlarla birlikte kullanan sol partilerin açıklamaları, bu tarihte diğer gazetelerde kendine yer bulamamıştır.

Gündem konusu 2005'te Cumhurbaşkanı Sezer'in yeni yıla girerken yaptığı açıklamada, seçim barajının temsilde adaletsizlik olduğunu belirtmesi, başkanlık sistemi konularında hükümeti eleştirmesi, seçim sistemi nedeniyle seçmenlerin yarısının temsil edilmediğini vurgulaması ve durumun demokrasi ve rejime zarar vereceğini söylemesi "Yeni Yıl Uyarısı" başlığıyla yer almıştır. 2 Ocak'ta Sezer'in açıklamalarını "Sezer'in Uyarısı Anlamlı" başlıklı haberde yorumlayan AKP'li TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Kuzu, "Yüzde 10 baraj çok yüksek. yüzde 5'e çekilmesi en makulü. Sezer'e katılıyorum. O zaman da koalisyon olur. Çoğunluk modeli istikrar getirir ama adaleti perişan eder. Barajı kaldıralım, başkanlık sistemine geçelim. Başkanlık yoksa baraj kalsın." derken, CHP'li Mustafa Özyürek, Sezer'in uyarılarının anlamlı olduğunu belirterek, Anayasa'daki temsilde adalet ilkesini sağlayıcı düzenlemelere kendilerinin de destek vereceğini açıklamıştır. "Baraj Başka Bahara Kaldı" başlıklı haberde ise Sezer ve TUSİAD'ın seçim barajının yüzde 10'un altına çekilmesi önerisinin, iktidar ve Meclis'teki muhalefetten destek bulamadığı belirtilmiştir. Haberde, AKP'nin 'Gündemde Yok' dediği seçim barajını konusuna, Meclis'teki muhalefetin (CHP, DYP ve ANAP) barajın düşürülmesine karşı çıktığı, Meclis dışındaki muhalefetten Sosyaldemokrat Halk Partisi (SHP)'nin ise "Yüzde 10 seçim barajını savunmak ilkeliktir." şeklindeki tepki gösterdiği vurgulanmıştır. Söz konusu haberde SHP'nin barajı savunmayı 'ilkellik, utanç verici ve demokrasi barajı' olarak nitelediği görülmüştür.

2006 yılının 4-5 Mart tarihlerinde SHP Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Timur Erkman'ın Türkiye'de uygulanan ülke seçim barajına ilişkin araştırma yazı dizisi paylaşılmıştır. "Ülke Barajı Değil, Demokrasi Barajı ve Baraj Yüzde 5 Olmalı" başlıklı yazılarda Erkman, AB ülkelerinde ve Türkiye'deki milletvekili sayısı, seçim yılı, seçim dönemi, seçim barajı oranı ve hükümet şekli tablosu ile karşılaştırmalı bilgi vermiştir. İstikrar-koalisyon ilişkisi hakkında, "Koalisyonlar sağlam temellere ve anlaşmalara dayanırsa istikrarsızlık unsuru olarak görülemezler." şeklindeki düşüncesini açıklayan Erkman, ayrıca bugüne kadar genel kabul gören ve eleştirilmeyen Anayasa'nın 95. Maddesi'nde yer alan, "Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir." hükmünden hareketle barajın yüzde 5 olmasının en gerçekçi oran olduğunu savunmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM), 31 Ocak 2007'de Demokratik Halk Partisi (DEHAP)'ın yüzde 10 seçim barajıyla ilgili başvurusunu reddetmesini, iktidar ve Meclis'teki muhalefet partilerini sevindirdiği, Meclis dışındaki bazı partileri ise şaşırttığını belirterek, "Siyasiler Memnun" başlığıyla verdi. Haberde, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, mahkemenin hukuki temellere dayalı bir karar verdiğini, şaşırmadığını söyledi. TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu ise 'isabetli bir karar' yorumunda bulundu. Doğru Yol Partisi (DYP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) temsilcileri, barajın korunması gerektiğini savunurken, ANAP bu konuda talepkar olmadıklarını belirtmiş, DSP lideri Zeki Sezer ise barajın düşürülmesi gerektiğini dile getirmiştir. SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın'ın açıklamaları ise haberde, hükümetin devamlılığını antidemokratik bir yasayla devam ettirmek istemesinin, seçimlerin meşruiyetini sorgulanacağı bir sonuçla demokrasi utancı olacağını belirterek, AKP ve CHP'yi AİHM'nin kararının arkasına sığınmadan Türkiye'yi bu demokrasi ayıbından kurtarmaya davet ettiği ifadeleriyle verilmiştir.

Seçim barajını Cumhuriyet'te eleştiren Demokratik Toplum Partisi (DTP), 22 Mayıs 2007'de Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'ya dilekçe vererek seçimlere katılmayacağını açıkladı. DTP bu şekilde 2007'den itibaren bağımsız adaylarla seçime girerek özel bir yöntem geliştirmiş ve baraj engelini aşmış oldu. Avrupa Parlamentosu (AP)'nın seçim barajının düşürölmesini hatırlatması üzerine Ankara, seçim barajıyla ilgili rapora itiraz ederken, 4 Ekim 2007'de Abdullah Gül, Avrupa Parlamenter Meclisi'nde seçim barajı ile ilgili soruya bağımsızların seçilmesiyle bu sorunun giderildiğini söylemiştir. Seçim barajının siyasiler tarafından dolambaçlı yollardan aşılmasının sorun giderici bir yöntem olarak açıklanması, demokratik taleplerin ilkesel değil, taktiksel durumlarla izahı ölkemizde sık rastlanan bir durum olarak medya içeriklerinde de tespit edilmiştir.

2007'de AP'nin 'seçim barajının düşürölmesi gerektiği' yönündeki açıklamalarına istinaden medya ve siyaset elitleri, konuyu tekrar gündeme aldı. 09 Aralık 2007'de Cumhuriyet Gazetesi, konuyla ilgili SHP ve DP'nin barajı düşürölmesi ile ilgili açıklamalarına yer vermiştir. DP Genel Başkanı Hüsametdin Cindoruk'un yüzde 10 seçim barajının çok yüksek olduğu, bağımsızların arkadan dolanarak Meclis'e girdiği ve bu durumun siyasi partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsuru oluşunu etkileyerek, bağımsızların vazgeçilemez unsura dönüştüğünü belirtmesi, seçim barajı-bağımsız adaylar-siyasi partiler ilişkisi şeklinde yeni bir bağlamı siyasi söylem konusu yapmıştır. Gazetede gündem konusuna ilişkin bir diğer açıklamada, "Seçim Barajı Önerisi" başlıklı küçük bir haberde ANAP Milletvekili Muzaffer Kurtulmuşoğlu'nun seçim barajının yüzde 7'ye düşürölmesi için yasa önerisi hazırladığı şeklindedir.

23 Nisan 2008'de tespit edilen bir haber, Meclis dışı muhalefetten SHP'li Murat Karayalçın'ın açıklamalarıdır. Karayalçın, haberde 23 Nisan 1920'deki milli iradeye dayalı, çağdaş, laik, demokratik cumhuriyet seviyesine ulaşılamamasının nedeninin seçim barajı ve hazine yardımı ile ayakta tutulmaya çalışılan oligopolcü siyaset alanı olduğunu açıklamıştır.

2010 yılı yeni Anayasa alışmaları kapsamında SPY ve seçim sistemleriyle ilgili reform konusunda siyasi partiler arasında yoğun tartışmaların beklentiler ve taleplerle ifade edildiği bir yıl oldu. Siyasi elitlerin iktidar, Meclis içi veya dışı muhalefet partilerinin açıklamaları, Cumhuriyet Gazetesi'nin kendi yayın politikasına uygun olarak farklı taleplerinin ön plana çıkarıldığı bir söylemle geniş yer buldu.

AKP'nin hazırladığı yeni Anayasa taslağının çalışmalarının yapıldığı bir ortamda gazetenin 3 Mart 2010'daki haberde Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) lideri Demirtaş, seçim barajlarının indirilmesi, hazine yardımı için kriterlerin değişmesi ve anadilde eğitim gibi şartlar ileri sürerek yeni anayasaya destek vereceklerini belirtmiştir. Bu şekilde seçim barajlarının siyasi partiler arasında birçok konuda pazarlık konusu olmakla birlikte, Anayasa çalışmalarında dahi parti ideolojisi ya da çıkarlarına uygun ek taleplerle gündeme geldiği görölmüştür.

2010 Mayısı'nda CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, seçim sonuçlarına göre AKP'nin aldığı yüzde 47 oya rağmen Meclis'te yüzde 60'ı temsil ettiğini hatırlatarak, seçim barajını 'irade gaspı' olarak nitelemiş; iktidar geldiklerinde barajı aşağıya çekeceklerini beyan etmiştir. 8 Temmuz 2010'daki bir başka haberde CHP Ankara Milletvekili Hakkı Suha Okay'ın 12 Haziran seçimleri öncesi milletvekili seçiminde ölkede barajının yüzde 10'dan yüzde 7'ye düşürölmesi için kanun teklifi vermesi üzerine CHP, DTP DSP, ÖDP, Emeğin Partisi, (Eşitlik ve Demokrasi Partisi)EDP, DP temsilcilerinin teklifi olumlu karşıladıkları ancak yetersiz gördükleri belirtilmiştir.

‘Olumlu Ama Yetersiz’ başlıklı haberde CHP’nin yüzde 7 teklifine olumlu bakan partiler, barajın AB standardına düşürülmesini isterken, MHP ise CHP’nin barajın düşürülmesi teklifine karşı çıktığını ifade etti. BDP Grup Başkanvekili Ayla Akat Ata, CHP’nin yasa teklifini önemsediklerinin altını çizerek, barajdan dolayı 2007’deki seçimlerde 14 milyon seçmenin Meclis’e milletvekili gönderemediğine dikkat çekti. Ayrıca antidemokratik seçim barajının, AB yıllık ilerleme raporunda da sürekli eleştirildiğini hatırlattı. Yüzde 10 seçim barajını Türkiye dışında uygulayan bir ülke olmadığını, en yüksek barajın yüzde 7 ile Rusya’da olduğunu belirten Ata, şöyle devam etti: “Avrupa ülkelerinde en yüksek seçim barajı yüzde 5, en düşük baraj ise yüzde 0.67 ile Hollanda’da uygulanıyor. Bu sistem çoğulculuk ilkesini engellerken, çoğunluğun iktidarını dayatmaktadır.” Ata, oran olarak ise yüzde 3 barajı önerdi. Aynı gazetede DSP Genel Başkanı Masum Türker de DSP’nin 29 Ocak 2010’da barajın yüzde 5’e düşürülmesi için yasa teklifinde bulunduğunu hatırlattı.

EDP Genel Başkanı Ziya Halis ise seçim barajının Türkiye’deki demokrasinin gelişimine ve toplumun değişimine büyük güçlük çıkarttığına dikkat çekerek, “Barajın kesinlikle düşürülmesi gerekir.” dedi. Demokrat Parti Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk da bir baraj konacaksa, temsilde adaleti sağlamak için oranının yüzde 5 olmasının uygun olduğunu belirterek, “Bütün partiler açısından yüksek baraj sadece seçim adaleti sorunu doğurmuyor, partilerin devamlılığını da sıkıntıya sokuyor. Hepimiz gördük ki, CHP dahil ANAP, DYP hepsi köklü partilerdi. Bazılarının olmaması siyasi hayatta boşluk yarattı.” diye konuştu. ÖDP Genel Başkanı Alper Taş, Emeğin Partisi Genel Başkanı Levent Tüzel, Türkiye Komünist Partisi (TKP) Büro üyesi Kurtuluş Kılıçer ve İP Genel Başkan Yardımcısı Erkan Önsel barajın tümüyle kaldırılmasını istedi. Taş ve Tüzel ayrıca demokratik iradeyi hiçbir oyun boşa gitmeyeceği milli bakiye sisteminin ortaya çıkarabileceğini vurguladı. Cumhuriyet Gazetesi’nin geniş olarak yer verdiği haberde diğer gazetelerde yer verilmeyen sol partilerin açıklamaları dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi 2011 siyasi gündemiyle ilgili çok sayıda habere ve açıklamaya yer vermiştir. Gazete, 25 Nisan 2011’de Başbakan Erdoğan’ın seçim barajını CHP’nin gündeme getirmesine “Bizden öncekiler getirdi.” şeklinde tepki verdiği haberdan sonra, 27 Nisan’da CHP’nin “Anayasa hukukçularının desteğiyle seçim yasası mutlaka tartışılmalı ve seçim barajı yüzde 5 olmalı.” maddelerini içeren 10 maddelik bir seçim bildirgesi hazırladığı haberine yer verdi.

Cumhuriyet Gazetesi’nde diğer gazetelerde yer verilmeyen birçok siyasi elit açıklaması da görülmüştür. Cumhuriyet Güçbirliği’nin Ankara bağımsız adayları avukat Ceyhan Mumcu ve emekli Korgeneral Erdoğan Karakuş’un açıklamaları, DSP Milletvekili Adayı Hikmet Kabuk’un ‘DSP’nin projelerinden birinin seçim barajının düşürülmesi ve anayasa çalışmalarında herkesin görüşünün alınması’ gerektiğini belirtmesi diğer gazetelerde görülmemiştir. Ayrıca 19 Haziran 2011’de Hüsamettin Cindoruk’un, AKP’nin barajla Milli Görüş’ü tasfiye ettiği, HAS parti SP oylarını da kendine kaydıracağı, DP ve ANAP oylarının da bu şekilde dağıldığı tespitini, “Özal’ın dediği 2,5 parti sistemi gerçekleşti.” sözleri ile sonlandırması gazetede yer alan farklı bir açıklamadır. Cindoruk’un açıklamalarına göre, sağ oyların tek partide konsolide edilmesi hedefi ile seçim barajının çok amaçlı kullanıldığı ileri sürülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, seçim barajıyla ilgili medya gündeminde pek yer almayan belediye başkanı seviyesindeki “Ortak Akıl İktidara Taşır” başlıklı haberde Çanakkale Belediye Başkanı: Ülgür Gökhan’ın “Yüzde 10 barajı en büyük handikap. Bütün partiler muhalefetteyken barajdan şikayet ederler, iktidara gelindiğinde seçim barajına sığınır. İki yüzlülük var.” açıklaması baraj-siyasi etik

ilişkinine bir yorum olarak görülebilir. Yine CHP’li Milletvekili Kemal Ekinci’nin “KHK’larla Yönetmek İstiyorlar” başlıklı haberde, “Bu 12 Eylül darbesinin getirdiği bir uygulamadır. Türkiye kendini özgür ve demokratik bir ülke olarak görmek istiyorsa, bu yüzde 10 barajını zaman geçirmeden yüzde 5 ya da altına çekmelidir. Çok seslilikten rahatsızlar.” ifadeleri diğer gazetelerde yer almamaktadır.

27 Eylül 2011’de Cumhuriyet’in ayrıca bağımsız adayların YSK tarafından veto edilmesi üzerine çıkan olaylara ilişkin Demirtaş açıklamalarında, “Seçim barajı düşmüş olsaydı seçimden sonra çatışmalar başlamazdı. İfade ve basın özgürlüğü, SPY ve seçim barajları engellerinin kaldırılması ve siyasi tutuklamalara son verilmesi gerçekleşmeden hükümet ne bizi, ne PKK’yı ikna edebilir.” ifadelerini kullanmıştır. Bu haber, seçim barajının temsil ve terörün ortaya çıkması ile ilişkilendirilmesine olarak, Demirtaş’ın açıklamalarının her gazetede farklı bir şekilde ön plana çıkartıldığına da kanıt olmaktadır.

9 Ekim 2011’de yeni anayasa konusunda iktidarı eleştiren CHP Genel Başkanı’nın, “Madem darbelere karşısınız. Gelin SPK’yı değiştirelim. Yüzde 10 seçim barajı garabetinden Türkiye’yi kurtaralım.” çağrısında bulunduğunu bildiren gazete, 2 Aralık’ta da CHP’li Emine Ülker Tarhan’ın acil demokrasi paketindeki seçim barajını yüzde 5’e düşürecek yasa önerisini TBMM Başkanlığı’na sunduğu açıklamasına yer verdi.

2021 yılında yeni anayasa konusunda iktidarın çalışmaları sürerken, 19 Nisan 2012 tarihinde CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu’nun, “Seçim barajı, darbecilerin getirdiği milli irade hırsızlığıdır. AKP bir tek ona dokunmuyor. Bu durum Türk siyasetinin en büyük ahlak sorunudur. SPY ve seçim yasasının değiştirilmek istenmemesi bir siyasal ikiyüzlülüktür.” açıklamaları paylaşıldı.

2013’ten itibaren seçim barajının düşürülmesi konusu, siyasi iktidarın seçim sistemlerinden dar veya daraltılmış bölge önerileriyle ve bu konuya diğer siyasi partilerin verdiği farklı tepkilerle gündeme gelmeye başlamıştır. Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mayıs 2013 tarihli haberde CHP’nin 17 maddelik özgürlük ve demokrasi bildirgesinin birinci maddesinin seçim barajının kaldırılması olduğu duyuruldu. 20 Temmuz 2013’te ise CHP’nin Yerel Yönetimlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Gökhan Günaydın, Abdullah Öcalan ve BDP’nin ‘seçim barajının düşürülmesi’ isteği yönünde AKP’nin yaptığını ileri sürdüğü çalışma kapsamında seçim barajının yüzde 7 veya 8’e indirildiği ‘daraltılmış bölge’ sistemi teklifini yorumladı. Günaydın, girişimi “Şark kurnazlığı, ‘ben başkalarının oyuyla milletvekili çıkarmaya devam ederim! anlayışının devamı.” olarak yorumladı.

2014’te siyasi gündemde seçim barajı ile ilgili AYM’ye yapılan bireysel başvuru tartışmaları medya gündemine de yansımıştır. Seçim barajının AYM tarafından görüşülecek olması, siyaset elitleri arasında uzun süren derin tartışmalara, lehte ve aleyhte birçok açıklamaya neden oldu. Tartışmalar, demokrasi-yargı-yasama üçgeninde farklı yorumlarla medya gündeminde geniş yer aldı. Gazetelerin birinci sayfasında manşet olan konu, iç kısımlarda siyasetçilerin demokrasi konusunda birbirlerini ya da yargıyı suçlayan açıklamalarıyla medyada temsil edildi.

AYM’nin Büyük Birlik Partisi (BBP), SP ve DSP’nin yüzde 10 seçim barajıyla ilgili bireysel başvurularını ‘kabul edilebilir’ bulması ve esasla birlikte görüşme kararı alması sonrası yaşanan tartışmalar ve Erdoğan’ın açıklamaları, yargının siyasallaştığı ve aynı zamanda siyasi iktidar tarafından müdahaleye uğradığı bir zaman dilimi olmuştur. AYM Başkanı Haşim Kılıç, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından ‘kitap yüklü merkep ve darbeci’ ithamlarına maruz kalmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi, siyasi gündemi “Barajda Kılıçlar Çekildi” sürmanşeti ile verdi. Haberde, “AYM yıllardır tartışılan yüzde 10 seçim barajını gündeme alınca AKP’nin hedefi oldu.” cümlesi başlıkta kullanılırken, gündem kapsamında CHP, AKP, DTP’li milletvekilleri ve eski AİHM yargıcının görüşlerinden yararlanıldı. AYM’nin seçim barajı konusunda vereceği karar, muhalefette coşkuyla karşılandı. Gündemle ilgili olarak, CHP Genel Başkan Yardımcısı Tanrıkulu, “Anayasa Mahkemesi yasa koyucunun önüne geçip yüzde 3, yüzde 5 baraj olsun diyemez, barajı iptal eder. Ancak yasama yeni bir baraj belirleyebilir.” dedi. Halkların Demokratik Partisi (HDP)’li Kaplan ise AKP ve CHP’nin HDP ile anlaşmasının zorunlu olduğu, yoksa seçimin barajsız gerçekleşeceğini söyledi. HDP Eş Genel Başkanı Demirtaş da, AYM’nin ‘seçim barajının hak ihlali’ olduğuna karar vermesi durumunda, demokratik siyasetin yolunun açılacağını belirtti. Cumhuriyet, “Kılıç Umutlandırı” başlıklı 5. sayfadaki haberde, CHP, HDP’nin yanı sıra AKP’nin YSK’daki temsilcisi Şeref Malkoç’un bireysel başvuruların esastan gündeme alınamayacağı ve ‘AYM barajla ilgili yasa iptaline giderse, geçmişteki 367 barajı gibi bir garabet doğacağı’ ifadelerine yer verdi. Malkoç, haberde “Baraj değişecekse bunu TBMM yapar, AYM kendini Meclis yerine koyamaz.” dedi. Ayrıca söz konusu haberde CHP ve HDP’nin barajın indirilmesi ya da sıfırlanmasına dair yasa önerilerinin TBMM Anayasa Komisyonu’nda beklediği belirtilerek, CHPlı Tanrıkulu’nun yüzde 3’e, Kazım Kurt ve Ali Rıza Öztürk’ün yüzde 5’e düşürülmesi, Birgül Ayman Güler’in ise barajın sıfırlanması için yasa önerilerinin bulunduğu kaydedildi.

Cumhuriyet, AKP’nin tartışmalardan rahatsız olduğunu belirterek Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç’ın yüzde 10 seçim barajını “Biz barajdan korkmuyoruz. Bir yıl önce bütün muhalefet partilerine bir teklifte bulunduk. Dar bölge mi, daraltılmış bölge mi? Onları beklemekten sıkıldık. En iyisi baraj kalsa daha iyi olacak dediler.” sözleriyle savunduğunu ifade etti. Gündem ile ilgili açıklamalarda bulunan CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu ise seçim barajını ‘milli irade hırsızlığı’ şeklinde niteleyerek “Şimdi AYM’nin konuyu gündemine almasından panikliyorlar.” dedi. Haberde ayrıca HDP Eş Genel Başkanı Demirtaş’ın seçim barajı tartışmaları devam ederken AKP’nin yüzde 10 barajının arkasında durmasına itiraz ederek, “Oy almadan koltuğa oturan AKP’li milletvekilleri hırsızlık yapıyorsunuz. Hiç mi utanmıyorsunuz” ifadeleri kullanıldı.

Gazete, “Erdoğan Baraja Kızdı” başlıklı 1. sayfadaki haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın seçim barajına ilişkin AYM’ye ‘darbe ürünü’ ve AYM Başkanına ‘darbeci’ benzetmesi yaparak, “Darbe ürünü kurumlar siyasete yön vermeye kalkamaz. Bizim kitap yüklü merkeplere ihtiyacımız yok.” dediği belirtildi. Erdoğan’ın Haşim Kılıç’a yönelik ‘kitap yüklü merkep’ metaforunu kullanması, siyasi gündemde tansiyonu yükseltti. 4 Aralık’ta AYM’ye bireysel başvuruda bulunan CHP İstanbul Milletvekili Umut Oran, Anayasa ve AİHM’ye aykırı olan seçim barajının uygulamadan kaldırılmasını istedi.⁴²⁴ AKP’li TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Kuzu’nun, “AYM’nin kararı yok hükmünde olur.” açıklaması da gazetede yer aldı.

7 Ocak 2015’te AYM, Başkan Haşim Kılıç’ın katılmadığı oylamada, seçim barajına ilişkin bireysel başvuruları oy çokluğuyla reddetti. Başvuruların konu bakımından ‘yetkisizlik’ gerekçesiyle reddedilmesi seçim barajını tekrar manşetlere taşıdı. 7 Ocak’ta “İktidarın Baskıları Sonuç Verdi, Anayasa Mahkemesi Başvuruları Reddetti ve Seçim Barajı Kaldı” başlıklı haberi yayınlayan Cumhuriyet Gazetesi 8 Ocak’ta CHP ve HDP’nin karara tepkilerine yer vermiş, BBP’nin hak ihlali

⁴²⁴ “CHP seçim barajının iptali için AYM’ye başvurdu”, 3 Aralık 2014, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 29 Aralık, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chp-secim-barajinin-iptali-icin-aymye-basvurdu-153965>

gerekçesiyle tekrar AYM'ye, DSP'nin ise AIHM'ye gideceğini duyurmuştur. Ayrıca HDP ile Meclis dışı sosyalist partiler arasında (Emek Partisi ve ÖDP) seçim işbirliği için temaslara yoğunlaşmasını "Baraj İttifakı Arayışı"⁴²⁵ olarak başkalandırmıştır. HDP'nin bir dahaki seçimlere parti olarak katılma kararı almasına, terörist başı Öcalan'ın destek verdiği belirtilerek, HDP'nin 'Barajdan korkmuyoruz' ifadesi de gazetede yer alan haberler arasında bulunmaktadır. Buna karşın 16 Mayıs'ta AKP'li Yalçın Akdoğan'ın 'HDP'nin barajı geçmesinin demokrasi için zararlı olduğu' açıklaması gazetenin iç sayfasında kendine yer bulmuştur.

2015 yılında "Kılıç'a Hans'lı Tepki" başlıklı haberde ise AKP'li Burhan Kuzu'nun, "Hansa değil Haşim'e gitsin dedik. Bireysel başvuru çığırından çıktı." diyerek Başkanlık sisteminin Türkiye'nin yararına olacağını ileri sürdüğü açıklaması paylaşıldı. Gazetede ayrıca seçime 48 gün kala yayınlanan CHP bildirgesinde seçim barajının kaldıracağı duyuruldu. 7 Temmuz 2015'te CHP'nin 'demokrasi atağı' olarak nitelediği 70 maddelik pakette barajın yüzde 3'e düşürülmesi önerilirken, 9 Temmuz 2015'te CHP'li Akif Hamza Çebi'nin barajın yüzde 5'e düşürülmesi talebiyle düzenlediği yasa önerisini TBMM Başkanlığına sunduğu haberi de seçim barajı ile ilgili gazetede yer alan bir diğer haber olarak göze çarpmıştır.

Medya gündemine yansıyan HDP'nin barajı aşması durumunda Başkanlık sisteminin durdurulacağı söylemi etkili olmuş, 7 Haziran 2015'deki seçimlerde HDP'nin barajı geçmesi üzerine de AKP koalisyon arayışlarına başlamıştır. Öyle ki Başbakan Ahmet Davutoğlu, Cumhuriyet'teki haberde "Koalisyon protokolünde barajı düşürmeyi teklif edeceğim. Seçim barajının düşürülmesinden yanayım." demiştir. Ancak koalisyon kurulamaması sonucu 1 Kasım 2015'te düzenlenen seçimlerden sonra Başbakan Davutoğlu'nun Meclis'e sunduğu seçim bildirgesi özetinde seçim barajı hedefinin yokluğu dikkat çekmiştir.

2017'de siyasetin gündeminde olan seçim, ittifak, baraj tartışmaları medya gündeminde de yer aldı. Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ekim 2017'de İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener'in parti programında ve seçim bildirgesinde bulunan seçim barajının yüzde 5 olması gerektiği maddesini duyurdu. Kasım 2017'den itibaren seçim barajı konusu, seçim ittifakı ve başkanlık sistemi tartışmalarıyla farklı bir alana evrildi. 09 Kasım 2017'de MHP lideri Bahçeli'nin 'seçim barajının çok ağır' olduğunu söylemesi ile siyaset ve medya gündemi, tekrar seçim barajlarıyla ilgili açıklamalara sahne oldu.

9 Kasım'da gazetede yer alan "Bahçeli'nin Baraj Korkusu" başlıklı haberde, yüzde 10 seçim barajını savunmasıyla tanınan MHP liderinin, ilk kez seçim barajın çok ağır olduğunu söylediğine dikkat çekildi. Bahçeli'nin açıklamasından sonra siyasi elitlerin birçok açıklaması da gazetede yer aldı. Gazetede CHP ve HDP, BBP, SP ve DSP'nin Bahçeli'nin açıklamasını desteklediği bildirildi. Siyasi iktidarın ise Meclis'te bulunan parti sayısını temel alarak 'temsilde adaletin' sağlandığı savını ileri sürdüğü kaydedildi.

Cumhuriyet, Bahçeli'nin "Seçim barajı düşürülsün." açıklamasının haricinde, Başbakan Binali Yıldırım'ın "Öneri gelirse konuşuruz.", HDPLi Serpil Kemalbay'ın "Baraj yıkılsın MHP de yararlı olsun." sözlerini de sayfasında kullandı. Gazetede ayrıca HDP Sözcüsü Bilgen, "HDP kurulduğunda seçim barajına ilişkin ne söylüyorsa bugün de aynı şeyi söylüyor. Kime fayda

⁴²⁵ "Baraj ittifakı arayışı" 7 Ocak 2015, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 30 Aralık, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-ittifaki-arayisi-179804>

sağladığına bakılmaksızın baraja karşıyız.” şeklindeki görüşlerine, CHP’li Bülent Tezcan’ın ise konuya ilişkin, “Bizce baraj tamamen kalsın, ama istikrar olsun deniyorsa yüzde 3’te anlaşılabilir.” sözlerine yer verdi. Siyasi gündemi belirleyen Bahçeli, daha sonra gazeteye yansıyan ifadesiyle “Baraj bizim değil, ülkenin sorunu” açıklamasında bulundu.

Gazetesi, “OHAL’de Siyaset”⁴²⁶ başlığında Erdoğan’a başkanlığın önünü açan Bahçeli’nin, yılın son aylarında seçim barajının indirilmesi ardından da siyasi partilerin ‘resmen’ ittifak kurabilmesine olanak tanıyan yasal düzenlemelerin gerçekleşmesi taleplerini gündeme getirdiğini belirtti. Gazete Bahçeli’nin açıklamalarının kaynağını, İYİ Parti’nin kurulmasından sonra MHP’nin barajı geçememe kaygısı olarak yorumladı. Bahçeli’nin seçim barajı ile ittifak konusunda “2019’da bloklaşma yaşanırsa, AKP ile yan yana geliriz.” sözlerine karşın, AKP Genel Başkan Yardımcısı Hayati Yazıcı, “Barajın yüzde 10 olmasının temsilde adalet açısından bir sorun oluşturacağı kanaatinde değilim. İttifaklarla ilgili bir çalışma yok.” dedi. 13 Aralık’ta gazete, AKP’li Mustafa Şentop’un Bahçeli’nin açıklamasına “İttifak olabilir ama baraj kalmalı.” sözleriyle yaptığı yorumu da kullandı.

2018 yılı siyaset gündemi, seçim ittifakları çerçevesinde gelişti. Seçim barajları yeni sistemle ittifak bağlamında da tartışılmaya başlandı. Muhalefet; koalisyon ve ittifak ilişkisi kurarak yeni sistemi ve siyasi iktidarı eleştirdi.

2019’da yapılacak seçimler, yeni sistemdeki yüzde 50 artı 1 zorunluluğu nedeniyle hükümeti yeni alternatifleri araştırmaya sevk etmiştir. Bir haberde AKP kurmayları, seçim barajının 2019 seçimleri için yeniden tartışılmasının ancak AKP ve MHP parti liderleri düzeyinde bir konu olduğunu belirtildi. Bu süreçte ülke yönetiminde seçim ve hükümet sistemi gibi çok önemli bir konuda yapılan çalışmalar, Meclis içi ve dışındaki muhalefet partilerinin görüşleri ve katkıları alınmadan, şeffaflıktan uzak bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu nedenle 2019 yılında seçim barajlarıyla ilgili medyada çok sayıda habere de rastlanmamıştır.

7 Şubat 2019’da “Cumhur’da Baraj Sıkıntısı” başlıklı haberde AKP’nin yaptırdığı anketlerde istediği sonucu alamayan Cumhur İttifakı’nın yeni kararlar almak zorunda kaldığı belirtilerek, belediye il meclis üyeliği seçimine kendi adaylarıyla girme kararı alan AKP ve MHP’nin, bazı illerde yüzde onluk seçim barajı nedeniyle ortak liste çıkarabileceğinin konuşulduğunu bildirmiştir.⁴²⁷ 10 Kasım’da ise “Seçim Barajı Kaldırma İşareti” başlıklı birinci sayfa haberinde yüzde 10 barajının ittifaklarla fiilen ortadan kalktığını savunan AKP’lilerin dar bölge ve daraltılmış bölge mesajı verdiğini haberleştirmiştir.⁴²⁸ Cumhuriyet, 14 Aralık’ta ise Gelecek Partisi’nin tanıtım toplantısında konuşan Ahmet Davutoğlu’nun, demokratik parlamenter sistem başlığında “Temsilde adalet ilkesini hayata geçirmek üzere seçim barajı uygulamasına son verilmelidir.” açıklamasına yer vermiştir.⁴²⁹

2020 yılında seçim barajı ile ilgili olarak siyaset gündemi, AKP’nin hazırladığı seçim yasası ve dar ve daraltılmış bölge ile ilgili yaptığı çalışmalar çerçevesinde gerçekleşti. Bu konu Cumhuriyet

⁴²⁶ “OHAL’de siyaset... Erdoğan başkanlık rejimini fiilen başlattı, CHP ‘yürüyüşle’ adalet aradı”, 30 Aralık 2017, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 2 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ohalde-siyaset-erdogan-baskanlik-rejimini-fiilen-baslatti-chp-yuruyusle-adalet-aradi-895875>

⁴²⁷ “Cumhur’da ‘baraj’ sıkıntısı” 06 Şubat 2019, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 10 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhurda-baraj-sikintisi-1235070>

⁴²⁸ “Baraj ve ittifaklara neşter”, 09 Kasım 2019, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 16 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-ve-ittifaklara-nester-1701108>

⁴²⁹ “Dertleri iktidarda kalmak”, 14 Aralık 2019, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dertleri-iktidarda-kalmak-1708125>

Gazetesi'nde "Seçim Yasası Masada" başlığı seçilerek baraj ile ilgili düzenleme düşünöldüğü şeklinde verilmiştir.⁴³⁰ Gazete 26 Temmuz 2020'de CHP'nin 37. Olağan Kurultayı'nda açıklanan 13 maddelik manifestonu yayınladı. Maddelerden biri de seçim yasasının değişeceği ve 12 Eylül eseri seçim barajı kaldırılacağına ilişkin maddeydi.

2021 yılı, Cumhur İttifakı'nın SPY ve seçim sistemi üzerine yaptığı çalışmalar, siyasi elitlerin bu konudaki farklı görüşler çerçevesinde gelişen açıklamaları ile medya temsilinde çokça yer alan bir siyasi gündem konusu oldu. Konunun, 2019 ve 2020 yılında az sayıdaki haberden sonra, 2021 yılında siyasi gündemde ve dolayısıyla medya gündeminde sıklıkla yer almıştır. Ancak dikkat çeken husus, medya gündeminin Cumhur İttifakı bileşenlerinden gelen duyumlar üzerine yapılan kulis haberleri ve köşe yazarlarının görüşleri şeklinde ilerlemesiydi. Ülkenin seçim sistemi ve SPY gibi çok önemli yapısal siyasi bir konu, demokratik bir yönetimde olması gerekenin tersine, muhalefetin görüş ve önerilerine kapalı olarak gerçekleşti.

Siyasi iktidar üzerinde çalıştığı yeni seçim sistemi ve SPY'de yapılmak istenen değişiklikleri Şubat 2021'de gündeme getirdi. Anayasa tartışmaları yeniden başlarken seçim barajı da tekrar gündem konusu oldu. Tartışmalar AKP ve MHP'nin dar ve daraltılmış bölge yaklaşımlarının farklılığı, seçim barajlarının hangi oranda düşüröleceğı şeklinde ilerlemiştir. Bu süreçte medya gündemine alınan haberlerde ve siyasilerin yaptığı açıklamalar incelendiğinde, ittifakın iki ortağının 'kendi siyasi hesapları ve tekrar iktidar olma' hedefiyle ortak bir zemin bulmaya çalıştıkları görölmüştür.

Cumhuriyet Gazetesi'nde 14 Şubat 2021'de "İktidarda Sistem Açmazı"⁴³¹ başlıklı haberde kulislerde AKP ile MHP'nin başta seçim barajı olmak üzere dar ve daraltılmış bölge seçim sistemleriyle ilgili anlaşmazlık yaşadığı belirtilirken, 4 Mart'ta Adalet Bakanı Abdöhamit Gül'ün seçim barajı ile ilgili, "Yönetimde istikrar anayasal güvenceye tabi olduğı için ben barajın artık bir anlamının olmadığını düşünüyorum." ifadesine yer verildi. 14 Martta ise iki partinin yüzde 7'de anlaştığı duyuruldu. "MHP'ye Ayarlı Baraj" başlığında Cumhur İttifakı'nın Bahçeli'nin önerisiyle yüzde 7 seçim barajında uzlaştığı belirtildi. Muhalefet partilerinin 'MHP'nin takılmayacağı, küçük patilerin aşamayacağı mühendislik' şeklinde eleştirilerde bulunduğı çalışmanın, diğerk partilere de sunulacağı bildirildi. Baraj ile ilgili alışmalar Cumhuriyet Gazetesi tarafından, iktidarın İYİ Partinin ittifaksız yol yürüyebileceğı ve HDP'nin oylarının azabileceğı hesaplanarak yürütöldüğü şeklinde yorumlandı.⁴³² 13 Haziran'daki "Yüzde 5 İçin Uzlaşı Yakın" haberinde, "AKP'nin seçim barajı önerisine MHP, HDP faktörü nedeniyle yeşil ışık yaktı. Millet İttifakı'nın SP, Gelecek, DEVA partileri ve DP ile ittifak kurmasının önüne geçmek isteyen Cumhur İttifakı, TİP, EMEP gibi parti seçmenlerinin de HDP'ye oy vermek yerine barajı geçebilmek için tercihlerini kendi partilerinden yana kullanabileceğini hesaplıyor." denildi.⁴³³ 30 Ağustos 2021'de "Yüzde 7'lik Barajda Uzlaşı"

⁴³⁰ "Mevcutta 5 ayrı yasaya bağılı yapılan seçimlerle ilgili tek yasa çıkarılması gündemde", 28 Mayıs 2020, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 7 Şubat, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mevcutta-5-ayri-yasaya-bagli-yapilan-secimlerle-ilgili-tek-yasa-cikarilmasi-gundemde-1741450>

⁴³¹ "İktidar kanadı seçim yasaları üzerinde çalışmalar yürütüyor: 'Cumhur' çıkmazda", 14 Şubat 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim 23 Mart, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/iktidar-kanadi-secim-yasaları-uzerinde-calismalar-yurutuyor-iktidarda-sistem-acmazi-1813596>

⁴³² "AKP, MHP lideri Devlet Bahçeli'nin 'Seçim barajı düşürölmeli' önerisini dikkate aldı", 14 Mart 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 23 Mart, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akp-mhp-lideri-devlet-bahcelinin-secim-baraji-dusurulmeli-onerisini-dikkate-aldi-1820479>

⁴³³ "AKP'nin seçim barajı önerisine MHP'den yeşil ışık", 13 Haziran 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 17 Temmuz, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akpnin-secim-baraji-onerisine-mhpden-yesil-Isik-1843942>, "Cumhur İttifakı'nın yüzde 7 baraj hesabının odağında küçük partiler var", 11 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim 23 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhur-ittifakinin-yuzde-7-baraj-hesabının-odagında-kucuk-partiler-var-1867867>

başlığında Bosna-Hersek ve Karadağ ziyareti sonrası uçakta gazetecilerin sorusunu yanıtlayan Erdoğan'ın, "Yüzde 7 netleşmiş vaziyette. MHP de olumlu bakıyor. Bunun altında bir şey olur mu olmaz mı, henüz önümüze gelmiş değil." açıklamalarından sonraki AKP kulis bilgilerine yer verildi.⁴³⁴ Gazete tarafından 1 Eylül 2021'de, "Seçim Barajında HDP Hesapları, Cumhuriyet'te Siyasi Mühendislik" başlığıyla sunuldu. Özellikle büyükşehirlerde 'HDP'nin barajı geçme' düşüncesiyle hareket ettiği belirtilerek, yüzde 10'un HDP'ye yaradığı ve barajın inmesiyle bu partinin oyunun düşeceği hesaplandığı vurgulandı.⁴³⁵ Cumhuriyet Gazetesi, "Yüzde 7 Barajı Tescillenmiştir" başlığıyla Bahçeli'nin Cumhuriyet İttifakı'ndaki seçim barajı yüzde 5 mi, yüzde 7 mi olacak tartışmasını, 'Baraj yüzde 7 olarak tescillenmiştir'⁴³⁶ ifadesiyle bitirdiği; barajın kaldırılmamasına ittifak ortaklarından BBP'nin tepki gösterdiği,⁴³⁷ muhalefetin ise 'Ne yaparlarsa yapsınlar gidiciler' yorumunda bulunduğu kaydedildi. 1 Eylül 2021'de Bahçeli'nin "Yüzde 7 barajı tescillenmiştir" ifadelerine CHP'den ilk tepki Cumhuriyet'e açıklama yapan Ali Öztunç ve Ali Mahir Başarır'dan geldi.⁴³⁸ 4 Eylül'de ise CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Parti Sözcüsü Faik Öztrak düzenlediği basın toplantısında Bahçeli'nin sözlerine sert tepki gösterdi. Öztrak, "Seçim barajının tescil makamı, ne zamandan beri Erdoğan ve Bahçeli oldu. Tescili yapacak makamın TBMM olduğunu ne çabuk unuttular. Sizler ne zamandan beri, millet iradesinin tecelligahı TBMM'nin yerine geçtiniz? Barajı kaç indirirlerse indirsinler, bu kibir ortaklığına, sandıkta cevabı vermeye hazırlanıyoruz. İnanmayan ilk pazar, milletin önüne sandığı getirir." açıklaması ile iktidarı erken seçime davet etti.⁴³⁹

4.1.2. Milli Gazete'de Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili

Milli Gazete'de 6 Haziran 1997'de seçim barajı konusu ile ilgili tespit edilen ve birinci sayfada yer alan ilk haber Refah-Yol iktidarının ortağı DYP'li Hayri Kozakçıoğlu'na ait açıklamalardır. Kozakçıoğlu, haberde erken seçim kararı aldıklarını belirterek BBP'nin seçim barajının yüzde 5'e indirilmesi şartına ilişkin soruları yanıtlamış; barajın aşağı indirilmesinin istikrarsızlığa yol açacağını ifade etmiştir.

Milli Gazete, 28 Şubat'ta post-modern darbe ile Refah Partisi (RP)'nin kapatılması sonucu kurulan Fazilet Partisi (FP) temsilcisi Şeref Malkoç'un sözlerine 27 Nisan 1998'de yer verdi. Seçim tarihinin belli olmasıyla seçim sistemleri tartışmalarının da şiddetlendiğinin belirtildiği haberde Malkoç, 'Meclis'e girememe korkusu'yla ülke barajının yüzde 5'e çekilmesini isteyen iktidar partilerine karşı çıkarak, 'temsilde adalet ve yönetimde istikrar' için mevcut barajlı sistemle seçime

⁴³⁴ "Cumhuriyet İttifakı'nda seçim barajı hesapları sürüyor" 1 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhuriyet-ittifakinda-secim-baraj-hesaplari-suruyor-1865139>

⁴³⁵ Seçim hamlesi: Erdoğan'ın MHP ve HDP planı, 30 Ağustos 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Eylül, 2021 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/secim-hamlesi-erdoganin-mhp-ve-hdp-plani-1864685>,

⁴³⁶ "Son dakika... Bahçeli, Cumhuriyet İttifakı'nın kararını açıkladı: 'Seçim barajı yüzde 7'", 01 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim 5 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/son-dakika-bahceli-cumhuriyet-ittifakinin-kararini-acikladi-secim-baraj-yuzde-7-1865312>, Ayrıca, "Bahçeli: Yüzde 7 seçim barajı 'temsilde adalet' ilkesine derinlik ve canlılık katacak", 3 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bahceli-yuzde-7-secim-baraj-temsilde-adalet-ilkesine-derinlik-ve-canlilik-katacak-1865943>

⁴³⁷ "Seçim yasası: BBP lideri Destici, AKP ve MHP'nin seçim barajı uzlaşmasına 'Yüzde 5'te mutabakat vardı' diyerek itiraz etti", 2 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/secim-yasasi-bbp-lideri-destici-akp-ve-mhp-nin-secim-baraj-uzlasmasına-yuzde-5te-mutabakat-vardi-diyerek-itaraz-1865690>

⁴³⁸ "Devlet Bahçeli seçim barajını açıkladı, CHP'den ilk tepki geldi", 1 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devlet-bahceli-secim-barajini-acikladi-chpden-ilk-tepki-geldi-1865325>

⁴³⁹ "Faik Öztrak'tan yeni adli yıl açılışı tepkisi", 03 Eylül 2021, *Cumhuriyet Gazetesi*, 06 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/faik-oztraktan-yeni-adli-yil-acilisi-tepkisi-1865994>

gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı partiden Numan Kurtulmuş ise “Bana göre bütün barajlar kaldırılmalıdır.” şeklinde farklı bir görüş açıklamıştır. Milli Görüş geleneğinin devamı olan tüm partilerin baraj konusundaki çizgisinin daha sonra gözle görülür şekilde keskinleşerek barajın kaldırılması ya da düşürülmesi şeklinde olumlu yönde değiştiği görülmüştür.

Milli Gazete 15 Şubat 2001’de Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Türkiye’nin acilen demokratikleşebilmesi için başta SPY ve seçim yasasının değiştirilmesi gerektiğini belirttiği habere 11. sayfada yer vermiştir. 9 Aralık 2001’de, iktidar ortağı MHP’li Meclis Başkanı Ömer İzgi’nin etnik farklılık ve mezhep ekseninde politika yapan partilerin TBMM’ye girmesinin önünün kesilmesi için yüzde 10 seçim barajının değiştirilmemesini istemesi, aynı endişelerle bağımsız milletvekili seçilmesinin zorlaştırılması gerektiğini savunmasını da haber yapmıştır. Bu bakışa göre ülke seçim barajı, farklılıkların Meclis’e yansımaları önleyen bir emniyet supabı gibi görülmektedir.

Eylül 2002’de gündem, partileri listeye almadığı için ‘Küskünler’ adı verilen milletvekillerinin seçim barajlarının yüzde 5’e düşürülmesi teklifi olmuştur. Seçimlerin ertelenmesine ve seçimlerin iptaline yol açacağı endişesi, siyaset gündemini hareketlendirmiştir. Gazete 13 Eylül 2002’deki haberde gündemle ilgili olarak DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in seçim barajına ilişkin, “Baraj yüksek indirilmeli. Benim bildiğim demokratik ülkelerin hiçbirisinde bu kadar yüksek bir baraj yoktur. Bunun sonucu partiler arasında yapay ittifaklar kuruluyor.” açıklamasına yer vermiştir.

Gazete, Küskünler Hareketi ile ilgili olarak açıklama yapan SP Genel Başkan Yardımcısı Lütfü Esengün’ün, “Seçim tarihini değiştiren art niyetli teklifler değişiklikler bizden destek göremez. Yüzde 10 seçim barajı çok yüksektir. Diğer partilerle mutabakata göre yüzde 7 veya yüzde 5’e düşürülebilir. Bizim gensorumuz Meclis’te bekliyor. O zaman kimse destek vermedi. Bugün baraj endişesi taşıyan partiler bunu kullanmak istemektedirler. İstiyorlarsa kendileri bir gensoru versinler.” sözlerini de paylaşmıştır. Yine gazetenin gündeme ilişkin, 18 Eylül 2002’de Kemal Derviş’in seçim barajı yüksek olmakla birlikte seçimlerin 3 Kasım’da yapılması gerektiğini söylemesi, Yeni Türkiye Partisi (YTP) Genel Başkanı İsmail Cem’in “Barajı yüzde 5’e düşürme girişiminden vazgeçtik.” açıklaması, Cumhurbaşkanı Sezer’in seçim barajı konusunun seçimi erteletme çabalarına karşı çıkması, BBP Orhan Arslan’ın barajın düşürülmesini istemesi içerikli haberlere yer verdiği de saptanmıştır. Kemal Derviş’in uzun dönemde SPY’nin değiştirilebileceğini sözlerine eklemesinde olduğu gibi siyaset elitlerinin SPY ve seçim sistemi ile ilgili değişikliklerin uzun dönemde değiştirilebileceğine dair umut veren açıklamaları birçok kez ertelenen bir vaat olarak kalmıştır.

Milli Gazete, 23 Aralık 2005’te yüzde 10 barajının anayasanın ‘temsilde adalet’ ilkesine aykırı olduğunu söyleyen SP Lütfü Esengün’ün ‘Türkiye de 12 Eylül ihtilalini yapanlar, özellikle Milli Selamet Partisi (MSP) gibi partilerin Meclis’e girmemesi gerektiğini düşünerek çok yüksek bir baraj koydular.” açıklamasına yer vermiştir. Yapılan haber incelemelerinde bu örnekte de görüldüğü gibi seçim barajı konusunun farklı görüşteki partilerin, ‘Seçim barajlarının mağdurlarıyız’ söylemini inşa etmelerine neden olduğu saptanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi’nde sol görüşlü partiler bu söylemi kullanırken, Milli Gazete’de ise Milli Görüş geleneğini sahiplenen partiler aynı söylemi medyada inşa etmiştir.

Gazete, Mayıs 2007’de ANAP Grup Başkanvekili Süleyman Sarıbaş, milletvekili seçim yasasında yapılacak bir değişiklikle partilerin ittifak yapmasına imkan verilmesi halinde, iki veya daha fazla partinin ortak listeyle seçime gidebileceğini söyledi. Sarıbaş’ın partilerin bu yolla baraj sorunu

yaşamadan Meclis'te temsil imkanı bulabileceğini kaydetmesi, Meclis dışındaki küçük partilerin seçim barajını aşmak için aynı zamanda ittifak yasasının çıkmasını istediklerini gösteren bir açıklamadır.

Seçim barajı nedeniyle bağımsız aday olma ya da ittifak talepleri gibi barajı aşmak için Meclis'e girmenin değişik yollarının denenmesi, siyaseti zorlaştıran şeffaflıktan uzaklaştıran bir unsurdur. Değişik toplumsal taleplerin ve farklı düşüncelerin temsilcisi olma iddiasındaki siyasi partiler, seçim barajının siyasi etkisiyle dolambaçlı yollarla Meclis'e girmek zorunda kalmıştır. 2007 yılı seçim barajını aşamayacağını düşünen ve bölgesel oyu fazla olan bir partinin bağımsız aday olarak seçime katılma kararı aldığı ilk tarihtir. Seçimlere parti olarak katılmayacağını YSK'ya bildiren DTP'nin yazılı açıklamasını bu nedenle Milli Gazete de yayınlamıştır.⁴⁴⁰

2010 yılında yeni Anayasa çalışmaları kapsamında SPY ve seçim sistemleriyle ilgili reform beklentileri, birçok siyasi parti temsilcinin talep ve görüş bildiren açıklamalarına neden olmuştur. Bu kapsamda Milli Gazete'nin SP'li Numan Kurtulmuş'un 27 Temmuz 2009 ve 16 Ocak, 20 Şubat, 3 Mart, 4 Mart ve 27 Mart 2010 tarihlerinde yaptığı açıklamalara, geniş yer verdiği görüldü. Kurtulmuş, haberlerde SPY ve seçim barajını eleştirerek, "Barajlarla, insanların oylarını seçim akşamı çöpe atmakla, darbelerle milli iradenin önüne geçmek arasında hiçbir fark yoktur. Bizim içim barajlar konusunda makul seviye sıfırdır. Ama illa ki bir dayatma şeklinde baraj konulacaksa, sizin söylediğiniz aşırı dağınıklık ortadan kalsın diye yüzde 2, 3 veya 5 konulabilir." demiştir. Seçim barajı konusunda birçok siyaset elinin yaptığı açıklamada olduğu gibi Kurtulmuş'un da haberlerde barajın kaça indirileceği konusunda net ve kesin bir rakam ifade etmediği fark edilmektedir.

30 Mart 2010'da "Vesayet Değil, Milletin Egemenliği. Baraj Sistemi Meclis'i Zayıflatıyor" başlıklı haberde SP'nin hazırladığı "Vesayetten Millet Egemenliğine Dönüş" adlı dosya hakkında bilgi verildi. Barajlı sistemin, Meclis'in milleti temsil yeteneği ve vasfının zayıflamasına yol açtığına işaret edildi.⁴⁴¹ Dosyada, "Milletin yegane temsilcisi TBMM'dir. Fakat sorun TBMM'nin milleti ne kadar temsil ettiği. Mevcut baraj sistemi, SPY ve siyasi parti örgütlenmesi TBMM'nin temsil kabiliyetini zayıflatmaktadır. Nasıl ki, askeri darbeler milli iradeyi tamamen yok saymakta ise baraj sistemi ve siyasi partiler düzeni de milli iradeyi kısmen yok saymaktadır. Temsil kabiliyeti bu kadar düşük bir Meclis bürokratik oligarşiye karşı milli iradeyi koruyamaz. Baraj sistemini savunmakla, parti içi demokrasiye karşı gelmekle, darbeleri savunmak arasında nitelik farkı yoktur sadece derece farkı vardır." denildi.

Milli Gazete SP'nin, Anayasa'da yapılacak değişiklikler konusunda aralarında seçim barajının kaldırılması önerisinin de bulunduğu iki ayrı dosyayı Hükümet'e ve Meclis'e sunduğunu bildirdi. Gazetede seçim barajı ile ilgili olarak metinlerde, 'milli irade, bürokratik oligarşi ve darbe' vurgusu dikkat çekmiştir. Ayrıca gazete 8 Temmuz 2010'da CHP'li Okay'ın barajın yüzde 7'ye indirilmesi için kanun teklifi verdiği haberini de yayınlamıştır. Araştırmada Milli Gazete'de özellikle 2010'dan itibaren DSP ve CHP gibi siyasi partilerin seçim sistemi, SPY ve seçim barajının düşürülmesi ile ilgili açıklamalarına da sıklıkla yer verildiği saptanmıştır.

⁴⁴⁰ "DTP seçime katılmayacak", 22 Mayıs 2007, *Milli Gazete*, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/814726/dtp-secime-katilmayacak>

⁴⁴¹ "Vesayet değil milletin egemenliği", 29 mart 2010, *Milli Gazete*, erişim, 19 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1156197/vesayet-degil-milletin-egemenligi>

2011'den itibaren yeni anayasa tartışmalarıyla birlikte siyasi iktidarın söyleminin 'seçim barajını bizden öncekiler getirdi' vurgusu dikkat çekmektedir. Mili Gazete de 2011'deki siyasi gündemle ilgili çeşitli partilerin haberlerine ve söylemlerine yer vermiştir. Örneğin, 17 Şubat 2011'de DSP Genel Başkan Yardımcısı Tufan Vural'ın seçim ittifakı yapmadıkları takdirde barajı aşamayacaklarını söylemesi, 24 Mart 2011'de demokrasinin insan onuruna en yakışan rejim olduğunu belirten DSP'li Erol Tuncer'in "Yüzde 10'luk baraj kaldırılmalı." şeklindeki açıklaması gibi haberler gazetede yer almıştır. 27 Mart 2011'de de aynı şekilde İzmir'de bir grup BDP'linin, 'sivil itaatsizlik eylemi' adı altında Agora Parkı'nda oturma eylemi yapması haber konusu olmuştur. BDP Siirt Milletvekili Osman Özçelik'in, "Seçim barajı, demokrasi önünde bir engeldir. Seçime yine bağımsız adaylarla gireceğiz. Türkiye'nin her tarafında bağımsız adaylarımız olacak. Savaşa verilen parayla yeni bir ülke inşa edilir. Siyasi ve askeri operasyonları durdurun. Okul öncesinden akademik eğitime kadar ana dilde eğitim istiyoruz. Demokratik özerklik de Türkiye'nin bütünleşmesinin güvencesidir." sözleri partinin birçok kez olduğu gibi siyasi, askeri, eğitim ve idari alanlarındaki talepleriyle seçim barajını birlikte sıralaması; seçim barajı konusunun siyasi partilerin ideolojik yapılarına göre farklı birçok konudaki taleplerinin pazarlık konusu olarak araçsallaştırıldığına kanıt olmaktadır.

2011'de Milli Gazete'de geniş yer bulan bir diğer konu da bağımsız adayların YSK tarafından veto edilmesi ve seçim barajını bağımsız adaylarla seçime katılarak aşmaya çalışan partilerin tepkisi oldu. SP, bu kararı siyasetin milli iradeyle şekillenmesinin bir kez daha engellemesi olarak gördü. 19 Nis 2011'de SP Genel Başkan Yardımcısı Birol Aydın, "Seçim barajı gibi antidemokratik uygulamalarla millet iradesinin önünün kesilmesi hiçbir şekilde savunulamaz. YSK'nın bu kararı üzerine başta iktidar ve ana muhalefet olmak üzere bütün partileri bir kez daha düşünmeye ve vakit geçirmeden harekete geçmeye çağırıyoruz." dedi. Bu dönem seçim barajının etkileri ve bağlamına, YSK'nın da dahil edildiği bir süreç olmuştur. BBP Genel Başkanı Yalçın Topçu da, seçim barajı uygulamasının bir kısım zorlama yöntemlerle aşılmasının, demokratik sisteme olan güveni zedeleyeceğini vurgulayarak karara tepki göstermiş; iktidar partisinin bedavaya milletvekili çıkarmak istediğini söylemiştir.⁴⁴² Selahattin Demirtaş ise YSK'nın veto kararını değerlendirirken, halkın demokratik tepkilerini meydanlarda vermesinin doğal olduğunu belirterek, Başbakan'ın seçim barajı konusunu gündeme alması gerektiğini savunmuştur. Seçim barajı ve YSK'nın veto kararının gösterilerle protesto edilmesi, toplumsal ve siyasal gerilimlere neden olması, baraj konusunun barışa ve huzura olumsuz etkileri bağlamında eleştirilmiştir. Seçim kurulu, Türkiye genelinde polisin müdahale ettiği ölü ve yaralıların olduğu kitlesel protestolarla karşılaştıktan sonra 21 Nisan'da kararını geri almıştır. YSK kararları sonrası çıkan olaylar, aslında 'yönetimde istikrar' unsuru olarak savunulan barajın, pratikte siyasi ve toplumsal anlamda istikrarsızlık üreten sonuçları olduğu göstermiştir. Ayrıca Gazete, 24 Nisan 2011'de BBP'nin seçim barajı uygulamasının kaldırılacağı ve partilere verilen devlet yardımına son verileceği ifadelerinin yer aldığı seçim beyannamesine, 21 Mayıs'ta da Hak ve Eşitlik Partisi (HEPAR) Genel Başkanı Osman Pamukoğlu'nun, "Bu ülkede demokrasi falan masal, bu yüzde 10 barajı olduğu için masal." sözlerine yer vermiştir.⁴⁴³

2012 yılında seçim barajı, başkanlık sistemi tartışmalarıyla birlikte gündeme geldi. Milli Gazete'de 24 Haziran 2013'te ise SP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Bitmez'in, "Eğer milletin

⁴⁴² "Topçu: Hukuk provokasyona alet olmamalıydı", 19 Nisan 2011, *Milli Gazete*, erişim 22 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1020976/topcu-hukuk-provokasyona-alet-olmamaliydi>

⁴⁴³ "Milletin derdi ekmek ve huzur", 21 Mayıs 2021, *Milli Gazete*, erişim, 23 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1017197/milletin-derdi-ekmek-ve-huzur>

iradesini istiyorlarsa o zaman yüzde 10'luk zulüm barajını kaldırırlar.” açıklamaları yayınlandı. 4 Temmuz 2013'te SP Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Lütfü Yalman ise istikrara vurgu yaparak, “Yüzde 20'nin temsil edilmemesi nasıl istikrar oluyor. Seçim barajını kaldıracaksın. Kim ne kadar temsil ediliyorsa edilsin, Meclis'te olsun. Yüzde 1, 2, 3.. hepsi Meclis'te temsil edilmeli. Bütün kitlelerin temsil edilmesi istikrarsızlık olmaz.” diye konuştu.⁴⁴⁴ 19 Temmuz 2013 tarihindeki haberde ise AKP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop, seçim barajının indirilmesi ya da kaldırılmasına yönelik bir çalışmada bulunmadıklarını söyledi.

Yeni demokrasi paketi ve seçim sistemi önerileri Milli Gazete'de de geniş olarak yer aldı. 26 Eylül 2013'te CHP lideri Kılıçdaroğlu, 17 maddelik Özgürlük ve Demokrasi Manifestosu ile ilgili olarak, “Dağdaki adam gelip siyaset yapacaksa onun yolunu açacaksın. Refah Partisi, İşçi Partisi, ÖDP'yi bu baraj marjinal parti haline dönüştürdü.” diyerek seçim barajı konusunda hükümeti eleştirdi.⁴⁴⁵ Gazetenin Kılıçdaroğlu'nun açıklamasındaki ‘partilerin marjinalleştirilmesi’ vurgusunun ön plana çıkardığı görüldü. 5 Ekim 2013'te Başbakan Erdoğan tarafından hazırlanan demokratikleşme paketini eleştiren SP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Bitmez, dar veya daraltılmış bölge tartışmalarına, paketteki en büyük beklentilerden birinin barajın kaldırılması olduğunu dile getirerek, “Teklifleri ise barajı düşürmek bir yana daha da yükseltecek bir mahiyet içeriyor.” yorumuyla katıldı.⁴⁴⁶ Haberde SP'nin bu konudaki görüşünün temsilde adaleti sağlamak için barajsız seçim sistemi olduğu açıklandı.

06 Ekim 2013'te Milli Gazete, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'nun Başkanlık sistemi önerisini gündeme aldı.⁴⁴⁷ Kuzu, parlamenter sistemde hem temsilde adalet hem de yönetimde istikrarı sağlayacak seçim sisteminin mümkün olmadığını belirterek, ‘Seçim sistemi konusunda gerçek çözüm, Başkanlık modeline geçip, yüzde 10 barajını kaldırmaktır. Mevcut modelde kalıncaksa yüzde 10 baraj kalmalı, daraltılmış bölgeye geçilmeli.’ diyerek Başkanlık sistemine geçiş çalışmaları ile ilgili net söylemi gerçekleştirdi. Kuzu'nun “Baraj yüzde 5 olursa 10 parti Meclis'e girer.” ifadesi Meclis'te çok sesliliğin ve temsil çeşitliliğinin siyasi iktidar tarafından istenmediği ve engelleme yönünde seçim sistemlerinde formül arayışına gidildiğini göstermektedir. Gazetede dikkat çeken bir diğer haber de BBP Genel Başkanı Destici'nin, yüzde 10' seçim barajı ile hazine yardımını almak için zorunlu olan yüzde 3 barajın aşılması şartına son verilmesi için 2014'te AYM'ye başvurması oldu.⁴⁴⁸ Başvuru ile seçim barajı, hazine yardımı bağlamında tekrar yargı konusu olmaya başladı.

Dar veya daraltılmış bölge sistemi ile ilgili tartışmalar 2014 yılında da devam etmiştir. BDP Eş Başkanı Demirtaş, dar bölge sistemine olumlu baktığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Gelin eyalet sistemini bölge parlamentolarıyla birlikte dar bölgeyi kuralım”. Siyasi gündemin medyadaki temsiline baktığımızda siyasi partilerin barajın düşürülmesi ya da kaldırılmasından ziyade, etkinliklerini ve

⁴⁴⁴ “Baraj değil, ‘İrade Gaspi’, 24 Temmuz 2013, *Milli Gazete*, erişim, 24 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1052010/baraj-degil-irade-gaspi>

⁴⁴⁵ “Dağdakilere siyaset yolu açılmalı”, 26 Eylül 2013, *Milli Gazete*, erişim, 27 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/769638/dagdakilere-siyaset-yolu-acilmali>

⁴⁴⁶ “Reform paketi değil seçim maketi”, 4 Ekim 2013, *Milli Gazete*, erişim, 29 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/768851/reform-paketi-degil-secim-maketi>

⁴⁴⁷ “AKP li Burhan Kuzu, dilinin altındaki baklayı çıkardı”, 6 Ekim 2013, *Milli Gazete*, erişim, 3 Ağustos, 2021 <https://www.milligazete.com.tr/haber/768705/akp-li-burhan-kuzu-dilinin-altindaki-baklayi-cikardi>

⁴⁴⁸ “BBP'den AYM'ye ‘baraj’ başvurusu”, 12 Haziran 2014, *Milli Gazete*, erişim, 11 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1000381/bbpden-aymye-baraj-basvurusu>

aldığı oyların en çok milletvekili çıkararak şekilde kendi çıkarlarına artıracak sistemlere destek verdikleri saptanmıştır.

2014’de bir öneri de CHP’li Sezgin Tanrıku’nun TBMM Başkanlığı’na seçim barajının yüzde 3 düşürülmesi önerisini sunmasıdır. Bu tarihten itibaren seçim barajının indirilmesi yine seçim sistemindeki dar ve daraltılmış bölge tartışmalarıyla birlikte medyada ele alınmıştır.

Milli Gazete’deki 2014’deki bir diğer haber de CHP ve MHP’nin çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu’nun HDP’ye ziyareti olmuştur. Gazete, anayasa değişikliği ile ilgili tartışmalara ek olarak İhsanoğlu’nun “Seçim barajı tamamen kalsın ya da partilerin isteğine göre yüzde3-4 olabilir ama kesinlikle yüzde 10 olamaz.” sözlerini haberde ön plana çıkarmıştır.

2014’te seçim barajı ile ilgili bir diğer gündeme yansıyan önemli konu, AYM’ye yapılan bireysel başvuru tartışmaları olmuştur. Seçim barajının AYM tarafından görüşülecek olması üzerine siyaset elitleri arasındaki tartışmalar, demokrasi-yargı-yasama üçgeninde farklı yorumlarla Milli Gazete’de ele alındı.

Milli Gazete 2 Aralık 2014’te siyasi gündemdeki AYM ve seçim barajı konusuna sürmanşetle tepki verdi. “Yıkın Barajları”⁴⁴⁹ başlıklı haberde gazete, “12 Eylül darbe yönetiminin kurduğu barajlarla milletin iradesine, seçim adaletine sandıkta vatandaşın oyuna vurulan prangadan artık kurtulmalı. Oy gaspına son vermenin seçmenin özgürlüğünün vakti hala gelmedi mi?” sorusunu sordu. Türkiye’nin ‘bir adalet virajına’ daha girdiği belirtilen haberde, üç partinin yapmış olduğu başvurularla seçim adaleti beklentilerinin arttığı kaydedildi. “Otuz yıl öncenin eski Türkiye’inde milli iradenin önünde kurulan baraj artık kalkmalı.” ifadesinden sonra gazete, “Zira adaleti seçim sandığına taşıyamayan bir devlet ne millet, ne de adaleti taşımakta zorlanır.” yorumunda bulundu. Gazete haberdeki “AYM Baskı Altına Alınıyor” alt başlığında iktidarı, ‘mevcudu korumakla ve Yeni Türkiye söylemlerindeki değişikliklerle ve adındaki adaleti gerçekleştirmemekle’ suçladı. “Kim Ne Dedi? “ başlığında da birçok siyasi parti temsilcisinin açıklamalarına yer verildi. Milli Gazete, metinlerde seçim barajı konusuna kendi yorumunu açık ve net bir şekilde katan üslubu ile diğer gazetelerden ayrışmaktadır. Birinci sayfadaki haberde muhalefetten CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu⁴⁵⁰, CHP’li Levent Gök, Engin Altay, SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak, BBP Genel Başkanı Mustafa Destici⁴⁵¹, MHP Grup Başkanvekili Yusuf Halaçoğlu ve HDP Muş Milletvekili Demir Çelik’in açıklamalarına yer verilmiştir. İktidardan ise AKP Grup Başkanvekili Naci Bostancı, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı AKP’li Burhan Kuzu ve AKP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop’un görüşleri yayınlanmıştır.

Muhalefetten SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak’ın açıklamalarına ise iç sayfalarda daha geniş yer verilmiştir. Haberde parti olarak barajsız seçim sistemi önerdiklerini söyleyen Kamalak, “Seçimlerdeki yüzde 10’luk baraj milli iradenin gaspıdır. İnanıyoruz ki, Anayasa Mahkemesi alacağı kararla milli iradenin, demokrasinin, adaletin önünü açacaktır.” dedi.

⁴⁴⁹ “Yıkın barajları”, 2 Aralık 2014, *Milli Gazete*, erişim, 4 Ağustos 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980852/yikin-barajlari>

⁴⁵⁰ “Kılıçdaroğlu’dan seçim barajına iki teklif”, 1 Aralık 2014, *Milli Gazete*, erişim, 4 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980901/kilicdaroglugudan-secim-barajina-iki-teklif>

⁴⁵¹ “Seçim barajından yakındı”, 8 Aralık 2014, *Mili Gazete*, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-barajindan-yakindi-1981133>

Milli Gazete, 3 Aralık 2014’de de gündem konusunu “Çakma Demokrasi”⁴⁵² başlığıyla sürmanşet yaptı. AYM’yi ‘darbe ürünü’ bir kurum olarak niteleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ‘kitap yüklü merkep’ benzetmesini hatırlatarak, mahkemenin iktidar baskısında olduğu ileri sürüldü. Siyasetin bir numaralı konusunun TBMM’de -bekleyip görelimcilerden ve darbecilerin barajı kalkıncılara kadar- farklı tepkiler verildiği, en sert tepkinin ise hükümet kanadından geldiği belirtildi. Başbakan Davutoğlu, CHP, MHP ve HDP liderlerinin açıklamalarına yer verildi. Haberde barajın kaldırılması ihtimalinin dahi AYM’ye ‘aba altından değil, açıktan sopa göstermeye’ neden olduğu belirtilen haberde, “‘Bizim baraj sorunumuz yok. diyen iktidardan da beklenen en azından AYM’nin alacağı kararı beklemek ve saygı duymaktır.’” ifadesi kullanıldı. Gazete, konuyu “Çakma Demokrasi ve Mahkemeye İktidar Baskısı” başlığında tam sayfa olarak iç sayfalarda da işledi. Milli Gazete’nin metinde “Sandıkta heba olan milyonlarca oy, millet iradesinin hiçe sayılması, seçmene büyük saygısızlık, askerlerin yaptığı düzenlemenin üzerinden yıllarca keyif çatmak, meğer demokrasileri sadece bir demokratır’muş” şeklinde yorum katan ifadeler kullandığı dikkat çekmektedir. DSP Genel Başkanı Masum Türker, ise 7 Aralık’taki haberde, kendileri için makul oranın yüzde 3 olduğunu belirterek, gelecek seçimlere yüzde 10 barajı uygulanması halinde seçimlerin meşru olmayacağını ileri sürdü.⁴⁵³

1 Aralık 2014’te başlayan ve 7 Ocak 2015’te AYM’nin kararıyla son bulan siyasi gündem, medya gündemini yoğun olarak belirlemiştir. AYM’nin ‘bireysel başvuruları konu bakımından yetkisizlik’ gerekçesiyle reddettiği karar, usul yönünden de karşıt veya taraftarları arasında hararetli tartışmalara yol açmıştır. Konu, yargının siyasallaşması ‘AYM’nin darbe ürünü ve vesayet aracı olarak suçlanması’ ve baskı altına alınması gibi sonuçlar doğururken, öte yandan tüm harareti tartışmalara rağmen seçim barajı uygulanmaya devam etmiştir.

Milli Gazete, AYM’nin seçim barajı konusunda bireysel başvuruyu kabul edilemez gerekçesiyle reddetme kararını “Millete Baraj”⁴⁵⁴ başlığıyla birinci sayfadan verdi. AKP’nin iktidara gelmeden önce seçim barajını kaldıracağını söylemesine rağmen, verilen hiçbir önergeyi ve kabul etmediğinin belirtildiği haberde, AYM Başkanı Kılıç’ın, “Ağır baskı altındayız emekli olunca konuşacağım.” açıklamasına yer verildi. “CHP’den Seçim Barajı Çağrısı” başlıklı haberde CHP Grup Başkanvekili Levent Gök’ün açıklamasının yanı sıra, AKP’li Bakan Nihat Zeybekçi’nin “Baraja ve milletvekili yeminine karşıyım.” ifadeleri de gazetede yer aldı.⁴⁵⁵ Dikkat çeken bir başlık da 7 Haziran seçimlerinden sonraki “Bumerang Gibi”⁴⁵⁶ haberinde kullanılmıştır. Haberde, “Seçim barajı iktidarın bumerangı oldu. Darbe ürünü yüzde 10’luk barajı en büyük koz olarak gören ve bu yüzden barajı kaldırmayan iktidar bu silahla kendini vurdu. Şimdi herkes sıfır barajı konuşuyor.” ifadeleriyle barajın iktidar için de olumsuz olabilecek yanlarına vurgu yapıldı. Haberde bu bağlamda kamuoyu araştırma şirketlerinin baraj yorumları ve açıklamaları da yer aldı. 27 Haziran’da ise “Kılıçdaroğlu’ndan Sıfır

⁴⁵² “Çakma demokrasi”, 3 Aralık 2014, *Milli Gazete*, erişim 5 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980740/cakma-demokrasi>

⁴⁵³ “Bizim için makul olan seçim barajı.. 7 Aralık 2014, *Milli Gazete*, erişim 11 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980293/bizim-icin-makul-olan-secim-baraji>

⁴⁵⁴ “Millete Baraj”, 06 Ocak 2015, *Milli Gazete*, erişim 20 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/976603/millete-baraj>

⁴⁵⁵ “Bakan Zeybekci: Baraja ve milletvekili yeminine karşıyım”, 14 Nisan 2015, *Milli Gazete*, erişim, 3 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/966867/bakan-zeybekci-baraja-ve-milletvekili-yeminine-karsiym>

⁴⁵⁶ “Bumerang gibi”, 9 Haziran 2015, *Milli Gazete*, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/961141/bumerang-gibi>

Baraj Vaadi!⁴⁵⁷ başlıklı haberde CHP liderinin açıklaması kullanıldı. 8 Temmuz'da CHP İstanbul Milletvekili Akif Hamzaçebi'nin, seçim barajının yüzde 5'e düşürülmesi⁴⁵⁸, 15 Temmuz'da da HDP Grup Başkanvekilleri Pervin Buldan ile İdris Baluken'in seçim barajının kaldırılması için verdiği kanun teklifi gazete sayfalarına yansıdı.⁴⁵⁹ Milli Gazete 16 Temmuz'da ise Davutoğlu'nun flaş 'seçim barajı' açıklamasında, "Yüzde 10 seçim barajını kaldıracak mısınız" sorusuna karşılık, "Bir hükümet ortaklığı olacaksa buna partilerle istişare yaparak karar verilir. Bu 5 olur, 7 olur. Bu bütün partilerle birlikte yapılırsa iyi sonuç verir ama kesinlikle düşürmek." şeklindeki yanıtını gündeme aldı.⁴⁶⁰

2016 yılında Mili Gazete'de siyaset ve medya gündemine ilişkin seçim barajı konusu göze çarpmamıştır. 3 Şubat 2017'de yer alan bir haberde ise Başkanlık sistemine prensipte karşı olmadıklarını belirten SP Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, 16 Nisan 2017'de Anayasa değişikliği için yapılacak referandumda partisinin aldığı kararda etkili olacak maddelerden birinin seçim barajı olduğunu söyledi.⁴⁶¹ Başbakan Binali Yıldırım 16 Nisan referandumuna ilişkin, "Meclis'te istikrar sağlansın diye var olan önlemleri sürdürmenin anlamı kalmayacak. Yüzde 10 seçim barajı konuşulur, indirilebilir bu seçim barajı" dese de 8 Kasım'da Bahçeli'nin baraj açıklamasından sonra, "Yönetimde istikrar açısından barajın yüzde 10 olarak devam etmesi düşünülebilir. Ancak temsilde adalet noktasında seçim sistemi topyekun değiştirilecekse, o zaman bütün bu meselelerin birlikte ele alınması gerekir."⁴⁶² şeklindeki muğlak ifadesi dikkat çekti.

Milli Gazete, Bahçeli'nin 'seçim barajının çok ağır olduğu' açıklamasına "MHP Lideri Bahçeli Seçim Barajında Değişiklik İstedi, Erdoğan Reddetti: Saadet Partisi'ne Yarar!" şeklinde bir başlık seçti.⁴⁶³ Ayrıca Bahçeli'nin bölücü unsurların daha önce TBMM'de temsil edilmesine imkan vermemek için MHP olarak seçim barajını savunduklarını, ancak bunun farklı partilerle birlikte hareket ederek aşıldığına vurgu yaparak, "Demek ki yüzde 10 barajı ittifaklarla veya başka türlü kararlılıklarla aşılabılır bir duruma geldi." şeklindeki ifadesine yer verildi. Gazetede Bahçeli'nin açıklamasına muhalefetten 'Kılıçdaroğlu'ndan Bahçeli'ye 'Seçim Barajı' Desteği',⁴⁶⁴ CHP'li Bülent Tezcan'ın, "Barajlı siyaset, seçim, barajlı demokrasi demektir."⁴⁶⁵, CHP'li Özgür Özel'in, "Allah

⁴⁵⁷ "Kılıçdaroğlu'ndan 'sıfır baraj' vaadi!", 27 Haziran 2015, *Milli Gazete*, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/958543/kilicdaroglundan-sifir-baraj-vaadi...>

⁴⁵⁸ "CHP'den seçim barajının düşürülmesi için yasa teklifi", 8 Temmuz 2015, *Milli Gazete*, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/956919/chpden-secim-barajinin-dusurulmesi-icin-yasa-teklifi>

⁴⁵⁹ "Seçim barajının kaldırılması için kanun teklifi", 15 Temmuz 2015, *Milli Gazete*, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/956009/secim-barajinin-kaldirilmasi-icin-kanun-teklifi>

⁴⁶⁰ "Davutoğlu'ndan flaş 'seçim barajı' açıklaması", 16 Temmuz 2021, *Milli Gazete*, erişim, 30 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/955879/davutoglundan-flas-secim-baraji-aciklamasi>

⁴⁶¹ "Saadet Partisi'nin 5 maddede referandum kararı", 3 Şubat 2017, *Milli Gazete*, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/915518/saadet-partisinin-5-maddede-referandum-karari>

⁴⁶² "Başbakan Yıldırım: Meclis'te istikrar sağlansın diye var olan önlemleri sürdürmenin anlamı kalmayacak", 27 Mart 2017, *Milli Gazete*, erişim, 5 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/907312/basbakan-yildirim-mecliste-istikrar-saglansin-diye-var-olan-onlemleri-surdurmenin-anlami-kalmayacak>

⁴⁶³ "Bahçeli seçim barajında değişiklik istedi, Erdoğan reddetti: Saadet Partisi'ne yarar!", 10 Ağustos 2017, *Milli Gazete*, erişim, 6 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1221056/bahceli-secim-barajinda-degisiklik-istedi-erdogan-reddetti-saadet-partisine-yarar>

⁴⁶⁴ "Kılıçdaroğlu'ndan Bahçeli'ye 'seçim barajı' desteği", 10 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1419242/kilicdaroglundan-bahceliye-secim-baraji-destegi>

⁴⁶⁵ "CHP'den Bahçeli'nin 'seçim barajı' sözlerine cevap", 8 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418355/chpden-bahcelinin-secim-baraji-sozlerine-cevap>

kimseyi MHP'nin durumuna düşürmesin.”⁴⁶⁶, haberlerine ve HDP'den ise ‘Barajın partimizin için indirilmesini istemiyoruz, MHP için istiyoruz.”⁴⁶⁷ açıklamasına yer verildi.

Milli Gazete siyasi iktidardan tarafından, AKP Fikri Işık'ın, “Benim şahsi kanaatim, yönetimde istikrarın sağlandığı bir modelde artık yüzde 10'luk baraja çok gerek yok. Tartışılabilir.”⁴⁶⁸, Bülent Şahin'in, “Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçtikten sonra yüzde 10 seçim barajının değerlendirilmesinin ben de doğru olduğuna inanıyorum.”⁴⁶⁹, Hayati Yazıcı'nın “Yüzde 10 barajının temsiliyet açısından sorun olmayacağını düşünüyorum. Meclis'te uyumlu çoğunluğun olması önemli.” ve Mustafa Şentop'un, “Yüzde 10 barajından Türkiye feragat edemez.”⁴⁷⁰ açıklamalarına yer verdi. Gündemdeki tartışmalara 08 Aralık 2017'de “İttifak programda, baraj program dışı” şeklinde açıklama yapan Başbakan Binali Yıldırım, son verdi. Gazetenin seçim sistemi, baraj ve ittifaklarla ilgili gündemdeki açıklamalara yorumu ise 18 Kasım'daki “15 Temmuz ve 16 Nisan ortakları arasında ilk tartışma yüzde 10 barajından yaşanıyor”.⁴⁷¹ şeklinde oldu.

2018 yılı siyaset gündemini seçim ittifakları çerçevesinde yaşanan ve gelişen tartışmalar belirledi. Muhalefet, yeni sistemi ve siyasi iktidarı, seçim barajlarını yeni sistemle ittifak bağlamında da eleştirdi.

Milli Gazete de 2019 genel seçimlerinde yapılacak olan seçim ittifakları ve siyasi elitlerin yaptığı seçim barajları açıklamalarına geniş yer verdi. 05 Ocak'ta SP'nin, hazırladığı uyum yasaları kitapçığını CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'na verdiği haberde, seçim yasaları ve SPY'ye dair tekliflerin en başında yüzde 10 seçim barajı gelirken, ‘engelli sistem’in tamamen kaldırılması gerektiği belirtildi. Hazine yardımının bütün partilere ‘hakça’ yapılması gerektiği ifade edilen kitapçıkta, partiler arası işbirliği imkanının oluşturulması için anayasal bir düzenlemenin olmadığı hatırlatıldı. Öte yandan cumhurbaşkanlığına aday göstermede zorunlu olan 100 bin imzanın şeffaf olması ve kolaylaştırılması gerektiğine dikkat çekildi.⁴⁷² 7 Şubat 2018'de AKP ile MHP'nin seçim ittifakı uygulamasının yolunu açan kanun önerisi, Meclis'ten geçtikten sonra Milli Gazete'nin SP Genel Başkanı ve yöneticilerinin sıklıkla, “Bir seçim ittifakıdır, barajı bertaraf edebilmek için zihinlerdeki engeli kaldırmak için yapılan bir anlaşmadır. İkincisi ise burada bütün vatandaşlarımız bilmeli ki, bir ittifak sağlandığında herkes kendi tercih ettiği partiye oy verecektir. SP'ne verilen oy SP'ne gidiyor.” şeklindeki açıklamalarla okurlarına ve SP seçmenlerine uyarı yaptığı görülmüştür.⁴⁷³ Açıklamaların amacının, siyasi yelpazenin farklı tarafında olan CHP ve İYİ Parti gibi ittifaka giren diğer partilerle ilgili olarak kaygıları yok etmeye çalışmak olduğu saptanmıştır. Ayrıca ‘CHP’nin Seçim Barajının

⁴⁶⁶ “Bahçeli'nin sözlerine tepki: ‘Allah kimseyi MHP'nin durumuna düşürmesin’”, 10 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1419314/bahcelinin-sozlerine-tepki-allah-kimseyi-mhp-nin-durumuna-dusurmesin>

⁴⁶⁷ “HDP'den ‘seçim barajı’ açıklaması: Barajın partimizin için indirilmesini istemiyoruz, MHP için istiyoruz”, 27 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim 8 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1427578/hdpden-secim-baraji-aciklamasi-barajin-partimizin-icin-indirilmesini-istemiyoruz-mhp-icin-istiyoruz>

⁴⁶⁸ “Başbakan Yardımcısı Işık'tan seçim barajı açıklaması!”, 9 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 7 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418862/basbakan-yardimcisi-isiktan-secim-baraji-aciklamasi>

⁴⁶⁹ “AK Parti'den seçim barajı açıklaması: Baraj düşürülebilir”, 9 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 7 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418818/ak-partiden-secim-baraji-aciklamasi-baraj-dusurulebilir>

⁴⁷⁰ “AKP’li Şentop’tan seçim barajı açıklaması: Feragat edemeyiz!”, 12 Aralık 2017, *Milli Gazete*, erişim, 8 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1436595/akpli-sento-ktan-secim-baraji-aciklamasi-feragat-edemeyiz>

⁴⁷¹ “İlk Kriz Baraj”, 18 Kasım 2017, *Milli Gazete*, erişim, 10 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1422995/ilk-kriz-baraj>

⁴⁷² “Adil sistem adil seçim”, 5 Ocak 2018, *Milli Gazete*, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1480357/adil-sistem-adil-secim>

⁴⁷³ “Saadet Partisi’ne verilen oylar Saadet Partisi’ne gidiyor!”, 14 Haziran 2018, *Milli Gazete*, erişim 17 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1560794/saadet-partisine-verilen-oylar-saadet-partisine-gidiyor>

Kaldırılması Teklifi Meclis'te' başlıklı haberde AKP ile MHP'nin 26 maddelik seçim ittifakı teklifini Meclis'e sunmasının ardından, CHP'nin seçim barajının kaldırılması için verdiği kanun teklifinde, 18 siyasi partinin seçime girdiği, ancak sadece iki partinin barajı geçebildiği ve AKP'nin iktidara geldiği 2002 seçimi hatırlatıldı.⁴⁷⁴ 'Millet İttifakı' başlıklı 6 Mayıs'taki haberde de görüldüğü üzere, "Baraj sıfırlanıyor. Siyasi partiler kendi amblemiyle Meclis'e girecek. Cumhuriyet İttifakı'nın kaldırmadığı barajı, siyasi partiler seçim işbirliğiyle ortadan kaldırdı." ifadeleri kullanıldı. Haberde SP, CHP, İYİ Parti ve DP temsilcilerinin birlikte YSK'ya sunduğu işbirliği protokolü ile Millet İttifakı ilan edildiği belirtilerek, ittifaka ilişkin 'Hayırlı adım' yorumu yapıldı.⁴⁷⁵ Milli ittifak seçim işbirliği bildirisinde seçmen profillerini ikna etmek için 'seçme hakkının önündeki engelleri kaldırmak, demokrasi kültürünü geliştirmek, kutuplaşmaya son vermek, partilerin farklı program ve dünya görüşlerini muhafaza edeceği' gibi argümanlar kullanılmıştır. 2018'de gazetede siyasi parti temsilcilerinin seçim barajının başat nedeni olarak görülen 'yönetimde istikrar' ilkesinin, yeni sistemin kabulüyle birlikte meşruiyetini kaybettiği yönünde çok sayıda açıklamalar yayınlanmıştır. Örneğin, 10 Haziran, 25 Şubat, 18 Haziran 2018'de SP Temel Karamollaoğlu'nun, "Yürütmede istikrar sağlandı, ama temsilde adalet yüzde 10 barajıyla yeniden çiğnendi." şeklindeki açıklamaları yer almıştır. Gazetede seçim barajı ve seçim ittifaklarıyla ilgili en çok Karamollaoğlu'nun açıklamaları yer alırken⁴⁷⁶, ikinci sırada Millet ittifakının büyük ortağı CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu⁴⁷⁷ dikkat çekmiştir. Ayrıca Milli Gazete'de CHP Grup başkanvekilleri Engin Altay, Özgür Özel ve Engin Özkoç'un yüzde 10 seçim barajının kaldırılmasını öngören kanun teklifi hazırlaması⁴⁷⁸ ve İYİ Parti liderinin yüzde 5 seçim barajı hedefi⁴⁷⁹ ve SP İstanbul İl Gençlik Kolları Başkanı Yasin Kalaycı⁴⁸⁰, CHP Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Erkek'in seçim barajı ve temsilde adalete ilişkin açıklamaları yer aldı.⁴⁸¹

2019'de gerçekleşecek seçimlerde uygulanacak yüzde 50 artı 1 kuralı, iktidar partisini yeni seçenekleri araştırmaya iterken, AKP kurmaylarının seçim barajının 2019 seçimleri için yeniden tartışılmasının ancak AKP ve MHP parti liderleri düzeyinde bir konu olduğunu belirtmesi önemlidir. Ülke yönetimini belirleyen seçim ve hükümet sistemi gibi çok önemli bir konuda yapılan çalışmalar Meclis içi ve dışındaki muhalefet partilerinin görüşleri ve katkıları alınmadan, şeffaflıktan uzak bir şekilde gerçekleşmiştir. 2019 yılında seçim barajlarıyla ilgili medyaya yansıyan haber sayısının azlığına bu bakımdan da dikkat edilmelidir.

⁴⁷⁴ "CHP'nin seçim barajının kaldırılması teklifi Meclis'te", 23 Şubat 2018, *Milli Gazete*, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1506735/chpnin-secim-barajinin-kaldirilmasi-teklifi-mecliste>

⁴⁷⁵ "Millet İttifakı", 6 Mayıs 2018, *Milli Gazete*, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1539001/millet-ittifaki>

⁴⁷⁶ Saadet lideri Karamollaoğlu: Ya cahil yahut da çok art niyetli!, 18 Haziran 2018, *Milli Gazete*, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1562486/saadet-lideri-karamollaoglu-ya-cahil-yahut-da-cok-art-niyetli>, "Karamollaoğlu: Bu memleketin yüksek binalara değil, fabrikalara ihtiyacı var", 10 Haziran 2018, *Milli Gazete*, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1559193/karamollaoglu-bu-memleketin-yuksek-binalara-degil-fabrikalara-htiyaci-var>

⁴⁷⁷ "Kemal Kılıçdaroğlu: Muharrem İnce gel bakalım buraya", 4 Mayıs 2018, *Milli Gazete*, erişim 16 Eylül, 2021 <https://www.milligazete.com.tr/haber/1538375/kemal-kilicdaroglu-muharrem-ince-gel-bakalim-buraya>, "Kılıçdaroğlu: Bütün parti yöneticilerinin telefonları dinleniyor", 5 Haziran 2018, *Milli Gazete*, erişim, 17 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1556974/kilicdaroglu-butun-parti-yoneticilerinin-telefonlari-dinleniyor>

⁴⁷⁸ "CHP'nin seçim barajının kaldırılması teklifi Meclis'te", 23 Şubat 2018, *Milli Gazete*, erişim, 16 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1506735/chpnin-secim-barajinin-kaldirilmasi-teklifi-mecliste>

⁴⁷⁹ "Akşener'den 'seçim barajı' açıklaması" 10 Ocak 2018, *Milli Gazete*, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1483554/aksenerden-secim-baraji-aciklamasi>

⁴⁸⁰ "Kalaycı: Kapitalist düzenin baraj sistemi, insanları korkuyla yönetiyor", 31 Mayıs 2018, *Milli Gazete*, 17 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1554800/kalayci-kapitalist-duzenin-baraj-sistemi-insanlari-korkuyla-yonetiyo>

⁴⁸¹ "CHP'li Muharrem Erkek: Faiz lobilerine teslim olmuş bir hükümet var", 24 Mayıs 2018, *Milli Gazete*, erişim, 30 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1545802/chpli-muharrem-erkek-faiz-lobilerine-teslim-olmus-bir-hukumet-var>

6 Mart 2019'da Milli Gazete, SP Genel Başkanı Karamollaoğlu'nun seçim barajının kaldırılması gerektiğine işaret ettiği açıklamayı paylaştı. Haberde Karamollaoğlu'nun, partiler arası ittifaka imkan tanınması ve hazine yardımının bütün partilere adil şekilde yapılması isteğine yer verildi.⁴⁸² 4 Temmuz 2019'da ise "Saadet Partisi'nden Seçim Barajı ve Sistem Açıklaması" haberinde SP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Bitmez'in yazılı açıklamasında "%10 seçim barajı tartışmaları sistem tartışmalarından bağımsız ele alınamaz. Ne yazık ki Türkiye; yaklaşık 40 yıldır %10 seçim barajı garabetini yaşamaktadır. 12 Eylül'ün, 5 darbeci generalinin Türkiye'ye biçtiği 40 yıllık bu deli gömleği ile yatıp kalkıyoruz. 12 Eylül rejiminin yola bıraktığı en büyük dinamit yüzde 10'luk seçim barajıdır ve bu darbe rejiminin şekillendirdiği siyaset kurumu ülkemizin problemlerini çözememektedir. Yüzde 10 barajı, Türkiye'nin 1980 sonrası siyasi hayatını çok derinden etkileyen bir problem alanı, demokrasiyi felç bırakan bir uygulamadır. Gündeme getirilmesi, ortadan kaldırılması demokrasimiz için çok ama çok önemlidir. Türkiye'de siyasi aktörler kendi pozisyonlarına göre davranıyorlar. '83'te çıkmış bir uygulama ve yaklaşık 40 yıldır asla kalkmamış veya indirilmemiş. Birçok kesim tarafından eleştirilmiş, kaldırılması teklif edilmiş; hatta ne acıdır ki; zamanında kaldırılması taraftarı olanlar şartlar değişince en hararetli savunucusu olmuştur." ifadelerine sayfada geniş bir şekilde yer verilmiştir.⁴⁸³

2020 yılında seçim barajı ile ilgili olarak siyaset gündeminde AKP'nin hazırladığı seçim yasası ve dar ve daraltılmış bölge ile ilgili yaptığı çalışmalar bulunmaktaydı. Milli Gazete 4 Haziran 2020'de "AKP'li Numan Kurtulmuş'tan Erken Seçim Sorusuna Yanıt!" başlığında yeni sistemde fiilen bir baraj olmadığını belirten Kurtulmuş'un seçim bölgelerinin üzerinde belki bir takım değişiklikler yapılabileceği, konunun tartışıldıktan sonra kamuoyu ve diğer partilerle paylaşılacağı açıklaması vardı.⁴⁸⁴

Milli Gazete'nin seçim barajı ile ilgili haberlerde başka bir medya grubunun haberlerini paylaştığı da görülmektedir. Nitekim 9 Haziran'da "Eski AK Partili Vekil Ensarioğlu'ndan Baraj Yorumu: İndirilmeli" başlıklı haber Habertürk kanalından alınmıştır. Ensarioğlu, seçim barajına ilişkin olarak, "Yüzde 5 civarlarında olmalı. Demokratik ülkelerde 3 ile 5 arasında baraj uygulanmaktadır. Temsilde adaleti, kamu vicdanında kabul gören bir rakama indirilmeli." açıklaması gazetede paylaşılmıştır.⁴⁸⁵ Milli Gazete aynı şekilde "Abdulkadir Selvi yazdı! Seçim Barajı Düşürülecek mi?" başlığında Selvi'nin köşe yazısını da haber olarak paylaşmıştır. Haberde, Konsensus araştırma şirketinin Aralık ayı anketine yer veren Selvi'nin yüzde 10'luk seçim barajının demokrasiye uygun olmadığını belirterek küçük partileri ittifaka zorlamasını barajın amacının aksine hizmet etmeye başlaması olarak yorumlayan ifadelerine yer verilmiştir.⁴⁸⁶

Milli Gazete'de 21 Ağustos 2020'de "Oylar Düşüşe Geçince Baraj Akla Geldi" başlıklı haberde ise son dönemde yapılan anketlerde, iktidar tarafının oylarının düşmesi nedeniyle Cumhur

⁴⁸² "Karamollaoğlu: Endişemiz noter parası değil, demokrasiye engel çıkarılması", 6 Mart 2019, *Milli Gazete*, erişim 20 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1483546/karamollaoğlu-endişemiz-noter-parası-değil-demokrasiye-engel-cikarılması>

⁴⁸³ "Saadet Partisi'nden seçim barajı ve sistem açıklaması", 4 Temmuz 2019, *Milli Gazete*, erişim, 25 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/2847751/saadet-partisinden-secim-barajı-ve-sistem-aciklaması>

⁴⁸⁴ "Numan Kurtulmuş'tan erken seçim sorusuna yanıt!" 4 Haziran 2020, *Milli Gazete*, erişim 23 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/4796209/numan-kurtulmustan-erken-secim-sorusuna-yanıt>

⁴⁸⁵ "Eski AK Partili vekil Ensarioğlu'ndan baraj yorumu: İndirilmeli", 9 Haziran 2020, *Milli Gazete*, erişim, 19 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/video/4813315/eski-ak-partili-vekil-ensarioğlundan-baraj-yorumu-indirilmeli>

⁴⁸⁶ "Abdulkadir Selvi yazdı! Seçim Barajı düşürülecek mi?", 10 Aralık 2020, *Milli Gazete*, erişim, 19 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5903900/abdulkadir-selvi-yazdi-secim-barajı-dusurulecek-mi>

İttifakı'nın harekete geçtiği belirtilerek, yapılan çalışmalarda ittifaksız seçim barajının yüzde 3'e düşürülme planlarının en önemli bölüm olduğu ileri sürüldü. SP'nin sürekli ifade ettiği bu talebin, iktidarın oylarının azalması ve karşı ittifakı bölmek amacıyla gündeme alınması ise şaşırtıcı olarak yorumlandı.⁴⁸⁷ Son olarak Milli Gazete 23 Ekim'de "En Yüksek Seçim Barajı Türkiye'de" başlıklı haberde TBMM Araştırma Hizmetleri tarafından hazırlanan -Dünyada Seçim Sistemleri- kitabında Türkiye ve dünyadaki seçim sistemleriyle ilgili çarpıcı başlıkların yer aldığı belirtildi. Gazete kitapla ilgili olarak, "233 ülkenin ele alındığı araştırmada ülkeler arasında seçim barajının en yüksek olduğu ülkenin yüzde 10 ile Türkiye olması seçim barajındaki adaletsizliği gözler önüne serdi." ifadelerini kullandı.⁴⁸⁸

2021 yılı, 2019 ve 2020 yılında az sayıdaki haberden sonra Cumhuriyet İttifakı'nın SPY ve seçim sistemi üzerine yaptığı çalışmalar, siyasi elitlerin bu konudaki farklı görüşler çerçevesinde gelişen açıklamaları sonucu medya gündeminde sıklıkla yer aldı. Çok önemli yapısal siyasi bir konu olan ülkenin seçim sistemi ve SPY'nin muhalefetin görüş ve önerilerinden uzak tutularak medya gündeminin Cumhuriyet İttifakı bileşenlerinden gelen kulis haberleri şeklinde ilerlemesi, demokratik bir yönetimde olması gereken özelliklerle bağdaşmamaktadır.

Şubat 2021'de iktidarın üzerinde çalıştığı yeni seçim sistemi ve SPY'de yapılmak istenen değişiklikler ile yeniden başlayan anayasa tartışmaları, AKP ve MHP'nin dar ve daraltılmış bölge yaklaşımlarındaki farklılıklar ve seçim barajlarının hangi oranda düşürüleceği şeklinde ilerlemiştir. Bu süreçte medya gündemine alınan haberlere bakıldığında ittifak ortaklarının kendi siyasi çıkarları, iktidar yaklaşım ve hesapları doğrultusunda ortak bir zeminde buluşmaya çalıştıkları görülmüştür.

Milli Gazete, "AK Parti ve MHP Düğmeye Bastı: Seçim Sistemi Değişiyor mu?" başlığıyla AKP ve MHP arasındaki siyasi partiler ve seçim yasaları değişiklikleri için oluşturulan komisyon çalışmasında bulunan taslak metindeki alternatifleri haber yaptı. Haberde taslakta barajın kaldırılması, yüzde 5 ya da yüzde 7'ye indirilmesi yönünde üç alternatiften en yakın ihtimalin ise yüzde 7 olarak görüldüğü belirtildi.⁴⁸⁹ 02 Mart 2021'de gazetede konu ile ilgili açıklama yapan SP lideri Karamollaoğlu, "Seçim barajı olmamalıdır. Her aklına girenin seçime girmemesi için de yüzde 1 baraj konulabilir." dedi.⁴⁹⁰ Gazete, 3 Mart'ta AKP'li Numan Kurtulmuş'un "Barajların da aşağıya çekilmesinin Türkiye demokrasisi açısından faydalı olacağını düşünüyorum"⁴⁹¹, 11 Mart'ta AKP'li Hayati Yazıcı'nın, "Barajı makul bir yere getirme şeklinde çabamız var. 7 mi olur 5 mi olur, hangisi doğru şeklinde bir çalışmalar yapıyoruz. 5 ile 10 arasında bir şey olacak."⁴⁹², 23 Mart'ta TBMM Başkanı Mustafa Şentop'un, "Hükümet sistemi değişikliğinden sonra baraj konusu ittifaklar bağlamında da yeniden değerlendirmeyi gerekli hale getirdi. Temsili esas alan, siyasi partilerin temsilini zorlaştırmayacak hem de siyasi yelpazenin çok dağılmasına sebebiyet vermeyecek siyasi

⁴⁸⁷ "Oylar düşüşe geçince...Baraj akla geldi", 21 Ağustos 2020, *Milli Gazete*, erişim, 21 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5133433/oylar-dususe-gecincebaraj-akla-geldi>

⁴⁸⁸ "En yüksek seçim barajı Türkiye'de", 23 Ekim 2020, *Milli Gazete*, erişim, 20 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5630424/en-yukse-secim-baraji-turkiyede>

⁴⁸⁹ "AK Parti ve MHP düğmeye bastı: Seçim sistemi değişiyor mu?", 15 Ocak 2021, *Milli Gazete*, erişim, 17 Kasım 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6128901/ak-parti-ve-mhp-dugmeye-basti-secim-sistemi-degisiyor-mu>

⁴⁹⁰ "Temel Karamollaoğlu: Müzakere etmek için bir araya gelmeliyiz", 2 Mart 2021, *Milli Gazete*, erişim, 26 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6542509/temel-karamollaoglu-muzakere-etmek-icin-bir-araya-gelmeliyiz>

⁴⁹¹ "Seçim barajı düşecek mi? Numan Kurtulmuş cevap verdi", 3 Mart 2021, *Milli Gazete*, erişim, 26 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6548244/secim-baraji-dusecek-mi-numan-kurtulmus-cevap-verdi>

⁴⁹² "AKP'li Hayati Yazıcı'dan önemli açıklamalar! Seçim barajı kaç olacak?", 11 Mart 2021, *Milli Gazete*, erişim, 27 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6616398/akpli-hayati-yazicidan-onemli-aciklamalar-secim-baraji-kac-olacak>

istikrarı sağlayacak ortalama bir optimum noktayı bulmak lazım.”⁴⁹³, 28 Mayıs’ta ise AKP’li Bülent Turan’ın seçim barajının düşürülmesini de kapsayan seçim yasasına ilişkin dar veya daraltılmış bölge sistemlerinin tartışıldığını belirten açıklamalarına yer verdi.⁴⁹⁴

28 Mayıs’ta Milli Gazete’deki haberde CHP Sözcüsü Faik Öztrak, “Benim anlamadığım husus şu, bu mevcut ucube başkanlık rejimini getiren Cumhuriyet İttifakı, seçim barajını niye tartışıyor? Hükümet artık Meclis’ten çıkmıyor ki, hükümeti artık cumhurbaşkanı kuruyor, milletvekilliğinden istifa eden kişiler bakan oluyor. İstikrarı sağlamak için Meclis’te çoğunluğu güçlendirecek baraj mekanizmasına ihtiyaç yok.”⁴⁹⁵ diyerek iktidar ortaklarının seçim barajını indirme çalışmalarını eleştirdi. Gazete 30 Ağustos 2021’de ise CHP’li Gürsel Tekin’in partisinin SPY’nin değiştirilmesi ve barajın düşürülmesine her türlü desteği vereceklerini belirterek, barajın yüzde 5’e kadar düşürülmesi gerektiği ifadelerine de yer verdi.⁴⁹⁶

Bu arada 02 Eylül’de Bahçeli’nin “Yüzde 7 barajı tescillendi.” açıklamasına Cumhuriyet İttifakı ortaklarından BBP’den tepki geldi. “Cumhuriyet İttifakı’nda Çatlak!” başlığında BBP lideri Destici, Erdoğan ve Bahçeli’ye tepki göstererek, “Biz BBP olarak çok net söylüyoruz; seçimlerde baraj uygulamasını doğru bulmuyoruz ve bunun kaldırılmasını istiyoruz. Başkanlıkla yönetilen hangi ülkede baraj var.” dedi.⁴⁹⁷ Destici’nin açıklamasında yerel seçimlerde de baraj uygulanmasını istemediklerini belirtmesi çok önemlidir. Çünkü haber analizlerinde ve seçim sistemi çalışmalarında diğer siyasi parti liderlerinin yerel seçim barajlarıyla ilgili bir talep ve açıklamasına rastlanmamıştır. Aynı tarihte “HÜDA PAR’dan Seçim Barajı Çıkışı!” başlıklı haber de gündeme alınmıştır. Hür Dava Partisi (HÜDA PAR) Genel Başkanı Zekeriya Yapıcıoğlu, yaptığı açıklamada “Cumhurbaşkanı Hükümet Sistemi’ne geçtikten sonra, herhangi bir oranda seçim barajının olmasını gerektirecek herhangi bir neden yoktur.” sözleriyle yeni sistemde barajın gereksiz olduğunu savunmuştur.⁴⁹⁸

Öte yandan Mili Gazete’nin, İsmail Saymaz, Mehmet Acet, Eda Işık, Orhan Uğuroğlu, Muharrem Sarıkaya, Abdulkadir Selvi, Nuray Babacan, Yücel Kayaoğlu, Deniz Zeyrek, Fehmi Kuru, Ahmet Takan, Akif Beki gibi gazetecilerin kendi gazetelerinde yazdığı köşe yazılarını haber olarak kullanması, farklı bir gazetecilik anlayışı olarak değerlendirilebilir.

4.1.3. Milliyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili

Milliyet Gazetesi’nde seçim barajı konusuyla ilgili dikkat çeken ilk haber 16 Mayıs 1999’da 19. sayfada alt köşede yer verilen “Seçim Barajına Karşı Açlık Grevi” başlıklı haberdır. Haberde AYM tarafından hakkında kapatma kararı verilen HADEP’in cezaevindeki Genel Başkanı Murat

⁴⁹³ “TBMM Başkanı Şentop: Bin 300’e yakın dokunulmazlık dosyası var”, 23 Mart 2021, *Milli Gazete*, erişim, 17 Kasım 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6804241/tbmm-baskani-sentop-bin-300e-yakin-dokunulmazlik-dosyasi-var>

⁴⁹⁴ “AK Parti’den seçim barajı açıklaması”, 28 Mayıs 2021, *Milli Gazete*, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7228539/ak-partiden-secim-baraji-aciklamasi>

⁴⁹⁵ “CHP Sözcüsü Öztrak: Erdoğan çaresizliğini tehditle kapatmaya çalışıyor”, 28 Mayıs 2021, *Milli Gazete*, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7230985/chp-sozcusu-oztrak-erdogan-caresizligini-tehditle-kapatmaya-calisiyor>

⁴⁹⁶ “CHP seçim barajı teklifini açıkladı!”, 30 Ağustos 2021, *Milli Gazete*, erişim, 3 Aralık, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7686279/chp-secim-baraji-teklifini-acikladi>

⁴⁹⁷ “Cumhuriyet İttifakı’nda çatlak! Destici’den Erdoğan ve Bahçeli’ye tepki”, 1 Eylül 2021, *Milli Gazete*, erişim, 3 Aralık 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7694050/cumhuriyet-ittifakinda-catlak-desticiden-erdogan-ve-bahceliye-tepki>

⁴⁹⁸ “HÜDA PAR’dan seçim barajı çıkışı!” 2 Eylül 2021, *Milli Gazete*, erişim, 3 Aralık, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7739866/huda-pardan-secim-baraji-cikisi>

Bozlak ve 18 Nisan genel seçimlerinde milletvekili adayı olup da baraja takılan milletvekili adaylarının, ülke barajının kaldırılması için üç gün süreyle açlık grevi yapacağı bildirilmiştir. Seçim barajı, ülkemizde açlık grevlerine ilk kez bu tarihte konu olmuştur. 19 Ocak 2000’de gazetede bir diğer ilgi çekici haber, CHP Genel Sekreteri Tarhan Erdem’in “Siz, ‘CHP güçsüzlerden yanadır’ diyorsunuz ama CHP güçsüzlerden yana politikaları hayata geçiremedi. Seçim barajı sıfırlanmalı.” şeklindeki açıklaması olmuştur.

22 Şubat 2002’de CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Milliyet Gazetesi’nde “‘Baraj Kalkmamalı’” başlığıyla haber olmuştur. Baykal’ın haberdeki “Barajın kalkmasını istemiyorum. Biz alt kimliklerin, alt kültürlerin doğrudan Meclis’e yansımaya imkan verecek bir uygulama içine girersek, uluslaşma sürecine tam ulaşamamış Türkiye’ye zarar veririz. Baraj inmemeli, barajı etkisiz kılmak için öngörülen seçim ittifakı da doğru değil.” şeklindeki açıklamaları, Baykal’ın aynı zamanda siyasi katılım konusunda literatüre destek veren bir siyaset bilimci olduğu düşünüldüğünde şaşırtıcı görünmektedir.

13 Aralık 2004’de AKP’li Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Milliyet’in internet haberinde ‘Türkiye’nin istikrara ihtiyacı var. İstikrarı ya başkanlık sistemiyle sağlarsınız ya da seçim sistemleriyle oynayarak. Ancak bunun yolu barajı düşürmek değil. Bunu, temsil edilmeyen partiler adına belli sayıda milletvekilini Meclis’e alarak da yapabilirsiniz. Bir kısım milletvekiline böyle bir temsil hakkı verebilirsiniz. İstikrar bozulursa faizler, borsa, borçlar yerinden oynamaya başlar.” demiştir. Türkiye’nin en az iki dönem daha Meclis çoğunluğuyla temsil edilmesi gerektiğini belirten Çiçek ayrıca “Hedef AB üyeliği ise yüzde 10’luk seçim barajı şart. Baraj düşürülürse istikrar olmaz.” ifadesinde bulunmuştur.⁴⁹⁹ Çiçek’in açıklamaları yönetimde istikrar ilkesinin siyasi istikrara, ardından ekonomi istikrara ve en nihayetinde AB hedefiyle son bulması, barajın bağlamsal ilişkilerinde esneklik göstermesi ve siyasi konjonktüre göre medya söyleminde kullanılması açısından ilgi çekicidir.

2005 tarihinde seçim barajının temsilde adaleti engellediği gerekçesiyle yapılan AİHM başvurusu, siyasi elitlerin medya temsilde dikkat çekmiştir. Milliyet 09 Mart 2005’te “Yüzde 10 Barajı AİHM Takibinde” haberinde DEHAP’ın serbest seçim hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM’ye yaptığı başvurunun kabul edildiğini bildirmiştir. DEHAP Genel Başkan Yardımcısı Ali Ürküt, “En temel sorun yüksek seçim barajı. Bu durumda temsiliyette adaletten bahsetmek mümkün değil. Türkiye’de halkın yüzde 45’i Meclis’te temsil edilmiyor. Amacımız, barajın bir an önce düşürülmesi. AİHM’den böyle bir karar çıkmasını bekliyoruz. Türkiye barajı düşürmek zorunda.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Siyasi iktidarın medya temsilde, 27 Haziran 2005’te “Seçim Barajı Diye Bir Avrupa Kriteri Yok” başlıklı haberde ise yüzde 10 seçim barajını yüksek bulan AB’ye tepki gösteren Başbakan ve AKP Genel Başkanı Erdoğan’ın açıklamaları yer almıştır.⁵⁰⁰ Erdoğan’a destek 20 Ağustos 2005’te MHP lideri Bahçeli’den gelmiştir. Milliyet’teki ‘Seçim Barajını İndirme’ başlıklı haberde Bahçeli, “Etnik bölücülüğün Meclis’te temsili sorunu olarak gördükleri yüzde 10 seçim barajı aynen muhafaza edilmelidir.”⁵⁰¹ demiştir.

⁴⁹⁹ “Yine Baraj Savunması”, 13 Aralık 2004, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 10 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yine-baraj-savunmasi-398146>

⁵⁰⁰ “Seçim barajı diye bir AB kriteri yok”, 27 Haziran 2005, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 11 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraj-diye-bir-ab-kriteri-yok-121751>

⁵⁰¹ “Bahçeli’den Erdoğan’a: Seçim barajını indirme”, 20 Ağustos 2005, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 16 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceliden-erdogana-secim-barajini-indirme-128171>

Milliyet'te ise 26 Aralık 2005'te AKP içinde muhalif çıkışlarıyla tanınan Afyon Milletvekili Mahmut Koçak'ın 3 Kasım 2002 seçimlerinde, seçmenin yaklaşık yüzde 45'inin iradesinin TBMM'ye yansımadağına dikkat çekerek, yüzde 10'luk seçim barajı nedeniyle "temsilde adalet" prensibinin yara aldığını belirtmesi, SPY ve seçim yasasının değiştirilmesi gerektiği vurgusunu yapması ve seçimlerin 4 yılda bir yapılarak seçim barajının da yüzde 5'e indirilmesi önerilerine yer verildi. Siyasi iktidar partisinden bir milletvekilinin bu açıklaması o tarihlerde sıra dışı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, AİHM davası ve Sezer'in açıklamaları sonrası siyaset ve medya gündemi yoğunluğuna rağmen sorun, siyasi bir çözüme kavuşturulamamış; DTP barajlı sistemine tepki olarak 22 Temmuz'da yapılacak seçimlere katılmayacağını açıklamıştır.

14 Mart 2006'da ise iktidarda bulunan AKP'nin Kızılcahamam kampında, AKP kurucularından Fatma Ünsal'ın seçim barajının düşürülmesini istemesi üzerine Başbakan Erdoğan'ın, "Cumhurbaşkanı Sezer de bana 'indirilmeli diyor. Sezer eskiden söylemiyordu. Bir defa bu barajı biz getirmedik. Hatta bizi engellemek için bu yapıldı, ama şimdi ayaklarına dolanıyor. Bu baraj Türkiye'nin istikrarı için çok önemli. Şimdi istikrarı bozamayız. Asla böyle bir şey düşünemeyiz. 2-3 dönem daha bu devam etmeli. Şimdi barajı düşürüp kendi ayağımıza asla kurşun sıkamayız."⁵⁰² ifadeleri haberde kullanılmıştır. "Baraja Devam" başlıklı haber, siyasi iktidarların medya temsiliinde siyasi istikrar konusunu vurguladığı ve 'Barajı biz getirmedik' savunusu yaptıkları birçok haber ve açıklamadan bir tanesidir. 21 Eylül 2006 tarihinde gazetede ayrıca son genel seçimlerde temsil edilmeyen yüzde 43'e dikkat çeken SHP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Gülceğün'ün, "Bu garabete son verilmelidir. Milletvekili seçim yasası ve SPY'nin demokratikleşmesi, uyum paketi çerçevesinde yeniden ele alınması gerekir. Milletvekili seçim barajı da yüzde 5'e düşürülmelidir."⁵⁰³ sözlerine yer verilmiştir.

Milliyet Gazetesi, "Geciken Baraj Çıkışı" başlıklı haberde, barajı aşamayan DYP'nin lideri Mehmet Ağar'ın barajı düşürmeden Türkiye milletvekilliği önerisini paylaştı. Konuyla ilgili TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın yüzde 9.5'le DYP'nin oylarının boşa gittiği sistemi eleştirmesi de dikkat çeken bir diğer haberdır. Gazetenin 2007 yılının 3 Temmuz'unda 17. sayfadaki siyasi partilerin seçim bildirgelerine yer verdiği haberde, sadece DP'nin bildirgesinde 'Seçim barajı değiştirilecek' şeklinde bir maddenin olduğu görülmüştür. Gazetede ki haberlerden biri de eski ÖDP Başkanı Ufuk Uras'ın baraj nedeniyle 22 Temmuz seçimlerine İstanbul 1. Bölge bağımsız milletvekili adayı olarak katılacağını açıklamasıdır.⁵⁰⁴

14 Temmuz 2007'de Cumhurbaşkanı Sezer, Harp Akademileri Komutanlığı'ndaki 'veda' niteliği taşıyan konuşmasında, "Rejim hiç bu kadar tehdit altında olmadı. Seçim sisteminin, ulusal istencin adaletli olarak Meclis'e yansımaları sağlayacak biçimde ivedilikle düzeltilmesinde, başka bir deyişle ülke geneli barajının düşürülmesinde yarar bulunmaktadır." demiştir.⁵⁰⁵ Sezer'in konuşmasından 8 gün sonra gerçekleşen 22 Temmuz'daki genel seçimlerde, yüzde 28.5'lik seçmen Meclis dışında kaldı. 12 milyon oyun TBMM'de temsil edilmediği seçimleri, 09 Ağustos 2007'de

⁵⁰² "Baraja devam!", 14 Mart 2006, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraja-devam-149622>

⁵⁰³ "SHP: Baraj yüzde 5 olsun", 21 Eylül 2006, *Milliyet Gazetesi*, erişim 15 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/shp-baraj-yuzde-5-olsun-172175>

⁵⁰⁴ "Muhalefete aday", 21 Temmuz 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muhalefete-aday-206830>

⁵⁰⁵ "Rejim hiç bu kadar tehdit altında olmadı", 17 Nisan 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 15 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/rejim-hic-bu-kadar-tehdit-altinda-olmadi-195844>

yorumlayan Sezer, “Eğer 2002 seçiminde baraj yüzde 7-8’e indirilmiş olsaydı, bu seçimin sonuçları da böyle olmazdı.”⁵⁰⁶ diyerek konunun önemine dikkat çekmiştir.

Milliyet Gazetesi 26 Mart 2008’de SHP Murat Karayalçın’ın seçim barajları ile ilgili olarak oligopolcü siyaset alanı ve kutuplaşma ilişkili açıklamalarına yer verdi. Haberde Karayalçın, ‘Kutuplaşmanın ve onun yarattığı bunalımların önlenmesinin yolu ziyaretlerden, demeçlerden değil, asıl olarak iki ya da iki buçuk partiye dayandırılması öngörülen ve yüzde 10’luk seçim barajı, Hazine yardımları ve RTÜK koltuklarıyla ayakta tutulan oligopolcü siyaset alanının değiştirilmesinden geçmektedir.”⁵⁰⁷ sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir. Aynı tarihte CHP genel başkan adayı Umut Oran, yüzde 10 seçim barajı tartışmalarının yaşandığı bir ülkede, parti genel başkan adayı olabilmek için yüzde 20 baraj uygulamasını ‘çok üzüntü verici’ bir durum olarak nitelemiştir. Örnek haberde görüldüğü gibi parti iç tüzüklerinde bulunan ve genel başkan adayı olabilmek için konulan yüzde 20 baraj ile siyasi partilerin kendi iç işleyiş sürecindeki demokratik engeller, demokrasinin başıca unsurlarından seçim olgusunu demokratik olmayan sonuçlara gebe kılmaktadır. Bu durum parti içi demokrasinin gelişmesine engel olurken, parti oligarşine yol açmaktadır. En nihayetinde sandık demokrasisine neden olurken, ‘sandıkçılık’⁵⁰⁸ denen kavramı da beraberinde getirmektedir.

8 Ağustos 2009’da yerel seçimlerdeki başarısız sonuçlardan sonra istifa eden Zeki Sezer’in yerine DSP Genel Başkanı olan Masum Türker, Milliyet’te “Üniter Devleti Korumalıyız” başlıklı **haberde**, siyasal özgürlüğün temini ve demokratikleşmenin gerçekleşmesi bağlamında herkesin tam anlamıyla temsil edilebilmesi için yüzde 10’luk seçim barajının sıfıra düşürülmesi gerektiğini söyledi. 7 Ekim 2009’da hükümetin Kürt açılım çalışmalarını ve DTP milletvekillerini eleştiren DP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ise SPY’nin Meclis gündemine alınması gerektiğini ifade ederek, “Başta seçim barajı. Artık dünyanın hiçbir demokratik ülkesinde yüzde 10 baraj yok. İsrail’de olduğu gibi yüzde 2’den başlıyor, en fazla yüzde 5’te duran bir baraj sistemi var. Bu bizde kaldırılmak istenmiyor.”⁵⁰⁹ dedi.

2010 yılında yeni Anayasa çalışmaları kapsamında SPY ve seçim sistemleri tartışılırken Milliyet’te yer alan 1 Şubat 2010’daki “Seçim Barajı Anayasa Değişikliğiyle Düşebilir” başlıklı haberde, TBMM Başkanı Mehmet Ali Şahin’in “Bir anayasa değişikliği teklifinde belki seçim barajının düşürülmesi maddesi de olacaktır.” açıklamaları barajı aşamayan partileri heyecanlandırdı. Anka Haber Ajansı (ANKA)’ya konuşan SP, DSP, BBP, Türkiye Partisi, DP ve Demokratik Sol Hareket Partisi (DSHP), ‘temsilde adalet’ sağlanması için seçim barajının indirilmesini gerekli bir koşul olduğunu belirterek Şahin’in açıklamasının ‘ipoteke’ olamayacağına da dikkat çekmişlerdir. Söz konusu haberdeki alt başlıklar ise şunlardır; DSP: “Seçim barajı düşürülebilir, anayasa değişikliğini beklemeye gerek yok”, BBP: “307 milyon Türk Lirası löp diye üç partinin kasasına giriyor”, Türkiye

⁵⁰⁶ “Seçim barajı yüzde 7 olmalı”, 9 Temmuz 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-barajı-yüzde-7-olmalı-209644>

⁵⁰⁷ “SHP’li Karayalçın: Kutuplaşmayı önlemenin yolu oligopolcü siyaset alanının değişmesinden geçiyor”, 26 Mart 2008, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 22 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/shpli-karayalcin-kutulusmayi-onlemin-yolu-oligopolcu-siyaset-alaninin-degismesinden-geciyor-509703>

⁵⁰⁸ Bkz. H. Emre Bağcı, “Demokraside Sandıkçılık Çağı Kapanıyor”, (Söyleşi), *Agos*, 29 Ağustos 2020, çevrimiçi erişim, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/5358/demokraside-sandikcilik-cagi-kapaniyor>.

⁵⁰⁹ “Cindoruk’tan DTP’li vekillere: İç savaş mı çıkaracaksınız”, 7 Ekim 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cindoruktan-dtpli-vekillere-ic-savas-mi-cikaracaksiniz-1147466>

Partisi: “Meclis başkanına güvenmem”, Saadet Partisi: “Seçimde barajın darbeden farkı yoktur”, DP: “AKP yüzde 33 oyla yüzde 65 temsil elde etti”, DSHP: “Önemli olan halkın eşit oranda temsili.”⁵¹⁰

Ancak 14 Şubat 2010'daki haberde, gelecek seçimlerde barajın indirilmeyeceğini belirten Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, “Yüzde 10 barajıyla giriyoruz, bizim bu konuda herhangi bir şeyimiz yok.” şeklindeki sözleri tartışmaların yönünü değiştirdi. Erdoğan'ın “Koalisyon hükümetlerinin Türkiye'ye hiçbir faydası yok. Tam aksine, bu dönemlerde Türkiye ciddi bir çöküşe geçiyor.” diyerek baraj konusuna olumsuz yaklaşanların kurduğu koalisyon hükümeti ve istikrarsızlık ilişkisi söylemini Türkiye'nin ciddi çöküşe geçebileceği şeklinde korku uyandıran bir seviyeye taşıması dikkat çekti.

3 Mart 2010'da BDP Genel Başkanı Demirtaş ise seçim barajının Avrupa standartlarına indirilmesi ve hazine yardımının BDP dahil, bütün partilere eşit oranlarda verilmesi taleplerini sıralayarak hükümetin Meclis'e getireceği anayasa değişikliği paketini hangi koşullarda destekleyeceklerini açıkladı. Demirtaş: “Bunlar kırmızı çizgilerimiz. Pakette yoksa hükümet hiç zahmet etmesin, gelmesin.” dedi.

Milliyet'in 16 Mart 2010'daki haberinde DSP Genel Başkanı Masum Türker, Demirtaş'tan partisinin seçim barajının yüzde 5'e düşürülmesi teklifine destek isterken, barajının yüzde 5'e indirilmemesi halinde anayasa değişiklik paketine desteklemeyeceklerini yineledi. 25 Mart 2010'da ise Türker, “Seçim barajı bizim kırmızı çizgimiz. 12 Eylül barajı düşsün.” dedi. İktidar cephesinden Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, 28 Mart 2010'da seçim barajının düşürülmesiyle ilgili olarak, “Bugün itibarıyla baraj sisteminde bir çalışma olmadı. Ama bu hiç olmaz anlamına gelmez.” diyerek açık kapı bıraktı. Aynı tarihteki bir haberde ayrıca Anayasa değişikliklerinin büyük bölümünde imzası bulunan DTP Genel Başkanı Hüsametdin Cindoruk'un yeni Anayasa'da barajı düşürüp, siyasi partiler arasında ittifakı mümkün hale getirilmesi beklentisi yer aldı. 30 Mart 2010'da BDP, ‘acil demokrasi paketi’ adını verdikleri önerilerini, AKP Grup Başkan Vekili Nurettin Canikli'ye sundu. Öneride seçim barajının yüzde 3'e çekilmemesi durumunda ülke genelinde 5 seçim çevresinde 1. çıkan partilerin barajı aşması gerektiği kaydedildi. Milliyet'te BDP Eşbaşkanı Gültan Kışanak'ın “Seçim barajı düşürülmeden demokratik bir anayasa yapılamaz. Yüzde 10'luk seçim barajından AKP, CHP ve MHP memnun. Bu kendine Müslümanlık, kendine demokrasi değil de nedir? Baraj, halk iradesi üzerine konulmuş bir vesayettir.” açıklamalarına yer verildi.

Milliyet'te 07 Nisan 2010'daki haberde CHP İstanbul Milletvekili Ali Topuz, yüzde 10'luk barajının, yüzde 5'e indirilmesini önerdi. 12 Haziran 2010'da oyların yüzde 9.5'ünü kazanan bir partinin Meclis'e giremediğini belirten Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, “O zaman temsilde adalet nasıl olacak, buna da çare bulmalıyız.” sözleriyle tartışmaya katıldı. Arınç'ın açıklamaları “Seçim Barajı Adaletli olmalı” başlığıyla yayınlandı. 8 Temmuz 2010'da “CHP'nin Yüzde 7 Teklifine Destek” başlıklı haberde BDP Grup Başkanvekili Bengi Yıldız, “Yüzde 7 bizim açımızdan olumlu ama, Türkiye'deki sol, sosyalist muhalefet açısından yine de yüksek bir baraj. Ama, yine de CHP'nin teklifine destek veriyoruz.” diye konuştu. 16 Temmuz 2010'da ise tüm bu tartışmalara son noktayı Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek koydu. Çiçek, CHP'nin yüzde 10 seçim barajının yüzde 7'ye indirilmesine ilişkin teklifiyle ilgili olarak, “2011 Temmuzundaki seçimler, yüzde 10 barajlı

⁵¹⁰ “Barajı aşamayan partileri heyecanlandıran açıklama”, 1 Şubat 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 1 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraji-asamayan-partileri-heyecanlandiran-aciklama-1193512>

olarak yapılacaktır.” dedi. AKP Grup Başkanvekili Mustafa Elitaş, ise seçim barajının yüzde 10’dan yüzde 7’ye indirilmesi önerisini ‘CHP’nin popülizmi’ olarak değerlendirdi.

Milliyet Gazetesi 1 Eylül 2010’da CHP’li Süheyl Batum’un seçim yasasında uzlaşma ile değişiklik yapılması gerektiği ve barajı AKP’nin indirmek istemeyeceği ifadelerinin bulunduğu habere yer vermiştir.⁵¹¹ Batum’un halihazırdaki seçim yasası nedeniyle 4 parti genel başkanının bağımsız aday olarak Meclis’e girmeye çalıştığının altını çizmesi, seçim barajını etkisiz hale getirmek için yapılan siyasi manevraları göstermesi açısından önemlidir. 2 Ekim 2010’da “Gül’den Herkese Mesaj” başlıklı haberde, “Ülkenin önde gelen akımlarının temsil edilmediği bir Meclis eksik bir Meclis olacaktır.” açıklaması ile Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün seçim barajı için temsil eleştirisi yaptığı yorumunda bulunulmuştur. Gazetede 4 Ekim 2010’da MHP lideri Bahçeli’nin, “AKP-CHP’yi Bekliyoruz” başlığında, “Cumhurbaşkanının dediği gibi bütün akımların TBMM’de temsil edilmesi için baraj indirilmeli. ‘Baraj aşağı çekilsin’ diyemiyorsan o zaman bu sözün anlamı yok.” diyerek Gül’ün açıklamalarını yorumladığı görülmüştür. 15 Ekim 2010’da ise Milliyet, BDP’den Hakkari Milletvekili Hamit Geylani’nin yüzde 10’luk seçim barajının yüzde 3’e çekilmesi için yasa önerisi sunduğunu haberleştirirken, 27 Aralık 2010’da Halkın Sesi Partisi (HAS Parti) Genel Başkanı Numan Kurtulmuş’un “Kurtulmuş’tan Seçim Barajına Tepki” başlığında, “Seçim barajı meselesi Türkiye’nin bir ayıbıdır. Bu Türkiye’nin antidemokratik siyasal yapısının önemli göstergelerinden bir tanesidir.” ifadelerini gündeme almıştır.

2011’den itibaren yeni anayasa tartışmalarıyla birlikte siyasi iktidarın söyleminin ‘seçim barajını bizden öncekiler getirdi’ vurgusu dikkat çekmektedir. Ana muhalefet partisi CHP ise 12 Haziran seçim bildirgesinde, “Yeni anayasanın yüzde 10 seçim barajı ile yara almamış bir Meclis tarafından hazırlanmasına çalışılacak. Seçim barajı yüzde 5’e indirilecek.” ifadelerine yer verdi. Bu dönemde BDP, yaptığı açıklamalarla Kürtlerin Meclis’e girmemesi için seçim barajının yüksek olduğunu iddia etmiştir. Bu tarz açıklamalar, hem sağ hem sol siyasetin barajı, ‘kendilerini Meclis’ten dışlamak’ iddiasında sahiplenildiğini ayrıca Meclis dışı kalan ya da barajla Meclis’ten uzaklaşan siyasi partilerin kendilerine çok aparatlı bir mağduriyet söylemi inşa ettiğini göstermektedir.

26 Ocak 2011’de Erdoğan’ın, “Bazıları seçim barajının iyice aşağı çekilmesi konusunu gündeme getiriyor. Ülkemiz tek partili iktidarlarda hep tırmanmıştır. Koalisyon dönemlerinde de hep geri kalmıştır. Yakalanan ivme bozulmamalı.” şeklindeki ekonomik istikrarı seçim barajına bağlayan sözleri Milliyet’te de yayınlanmıştır.

Milliyet, 27 Ocak 2011’de “Kurtulmuş’tan Yüzde 10 Barajına Tepki” başlığıyla HAS Parti Genel Başkanı Numan Kurtulmuş’un, “Türkiye’deki yüzde 10 seçim barajı, 12 Eylül’ün getirdiği siyasi rejimin temel göstergelerinden birisidir.” şeklindeki sözlerini ve CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu’nun 29 Ocak’ta “Barajı Yüzde 20 Yap”, başlıklı haberini yayınladı. Başbakan’ın iki partili sistemi faydalı bulduğuna yönelik sözleriyle ilgili olarak Kılıçdaroğlu’nun, “İki partili sistem isteniyorsa o zaman barajı yüzde 20’ye çıkartsınlar, zaten otomatikman iki partili bir seçim olur.” sözlerine yer verildi. Kılıçdaroğlu’nun ayrıca 22 Şubat 2011’de “CHP’ye eleştiri getiren çevreler seçim barajının yüzde 7’ye indirilmesi önerimizin yüzde 5 olması gerektiğini söyledi. Bu kabul edilirse destek verebileceğimizi ifade ettik.” diyerek baraj ile ilgili açıklamalarını sürdürdüğü

⁵¹¹ “CHP MYK Üyesi Süheyl Batum: Bu antidemokratik ortamın sonuçlarıdır”, 1 Eylül 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 11 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chp-myk-uyesi-suheyl-batum-bu-antidemokratik-ortamin-sonuclaridir-1283850>

gözlenmiştir. 25 Mart'ta DSP Genel Başkan Yardımcısı Erol Tuncer'in, yüzde 10'luk ülke seçim barajını "Türkiye'de seçimlerde kullanılan baraj, birinci ve ikinci sıradaki partilerin kullandığı bir vurgundur." şeklindeki sözlerle tanımlaması, seçim barajı için kullanılan farklı bir nitelemedir. Öte yandan 14 Nisan 2011'de AKPM'ne üçüncü kez hitap eden Erdoğan'ın, Fransız parlamenterin baraj sorusuna, "Fransız arkadaş Türkiye'ye de Fransız. Yüzde 10'u size soracak değiliz. Halkımız bize indirin diyorsa indiririz." sözleri yer aldı. Barajın düşürülmesi aleyhinde olarak yüzde 10 barajının demokrasiyle ilgisi olmadığını savunan Erdoğan'ın, bir diğer haberde koalisyonların geri bırakacağını iddia etmesi 12 Eylül zihniyetinin ve söyleminin devam ettiğine işaret olarak yorumlanabilir.

24 Nisan 2011'de BBP seçim beyannamesini açıklayan BBP Genel Başkanı Yalçın Topçu'nun, seçim barajı uygulamasının kaldırılacağı ifadesi Milliyet'te öne çıkan haberlerden biridir.⁵¹² Nitekim 12 Haziran 2011 seçimlerinden sonra Meclis'e giremeyen partiler, siyasi tablodan tam anlamıyla silindi. Daha önceki seçimde yüzde 13'ü bulan barajı aşamayan siyasi partilerin toplam oyu, bu kez yüzde 3 oldu. Baraj altında kalan partilerden ilk istifa da BBP lideri Yalçın Topçu'dan geldi.

Seçim sonrası 27 Haziran 2011'de bu yönde açıklamalardan biri de Adalet eski Bakanı ve DSP Parti Meclisi (PM) üyesi Hikmet Sami Türk'ten geldi. Türk, genel seçimlerde barajı geçemeyen DSP'nin kapatılarak yerine "Bülent Ecevit Demokrasi Vakfı"nın kurulmasını önerdi. Milliyet haberinde Türkiye'de iki partili bir sistemin oluştuğunu belirten Türk, seçim yasasındaki yüzde 10 seçim barajının başat iki partinin dışındaki diğer partilere fırsat tanımadığına dikkat çekti.

Milliyet'te 2011'de seçim barajı ve CHP ile ilgili çok sayıda haber bulunduğu tespit edilmiştir. Bunda CHP'nin yeni anayasa çalışmalarında ve 12 Haziran seçim bildirgesinde ülke genelinde uygulanan seçim barajı konusuna yer vermesi, ayrıca 11 Ekim'de de yüzde 10'luk seçim barajının yüzde 5'e indirilmesi için öneri hazırlaması da önemli bir etkidir.

2012 yılında seçim barajı, başkanlık sistemi tartışmalarıyla birlikte gündeme geldi. Milliyet Gazetesi, 10 Mayıs 2012'de Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'ın başkanlık sisteminin, padişahlığa da tek adamlığa da izin vermediğini, demokrasiyi, uzlaşmayı güçlendirdiğini belirterek, "Güçlü iktidarların, siyasi istikrarın olması açısından yüzde 10 barajının Türkiye açısından önemini koruduğunu düşünüyoruz." şeklindeki açıklamalarını gündeme aldı.⁵¹³ Aynı tarihte CHP Antalya Milletvekili Gürkut Acar, 14 Mayıs'ta ise CHP Eskişehir Milletvekili Kazım Kurt seçim barajının yüzde 5'e indirilmesi amacıyla bir kanun teklifi sundu.⁵¹⁴ Acar, 21 Mayıs'ta da siyasi partilerin adaylarının ön seçimle belirlenmesi ve partilere hazine yardımı için gerekli olan barajının yüzde 7'den yüzde 3'e çekilmesi amacıyla bir yasa teklifi sundu.

17 Temmuz 2012'de CHP 34. Olağan Kurultayı'nda, Prof. Dr. Sencer Ayata'nın Başkanlığı'nda Rıza Türmen, Şafak Pavey, Ekrem Kerem Oktay ile 81 ilden birer temsilcinin hazırladığı Özgürlük ve Demokrasi Bildirisi, kurultay delegelerinin oybirliğiyle kabul edildi. Milli iradenin Meclis'te temsilinin artırılması için yüzde 10 seçim barajı kaldırılması Milliyet'te yayınlanan

⁵¹² "BBP seçim beyannamesini açıkladı", 24 Nisan 2011, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bbp-secim-beyannamesini-acikladi-1381774>

⁵¹³ "Darbe ve krizler sistemin zaafıdır", 10 Mayıs 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/darbe-ve-krizler-sistemin-zaafidir-1538533>

⁵¹⁴ "Baraj yüzde 5'e düşsün", 10 Mayıs 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 22 Ağustos 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-yuzde-5-e-dussun-1538374>

bildirideki maddelerden biridir.⁵¹⁵ Ayrıca BDP Grup Başkanvekili İdris Baluken de 3 Aralık 2012’de yüzde 10 olan seçim barajının yüzde 3’e düşürülmesi talebiyle yasa teklifi verdi.⁵¹⁶

Bu dönemde barajın yüzde 7’ye düşürülmesine yönelik AKP’nin çalışma yürüttüğü iddiaları gündeme damgasını vururken, Milliyet konuyu 19 Temmuz 2013’te, “% 7 Tartışması Bir Günde Bitti” başlığıyla verdi.⁵¹⁷ Haberde AKP’nin seçim barajıyla ilgili bir çalışma yapmadığı, daraltılmış seçim sistemi için görüşüldüğü açıklamasına ilişkin AKP, CHP, MHP VE BDPlı milletvekillerinin bu konudaki sözlerine geniş olarak yer verildi. AKP’li Mustafa Elitaş ve Mustafa Şentop, seçim barajının değil, daraltılmış bölge sistemine ilişkin zihin egzersizi yapıldığını kaydetti. CHP’li Sezgin Tanrıku ve BDP’li İdris Baluken barajın düşürülmesini talep ederken, MHP ise daraltılmış bölge sisteminin iktidarın işine yarayacak daha yüksek bir baraj getireceğini savundu. Siyasette seçim barajının indirilmesine yönelik tartışmalar sürerken, aynı gün CHP İzmir Milletvekili Birgül Ayman Güler, yüzde 10 seçim barajının kaldırılması için yasa önerisi verdi.⁵¹⁸ 25 Temmuz 2013’te AKP’li Bülent Arınç tartışmaları, “Biz 11 yıldan beri istikrar sağlandığını gördüğümüz için düşüncemiz barajın muhafazası. Seçim barajını yüzde 10’da tutacağız.” sözleriyle değerlendirdi. 06 Ağustos 2013’te CHP lideri, gazetelere ‘Özgür ve Bildirgesi’ ilanını kendi imzasıyla verdi. Gazete ilanında yer alan CHP’nin 17 maddelik ‘Özgürlük ve Demokrasi Bildirgesi’ndeki “Yüzde 10 seçim barajı kaldırılсын.” maddesinde birçok kanun teklifinin yanı sıra, seçim barajının kaldırılması için 28 Mayıs 2013’te verilen kanun teklifinin AKP tarafından reddedildiği vurgulandı.⁵¹⁹

2014’de bir öneri de CHP’li Sezgin Tanrıku’nun TBMM Başkanlığı’na seçim barajının yüzde 3 düşürülmesi önerisini sunmasıdır. Bu tarihten itibaren seçim barajının indirilmesi, seçim sistemindeki dar ve daraltılmış bölge tartışmalarıyla birlikte medyada ele alınmıştır.

2014’te seçim barajı ile ilgili bir diğer gündeme yansıyan önemli konu, AYM’ye yapılan bireysel başvuru tartışmaları olmuştur. Seçim barajının AYM tarafından görüşülecek olması, siyaset elitleri arasında uzun süren derin tartışmalara, lehte ve aleyhte birçok açıklamaya neden oldu. Tartışmalar, demokrasi-yargı-yasama üçgeninde farklı yorumlarla medya gündeminde geniş yer aldı. Gazetelerin birinci sayfasında manşet olan konu iç kısımlarda siyasetçilerin demokrasi konusunda birbirlerini ya da yargıyı suçlayan açıklamalarıyla medyada temsil edildi.

Anayasa Mahkemesi, BBP, SP ve DSP’nin yüzde 10 seçim barajıyla ilgili bireysel başvurularını ‘kabul edilebilir’ bulması ve esasla birlikte görüşme kararı alması sonrası yaşanan tartışmalar ve Erdoğan’ın açıklamaları noktasında yargının siyasallaştığı ve aynı zamanda siyasi iktidar tarafından müdahaleye uğradığı bir zaman dilimi olmuştur. AYM Başkanı Haşim Kılıç’ın Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan tarafından ‘kitap yüklü merkep ve darbeci’ ithamlarına maruz kalması nedeniyle siyaset gündemi hareketlenmiştir. Bu nedenle siyasi gündemdeki tartışmalar, iktidar ve muhalefet siyasi elitlerinin açıklamaları gazetede tam sayfa olarak paylaşıldı.

⁵¹⁵ “CHP’den Özgürlük ve Demokrasi Bildirisi”, 17 Temmuz 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim 3 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-ozgurluk-ve-demokrasi-bildirisi-1568283>

⁵¹⁶ “BDP’den seçim barajı yüzde 3’e düşün teklifi”, 5 Aralık 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 30 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bdpden-secim-barajı-yuzde-3e-dussun-teklifi-1637385>

⁵¹⁷ “% 7 tartışması bir günde bitti”, 19 Temmuz 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Ağustos 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/7-tartismasi-bir-gunde-bitti-1738655>

⁵¹⁸ “CHP’den yüzde 10 seçim barajı kaldırılсын teklifi”, 19 Temmuz 2012, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-yuzde-10-secim-barajı-kaldirilsin-teklifi-1738799>

⁵¹⁹ “CHP’den 17 maddelik bildirge”, 6 Ağustos 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-17-maddelik-bildirge-1746748>

BBP, SP ve DSP'nin yüzde 10 seçim barajına ilişkin AYM'ye yaptığı başvuru çerçevesinde yaşanan tartışmalar seçime 6 ay kala siyasetin gündemine otururken AKP'li Bülent Arınç'ın, "Biz barajları dert etmeyen iktidarız.", Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun, "Biz baraj tanımıyoruz ve barajın arkasına saklanmadık, barajdan da korkmadık."⁵²⁰ ifadeleri ön plana çıkarıldı.

Adalet Komisyonu Başkanı ve AKP milletvekili İyimaya ise 4 Aralık'taki gazetede haberde AYM'nin seçim barajını kaldırmasının imkansız olduğunu savunarak, 'kaosa' neden olacağı uyarısında bulundu.⁵²¹ Adalet Bakanı'ndan "AYM'ye Sert Tepki" başlıklı haberde Milliyet, Bekir Bozdağ⁵²², eski savunma bakanı AKP kurucusu Vecdi Gönül⁵²³, AKP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'nun açıklamalarını gündeme aldı.

Milliyet, muhalefet partilerinden CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu, CHP'li Sezgin Tanrıkulu, Kamer Genç⁵²⁴, Akif Hamzaçebi⁵²⁵, Umut Oran⁵²⁶ ile HDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, BBP Genel Başkanı Mustafa Destici'nin açıklamaları ve yorumlarını yayınladı. Gazete AYM Başkanı Haşim Kılıç'ın açıklamalarına yer verdikten sonra, CHP'nin 'seçim barajı ya yüzde 3'e insin, ya kalsın.', MHP'nin ise 'kanunda çalışma yapılmalı.' şeklindeki tepkilerini özetledi. Bahçeli'nin seçim barajı tartışmalarına yönelik, "Genel seçimlerin yapılmasına 1 yıl kala seçim mevzuatı ve üzerine herhangi bir değişiklik yapılması, bugüne kadar Türk siyasetinde görülmemiştir." açıklaması diğer muhalefet partilerinden ayrılmaktadır.⁵²⁷ BBP lideri Destici'nin ise "Anayasa Mahkemesi darbe ürünüymiş. Peki yüzde 10'luk baraj neyin ürünü? Bu barajın derhal kaldırılması lazım. Bunun üzerinden Anayasa Mahkemesini suçlamak ve Anayasa Mahkemesi Başkanını itibarsızlaştırmaya çalışmak çok büyük bir ayıp ve yanlıştır." diyerek Cumhurbaşkanı Erdoğan'a tepki göstermiş; AYM Başkanı Haşim Kılıç'a ise destek vermiştir

Siyasi iktidar elitleri, söylemlerinde seçim barajının kaldırılması konusunun hukuki değil, siyasi bir konu olduğunu belirterek, AYM Başkanı Haşim Kılıç'ın siyasi hesaplaşma içinde olduğu ileri sürmüştür. İktidar temsilcileri 'istikrarsızlık, siyasi dizayn, siyasi mühendislik' vurgusu yaparken, muhalefet parti temsilcileri 'demokrasi, temsil, milli irade, hak ihlali' kavramlarına dikkat çekmişlerdir.⁵²⁸ Milliyet'te ayrıca CHP'nin, yüzde 10 seçim barajı nedeniyle Meclis dışı kalan partilere genel seçim öncesi ittifak yapma önerisi götürmesi, AKP kurucusu Vecdi Gönül'ün 'Seçim barajının tarihi, hukuki ve siyasi boyutları' konulu yazısında siyasi istikrarı 6-7 Ekim 2014 olaylarına bağlayan açıklamaları da diğer gazetelerde yer almayan farklı haberler olarak göze

⁵²⁰ "Barajın arkasına saklanmadık, barajdan da korkmadık", 4 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-arkasina-saklanmadik-barajdan-da-korkmadik-1979565>

⁵²¹ "Kaotik potansiyeli yüksek", 3 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kaotik-potansiyeli-yukse-1978591>

⁵²² "Adalet Bakanı'ndan AYM'ye sert tepki", 4 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 20 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/adalet-bakani-ndan-aym-ye-sert-tepki-1979416>

⁵²³ "Seçim barajının tarihi, hukuki ve siyasi boyutları", 15 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 24 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/secim-barajinin-tarihi-hukuki-ve-siyasi-boyutlari-1984326>

⁵²⁴ "O madde iptal edilebilir", 3 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/o-madde-iptal-edilebilir-1978772>

⁵²⁵ "İşte CHP'nin seçim barajı teklifi", 3 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iste-chpnin-secim-baraji-teklifi-1978986>

⁵²⁶ "AYM'nin seçim barajını gündeme almasını doğru buluyoruz" 5 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, 21 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/aymnin-secim-barajini-gundeme-almasini-dogru-buluyoruz-1979883>

⁵²⁷ "Bahçeli'den 'seçim barajı' yorumu", 2 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceliden-secim-baraji-yorumu-1978284>

⁵²⁸ "İktidar yüzde 10'da ısrarlı", 2 Aralık 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iktidar-yuzde-10-da-ısrarli-1977927>

çarpmıştır. Gazetede seçim barajının düşürülmesine ilişkin 2015'teki bir haberde ise CHP'li Milletvekili Akif Hamzaçebi'nin seçim barajının yüzde 5'e çekilmesi için kanun teklifi hazırladığı bildirilmiştir.⁵²⁹

Milliyet Gazetesi, yeni anayasa için "10 Maddelik Şart" başlıklı haberde, yeni anayasa komisyonuna 'Anayasa Uzlaşma Komisyonu' denilmesini kabul etmeyeceklerini belirten Kılıçdaroğlu'nun, komisyonun adının 'Türkiye'yi Darbe Hukukundan Arındırma Komisyonu' olmasını istediği belirtildi. Ayrıca haberde Kılıçdaroğlu'nun, "SPY ve seçim yasası değişmeli. Yüzde 10 seçim barajı sadece Türkiye'de var." sözleri yer aldı.⁵³⁰ Milliyet Gazetesi'nde bu dönemde Kılıçdaroğlu'nun seçim barajı konusunu içeren çok sayıda açıklamasını gündeme aldığı görülmüştür. Bir haberde parlamenter sistemin önündeki engellerin ve darbe yasalarının kaldırılmasına her zaman hazır olduklarını söyleyen CHP lideri, "Bir kişi uğruna 200 yıllık parlamenter sistem tecrübesini çöp sepetine mi atacağız? Öyle bir sistem olmaz. Oturup neyi konuşacağız?"⁵³¹ dedi. CHP, iktidarın yeni hükümet sistemi önerisini 'patronlu bir hiper başkanlık' sistemi olarak görürken, eleştirilerini içeren Başkanlık raporu hazırladığı kaydedildi. Raporun çözüm önerileri kısmında ise "Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi yönteminden vazgeçilmeli." denildi. Kılıçdaroğlu, ayrıca Milliyet'teki diğer bir haberde "Saadet, Vatan, BBP diğer partilerin Meclis'e girebilmesi milli iradenin Meclis'e yansımaya izin vermeniz lazım. Yüzde 1 oy alan partinin genel başkanı da Meclis'e gelsin. Parlamenter sisteme darbe vuran birinci nokta budur." diyerek parlamenter sistemin seçim barajı nedeniyle zarar gördüğünü ileri sürmüştür.

Siyasi iktidar tarafından yeni anayasa çalışmaları yapılırken, iktidar ve muhalefet hükümet sistemleriyle ilgili farklı görüşler ileri sürdü. Yeni sistem önerileriyle birlikte seçim barajlarıyla ilgili teklifler de tekrar gündeme geldi. Milliyet Gazetesi'nde 15 Ocak 2017'de AKP'li Burhan Kuzu, "Seçim barajının bulunmasının sebebi koalisyonu kurma zorluğudur, Yeni anayasa ile hükümet halk tarafından kuruluyor, dolayısıyla da baraja gerek yok."⁵³² derken, 13 Şubat 2017'de Kılıçdaroğlu, barajın düşeceği parlamenter sistemi güçlendirme teklifinin TBMM'ye sunulacağını açıkladı. Milliyet'e konuşan CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel, "Yüzde 1'i geçecek bütün partilerin genel başkanlarının temsil edileceği bir Meclis'ten niye korkuyorlar. Parlamenter sistemin güçlendirilmesini istiyoruz." dedi.⁵³³ 27 Mart 2017'de AKP İl Başkanı S. Temurci, tam sayfa yer alan haberde yeni hükümet sistemini anlatırken, "Seçim barajı indirilecek. TBMM'de artık baraj belki yüzde 3'e, 5'e indirilecek." sözleri dikkat çekti.⁵³⁴ Hükümet tarafından daraltılmış bölge sistemi ile barajın yüzde 5'e indirilme çalışmaları tartışma konusu olurken, İYİ Parti Genel Başkanı Akşener, partisinin programında seçim barajının yüzde 5 olacağını açıkladı.⁵³⁵

⁵²⁹ "CHP'den seçim barajının yüzde 5'e düşürülmesi için yasa teklifi", 8 Temmuz 2015, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 23 Eylül, 2021 <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-secim-barajinin-yuzde-5e-dusurulmesi-icin-yasa-teklifi-2085140>

⁵³⁰ "Yeni anayasa için 10 maddelik şart", 10 Şubat 2016, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 27 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yeni-anayasa-icin-10-maddelik-sart-2192005>

⁵³¹ "Havanda su dövmenin yararı yok", 4 Mart 2016, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/havanda-su-dovmenin-yarari-yok-2203802>

⁵³² "AK Partili Kuzu: Seçim barajına gerek kalmayacak", 15 Ocak 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partili-kuzu-secim-barajina-gerek-kalmayacak-2378882>

⁵³³ "Parlamenter sistemi güçlendirme teklifi", 13 Şubat 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 28 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/parlamenter-sistemi-guclendirme-teklifi-2394952>

⁵³⁴ "Türkiye kendi sistemini güçlü bir şekilde kuracak", 27 Mart 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 2 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/turkiye-kendi-sistemini-guclu-bir-sekilde-kuracak-2420869>

⁵³⁵ "Akşener, 'seçim barajı yüzde 5 olsun' diyecek", 24 Ekim 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 5 Ekim 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/aksener-secim-baraji-yuzde-5-olsun-diyecek-2542616>

Milliyet'te de seçim barajı ile ilgili yoğun gündem, 8 Kasım 2017'de MHP lideri Bahçeli'nin "Yüzde 10 barajı ağır bir baraj"⁵³⁶ açıklamasından sonra oluştu. Birinci sayfada yer alan haberde Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle birlikte uyum sürecinin yaşanması gerektiğini belirten Bahçeli, "Baraj sorunumuz yok. Yüzde 5 mi 7 mi tartışılır." derken, aynı sayfada Başbakan Binali Yıldırım "Baraj yönetimde istikrar için geldi." dedi. Diğer gazetelerde olduğu üzere aynı şekilde Bahçeli'nin açıklamalarına CHP lideri Kılıçdaroğlu, CHP'li Bülent Tezcan, BBP Genel Başkanı Mustafa Destici'den destek haberleri gündemdeki yerini aldı.

Gazete, MHP liderinin seçim barajının indirilmesine dair açıklamalarını destekleyen CHP'li Özel'in "Allah kimseyi MHP'nin durumuna düşürmesin.", Bülent Tezcan'ın, "Barajlı seçim barajlı demokrasi demektir. Biz seçim barajının olmaması gerektiğini düşünüyoruz".⁵³⁷ ve BBP lideri Destici'nin, "Milyonlarca oy çöpe gidiyor. Barajın sıfır olması lazım."⁵³⁸ şeklindeki açıklamalarını da yayınladı.

CHP, MHP ve BBP'nin seçim sistemi ve seçim barajı ile ilgili açıklamaları ve talepleri de bu dönemde medyada sıklıkla yer aldı. Milliyet'teki haberlere göre Destici, 22 Aralık 2017'de siyasi partilerin yasal olarak iş birliği yapabildiği, ön seçimli barajsız daraltılmış bölge seçim sistemini önerirken, CHP parlamenter sistemi güçlendirmeyi teklif etti. Ancak referandum sonrasında da yeni Türk tipi hükümet sisteminde baraj kaldırılmadı. Yeni sistem için meşruiyet sağlamak ya da sisteme ısındırma çabası içinde olan siyasi iktidar temsilcilerinin yapılan haber ve açıklamalarda da tespit edildiği üzere, daha sonra seçim baraj ile ilgili söylemlerini değiştirdiği gözlemlendi.

Milliyet Gazetesi de seçim ittifak yasasının Meclis'ten geçtikten sonra iktidar ve muhalefetin bu konudaki açıklamalarını sıklıkla gündeme aldı. Gazete, 9 Ocak 2018'de Bahçeli'nin "Yüzde 10 seçim barajı ağırdır." ifadesini tekrarlaması ve 2019'da Erdoğan'ı destekleyeceğini açıklamasından sonra yeni hükümet sisteminde SPY ve seçim yasasında "Acaba bir 'ittifak' kavramı yer alabilir mi, nasıl olabilir?" sorusuna yanıt aramasını, siyasete tekrar yön veren bir açıklama olarak gördü. Nitekim 07 Şubat 2018'de AKP Genel Başkan Yardımcısı Hayati Yazıcı'nın seçim ittifakı ile ilgili olarak "İttifak, katkı verecek her partiye açık olacak. Hazine yardımını kesmeyecek düzenleme yapılacak. Yüzde 10 barajı korunacak." açıklamasında bulundu.⁵³⁹

24 Şubat 2018'deki haberde AKP ve MHP'nin ortak ittifak paketine karşı hamle olarak CHP'den 'seçim barajı kalksın' önerisi geldiği belirtildi. "CHP Kanun teklifi hazırladı, Seçim barajı kaldırılınsın" başlıklı haberde, ülkenin en kritik sorunlarından birinin seçim barajı olduğunu savunan CHP'liler, milli iradenin Meclis'e eksiksiz yansıtılmasının bu barajın kaldırılmasıyla mümkün olacağını dile getirdi. CHP grup başkanvekilleri ortak imzayla Meclis Başkanlığı'na seçim barajının kaldırılması için yasa önerisi sundu. Meclis Başkanlığı'na verilen yasa teklifinde, 16 Nisan referandumundan sonra sistemin gayrimeşru biçimde değiştiği belirtilerek, baraj kaldırıldığı takdirde

⁵³⁶ "Yüzde 10 ağır bir baraj", 9 Kasım 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yuzde-10-agir-bir-baraj-2551833>

⁵³⁷ "Seçim barajı hiç olmamalı", 9 Kasım 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-hic-olmamali-2551823>

⁵³⁸ "Seçim barajı sıfırlanmalı", 22 Aralık 2017, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-sifirlanmalı-2577250>

⁵³⁹ "AK Parti'den ittifak ve baraj ile ilgili flaş açıklama", 7 Şubat 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partiden-ittifak-ve-baraj-ile-ilgili-flas-aciklama-2605470>

gerçekleşecek ilk seçimde küçük partilerin büyük partilere mecbur olma durumunun önüne geçileceği temsil sisteminin adli ve doğru kurulabileceği ifade edildi.⁵⁴⁰

1 Mart'taki haberde 'MHP'nin yüzde 10, AKP'nin yüzde 50 barajına takılma korkusuyla siyaseti kimliksizleştiren bir proje ilan ettiğini' belirten CHP'li Bülent Tezcan'ın, seçim ittifakları için yorumu, 'Küçük partileri kuyruk yapma teklifi' oldu.⁵⁴¹ 3 Mart'ta ise seçim ittifak düzenlemesiyle ilgili olarak "Baraj Şantaj Aracı" alt başlıklı haberde, CHP'nin seçim barajının demokrasiye uydurulması yerine, ittifak yapmayan partiler için bir şantaj aracı olarak ve temsilde adalet ilkesine zarar verecek şekilde kullanıldığı belirten açıklamasına yer verildi.⁵⁴² Gazete ayrıca SP lideri Karamollaoğlu'nun, "Baraj konusunu bir kampanyaya dönüştürmeyi arzu ediyoruz." açıklamasını da kullandı.⁵⁴³

Yeni hükümet sisteminde yüzde 50 artı 1 zorunluluğundan dolayı seçim barajının yeniden AKP ve MHP parti liderleri düzeyinde tartışılması, 2019 yılında seçim barajlarıyla ilgili az sayıda haberin medyada yer almasına neden olmuştur. Ancak 2 Aralık 2019'da "Seçim Barajı Kaldırılmalı" başlıklı haberde DP Genel Başkanı Gültekin Uysal'ın açıkladığı, partisinin 1 Aralık Demokrasi Andı'nın 5 maddesinden biri olarak, seçim sistemi önerilerinin arasında seçim barajının kaldırılmasına yer verdiği belirtilmiştir.⁵⁴⁴ Gazetede bir diğer haber de Ahmet Davutoğlu'nun Gelecek Partisi'ni 13 Aralık'ta tanıttığı basın toplantısı olmuştur. Haberde, Davutoğlu'nun siyasette kalite, özerklik ve siyasi partilerin siyasal sistemdeki etkisini artırmak için demokratik bir SPY yapılacağını vaat ettiği belirtilmiştir. Parlamenter sistemi savunduklarını vurgulayan Davutoğlu'nun "Mevcut haliyle baraj sistemi, seçim öncesi ittifakları zorunlu kılarak siyasetin dinamizmini yok etmektedir. Temsilde adalet ilkesini hayata geçirmek üzere seçim barajı uygulamasına son verilmelidir." ifadesi de haberde kullanılmıştır.⁵⁴⁵

2020 yılında siyaset gündemi AKP'nin hazırladığı seçim yasası, dar ve daraltılmış bölge ile ilgili yaptığı çalışmalar çerçevesinde ilerledi. Milliyet Gazetesi, 18 Mayıs 2020'de CHP liderinin açıkladığı partisinin 16 maddelik ekonomi öneri paketine yer verdi.⁵⁴⁶ Maddelerden biri de seçim barajının kaldırılmasıydı. Milliyet, 8 Haziran'da Hürriyet Gazetesi Nuray Babacan'dan alınmış bir haberi de kullandı. Son dakika olarak geçilen haber, internet gazetede, "AK Parti Kararını Verdi, Sistem Değişiyor! Partilere Yüzde 5 Şartı" başlığıyla kullanıldı. Haberde, iktidarın gündeminde 'yeni ittifak biçimleri, seçim barajı, daraltılmış bölge' şeklindeki başlıklarının bulunduğu geniş bir mevzuat taramasının olduğu belirtildi.⁵⁴⁷ 2 Temmuz'da "Seçim Barajı Sıfıra İnmeli" başlığında DSP

⁵⁴⁰ 'Seçim barajı kaldırılсын', 24 Şubat 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-kaldirilsin-2615874>

⁵⁴¹ "Küçük partileri kuyruk yapma teklifi", 1 Mart 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 5 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kucuk-partileri-kuyruk-yapma-teklifi-2618779>

⁵⁴² "CHP'den ittifak teklifine şerh", 3 Mart 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chp-den-ittifak-teklifine-serh-2620178>

⁵⁴³ "Saadet Partisi Genel Başkanı Karamollaoğlu'ndan ortak aday çıkışı", 3 Ocak 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 1 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/saadet-partisi-genel-baskani-karamollaoğlundan-ortak-aday-cikisi-2584473>

⁵⁴⁴ "Seçim barajı kaldırılmalı", 2 Aralık 2019, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-kaldirilmali-6091396>

⁵⁴⁵ "Ahmet Davutoğlu resmen açıkladı: Gelecek Partisi", 13 Aralık 2019, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 20 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ahmet-davutoglu-resmen-acikladi-gelecek-partisi-6100088>

⁵⁴⁶ "Kılıçdaroğlu, partisinin 16 maddelik ekonomi öneri paketini açıkladı", 18 Mayıs 2020, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 21 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kilicdaroglu-partisinin-16-maddelik-ekonomi-oneri-paketini-acikladi-6214957>

⁵⁴⁷ "Son dakika...AK Parti kararını verdi, sistem değişiyor! Partilere yüzde 5 şartı", 8 Haziran 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 22 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-parti-kararini-verdi-sistem-degisiyor-partilere-yuzde-5-sarti-6229569>

lideri Önder Aksakal ile bir araya gelen Kılıçdaroğlu'nun, yüzde 10'luk barajın kaldırılması ve seçime katılabilme niteliklerine sahip her partinin hazine yardımıyla faydalanması gerektiğini söylediği kaydedildi.⁵⁴⁸ 26 Temmuz 2020'de "Dostlarımızla İktidar Olacağız" başlığında CHP'nin 37. Olağan Kurultayı'nda 6. kez genel başkan seçilen Kılıçdaroğlu'nun açıkladığı İkinci Yüzyıla Çağrı Beyannamesi'nde 4. maddede seçim yasasının değişeceği ve seçim barajı kaldırılacağı ifade edildi.⁵⁴⁹ 30 Aralık'taki Milliyet haberinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ziyaret eden DSP lideri Aksakal, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle kazanılan 'yönetimde istikrar' ilkesinin yanı sıra seçim yasasında baraj uygulamasının kaldırılması halinde sağlanan 'temsilde adalet' ilkesi ile "Adalet mülkün temelidir." kavramının güçleneceği şeklindeki görüşlerini Erdoğan ile paylaştığını söyledi.⁵⁵⁰

Milliyet Gazetesi, 2021'deki seçim sistemi ve barajla ilgili siyasi gündemi yakından takip ederek yeni seçim sistemi ve SPY'de yapılmak istenen değişiklikler konusunda dar ve daraltılmış bölge ve seçim barajı oranlarında uzlaşmaya çalışan siyasi elitlerin açıklamalarına geniş yer verdi. 14 Ocak 2021'de Milliyet Gazetesi'ndeki haberde Bahçeli'nin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin kökleşmesi için "Seçim barajı makul düzeye indirilmeli ve siyasi partilerin ittifak kurması halinde de uygulanmalıdır. Mahalli idareler seçim sistemi, sisteme uygun hale getirilmelidir." önerilerinde bulunmasının siyaset gündemi hareketlendirdiği belirtildi.⁵⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Seçim Mevzuatı Uyum Komisyonu'nun çalışmalarının sonuna geldiğini belirten AKP'li Yazıcı, seçim barajı tartışmaları için ise "AK Parti, 'temsilde adalet' ilkesini pekiştirecek ve demokratik siyasetimize katkı sağlayacak her türlü adımı büyük bir dikkatle ve titizlikle atacaktır. Bu 7 mi olur, 5 mi olur, hangisi doğru, niye doğru, beklentiler ne? Bu çerçevede bir çalışma yapıyoruz." dedi.⁵⁵²

9 Şubat'ta Cumhuriyet İttifakı'nı iktidarı ve Meclis'teki çoğunluğu kaybetmemek için kapalı kapılar ardında seçim yasası çalışmakla eleştiren CHP'li Muharrem Erkek ise tartışmalara, "Bir kanun değişikliği, dakikalık iş. Bu sistemde barajın haklı bir gerekçesi yok. Parlamenter sistemde baraj tartışılabilir, olmalıdır da makul oranda. Beş olabilir." şeklindeki sözleriyle katıldı.⁵⁵³ 12 Şubat'taki Milliyet haberine göre AKP'nin seçim ve SPY üzerine yaptığı çalışmada seçim barajı önerisinin yüzde 7 olarak kesinleştiği ifade edildi.⁵⁵⁴ BBP lideri Destici, 25 Şubat'ta Meclis'te düzenlediği basın toplantısında öneriye, "Yeni teklifte baraj tamamen kaldırılmalıdır. Yeni sistemle birlikte baraja ihtiyaç kalmamıştır, yönetimde istikrar sağlanmıştır." sözleriyle tepki gösterdi.⁵⁵⁵

3 Mart'ta konuşan Adalet Bakanı Gül, İnsan Hakları Eylem Planı açıklamasında, "Elbette Meclis'in takdiri ama yönetimde istikrar, Anayasal güvenceye tabi olduğu için ben barajın da artık bir

⁵⁴⁸ 'Seçim barajı sıfıra inmeli', 2 Temmuz 2020, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 23 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-sifira-inmeli-6249261>

⁵⁴⁹ 'Dostlarımızla iktidar olacağız', 27 Temmuz 2020, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/dostlarimizla-iktidar-olacagiz-6268459>

⁵⁵⁰ "Cumhurbaşkanı Erdoğan, DSP Genel Başkanı Aksakal'ı kabul etti", 30 Aralık 2020, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 27 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogan-dsp-genel-baskani-aksakali-kabul-etti-6393415>

⁵⁵¹ "Seçim barajı makul düzeye inmeli", 14 Ocak 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 28 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-makul-duzeye-inmeli-6405406>

⁵⁵² 'Sistem eleştirileri bilgi fukaralığıdır', 22 Ocak 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 25 Ocak 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sistem-elestirileri-bilgi-fukaraligidir-6412326>

⁵⁵³ 'Baraj maksimum yüzde 5 olmalı', 9 Şubat 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 11 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-maksimum-yuzde-5-olmalı-6426481>

⁵⁵⁴ Son dakika... AK Parti kararını verdi! İşte yeni seçim barajı, 12 Şubat 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 14 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-parti-kararini-verdi-iste-yeni-secim-baraji-6429445>

⁵⁵⁵ 'Meclis teröristlerden temizlenmeli', 25 Şubat 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/meclis-teroristlerden-temizlenmeli-6440218>

anlamının olmadığını düşünüyorum.”⁵⁵⁶ dedi. AKP’li Numan Kurtulmuş ise “Yüzde 10 barajın yüksek olduğunu hep söylüyoruz. 5 olur, 7 olur başka rakam olur. Barajın kıymeti kalmadı.” şeklinde konuştu.⁵⁵⁷ Milliyet 11 Mart 2021’deki haberde AKP kurmaylarının, seçim barajının yüzde 10’da kalmasının bazı partilerin oylarında ‘fazla büyümeye’ neden olduğunu, küçük partilerde ise bir ümitsizlik yarattığını belirterek, ‘Küçük partilerin ümidini kırmayacak, mevcut büyük partilerin de hacminden daha fazla büyümesinin önüne geçecek bir oran’ üzerinde çalıştıkları bildirildi. ‘Haberde ayrıca “Teklifte ittifak içi baraj uygulamasına gidilmemesi, Türkiye barajının ise yüzde 7’ye çekilmesi görüşü netlik kazandı.” denildi.⁵⁵⁸

13 Mart 2021’de CHP İstanbul Milletvekili, Anayasa Hukuku Profesörü İbrahim Özden Kaboğlu’nun AKP’nin ‘seçim barajı’ açıklaması ile ilgili görüşlerine yer verildi. Kaboğlu, görüşlerini “Baraj tamamen kaldırılmalıdır. Seçimlerde yarışan siyasal partiler arasında ve haliyle seçmenler arasındaki tek eşitsizlik etmeni yüzde 10 baraj değil, Hazine yardımı da siyasal partiler arasında eşitsizlik yaratmakta. Bu çifte eşitsizliğe, 2017 anayasa değişikliğinde üçüncü bir halka eklendi. Cumhurbaşkanı’nın parti başkanlığına gelmesi ile kendi partisi ile diğerleri arasında ortaya çıkan eşitsizlik. Seçmen iradesini zedeleyen üçlü engel üzerine birlikte düşünmeliyiz.” şeklinde dile getirdi.⁵⁵⁹ Ayrıca Kaboğlu’nun “Üçlü baraj kaldırılmalı” önerisi haberi gazetede 1 Eylül’de tekrar haber oldu.

13 Mart’ta İYİ Parti Siyasi İşler Başkanı Cihan Paçacı, “Yüzde 10 barajı, temsilde adaleti zedeleyen bir oran. Yüzde 5’e düşürülmesi doğru bir yaklaşım olur. Kişisel kanaatim barajın olmaması. Her fikir Meclis’te temsil edilmeli.”⁵⁶⁰ derken, aynı partiden Aytun Çıray, 20 Mayıs’taki açıklamasında İYİ Parti’nin ‘İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem’ çalışmasında sona gelindiğini belirtti.⁵⁶¹ İYİ Parti lideri Meral Akşener de 27 Mayıs’taki haberde parlamenter sisteme geri döneceğini ve seçim barajı önerilerinin de yüzde 5 olduğunu açıkladı.⁵⁶² İYİ Parti’nin ayrıca parti programında Türkiye milletvekilliği önerisi de bulunmaktadır.

24 Mayıs 2021’deki Milliyet haberinde CHP’nin ‘güçlendirilmiş parlamenter sistem’ komisyonunda yer alan İstanbul Milletvekili Yunus Emre, Emre, yurttaşın yasa teklifi verebileceği ve seçim barajının yüzde 3 olabileceği bir sistem için çalıştıklarını söyledi.⁵⁶³ 6 Haziran’da ‘güçlendirilmiş parlamenter sistem’ çalışmasına ilişkin konuşan komisyon başkanı CHP’li Muharrem Erkek: “Seçim barajı yüzde 5’in üzerinde olmayacak. Seçimlerde yüzde 1 oy almış partinin genel başkanları Meclis’e girecek. yurttaşların yasa teklifi sunabileceği ya da yasama süreçlerinde

⁵⁵⁶ “Son dakika... Adalet Bakanı Gül’den İnsan Hakları Eylem Planı açıklaması”, 3 Mart 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim 10 Mart 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-adalet-bakani-gulden-insan-haklari-eylem-planı-aciklamasi-6445354>

⁵⁵⁷ “Son dakika... AK Partili Numan Kurtulmuş’tan seçim barajı açıklaması”, 3 Mart 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 24 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-partili-numan-kurtulmustan-secim-baraji-aciklamasi-6445468>

⁵⁵⁸ “Son dakika... AK Parti’nin yeni seçim yasası hazır! Baraj netleşti”, 11 Mart 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partinin-yeni-secim-yasasi-hazir-6452288>

⁵⁵⁹ “Baraj tamamen kaldırılmalı”, 13 Mart 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişimi 11 Mayıs 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-tamamen-kaldirilmali-6454192>

⁵⁶⁰ “İYİ Parti’den baraj için % 5 önerisi”, 13 Mart 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 27 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-parti-yuzde-20-bandina-yaklasiyor-6603254>

⁵⁶¹ “İYİ Parti’nin sistem tasarımına son rötuşlar”, 20 Mayıs 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Haziran 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-partinin-sistem-tasarimina-son-rotuslar-6509713>

⁵⁶² “Parlamenter sistem tasarımını açıkladı”, 27 Mayıs 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/parlamenter-sistem-tasarimini-acikladi-6515578>

⁵⁶³ “Vatandaşlar yasa teklifi verebilecek”, 24 Mayıs 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/vatandaslar-yasa-teklifi-verebilecek-6512700>

görüşlerini sunabilecekleri yöntemler getirilecek. Halk vetosu uygulanacak.” dedi.⁵⁶⁴ CHP’li Emre ve Erkek’in medyaya yansıyan açıklamalarındaki yasa teklifi ve halk vetosu, demokratik siyasi katılımı güçlendirecek noktalar olarak göze çarpmaktadır. Öte yandan Cumhuriyet İttifakı ortaklarından BBP’nin Milliyet Gazetesi’nde yaptığı birçok açıklama ile ittifaktan ayrılarak, yeni hükümet sisteminde barajın kaldırılması gerektiğini savunması dikkat çekmiştir.⁵⁶⁵

31 Ağustos’ta Milliyet, “Seçim Barajına Muhalefetten Tepki” başlığıyla, CHP’li Erkek, İYİ Partili Dursun Müsavat Dervişoğlu, HDP’li Rüştü Tiryaki’nin tepki ve görüşlerini haberleşti. Haberde CHP, barajın kaldırılması gerektiğini belirtirken, İYİ Parti ise “Baraja ihtiyaç olup olmadığı tartışılmalı. Bir seçim yasası değişikliği hazırlıyorlar. Bunu da sır gibi saklıyorlar.” dedi. HDP ise baraj tartışmalarının kaynağının ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın seçim barajı açıklamasının MHP’yi kurtarmaya yönelik olduğunu ileri sürdü.⁵⁶⁶

01 Eylül’de Bahçeli’nin “Cumhuriyet İttifakı’nın baraj kararı yüzde 7 olarak tescillenmiştir.” sözleri gündemi tekrar hareketlendirdi. 4 Eylül’de konuşan CHP’li Engin Özkoç, barajın sıfıra indirilmesi gerektiğinden bahsederek, “Yüzde 7’lik seçim barajı Türkiye’nin demokratikleşmesi için değil, barajı düşürme önerisi iktidar kaygılarından.” dedi.⁵⁶⁷ HDP Eş Genel Başkanı Pervin Buldan ise 11 Eylül’de demokratik siyaseti engelleyen tüm hukuksuzlukların son bulması ve halkın iradesinin tam olarak Meclis’e yansıtılması için “Barajın sıfıra indirilmesi, Türkiye’nin demokratikleşmesi için elzem olacaktır.” dedi.⁵⁶⁸ CHP Parti Sözcüsü Öztrak da açıklamaya, “Barajın tescil makamı TBMM’dir” şeklinde tepki göstererek, AKP ve MHP’yi ‘kibir ortaklığı’ yapmakla suçladı.⁵⁶⁹

15 Eylül’de konuşan AKP’li Hamza Dağ ise Milliyet’teki haberde, “Baraj konusunda yüzde 7’de mutabık kalınmış vaziyette. Bu konuda iki liderin de açıklamaları kamuoyunda netleşti. SPY Ekim’de netleşir.” açıklamasında bulundu.⁵⁷⁰

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 20 Eylül’de “Temennimiz odur ki inşallah 2023 seçimlerine girerken çok daha farklı bir şekilde girelim. Türkiye’nin de arzuladığı, beklediği bir sistemi inşallah yakalamış olalım. Meclis açıldığı anda da inşallah bu yaptığımız çalışmayı belli bir noktaya getirip, hiç uzatmadan Meclis’e göndereceğiz ve müzakerelere de bu şekilde başlamış olacağız.”⁵⁷¹ sözleri üzerine, 21 Eylül’de konuşan CHP Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Erkek, “Hala yüzde 7 barajını tartışıyorlar. Ama dertleri başka. Dertleri yeni kurulan partiler milletvekili çıkarmasın. Acaba ittifakı bölebilir miyiz? Millet İttifakı güçlenmesin, büyümesin.” dedikten sonra siyaseti demokratikleştirmek

⁵⁶⁴ “Sistem’ çalışması PM’de görüşülecek”, 6 Haziran 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 8 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sistem-calismasi-pmde-gorusulecek-6524166>

⁵⁶⁵ “Meclis teröristlerden temizlenmeli”, 25 Şubat 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 4 Mart 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/meclis-teroristlerden-temizlenmeli-6440218>, “Destici: Seçim barajı kalkmalı”, 4 Nisan 2021, *Milliyet*, erişim, 8 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/destici-secim-baraji-kalkmali-6473039>,

⁵⁶⁶ “Seçim barajına muhalefetten tepki”, 31 Ağustos 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-barajina-muhalefetten-tepki-6586915>

⁵⁶⁷ “CHP’nin anayasa için kırmızı çizgisi” 4 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim 14 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpnin-anayasa-icin-kirmizi-cizgisi-6589980>

⁵⁶⁸ “Barajın sıfıra indirilmesi gerek”, 11 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-sifira-indirilmesi-gerek-6595385>

⁵⁶⁹ “Barajın tescil makamı TBMM’dir”, 4 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-tescil-makami-tbmmidir-6589971>

⁵⁷⁰ “Son dakika... AK Partili Hamza Dağ canlı yayında duyurdu! İşte Cumhuriyet İttifakı’nın oy oranı”, 15 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-partili-hamza-dag-canli-yayinda-duyurdu-iste-cumhuriyet-ittifakinin-oy-orani-6598439>

⁵⁷¹ “Bu zulmün önüne geçeceğiz” 20 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bu-zulmun-onune-gececegiz-6601666>

için kendilerinin SPY, seçim yasası ve yeni Anayasa'yı tam bir katılımcılıkla, çoğulculukla ve toplumsal uzlaşmayla yapacaklarını söyledi.⁵⁷² 22 Eylül'de seçim barajı başta olmak üzere seçim yasasında öngörülen değişikliklere ilişkin tartışmalar sürerken, İYİ Partili Cihan Paçacı ise parti programında yer alan "Türkiye Milletvekilliği" önerisine tekrar dikkati çekti.⁵⁷³

4.1.4. Hürriyet Gazetesi'nde Seçim Barajı Konusunda Siyaset Elitlerinin Medyada Temsili

Hürriyet Gazetesi'nde seçim barajlarıyla ilgili göze çarpan ilk siyasi açıklama 12 Şubat 2001'deki haberde yer alan CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın ifadeleridir. Baykal söz konusu haberde, seçim yasaları ile sık sık oynanmasının doğru olmadığını belirterek, barajın indirilmesi durumunda Meclis'in 'paramparça' olacağını ve Türkiye'nin kimlik siyasetine doğru sürükleneceğini savunmuştur. Dönemin iktidar ortağı ANAP'lı Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler ise Türkiye'de bölünme riskinin hafiflemesi halinde seçim barajının kaldırılabilirliğini belirtmiştir. Söz konusu haberlerde görüldüğü üzere barajın düşürülmesine olumsuz yaklaşımlarda sıklıkla kullanılan koalisyon-siyasi istikrarsızlık ilişkisinin yanı sıra söylemde, kimlik siyaseti ve bölünme riski gibi korku üreten ifadeler kullanıldığı göze çarpmaktadır.

16 Aralık 2001 yılında DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in, seçim yasası ve SPY değişiklikleri için partilerle gerçekleştirdiği görüşme turları sonrası seçim barajının tartışılmaya başlanması medya gündemine yansdı. Hürriyet Gazetesi'nin haberlerine göre Çiller'le görüşen ANAP Lideri Mesut Yılmaz, DYP gibi seçim barajının yüzde 10 olarak kalmasını savunduklarını belirterek Başbakan Ecevit'in dünyanın hiçbir yerinde yüzde 10 barajı uygulanmadığı için bunun yüzde 7-8'e indirilmesi görüşünde olduğunu söylemiştir. SP lideri Recai Kutan da Çiller'le yaptığı görüşmede barajın aşağı indirilmesini müzakere edebileceklerini ifade etmiştir. ANAP dışında diğer partilerin barajı tartışmaya açabileceklerini gören Çiller'in basın toplantısı haberinde ise barajın indirilmesi durumunda üç partili koalisyonların yerine beş partili koalisyonların gündeme geleceği ve bunun da yönetimde istikrarsızlığa neden olacağını söylediği ifade edilmiştir.

Hürriyet Gazetesi'nde 16 Eylül 2002'de ise "Seçimler 3 Kasım'da yapılacaktır." diyen Başbakan Bülent Ecevit, seçimi erteletmek isteyenlere tepki göstererek, seçimlerin gerçekleşmesine 1,5 ay süre varken, barajın yüzde 5'e düşürülmesi tartışmalarını doğru bulmadığını açıklamıştır.

23 Eylül 2002'deki haberde YTP Genel Sekreter Yardımcısı Hakan Tartan, seçim barajı ile ilgili yaptığı açıklamada, bazı Avrupa ülkelerini örnek göstererek Türkiye'deki seçim barajının yüzde 5 veya 6 olması gerektiğini söylemiştir. 25 Eylül 2002'de aynı gazetede "Küskünlerin Baraj İçin Son Atağı" başlıklı haberde SP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Bekaroğlu'nun barajın yüzde 5'e düşürülmesi ve tercihlili oy kullanılmasını öngören anayasa teklifi yer almıştır. Seçim barajının yüzde 5'e indirilme talebinin ardında seçimleri erteletmek yatan Küskünler Hareketi milletvekillerinin, milletvekili olarak kalmak için seçim tarihinin ertelenmesini istemeleri, siyasi etikten yoksun bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde seçim barajı tartışmaları seçim erteleme çabaları gölgesi altında gerçekleşmiş; siyasi partiler Meclis'e girme pozisyonlarına göre tavır almışlardır.

⁵⁷² "Dertleri ittifakı bölmek", 21 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/dertleri-ittifaki-bolmek-6602407>

⁵⁷³ "İYİ Parti yüzde 20 bandına yaklaşıyor", 22 Eylül 2021, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-parti-yuzde-20-bandina-yaklasiyor-6603254>

Hürriyet'te bir önceki hükümeti oluşturan DSP-ANAP-MHP'nin baraj altında kaldığı 2002 seçimlerinden AKP'nin galip çıkması üzerine DYP'nin 29 Eylül 2003'de seçim barajının yeniden düzenlenmesi için YSK'ya başvurması haberi, seçim barajının siyasi partiler tarafından 'iktidarda başka muhalefette başka' tavırlarla yaklaşılacak bir siyaset stratejisi olarak ele alındığını kanıtlayan medya temsili örneklerinden sadece bir tanesidir.

2005 başında medya gündeminde seçim barajı konusu Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in açıklamalarıyla birlikte tekrar sahneye çıkmıştır. 1 Ocak 2005'te Cumhurbaşkanı Sezer, seçim yasasındaki ülke barajı nedeniyle seçmenlerin yarısının Meclis'te temsil edilemediğini belirterek, seçim sisteminin temsilde adaletin Meclis'te yansıyacak şekilde düzeltilmesi gerektiğini bildirmesi, siyaset ve dolayısıyla medya gündeminde yankı bulmuştur.

Hürriyet ayrıca 22 Aralık 2005'te TUSİAD ve Cumhurbaşkanı Sezer'in barajın düşürülmesi talepleri ile ilgili olarak gündemde yoğunlaşan tartışmalara katılan Başbakan Erdoğan'ın, "Biz barajı aştık da geldik, ülkenin istikrar ihtiyacı var." diyerek tepki göstermesi, 'yönetimde istikrar' ilkesinin baraj tartışmalarındaki olumsuz yaklaşımda sıklıkla kullandığının emsallerinden biridir. Öte yandan gazetede 24 Aralık 2005'te "Yüzde 10 Barajı İnmeli" başlığında 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in gündemdeki tartışmalara katılarak barajın indirilmesini istemesi de haber olarak kullanılmıştır.

Hürriyet Gazetesi muhalefetin erken seçim istediği bir zaman dilimi olan 03 Şubat 2006'da tartışılması gereken konunun erken seçim değil, seçim sistemi ve yüzde 10'luk seçim barajı olduğunu belirten DSP Genel Başkanı eski Başbakanlardan Ecevit'in, "Seçimden önce barajın düşürülmesi gerekiyor. Şu andaki sistem, tercihleri adil olarak yansıtmıyor. Baraj en azından yüzde 5'e indirilmeli."⁵⁷⁴ şeklindeki açıklamalarına, 19 Şubat 2006'da ise Halkın Yükselişi Partisi Genel Başkanı Yaşar Nuri Öztürk'ün, "Bu baraj demokrasiyi enfeksiyona maruz bırakıyor, tansiyonunu bozuyor. Seçim barajının yüzde 4'e hiç değilse yüzde 5'e düşürülmesi taraftarıyız."⁵⁷⁵ sözlerine de yer vermiştir.

TBMM Başkanı Bülent Arınç, Türkiye'nin seçimlerde yüzde 9,5 oy toplayan bir partinin 3-4 milyon oyunun boşa gittiği bir seçim sistemini taşıyamadığını belirterek, "Temsilde adaleti mutlaka yerine getirmemiz gerekir. Bunu, AİHM'in 'yap' demesi karşısında yapmak, ağırımıza gider." demiştir. Kısa bir süre sonra "AİHM: Yüzde 10 Seçim Barajı Gerekli" başlıklı Hürriyet haberinde, Türkiye'deki yüzde 10'luk seçim barajına karşı açılan davada, insan hakları ihlali olmadığı görüşüne ulaşıldığı belirtildi. 30 Ocak 2007'de AİHM'nin kararı üzerine açıklama yapan DSP lideri Zeki Sezer, "Yüzde 10'luk baraj güya istikrar için kondu. Bunun sonucu iki partili bir Meclis oldu Yüzde 10 barajı mutlaka kaldırılmalı, uygun bir seviyeye çekilmeli." dedi. 24 Şubat 2007'de Türkiye'nin 7. Cumhurbaşkanı Evren'in 12 Eylül sürecinin geride kaldığını belirterek, "Şu an baraj yüzde 7'ye inebilir. Artık o dönemleri geçtik, olgunlaştık. 'Baraj düşerse DTP Meclis'e girer' diyorlar. Girsinler, Meclis'te yumuşarlar, olgunlaşırlar." şeklindeki askeri darbenin ürünü ve mirası olan 39 yıllık bir uygulamanın failinin değişen ifadesi, Türk siyasetinde Demirel'in ifadesiyle 'Dün dündür bugün de bugündür' şeklinde yorumlanabilecek çok ilginç bir örnek olmaktadır. Evren'in ifadesi seçim

⁵⁷⁴ "Ecevit: Seçim barajı yüzde 5'e indirilmeli", 3 Şubat 2006, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Haziran, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ecevit-secim-baraji-yuzde-5-e-indirilmeli-3883109>

⁵⁷⁵ "Öztürk: Seçim barajı yüzde 5'e düşürülmeli", 19 Şubat 2006, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Haziran 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozturk-secim-baraji-yuzde-5e-dusurulmeli-3957750>

sistemlerinin, yapısal demokratikliğinin temel alınarak değil de dönemin koşullarına göre ‘ayar verilen’ bir bakış açısıyla oluşturulduğunu gözler önüne sermektedir.

Hürriyet, 16 Temmuz 2008’de DTP’li Gülten Kışanak’ın yüzde 10 seçim barajının yüzde 3’e düşürülmesi, oyların yüzde 1’ini alan partilerin devlet yardımı alabilmesi ve siyasi partilerin seçim iletişimi çalışmalarında Türkçe dışındaki dilleri de kullanmasını içeren kanun teklifini, TBMM Başkanlığına sunduğunu yazdı.⁵⁷⁶ 10 Ağustos 2008’deki bir haberde ise AKP yönetiminin ‘demokratikleşme paketi’ adı altında Anayasa’nın bütünü yerine yaklaşık 40 maddelik bir değişikliği gündeme almayı tasarladığı, SPY’nin demokratikleştirilmesi ve seçim yasasındaki değişikliklerle barajın indirilmesi konusunda da bir çalışmaya başlayacağı ileri sürüldü. Hürriyet, aynı gündeki bir başka haberde ise siyaset ve medya gündeminde ender olarak ele alınan yerel seçim barajlarıyla ilgili olarak DTP Siirt Milletvekili Osman Özçelik’in seçim yasalarının değiştirilmesine ilişkin Meclis’teki basın toplantısına yer verdi.⁵⁷⁷ İl genel meclisi ve belediye meclisi üyeliği seçiminde partilere yüzde 10 barajının uygulandığını hatırlatan Özçelik, yüksek barajlı sistemin ‘temsilde adalet’ bakımından en büyük engel olduğunu söyledi.

Yeni Anayasa çalışmaları kapsamında SPY ve seçim sistemleriyle ilgili reform beklentilerinin siyasi partilerce tartışıldığı 2010 yılının 30 Mart’ında BDP yönetiminin Anayasa paketine ilişkin değişiklik önerilerini AKP’ye ilettiği haberi Hürriyet’te de yer aldı. DTP kapatıldıktan sonra Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) adını alan parti, Türkiye genelinde seçim barajının yüzde 3’e çekilmesinin yanında alternatif bir model olarak ülke genelinde 5 ilde birinci olan partinin barajı aşmış sayılması gerektiğini bildirdi. Ancak değişik adlarla ve değişik yollarla Meclis’e girmeyi başaran Kürt siyasetinin bu teklifte de zorunlu askerlikte vicdani ret hakkı, herkese ana dilde eğitim hakkı, parti kapatmanın tümünden kaldırılması isteği yer alırken, vatandaşlık tanımında ‘Türk’tür’ ifadesi yerine ‘Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır’ olması gerektiği gibi ek siyasi taleplerini bir arada ve Anayasa değişikliğine destek koşulu olarak sunduğu fark edilmiştir. Gazetede 09 Temmuz 2010’da CHP Genel Başkan Yardımcısı Hakkı Suha Okay’ın, ülke geneli seçim barajının yüzde 7’ye indirilmesini öneren yasa teklifini TBMM Başkanlığı’na sunduğu⁵⁷⁸, öneriye AKP ve MHP’nin itiraz ettiği, BDP ve SP’nin desteklediği haberleri yer aldı. Hürriyet’te teklife ilişkin yer verilen parti açıklamaları şu şekildedir: AKP Grup Başkanvekili Bekir Bozdağ: “Koalisyonlar hep Türkiye’nin aleyhine olmuştur. CHP popülizm yapıyor.”, MHP Genel Başkan Yardımcısı Faruk Bal: “Baraj konusunu tartışmayız. Türkiye’nin mozaik yapısı itibarıyla barajın düşürülmesini beklemek, milli bütünlüğü tehlikeye sokabilir.”, BDP’li TBMM İdare Amiri Sırrı Sakık: “12 Eylül Anayasası’nı değiştirdiğini söyleyen AKP, yine 12 Eylül’ün ürünü olan barajdan nemalanmaya çalışıyor. Bu, AKP’nin samimiyetinin göstergesi. Bu öneriyi Meclis tatile girmeden yasalaştırıp, önümüzdeki seçimlere bu değişikliklerle katılabiliriz. Bununla, çatışmaların önüne de bir baraj oluşturmuş oluruz.”, SP Genel Başkan Yardımcısı Lütfü Esengün: “Yüzde 10 baraj, 12 Eylül zihniyetinin koyduğu antidemokratik bir

⁵⁷⁶ “DTP’den yüzde 10 seçim barajı düşürülsün teklifi”, 16 Temmuz 2008, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Haziran, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dtpden-yuzde-10-secim-baraji-dusurulsun-teklifi-9449980>

⁵⁷⁷ “DTP’li vekilden ilginç iddia”, 5 Şubat 2009, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 21 Temmuz 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dtp-li-vekilden-ilgin-c-iddia-10934357>

⁵⁷⁸ “Esnek % 7 olsun”, 8 Temmuz 2010, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 22 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esnek-7-olsun-15255995>

engeldir. Anayasaya uygun temsilde adalet yönetiminde istikrar ilkesini sağlayabilecek oran yüzde 5'tir."⁵⁷⁹

20 Ocak 2011'de Erdoğan, Hürriyet'teki bir haberde seçim barajı tartışmalarına değinerek, "Barajın düşmesi ekonomi için tehlikeli." dedi. Seçim barajı tartışmalarının ekonomik istikrarı engellediği savını, siyasi popülizmin istikrar ve güvenin en ciddi düşmanı olduğu görüşüyle desteklemesi, seçim barajının birçok parametre ile ilişkilendirilmesine örnektir. Siyasi istikrara ek olarak ekonomik istikrarın eklenmesi, Türkiye'nin yakalandığı ivmenin bozulmaması için şart koşulması, seçim barajı konusunun çok yönlü bir siyasi aparat olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde 20 Nisan 2011'de TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'nun, "Parlamente model gittiği yeri iflah etmemiştir. Çözüm başkanlık derken, barajları külliyen kaldırılıyorsunuz, çünkü orada halk, Meclis'i ayrı seçiyor, yürütmeyi ayrı oluşturuyor." ifadeleri dikkat çeken bir diğer haberdur.⁵⁸⁰ Kuzu'nun açıklamaları, daha sonra artacak şekilde başkanlık sistemi ile baraj ilişkisi kurulduğu ve yeni hükümet sisteminin söyleminin inşa edilmeye başlandığı ilk örneklerdendir.

01 Haziran 2011'de Hürriyet'te yer alan haberde CHP Genel Başkan Yardımcısı Süheyl Batum, hazırladığı anayasa paketini açıkladı. Batum, haberde, "Seçim mevzuatı anayasa yapımı sürecinde mutlaka tartışılmalı ve seçim barajı yüzde 5'i kesinlikle aşmayacak bir baraj biçiminde belirlenmelidir." diye konuştu. Öte yandan gazetede yayınlanan "Avrupa'dan Türkiye'ye Seçim Barajı Eleştirisi" başlıklı ve 9 Haziran 2011 tarihli haberde, Avrupa Konseyi Parlamente Meclisi'nin 12 Haziran seçimleri için yüzde 10 seçim barajını düşürmemesini eleştiren bir rapor hazırladığı belirtildi.⁵⁸¹

19 Nisan 2012 tarihinde Hürriyet'te Cumhuriyet'te olduğu gibi CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun, "Seçim barajı, darbecilerin getirdiği milli irade hırsızlığıdır. AKP bir tek ona dokunmuyor. Bu durum Türk siyasetinin en büyük ahlak sorunudur. SPY ve seçim yasasının değiştirilmek istenmemesi bir siyasal ikiyüzlülüktür." açıklamalarına yer verdi.⁵⁸²

2013'te Hürriyet'te CHP'nin demokrasi için hükümete 15 öneri sunduğu ve önerilerden birinin seçim barajının yüzde 5 ya da 1'e düşürülmesi olduğu bildirildi. Gazetede CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıkulu'nun 28 Mart 2013'te milletvekili seçimi kanununda değişiklikler içeren kanun teklifini TBMM Başkanlığı'na sunduğu⁵⁸³ ayrıca 18 Haziran 2013'te BDP Eşbaşkanı Demirtaş'ın hükümete ağır eleştirilerde bulunarak, "Seçim barajını sıfırla, sandıkta görüşelim."⁵⁸⁴ diyerek meydan okuduğu da yer aldı. Ancak 27 Temmuz'daki haberde Erdoğan, 'barajların olmadığı sistemde güven ve istikrar' diye bir şey bulunamayacağını ileri sürerek barajın inmeyeceğini söyledi. 1 Ekim tarihli Hürriyet haberinde yeni demokrasi paketinde, dar veya daraltılmış seçim sistemi

⁵⁷⁹ "CHP yüzde 7 teklifini Meclis'e sundu", 9 Temmuz 2010, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 2 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chp-yuzde-7-teklifini-meclis-e-sundu-15266329>

⁵⁸⁰ "Parlamente model gittiği yeri iflah etmemiştir", 20 Nisan 2011, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 3 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/parlamente-model-gittiği-yeri-iflah-etmemistir-17596164>

⁵⁸¹ "Avrupa'dan Türkiye'ye seçim barajı eleştirisi", 9 Haziran 2011, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 6 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-dan-turkiyeye-secim-baraji-elestirisi-17994817>

⁵⁸² "Kılıçdaroğlu: AKP bir tek ona dokunamıyor", 19 Nisan 2012, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglu-akp-bir-tek-ona-dokunamiyor-20378462>

⁵⁸³ "CHP'den seçim barajı yüzde 3 olsun teklifi", 28 Mart 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 21 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chpden-secim-baraji-yuzde-3-olsun-teklifi-22917399>

⁵⁸⁴ "BDP'den hükümete ağır eleştiri", 18 Haziran 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 27 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bdpden-hukumete-agir-elestiri-23533774>

alternatiflerinin yanı sıra yüzde 10 baraj uygulanan mevcut sistemle devam edilebileceği üç ayrı seçenek olduğu belirtildi.

Dar veya daraltılmış bölge sistemi ile ilgili tartışmalar 2014 yılında da devam etmiştir. BDP Eş Başkanı Demirtaş, dar bölge sistemine eyalet sistemini bölge parlamentolarıyla birlikte kurma şartıyla olumlu baktığını belirtmiştir. Siyasi gündemin medyadaki temsiline baktığımızda siyasi partilerin barajın düşürülmesi ya da kaldırılmasından ziyade, etkinliklerini ve aldığı oyların en çok milletvekili çıkarak şekilde kendi çıkarlarına artıracak sistemlere destek verdikleri saptanmıştır.

2014’de bir öneri de CHP’li Sezgin Tanrıkulu’nun TBMM Başkanlığı’na seçim barajının yüzde 3 düşürülmesi önerisidir. Bu tarihten itibaren seçim barajının indirilmesi konusu, seçim sistemindeki dar ve daraltılmış bölge tartışmalarıyla birlikte ele alınmıştır.

2014’te seçim barajı ile ilgili bir diğer gündeme yansıyan önemli konu, AYM’ye yapılan BBP, SP ve DSP’nin bireysel başvuru tartışmaları olmuştur. AYM tarafından yüzde 10 seçim barajıyla ilgili bireysel başvurularını ‘kabul edilebilir’ bulması ve esasla birlikte görüşme kararı alması, siyaset elitleri arasında tartışmalara yol açtı. Medya gündeminde geniş yankı bulan tartışmalar, yargının siyasallaştığı eleştirilerine yol açmış: AYM, ‘Darbe ürünü’ olmakla suçlanmıştır.

AYM Başkanı Kılıç’ın yüzde 10 seçim barajıyla ilgili bireysel başvurular üzerine birkaç hafta içinde hak ihlali kararının çıkabileceği şeklinde yorumlanan sözleri, *Hürriyet Gazetesi*’nde “AK Parti’den Büyük Tepki”⁵⁸⁵ başlıklı haberle verildi. Kılıç’ın sözleri, gazete tarafından ‘seçime 6 ay kala siyasetin gündemine oturması’ olarak görüldü. İç sayfada “Darbe Ürünü” başlığında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, ‘Haşım Kılıç’ı eleştirirken kitap yüklü merkep benzetmesi yaptığı belirtilerek, “Egemenlik AYM’nin değildir. Darbe ürünü kurumlar çıkıp da siyasete hiza vermeye yeltenemez.” sözlerine yer verdi.

Gazete, başta AKP olmak üzere CHP ve MHP’lilerin de AYM’nin bireysel başvuruyla yasayı iptal edemeyeceği konusunda benzer hukuki görüşleri savunduğunu ileri sürdü. Haberde AKP’den Mustafa Şentop, Burhan Kuzu, HDP’li Hasip Kaplan, CHP lideri Kılıçdaroğlu,⁵⁸⁶ CHP’li Engin Altay, CHP’li Akif Hamza Çebi,⁵⁸⁷ CHP’li Sezgin Tanrıkulu,⁵⁸⁸ MHP’li Nevzat Korkmaz’ın görüşlerine yer verildi. Özellikle AKP tarafında, “İhsas-ı Rey’ ve Böyle bir karar çıkarsa yok hükmündedir.’ seslerinin yükseldiği belirtildi. Gazete ayrıca gündem konusu ile ilgili olarak AKP’li Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi⁵⁸⁹, AKP’nin YSK temsilcisi Şeref Malkoç, CHP Grup Başkanvekili Levent Gök, Umut Oran⁵⁹⁰, Kamer Genç⁵⁹¹, HDP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş⁵⁹², MHP Milletvekili Özcan Yeniçeri’nin görüşlerini de paylaştı.

⁵⁸⁵ “AK Parti’den büyük tepki”, 2 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ak-parti-den-buyuk-tepki-27690525>

⁵⁸⁶ “Akademisyen misin dedikoducu mu”, 3 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akademisyen-misin-dedikoducu-mu-27697574>

⁵⁸⁷ “Hamzaçebi: Seçim barajı teklifimiz yüzde 3”, 3 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hamzacebi-secim-baraji-teklifimiz-yuzde-3-27701105>

⁵⁸⁸ “Seçim barajı yüzde 3’e düşün’ teklifi TBMM’de”, 7 Ocak 2015, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 17 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-yuzde-3e-dussun-teklifi-tbmmde-27910202>

⁵⁸⁹ “Bunların derdi baraj değil”, 9 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/bunlarin-derdi-baraj-degil-27729928>

⁵⁹⁰ “% 5’ten fazla baraj kabul edilemez”, 14 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 15 Ekim 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-ten-fazla-baraj-kabul-edilemez-27749918>

⁵⁹¹ “Meclis’te Kamer Genç’in sözleri gerginlik yarattı”, 3 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mecliste-kamer-gencin-sozleri-gerginlik-yaratti-27701924>

3 Aralık 2014’de diğer gazetelerde de yer alan seçim barajı tartışmalarına ‘istikrar’ uyarısıyla yanıt veren Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun, “Baraj üzerinden siyasi dizayna izin vermeyiz. Hiçbir baraj takıntımız yok. Baraj da bizim tarafımızdan getirilmedi.” açıklamasını kullanıldı. Hürriyet Gazetesi ayrıca 11 Aralık 2014’te İP Genel Başkanı Doğu Perinçek’in “Seçim barajı demokrasiye karşıdır.”⁵⁹³, 20 Aralık 2014’te ise 7 Kasım’da kurduğu ANA Parti (ANP)’nin ilk basın toplantısında konuşan Ahmet Özal’ın, “Seçim barajı yüzde 5 olmalı.”⁵⁹⁴ sözlerini paylaştı.

1 Aralık 2014’te başlayan ve 7 Ocak 2015’te AYM’nin kararıyla son bulan siyasi gündem, medya gündemini yoğun olarak belirlemiştir. AYM’nin ‘bireysel başvuruları konu bakımından yetkisizlik’ gerekçesiyle reddettiği karar, Başkan Haşim Kılıç’ın katılmadığı toplantıda 2’ye karşı 14 oyla alındı.⁵⁹⁵ Seçim barajının AYM’ye başvuru ile gündeme gelmesi usul yönünden de karşıt veya taraftarları arasında hararetle tartışmalara yol açmış; diğer taraftan yargının siyasallaşması ‘AYM’nin darbe ürünü ve vesayet aracı olarak suçlanması’ ve baskı altına alınması gibi sonuçlar doğurmuştur.

Hürriyet’te 23 Ocak 2016’da CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, partisinin 35. Olağan Kurultayı’nda ‘Dördüncü Devrim’ olarak adlandırdığı yeni siyasi çizgisini 10 maddelik bir manifestoyla açıkladı. Dördüncü madde olan ‘Milli İrade’ başlığında seçim barajı, ‘milli irade üzerinde vesayet’ olarak nitelendirildi.⁵⁹⁶ 01 Eylül’deki haberde BBP lideri Destici: “Yüzde 10’luk seçim barajının derhal kaldırılması gerekir.” dedi. 22 Kasım’daki haberde ise Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek, istikrar için en uygun sistemin Başkanlık sistemi olduğunu belirterek, “Şu anda dünyanın en yüksek seçim barajlarından bir tanesi Türkiye’de. Yüzde 10. Türkiye, ‘Koalisyonlar olmasın’ diye böyle bir baraj seçmiş. Şimdi Başkanlık Sistemi’nde temsilde adalet de var. Baraja ihtiyaç yok ki. Meclis, yani bütün renkleri ve en düşük orandaki seçmeni de yansıtabilir.” diyerek başkanlık sistemine geçişlerin sinyali verdi.⁵⁹⁷

Hürriyet Gazetesi’nde 16 Nisan 2017’de gerçekleşecek anayasa değişikliği referandumu öncesi ve sonrası seçim barajı ile ilgili çok sayıda haber ve açıklama yer almıştır. Siyasi iktidarın temsilcilerinin referandum öncesi ve sonrası seçim barajı konusunda farklılaşan söylemi dikkat çekmiştir. Barajın yeni hükümet sisteminde düşürülmesi gerektiğini belirten iktidar temsilcilerinin şahsi kanaatleri olduğunu belirtmeleri de göze çarpan bir husus olmuştur. Örneğin, 16 Ocak 2017’de AKP’li Burhan Kuzu, yeni sistemde hükümetin dışarıda kurulduğunu belirterek, “Barajın anlamı kalmıyor. Benim kanaatim, baraj seviyesi düşürülebilir.” demiştir.⁵⁹⁸

27 Mart 2017’de “Başbakan’dan Seçim Barajı Mesajı” başlıklı haberde Başbakan Yıldırım’ın “Seçim barajı düşürülebilir. Bizim kafamızda bir takım modeller var ama bunları referandumdan evet

⁵⁹² “Demirtaş grup toplantısında konuştu”, 2 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/demirtas-grup-toplantisinda-konustu-27694277>

⁵⁹³ “İP Genel Başkanı Perinçek, Adana’da”, 11 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 3 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ip-genel-baskani-perincek-adanada-37022411>

⁵⁹⁴ “Seçim barajı % 5 olmalı”, 20 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 4 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-5-olmalı-27810180>

⁵⁹⁵ “Anayasa Mahkemesi seçim barajı kararını verdi”, 7 Ocak 2015, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 17 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesi-secim-baraji-kararini-verdi-27904897>

⁵⁹⁶ “4. devrim manifestosu”, 23 Ocak 2016, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/4-devrim-manifestosu-40044447>

⁵⁹⁷ “Şimşek: İstikrar için en uygun sistem başkanlık”, 22 Kasım 2016, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 6 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/gaziantep/simsek-istikrar-icin-en-uygun-sistem-baskanlik-40285278>

⁵⁹⁸ “Barajın anlamı kalmıyor”, 15 Ocak 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 12 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/barajin-anlami-kalmiyor-40336554>

çıkması halinde partilerle konuşmamız gerek.”⁵⁹⁹ açıklamaları medya ve siyaset gündeminde büyük yankı buldu. Yıldırım’ın, “Yüzde 10 seçim barajı konuşulur, indirilebilir.” sözlerini *Hürriyet Gazetesi*, AKP’nin, başkanlık sisteminin referandumda kabul edilmesinin ardından birtakım değişiklikler yapmayı planladığı, yapacağı değişikliklerde ise MHP’nin talep ve önerilerinin önem taşıdığı şeklinde yorumladı.

Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı Mehmet Uçum’un, 7 Nisan 2017 ve 19 Temmuz 2018’de *Hürriyet*’te yayınlanan her iki haberde, önerilen modeldeki yeni yönetim sisteminde istikrar ilkesinin Meclis’in kuruluş ilkesi olmaktan çıkarıldığını belirterek, “Temsilde sayısal adalet ve temsil çeşitliğinin sağlanması açısından yüzde 10 baraj artık anlamlı bir baraj değil.”⁶⁰⁰ sözleri, seçim barajına ilişkin tutarlı açıklamalar olarak kaydedilmiştir.

6 Ekim’de seçim barajıyla ilgili “Baraj konusunda biz bir öneri bekliyoruz. Hazırlığımız var ama onu herkesten evvel söylemenin bir anlamı yok.”⁶⁰¹ dedikten sonra 8 Kasım 2017’de “Yüzde 10 barajı Türkiye’de çok ağır” ifadesini kullanan MHP Genel Başkanı Bahçeli, seçim barajı konusunu tekrar siyaset ve medya gündemine taşıdı. Açıklamaya AKP’li Binali Yıldırım, “Seçim kampanyamızda doğrusunu isterseniz seçim barajına yönelik bir taahhütte bulunmadık.” şeklinde tepki verdi.⁶⁰² 16 Kasım 2017’de AKP Genel Başkan Yardımcısı Hayati Yazıcı da seçim sisteminde yeni anayasa değişikliği kapsamında bir değişiklik yapmayı zorunlu kılan zaruri durum olmadığını⁶⁰³ belirtti. AKP’li Şahin’in ise konuyla ilgili “Bizim şimdi bir şey söylememiz, ferdi olarak söylerim, o partimizi bağlayacak düşünce olmaz. Barajın düşürülmesinin istikrarı olumsuz etkilemeyeceğini düşünüyorum.”⁶⁰⁴ demiştir. Partisinin değil, şahsi düşüncesini belirttiğini vurgulaması, ülkemizde milletvekillerinin parti üst yönetimi tarafından belirlenmesi, parti disiplini, lider bağlılığı ve demokrasinin önce siyasi partiler içinde uygulanması gibi birçok bağlamda ele alınabilecek bir durumdur.

8 Aralık 2017’de İYİ Parti lideri Akşener de bu dönemde seçim ittifakı ve barajın aşağı çekilmesi ile ilgili açıklamada bulunmuştur. Yeni kurulan bir partinin lideri olan Akşener, seçim barajının yüzde 5 olması gerektiği ve İYİ Parti olarak Türkiye milletvekilğini getireceklerini vaatmiştir.⁶⁰⁵

Bahçeli’nin 15 Kasım’da yaptığı bir açıklamada “AKP ile sonuna kadar yan yana mücadele ederiz.”⁶⁰⁶ demesinden sonra, 21 Aralık’ta MHP Genel Başkan Yardımcısı Ruhsar Demirel, yeni hükümet sisteminde seçimde yüzde 50’inin üzerinde oy alma zorunluluğunun doğduğunu

⁵⁹⁹ “Başbakan’dan seçim barajı mesajı...”, 27 Mart 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 18 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-referandum-aciklamasi-40408502>

⁶⁰⁰ “Erdoğan’ın başdanışmanından öneri: Yurtdışına da vekillik”, 7 Nisan 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 11 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdoganin-basdanismanindan-oneri-yurtdisina-da-vekillik-40419657>

⁶⁰¹ “Barajda öneri bekliyoruz”, 6 Ekim 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 28 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/barajda-oneri-bekliyoruz-40601361>

⁶⁰² “Başbakan’dan, Bahçeli’nin seçim barajı çıkışına cevap”, 8 Kasım 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 4 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-bahcelinin-secim-baraji-cikisina-cevap-40638702>

⁶⁰³ “Çalışmalarımızda seçim barajı yok”, 16 Kasım 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 6 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/calismalarimizda-secim-baraji-yok-40647919>

⁶⁰⁴ “Ak Parti’li Şahin: Barajın düşürülmesinin istikrarı olumsuz etkilemeyeceğini düşünüyorum”, 17 Kasım 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 18 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ak-partili-sahin-barajin-dusurulmesinin-istik-40648982>

⁶⁰⁵ “Meral Akşener, Diyarbakır’da böyle karşılandı”, 8 Aralık 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 9 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/meral-aksener-diyarbakirda-boyle-karsilandi-40671734>

⁶⁰⁶ “Bahçeli’den 2019 mesajı: Partimiz Adalet ve Kalkınma Partisi’yle birlikte yan yana mücadelesini sürdürecektir”, 14 Kasım 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceli-chnpnin-ataturk-adini-anmaya-yuzu-kalmadi-40644328>

hatırlatmıştır. Demirel'in "Bu, Türkiye'de bir ittifaklar sürecini açacaktır. Meclis'te de temsilde adalet için bu yüzde 10 barajı düşürülebilir. Yüzde 10 olabilir, 7 olabilir, 5 olabilir". Yüzde 5'in altında gibi bir teklifle gelen olursa asla MHP'nin kapısı, bu yüzde 5'in altına açık değildir." açıklamasında dikkat çeken diğer bir ifade de barajın en büyük mağdurlarından olduklarını ve baraj sorunları olmadığını belirtmesidir.⁶⁰⁷

Hürriyet 11 Kasım 2017'deki bir haberinde, 2019'da yapılacak seçimlerde yüzde 51 oy alma zorunluluğunun iktidar partisini, alternatif çalışmalarda bulunmaya sevk ettiğini belirterek, AKP kurmaylarınca yapılan açıklamada seçim barajının 2019 seçimleri için yeniden tartışılmasının ise ancak AKP ve MHP liderleri düzeyinde bir konu olduğunu vurgulaması gözden kaçmamıştır.⁶⁰⁸ Gazete ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan başkanlığında, İstanbul'da gerçekleşen yeni hükümet sistemine uyum toplantısının ayrıntılarına dair bilgi verildi. Kamuoyuna yansıyan uyum paketi düzenlemelerinde, seçim barajının yüzde 10'da kalmasının kesinlik kazandığı, seçim ittifakının MHP'nin istediği şekilde örtülü değil, açıktan planlandığı duyuruldu. 22 Aralık'ta ise "İttifak Planı Büyük Ölçüde Tamamlandı" başlığında AKP'nin MHP tarafından gündeme taşınan seçim barajının indirilmesi teklifine olumlu bakmadığı iletili.⁶⁰⁹

2018'de Hürriyet Gazetesi, AKP ve MHP'nin ittifak anlaşması ve seçim barajıyla ilgili diğer partilerin açıklamaları, eleştirileri ve önerilerine diğer gazetelerde olduğu gibi geniş yer verdi. CHP, anlaşmayı seçim barajları noktasında 'küçük partilerin tasfiye projesi', 'AK Parti manevrası', 'Cumhuriyet'e karşı şer cephesi', 'darbe hukukun sonucu' şeklinde niteledi. Türkiye'yi iki partili sisteme götürmek ve Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olmakla eleştirdi. SP ve BBP Genel Başkanları ise "Yeni sistemle yürütmeye istikrar sağlandı. Temsilde de adaletin sağlanması lazım." diyerek seçim barajının hiç olmaması gerektiğini savundu. 19 Şubat'ta "MHP'yi AK Parti'ye ihtiyaç duyar hale getiriyorlar." diyen CHP Genel Sekreteri Hamzaçebi, AKP-MHP ittifak anlaşmasını değerlendirirken, "İttifak AK Parti manevrasıdır. Yüzde 10 seçim barajını indirmemek suretiyle MHP'yi AK Parti'ye ihtiyaç duyar hale getiriyor ve Saadet Partisi'nin TBMM'ye girmesinin önü kapatılıyor." yorumunda bulundu.⁶¹⁰

Hürriyet, seçim barajı ve ittifak ilişkisiyle ilgili CHP'li Bülent Tezcan'ın, "Hani Koalisyon Dönemi Bitecekti" ve "Küçük Partileri Tasfiye Projesi"⁶¹¹ başlıklı haberlerini de iç sayfasında geniş olarak paylaştı. Gazete, CHP Genel Sekreteri Hamzaçebi'nin, "İttifaka giren partiler için barajı sıfırlamak Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı. Belki sembolik, yüzde 1-2 olabilir."⁶¹² sözlerini ve CHP'li Fikri Sağlar'ın "Seçim ittifakı, Cumhuriyet'e karşı şer cephesi"⁶¹³ yorumunu da sayfasında kullandı. 6 Haziran 2018'de CHP lideri Kılıçdaroğlu, Millet İttifakı'nın hedefinin seçim barajlarının

⁶⁰⁷ "MHP'li Demirel: Biz, yüzde 10 barajının en büyük mağdurlarındık", 17 Aralık 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 14 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/mhpli-demirel-biz-yuzde-10-barajinin-en-buyu-40681209>

⁶⁰⁸ "Örtülü ittifak", 11 Kasım 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ortulu-ittifak-40641478>

⁶⁰⁹ "Seçim barajı düşecek mi? İttifak planı büyük ölçüde tamamladı", 21 Aralık 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 12 2 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraj-dusecek-mi-ittifak-plan-buyuk-olcude-tamamladi-40684961>

⁶¹⁰ "MHP'yi AK Parti'ye ihtiyaç duyar hale getiriyorlar", 18 Şubat 2018, *Hürriyet, Gazetesi* erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mhpyi-ak-partiye-ihitiyac-duyar-hale-getiriyorlar-40747320>

⁶¹¹ "Küçük partileri tasfiye projesi", 22 Şubat 2018, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kucuk-partileri-tasfiye-projesi-40750820>

⁶¹² "Bu ittifak eşitlik ilkesine aykırı", 24 Şubat 2018, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 13 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bu-ittifak-esitlik-ilkesine-aykiri-40752079>

⁶¹³ "CHP'li Sağlar: Seçim ittifakı, cumhuriyete karşı şer cephesi", 24 Şubat 2018, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 14 Aralık, 2021, haberler/mersin/chpli-saglar-secim-ittifaki-cumhuriyete-kars-40752072

kaldırıldığı bir parlamenter sistem olduğunu açıkladı.⁶¹⁴ Gazete, ana muhalefet liderinin değişik tarihlerde seçim barajı konusunda siyasi iktidar ve ittifak ortaklarını eleştiren pek çok açıklamasına da yer vermiştir. Ayrıca 24 Şubat 2018’de basılı gazetede “Artık Oy Avantajı”, internet gazetede “Yeni Düzenleme İttifaka Yarıyor” başlıklı haberde, AKP kurmaylarının 1 Kasım 2015 genel seçim sonuçlarına göre yaptığı simülasyonda, seçim ittifakı yardımıyla yalnızca artık oy hesabı ile AKP’nin 10, MHP’nin ise 3 milletvekili daha fazla çıkartacağını bildiren haberi de yayınladı.⁶¹⁵

2019 yılında siyaset gündeminde seçim barajı konusu, Hürriyet’te AKP-MHP liderleri arasında geçen kapalı görüşmeler nedeniyle kulis bilgileri şeklindeki köşe yazıları hariç medya gündemine fazla sirayet etmemiştir. 13 Aralık 2019’da “Ahmet Davutoğlu Yeni Partisini Açıkladı” haberinde ise seçim barajı uygulamasına son verilmesini alt başlıklardan biri olarak kullanılmıştır.⁶¹⁶

Hürriyet’te de Milliyet’te olduğu gibi 19 Mayıs 2020’de “CHP’den 16 Maddelik Reçete” başlığında seçim barajı maddesine yer aldı. 5 Haziran’da “Ayasofya İçin Formül Aranıyor” başlığındaki haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan, AKP Merkez Yönetim Kurulu (MYK) toplantısında SPY ve seçim düzenlemeleri ile ilgili olarak, “AKP seçim barajı için bir komisyon kurdu.” dedi. Bahçeli’nin seçim barajının düşürülmesi ve Kılıçdaroğlu’nun yüzde 10 seçim barajının sıfıra indirilmesi ile ilgili önerileri üzerine de yeniden bir çalışma yapılabileceği belirtildi.⁶¹⁷ 8 Haziran 2020’de “Seçim mevzuatı sil baştan!, İttifak Partilerine Yüzde 5 Baraj”⁶¹⁸ haberinden sonra 10 Haziran’da açıklama yapan BBP Genel Başkanı Destici, “Millet İradesinin Önüne Yeni Baraj Koymayalım” başlıklı haberde, yüzde 5’lik ittifak barajına itiraz ederek, “Milletimiz bütün bunları ‘Seçimi nasıl kazanırım?’ düzenlemesi diye algılıyor” dedi⁶¹⁹. 17 Haziran’da parti grup toplantısı haberinde CHP lideri Kılıçdaroğlu ise “Yüzde 10 seçim barajını kaldıralım. Yüzde 1 oy alan siyasi partinin en azından genel başkanı Meclis’e gelsin.” önerisinde bulundu.⁶²⁰ 26 Temmuz’daki 37. CHP Kurultayı’nda konuşan Kılıçdaroğlu, ayrıca “Seçim yasası değişecek, seçim barajı kaldırılacak ve millet iradesinin tam olarak yansması sağlanacak. Millet vekilini genel başkan değil millet seçecek.” dedi.⁶²¹ 8 Ekim 2020’de “Seçim Yasa Taslağından ‘VIP Vekil’ Seçeneği Çıktı” başlığındaki taslak çalışmada yüzde 5 veya yüzde 7 seçim barajı oranları üzerinde durulduğu ve daraltılmış bölge sisteminden vazgeçilerek, seçim çevresinin sayısının artırılmasının, bunun da 10 vekil olarak gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağı belirtildi.⁶²²

⁶¹⁴ “Kılıçdaroğlu: Türkiye’ye dolar yağdıracağız”, 6 Haziran 2018, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 18 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/denizli/kilicdaroglu-turkiyeye-dolar-yagdiracagiz-40859528>

⁶¹⁵ “Yeni düzenleme ittifaka yarıyor”, 24 Şubat 2018, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 14 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yeni-duzenleme-ittifaka-yariyor-40752086>

⁶¹⁶ “Ahmet Davutoğlu yeni partisini açıkladı”, 13 Aralık 2019, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 27 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ahmet-davutoglu-yeni-partisini-acikladi-41396729>

⁶¹⁷ “Son dakika haberler: Ayasofya’ya formül aranıyor! Cumhurbaşkanı Erdoğan: Çok hassas olun, iyi araştırın”, 5 Haziran 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 28 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-ayasofyaya-formul-araniyor-cumhurbaskani-erdogan-talimat-verdi-41534302>

⁶¹⁸ “Son dakika haberler: Seçim mevzuatı sil baştan! İttifak partilerine yüzde 5 baraj”, 8 Haziran 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 29 Aralık 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-secim-mevzuatı-sil-bastan-ittifak-partilerine-yuzde-5-baraj-41535986>

⁶¹⁹ “Millet iradesinin önüne yeni baraj koymayalım”, 10 Haziran 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 30 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/millet-iradesinin-onune-yeni-baraj-koymayalim-41537712>

⁶²⁰ “Kılıçdaroğlu: Seçim barajını kaldıralım”, 17 Haziran 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 2 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglu-secim-barajini-kaldiralim-41543528>

⁶²¹ “Dostlarla iktidara”, 26 Temmuz 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 2 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dostlarla-iktidara-41572951>

⁶²² “Seçim yasa taslağından ‘VIP vekil’ seçeneği çıktı”, 8 Ekim 2020, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 6 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-yasa-taslagindan-vip-vekil-secenegi-cikti-41630642>

2021 yılında Hürriyet Gazetesi'nde de seçim barajı ve seçim sistemi ile ilgili açıklamalar sıklıkla gündeme alındı. 14 Ocak'ta Bahçeli'nin seçim barajının düşürülmesi ve SPY'nin değişmesini istemesinden sonra, Kılıçdaroğlu'nun, Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) ve Gelecek Partisi'nin seçime girmesi için milletvekili verebileceği yönündeki açıklamalarının AKP ve MHP'yi milletvekili transferinin önlenmesi noktasında harekete geçirdiği belirtildi. Yüzde 10 olan seçim barajının siyasi iktidar ortakları arasındaki yüzde 5 ya da 7'ye düşürülmesi noktasındaki farklı görüşleri ve oranın belirsizliği, Hürriyet gündeminde de gerek kulis haberleri gerek köşe yazıları olarak uzun bir süre yer aldı. Hürriyet'te hükümet sistemi değişikliğinin sonucu olarak baraj düzenlemesinin 5 yıl içerisinde mutlaka yapılması gerektiğini belirten TBMM Başkanı Mustafa Şentop,⁶²³ barajların aşağıya çekilmesinin Türkiye demokrasisi açısından faydalı olacağını söyleyen AKP'li Numan Kurtulmuş,⁶²⁴ barajın makul bir seviyeye indirilmesine çalışıldığını ve hazine yardımlarıyla ilgili açıklama yapan Hayati Yazıcı,⁶²⁵ dar veya daraltılmış bölge sistemine dair verilen bir karar olmadığını ancak yüzde 7 barajının netleştirdiğini açıklayan Ömer Çelik⁶²⁶ ve SPY'nin Ekim'de netleşeceğine dikkat çeken Hamza Dağ'ın açıklamaları⁶²⁷ paylaşıldı. Cumhur ittifakının en küçük ortağı BBP Genel Başkan Yardımcısı Ahmet Yelis ise bir diğer haberde AKP adına seçim çalışmalarını yürüten AKP'li Hayati Yazıcı ile seçim barajının sıfırlanması ya da en fazla yüzde 3 olması, 'haksız rekabet yarattığını ileri sürdüğü' Hazine yardımı da barajın kaldırılması önerisini paylaştıkları belirtilmiştir.⁶²⁸ 14 Mayıs'ta CHP'nin AKP ve MHP'nin anayasa taslaklarına karşın 'Parlamente sistemine dönüş' ilkelerini belirlediği belirtildi.⁶²⁹ 27 Mayıs'taki haberde ise İYİ Parti lideri Akşener'in iyileştirilmiş ve güçlendirilmiş parlamente sistem teklifinde seçim barajının yüzde 5 olarak belirlendiği bildirildi.⁶³⁰ İYİ Parti dışında diğer küçük muhalefet partilerinin açıklamalarına ise Hürriyet internet gazetesinde rastlanmamıştır.

SPY ve seçim yasasını ele alan AKP ve MHP, ittifakla seçime girenler ile ittifaka girmeyenler arasında seçim barajı için bir fark olması yönünde görüş alışverişinde bulunsalar da en nihayetinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, gerek dar veya daraltılmış bölge, gerek seçim ittifakları gerekse de seçim barajı ile ilgili tüm tartışmalara son veren açıklamayı 29 Ağustos 2021'de yaptı. Erdoğan, 21 Ağustos'taki yayınlanan haberde seçim barajının, seçime ittifaklı ya da ittifaksız olarak giren tüm partiler için yüzde 7 olarak benimsendiğini duyurdu. 1 Eylül'de ise Bahçeli, "Cumhur İttifakı'nın baraj kararı yüzde 7 olarak tescillenmiştir. Artık başka bir değerlendirmeye de gerek kalmamıştır." dedi.

⁶²³ "Son dakika haberi: Mustafa Şentop, "Çok vahim bir tablo" diyerek açıkladı: Bin 300'e yakın...", 23 Mart 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 7 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-mustafa-sentop-cok-vahim-bir-tablo-diyerek-acikladi-bin-300e-yakin-41769296>

⁶²⁴ "Son dakika... Numan Kurtulmuş'tan 'Seçim barajı düşecek mi?' sorusuna yanıt", 3 Mart 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 4 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-numan-kurtulmustan-cnn-turkte-onemli-aciklamalar-41753839>

⁶²⁵ "Seçim barajı ve partilere hazine yardımı nasıl olacak?", 11 Mart 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 10 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/video/secim-baraji-ve-partilere-hazine-yardimi-nasil-olacak-41760432>

⁶²⁶ "Son dakika: AK Parti Sözcüsü Çelik'ten Tanju Özcan'ın sözlerine tepki: İnsanlık dışı", 3 Eylül 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 11 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-ak-parti-sozcusu-celikten-tanju-ozcanin-sozlerine-tepki-insanlik-disi-41886455>

⁶²⁷ "Son dakika... AK Partili Hamza Dağ CNN TÜRK'te açıkladı", 15 Eylül 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 13 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-secim-kanunu-ve-ak-partinin-oy-orani-ak-partili-hamza-dag-cnn-turkte-acikladi-41895323>

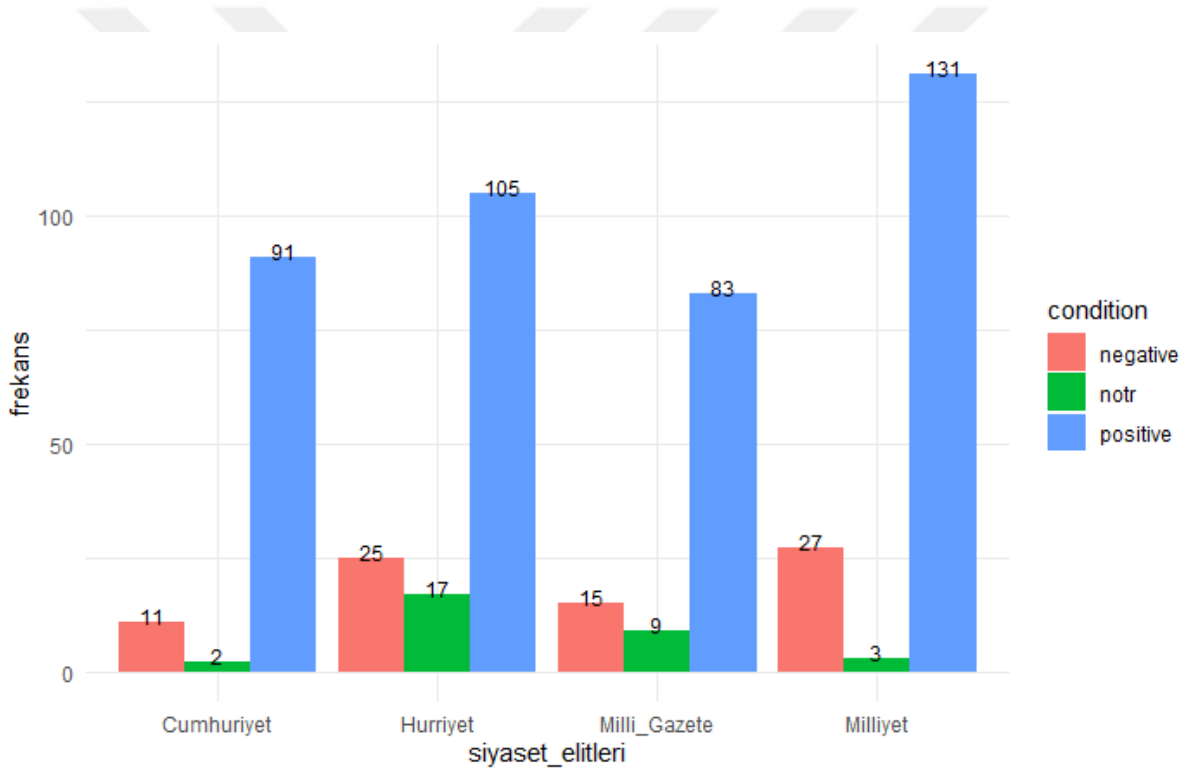
⁶²⁸ "BBP: Seçim barajı en çok yüzde 3 olsun", 14 Mart 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 4 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bbp-secim-baraji-en-cok-yuzde-3-olsun-41762262>

⁶²⁹ "CHP'den 'Parlamente sistemine dönüş' ilkeleri", 14 Mart 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 9 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chpden-parlamente-sisteme-donus-ilkeleri-41810427>

⁶³⁰ "İYİ Parti lideri Akşener: Ben Rize'nin geliniyim, Türkiye'nin hiçbir yerinden bana zarar gelmez", 26 Mayıs 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iyi-parti-lideri-aksener-ben-rizenin-geliniyim-turkiyenin-hicbir-yerinden-bana-zarar-gelmez-41818677>

Haberde daraltılmış bölge sistemi ve ittifak içi baraj uygulaması şeklindeki birtakım maddelerin gündemde olmadığı ve ortak çalışmada üzerinde birleşilen tek maddenin barajın yüzde 7’ye düşürülmesi olduğu belirtildi. Bahçeli’nin “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nde Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçileceği ve hükümet TBMM’den güvenoyu almayacağı için yüzde 10 seçim barajının korunmasının ayrıca meşru ve siyasi hiçbir gerekçesi de kalmamıştır.” şeklindeki ifadesi ise daha önce diğer siyasi parti liderleri ve temsilcilerinin yeni hükümet sisteminde baraja gerek olmadığı noktasındaki görüşlerini destekleyen bir açıklamadır. 19 Eylül’deki “Seçim Kanununda Değişiklik Formülü” başlıklı haberde, AKP ve MHP’nin ortaklaşa yaptığı çalışmada barajın yüzde 7’ye çekilmesi maddesinde birleştiği bildirildi. Haberde bazı parti kurmaylarının, çalışmadaki tartışılan bazı maddelerin çıkarılarak sınırlı değişiklikler yapılacak formüller üzerinde durulacağı ve yasa çalışmasının en geç 2022 yılının başında Meclis gündemine geleceğini söyledikleri belirtilmiştir.⁶³¹

4.1.5. Siyaset Elitlerinin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi

Grafik 1: Siyaset Elitlerinin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili

Siyasi elitlerin medya temsiline baktığımızda elde edilen veriler grafiğe dönüştürüldüğünde (131) Milliyet, (105) Hürriyet, (91) Cumhuriyet, (83) Milli Gazete’de olumlu haber tespit edilmiştir. Siyasi elitlerin temsilinde Hürriyet Gazetesi en çok (17) nötr açıklamaya sahip gazetedir. Seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılması konusuna olumsuz yaklaşıma sahip siyasi elitlerin temsilinde Milliyet ve Hürriyet Gazetesi, bu orandaki yüksekliğiyle dikkat çekmiştir. Siyasilerin en az nötr yaklaşımı içeren açıklama ve haberleri ise Cumhuriyet Gazetesi’nde görülmüştür.

⁶³¹ “Seçim kanununda değişiklik formülü”, 19 Eylül 2021, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 22 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-kanununda-degisiklik-formulu-41898004>

Sonuç olarak yapılan arařtırma, arřiv taramaları ve incelemelerde siyaset elitlerinin medya temsilinde, seçim barajlarının dūřurūlmesi ya da kaldırılmasına olumlu bakanların sayısının çok fazla olduėu saptanmıřtır. Siyasi iktidarlar genellikle ‘yönetimde istikrar’ ilkesinden meřruluk olarak, seçim barajının kaldırılması ya da dūřurūlmesi noktasında olumsuz açıklamalar ve beyanlarda bulunmuřtur. Medya temsilinde seçim dönemleri, demokrasi paketleri, hükümet sistemi deėiřikliėi ve Anayasa deėiřiklikleri öncesi barajın dūřurūleceėine dair yapılan açıklamaların ise hala hayata geçirilmediėi bilinmektedir.

Türkiye’de seçim sistemleri ve seçim barajı tartışmaları ve medya gündeminde yer alması bu konudaki farklı görüşler ve taleplerin medyaya yansması siyasi gündeme paralel olarak özellikle 2002 tarihinden sonra ve genellikle seçim tarihlerinin belirlenmesine yakın dönemlerde gerçekleşmiştir. Medya temsilinde siyasi elitlerden Meclis içi ve Meclis dışı muhalefetin konuyla ilgili tutumları da dikkat çekmiştir. Meclis dışındaki siyasi partilerin seçim barajının indirilmesi gerektiği yönünde çok sayıda açıklamaları saptanmıştır. Meclis içindeki muhalefetin, baraj altında kalıp kalmayacağına ilişkin düşünceleri doğrultusunda ve aynı seçmen profiline hitap eden büyük muhalefet partisinin küçük partiyi pasifize etmek amacıyla barajın kaldırılması konusunda ikircikli davrandığı saptanmıştır. Özellikle ‘küçük parti’ diye niteleyebileceğimiz barajın altında kalan ya da yeni kurulan partilerin sıklıkla olumlu açıklamaları bulunmakla birlikte CHP’nin, Baykal döneminden sonra konuya önem verdiği ve seçim bildirgesine koyduğu görölmüştür. Seçim barajından dolayı bağımsız adaylarla Meclis’e giren Kürt siyasi hareketini temsil ettiğini ileri süren partilerin, seçim barajının kaldırılması noktasında tutarlı olduğu saptanmıştır. Ancak medya temsilinde baraj konusundaki taleplerinin siyasi, askeri, idari ve eğitim vb. konudaki birçok taleple birlikte ele alındığı fark edilmiştir. Farklı ideoloji ve görüşteki siyasi partilerin seçim barajı ile ilgili olarak mağduriyet söylemini kullandıkları; iktidara gelmeleri ya da Meclis’e girmelerinin engellendiği vurgusu, barajın her partinin kullanabildiği bir argümana dönuştüğünü kanıtlamaktadır. Büyük bir partiden parti içi demokrasi gelişmediği için ayrılan yeni ve küçük siyasi partilerin de seçim bildirgelerinde ya da parti tanıtım toplantılarında seçim barajının değişik oranlarda dūřurūlmesi gerektiği şeklinde açıklamaları bulunmaktadır.

Siyasi elitlerin medya temsilinde dikkat çeken bir noktada siyasi partilerin iktidarda ya da iktidar ortağıyken yaptığı açıklamalarla, Meclis dışı kalınca ya da büyük bir partiden ayrılarak yeni parti kurulduğunda yapılan açıklamalarının farklılığı olmuştur. Siyasi iktidarın temsilcilerinin açıklamalarında konuyla ilgili olumlu açıklamaların kişisel kanaat olarak belirtilmesi dikkat çekerken, açıklamaların partinin çıkarına göre daha sonra farklılaşması ya da yeni hükümet sistemi ile ilgili olarak da ‘seçim barajına gerek olmayacağı’ söylemi medya gündeminde yeni sisteme kamuoyunu ikna etmek ve ısıdırmak için yapılan açıklamalar olarak yorumlanmaktadır. Öte yandan MHP ise kritik zamanlarda seçim barajı ile ilgili siyasi iktidarı arayışlara iten ve medya gündemini harekete geçiren kamuoyuna yaptığı açıklamalarla dikkat çekmektedir.

Siyaset elitlerinin medyadaki temsiline geçen 40 yıllık süreçte genel olarak bakıldığında, seçim barajlarının siyasi partilerin ya da milletvekillerinin siyasi hesap ve çıkarlarına göre değişen tarih ve durumlarda çok amaçlı olarak farklı şekillerde araçsallaştırıldığı görölmüştür. Ayrıca Türk siyasi hayatında konunun birçok kez siyasi ahlaka, etik kodlara uygun olmayan tutarsızlıkta ve demokratik ilkelerden yoksun bir şekilde medya temsiline yansdığına şahit olunmuştur.

Medya temsilinde siyaset eliti kategorisinde siyasi parti liderlerinin, başkan yardımcılarının, sözcülerinin ve milletvekillerinin açıklamaları sıklıkla görölmüştür. Türkiye’de siyasetin siyasi partiler

aracılığıyla medyada temsil edildiği ve bu nedenle siyasi partilerin medya ve demokrasi açısından önemi de bir kez daha dikkate değer bir saptama olarak dikkat çekmiştir. Araştırmadaki bulgularda ayrıca siyasi partilerin demokratik veya antidemokratik yapısı ile lider oligarşisinin araştırma konusu olan seçim barajının siyasi hedefler ve konjonktüre göre şekillenmesine neden olduğu saptanmıştır. Bir diğer dikkat çeken husus da seçim barajlarının indirilmesinin yargıya taşınarak yargının da siyasetin içine çekildiğine dair çok sayıda haber ve açıklamalar bulunduğuudur.

Siyaset elitlerinde barajın düşürülmesine olumlu bakanların seçim barajı ile 12 Eylül askeri darbesini özdeşleştirmeleri siyasi iktidarı ‘madem darbelere karşınız darbe ürünü barajı neden kaldırmıyorsunuz’ şeklindeki suçlamalara konu olduğu saptanmıştır. Birçok siyasi parti temsilcisi, seçim barajının yüzde 7-5-3 ya da sıfırlanması konusunda değişen öneriler ya da teklifler getirmiştir. Özellikle Kürt siyaseti elitlerinin temsil noktasında Kürt açılımı aşamasında baraj ve terör bağlantısı kurdukları -temsil edilmeleri engellenmesiydi, çözüm süreci aşamasında terör veya çatışmalar başlamazdı- argümanını kullandıkları görülmüştür. CHP ve diğer sol siyasi partilerin açıklamalarında barajın kaldırılması ya da düşürülmesi demokrasi-özgürlük kapsamında istenen bir siyasi beklentidir. Siyaset elitlerinin açıklamalarında bir diğer dikkat çeken husus ise barajın aşılması ya da baraj altında kalınması konusunda kaygılarının olmadığı vurgusudur. Baraj siyasi partilerin birbirleriyle olan söyleminde -öзgüven- konusu olarak dile getirilmektedir. Barajın kaldırılması ya da düşürülmesini isteyen partiler -barajın altında kalmakla ya da korkmakla- eleştirilmektedir. Burada siyasi söylemlerin demokratik hassasiyetlerle ya da yurttaşların temsil hakkını savunmaktan ziyade, siyasi alanda rakip olarak görülen ve aynı seçmen profiline hitap eden siyasi partilerin birbirlerini ‘samimiyetsizlikle’ suçlayarak seçim barajının bir siyasi polemik konusuna indirgendiği gözden kaçmamaktadır. Ayrıca büyük siyasi partilerden ayrılarak yeni partiler kuran genel başkanların seçim bildirgelerinde seçim barajlarının düşürülmesi ya da kaldırılması gerektiği ifadeleri, -iktidarda başka muhalefette başka- söylemleri barajın etik veya ilkesel değil; siyasi çıkar ya da hesaplarla hareket edilen bir konu olarak ele alındığını kanıtlamaktadır. AKP ve MHP gibi büyük siyasi partilerden koparak kurulan yeni partilerin bildirgelerinde barajın yüzde 5 veya yüzde 3 olması gerektiği şeklinde açıklamaları bu nedenle dikkat çekmiştir.

Seçim yasalarındaki ‘yönetimde istikrar’ ilkesi baraj tartışmalarındaki olumsuz yaklaşımda sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca Meclis içi ve dışındaki muhalefet partilerinin hazine yardımı ile seçim barajlarını sıklıkla bir arada ele aldığı da görülmüştür. Son olarak bir diğer dikkat çeken nokta ise Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kurulan seçim ittifakları nedeniyle daha önce medya gündeminde fazla yer verilmeyen küçük parti liderlerinin açıklamalarının daha çok gündeme alınmasıdır.

4.2. Seçim Barajı Konusunda Medya Elitlerinin Temsili

Toplumların ‘iktidar yapısı’ ve toplumdaki ‘güç ilişkilerini’ çözümlemeyi amaçlayan elit teorisine göre, halkın karar verme sürecine katılımı noktasında önemli olan elitlerin biri de sivil grupta yer alan medya elitleridir. Seçimle iş başına gelmiş olanları denetleyecekleri ileri sürülen bağımsız elit grubundan medya elitleri, iktidar üzerinde kontrol edici bir işlev görür. Bu nedenle kamuoyu oluşturma, halkı bilgilendirme, aydınlatma ve haber vermedeki işlev ve önemi açısından Türk basını ve medyasında köşe yazarı olarak görev yapan yazarlar ve gazeteciler, medya elitleri olarak görülmelidir. Türk medya elitleri 1990 öncesine kadar yer aldıkları basın ya da medya grubunda

demokratik misyonu üstlenen medya elitleriyken; bu tarihten sonra medya profesyonellerine dönüştükleri iddiası ileri sürülse de kamuoyu oluşturmada sahip oldukları etkin iletişim gücü ve olanakları nedeniyle günümüzde de önemlerini ve etkilerini özellikle siyasi gündemlerle ilgili süreçlerde sürdürmektedir.

Yapılan araştırmada elde edilen köşe yazılarının analizinde medya elitlerinin siyasi elitlerden farklı olarak, köşe yazılarında daha esnek ve açık olarak fikirlerini beyan ettikleri ve hemen hemen tüm köşe yazarlarının görüşlerinde ve savunularında tutarlı olduğu fark edilmiştir. İncelenen tüm gazetelerde -çok az sayıda yazar hariç- medya elitleri seçim barajının düşürülmesi veya kaldırılmasına olumlu yaklaşmış; bu konudaki görüşlerini okurlarıyla paylaşmıştır. Bazı köşe yazarları konuyu sadece gündemdeyken ve seçim öncesi kulis haberleri şeklinde birkaç satırla ya da bağlamsal olarak ele alırken, az sayıda yazar seçim barajı ile ilgili özel yazıları sıklıkla paylaşarak bir demokratik misyon görevini yerine getirecek şekilde önemli görmüştür. Aşağıda görüş ve fikirleriyle seçim barajı konusunda özel yorumlara sahip, farklı bağlamlarda konuyu ele alan, ufuk açıcı bilgi paylaşımında bulunan ve tez konusuna katkıda bulunacak köşe yazarlarının yazılarına tezin kısıtlı alanı göz önünde bulundurularak yer vermeye çalışılacaktır.

4.2.1. Cumhuriyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili

Cumhuriyet Gazetesi'nde yapılan arşiv taramalarında 40 yazar, seçim barajı ile köşe yazısı ve makale yazmış; değerlendirmede bulunmuştur. Makalelerde köşe yazarları, ikisi hariç seçim barajının kaldırılması ya da düşürülmesi gerektiğine dair düşüncelerini paylaşmıştır. Çoğu yazar, ülkenin siyasi gündemi ile ilgili konularda seçim barajı konusuna yer verirken, bazı yazarlar seçim barajına özel önem vermiş, birçok demokratik bağlamda konuyu ele almış, halkı bilgilendirmek ve yurttaş bilincini artırma amaçlı belirli noktalara işaret etmiştir. 'Barajı' başlıkta kullanacak kadar konuya önem veren medya elitlerinin yazıları araştırmada tespit edilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarının seçim barajının özellikle, sol partileri ve Kürt siyasi hareketi engellemek amaçlı çıkarıldığını savundukları tespit edilmiştir. Siyasi iktidarları bu konuda eleştirirken, bazı medya elitlerinin ana muhalefeti de suçladığı gözden kaçmamıştır. Hikmet Çetinkaya, seçim barajı konusuna gazetede en çok değinen yazar olarak dikkat çekmiştir. Aşağıda seçim barajı konusunun medya temsiline, farklı bağlamlar ve açılardan yaklaşımlara örnek teşkil edecek köşe yazılarına yer vermeye çalışılmıştır.

Tarama ve araştırmada ilk olarak tespit edilebilen gazete yazarlarından Oral Çalışlar, 09 Ağustos 1998'deki "Parlamentoda Temsil Krizi" başlıklı yazısı ile seçim barajı ile temsil krizi arasında ilişki kurmuştur. Siyasi partilerin rekabet doğrultusunda barajı birbirlerine karşı kullandıklarını ileri sürmüştür. Çalışlar, "Partilerin hiçbirinin iddia edildiği gibi halkın iradesi diye bir dertleri yok. Meclis'teki partiler bugün halkın önemli bir çoğunluğunu temsil etmiyor." görüşünü dile getirmiştir. Çalışlar, 30 Mart 1999'daki "Neden Oyum ÖDP'ye" yazısında ise yüzde 10 seçim barajı, 12 Eylül'de yaratılan engeller ve parti liderlerinin hegemonyasına dayalı SPY'nin, toplumda umutsuzluk havası yarattığını, siyasi havayı da boğucu hale getirdiğini dile getirmiştir.

Toktamış Ateş 30 Kasım 2002'de "Başkanlık Sistemi" başlığında "Seçim barajına ilk günden beri karşıydım. İstikrar adına parlamentonun durumu ortada. Oyların yüzde 35'ini alan Anayasa değiştirebilecek çoğunluğu sağlıyor. Böyle demokrasi olur mu? Böyle bir seçim sistemine,

‘demokratik’ denilebilir mi? sorularını sorarak çoğunlukçu demokrasi anlayışının handikaplarına işaret etmiştir. Diğer yandan Ateş, yazısında istikrarın, toplumsal ve ekonomik yaşamda ve nihayet sokakta sağlanacağını, bir hükümetin arkasındaki güçlü bir Meclis desteğinin tek başına istikrar sağlamayacağını vurgulamıştır. 9 Aralık 2004’te “Siyasal Sistem ve Seçim Barajı” yazısında Dr. Orhan Kurmuş’un yüzde 10, yüzde 5 ve sıfır barajlı sistemlerin milletvekili dağılımı ile ilgili hesaplamalarını paylaşarak, “Koalisyon hükümeti o kadar korkulacak bir şey değildir.” demiş ve 2. Dünya Savaşı sonrasında en yüksek kalkınmayı sağlamış olan İtalya’nın yüksek bir baraj uygulamayarak sistemin zaman içinde nispi bir istikrar kazandığını anlatmıştır. Ateş, 12 Ocak 2006’da “Nereye Gidiyoruz ve Ne yapmalı” başlığıyla, “Yüzde 45 oy Meclis dışında kalırsa bu ne biçim demokrasidir. Ulusal irade böyle mi gerçekleşir? Bu seçim barajı derhal kalkmalı ve halkımızın iradesi TBMM’ye eksiksiz yansımalıdır.” sözleriyle temsilde adalet talebinde bulunmuştur.

Yazılarında seçim barajı konusuna özel olarak önem veren gazete yazarlarından biri de Deniz Kavukçuoğlu’dur. Yazar, 25 Ocak 2006’da “Eksik Demokrasi” başlıklı makalesinde, “Yüzde 10 seçim barajı 12 Eylül rejiminin ülkemize attığı bir kazıktır. Yarım yamalak bir demokrasiyle istikrar başarılabilir mi? Çoğulcu, eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı ve insan haklarını yüce değer bilen bir demokrasi için seçim barajı en fazla yüzde 5 olmalı. İktidardaki AKP gibi muhalefetteki partilerin söylemlerine bakacak olursak bu ‘tek’ olma özelliğini bundan böyle de sürdüreceğe benziyor. Çünkü AKP’nin Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan gibi CHP’nin Anavatan’ın, DYP’nin, MHP’nin liderleri de yüzde 10’luk barajın korunması konusunda görüş birliğindeler. Biz nasıl olsa Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girecek kadar oy alırız, mantığıyla hareket ederek bu seçim sisteminin parlamenter demokrasiyi yaraladığını, bu durumun ‘eksik bir demokrasi’ ye yol açtığını düşünmek istemiyorlar.” diyerek sadece Meclis’e girme hedefindeki muhalefet ve iktidar partilerinin baraj konusundaki benzer tavırlarının parlamenter sistemde eksik demokrasiye yol açtığını vurgulamıştır. Kavukçuoğlu’nun 6 Mayıs 2007’deki “Siyaset Komiklikleri” yazısında işaret ettiği 12 Eylül 1980 darbesinden sonra 22 Nisan 1983 günü kabul edilen SPY ve 10 Haziran 1983 günü onaylanan milletvekili seçim yasasını ‘darbecilerin kazığı’ olarak nitelemiştir. SPY’nin ‘lider sultasını’ yasallaştırdığını, milletvekili seçimi yasası ile de ‘yüzde 10’luk baraj rezaleti’nin ülkenin siyasal hayatına girdiğini vurgulamıştır. Kavukçuoğlu’nun iki yasadaki ilkinin parti içi demokrasiyi engellediği; ikincisinin ise küçük partilere Meclis’te temsil olanağı getirecek seçim ittifakları için engel oluşturduğunu belirterek, “Büyük partilerin ‘partini kapat, gel, benimle bütünleşip içimde eri!’ demelerinin nedeni budur” tespitinde bulunmuştur. Yazarın 1980 mirası iki kanunu, tarihsel bağlamı ve demokrasi açısından siyasi sonuçları ile ele alması, tespitlerinin hala geçerliliğini ve önemini koruması dikkat çekicidir.

17 Haziran 2007’de “Seçim mi Meçim mi”, 24 Mayıs 2010’da “Uyanış”, başlığında da Kürt sorununun barajla ilgisi olmadığını savunan Metin Metiner’e yüklenmiştir. Yazar, makalede Kürtlerin bağımsız adaylarla Meclis’e girmesine değinerek, “Fazla oy alan bağımsız adayların artı oyları ne oluyor?” diye sormuştur. Yazıda çoğunlukçu ve çoğulcu demokrasiden söz eden yazar, eğer toplumun tümünün hakça, adilce temsil edilmesi isteniyorsa, CHP’nin ülkenin özel koşullarını dikkate alarak barajı yüzde 3 olarak revize etmesini önermiştir. Yazarın 1 Kasım 2010’daki “Yüzde 10 Seçim Barajı ve Üzerimizdeki Deli Gömleği” yazısı da sadece seçim barajı ile ilgili bir yazı olarak konuya verdiği önemi göstermektedir. Tüm Avrupa ülkelerinden örnekler veren Kavukçuoğlu, “Ülke genelinde yüzde 10’luk baraj gibi antidemokratik bir engel hiçbir Avrupa ülkesinde yoktur. Bu engel, 12 Eylül 1980 faşizminin, doğuşundan güdük olan demokrasimize giydirdiği bir ‘deli gömleği’dir. Hadi AKP’yi

anladık da CHP neden kendine Avrupa'yı değil de yüzde 7 seçim barajı olan Rusya'yı örnek alıyor?" sorusunu sormuştur. Yazar, "Demokrasiyi içselleştirememiş partilerin yalan dolan vaatlerinden bıktık, yazık bu ülkenin insanlarına." şeklindeki sözlerle demokratik kültürün yerleşmesinin önemine değinmiştir. 2 Şubat 2011'de "Anayasa Değişikliği, Genel Seçimler ve Baraj" yazısında Meclis'in seçim barajı nedeniyle adil bir siyasi temsili sağlayamaması bakımından hazırlanacak yeni anayasanın demokratik uzlaşmadan uzak olacağına dikkat çekmesi önemlidir. Yazar, 7 Şubat 2011'deki "Sokağın Sesi" yazısında, 12 Haziran seçimlerine girecek sosyalistlerin parlamenter temsiliyetinin önündeki engel olarak seçim barajı görülmüştür. 14 Kasım 2011'de "Umut Etmek" başlığında çoğunlukçu demokrasi anlayışı hakkında bilgi vererek, Türkiye'yi örneklediren Kavukcuoğlu'nun, "Demokrasiyi içselleştirmemiş demokrasiye inanmayan milletvekillerinin demokratik bir anayasa hazırlamaları olası mıdır?" sorusu ilgi çekicidir. 03 Mart 2017'deki "Demokrasi ve Yüzde 10'luk Seçim Barajı" başlıklı makalede ise yüzde 10 gibi yüksek bir seçim barajının amacının, çeşitli muhalif akımların örgütlenerek ülke siyasetine TBMM'de müdahil olmalarını engellemek olduğu vurgulanmıştır.

Işıl Özgentürk, günün önemli toplumsal ve siyasi olaylarını yorumlarken, herkesin kendi hayallerinin, düşüncelerinin, projelerinin, isteklerinin siyasi partiler aracılığıyla sağlamasını gerektiğini vurgulayarak, demokratik temsil, istikrar, çok seslilik kavramlarıyla seçim barajına değinen bir yazar olarak dikkat çekmektedir. 25 Haziran 2006'da "Kör bir İstikrar", 29 Kasım 2006'da "Sayın Çiçek ve Amazon Yerlileri", 20 Aralık 2009'da "Tekel İşçi Protestosu", 03 Mayıs 2011'de "Gökkuşluğu Gibi Bir Meclis Düşledim" başlıklı köşe yazılarının yanı sıra 26 Mayıs 2013'te "İçkiden Medet Umma Padişahım Ters Teper" yazısında "PKK çekiliyor ama hükümet verdiği sözleri tutmuyor. Demokratik hak ve talepler hayata geçmedi. Örneğin seçim yaklaşıyor, seçim barajı ve yüzde 10 kapı gibi duruyor. Hadi bunu düşürün tüm seslere fırsat tanıyın. PKK üstüne düşeni yapıyor. Sıra iktidar ve muhalefette. Barışı kalıcı kalın" diyerek seçim barajı ile ülkedeki barış ortamı, PKK terörü ve hükümet arasında kurduğu ilişkide farklı bir yaklaşım sergilemesi gözden kaçmamıştır. 16 Şubat 2014'de "Asıl Çöken İlimli İslam" yazısında ise BDP hariç hiçbir partinin işine gelmediği için muhalefet partilerinin özlenen muhalefeti yapmaktan uzak durmalarının nedeninin, seçim barajı olduğunu belirterek, muhalefet partilerine 'ciddi uyarı' yapmak gerektiğini söylemiştir.

Orhan Bursalı da önemli siyasi dönem ve gelişmelerde seçim barajı konusuna yer veren yazarlardandır. Bir makalesinin adının "Kahrolsun Seçim Barajı" olması, yazarın barajın ülke demokrasisi açısından taşıdığı önemi belirtir niteliktedir. Bursalı, "Olağanüstü Koşullar Olağanüstülükler Üretir" yazısında 'antidemokratik ve olağanüstülüğün ta kendisi' olarak nitelediği yüzde 10 seçim barajının istikrarı sağlamak ve Kürtleri dışarıda bırakmak için düzenlendiğini ve 2002 seçimlerinin ise 2001 ekonomik krizi gibi olağanüstü koşulların neden olduğu antidemokratik bir ortamda geliştiğini ifade etmiştir. 23 Mayıs 2010'da "Devrimci Kemal'in Demokrasisi" yazısında CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun seçim barajının yüzde 5'e indirileceğini açıklamasını bir devrim olarak nitelemiştir. Türkiye'deki seçim sistemi ve seçim barajı oranının 'milli iradenin en çok çiğnendiği sistem' olduğunu belirten yazar, 'milli iradeye tapınan iktidar ve yandaşlarının adaletsiz sistemi ayakta tutmak için çırpınmalarını sahte demokratlıklarının belgesi' olarak yorumlamaktadır. 14 Temmuz 2013'te "Kahrolsun Yüzde 10" başlığında, "Yüzde 10 ülkemizde demokrasiye, Meclis'e, ülke yönetimine katılımın adı. Yüzde 10 AKP'nin, iktidarın adı. Kim AKP ve RTE? 'Sandık/millet iradesi'ne tapanların veya yüceltenlerin ta kendileri. Daha doğrusu sandığa halkın oyuna halka verilen değer adı." diyerek seçim barajını savunan iktidara tepki göstermiştir. Yazısında yüzde 10'luk barajın kalkması için İstanbul'dan Ankara'ya yürüyüş eylemi yapan Aylin Kotil hakkında bilgi veren

Bursalı, 12 Eylül yasasının yüzlerce maddesinin değiştirildiği halde seçim barajının dokunulmayan pek az maddelerden biri olduğunu da sözlerine eklemiştir.

13 Ekim 2013'te Bursalı, "Seçim Sistemiyle Tasfiye" başlığında Başbakan Erdoğan'ın demokrasi paketinde sunduğu seçim sistemleri önerilerinin, iktidar partisinin hesaplarından bağımsız ele alınamayacağını vurgulamıştır. Yazısında Bursalı, Erdoğan'ın AKP'ye en çok milletvekili kazandıracak seçim sistemini dayatacağını ileri sürmüştür. Yazar Erdoğan'ı ayrıca "12 Eylül seçim sistemine dayanarak iktidar oluyorsun, hem 12 Eylül anayasasına veryansın et, hem askeri anayasadaki en temel bir kurala, seçim sistemine sahip çık. RTE için demokrasi budur!" sözleriyle eleştirmiştir. 23 Aralık 2014'teki köşesinde, "Koro: Biz İktidarı Asla Terk Etmeyeceğiz" başlığında AYM'nin seçim barajını görüşeceklerini açıklaması üzerine, siyasi iktidarın denetim kuramadığı kurumları zerre kadar sevmediğini belirterek, hükümetin yaptığı erken açıklamaların aslında 'biz iktidarı asla terk etmeyeceğiz' demek olduğunu ileri sürmüştür. 12 Mart 2018'de "Barajı Kaldıracağız Yalanıyla Milletın Oyu Çalındı" yazısında Bursalı, "Millet referandum öncesi kandırılmış ve barajın kaldırılacağını düşünerek oy verenlerin oyları çalınmıştır. Bu siyasi ahlaksızlıktır. Oysa şimdi yüzde 10 barajı korunmakta ve iktidar Başkanlığı alırsa Meclis'te de çoğunluğu kazanacağı bir sistem dayatmaktadır." diyerek iktidara tepki göstermiştir. 29 Mayıs 2018'de "Kilit Parti HDP ve AKP'nin Yumuşak Karnı" adlı makalede yazar, kendi ifadesiyle HDP'nin yüzde 10'luk insafsız ve ahlaksız barajı geçmesini, Meclis'te temsiliyet ve muhalif çoğunluk kurulması açısından önem taşıdığı şeklinde yorumlamıştır. 12 Mayıs 2019'daki "Büyükşehir Belediye Meclisi Üye Dağılımındaki Müthiş Demokrasi (!)" başlıklı makalede ise yerel seçim barajının sonuçları üzerine yazan Bursalı, siyasi iktidarın seçimleri kaybetmesine rağmen Ankara ve İstanbul gibi büyükşehir belediye seçimlerinde yerel seçim barajı nedeniyle belediye meclislerinde çoğunluğu kazanmasını 'rezil demokrasi' örneği olarak nitelemiş ve ilk fırsatta değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yazı, yerel seçim barajının sonuçları üzerine yazılan ender makalelerden biridir.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Emre Kongar, 19 Nisan 2007'de "Yozlaşan Demokraside Yozlaşan Medya" başlıklı makalesinde AKP, SPY ve seçim barajı konularına değinmiştir. Kongar, yazısında 'AKP'nin Türkiye'deki demokrasi boşluklarından faydalanarak yakaladığı büyük gücü, demokratik uzlaşma kültürü bağlamında değil, uzlaşmaz bir cemaat kültürü' kapsamında kullandığını dile getirmiştir. 19 Kasım 2007'de, Türkiye'de adayların belirlenmesinde lider oligarşisi olduğunu ve partilerin temsili açısından seçim barajı engelinin seçmen iradesinin sandığa yansımısını engellediğini yazmıştır. 10 Ağustos 2009'daki Kürt açılımı konulu yazısında ise "Kürt sorunun demokratik siyaset içinde Meclis'e yansımısını ve burada açıkça tartışılmasının engelleyen seçim barajının, adil temsil ilkesini zedelediği için iktidar tarafından tümüyle kaldırılması ya da düşürülmesi gerekmez mi?" diyerek iktidarı eleştirmiştir. 11 Nisan 2010'da "Anayasa Değişiklik Paketi ve Meclis Dışındaki Partiler" başlığında Kongar, Bağımsız Cumhuriyetçi Parti Genel Başkanı (BCP) Mümtaz Soysal'ın düşüncelerini aktardığı yazıda, partiler için yüzde 10 seçim barajının bir yasa olarak kalmasının anayasadaki demokratik hukuk devleti ilkelerine bir yenilik getirmediği belirtilmiştir. 17 Ağustos 2010'daki "Referandumu da Kazanabilirsiniz, Seçimi de ama Demokrat Olamazsınız" adlı makalesinde, "Yeni anayasa yapılması sürecine baraj altında kalan siyasi partiler dahil tüm partiler katılmalı." derken, Türkiye'nin az gelişmiş demokrasisinde çok partili rejime geçtiğinden beri iktidara gelen sağ iktidarların demokrasiyi, 'hep çoğunluğun mutlak baskısı ve sadece sandık sonuçları' olarak algıladığını ileri sürmüştür. 21 Nisan 2011'deki "Adaylık Krizi: Meclis, İktidar ve YSK" başlıklı temsil hakkı ile ilgili yazısında yazar, "Bir yandan seçimlerdeki yüzde 10 barajı bu temsil hakkını

sınırlar ve kısıtlarken, öte yandan zaten bu barajdan dolayı Meclis’e giremeyen BDP’nin desteklediği bağımsız adayların veto edilmesi, Meclis’in temsil yetkisini zedelemiştir.” şeklinde sözleriyle YSK’nın bağımsız adayları vetosunu eleştirmiştir. 20 Ağustos 2011’de “Terör Nasıl ve Ne zaman Biter?” başlıklı yazısında Kürt sorunu ve terörü seçim barajı ile ilişkilendirerek, terörün dış nedenlerini sıraladıktan sonra siyasi iç nedenlerden birinin, her görüşün Meclis’e yansımaları engelleyen seçim barajı olduğunu belirtmiştir.

“Tam Bir Maskaralık!” başlıklı 7 Nisan 2012’deki makalesinde Kongar, 12 Eylül darbe sürecinin yargılanmasını ‘tam bir maskaralık’ olarak nitelemiş ve “AKP iktidarı 1980 darbesine ve bu darbenin ürünü olan 1982 Anayasası’na karşıysa, neden bu anayasanın siyasal partiler ve seçimler üzerine getirdiği, başta yüzde 10 barajı olmak üzere, sınırlama ve kısıtlamaları kaldırmıyor?” demiştir. 3 Ağustos 2013’te yazdığı “AKP, Darbeci Diktatörün Seçim Yasasına Sığıyor!” başlıklı makalede Kongar, Türkiye’deki seçim sistemindeki eksiklik ve yanlışların başında istikrarlı, güçlü hükümet üretmek amaçlı temsilde adalete zarar veren yüzde 10 seçim barajının olduğunu belirterek, “Baraj, seçilmiş olmayı her nevi antidemokratik uygulamanın temel gerekçesi yapan, sık sık kendini ‘Milli iradenin tek ve biricik temsilcisi’ olarak sunan otoriter eğilimli iktidarların elinde büyük bir koz olmaktadır” demiştir. 13 Şubat 2014’te “Bu Koşullarda Güvenli Seçim” başlıklı yazısında temsilde adaletsizliğin seçim sisteminde yer alan yüzde 10 seçim barajı yüzünden olduğunu belirterek, 2002 genel seçimlerini örnek göstermiş ve barajların yurttaşların anayasadan kaynaklanan seçim hakkını elinden aldığını vurgulamıştır. 10 Temmuz 2014’teki “Anayasa Var mı?” yazısında ise askeri darbe döneminde darbecilerin yönlendirmesi ve denetiminde oylanarak yapılan 1982 Anayasası’nın, AKP tarafından 12 yıldır ‘delik deşik edilmesine’ rağmen seçim adaletinin ve dolayısıyla ‘Milli İrade’nin Meclis’e yansımalarının önünde engel olan yüzde 10 barajının halen geçerli olmasını eleştirmiştir. 9 Nisan 2015’te “Sandalyeler Kimin? “ başlığında seçim barajı ve YÖK gibi 12 Eylül’ün ‘baskıcı’ anayasasının ve yasalarının demokrasiyi sınırlayan ve kısıtlayan bütün kurumlarını ve hükümetlerini aynıyla koruduğuna dikkat çekerek, “Böyle yüksek bir barajla işleyen sisteme gerçek bir demokrasi demek olanağı ne yazık ki yok. Yok ama işte AKP’nin ileri demokrasi anlayışı budur” sözleriyle hükümetin ‘ileri demokrasi’ söylemini eleştirmiştir. 19 Haziran 2015’te ise Kongar, ‘her türlü temsil adaletine aykırı’ olan yüzde 10 barajından dolayı HDP’nin seçimlerde barajı aşıp aşamamasını, ‘AKP-Erdoğan baskıcılığının kaderini belirleyici’ bir durum olarak değerlendirmiştir. 4 Mart 2016’da Kongar, Türkiye’nin siyasal partiler sistemi ve yüzde 10’luk baraj ile son derece adaletsiz bir temsile yol açan seçim sistemlerinin demokrasi açısından çok kötü olduğunu belirterek, bu sistemin AKP’yi iktidara taşıdığı için özenle korunduğu vurgulanmıştır. Rejimle ilgili kaygılarının paylaştığı yazısında Kongar, “Az gelişmiş demokrasilerde iktidarlar, yıpranmaya başladıkları zaman, rejimi değiştirmeye, kendilerini yönetime taşıyan sistemi yozlaştırmaya çalışırlar.” tespitinde bulunmuştur. ‘Bu rejimin adı demokrasi olamaz!’ başlıklı 17 Haziran 2016’daki yazısında yazar, “Bir ülkede eğer kayıtlı seçmenlerin dörtte birinin, seçime katılanların üçte birinin oylarıyla, tek bir parti Meclis’te anayasayı değiştirebilecek üçte iki çoğunluk sağlayabiliyorsa... Seçim sistemindeki yüzde on barajına takılan partilerin aldıkları toplam oy 13.5 milyon ile, üçte iki çoğunluğa erişen iktidar partisinin aldığı 10.8 milyon oydan çok daha fazla olduğu halde, Meclis’te temsil edilemiyorsa... Bağımsız yargı sistemi çeşitli olaylarla gölgelenmişse... Medya, bir-iki istisna dışında tümüyle siyasal iktidara bağımlı hale getirilmişse, o ülkede ‘Demokrasi var’ diyebilir misiniz?” sorularıyla ülkenin demokratik seviyesini sorgulamak istemiştir.

Seçim barajı konusu ile ilgili Cumhuriyet Gazetesi taramalarında gazetede seçim barajına en çok değinen yazarın ise Hikmet Çetinkaya olduğu saptanmıştır. Çetinkaya'nın birçok köşe yazısında ülkenin siyasi gündemini değerlendirirken ve ülkelerin demokratik seviyelerini karşılaştırırken, seçim barajından bahsettiği görülmüştür. Çetinkaya, çeşitli ülkelerdeki seçim barajı oranlarını örnek vererek karşılaştırma cümlelerini çok sık kullanmıştır. AKP iktidarının icraatlarını sosyo-ekonomik ve siyasal perspektifte eleştirel bir şekilde değerlendirilen Çetinkaya, birçok yazısında Türkiye'deki tüm antidemokratik uygulamalara, eylemlere ve yargılamalara sosyal pratikte genişçe yer verdikten sonra, tüm bunların nedeninin demokrasinin sadece sandık olarak algılanması, SPK ve seçim barajlarının yarattığı lider oligarşi olduğunu belirtmiştir. Yine aynı şekilde birçok makalede seçim barajının 12 Eylül askeri faşist darbesinin ürünü olarak on yıllardır devam ettiğini, Mısır ve iç savaşta olan Suriye'de bile yüzde 5 seçim barajı olduğunu tekrarlamıştır. Ayrıca 'Hangi Avrupa ülkesinde yüzde 10 seçim barajı var?' diye sorarak 'Yunanistan'da bile seçim barajının yüzde 3' olduğunu hatırlatmıştır. Özellikle dikkat çektiği bir diğer husus da 'sağcısı solcusu tüm siyasi partilerde parti içi demokrasinin olmadığı ve sadece siyasi iktidarın değil, muhalefetin de seçim barajını kaldırmak istemediğini' vurgulamasıdır. 12 Eylül askeri darbesinin sonucu olan seçim yasası ve SPY değişmeden Türkiye'de demokratik bir açılımın söz konusu edilemeyeceğini söyleyen Çetinkaya, seçim barajının önce yüzde 5'e ardından, yüzde 3'e inmesini önerdikten sonra bir kaç makalesinde de 'Milli Bakiye' sistemini teklif ederek, hiç bir oyun boşa gitmemesini talep etmiştir. 26 Mart 2010'daki "Bırakın Mavrayı" başlıklı makalesinde, "Seçim barajını ortadan kaldırmak için harekete geçen 200 bilim insanı, sendikacı, gazeteci ve hukukçunun hazırladığı bildiriye destek verin." diyerek iktidarı eleştirmiştir. 1 Nisan 2010'da ise tamamı seçim barajı ve demokrasi ilişkisi üzerine olan "Baraj Yüzde 25 Olsun!" başlıklı bir yazıda ilk kez 'baraj' kelimesini başlıkta kullanmıştır. Yazıda Çetinkaya, "AKP yüzde 10 olan seçim barajının kaldırması ya da düşürülmesini istemiyor. Peki CHP ve MHP istiyor mu? Onlar da istemiyor. İstikrar için seçim engelini yüzde 25'e çıkarın olsun bitsin." diyerek siyasi partileri eleştirmiştir. Çetinkaya, yazısında ayrıca yeni anayasa çalışmaları sürecinde, SPY ve seçim sistemini eleştirmiş, ön seçimle aday belirlemenin de kalkmasından sonra ülke ve yerel seçim barajının siyaset ve demokrasiye etkilerine değinmiştir.

17 Temmuz 2010'daki "Engin'in 1500 Metre Koşusu" yazısının yarısında aydınların bildirisine destek veren Çetinkaya, CHP'nin yüzde 7'ye düşürülmesi teklif edilen seçim barajının düşürülmesinin yetmeyeceğini ek olarak Milli Bakiye sistemine geçilmesini tekrar önermiştir. 2 Şubat 2011'deki "Başbakanın Oltasına Takılan Takılana" başlıklı makalesinde Çetinkaya, Erdoğan'ın 12 Haziran'da yapılacak seçimlerde 2 partili bir Meclis istediğini belirterek, birçok Avrupa ülkesinin koalisyonlarda yönetildiğini hatırlatmış ve "Bırakın sanayileşmiş, ileri en büyük demokrasiye geçmiş AB ülkelerini, baskıcı rejimlerde (Mısır, Suriye) bile seçim barajı yüzde beş. Hiçbir Avrupa ülkesinde siyasi parti liderleri koalisyonlar istikrarsızlık getirir demez, başkanlık sistemini aklına getirmesin." demiştir. Çetinkaya, 6 Haziran 2015'teki "Yıkın Barajı, Barajları" başlığında, "Çocuklarımızın geleceği için terör belasından kurtulmak için daha özgür ve daha güzel bir Türkiye için özgür iradenizle oyunuzu verin. Yüzde 10 seçim barajı en baskıcı rejimlerde bile yok. Özgürlüğe doğru bir adım atın." diyerek okurlarını seçimlerde oy kullanmaya davet etmiştir.

Gazete yazarlarından Server Tanilli, 18 Aralık 2009'da "Hatırlatmalar" başlıklı makalesinde DTP'nin kapatılması üzerine Türkiye'de demokratik siyasetin önünün kapandığını belirterek, 12 Eylül'ün getirdiği seçim barajının 'en azından' yüzde 5'e indirilmesi ve SPY'nin değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. 28 Mayıs 2010'daki "Geleceğe Bakmak" başlığında ise CHP Genel Başkanı

Kılıçdaroğlu'nun başa geçmesini "Sosyal demokrat bir geleceğin işaretlerini haber veriyor." şeklinde yorumlayarak, demokrat bir anayasa, demokrat bir siyasi partiler ve seçim yasası gerektiğini belirtmiş ve 'Türkiye'de temsilde baraj, yönetimde istikrar ilkesi gözetiliyor." saptamasında bulunmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi'nde Bedri Baykam, 'seçimlerde küçük partilere oy verilmesinin, oy bölünmesine ve oyların çöpe gitmesi'ne neden olacağına dikkat çeken bir yazar olarak, seçim barajları konusuna olumsuz yaklaşımıyla dikkat çekmektedir. Baykam, 13 Temmuz 2010'da "Referandum Seçim ve Solda Birlik" başlığında 'DSP'ye verilecek oyların çöpe gideceğini ve oyların bölünmemesi' gerektiğini vurgulayarak, okurlarına "Barajın oranı düşse bile, CHP'den başka partiye oy vermeyin." uyarısında bulunmuştur. 2 Aralık 2014'de ise "Muhalefete İntihar Yolları Önerileri" başlıklı yazısında "Yeni parti kurmanın dayanılmaz hafifliği tavan yapmış durumda. İyi de bu partilerin hepsi aynı seçmen topluluğuna olta atıyor. Hiçbiri yüzde 10 barajı aşamayacakları için oyları CHP'den tırtıklasa dahi, aldıkları tüm oylar aksine AKP'ye yarar." şeklindeki yaklaşımıyla yeni parti oluşumlarını da eleştirmiştir. Oktay Akbal da 31 Mayıs 2011'deki yazısında "Milyonlarca Oy Çöplüklere Gitmesin" ve 21 Haziran'daki "Önceden Uyardık" başlıklı yazılarında küçük partilere "Seçimden çekilin." çağrısında bulunmakla gazetenin diğer yazarlarından ayrılmaktadır.

15 Eylül 2010'da Orhan Birgit, "Alınması Gerekli Dersler" başlıklı yazısında, referandum sonuçlarıyla ilgili olarak, demokratik olmayan ve temsilde adaleti engelleyen yüzde 10'luk seçim barajı nedeniyle 'BDP'nin seçmenlerinin hırçınlaşacağı' konusunda uyarıda bulundu. 7 Aralık 2010'daki "Karnemiz" başlığında Times'in Erdoğan'ın yılın adamı sıralamasında ikincilik kazanmasını, demokrasi konusunda 89. sırada olduğumuzu vurgulayarak yorumlamıştır. Demokrasi kriterlerinin, seçim süreci, çoğulculuk, çok partili demokrasi uygulaması, sivil özgürlükler, siyasi katılım ve siyasi kültür olduğu belirtilerek, "İktidar yüzde 10 seçim barajını kaldırsaydı, bu notu yükseltme olanağı yakalardık." demiş ve temsil-baraj ilişkisinin demokratik kriterlerdeki önemine dikkat çekmiştir. 11 Mayıs 2011'de Birgit "Seçim Barajında Rekor Türkiye'de" başlığında, Erol Tuncer'in seçim barajlarıyla ilgili görüş ve bilgilerine yer vererek, seçim sistemimize 12 Eylül darbesinin armağanı olan son derece yüksek bir baraj sistemini değiştirmekle ilgilenmeyen AKP kadar CHP'yi de 'bu antidemokratik engelin vebalini' taşımakla eleştirmiştir. Ayrıca BDP'nin 'zorunlu hülle' ile Meclis'e girmesine neden olan barajın, Başbakan Erdoğan'ın yakasına 'seçim barajı en yüksek ülkenin Başbakanı madalyası'nı takmaktan başka bir şeye yaramayacağını söylemiştir.

Mine Kırıkkanat 26 Haziran 2011'deki "Halvetten Helale Araftakiler" makalesinde, Balyoz ve Ergenekon davaları nedeniyle MHP'den milletvekili seçilen Engin Alan'ın tahliyesini reddedilmesini ve CHP'den milletvekili seçilen Mustafa Balbay ve Mehmet Haberal'ın milletvekilliklerini yapamamasını, "Hani demokrasi seçimdi, sandıktı, oydu, halkın iradesiydi?" diyerek eleştirmiştir. Kırıkkanat, "Zaten yüzde 10 seçim barajı da demokrasi değil." diyerek bu konuda en tutarlı partinin BDP olduğunu ileri sürmüştür.

Ataol Behramoğlu 26 Kasım 2011'de yayınlanan "Bu, Demokrasi Değil" yazısında, ülkemizde bilinenin aksine demokrasi olmadığını vurgulayarak, "Seçim sistemi ise bir başka ucubedir. Yüzde 10'luk baraj ve büyük ölçüde parti liderlerinin seçtiği temsilcilerden oluşan bir Meclis'e, zaten ulusun Meclis'i denemez. Bu, demokrasi değil, demokrasinin karikatürü, bir kendi kendini ve ulusu aldatmacadır." demiştir. Behramoğlu 18 Ocak 2014'de "Başbakan Nasıl Diktatör Oldu?" başlığında seçimler, demokratik kültür, aydın profilinden bahsettiği yazısında 'bir başbakanın diktatöre dönüşme nedeni' olarak parti içi demokrasinin gelişmemesi, seçim sistemi ve Meclis'te haksız çoğunluğa neden

olan yüzde 10 seçim barajını göstermektir. Yazar, “Barajın uygulandığı bir ülkede demokrasi kandırmacıdır.” ifadesiyle seçim barajının demokrasilerdeki önemine dikkat çekmiştir. 23 Ekim 2019’da ise “Sivil Darbe... (*) “ başlığında 2019’da yaşananların başlangıcının 2002 seçimlerindeki ‘haksız’ sayısal çoğunluk kazanımı olduğunu hatırlatarak, “Bir siyasal parti eğer, böyle bir oy oranıyla böyle bir sonuca ulaşabilmişse; bu kendiliğinden bir sivil darbedir.” diyerek AKP’nin yaptıkları ya da yapmaya çalıştıklarını ‘sivil darbe’ olarak yorumlamıştır.

24 Ağustos 2012’de Ercan Yeşilyurt, TİP’in AYM’ye açtığı Demirel hükümetinin getirdiği il barajı için iptal davası açtığını hatırlatarak, bu baraj hükmünün AYM’nin Anayasa’nın 2. maddesindeki ‘Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir hukuk devledir’ ilkesine zarar vermekte olduğu kanısına varmasını, barajlı seçimlerin anayasadaki eşitlik ilkesine aykırılık gereği, anayasa hukuka ve kanuna da aykırı olduğunu gösterdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca yazar, önce TİP’lilerin ardından da Kürtlerin temsilini engelleme amaçlı, seçim barajının getirildiğini ileri sürmüştür. Yeşilyurt, “Seçim Barajı” başlıklı makalesinde, 1950’den beri sağ iktidarların ‘sonsuz kadar’ iktidarda kalmak için barajları sabit tutup, seçim ayarlarıyla oynadığını ileri sürerek, CHP’nin yüzde 3 önerisini de “Neye göre rakam belirliyorlar?” diyerek eleştirmiştir.

4 Aralık 2013’te Gazetenin yazarlarından Ümit Zileli, “İhanet” başlığında, Aydınlık Gazetesi’nde Özdemir İnce’nin yazılarını hep, “Seçim barajı kaldırılmadan herhangi bir seçime girmek, halka ve demokrasiye ihanettir.” cümlesiyle bitirdiğini hatırlatarak, “Yüzde yüz katılıyorum. Hatta aymazlıktır, enayiliktir. Öncelikli sorun seçim barajı garabetidir.” demiştir. Barajın kısaca tarihsel sürecini anlatarak sonuçlarını örneklendiren Zileli, partilerin adaletsiz Meclis temsilini ve seçmen tercihleri üzerindeki etkisini de ayrıca incelemiştir. Barajın ABD’deki gibi iki partili sistemden yana olan ve istikrar hedefli 12 Eylül cuntasının hediyesi olduğunu vurgulamıştır. 11 Temmuz 2013’te “Ülkemizi Geri Almak” adlı makalesinde yüzde 10 seçim barajı uygulamasının kaldırılması için İstanbul’dan Ankara’ya yürüyüş eylemi gerçekleştiren Aylin Kotil’i tebrik eden Zileli, eylemin büyük destek görmesine rağmen yetmeyeceğini, herkesin her kesimin bu konuda elinden geleni yapması gerektiğini belirterek, seçim barajının düşürülmesini değil, kaldırılması gerektiğini vurgulanmıştır.

Utku Çakırözer 27 Mart 2011’deki makalesinde referandumda ‘evet’ diyen BDP milletvekili Ufuk Uras’ın açıklamalarına yer vermiştir. Makalede yazarın ifadesiyle, referandumda ‘Yetmez ama Evet’ diyenlerden Uras, AKP’nin Hrant Dink davası, seçim barajı ve hazine yardımı gibi demokrasi açısından önem taşıyan konularda sınıfta kaldığını belirtti. AKP’nin yeni seçim sistemi önerisini 19 Temmuz 2013’te AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik’ten aktaran Çakırözer, köşesinde daraltılmış bölge önerisi ile iktidarın seçim barajını düşürmeye hazırlandığına yer vermiştir. 23 Nisan 2014’teki “Adalet Yok” başlıklı yazısında yazar, Ergun Özbudun’un ifadeleriyle dar ve daraltılmış bölge sistemini değerlendirerek, ‘çoğunlukçu demokrasi’ anlayışının uygulamaya geçeceğini belirtmiştir. İki sistemin de birinci partiye yarar sağladığı, küçük partilere ise zarar verdiği vurgulanan yazıda, amacın ‘daha az temsili daha az renkli’ bir başkanlık sistemi olduğu ve yapılması gerekenin mevcut sistemin korunarak yüzde 10 seçim barajının kaldırılması olduğu belirtilmiştir. “Barajın Arkasındakiler” adlı 8 Aralık 2014’teki yazısı ise seçim barajının, AKP içindeki yeni parti kurma girişimleri ya da siyasi oluşumları engellemek amaçlı da kullanıldığını belirtmesi açısından farklı bir bağlama işaret etmektedir. Erdoğan’ın yönlendiriciliği altındaki iktidarın artmakta olan otoriterleşme eğilimlerinin, sadece muhalifleri değil, AKP içindeki farklı düşünsel çizgideki siyasetçiler üzerinde de

baskı oluşturduğunu belirten Çakırözer, ‘AKP içinde rahatsız olanların partiden ayrılıp kendi siyasi oluşumlarını kurmalarının’ önündeki en büyük engelin de yüzde 10 barajı olduğunu ileri sürmüştür.

AYM’nin bireysel hak ihlali gerekçesiyle seçim barajının kaldırılması başvurusunu görüşeceğini açıklaması üzerine Cumhuriyet Gazetesi’nde birçok medya eliti, siyasi gündemi köşesine taşıdı. Bunlar Çiğdem Toker, “Demirtaş: AYM Türkiye’yi Rahatlatır”, Mustafa Balbay, “Yüzde 10 Baraj Ayıbı Kalkar mı? “, Aydın Engin, “Baraj Korkusu Bacayı Sardı”, Cüneyt Arcayürek “Güncel”, Ali Sirmen, “Demokrasi Karşıtı Eylemlerin Odağı”, Utku Çakırözer, “Barajın Arkasındakiler”, Hikmet Çetinkaya, “Hayat Böyle İşte”, Orhan Bursalı, “Koro: Biz İktidarı Asla Terk Etmeyeceğiz”, başlıklı yazılardı. Yazılarda AKP’nin AYM ile ilgili tavrının sert bir dille eleştirildiği görülmüştür. Yazarlar, makalelerinde Erdoğan’ın ifadeleriyle AYM’yi ‘darbe ürünü’ şeklinde nitelemesi, ‘darbe ürünü’ bir anayasa maddesini korumasını, başkanlık sistemini getirmek için her zamankinden daha da fazla sandalyeye ihtiyacı olmasına bağlamış ve bu gerekçeyle seçim barajının daha da önemli hale geldiğini vurgulamıştır.

Çiğdem Toker’in 7 Ocak 2015’te “Parlamentar Sistem Biterken” başlıklı yazısında AYM ve TBMM Yolsuzluk araştırma Komisyonu’nun aldığı kararları eleştirmiştir. AYM’nin ‘baskı ve korkuyla’ seçim barajı ile ilgili aldığı karar aldığını belirten Toker, ardından TBMM Yolsuzluk Araştırma Komisyonu’nun da 4 bakanın yüce divana sevkine ret kararı vermesini, ‘parlamentar sistemin hukuken olmasa da fiilen bittiği’ şeklinde yorumlamıştır.

Gazete yazarlarından Şükran Soner, 14 Mart 2015’te “Barajlı Tehdit” makalesinde seçim barajının büyük partiler lehine, küçük partiler aleyhine, demokratik olmayan çok etkin bir iktidar gücünün yakalanmasını sağladığını belirterek, “Baraj gerçek demokrasinin sevilmediği gelişmekte olan ülkelerde, emperyal düzenin pek sevdiği istikrarlı, güçlü çoğunluk iktidarlara yaratma aracı olarak siyasi iktidarlara çok yarar.” demiştir. Soner, “Günümüzde egemen piyasalar ideolojisinin çok bilinen nedenlerle gelişmekte olan ülkeler için gerçek demokrasi yerine, sağ partilerin oylarının çok üstünde parlamenterle Meclis çoğunluğu elde ettikleri, güçlü çoğunluk iktidarı oluşturdukları bir düzeni, ‘İstikrar’ adına dayatıyorlar. Güçler ayrılığı ilkeleri, demokrasinin olmazsa olmazları, bağımsız yargı, hukuk devleti düzeni işleyişi başta, demokratik kurumlar, kamu işletmelerinin, medyanın bağımsız işleyişleri, Meclis dışı örgütlü muhalefet güçlerinin demokratik güvence işlevleri, ilkeleri, olmazları görmezlikten gelinebiliyor.” diyerek demokrasinin başlıca unsurlarına da dikkat çekmiştir. Seçim barajının ABD ve AB’nin üzerinde önemle durduğu bir konu olmamasını da sorgulayan Soner, “Sandık demokrasisinin geçerli olduğu ülkeler içinde, Meclis’te seçmen oyuna göre, en haksız, en çok sayıda asker milletvekili yakalamış iktidarlara çıkarmak isteyip de çıkaramadığı yasa örneği yok. ‘Büyük demokrasi ayıbı’ barajın kalkmamasının siyasi gerekçesi, fiilen ortadan kalktıktan sonra, barajın kaldırılmasında uzlaşma artık en kolay, birkaç saatlik bir işe dönüşmüşken önümüzdeki seçimler için barajı, seçmenin önüne en büyük tehdit aracı olarak koymak hangi şeytani kafanın ürünü? Barajın kaldırılmamasında birinci elden suçlu, sorumlu AKP, İktidarlara. Muhalefet partilerinin içten olmasa bile siyaseten savunmak ve oy vermek zorunda oldukları yüzde on barajının kaldırılması anlık bir iş sayılabilir. Seçimlere çok az zaman kaldı. Bahane edilebilecek gibi değil!” diyerek seçim barajına piyasa egemenleri, uluslararası ilişkiler bağlamını eklemiş, iktidar ve muhalefetin seçim barajı ve demokrasiye ilkesel olmayan sorunlu bakışına tepki göstermiştir.

Tunç Tayanç, 16 Haziran 2015’te “Bekleme Odasından Çıkış” başlığındaki yazısında Haziran 2015’deki seçim sonuçlarında ortaya çıkan çarpık tablonun nedeninin 12 Eylül’de istikrar sağlama

aracı olarak öngörülen ve yasalaştırılan yüzde 10'luk seçim barajı olduğunu söylemiştir. Tayanç, iktidarın TBMM çoğunluğunu kullanarak çok partili sistemi, tek partili sisteme daha sonra da parti devletine dayanan tek adam yönetimine dönüştürdüğünü belirterek, parlamenter sistemin 'bekleme odasına' alındığını vurgulaması, hükümet sisteminde seçim barajının sonuçları açısından önemli bir tespittir.

“Telaş ve Öfke” başlıklı makalesi 05 Kasım 2015'te yayınlanan Özgür Mumcu, CHP'nin uzun süredir muhalefette kalmasının sebebini, seçim barajlarının etkisi ve sonuçlarına bağlamıştır. Yazar, 'AKP'nin zamanla irili ufaklı sağ partileri eriterek, sağ oyların bir partide yoğunlaşmasına' neden olan seçim barajının, CHP'yi muhalefette kalmasıyla sonuçlandığını ileri sürmüştür. “Bir Hafta Kala” başlıklı yazısında ise Cumhuriyet Gazetesi'ndeki birçok yazarın belirttiği gibi HDP'nin 24 Haziran'daki seçimdeki belirleyici rolüne ve ittifak dışında kalan bir parti olarak, barajı aşmasının önemine değinmiştir. HDP'nin barajı aşmaması durumunda Meclis'te çoğunluğu sağlayacak bir iktidar olacağını hatırlatan Mumcu, “Seçim barajı adaletsizliği, ittifak yöntemiyle birleşince demokrasi açısından kabul edilemez bir eşitsizlik çıkıyor.” demiştir.

22 Temmuz 2020'deki yazısında Alev Coşkun, CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun seçim barajını düşürme ve 'milletvekilleri millet belirlesin' önerilerini değerlendirdiği yazısında 1980 yılı sonrası önseçim yapılmaması nedeniyle tüm partilerde 'lider sultanı' doğduğunu kaydetmiştir. Sonuç olarak halkla Meclis'in yabancılaştığına, halkla Meclis arasına duvar örüldüğüne dikkat çeken Coşkun, seçim barajı konusunda “Türkiye'de uygulanan yüzde 10 seçim barajı çok yüksektir. Seçimde eşitlik ve adalet ilkesini zedeliyor. Bunun makul, akılcı, mantıklı bir düzeye indirilmesi gerekiyor. Böylesi yeni bir düzenlemenin, Türk demokrasisinin geleceği açısından sayılamayacak kadar çok yararı olacaktır.” demiştir.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Barış Doster, 9 Haziran 2021 ve 01 Eylül 2021'de seçim barajı ile ilgili önemli ve örnek tespitlerde bulunmuştur. “Erken Seçim Tartışmaları ve Gerçekler” başlıklı makalesinde Doster, iktidar ve muhalefet arasında gelişen erken seçim tartışmaları ve iktidarın yüzde 10 olan seçim barajını düşüreceği açıklamasını ele aldı. Doster, yazısında Türk siyasal, kültürel, toplumsal yapısının parçalı parti sistemine neden olduğu ve seçim barajının darbecilerin istediği işlevi yerine getirmedeği tespitinden sonra Kürtçü siyasi hareketinde de görüldüğü üzere yaşanan deneyimlerin, yüzde 10 barajının adaletsiz olduğunu, siyasal ayrımcılığı ve kırılabilirliği beslediğini kanıtladığını belirtti. Doster, yüzde 10 barajının, yönetimde istikrarı sağlamadığı, amaçlanan iki partili Meclis, güçlü iktidar ve güçlü muhalefetin ortaya çıkmadığı, koalisyonlara ve kısa ömürlü hükümetlere de engel olmadığına dikkat çekti. Doster, baraj için ideal oran olan yüzde 5'in küçük partilerin ittifak yaparak Meclis'e girmesi olasılığına karşı iktidar tarafından istenmeyeceğini ileri sürdü. Yönetimde istikrarın sadece sayısal bir oran olmadığına vurgu yapan Doster'in siyasal istikrarın siyasal kültür ve toplumsal yapıyla da ilişkili olduğunu belirtmesi 'seçim barajı inse' bile, partilerin demokratik olmayan yapıları, partilerdeki tek adam saltanatı değişmedikçe, siyasette umulan sonuçlar alınamayacağına dikkat çekmesi, birçok bağlamda seçim barajını değerlendirmesi açısından önemlidir. Öte yandan önemli bir tespit de seçim sistemleri ve kanunlarında çok sık değişiklik yapmanın demokratik kurumsallaşmayı geciktirmesi, dolayısıyla demokratik siyasal kültür ve geleneklerin güçlenmesini zorlaştırdığıdır.

Barış Doster, 1 Eylül 2021'de “Yüzde 5 Seçim Barajı ve Sonuçları” başlıklı köşe yazısında ise Cumhur İttifakı ortaklarının, yüzde 10 barajını düşürmek için anlaştıkları açıklaması üzerine barajın

düşürülmesinin olası siyasi sonuçlarını kaleme almıştır. Yazar, Türkiye'nin parlamenter rejimden vazgeçmesi sonucu TBMM'nin etkinliği hayli azalsa, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ittifaklar öne çıksa ve küçük partilerin önemi artmış olsa da barajın yüzde 5'e indirilmesinin, özellikle baraj sorunu yaşayan partiler açısından olumlu bir siyasi hava doğuracağını belirtmiştir. Doster, 'büyük partilere yarayan' yüksek seçim barajı nedeniyle seçmenlerin önemli bölümünün, asıl oy vermek istedikleri parti yerine 'kerhen' oy vererek taktik oy kullandığı tespitinde bulunmuştur. Öte yandan partilerin ittifaklar kurarak veya bağımsız adaylar göstermek yoluyla, TBMM'ye girmesinin darbecilerin beklediği sonucu vermediğine dikkat çekmiştir. Doster, 'Baraj yüzde 5 olduğunda, pek çok küçük parti ittifak kurup barajı geçmenin hesabını yapacak ve bu, siyasette uzlaşma kültürünü de besleyecektir.' değerlendirmesinde bulunmuştur. "Siyasetin matematiği farklıdır." diyen Doster, iktidarın seçim barajını düşürerek Millet İttifakı'nın dağılacağı umudunu taşıdığı ve bugüne kadar ki iktidarların seçim sistemini değiştirerek kendi yararlarına olacağını düşündükleri düzenlemeler yapmalarının genellikle umulan sonucu vermediği uyarısında bulunması siyasi tarihimiz açısından da çok önemli bir tespit olmaktadır.

Ömer Lütfü Avşar ise Cumhuriyet Gazetesi'nde 19 Haziran 2021'de "Genel Başkanlar ve Demokrasi" başlıklı yazısında seçim barajının oranın tespiti ile bir değerlendirmede bulunmuştur. Avşar, "Seçim Yasası'na göre bir partinin Meclis'e girebilmesi, cumhurbaşkanı adayı belirleyebilmesi için yüzde 10 oy alması gerekir. Ancak Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'na göre Meclis dışında kalmış, ancak yüzde 5 oy almış parti ya da partilerin oluşturduğu ittifak, cumhurbaşkanı adayı belirleyebilmektedir. Öyleyse son kanunun ruhu gereği, bir lütufta bulunmaya gerek olmadan, bütün seçim barajları azami yüzde 5'te eşitlenmelidir!" diyerek seçim barajının Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'na göre bir oranla tespit edilmesi gerektiğini savunmuştur.

4.2.2. Milli Gazete Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili

Milli Gazete, Türk medya tarihinde gerek beslendiği düşünce ve siyasi gelenek, gerekse tarihsel sürekliliği açısından ve tez kapsamında seçim barajı konusuna özel önem vermesi nedeniyle araştırmada yer alması önem arz eden bir gazetedir. Gazete medya elitlerinin seçim barajını temsilinde okuyucu profilini özellikle bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı birçok köşe yazısı bulunmaktadır. Köşe yazarlarının, Milli Görüş geleneğinin görüşleri kapsamındaki siyasi hareketin seçim sistemleri, anayasa çalışmaları ve seçim ittifakları gibi ülkenin o günkü siyasi gündemine göre şekillenen açıklama ve taleplerine özel önem verdiği görülmüştür.

Milli Gazete'de seçim barajı konusuna en çok önem veren medya eliti Abdülkadir Özkan'dır. Abdülkadir Özkan'ın seçim barajının indirilmesi ile ilgili konulara ek olarak, siyasi ittifaklar konusunda da öneriler getirdiği ve gazetede ki medya eliti yazılarından 37'sini yazdığı dikkat çekmektedir. Özkan'ın tespitleri ve birçok bağlamda konuyu açık ve net ele alışı, seçim barajı konusu yanı sıra, demokratik yurttaşlık bilinci açısından da gazete okuyucusuna ufuk açıcı perspektifler kazandıracak bir bakış açısına sahiptir. Konuyu 25 köşe yazarı ele almıştır. Gazetenin medya elitleri, seçim barajının Milli Görüş geleneği temsilcisi partileri engellemek amaçlı çıkarıldığını savunmuşlardır. Ayrıca köşe yazarları, 'siyasi istikrar' amaçlı getirilen seçim barajı ile ilgili yazılarında özellikle 'yönetimde istikrar' ve 'siyasi istikrar' konusunu sorguladıkları ve siyasi istikrarın ne olduğu, ne olması gerektiği ve siyasi istikrarın sağlanacağı toplumsal, siyasal iklim ve ortamın nasıl olması gerektiği yönünde görüş ve önerilerde bulundukları saptanmıştır.

Milli Gazetede seçim barajı konusunu en çok ele alan Milli Gazete yazarı Abdülkadir Özkan'ın yazıları ayırıcı özelliğe sahip olduğundan en çok Özkan'ın yazılarına görüş ve önerilerine yer verilecektir. 14 Eylül 2002'deki yazısında Özkan, 'Küskünler Hareketi' olarak bilinen milletvekillerinin seçimi erteleme çabasının ana sebebinin, seçim barajı olduğunu ileri sürmüştür. Yazar, "Karıştırın Bakalım Neler Olacak?" başlıklı yazısında, seçim barajı ile ilgili yasal düzenlemeyi yapmadıkları için siyasi iktidarları, ülkenin genel çıkarı ön planda tutmamakla eleştirmiştir. Özkan'ın, "Zorumuz Kafadan, Adalet mi, İstikrar mı?", "Seçim Barajı İnmeli mi?", "Toplumsal Manipülasyon-YÖK ve Temsilde Adalet!", "Seçim İttifakları", "Temsilde Adalet ve İstikrar", "Seçim Sistemi Değiştirilmeli", "Partilere Baraj", "Bağımsızlar Serbest", "Halk İradesini Önce Siyasiler İçlerine Sindirmeli!", "Referandum Gerekli Ama Kimsenin Cebinde Değildir", "Seçim Yasasında Değişiklik ve Samimiyet Sınavı", "Adalet mi Önemli İstikrar mı?", "Seçim Barajı ve Terör", "İttifak Değil, Tek Başına İktidar !..", "Eşit Oy ya da Temsilde Adalet", "İstikrardan Maksat Ne Ola ki!..", "Samimiyetin Olmadığı Yerde Demokrasi Olmaz", "Seçmen İradesinin Meclis'e Yansıması İsteniyor mu?", "Anayasa Mahkemesi ve Yüzde 10 Seçim Barajı", "Temsilde Adalet ve İstikrar Birlikte Düşünülmeli", "Demokrasinin Lafını Etmek!..!", "Kriz Stratejisi Ülkeye Zarar Verir", "Barajı Düşürecek Bir Koalisyon Gerekli", "Anayasa Değişikliği ve Seçim Sistemi", "Anayasa Değişikliği ve Seçim Sistemi, Adalet İstikrarı Engelliyor mu?", "Temsilde Adalet, İstikrar İçin Feda Edilmemeli", "İkili Baraj Sistemi", "Baraj Engeli İttifaksız Neden Kaldırılmadı?", "Yanlış, Başka Bir Yanlışla Düzeltilemez", "Yüzde 10 Barajını Korumak İlkeli Olmak mı?", "Yüzde 10 Barajı Anlamsızsa Neden Korundu?", "Seçim Barajının Yüzde 10'dan 7'ye İnmesi Yeterli mi?" makale başlıklarına baktığımızda da seçim barajına verdiği önemi görmekteyiz. Yazar, barajın temel ilkeleri olarak görülen temsilde adalet ve istikrar kavramlarını başlıklarda da yoğun bir şekilde kullanarak günün siyasi gelişmelerine göre çeşitli bağlamlardan farklı açılardan ele almış, açık ve net bir üslupla okuyucularına konunun demokratik önemini açıklamak istemiştir. Gazete, yayın politikasına uygun olarak seçim barajına ilişkin net bir tavır ortaya koyarken, gazetede Abdülkadir Özkan, gerek makale sayısı, gerek makale içeriği olarak gazetede ön plana çıkan medya elitidir. Tezin kapsamı ve sınırları göz önünde bulundurularak yazarın makalelerinde, seçim barajlar konusuna yaklaşımdaki katkı sağlayacak ifadeleri seçilmeye çalışılacaktır.

Yazılarında temsilde adaletin olmadığı sistemde siyasi partilerin ülke çıkarı gereği varlık sebeplerinin istikrarı sağlamak olması gerektiğini sık sık vurgulayan Özkan, siyasi partileri günlük parti çıkarlarını korumak için seçim barajı konusunda samimi davranmakla eleştirmektedir. 2005'teki yazılarında Cumhurbaşkanı Sezer ve TUSİAD'ın seçim sisteminde değişiklik ve seçim barajının düşürülmesi talepleriyle ilgili olarak Özkan, aslında bunun AB'nin isteği olduğunu belirterek, "Bu ülkede seçmen bazında azınlıkta olmalarına karşılık etkili mekanizmaları ellerinde bulunduranlar sürekli olarak seçim sisteminden şikayetçi olmuşlardır. Daha doğrusu seçimlerden onların isteğine ters düşen bir sonuç çıkmışsa -genellikle böyle olmuştur- hemen harekete geçilmiş, seçim sisteminin değiştirilmesini istemeye başlamışlardır." diyerek AKP iktidarından duyulan rahatsızlık sonucu ilkesel olmayan bir tavır sergilendiğini savunmuştur. Özkan, birçok yazısında- şu anki sistemde uygulanan-seçimlerden önce seçim ittifaklarının kurulması önerisini getirmiş; hazırlanacak ortak seçim beyannamesi ile seçimlerden sonra ortaya çıkacak tabloya göre ittifak partilerinin nasıl davranacağını önceden kamuoyuna ilan etmelerinin sağlanması gerektiğine işaret etmiştir. Özkan, "Hem seçmen iradesi Meclis'e yeteri kadar yansıyacak, hem de koalisyonlar istikrarsızlık kaynağı olmayacaktır."

diyerek ittifak, koalisyon ve istikrar ilişkisi kurmuştur. Ona göre seçim sistemleri ve seçim barajına ideolojik değil, toplum yararı ve ihtiyacı esas alınarak çözüm arayan bir yaklaşım esas alınmalıdır.

Yazar, ülkemizdeki mevcut seçim sistemi ve seçim barajının siyasal partilerin önünde çok önemli bir açmaz olarak durduğunu düşünmektedir. Özkan, yazıların da belirttiği üzere yüzde 10 seçim barajının düşürülmesi demokratik çoğulculuğu sağlarken, partileri ittifak girme arayışlarından da kurtaracaktır. Mevcut siyasal iktidarın adaletsiz seçim sistemini değiştirmek için bir şey yapmamasını anayasayı değiştirebilecek güce erişmek amaçlı olduğunu düşünen Özkan, seçmenleri de “Halkımız da artık ‘güçlüden yana olma’ tavrını bir kenara bırakmalı, ‘oyum zayii olur’ kaygısından kurtulmalı, ‘oy vereceğim parti barajı geçemeyeceği için başka bir partiye oy veriyorum’ saflığını terk etmelidir.” diyerek demokratik görevlerini yerine getirme konusunda uyarmaktadır.

‘Koalisyon korkusu ve istikrarsızlık’ kavramına makalelerinde sık sık yer veren Özkan, 2007’deki yazılarında 2002’de istenen tek ve güçlü parti sonucuna rağmen siyasi istikrarın tek partiyle değil, iktidara gelen zihniyet, tecrübe ve tercihlerle ilgisi olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ‘millet iradesini devre dışı bırakmak için birtakım çevrelerle işbirliğinin sürekli tarafı olan’ CHP zihniyetinin, ister koalisyonlar dönemi, ister tek parti dönemi olsun sırf kendileri iktidar dışında kaldıkları için ülke insanını birtakım hayali tehlike ve tehditlerle korkutmaya çalıştığını belirterek, ‘laiklik, temsilde adalet, istikrarsızlık’ gibi iddiaları devreye soktuğunu ileri sürmüştür.

Seçim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini savunan Özkan, seçim öncesi ittifak arayışlarının nedenini, yüzde 10’luk seçim barajı ile partilerin tüzel kişiliklerini koruyarak ortak gruplar halinde seçime girmelerine hukuken izin verilmemesine bağlamaktadır. Tüm çabalara ve hukuki engellere rağmen, Meclis’te 2 veya en fazla 3 partinin yer alması ve istikrar sağlanamaması, ayrıca kurulmuş çok sayıda parti ve adayların ‘oradan oraya savrulması’ ise ona göre istikrar değil istikrarsızlığın bir sonucudur. Çözüm ise partilerin bir araya gelerek gruplar oluşturması ve tüzel kişiliklerini koruyarak seçimlere birlikte girmelerine hukuki zemin hazırlanmasıdır.

‘Bağımsız adaylarla seçim barajı engelini aşılması’ ile ilgili yazısında Özkan, milletin aslında var olan yüzde 10’luk baraja karşı protestosunu ve tavrını da ortaya koyduğunu ileri sürmüştür. ‘İstikrar’ bahane edilerek toplum iradesinin çarpıtılmasının demokrasi ile çelişeceğini belirten Özkan, seçim öncesi ilan edilmiş ittifakların, partilerin hileye başvurmalarını engelleyeceği ve seçmenin de istediği partiye oy verebileceği bir sistemde seçim sonrası bir istikrarsızlığın yaşanmasının da önüne geçileceğini düşünmektedir.

2010’da “Seçim Yasasında Değişiklik ve Samimiyet Sınavı” başlıklı yazısında siyasi iktidarın yeni anayasa çalışmalarında ‘samimi’ olduğunun göstergesi olarak, seçim barajının indirilmesini kriter olarak koyan Özkan, “Demokrasi çok seslilik ve çok renklilik, temsilde adalet ve eşitlik ise yüzde 10 barajı ile bunun sağlanması mümkün değildir.” diyerek barajın demokrasi açısından önemine vurgu yapmıştır. Ek olarak birçok makalede de siyasi partilerin anayasa değişikliğini baraj şartlarına bağlamalarını eleştirerek, çıkarları gereği değil, adalet noktasından değerlendirmeleri gerektiğini tavsiye etmiştir. Seçim barajı ile terör bağlantısı kurulmasına makalesinde tepki gösteren Özkan, “Baraj inerse terör biter, şeklinde bir hüküm kesinlikle gerçekçi değildir. Çünkü böyle bir değerlendirme PKK’nın hedefini sadece Kürtçü bir partinin TBMM’de daha fazla temsilini sağlamaktan ibaret olarak göstermek olur. O zaman sormazlar mı insana, “25 yıldan beri on binlerce insan seçim barajının indirilmesi ya da bunun engellenmesi için mi can verdi?” şeklinde bir yaklaşım

sergilemiştir. Özkan, ‘terörün biteceği’ gerekçeyle değil, tüm düşüncelerin Meclis’te temsili adına çok yüksek olan seçim barajının indirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Birçok makalesinde siyaset, seçim barajı ve ittifak ilişkisine yer veren yazar, “Artık istikrar mı temsilde adalet mi? sorularını tartışmanın anlamı yoktur. Hem temsilde adalet hem de istikrar bu milletin hakkıdır. Birini diğerine feda etmenin anlamı yoktur.” ifadesini çok kez kullanmıştır. Siyasi iktidarların çok sık kullandığı ‘istikrar’ kavramının bahane edilerek temsilde adaletten verilen ödüne, temsilde adalet ile eşit oy ilkesinin birbirine çok yakın ve birbirinin tamamlayıcısı olduğuna vurgu yaparak da dikkat çekmiştir. Yine 2011’deki “İstikrardan Maksat Ne Ola ki” başlıklı yazısında Özkan, “Eğer yüzde 10 baraj konusunda darbecilerle bazı seçilmişler aynı noktada buluşuyorlarsa bu istikrar adına yüzde 10 barajının savunulmasında bir yanlışlık olduğu kesindir. Bu noktada yüzde 10 barajı sebebiyle AKP iki dönemdir tek başına iktidar koltuğunda oturuyor. Oturmasına bir itirazımız yok da hala istikrar peşinde koşmasını anlamak mümkün değil. İlk seçimlerde tek başına anayasayı değiştirecek çoğunlukla iktidar oldular, ikinci seçimlerde oyları artmasına rağmen ilkinde elde ettikleri sandalyeye ulaşamadılar. Buna rağmen istedikleri her yasayı çıkarma ve anayasa değişikliğini Meclis’ten geçirecek çoğunluğa sahiptiler.” şeklinde sözleriyle istikrar söyleminin paradoksunu göstermeye çalışmıştır.

Bir başka yazısında da seçim barajının sonuçlarını seçmen açısından değerlendiren Özkan, barajın demokrasi adına seçmenin yanıltıldığı, doğruyu görmediği için doğrunun başkaları tarafından tespit edildiği bir görüntü ortaya çıkardığını savunmaktadır. 2013’teki seçim sistemindeki daraltılmış bölge önerilerini toplumun gözünü boyamak için ‘barajı düşürüyor’ görünüp, aslında yüzde 10’un da üzerine çıkarmanın ‘parti hesapları yapmak’ olduğunu iddia etmiştir. 2014’te AYM’ye seçim barajı ile ilgili yapılan bireysel başvuru çevresinde gelişen tartışmalarla ilgili olarak Özkan, “İstikrar adına adaletsizliğin benimsenmesi temel hak ve özgürlüklere aykırıdır. Ne var ki, siyasi iktidarlar çıkarlarını düşündüklerinden temsilde adaleti fazlaca dikkate almamışlardır. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi’nden nasıl bir karar çıkarsa çıksın yeni bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Siyasiler bu noktada birleştikleri takdirde meselinin çözümü kolaydır.” yorumunda bulunmuştur. 1980 darbesinin tüm izlerinin temizlenmekte olduğu iddiası sahiplerinin ‘yüzde 10 barajının iptali ihtimaline karşı mücadele veriyor olmalarını anlaşılır’ bulmayan yazar, ülkenin demokrasinin lafının edilmesine değil, demokrasi gereklerine uymayı öğrenen siyasilere ihtiyacı olduğu tespitinde bulunmuştur. 10 Haziran’daki yazısında seçim sonuçlarıyla ilgili olarak Özkan, bir takım parti hesapları ile koalisyonun kurulmasını çıkmaza sokmanın, toplumu ille de tek parti iktidarı çıkarmaya zorlamanın demokratik bir yaklaşım olmayacağını belirterek, yüzde 10 barajının hiçbir parti için sürekli avantaj sağlamayacağını hatırlatmış ve tüm partilerin kendilerini uzlaşmaya alıştırmalarını tavsiye etmiştir. 2016 yılında Başkanlık sistemi ile ilgili olarak da seçim barajına değinen yazar yeni sistemle ilgili düşüncelerini, “Eğer başkanlık sistemine geçilmesine rağmen başkan ya da başkan adayı, mensubu olduğu partinin tek belirleyicisi olacak, aynı zamanda yüzde 10 barajı sayesinde o parti Meclis’te tek başına çoğunluğa sahip olacaksa Meclis’in denetim görevini nasıl yapacağını bugünden düşünülmesi gerekiyor.” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca hükümet sistemi ve baraj ilişkisinde yüzde 10 seçim barajı ile temsilde adalet engellenirken aynı zamanda ‘Meclis de denetleme yapamaz hale gelirse, o sistemin başkanlık değil, tek adamlık sistemi’ olacağı uyarısında bulunmuştur. 2017’de ise yazar, başkanlık sisteminin kabul edilmesi ile gündeme gelecek olan uyum yasalarının hazırlanmasında temsilde adaleti esas alan bir düzenleme yapılması gerektiği, aksi takdirde birtakım yollarla ‘baraj sıfırlanıyor’ görüntüsü adı altında önerilen seçim sistemlerinin, barajın yüzde 25-50’lere çıkartılması anlamına geleceğini ifade

etmiştir. MHP lideri Bahçeli'nin 'seçim barajı çok ağır' ifadeleriyle ilgili olarak 10 Kasım 2017'de kaleme aldığı "Adalet İstikrarı Engelliyor mu?" yazısında Özkan, "Seçim barajının bugüne kadar muhafaza edilmesinin sorumlusu barajı kaldırmak ya da değiştirmeye güçleri yettiği halde bugüne kadar değiştirmeyenlerdir. Anayasayı değiştirip başkanlık sistemini halka sunanlar, bu arada barajın kaldırılmasını da millete sunabilirlerdi. Bugün yüzde 10 seçim barajının çok ağır olduğunu söylemeleri insana fazlaca samimi gelmiyor. Çünkü yüzde 10 seçim barajının ağır olduğunu anlamak için bugüne kadar beklemeye gerek yoktu." dedikten sonra iktidarı ilgisizlik ve oyalama; barajın tümünden kaldırılması gerektiğine vurgu yapan CHP'yi ise dertlerini temsilde adaletin sağlanmasından çok, tek başına iktidar olunamayacağı hesabına dayanmakla eleştirdi. Özkan, temsilde adaletin sağlanmasına samimiyetle inananların ortaya çıkması ve bu tartışmalara son noktayı koymaları gerektiğini işaret ederek yazısını bitirmiştir.

Özkan, 2018'deki yazılarında seçim barajı ile yeni hükümet sistemindeki ittifak ilişkisine değindi. "İkili Baraj Sistemi" başlığında Özkan, "Böylece ittifaka giren partilere bir imtiyaz sağlanmaktadır. Başkanlık sistemini yerleştirmek için eskiden olduğu gibi temsilde adaletten vazgeçilmiş oldu. O zaman insanın aklına 'eski sistemi terk ederek başkanlık istemine niçin geçildi?' sorusu geliyor. Geline durumu tespit için 'toplum aldatıldı' demek istemiyorum. Ancak geçmişte düşünülmemeyen bazı durumların çıkması sebebiyle böyle bir düzenleme ortaya çıkmış olabilir mi, diye düşünmeden edemiyorum. Böyle olunca da iktidarın üzerinde fazlaca düşünülmeden ayaküstü verdiği kararların sıkıntısını millet çekiyor." demiştir. Baraj engelinin ittifaksız neden kaldırılmadığına ilişkin Özkan, "Yönetimde istikrarın sağlanması için başkanın partisinin Meclis'te de çoğunluğa sahip olması gerektiği noktasına gelindi." şeklinde yorumda bulunmuştur. İttifak yasasını, 'bazı partileri ittifaka zorlamak adına verilen rüşvet' olarak niteleyen Özkan, hukuk devletinde yeri olmaması gereken uygulamayı 'ciddi bir adaletsizlik ve bir çifte standart' olarak görmüştür. Esas olanın adaletsizliğin giderilmesi olması gerektiğini vurgulayan Özkan, "Bir baraj kalkmış ise tüm partiler için kalkmalıdır." sözleriyle ittifak ve baraj ilişkisine dair görüşünü belirtmiştir.

2018'deki bir başka yazısında Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Mehmet Uçum'un yüzde 10 barajının anlamsızlaştığını söylemesi üzerine Özkan, "İşin başlangıcında bu anlamsızlığının farkına varamadık ama sistem işlemeye başlayınca bu gerçek ortaya çıktı 'denecek olursa,' bir takım yanlışları görmek için ille de uygulamaya koymak mı gerekiyor?" sorusunu sorarak seçim sitemleri üzerine yapılan değişikliklerin demokratik ilkelerle değil, siyasi hesaplarla yapılmasına tepkisini ifade etmiştir. Özkan, AKP ve MHP'nin yeni bir anayasa hazırlamaya başlaması ve seçim barajını yüzde 7'ye indireceklerini açıklamasıyla ilgili olarak 14 Eylül 2021'de, "Seçim Barajının Yüzde 10'dan 7'ye İnmesi Yeterli mi?" başlıklı yazısını kaleme almıştır. Bu yazıda yazarın, birçok makalesini özetler şekilde önemli noktalara vurgu yaptığı görülmüştür. Seçim barajının yüzde 10'dan yüzde 7'ye indirilmesinin seçmen iradesinin adil bir şekilde temsilini sağlamayacağını düşünen Özkan, "Milletin tercihi tam olarak Meclis'e yansımali, siyasi partilerin de ortaya çıkan irade doğrultusunda ülkede istikrarsızlığa sebebiyet vermeden gerekli adımları atmaları gerekiyor. Bir başka ifadeyle uzlaşmanın yolunu aramalı ve bulmalıdırlar. Bu yapılmadığı sürece ne halkın iradesinin yüzde yüz Meclis'e yansması ne de siyasi istikrarın sağlanması mümkün olur." demiştir. Siyasi istikrarın sağlanabilmesinin şartının öncelikli olarak, siyasilerin farklılıklara tahammülü öğrenmeleri olduğunu iddia eden Özkan, "Yoksa tek doğru benim, dışındaki tüm partiler yanlış düşünüyor, ülkesini tek seven benim, benim dışındakiler ya terör sevici ya da hain gibi nitelendirmeler sürdürüldüğü takdirde hazırlanacak yeni anayasanın da bir işe yaramayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki,

Çünkü yüzde 7 barajı da yüzde 10 gibi temsilde adaleti sağlamayacak sadece gelecek dönem için iktidar ortaklarının planlarının hayata geçirilmesine katkı verecektir. O da kesin değildir.’ diyerek siyasi ötekileştirme ve kutuplaşmaya dikkat çekmiş, siyasilere kısa vadeli hesaplar yerine toplumda farklılıklara tahammül kültürünü yerleştirmeye öncü olma noktasında uyarılarda bulunmuştur.

Gazetenin bir başka yazarı Mustafa Özcan, 8 Kasım 2005’te “AKP iktidarının üçüncü yılını” değerlendirdiği yazısında ülkemizde siyasi parti yapısının çoklu olduğunu belirterek, yüzde 20’den fazla oy alan partilerin tekel oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Seçim barajının yüzde 5’e indirilmesini tavsiye eden Özcan, Meclis dışında kalan partilerin de yönetimdeki yerlerini almalarını tavsiye etmiştir.

İsmail Kılıçoğlu, ise gazetede ki yazılarında siyaset bilimci Duverger ve ‘genel irade’ bağlamında Rousseau’dan atıf yaptığı yazılarında demokrasi ve halk konusunu ele almıştır. 20 Haziran 2007’de “Rousseau’nun ‘genel irade’ öğretisi bağlamında seçimi sayısal üstünlük olarak görürseniz demokrasiye yüklenen anlam farklı, seçimi d’Hondt sisteminde ya da halihazırda bizde olduğu gibi yüzde on baraj ile sınırlandırırsanız uygulanacak demokrasi tamamen farklı bir şekilde tezahür edecektir.” diyerek seçim barajı ve seçim sistemlerinin demokrasiye etkilerini değerlendirmiştir. Kılıçoğlu, 3 Nisan 2009’daki “Demokrasiyi Yeniden Tanımlamak” yazısında Duverger’in seçim sistemleri ve seçmen unsurunu dikkate alarak yaptığı çalışmada demokrasinin ‘seçimle gelen krallar’ yönetimine ve dolayısıyla ‘halksız demokrasi’nin kurulması tehlikesine işaret ettiğini hatırlatmıştır. Genel irade söyleminin içkin olduğu özgürlüğün gerçekleşmesinde, seçim sistemlerinin önemine değinerek, ‘demokrasi’ adı altında yapılan seçimlerin doğurduğu sakıncaların, totaliterliğe yol verebileceğini hatırlatmıştır. Seçim sistemlerini son tahlilde teknik bir unsur olarak niteleyen yazar, ‘genel irade’ söylemini mutlak doğru kabul ederek, demokrasiyi tanımlamaya ve kavramaya çalışmanın sorunlara neden olabileceği uyarısında bulunmuştur. Kılıçoğlu, makalesinde, somut gerçeklik içinde demokrasinin, toplumdaki en karşıt ve uç görüşlere, düşüncelere, ideolojilere imkan vermesi gerektiğini belirterek, SPY, seçim yasası, yüzde 10 barajı ile 12 Eylül darbesinin yerleştiği ve sürdürdüğü güdümlü siyasal yapının, iki buçuk parti düşüncesinin fiiliyatta ‘tunç yasası’ halinde hükmünü sürdürmesine neden olduğuna dikkat çekmiştir. Yazarın tüm bu siyasi sistemin oligarşik ve totaliter nitelikli bir iktidar biçimlendirmesini adeta “determinist” kıldığına dair yorumu ise ülkemizdeki demokrasi uygulamaları adına tehlike ve sorunlara sistem bağlamında işaret etmesi açısından önemli görünmektedir.

Zeki Ceyhan, 2 Ağustos 2007’deki yazısında, seçimlerde AKP’nin oylarını yüzde 50’lere yaklaştırmasını, seçim barajının seçmenlerin oy verme üzerindeki davranışlarına olan etkisine bağlamıştır. 21-22 Nisan 2011’deki “Herkes Rahatsız Ama!” yazısında seçim barajı ile bağımsız aday ilişki kuran Ceyhan, YSK’nın bazı bağımsız adayların adaylığını geçersiz ilan etmesinin nedeninin, herkesin rahatsız olduğu ama bir türlü çözmediği yüzde 10’luk seçim barajı olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca AKP iktidarları döneminde görüldüğü üzere tek partili iktidarlarda sorunsuz olmadığını hatırlatan Ceyhan, baraj savunucularının istikrar söylemine tepki göstermiştir. “İndirin Şu Seçim Barajını!” başlığında ise YSK yanlış düzelte bile, seçim barajı olduğu sürece barajın ülkedeki toplumsal barış ve huzura olumsuz etkilerinin süreceğini ileri sürmüştür. Ceyhan, diğer yazılarında da seçim barajının özellikle yüksek tutulmasının SP’nin Meclis’e girmesini engellemek amaçlı olduğunu ileri sürerek, bu oyları ‘gasp edilen oylar’ şeklinde nitelemiştir. Yazara göre: “Adaletsizlik üzerine istikrar sağlanamaz ve seçim barajına takılan oylar haram oydur”. 10 Aralık 2014’deki “Hele Baraj Bir

Kalksın!” yazısında ise iktidar sözcülerinin barajın kaldırılması için AYM’ye başvuran üç partinin toplam oyunun yüzde 3 civarında olmasını hatırlatmalarına, “Madem bir korkuları yok! Madem baraj kalksa bile söz konusu partilerin toplam yüzde 2 oy alacağını düşünüyorlar! Hodri meydan!.” sözleriyle tepki göstermiştir.

Milli Gazete yazarlarından Şakir Tarım, 14 Ocak 2008’deki “Temsilde Adalet Ne İşe Yarar? “ yazısında seçim barajının, devlet kurumları arasındaki denetleme mekanizmasını ve dengeyi ciddi oranda sarstığını hatırlatarak, ‘demokratik devlet niteliği’ ile bağdaşmayan yapının, hükümetlerin keyfi ve kanunsuz icraatlar yapmasına yol açtığını ileri sürmüştür. Ayrıca çoğulcu ve katılımcı demokrasi anlayışına darbe vurularak, azınlığın çoğunluğa tahakkümü sonucunu ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Yazara göre, yeni hazırlanmakta olan Anayasa’da seçim sistemi adil hale getirilmeli, seçim barajı kaldırılmalıdır. 09 Ekim 2013’te içinde seçim barajı ve hazine yardımı oy oranı açıklaması olan bir demokrasi paketini eleştiren Tarım, 05 Aralık 2013’te siyasi partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğunu hatırlatarak, “Yüzde 10’luk ülke barajı halkın karşısında durduğu sürece hiç kimse, temsilde adalet ilkesinin sağlandığını iddia edemez.” demiştir. 8 Aralık 2014’teki “AKP’nin Milli İrade Gaspı” başlıklı makalesinde Tarım, AYM’nin yüzde 10’luk seçim barajını gündemine almasının AKP’yi ‘telaşa sürüklemesine’ AKP’nin ‘ileri demokrasi’ sözüne atıfta bulunarak yorum yapmıştır. Tarım, demokrasilerde milli iradenin egemenliğinin, adil, barajsız ve temsilde adaleti sağlayan bir seçim sistemiyle sağlanacağını, aksi takdirde halkın oyunun ‘sivil darbe’ ile zayı olacağını vurgulamıştır. Tarım, 24 Kasım 2020’deki “Saadet Partisi Her Zaman Öncü” başlıklı yazısında SP’nin Başkanlık Sistemi ile ilgili görüşlerini açıklayan ‘Adil Sistem; Adil Seçim’ başlıklı kitapçığına yer verdi. SP’nin görüş ve önerilerinin bulunduğu kitapçıktaki seçim barajının kaldırılması ile ilgili maddede seçim sisteminde temsilde adalet prensibine uyulmaması durumunda yönetimin otoriterleşeceği ‘tek adam’ sistemine dönüşeceği savunulmuştur.

Milli Gazete yazarlarından Adnan Öksüz de seçim barajına ilişkin görüşlerini ve eleştirilerini yazılarında dile getiren yazarlardan biridir. “5 Yıl Önce, 5 Yıl Sonra”, “Barajını Al Da Git!”, “Barajı Kaldırın, Darbecilerle Hesaplaşın”, “Millî Bakiye Neden Düşünülmüyor?”, “Demokrasiyi Felç Eden Mekanizma: Seçim Barajı”, “O 30 Madde Ne Anlama Geliyor” başlıklı yazılarında seçim barajı konularına geniş yer vermiştir. Baraj nedeniyle siyasi partilere hazineden yapılacak mali yardımın hakça ve demokratik katılımcıya aykırı dağıtılmasına tepki gösteren yazar, “Ey, seçim barajı marifetiyle iktidarını sürdürmek isteyenler, ey bu haksızlığa yıllarca göz yumanlar hatta destekleyenler, ey milli iradeden bu derece korkup çekinenler...N’olur, barajımızı da alın gidin!..” demiştir. Darbecilerle hesaplaşmak isteyenlerin neden darbe yasalarına sahip çıktığını sorgulayan Öksüz, seçim barajını ‘demokrasiyi felç eden mekanizma’ olarak yorumlamış ve bugüne kadar uygulanan seçim sistemleri arasında en adil olanın ‘milli bakiye’ sistemi olduğunu vurgulamıştır. 08 Kasım 2017’de Öksüz köşesinde, Prof. Dr. H. Emre Bağce’nin yüzde 10 seçim barajının toplum ve siyaset üzerindeki olumsuz etkileri hakkındaki açıklamalarına maddeler halinde yer vermiştir. Yazıda Bağce’nin seçim barajı durduğu sürece sayıların üstünlüğü prensibiyle farklılık ve çoğulculuğun erozyona uğradığı, kutuplaşma ve gruplaşmaya neden olduğu ve ayrıca ülkenin esenliğe, huzura, demokrasiye hasret kalacağı tespitlerine yer vermiştir. Ayrıca toplumun eğitim sisteminden işsizliğe kadar birçok sorunu ile seçim barajı arasındaki ilişkinin sorgulanması gerektiği belirtilen yazıda, hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve hesap verebilirlik prensiplerinin uygulanmaması ile seçim barajının ilgisi bulunduğu ifade edilmiştir. Yüzde 10 barajını konuşamayanların demokrasiden, insan haklarından, eşitlik, özgürlük ve adaletten söz etmemesi gerektiğini vurgulayan Bağce’nin görüşlerinin

aktarıldığı yazıda, ayrıca kazanmak uğruna her yolu mubah gören siyaset anlayışının, seçim barajları konusunda da -iktidar ya da muhalefet fark etmeksizin- menfaatleri uğruna sessiz kalışına dikkat çekilmiştir.

Milli Gazete’de 23 Nisan 2014’teki yazısında Nedim Odabaş, Türkiye’de seçim sistemini ortaya koyan iradenin, yüzde 10’luk barajı icat etmesinin temelinde, ‘güçlü görüne psikolojik yönlendirme’ felsefesinin yattığını ileri sürmüştür. Kendi ifadesiyle iktidar partisinin rant devşirdiği bir sisteme dönüşen seçim sistemi ve baraj için ayrıca ‘Türkiye demokrasisinin kalbine sapladıklar hançer gibi’ benzetmesinde bulunmuştur. Yazar koyulan barajlarla Türkiye siyasetine mühürlerini vurmuş birçok siyasal partinin de yok olduğu tespitinden sonra medya zihniyetini eleştirmiştir. Haberleriyle, yorumlarıyla, manşetleriyle güçlü olanı destekleyen, iktidar her değiştiğinde renk değiştiren, antidemokratik uygulamalara karşı durmayan, iktidara yandaş olmakla rant devşiren medyanın özellikle seçim dönemlerinde seçmenler üzerinde yaptığı yönlendirme ile algıların “Nasıl olsa, bu parti seçim barajının altında kalıyor, siz oylarınızın çöpe gitmesini mi istiyorsunuz?” şeklinde güçlü olana yönlendirilerek kendi arzuladıkları siyasi tablonun oluşmasına çalıştığını ifade etmesi medya-demokrasi ilişkisi açısından önemlidir. Bu medya zihniyetinin hakim olduğu sosyolojik yapıda, temsilde adalet kavramı bertaraf edilerek Türkiye’nin demokrasi mezarlığına döndürüldüğünü ileri süren Odabaş, demokrasiyi arzulayanların dominant bir çizgiye ulaşabilmelerinin ise zor görüldüğünü ifade etmiştir.

Kazım Arslan, 9 Şubat 2010’daki “Temsilde Adaletmiş” başlıklı yazısında ‘temsilde adaletin olmadığı yerde, yönetimde devamlılık denebilir, ama istikrar demek, fazla iddialı bir laftır.’ dedikten sonra anayasa değişikliğinde seçim yasaları düzenlemesinin, seçmenin oyunu geçersiz saymayacak, seçmene saygısızlık içermeyecek ve adaletli bir şekilde düzenlenmesini istemiştir. ‘Darbelerle millet iradesinin önünü kesmekle, seçim barajlarıyla millet iradesini hiçe saymak arasında bir fark olmadığını’ savunan yazar, asıl istikrarın millet iradesini esas alan, gerçekten adaleti sağlayan bir düzenlemenin hayata geçirilmesi ile olacağını ifade etmiştir.

Gazete yazarlarından Mustafa Canbey ise 7 Nisan 2010’da “Bu Elbise Dar Geliyor” başlıklı yazısında, “Yüzde 10 barajının savunanlar genelde ‘yönetimde istikrar’a vurgu yapıyorlar, fakat aynı madde ‘temsilde adalet’ kavramlarına da vurgu yapıyor. Ama olaya böyle bakmak tıpkı Bektaşî’nin ayetin sadece ‘namaza yaklaşmayın’ kısmını alıp ‘alkollü iken’ kısmını görmemesi gibi bir şey.” demiş ve samimi bir şekilde “temsilde adalet” ve demokrasi isteyen siyasi partileri göreve çağırmıştır. Yazar, “Türkiye’nin geleceğini düşünen bir siyasi partinin ‘Ben nasıl olsa güçlüyüm ve Meclis’teyim’ gerisi tufan deme hakkı yoktur. Bu noktada öncelikli görev de iktidar partisine yani AK Parti’ye düşüyor.” şeklinde siyasi partileri demokraside samimiyete davet etmiştir.

Necati Tuncer, 10 Ocak 2015’te “Üzülüyorduk, Ama Üzıldük Yine” başlıklı yazısında AYM’nin yüzde 10’luk seçim barajına yapılan itirazları değerlendirme raporlarının açıklanması sürecinde iktidara yakın medyada görüşlerini ifade eden AKP’li Mehmet Metiner’e tepki göstermiştir. Metiner’in “Barajı biz değil, ihtilalciler koydu. Barajdan korkmuyoruz.” açıklamasına Tuncer, “Barajdan korkmayan barajı kaldırır. İhtilalcilerin koyduklarından baraj hariç, neyi muhafaza ettiniz bugüne kadar. Barajı koyan ihtilalcilerin gelip kaldırmasını mı bekliyorsunuz. O barajla iktidar olan ANAP adlı parti dahi ardındaki mülk sahibi edilmiş, AD (Doğan Medya Grubu Başkanı Aydın Doğan) karteline rağmen, mezarlığı boylamışken, sizin akıbetiniz farklı mı olacak?” şeklinde sorularla karşılık vermiştir.

İshak Beyazay, 20 Aralık 2014'te yine AYM'ye yapılan başvuru ile ilgili olarak, "Bu Korku Neden? " başlıklı yazısında, seçim barajının kaldırılmasını AYM'nin öne almasının 'gerçekten bir yargı darbesi' olarak düşünülebileceğini ileri sürmüştür. Kurumlar eliyle siyasete yön vermeye "gazete kupürleriyle Milli Görüş'ün partilerinin kapatılmasını" örnek veren yazar, 12 yıldır iktidarda olan ve yüzde 50 oy alan bir parti olan AKP'nin, 'seçim barajı' konusunu çözmemesini SP korkusuna bağlamıştır. AKP'nin "AKP'ye oy verirsiniz merhum Erbakan hocayı Cumhurbaşkanı yapacağız, Saadet Partisi'ne oy verirsiniz boşa gider. AKP gelmesin de CHP'mi gelsin." argümanlarıyla algıları yönettiğini ileri süren yazar, oy kullanmada ehven-i şer olmaktan öteye gidemeyen AKP'nin kendinden eminse barajın kaldırılmasından rahatsız olmaması gerektiğini ifade etmiştir.

10 Nisan 2015'te Burak Kılıçoğlu, seçim barajı ile ilgili olarak kaleme aldığı, "Barajlar Yıkılmak İçindir" adlı köşe yazısında seçim barajı nedeniyle Türk siyasetinin, iyiden iyiye kirlenen, gerilim ve kampaşmanın kıskaçındaki bir kısır siyasi anlayışla cebelleştiğini ileri sürmüştür. Seçim barajının halkı seçimlerde istediği parti yerine kerhen oy vermeye yönelttiğini vurgulayarak, "Baraj, halkın gerçek iradesine tam anlamıyla bir ipotek koyuyor." şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Kılıçoğlu 12 Haziran 2018'de ise "Sessiz Yığınlar... " başlığında yeni hükümet siteminin esasının yüzde 50+1'e dayanmasının, iktidar partisinde neden olduğu sıkıntılara değinmiştir. "Çıtayı yükseğe çıkarmakla kendi ayağına kurşun sıkan" iktidarın sırf seçim barajını kaldırmamak için 'icat edilen' ittifak yasasını, "Millet iradesinin gaspı bir ölçüde (iktidar partisinin hesap etmediği bir şekilde) önlenmiş olacak." şeklinde yorumlamıştır. Yazar ayrıca iktidar partisinin yıllardır kullandığı kampaştırıcı, kutuplaştırıcı söylemin karşısında, ittifak yasasının, referandumda muhalefet oylarını 'neredeyse' konsolide etmeye yaradığını ileri sürmüştür.

Milli Gazete yazarı İsrail Bayrakçı 14 Şubat 2018'de "Baraj Engeli Olmamalı" yazısında her düşüncenin, siyasi fikrin tezahür edeceği bir Meclis'in oluşmasının toplumsal barışa da önemli katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Bayrakçı, siyasetin gündeminde olan Uyum Yasaları'nın TBMM'de görüşülmesi fırsat bilerek, siyasi partilere "Meclis'te grubu bulunan bütün partilerin sorumluluk taşıyarak, ivedilikle ele alıp, müspet manada çözmeleri, demokrasinin ve insanlığın gereğidir. Bu problem sadece Meclis'in dışında kalan partilerin gündeme getirdiği kronik bir sorun olmadan çıkarılmalıdır." sözleriyle uzlaşma ve görüşme çağrısında bulunmuştur.

Yazarlardan İsmail Hakkı Akkiraz, 2 Mayıs 2018'deki, "Seçime Değil, Sanki Savaşa Gidiyoruz" makalesinde SP'nin gireceği seçim ittifakıyla ilgili yazısında okuyucuya seçim barajı nedeniyle girilen ittifakın gerekliliğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Akkiraz, "Bilinmelidir ki Saadet Partisi kendi amblemiyle ve kendi aday listeleriyle seçime girecektir. Seçim işbirliği, baraj sıkıntısını ortadan kaldırmak için önemli bir imkandır. Oyların israfını önleyen bir faydası da vardır. Bu imkandan faydalanmak aklın ve ilmin gereğidir. MHP nasıl, AKP ile seçim işbirliği yaptı ise Saadet Partisi de başka partilerle bu işbirliğini yapma hakkına sahiptir. Bu seçimde herkes kendi partisine oy verecektir ve bu oy, oy verdiği partiye yazılacaktır." diyerek parti seçmeninin ittifakın diğer partileriyle ilgili endişelerini gidermek istemiştir.

10 ve 17 Mayıs 2018 tarihlerindeki yazılarında Bahaaddin Elçi, 1982 Anayasasının bir darbe anayasası olduğunu belirterek, özel olarak Milli Görüş'ün Meclis'te temsilini zorlaştırmak amaçlı yapıldığını ileri sürmüştür. Seçim mevzuatı ve yüzde 10 seçim barajının da 16 yıllık AKP iktidarı tarafından aynı kaygıyla kaldırılmadığını savunan yazar, AKP'nin bu barajla hem Milli Görüş gömleği çıkarttığını hem de Milli Görüş mirası ve kazanımları hoyratça istismar ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca

Elçi, hazine yardımındaki barajı da eleştirerek, “Adaletin gereği daha az oy alan partilerin daha çok desteklenmesidir. Şimdi sormak gerekiyor. Bütün bu barajlar sadece Milli Görüş için değil mi?” demiştir. Elçi, yeni hükümet sisteminde sorunun Erdoğan’ın şahsında değil, ilkesel ve sistemsel olduğunu belirterek, “Mevcut durumda yasama ve yargı doğrudan veya dolaylı olarak yürütmenin denetimindedir. Güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve güçlü yasama yoktur. Yasama ve yargı, yürütmeyi denetleyebilmelidir. Adalet istikrara feda edilmemelidir. Kaldı ki istikrar da kalmamıştır.” şeklinde yeni hükümet sistemini eleştirmiştir.

Yeni hükümet sisteminin kodlarını ve seçim ittifaklarını akademik bir şekilde ele alan Batuhan Ustabulut, 27 Temmuz 2018’deki yazısında seçim ittifaklarına imkan veren düzenleme ile seçmenlerin, ‘Partim barajı geçemez, oyum boşa gitmesin’ yaklaşımından uzaklaşmasına ve seçmenlerin birinci tercihleri olan siyasi partilere yönelmesine imkân tanıdığına dikkat çekmiştir. Ustabulut, nisbi temsil seçim sisteminin uygulandığı Türkiye bakımından oldukça önemli olan seçim ittifaklarına katılan siyasi partilerin bu şekilde Meclis’te temsil edilebilme fırsatını yakalayabileceğini ifade etmiştir. Seçim ittifaklarının kutuplaşmaya yol açabileceği endişesine karşın yazar, bir ittifak içerisinde neredeyse taban tabana zıt fikirleri savunan siyasi partilerin bir arada bulunmalarının toplumdaki kutuplaşmaları ve kutuplaşmaya bağlı gerilimleri önemli ölçüde gidereceğini savunmuştur. 13 Nisan 2021’deki “Seçim Mevzuatına İlişkin Değişiklik Önerileri: Sıfır Baraj” başlıklı yazısında Ustabulut, “Yapılacak muhtemel bir seçim mevzuatı değişikliği ile seçim çevrelerinin daraltılması, milletvekili seçilebilmek için alınması gereken oyun artmasına ve seçim çevresi barajının yükselmesine neden olacaktır. Bu durum oy oranı düşük olan siyasi partiler bakımından milletvekili çıkarmayı zorlaştıracak ve oy oranı çok olan partilere büyük bir üstünlük sağlayacaktır. Dolayısıyla seçim sonuçları daha orantısız bir hâle gelecektir. Seçim çevrelerinin daraltılması, seçim barajının kaldırılması veya düşürülmesi ile ulaşılmak istenen temsilde adalet ilkesinin gerçekleştirilmesi amacını pratikte anlamsızlaştıracaktır.” uyarısında bulunmuştur. Seçim sisteminin görece iyileştirmelerle değil, bir bütün olarak ve uzun vadeli düşünülmesi gerektiğini vurgulayan yazar, seçim mevzuatında yapılması düşünülen değişikliklerin bir ‘seçim mühendisliği’ olarak değil, temsil adaletini sağlama amacını göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Gazetede seçim barajıyla ilgili dikkat çeken bir yazı da 01 Ağustos 2018’de M. Hamdi Güner’e aittir. Güner, “Yüzde On Barajı Niçin Kaldırılmaz? “ başlık yazısında 1983 yılından beri seçimlerde uygulanan yüzde on baraj sistemini zengin-fakir, güçlü-güçsüz dikotomisiyle farklı bir perspektiften ele almıştır. Ülkede yüzde 10’un altında kalan görüşlerin Meclis’e yansımamasının neticesine ilişkin olarak, “Nice faydalı görüşler milli hafızaya ulaşamamış ve millet yeni ve daha faydalı fikir sahiplerinden yararlanamamış olur.” sözlerini kullanmıştır. Yazar görüşlerini, SP’nin Meclis’e girmesini önlemenin yanı sıra, seçim barajını kaldırmamak, “Güçsüzlerin veya fakirlerin fikirleri duyulmasın, hep zengin ve güçlülerin dediği olsun anlamına gelmektedir ki bu, ülke için zulüm ve aynı zamanda büyük bir kayıptır.” şeklinde özetlemiştir.

Gazetede 24 Ekim 2017’de Mustafa Kaya “Yüzde 10 Barajı” başlıklı makalesinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçtikten sonra, yürütmeye istikrarı sağlandığı halde neden seçim barajının kaldırılmadığını irdlemiştir. Kaya, ‘bu sefer de yürütmeye iktidar olan Cumhurbaşkanı, Meclis’te muhalefette kalmaması denilerek’ baraj uygulamasının devam ettirilmesini, ‘milli iradenin önündeki engel ve milletin ayağındaki baraj prangası’ olarak yorumlamıştır. Yeni

sistemde baraja devam edilmesinin toplumsal barış, temsilde adalet adına hayati bir konu olduğunu belirterek, kamplaşmanın ortadan kalkması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Milli Gazete’de 28 Haziran 2020’de Mustafa Kaya’nın kaleme aldığı “Çıkışı Olmayan Yol” makalesinde yeni hükümet sistemi ile birlikte gündeme gelen seçim sistemleri, seçim barajı noktasında eleştirilmiştir. Meclis’in denetleme faaliyetini yerine getiremediğini dile getiren Kaya, yürütmeye istikrarı getirdiği iddia edilen mevcut sisteminin yüzde 10 seçim barajına daha da bağımlı hale geldiğini ileri sürmüştür. Barajın yüzde 7, 5, 3 hatta 0’a indirilmesi için çeşitli alternatifler üzerinde çalışıldığı, ancak daraltılmış bölge gibi alternatiflerle barajın yüzde 20’lere taşınacağı belirtilmiştir. “Bu baraj hala ayaktayken, milli irade vurgusu yapmanın hiçbir anlamı yoktur!” diyen Kaya, yazısında seçim barajı ve seçim sistemleri çalışmalarının iktidarın ömrünü uzatmak için ‘seçim mühendislikleri’ ile değil, toplumun sorunlarına doğru çözümleri bulmak için yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Milli Gazete’de köşe yazarlarının tümünün seçim barajının kaldırılması ya da düşürülmesine olumlu yaklaştığı görülmüştür. Köşe yazarlarının çoğunun ‘temsilde adalet’ sağlanması için seçim barajının indirilmesi gerektiği yönündeki inanç, özellikle istikrar ve istikrarsızlık savunucularına karşı geliştirilen çeşitli argümanlarla desteklenmiştir. Köşe yazarlarının bazıları, seçim barajının Milli Görüş geleneğindeki partilerin önünün kesilmesi için getirildiğini dile getirmişlerdir. SP ile birlikte ve özellikle AKP iktidarından sonra siyasi iktidarın hazırladığı demokrasi paketleri, Anayasa çalışmaları ve değişiklikleri, yeni hükümet sistemi ve seçim sistemi değişikliği önerileri seçim barajı noktasında samimiysizlikle suçlanarak eleştirilmiştir. Yazarlar, yeni hükümet sisteminde seçim ittifaklarının önünün açılmasıyla SP seçmenin ideolojik noktadaki endişelerini gidermek için telkinlerde bulunmuşlardır. Ayrıca yeni hükümet sistemi denge ve denetleme açısından eleştirilerek, toplumsal gerginlik ve kutuplaşmanın seçim barajının indirilerek giderilebileceği ileri sürülmüş; aynı zamanda siyasi partilere uzlaşma kültürünü geliştirmeleri tavsiye edilmiştir. Son tahlilde Milli Gazete’de haberler ve köşe yazıları üzerine yapılan analizde, seçim barajı ile ilgili demokratik bir bakış açısının ortaya konulduğu, bu konuda yoğun çaba sarf edildiği ve okurları siyasi literatür ve akademik olarak da bilgilendiren yazılar paylaşıldığı görülmüştür.

4.2.3. Milliyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili

Yapılan araştırma ve arşiv taramada Milliyet Gazetesi’nde 33 yazarın seçim barajı konusuna köşe yazılarında yer verdiği tespit edilmiştir. Medya elitlerinin 1998’e kadar seçim barajı ile ilgili daha çok siyasilerin açıklamaları ya da siyasi gündem ile ilgili haberlere yer verdiği görülmüştür. Bu tarihten sonraki köşe yazılarında ise yazarların çoğunun, kendi düşünce ve yorumlarını daha çok paylaştığı fark edilmiştir. Özellikle 2002 yılındaki AKP iktidarından sonra demokrasinin nasıl işlemesi gerektiğine dair öneriler ve hükümet eleştirileri yoğun olarak işlenmiştir. Yazarlar, SPY ve seçim yasasının değiştirilmesini tavsiye etmiş; seçim barajının siyaset üzerindeki etkileri bağlamında başta iktidar olmak üzere diğer siyasi partileri ve milletvekillerine eleştirilerde bulunmuştur. Ancak Milliyet Gazetesi’ne dair bir saptama da gazetenin Demirören grubunun eline geçmesinden sonra köşe yazarlarının ideolojik duruşlarındaki farklılıktır. Seçim barajı tartışmalarına dair köşe yazılarının ise özellikle yeni hükümet sistemi uygulamasına geçişten sonra siyasilerin açıklamaları ya da kulis haberleri şeklinde nötr olarak ele alınmasıdır.

Zülfü Livaneli, Milliyet Gazetesi'nde 25 Şubat 1997'de "Yapılacak İş Belli" başlıklı makalesinde, 1998 ilkbaharında seçim yapılması gerektiğini belirterek, yeni seçim yasası hazırlanmasını ve seçim barajının yüzde 5 olmasını önermiştir. Livaneli, 1995 seçimlerinde baraj yüzde 7 olsaydı, RP'nin 40 milletvekili kaybedeceğini hatırlatarak, "10 milyon oyu dışlayan bir Meclis'in meşruiyeti olmasa bile en azından temsil gücü tartışmalıdır." demiştir.

6 Nisan 1997'de Altan Öymen, "Barış ve Uzlaşma" başlıklı yazısında başka hiçbir demokratik ülkede görülmemiş ölçüde yüksek olan yüzde 10'luk barajın 1995'teki seçimde MHP'nin, yüzde 8,2 ile Meclis'e girmesine engel olduğunu hatırlatarak, eğer MHP Meclis'te olsaydı, merkez sağdaki dağınıklığın giderilmesine katkıda bulunabileceği yorumunda bulundu. Öymen, ayrıca yazısında 1991'de barajı aşma yolunu, Refah Partisi'yle ittifak kurmakla bulan Türkeş'in bir görüşmelerinde, "Bizi böyle hülle usullerine mahkum ediyorlar." deyişini hatırlatmıştır. 26 Haziran 1998'de "Hangi Sistem" adlı yazısında Öymen, "Bugünkü Meclis'ten istikrarlı bir hükümet çıkamadıysa, bunun kabahati seçim sisteminde midir?" sorusunu sorarak siyasi partilerin iç sistemini de eleştirmiştir. Öymen, "Bugünkü seçim sistemi, istikrarı sağlamak uğruna, yüzde 10 gibi hiçbir demokratik ülkede görülmemiş bir barajla, o oranın altında kalan tüm partileri saf dışı bırakıyor. Onlara verilen oyları, başta birinci parti olmak üzere büyük partilerin hesabına kaydediyor. Daha ne yapsın bugünkü sistem istikrarı sağlamak için?" diyerek siyasi partileri eleştirmiştir. "Baraj Altında CHP" başlıklı yazı dizisinde Öymen, seçim barajı ve temsilde adalet konusunu işlemiştir. Öymen yazı dizisinin bir bölümünde, "CHP'nin altında kaldığı yüzde 10'luk ülke barajı, nasıl bir barajdır? Meclis'e mümkün olduğundan az parti girsin, girenler arasında hükümet ortaklığı kurmak kolay olsun düşüncesiyle getirilen seçim barajının istikrar sağlamaya hiçbir faydası olmadığı gibi partiler arası transferleri ve 'hüllecilik' alışverişlerini teşvik etmek gibi önemli zararları vardır." ifadeleriyle seçim barajının siyasi partilere etkilerine işaret etmiştir. Öymen, barajın ya 1980 öncesindeki gibi kaldırılması ya da makul bir orana indirilmesi gerektiğini belirterek, oyları yüzde 15-20 civarında olan partilerin barajdan memnun oldukları için oyları yüzde 10 civarında olan partilerin CHP de dahil, 'yaparsam bu barajdan korkuyor derler' endişesiyle bu konuda bir girişim yapmadıkları tespitinde bulunmuştur. Öymen hiçbir partinin baraj altında kalmayacağını garanti etmediğini vurgulayarak, kısa vadeli partisel çıkarın değil, Türkiye'nin yararının düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Güneri Cívaoğlu, Milliyet Gazetesi'ndeki köşe yazılarında seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılması konusuna 2021'e kadar olumsuz yaklaşan yazarlardandır. 3 Ekim 2001'deki "Eşref Saati" ve 24 Ekim 2001'deki "Çıtayı Yükseltmek" adlı köşe yazısında barajın yüzde 7 veya 5'e çekilmesi halinde, "İlk seçimde Meclis daha da parçalanır. 'Yönetemeyen demokrasi' de artık 'aciz demokrasi'ye dönüşebilir." uyarısında bulunmuştur. Ancak Cívaoğlu'nun 8 Eylül 2021'deki barajın yüzde 7'ye indirilmesi ve seçim ittifakları ile ilgili yazdığı "Baraj" başlıklı yazıda, seçim yasasının 220 kez değiştirildiğini belirterek, Cumhur İttifakı ortaklarının barajın yüzde 7'ye indirileceği açıklamasından sonra gelen, 'Yüzde 10 'temsilde adalet ilkesine aykırı' denebilecek kadar yüksekti. Demokrasiyle uyumsuzdu. Fakat... Sadece barajı indirmek ileri demokrasi için yeterli değildir.'" ifadeleri dikkat çekmiştir.

Taha Akyol, 3 Haziran 1997'deki siyasi partilerin ittifak çalışmalarına yer verdiği yazısında aslında her siyasi partinin kendi çıkarına göre seçim sistemini düşündüğünü ileri sürmüştür. Seçim barajı konusunda önceleri nötr bir tavır sergileyen Akyol, daha sonraki yazılarında Türkiye'nin sırf siyasi partiler ve seçim yasalarında klasik değişiklikler yaparak istikrarı yakalama şansını artık

kaybettiğini vurgulayarak, yarı başkanlık sistemini savunmaya başlamıştır. Aynı düşünceyi 18 Eylül 2002'deki "Baraj Sorunu" adlı makalesinde barajın yüksek olduğunu belirterek, "Sırf Meclis'e daha çok parti girmesi için barajı aşağıya çekip, seçim ittifaklarına imkan vermek, mevcut 'yönetemeyen demokrasi'mizi tam bir 'yönetimde kaos'a sürükleyecektir." ifadesiyle desteklemiştir. 26 Eylül'deki "Seçimleri Ertelemek, Barajı İndirmek mi?" başlığında da küçük partileri, büyük bloklara 'bağlanmak' için teşvik edecek sistemler (mesela başkanlık, yarı başkanlık, iki turlu ittifak, karma temsil gibi sistemler) getirilmedikçe, yüzde 10 barajını indirmenin 'yönetimde anarşi' yaratacağını iddia etmiştir. Bu konudaki birçok yazısında 'yöneten demokrasi' sistemi için barajın düşürülmesine dar veya daraltılmış bölge ilişkisi kurularak olumlu baktığı görülmüştür. 2010'daki "Yüzde 10 Barajı!" başlıklı yazıda ise AKP kadar CHP'nin de yüksek barajdan memnun olduğuna dikkat çekerek Türkiye Milletvekilliği'ni önermiştir.

Köşe yazılarında daha çok siyasilerin konuyla ilgili açıklamalarını paylaşan Fikret Bila, 5 Eylül 2002'deki seçim ittifaklarıyla ilgili yazısında, "Yüzde 10'u kıl payı geçemeyen partilerin Meclis'te temsil edilmeyişleri ne kadar çarpık bir durumsa, yüzde 1-2'yi zor yakalayan partilerin Meclis'te gerçek güçlerinin çok üzerinde temsil edilmeleri de aynı oranda çarpık bir durum." diyerek seçim barajının neden olduğu ittifakların siyasi partileri ilkesizliğe ittiğini savunmuştur. Bila, 2007'ye kadar ki yazılarında seçim barajı ile ilgili siyasi haberleri nötr bir tavırla köşesine taşımıştır. 8 Mayıs 2007'de "Toplumsal Fay Hattı Kırılmadan" adlı yazısında ise "Cumhurbaşkanı seçimi, seçim süresi, seçim barajı, ittifaklar gibi sorunlu alanlar yeni Meclis tarafından tüm partilerin katılımıyla, ortak bir çalışma yapılarak düzenlenebilir." ifadesini kullanmıştır.

Gazetenin medya elitlerinden Derya Sazak, seçim barajı ile ilgili olarak seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılması ile ilgili olumlu görüşlere sahip Tarhan Erdem, Ersin Kalaycıoğlu ve TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner'in görüşlerini ve röportajlarını köşesinde paylaşmıştır. Makalelerinde siyasi gündem konularıyla ilgili yorumlarında halkın oylarının Meclis'e hakça yansiyebilmesi, temsil ve demokratik meşruiyet gibi tartışmaların son bulması için seçim barajının yüzde 5'e indirilmesini önermiştir. 2005'teki "Baraj Korkusu" başlıklı makalesinde Sazak, baraj ve dokunulmazlık zırhına sığınarak seçime gitmeye çalışmayı 'demokrasi ayıbı' olarak nitelemiştir. 22 Nisan 2011'deki 'Bağımsızlar' yazısında ise YSK'nın vetolu adaylara seçim yolunu açması ile ilgili tartışmaların nedeninin, seçimde adaletsizliğe yol açan yüzde 10 seçim barajı olduğunu vurgulamıştır. 11 Haziran 2011'deki "Demokrasi İçin" makalesinde Sazak, yeni anayasayla birlikte 12 Eylül rejiminin ürünü seçim ve SPY'nin de değişmesi gerektiğini söyleyerek, 12 Haziran seçimlerinin yüzde 10 seçim barajıyla gidilen son seçim olmasını talep etmiştir.

Melih Aşık, "Liderler ve Baraj" adlı 23 Haziran 1998 tarihindeki yazısında Türk siyasetinin en büyük sorunun 5 siyasi partiye kilitlenmesinin nedeninin, yüzde 10 seçim barajını olduğunu vurguladığı yazısında, barajın siyasi partiler üzerindeki etkisini irdelemiştir. Siyasi partilerin, "Seçmen nasıl olsa beşimizden birine oy vermeye mecbur" güveniyle tembelleşerek halktan koptuğunu belirten Aşık, ayrıca partilerin baraj sayesinde yeni rakiplerden kurtuldukları için kendilerini yeni çözümler üretmek zahmetine sokmadıklarını ileri sürmüştür. 2001'deki bir yazısında Anayasa Profesörü Zafer Üskül'den seçim barajlarının düşürülmesi ile ilgili bilgi alan Aşık, kendi fikrini "Bir ülkede siyasi istikrarı yüksek seçim barajı ile sağlanmaya çalışılıyorsa, orada temelden bir sakatlık vardır. İstikrarı sağlamak isteyenlerin ilk yapmaları gereken şey, değişen Anayasa ile pek çok maddesi Anayasa'ya aykırı düşmüş SPY'yi değiştirmek olmalıdır." şeklinde açıklamıştır. 2002

seçimlerinin sonuçlarını eleştiren Aşık, ayrıca birkaç makalesinde 2007 seçimlerinde de baraj nedeni ile halkın iradesini tam yansıtmayan çarpık bir Meclis tablosuyla karşılaşılacağı uyarısında bulunmuştur. 29 Nisan 2007’deki “İpler Gerilmeden” başlığında Türkiye’deki parti içi demokrasinin olmayışını lider oligarşisi ve milletvekilleri davranışlarını örneklemiştir. Demokrasilerde askerin siyasetle ilgilenmeyeceği ve önce sivillerin demokrat olması gerektiğini vurgulayarak, “Demokrasilerde parmak indirme-kaldırma makinesi gibi kullanılan siyasi partiler olur mu? Demokrasilerde yüzde 10 gibi yüksek bir seçim barajı... Seçmenin üçte bir oyuyla Meclis’in üçte ikisini ele geçirmeye imkan veren bir seçim sistemi düşünülebilir mi?’ sorularıyla seçim barajının ve seçim sisteminin çarpıklığını ifade etmiştir. 21 Nisan 2011’de “Kolay Demokrasi” başlığında BDP’nin bağımsız adaylık mecburiyetini seçim barajına bağlarken, 22 Nisan 2011’de ise seçim barajı ve hazine yardımı ilişkisini ‘seçim kayırması’ olarak nitelemiştir. 1 Temmuz 2013’teki yazısında Aylin Kotil’in seçim barajının düşürülmesi amaçlı Ankara’ya yaptığı yürüyüşü tek bir kişinin dahi topluma yapabileceklerini göstermesi bakımından değerli bulunduğunu belirterek, seçim barajının gündemden düşürülmemesi gerektiğini savunmuştur.

Hasan Cemal, 22 Kasım 2001’deki yazısında genel seçimlerde barajın düşürülmesi tartışmalarını yorumlarken, “Baraj var ama istikrar sağladı mı şimdiye kadar? Ancak barajsızlık ille de istikrarsızlık getirir demek ne kadar doğru?” sorusunu sormuştur. Seçim barajı ile ilgili yazılarından 23 Aralık 2005’teki “İstikrarın Püf Noktası” başlığında demokratik katılımı sınırlayan ve temsilde adaleti engelleyen seçim barajının yüzde 7-8 olmasını tavsiye etmiştir. 16 Mayıs 2007’de “Demokratik Siyasetin nn Tıkamak” başlıklı yazısında Hakkari’de yüzde 45 oyla milletvekili çıkaramayan DEHAP’a karşılık, yüzde 6.8 oyla AKP, yüzde 8’le CHP’nin 1’er milletvekilini paylaşmalarını ‘hakkaniyetsizlik’ olarak grmştir. Cemal, “Türkiye’nin yüzde 10 seçim barajıyla adaleti de, istikrarı da yakalaması güçtür.” dedikten sonra Doğu ve Güneydoğu’daki oyların hiçe sayılmasının siyaseten dışlanmışlık ve yabancılaşmaya neden olacağı uyarısında bulunmuştur. Yaşar ayrıca AKP ve CHP’nin yüzde 10 seçim barajı konusunda sıkı işbirliği içinde olduğunu ileri srmştir. 20 Nisan 2011’deki “Seçimlerin Meşruiyetini Tartışmalı Kılacak Hatalardan Sakınmalıyız” başlıklı makalesinde de Kürtlerin seçim barajını aşmak için bağımsız adaylığının veto edilmesine tepki göstererek, siyasi iktidarın tüm demokratik uyarılara rağmen yüzde 10 barajında ısrar etmesini eleşirmiştir.

5 Nisan 2007’de Meral Tamer de “Bağımsız Aday Siyasete Sahip çıkmaktır” başlıklı yazısında Türkiye’de insanların tercihlerinin siyasete, özellikle de Meclis’e ve onun aracılığıyla iktidara yansımamasının neden ve sonuçlarını irdelemiştir. Meral, yazısında “Bu, çok temel bir sorun. Mevcut seçim sistemimiz, yüzde 10 barajı ve lider sultasına dayalı SPY ile bu temel sorunun aşılması söz konusu değil. Hal böyle iken tıkanıklığı delemek bir arayışa girmek, aslında siyasete sahip çıkmaktır. Siyaset bu tür arayışlarla dinamik kalabiliyor, yoksa ölüyor.” diyerek seçim barajını aşmak için kullanılan bağımsız adaylığı desteklemiştir.

Milliyet’ten Yaman Törüner, “Türkiye’de Demokrasi” başlıklı 21 Mayıs 2007’deki makalesinde, “Türkiye’de demokrasi e ayrılır: Seçimden nceki demokrasi, Seçim sırasındaki demokrasi. Seçimden sonraki demokrasi.” seçime ayarlı demokrasi uygulamalarının gerçekleştiği tespitinde bulunmuştur. Seçim ncesi sözü vaat edilen demokrasi sloganlarını, “Partilerdeki lider sultası kalkmalı, seçim barajı kalkmalı, n seçim yapılarak adaylar belirlenmeli, SPY katılımcılığı arttıracak biçimde değiştirilmeli, sivil toplum örgütleri güçlendirilmeli, basın zgrleştirilmeli, yargıya

siyaset karışmamalı, ordu siyasete karıştırılmamalı, yabancı ülkeler iç işlerimize karışmamalı.” şeklinde sıralayarak yasaların ve barajın hep kaldığına dikkat çekmiş; bu konuda siyasileri eleştirmiştir.

Doğan Heper, 2008, 2009 ve 2010’daki “Aldatmaca”, “Yaşasın Demokrasi”, “Askerler ve Siviller”, “İyi Yolda mıyız, Güldürme!”, “Demokrasi Yutturmacası” başlıklı yazılarında ‘gerçekten’ demokrasi için SPY ve seçim yasasının değiştirmesi, yüzde 10 seçim barajını indirilmesi, parti ittifaklarının kurulmasının sağlanması ve partilerdeki lider sultasının sona erdirilmesini istemiştir. Ayrıca yeni anayasanın uzlaşmayla hazırlanması gerektiği konusunda siyasi iktidarı uyarmıştır.

Mehmet Tezkan, Milliyet’te siyasi gündeme uygun olarak seçim barajı ile ilgili çok sayıda makaleyi kaleme alan bir medya elitidir. Tezkan, arşiv taramalarında tespit edilen “Türkiye Henüz Hazır Değil”, “Anayasa Hap Olacak”, “Anayasaya Neden Evet”, “Baraj Düşerse Öcü Çıkar...”, “Baraj Kalkmaz”, “AKP, CHP, MHP Sınava Giriyor, Ders Demokrasi!”, “Darbeci-Demokrat Kriterleri..”, “Cumhurbaşkanı Teyit Etti. 12 Eylül Faşizminin Simgesi YÖK’tür”, “Demokratlık Başka Nasıl Sınanır?”, “Cumhurbaşkanı Vesayet Rejimi”, “İnsan Üzülüyor”, “Barajcılar Şu 11 Yılı Bi İzah Etse”, “Yeni Anayasa Şimdiden Sakat”, “Avrupa Bize Ters Köşe Yaptı”, “Seçim Barajı Milim Kıpırdamaz”, “Başkanlık Değil Putinizm”, “Yüzde 10’un Nedeni Bölünme Korkusu”, “Yüzde 10’un Üzerine Daraltılmış”, “İktidar Çıkmaz Sokağa Girdi!..”, “Baraj Değişmez Ama Siyasi Sonucu Olur”, “Sandık Milli İradeyi Tam Yansıtmıyorsa”, “Askeri Darbenin Demirbaşları”, “İttifak Tamam, Baraj Yüzde 10”, “İttifaktan Kıyak Çıktı”, başlıklı makalelerde seçim barajına çeşitli bağlamlarda yer vermiş ve eleştirilerde bulunmuştur.

Tezkan, bir makalesinde Başbakan’ın ‘Barajı indirmeye Türkiye henüz hazır değil’ demesine tepki göstererek, barajın düşürülmesinin AKP düşmanlığıyla ilişkilendireceğini belirterek, barajı ‘liberal demokrat olmanın sınavı’ olarak görmüştür. Tezkan, sadece AKP değil, CHP de MHP’nin de baraja indirmeye hazır olmadığını düşünmektedir. Koalisyon ile yüzde 10’un bire bir ilişkisi olmadığını savunan Tezkan, kendini yüzde 10’un üzerinde gören partilerin, diğerlerinin barajın altında kalması sayesinde daha fazla milletvekili çıkarma derdinde olduğunu vurgulayarak, baraj nedeniyle Meclis dışında olan bir partinin barajı geçeceğini garantilediği anda seçim barajını destekleyeceklerini iddia etmiş; partilerin demokrasi için değil, çıkarlarına göre hareket ettiklerini ileri sürerek siyasi partilere güvensizliğini dile getirmiştir. Barajın yüzde 7 veya daha aşağı inmesi durumunda Türkiye’nin siyasi yapısının yeniden şekilleneceğini, sol ve çevreci partilerin kurulacağını iddia etmiştir. İktidarın seçim yasasındaki 28 maddelik değişiklik paketi ile ilgili olarak Tezkan, hayati madde olarak gördüğü yüzde 10 seçim barajı maddesinin olmamasına tepki göstermiştir. Seçim barajını, iktidar kadar BDP hariç Meclis içi muhalefetin de demokrasi sınavından geçeceği bir konu olarak gören yazar için baraj; 12 Eylül ürünüdür ve 12 Eylül felsefesinin hala kabul görmesi demektir. Baraja el sürmeyenlerin ‘demokratlık sınavından’ kalacağını düşünen Tezkan, seçim barajını, barajın her zaman tek parti iktidarı çıkarmadığı, koalisyonların ‘öcü’ olmadığı, koalisyonların da seçmen iradesinin sonucu olduğu, yönetimde istikrardan kasıt tek parti iktidarıysa tek partinin iktidar olduğu AKP’nin 11 yılının nasıl açıklanacağı, yönetimde istikrar nedeniyle temsilde adaleti katletmenin demokratlıkla bağdaşmayacağı, seçmen isterse baraj yüzde 5 bile olsa tek parti iktidarı çıkaracağı sonuç, soru ve düşünceleriyle eleştirmiştir. Tezkan’ın makalelerinde tespit edilen bir farklı bir saptama da, barajın 30 yıldır yüzde 10’da kalmasının gizli nedeni olarak partilerin kendi içinde bölünme korkusu, ayrıca seçmenin bölünme korkusudur. Tezkan, baraj yüzde 3 olduğunda yüzde 3 hedefiyle

iktidar ve muhalefet partileri içinden yeni partiler çıkabileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca bir başka açıdan, “İktidar partisi HAS Parti’yi yutabilir miydi? Ya da sağdaki öteki partilere havlu attırabilir miydi?” sorularıyla sağ partiler ve baraj ilişkisini sorgulamıştır. Tezkan, bir başka makalesinde seçim sistemi ve barajı ile ilgili düşüncesini ise barajın yüzde 3’e indiği dar bölge seçim sistemi ve Türkiye milletvekilliğinin de getirildiği bir sistem olarak açıklamıştır. 2014’teki AYM Başkanı’nın seçim barajını gündeme getirmesiyle ilgili olarak Cumhurbaşkanı’nın ‘Milli irade seçim sandığında belirlenir’ sözüne karşılık, “Ya seçim sandığı milli iradeyi belirlemiyorsa.. Ya seçim sandığı milli iradeyi tam yansıtamıyorsa.. Ya seçim sandığı milli iradenin hakkıyla tecelli etmesine imkân tanımıyorsa.. Kim düzelterek? Meclis!.. Meclis çoğunluğu varlığını, gücünü, milli iradeyi tam yansıtmayan seçim sandığına borçluysa.. Sırtını çarpık sandık sistemine dayamışsa..” şeklinde sorularla seçim barajı-sandık sonuçları ve milli irade arasında ilişkiselliği sorgulayan bir yorumda bulunmuştur. Ayrıca bir başka yazısında 12 Eylül’ün kalıntılarını temizlediğini ileri süren siyasi iktidara Tezkan, “Yüzde 10 seçim barajı 12 Eylül’ün demirbaşısıdır.” diyerek tepki göstermiştir.

Gazete yazarlarından Kadri Gürsel’de seçim barajının demokrasi, siyasi partiler, seçim sistemi ve anayasa ile olan ilişkisi ve toplumsal etkileri ile ilgili yorumları, yaklaşımları ve uyarılarıyla dikkat çeken bir yazardır. Gürsel seçim barajına en sert ifadelerle eleştiri getiren ve niteleyen gazete yazarı olarak dikkat çekmiştir. 21 Ocak 2010’da “Tek Partinin Anayasasına Hayır”, yazısında parti içi demokrasi olmadığı için iktidar karşısında güçsüz olan Meclis’in hiçbir demokraside görülmemiş yüzde 10’luk seçim barajı yüzünden milli iradeyi yansıtmakta yetersiz kalmasının otoriter yönetime gidilmesiyle sonuçlanacağını ileri sürmüştür. Gürsel, yazılarında yüzde 10 seçim barajını, “demokrasi utancı, istikrarın düşmanı, Türkiye’nin utancı, bir hak ve oy gaspı mekanizması, yüzde 10 rezilliği, istikrar bozucu bir faktör, bir ucube, ahlaksız ve anti-demokratik, küçük partilerin seri katili, kimyasal etkime, yasal görünümlü milli irade hırsızlığı, değişimin freni, siyasetin tıkacı, siyasetteki iltihabi durumu” ifadeleriyle nitelediği görülmüştür. Yazar, ‘AKP’nin anayasası’ olarak gördüğü 2010’dak yeni anayasa paketini seçim barajı ile bir maddenin yer almaması nedeniyle Türkiye’nin ihtiyaçlarına cevap vermediği için yetersiz bulmuştur. Ayrıca yeni ve demokratik bir anayasanın seçim barajı yüzde 5’e düşürüldükten sonra oluşacak bir Meclis’te ve uzlaşmayla hazırlanması gerektiğini savunmuştur. Gürsel, bir yazısında BDP’li bağımsız aday Sebahat Tuncel’in hüküm giydiği gerekçesiyle adaylık iptali ile ilgili çıkan olayları hatırlatarak, “Türkiye’de yaşanan olaylar, siyasi istikrar ve güçlü iktidar sağlasın diye getirilen yüzde 10 barajının, artık istikrar bozucu bir faktöre dönüştüğünü göstermiştir.” diyerek seçim barajının toplumsal barışa ve huzura etkisini ele almıştır. Gürsel’in istikrar ve seçim barajı ilişkisine yaklaşımı ise “Bu ülke istikrarı artık, seçim barajlarında değil, temsilde adalette, eşitlikte, çoğulculukta ve katılımcılıkta aramak zorundadır.” şeklinde olmuştur. 16 Haziran 2011’deki “Yüzde 10 Barajı Siyaseti Biçimlendirdi”, başlıklı makalesinde Gürsel, seçimler sonrası oluşan tablo ile ilgili olarak seçim barajının siyasi partilere ve siyasete etkisini kaleme almıştır. Seçim barajının Türkiye’deki küçük partilerin tamamını tasfiye ettiğini vurgulayarak, muhafazakar bloktaki çoğulculuğun önünü tamamen kestiğini belirtmiştir. Gürsel’in önemli bir tespiti ise yüzde 10’un üstündeki siyasetin, kimlikler etrafında ayrışması sonucu oluşan tek partili düzenin, başkanlık sistemine yol açacak bir zemini hazırladığı öngörüsünde bulunmasıdır. Gürsel bunların dışında HDP’nin seçim barajı nedeniyle önce bağımsız adaylar, daha sonra parti olarak seçimlere katılma kararına ilişkin görüşlerini de paylaşmıştır. HDP’nin seçimlerde baraja altında kalması olasılığını değerlendiren yazar, Türkiye’de ‘siyasette değişimin freni ve tıkacı’ olarak, seçim barajını görmektedir. Gürsel, “Dünyadaki bu en yüksek seçim barajı, yeni sosyo-politik dinamiklerin

parlamentar siyasete yansımaları önüyor, siyasi oluşumların önünü kesiyor ve toplumsal patlamaların zeminini hazırlıyor. Siyasetteki iltihabi durumun nedeni bu yüzde 10'luk barajdır.” sözleriyle barajın siyasete ve topluma olumsuz etkilerini ele almıştır. HDP'nin baraja takılmamak için bağımsız adaylık yöntemi ile seçimlere katılmasını da seçmenlerin bir bölümünün ‘HDP Parlamenta girebilsin’ diye kendi partisine oy vermekten feragat etmesini de siyasi ahlaka ve vicdana aykırı bir durum olarak tanımlamıştır.

Mehmet Y. Yılmaz Milliyet'teki yazılarında seçim barajı ile ilgili olarak siyasi partilerin yapısı, işleyişi, demokratik tavırları ve etik anlayışlarını eleştirmiştir. 25 Eylül 2002'deki “Sandık Korkusuna Bağlı Demokrasi Aşkı” başlıklı yazısında yazar, yüzde 10'luk seçim barajının düşürülmesini ve partilerin seçimlerde ittifak yapmasına imkan tanıyan düzenlemeyi talep edenlerin, amaçlarının aslında barajı geçemeyeceklerini düşünmelerinden ötürü seçimi erteletmek olduğunu belirtmiştir. Yılmaz, “Yüzde onluk seçim barajının adaletsiz olduğu ve düşürülmesi gerektiği yolundaki istekler gündeme geldiğinde bunu neden duymazdan geldiniz?” sözleriyle siyasi partileri ve milletvekillerini temsilde adalet, meşruiyet söylemlerinde samimi olmamakla eleştirmiştir. 3 Ekim 2002'de de Yılmaz, siyasi partileri “Türkiye'nin ciddi bir siyasi istikrar sorunu var. İstikrarsızlığın en temel nedeni seçim barajının yüksekliği değil, siyasi partilerimizin kendilerini yenileme yeteneğinden yoksun olmasıdır. Parti kongresinin yerini, ister istemez genel seçimler alıyor.” diyerek parti içi demokrasinin adeta seçim barajı ile sağlanmasına tepki göstermiştir.

Milliyet yazarlarından Yalçın Doğan, 23 Haziran 2000'deki, köşesinde “2,5 Parti” başlığındaki makalede Amerikan sistemindeki gibi sağ ve sol iki parti sisteminin Türkiye'de tutmayacağı bunun içinde barajın düşürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Doğan, yazısında herkesin sesinin Meclis'te yansması gerektiğinden bahsederek, barajı düşürmenin daha akılcı ve ulusal bütünlük için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Rıza Türmen 16 Temmuz 2010'daki yazısında, “Demokrasiye Baraj” başlığında AKP'nin son iki seçimi kazanarak tek başına iktidar olmasını yorumlamıştır. Siyasi iktidarın yönetme yetkisini halktan değil, seçim sisteminden aldığını belirten Türmen, DSP ve DTP'nin Meclis'e girebilmek için başvurduğu yolları hatırlatmış; tüm siyasal partilerin CHP'nin seçim barajını yüzde 7'ye indirme önerisine yaklaşımının, demokrasiye bağlılıklarının göstergesi olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Türmen makalesinde, “Anayasa değişiklikleri paketinin amacı, Türkiye'de demokrasiyi daha ileri götürmek olsaydı, bu konu paketin içinde yer alır ve sorun çözümlenirdi.” demiştir.

17 Temmuz 2010'da Milliyet'te yazan Can Dündar, “Barajlar Kralı Erdoğan” adlı makalesinde, “Yüzde 10'luk seçim barajı, bir 12 Eylül çocuğudur. Yüzde 10 barajında ısrarın tek bir anlamı var: ‘12 Eylül’ün keyfini biraz da biz sürelim.’ Yoksa hangi demokrat bu tabloyu savunabilir: Ve bilinmeli ki, Demirel'den sonra ülkemizin yeni ‘Barajlar kralı’ Recep Tayyip Erdoğan'dır.” şeklinde sözleriyle dönemin Başbakanı Erdoğan'a eleştirilerde bulunmuştur.

Hasan Pulur, 24 Temmuz 2010'da “Taş Atan Yaramazlar, Seçim Barajı ve Bir Şiir...” başlıklı yazısında AKP'nin referandumu ‘12 Eylül’e karşıyız’ marşını söyleyerek girdiğine dikkat çekerek, ‘demokrasinin gelişimini önleyecek tek bir madde olarak seçim barajının yeterli olacağını’ ifade etmiştir.

Nuray Mert, 17 Şubat 2011'de “Tasasız Demokratlar”, 4 Mart 2011'de “Kürt Meselesi'nde Terminoloji Sorunu”, 22 Mart 2011'de “Özgürlükçü, Demokratik ve Katılımcı Anayasa İçin” başlıklı

makalelerinde seçim barajı konusunu, Kürt sorununun barışçı ve demokratik yollardan çözümündeki rolünün yanı sıra, genel olarak demokratik temsil ve ‘demokratik Anayasa’ hazırlığı açısından ‘çok önemli bir konu’ olarak ele almıştır. Mert, Cumhuriyet tarihinin ilk sivil anayasasını yapmak iddiasına ilişkin olarak, “Yüzde onluk seçim barajının kaldırılması, yeni anayasanın sivil ve demokratik niteliklere sahip olabilmesi için gerekli ilk şarttır; aksi halde Meclis’in yeni bir anayasa hazırlamasının meşruiyeti tartışmalı hale gelecektir.” şeklindeki görüşlerini paylaşmıştır.

Milliyet gazetesi yazarlarından Yavuz Donat, Serpil Yılmaz, Abbas Güçlü, Mehveş Evin, Devrim Sevimay, Serpil Çevikcan, Fuat Keyman, Aslı Aydıntaşbaş ve Abdullah Karakuş’un ise köşelerinde, seçim barajının düşürülmesi ilgili olumlu görüşlere sahip daha çok siyaset eliti olmak üzere akademisyenlerin de görüşlerini ve yaptıkları röportajları paylaştıkları saptanmıştır.

4.2.4. Hürriyet Gazetesi Medya Elitlerinin Seçim Barajını Temsili

Hürriyet Gazetesi seçim barajına makalelerine değişik bağlamlarda yer veren ve siyasi gündeme göre görüşlerini belirten 32 yazar tespit edilmiştir. Medya elitlerinin çoğunlukla seçim barajının indirilmesi ya da kaldırılmasına olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir. Gazetede konuya nötr ya da olumsuz yaklaşan az sayıda yazar bulunmaktadır. Özellikle 2002 genel seçimlerinden sonra gazete yazarlarının seçim barajına ve sonuçlarına verdiği tepkiler, ileri sürdükleri görüşler, tavsiyeler ya da yorumlar dikkat çekmiştir. AB süreci, AYM’ye yapılan hak ihlali dava süreci, çözüm süreci, anayasa referandumu, hükümet sistemi değişikliği ve seçim ittifakları ile ilgili bağlamlarda konuya yer verildiği görülmüştür. Temsilde adalet ve siyasi temsilin gerçekleşmesinde ‘seçim barajının engel olduğu’ vurgusu birçok yazar tarafından ele alınan temel kavram olmaktadır. Bu bağlamda siyasi partilerin yapısı, parti içi demokrasi çerçevesinde ele alınırken, seçim sistemlerine siyasi partilerin yaklaşımlarının demokratik kaygıdan uzak ve çıkarlarına göre oluşu da sıklıkla eleştiri konusu olmuştur. Siyasi iktidar ve hükümet en çok 12 Eylül darbesinin ürünü olan barajın kaldırmaması ve yeni hükümet sistemi öncesi temsilde adalet konusundaki medyadaki söylemiyle eleştirilmiştir. Birkaç yazar ise seçim barajının olası sonuçlarına Kürtlerin temsil hakkı ve terör ilişkisiyle ilgili görüş ve yorumlarda bulunarak yaklaşmıştır. Gazetenin medya eliti yapısı ve görüşlerinin Doğan grubundan Demirören grubuna devri ile Hürriyet’te de değişiklik arz ettiği gözden kaçmamıştır. Bu tarihten itibaren seçim barajları tartışmalarına yaklaşımın, genellikle siyasilerin açıklamaları ya da kulislere yansıyan duyurular ile köşe yazılarında paylaşıldığı tespit edilmiştir.

Hürriyet Gazetesi’nde yapılan arşiv taramasında tespit edilen ilk köşe yazısı 13 Ekim 1987’de Coşkun Kırca’nın kaleme aldığı “Muhalefet Ne istemeli?” başlıklı makaledir. Kırca, yazısında seçim barajı uygulamasından 4 yıl sonra şu ifadeleri kullanmıştır: “Askeri yönetim döneminde benimsenen seçim sistemi ifrattan tefrite gitmiştir. Önce yüzde 10 oranında milli bir baraj konulmuş, bu da yetmiyormuş gibi çevredeki geçerli oyların çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesi suretiyle bulunan bir de seçim çevresi barajına gerek görülmüştür. Yüzde 10 barajını aşan bir partinin bu imkandan yoksun kılınmasının hakkaniyetle hiçbir ilgisi olamaz.” Kırca, seçim sistemi ve seçim düzeni üzerinde muhalefetin taleplerinin ne olması gerektiği hakkındaki yazısında; meşruluk tartışmalarının son bulacağı Meclis’ten istikralı bir iktidar çıkması sağlanacağı ve aynı zamanda seçmen kitlesindeki eğilimlerin hakkaniyetli bir şekilde temsil edilmesini; önseçim uygulaması, TRT’de siyasi partilere eşit süre tanınması, iki turlu seçim, erken seçim için asgari süre belirlenmesi gibi bazı esasların gerçekleşmesine bağlamıştır.

Mehmet Ali Birand, 10 Eylül 2002’de “Ya Barajı İndirin veya İttifakı Açın” başlıklı makalesinde, seçim barajının amaçlarının ve sonuçlarını irdelediği bir yazı kaleme aldı. Birand, yazısında “Yüzde 10’luk seçim barajı nihayet geldi ve karşımıza dikildi. Barajın bu kadar yüksek tutulmasının iki nedeni vardı. Biri derin Devlet’in TBMM’ne İslamcılar ve Kürtçü partilerin girmesini engellemek istemesiydi. Diğeri de büyük partilerin kendilerini koruma çabaları. Ancak şimdi, kurulan bütün tuzaklara bizzat kendimiz düşüyoruz. Artık yeni bir değerlendirme yapmak ve sistemi elden geçirmek zorunluluğu giderek artıyor. Sonunda, önce Özal ardından da Demirel’in ısrarla önerdikleri Başkanlık veya yarı Başkanlık sistemini kabul edeceğiz galiba. Yüzde 10’luk barajı aynı düzeyde tutmak oldukça güç gözüküyor. Yüzde 5-7 civarına indirilmesi için baskılar giderek artıyor. Eğer barajı indiremezlerse, bu defa ittifakların yolu açılmalı. Bu şekilde seçime gitmek, yüzde 40 oranındaki bir oy potansiyelinin Meclis dışında bırakılması anlamına gelecek ki, bunu göze almamak gerekiyor. Belki de hep birlikte dibe vurmayı deneyebiliriz. (!)” şeklindeki sözleriyle geleceğe dair önemli tespitlerde bulunmuştur.

Sedat Ergin, Hürriyet’te 2005’ten itibaren seçim barajına en çok değinen yazarlardan biridir. “Kürtler AB’ye Göre Azınlık mı, Değil mi? “, “Hükümet de Yüzde 10 Barajını Savunamıyor”, “Venedik Komisyonu Seçim Barajının Yüzde 3-5’e İnmesinden Yana”, “Anayasa Reformunda İnandırıcılık Ölçütleri”, “Amerikan Modeli Erdoğan’ı Mutsuz Edebilir”, “Aydınlardan Anayasa Tartışmasına Önemli Katkı”, “Seçim Barajında Rusya ile Aynı Ligdeyiz”, “Demokratik Vicdana Ters”, “Hani Baraj Düşürülecekti?”, “Barajda Ayrım Anayasa’nın Eşitlik İlkesini Zedeliyor”, “Tam 40 Yıl Sonra 12 Eylül’e Bakmak” başlıklarıyla, seçim barajına ve siyasi gündem konularına ilişkin çok sayıda makale kaleme almıştır. Ergin, Avrupa’da demokrasinin niteliğini ele alan her tartışmada en önemli kaynaklardan biri kabul edilen Venedik Komisyonu ile ilgili atıf yaptığı birçok yazı yazmıştır. 16 Şubat 2010 tarihindeki yazısında Ergin, komisyonun tavsiyesinin Türkiye’ye uyarlandığında seçim barajının yüzde 5’e indirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Yine 2010’daki bir yazısında AKP’nin Anayasa reformundaki inandırıcılık ölçütü olarak ‘Türkiye’de demokrasinin en büyük handikapı olan’ seçim barajının indirilmesini görmüştür. Barajın etkileri ve sonuçları olarak, “Bu baraj, Türkiye’de milli iradenin TBMM’ye adil bir şekilde yansımaları sakatlıyor, temsil sorunu olan bir Meclis yaratıyor. Çoğulculuğun gerekleriyle çelişen bu baraj, Türkiye’nin renk ve ses çeşitliliğinin TBMM’de kendini ifade edebilmesini engelliyor, ayrıca her seferinde milyonlarca insanın kullandığı oyun boşa gitmesi gibi bir büyük haksızlığa yol açıyor. Buna ek olarak, insanların gönlünden geçen partiye oy vermesi üzerinde de baskı yaratıyor. İktidar partisi, baraj kendisine her seçimde çok sayıda ‘bonus milletvekili’ kazandırdığı için eski sistemin sürmesini istiyor. Bu durum demokratik vicdanla bağdaşmıyor.” ifadelerini sıralamıştır. Ergin, AP’nin seçim barajı açıklamaları ve siyasi iktidarın tepkileri üzerine oluşan gündemle ilgili olarak yazdığı yazılarda da, “Temsil hakkı ve seçimde adalet, demokrasinin alfabesinde yer alan temel kavramlardır.” diyerek Türkiye’nin ‘az yerleşmiş bir demokrasi’ olmaması için hükümetin anayasa değişikliği ve demokratikleşme gibi konularda sıkça referans aldığı Venedik komisyonu ölçütlerine uymasını tavsiye etmiştir. Ergin ayrıca Amerikan sistemi olan iki partili sistemin, istikrar lehine olan durumu artıracak ve yüksek barajlarla başka partileri sistem dışı bırakıp onların hakkı olan milletvekilliklerine sahip olmanın ise demokratik vicdana aykırı bir durum oluşturacağı uyarısında da bulunmuştur.

Ergin’in 13 Mart 2018’deki “Hani Baraj Düşürülecekti?” makalesinde gerçek bir demokraside yurttaşların siyasi karar alım süreçlerini etkileyebilmek bakımından örgütlenerek taleplerini iletebilecekleri, sistem içinde ağırlığını koyabilecekleri en etkili ve meşru zeminin Meclis olduğunu

belirterek, temsilde adalete vurgu yapmış; bu şekilde yurttaşların kendilerini demokratik bir yönetim sisteminin kabul ve saygı gören, onaylanan eşit bireyleri olarak hissedeceklerini ifade etmiştir. Yazısındaki bir diğer önemli nokta da Türkiye'nin gerek merkez sağ, gerekse merkez soldaki ana akım siyaset elitinin, 'askeri rejimin tuğrasını taşıyan' yüzde 10 sınırlamasını içine sindirebilmiş olmasına dikkat çekmesidir. Ergin, AB'ye tam üyelik adaylığı sürecinde 2000'li yılların başında gerçekleşen siyasi reform çalışmalarında baraj yüksekliğinin AB'nin gözünde hiçbir zaman Türk demokrasisinin temel kusurlarından biri olmadığı, Kürt sorunu ve ordunun sistem içindeki işlevinin kısıtlanması gibi sorunlu iki başat alana odaklandığına dikkat çekmiştir. Ergin, referandum öncesindeki konuşmalarında yeni hükümet sisteminde barajın anlamını yitireceği bundan dolayı kalkması ya da düşürülmesinin gerekeceği mesajını veren siyasilere tepki göstermiştir. Ergin'e göre yeni hükümet sistemine geçerken, Meclis'in güçlü denge denetleme işlevi görebilmesi, daha çoğulcu bir yapıda hareket edebilmesi, güçler ayrılığının gerçekleşmesi ve rejimin demokrasi iddiasını koruyabilmesi bakımından barajın aşağı çekilmesi zaruridir. Aksi takdirde iktidar çoğunluğunu daha da kuvvetlenecektir. Ergin ayrıca bir başka makalesinde de ittifak yapan partileri, ittifak arayışında bulunmayan partiler karşısında kazançlı çıkaracak barajdaki ayırımın, Anayasa'nın eşitlik ilkesini zedelediğini ileri sürmektedir. 16 Eylül 2020'de kaleme aldığı "Tam 40 Yıl Sonra 12 Eylül'e Bakmak" başlığında 12 Eylül askeri müdahalesi ve Türk siyasetine etkisi bakımından ilerleyen yıllarda da istikrarlı bir şekilde siyasetin gidişatı üzerinde en kalıcı etkiyi oluşturan düzenlemelerden biri olarak yüzde 10 seçim barajını görmüştür. Ergin'in makaleleri seçim barajı ile ilgili olarak tarihsel ve bağlamsal olarak ufuk açıcı noktalara işaret eden makalelerdir.

Rauf Tamer, tespit edilebilen 12 Ocak 2007'de "Bir Gelişme", 17 Haziran 2010'da "Çağrışimler", 22 Ocak 2012'de "Baraj'a Dair Yüzde 10 Çok", 7 Nisan 2013'te "Bunlar da Var", 26 Temmuz 2013'te "Sandık Meselesi", 4 Mayıs 2014'te "Anlaşıldı", 12 Aralık 2015'te "Evet ama Yetmez", 29 Nisan 2017'de "Yeni Bir Durum", 7 Kasım 2017'de "Barajdan Ne Haber?", 10 Kasım ve 20 Temmuz 2020'de "Gündem" başlıklı makalelerinde dönemsel olarak baraj-ittifak-sistem ilişkilerine yer vermiştir. Tamer, gazetedeki köşesinde Türkiye milletvekilliği önerisinden çeşitli oranlarda seçim barajı indirilmesine kadar seçim sistemi ile ilgili çeşitli önerilerinde bulunmuştur. Bir yazısında seçim barajının düşürülmesi önerisinde bulunan CHP'ye 'önce genel başkan adayı olabilmek için tüzük kurultayında yüzde 20 olan barajı indirmesi'ni tavsiye etmiştir. Tamer yeni hükümet sistemindeki ittifak yasasıyla birlikte baraj ilişkisine, "Küçük partilere yüzde 10'luk barajı aşma şansı doğacak, iddialı partiler ise küçüklerin sırtına basarak 50'lere ulaşmaya çalışacak." yorumunda bulunmuştur.

Yalçın Doğan, 22 Nisan 2004'ten itibaren "Baraj Üzerinde Seyahat", "Halkın Temsili", "Sezer'den Baraj Kimlik ve Yargı", "Bırakınız Kendilerini İfade Etsinler", "Barajı Düşürmek", "Yüzde 60 Dışarda Kalınca", "Yüzde Biri Geçen Meclis'te", "Cumhurbaşkanı Aday Seçimi", "Baraj Yine Yüzde 10", "Hem Baskın, Hem Ufuk", "Karantinaya Aldırmam Buz Gibi Konuşurum", "Ortada Kalan Tarihi Miras", "Yüzde 10 İktidarın Çivisi", "Yedi Perdelik Hazine Komedi" başlıklı yazılarında seçim barajı konusuna değinmiştir. 2002 seçimlerinin sonuçlarıyla ilgili olarak "Temsil eksikse, demokrasi de eksik." diyen Doğan, Kürtler de dahil olmak üzere her eğilimin Meclis'te temsil edilmesindeki en büyük zorluğun yüzde 10'luk barajdan kaynaklandığını belirterek barajın yüzde 5'e indirilmesini tavsiye etmiştir. Hiçbir ülkede demokratik seçimler ardından halkın yarısından çoğunun temsil edilmediği bir demokrasi bulunmadığını vurgulayan Doğan, Meclis'le dışarıda oluşan kamuoyu arasındaki farkın her geçen gün arttığına dikkat çekmiştir. 18 Temmuz 2007'deki "Hem Baskın, hem

Ufuk” başlıklı yazısında 2007 seçimlerinin Türkiye çapında 700 bağımsız aday ile Cumhuriyet tarihinde rekor sayıda bağımsız milletvekili adaylığının gerçekleştiği seçim olduğunu belirtti. Doğan, bunun Türkiye’deki siyasal partilerin oligarşik yapısını yansıttığını ve aynı zamanda yüzde 10’luk barajın çarpıklığını gösterdiğini kaydetmiştir. Baskın Oran, Ufuk Uras ve Kürtlerin bağımsız adaylıklarını örnek göstererek, SPY’yi parti içi demokrasiyi engellediği, seçim yasasını da Meclis’te demokratik temsili kısıtladığı için eleştirmiştir. 2013’te seçim sistemleriyle ilgili olarak hükümetin yaptığı daraltılmış bölge sistemi çalışmalarını değerlendiren Doğan, barajı yüzde 20’ye çıkartarak kazançlı çıkmanın ‘demokrasi hilesi’ olduğunu ifade etmiştir. Doğan, konuya ilişkin, “Gerçek demokrasi için önüne arkasına şart koşmadan, barajı Batı’daki gibi yüzde üç, yüzde beş gibi makul düzeye indirmek gerek.” yorumunda bulunmuştur.

Gazete medya elitlerinden Mehmet Y. Yılmaz, 2005’ten 2018’e kadar Hürriyet’te seçim barajı ile ilgili siyasi iktidarı eleştiren ve bu konuda en çok makale yazan yazar olarak dikkat çekmiştir. “İstikrar Demokratik Uzlaşmayla Mümkün Olur”, “Başarısız Lider Koltuğu Terk Etsin!”, “Oylar Ne Zaman Boşa Gider?”, “Sorun Başbakan’ın Düşünce Yapısında”, “Mercedes Uçar Gider”, “Venedik Sularında Kürek Çekelim”, “Bu Sorunu Yüzde 10 Barajı Yarattı!”, “Doğru Söz Yanlış Sonuç! Başbakan’ın Başkanlık Hayalı”, “AKP Dokümanındaki Tablonun Gösterdiği”, “İyi ki Bu ‘Derinlikte’ Boğulmamış!”, “Paket Yetersiz Ama Olumlu”, “Bu Önerilerden Gerçek Temsil Çıkamaz”, “Ne Bekliyordunuz da Hayal Kırıklığı Oldu?”, “Demokrasiden Korkmanın Sonucu”, “Üst Akıl mı, Ast Akıl mı?”, “Derdi Osmanlıca Değil, Hesaplaşmak”, “Milli İradeye Baraj İpoteği”, “Kitap Yüklü Merkez ve Eşeği Saldım Çayıra”, “Nur Topu Gibi Bir Tartışma Konumuz Oldu”, “Böyle Bir Kampanya Hiç Yaşamadık”, “Yargısal Aktivizm ve Referandum” başlıklı makaleler tespit edilmiştir.

22 Aralık 2005’teki yazısında siyasi istikrarın sürekli kılınabilmesinin önündeki engel olarak seçim barajının yüksekliğini gören Yılmaz, siyaseti iki kutuplu hale getirme çabasının bir sonucu olarak, parti liderlerinden hiçbirinin seçim barajının kaldırılmasının ya da makul bir düzeye çekilmesinin gerekliliğini savunmadıklarını iddia etmiştir. YSK’nın bazı bağımsızların milletvekili adayı olamayacaklarına ilişkin kararı ile ilgili bir yazısında Yılmaz, “Eğer, geniş bir demokratik temsile izin veren bir seçim sistemine sahip olsaydık, bugün ‘BDP’nin bağımsız adayları’ gibi bir sorunumuz da olmayacaktı.” demiştir. Anayasa değişikliğinin gündemde olduğu günlerde Meclis’in temsil sorunu ve baraj ilişkisi ile ilgili makalesinde Yılmaz, “Anayasa’yı tümüyle yenileyecek bir Meclis’in, temsil ile ilgili sorunlarının olması, bu işin meşruiyetine gölge düşürür.” derken, yine AYM’nin gündeminde olan seçim barajı davası ile yazısında ise “Biz barajları gümbür gümbür yıkarak iktidara geldik diyor, ama şimdi aynı barajın arkasına saklanarak ‘milli irade’ye ipotek koymak derdindeler! Türkiye’nin demokratik SPK’ya ve seçim barajının düşürülmesine ihtiyacı var.” şeklinde sözleriyle iktidarın söylemine tepki göstermiştir. Yılmaz’ın 6 Haziran 2005’deki Anayasa değişikliği ile ilgili makalesinde “Cumhurbaşkanı’nın yeni anayasa isteği, askeri darbenin Anayasa’sını demokratikleştirmek amacından kaynaklanmıyor. Bir tek hedefi var: Mutlak bir iktidara kavuşmak. Bu seçim, Türkiye’nin bir yol ayrımına gireceği seçim olacak. Otokراسiyi mi seçeceğiz, yoksa herkesin eşit olacağı, yargısı bağımsız, milletvekilleri figüran olmayan bir demokrasiye mi yöneleceğiz?” diyerek siyasi iktidarın referandum için 12 Eylül kalıtı seçim barajından faydalanmayı amaçladığını ileri sürmüştür. 29 Nisan 2017’deki “Yargısal Aktivizm ve Referandum” başlığında yazar, Anayasa değişikliği ile hükümetin artık Meclis’in içinden çıkmadığını hatırlatarak, “Onun için artık seçim barajı ile yönetimde istikrar aramanın bir anlamı kalmadı. Bu kez aranması gereken şey, temsilde eşitlik olmalı. Baraj nedeniyle bozulan temsil yeteneğinin, Meclis’e yeniden

kazandırılması, Anayasa değişikliğinin yarattığı sakıncalardan bir bölümünü telafi edebilir.” demiştir. “Peki tek adam yönetimi kurmaya çok hevesli görünen bugünkü Meclis çoğunluğu böyle düşünür mü?” sorularıyla Yılmaz, hükümet sistemi ve baraja ilişkin düşüncelerini ifade etmiştir.

Gazetenin yazarlarından Ahmet Hakan, 4 Aralık 2014’te AYM’nin gündeminde olan seçim barajıyla ilgili, “Yüzde 10 Seçim Barajı” başlıklı yazısında, barajın darbeciler tarafından getirildiğini, Avrupa’da örneğinin olmadığını, antidemokratik olduğunu, temsilde adalet ilkesini çiğnediğini, milli iradenin Meclis’e tam olarak yansımaları engellediğini ve ‘oy hırsızlığı’ olduğunu belirtmiştir. Hükümetin AYM Başkanı getirdiği ‘barajı kaldırmaya yetkisinin olmadığı’ eleştirileri ile ilgili olarak da Hakan, “Siz kaldırın şu antidemokratik uygulamayı. Siz son verin şu oy hırsızlığına. Siz kaldırıp atın darbecilerin barajını. Siz sona erdirin milli irade gaspını. Siz yapın ki... Biz de Haşım Abi’den medet umar duruma düşmeyelim.” diyerek tepki göstermiştir. Hükümetin, “AYM’nin darbecilerin getirdiği antidemokratik uygulamanın ortadan kaldırılmasına da... ‘Bu bir darbe girişimidir’ der mi acaba?” diye soran Hakan, “Baraj ve Korku” başlıklı bir başka makalesinde siyasi iktidarın barajdan yararlandığı ve yararlanmaya devam etmek istediği için kaldırılmasından korktuğunu ileri sürmüştür.

Hürriyet yazarlarından Cüneyt Ülsever, seçim barajı ilgili yazılarında Kürtlerin temsil hakkı ve terör ilişki üzerine yazılar yazmıştır. 17 Şubat 2010’da, “Demokratik Açılışın Neresindeyiz?” başlığında hükümetin Kürt açılımı hakkında samimiyetinin göstergesi olarak, seçim barajının yüzde 5-6’ya çekilmesi ile başlaması gerektiğini ifade etmiştir. Temsili, demokrasinin temel ilkesi olarak gören Ülsever, yazısında Başbakan’ın ‘Türkiye’nin baraja inmesine hazır olmadığı’ açıklamasının, “Özde ‘Kürtler TBMM’de kendi partileri ile temsil edilmeye hazır değildir.” anlamına geldiğini ifade etmiştir. 15 Temmuz 2010’daki “Liderler Buluşuyor: Bir Öneri” başlığında yazar, CHP’nin TBMM’ye taşıdığı seçim barajının yüzde 7’ye indirilmesi teklifini, AKP’nin ‘demokrasi sınavı’ şeklinde yorumlayarak, liderlerin ‘teröre’ karşı atabilecekleri en somut adımın BDP’nin tediye yapmadan TBMM’de temsil edilmesine yol açacak ‘baraj indirimi’ olduğunu belirtmiştir. Yazar, baraj indirimin terörü bitirmeyeceğini ama Kürtlerin ‘ovada siyaset yaparak’ TBMM’nin temsil oranını artıracak ve demokrasiye katkıda bulunacağını vurgulamıştır.

Cengiz Çandar da 16 Nisan 2011’de “AKP’nin Güneydoğu’da Siyasi Ricatı” yazısında seçim barajını Kürt sorunu açısından değerlendirmiştir. Yüzde 10 barajının inmesi halinde, “BDP - hatırlayalım, esas olarak, PKK hattı- TBMM’de ne kadar büyük ve bir anlamda gerçek gücü oranında temsil edilirse, o ölçüde ‘Kürt sorununun’ şiddetten arındırılarak, siyasi çözümü kolaylaşacak ve partinin, kastedilen anlamda ‘Türkiyelileşmesi’ de mümkün olacak.” yorumunda bulunmuştur. 4 Şubat 2015’te ise Çandar, HDP’nin parti olarak seçimlere katılması ve barajı aşmasının önemini, Tayyip Erdoğan’ın kendi bedenine göre biçeceği ‘diktatoryal’ bir başkanlık sistemine geçmek için Meclis’te zorunlu AKP milletvekili rakamına ulaşmasını engelleyeceğini gerekçe göstererek ifade etmiştir.

Rahmi Turan’ın 01 Nisan 2010’daki “Baraj ve Dokunulmazlık” yazısında dikkat çeken ise siyasi iktidar, CHP ve MHP’nin de barajı kaldırmaya niyetlerinin olmadığını belirterek, “Üç parti de çıkarları gereği, seçim barajının yüzde 10’da kalmasını destekliyor. Seçim barajı anayasa konusu değil. Partiler isterse bunu bir yasa ile beş dakikada kaldırabilir. Yüzde 10 seçim barajının kalkmasını sadece baraj altında kalan küçük partiler istiyor.” ifadesidir.

Akif Beki, gazetede ki makalelerinde seçim barajının indirilmesi ya da kaldırılmasının sonuçlarına olumsuz bir yaklaşım gösteren yazılar yazmıştır. 2 Aralık 2014'teki "Anayasa Mahkemesi Siyasete El Koyacak mı?" yazısında AYM'nin yüzde 10'luk seçim barajının kaldırılmasını görüşmesini, 'seçim rejimini değiştirmek, Meclis'i baypas etmek, siyaset kurumunu devre dışı bırakmak, Anayasal yetki sınırlarını aşmak özetle yargı vesayeti' olarak değerlendirmiştir. 3 Aralık 2014'te ise "Evet Tabi Ya Kurtuluş Koalisyonlarda" başlıklı makalesinde AYM'nin seçim barajını sıfırlaması halinde, Türkiye'yi güçlü tek parti iktidarından 'kör topal' koalisyon hükümetlerine zorunlu kılacak bir durum oluşacağını ileri sürmüştür. 4 Aralık 2014'teki "Vay Haşım Bey Vay" yazısında ise AYM Başkanını eleştiren Beki, "Ben şahsen yüzde 10 seçim barajını yüksek buluyorum, yüzde 7 ya da 5 civarı olmalı." diyerek daha sonra konu hakkında kendi görüşünü belirtmiştir.

Gazete yazarlarından Ferai Tınç, 18 Mayıs 2007 tarihindeki "Demokrasiyi Sınırlama İttifakı" yazısında basın ve ifade özgürlüğü yanı sıra, yüzde 10 seçim barajının da AKP ve CHP'nin umurunda olmadığını belirterek, iktidarın 'koalisyon kaybettirir' söylemini eleştirmiştir. Tınç, yazısında oyuyla iradesini ortaya koyan insanların seslerini nasıl duyuracağını sorgulamıştır. 22 Nisan 2011'deki "Lafta Açılımların Sonucu" başlıklı makalesinde, hükümetin Kürt açılımını seçim barajı ile ilişkilendirerek, siyasi iktidara neden seçim barajını indirmeye yanaşmadığını sormuş; 30 yıllık siyasi dinamiklerle gelişen bir parti olarak seçimlere katılamamasını ve bağımsız adaylar formülü ile Meclis'te grup kurmaya çalışmasını hükümetin açılımda samimiyetsizliği olarak değerlendirmiştir.

Hürriyet yazarı Fatih Çekirge, 9 Mayıs 2011'deki yazısında seçim barajı ile görüş ve düşüncelerini, seçim barajının sosyal ve siyasi etkileri, parti içi demokrasi ve lider oligarşine bağlayarak kaleme almıştır. Yüzde 10 seçim barajının sonuçlarını, "Yüzde 10 barajı demokrasiyi hırpalıyor. Sakatlıyor. Seçime olan inancı kırıyor çöpe giden milyonlarca oy, yine sandığın dışına itilen seçmenler, seçmen iradesi Meclis'e tümüyle yansımıyor. Yine aynı adaletsizlik." şeklinde özetleyerek büyük partilerin yararına yıllardır işleyen sistemin AP, CHP, ANAP, DYP ve AKP tarafından kullanıldığını vurgulamıştır. Çekirge ayrıca siyasi partilerin halkın iradesinin üzerine çıktığı bu durumun, halkın siyasetten kopmasına neden olduğunu belirtmiştir. Çekirge'nin yazısında bir diğer husus da liderlerin belirlediği, halkın seçmediği vekillere oy vermek zorunda kalındığında, liderlerin iki dudağı arasında el kaldırıp indiren lider vekilleri seçildiğinde, demokrasinin de 'güdük demokrasi' olacağını ifade etmesidir. Yazar, 25 Nisan 2011'deki makalesinde de seçim barajı yüzünden Meclis oturumlarının 'liderlerin parmak kaldırtma seansları'na döndüğüne işaret ederek, yüzde 10 barajıyla yapılan seçimlerin tam demokratik olamayacağını ileri sürmüştür. 13 Mart 2015'teki "Eyvah! Ya HDP Barajı Geçemezse" başlıklı yazısında Çekirge, seçimlerin 'HDP barajı geçemezse ne olur?' tartışmalarına dönmesine tepki göstermiştir. Yazarın kendi ifadesiyle, bir siyasi partinin, bir siyasi hareketin seçimlerdeki varlığının, hangi projeyi ve çözümü sunduğuna değil de baraj oranına indirildiğinde, seçimler 'maç sonucu' gibi görüldüğünde bunun demokrasiye ve seçmene yakışmayacağını vurgulaması farklı bir yorum olarak dikkat çekicidir.

Yazar Enis Berberoğlu, 25 Aralık 2005'te "Ankara'dan Dört Not" başlıklı makalesinde siyaset ve ekonomi kulislerden izlenimlerini aktarmış ve 'yüzde 10 barajının çaresiz vekiller yüzünden düşebilir' alt başlığında bu konudaki görüşlerini paylaşmıştır. Berberoğlu, "Türkiye seçim barajıyla tanışalı neredeyse çeyrek asır oldu. Muhalefette barajdan çekinen parti kapağı Meclis'e atınca yüzde 10'u savunur hale geldi. Neticede baraj, Berlin Duvarı gibi seçmeni böldü. AKP, CHP ve DYP barajın

düşürülmesine karşı. Ancak özellikle AKP’de gelecek seçimde listeye giremeyecek, sandıktan çıkamayacak çok sayıda vekil var. Yeni partilerin Meclis’e girmesi bu vekillerin işine geliyor. Gelecek seçimde listede yer alamayız korkusu yaşayan vekiller, Meclis’te yeni siyasi adres yaratmak uğruna barajın düşmesi için oy kullanabilir.” sözleriyle seçim barajının Meclis’e tekrar girmek isteyen milletvekilleri tarafından araçsallaştırılmasına dikkat çekmiştir. 29 Ağustos 2006’daki “Kürt Bağımsız Baraj (2) “ başlığında ise ‘Kürt barajıyla’ kolay seçimi hedefleyen diğer siyasi partilerin, durumu rejim meselesi gibi gösterse de aslında siyasi hesabın çok az oyla vekil çıkartmak olduğunu belirterek, bağımsız adayların asgari genel seçim barajı olan yüzde 10 ölçüsünde oy çıkartarak Meclis’e girmesinin teklif edilmesini, milyonlarca oy gerektireceği gerekçesiyle eşitsizlik olarak nitelmiştir. Yazar, demokrasi çerçevesindeki çözümü ise “Meclis açılırken seçim barajı yüzde 5’e çekilir. Kürtler hilesiz seçilir, AKP dahil herkes oyuna uygun parlamenter temsili bulur.” sözleriyle ifade etmiştir.

Gazetenin yazarlarından Zeynep Göğüş, stratejik oy kullanma davranışı ve yeni siyasi parti oluşumunun engellenerek gençler ve kadınların siyasetten dışlandığı tespiti ile seçim barajına dair sosyolojik bir yorum geliştirmiştir. 19 Ağustos 2006’daki “17 Milyonluk Meclis” başlıklı yazısında, “Seçimlerdeki yüzde 10’luk barajın Türkiye’de değişimin önünü tıkayan en büyük engellerden biri olduğuna inananlardanım. Mesele sadece Kürt sorunuyla da ilgili değil. Baraj yüzünden yeni yüzlerden oluşan partiler, daha kurulma aşamasında engelleniyor, eski ve köhne parti yapıları içinde kendilerine yer bulamayan kadınlar ve gençler siyasetten dışlanıyor. İnsanlar oyları ziyan olacak duygusuyla istemeye istemeye, gerçekten benimsemedikleri partilere oy vermek zorunda hissediyorlar kendilerini.” ifadelerini kullanmıştır.

Mehmet Barlas, ise 18 Aralık 2007’de “Bu Halk Demokrasiye Layık Değil; Halkı feshedelim...” başlıklı makalede, “Parti içi demokrasi olmadan ve yüzde 10 barajı ile temsil topallarken, anayasa yenilense de sistem aksar.” yorumuyla yeni anayasanın yeni bir düzen gerektirdiğini ifade etmiştir.

Gazetenin yazarlarından Oktay Ekşi, 1995’te ülke barajına ek olarak uygulanan çevre barajının AYM tarafından iptali ile ilgili dava sürecinin siyasi partiler tarafından ele alınışını eleştirdiği yazısından sonra; 31 Ocak 2007’de AİHM’deki seçim barajı davası ile ilgili olarak da, “Yüzde 10 davası. Bu başvuruyu AİHM neden reddetmemiş de ‘dava konusu’ olarak işleme koymuş, onu anlayamadık. Öyle ya. “Seçim barajı’ için konulmuş, ‘demokrasilerde şundan yukarı olmaz’ türü uluslararası bir kural mı var? Bizdekinin yüksek olduğu görüşüne biz de katılıyoruz ama bundan AİHM’ye ne? Bu bir siyasi tercih ve takdir meselesi.” yorumunda bulunmuştur.

Yalçın Bayer, özellikle 2002 seçimleri sonuçlarıyla ilgili yazılar yazmış; 11 Mart 2004’te Yunanistan seçimlerini örnek göstererek yüzde 10 seçim barajının Meclis’te oluşturduğu çoğunluğun anayasa değiştirecek noktaya geldiğine işaret etmiştir. 30 Ocak 2007’deki yazısında Türk seçim sisteminde adaletli temsile engel olan en önemli etmenin yüzde 10 barajı olduğunu belirten CHP İstanbul Milletvekili ve siyasal araştırmacı Bülent Tanla’nın ülke geneli seçimleriyle ilgili bir çalışmasına yer vererek, “Temsil oranını daha artırmak için ise barajı kendi başlarına aşma ihtimali düşük olan partilerin siyasal yelpazedeki benzer partilerle seçim işbirliği yapmaları yararlı olacaktır. Böylece temsilde adalet daha da sağlanmış, demokratik katılımın ikinci unsuru da gerçekleşmiş olacaktır. Dayanışma, oyların çöpe gitmesini önler.” sözlerini aktarmıştır. 23 Mayıs 2008’de SHP Ankara İl Başkanı Celalettin Koç’un seçim barajı ve yüzde 7 oy oranıyla sağlanan hazine yardımı ile

ilgili açıklamalarına yer veren Bayer, 30 Mayıs 2015'te "Seçim ve Demokrasimiz" başlığında HDP'nin barajı aşmasıyla ilgili tartışmalara, "Bunca yıllık demokrasimizin kurtuluşu, bir kısım siyaset gözlemcilerine göre, silahlı örgütün siyasi temsilcilerinin barajı geçmesine bağlı" ifadeleriyle yorumda bulunmuştur. Ayrıca Bayer, Demokrasi Denetçileri Derneği'nin dört uluslararası standardını (Kapsayıcılık, Bilimsellik, Tarafsızlık, Sürdürülebilirlik) kapsayan 'Türkiye Demokrasi Denetim Raporu'nda, partilerin seçim finansmanı, bağışların şeffaflığı ve seçim sonuçlarının kapsamlı olarak raporlaştırılması sürecinde yaşanan sorunlar olduğunu belirtmiştir. Bayer, bunların dışında raporda yüzde 10 seçim barajının küçük partilerin zararına olacak bir biçimde büyük partilere kazanç sağladığı saptamasının altının çizildiğine de dikkat çekmiştir.

Oral Çalışlar, gazetede 27 Mart 2015 ve 18 Nisan 2015'teki yazılarında, yeni Meclis ve hükümet sistemi değişikliği gündemiyle ilgili düşünceleri paylaşarak, 12 Eylül sonrası sistemin toplumsal katılımı engelleyerek, otoriter rejimlerin en temel ilkesini gerçekleştirdiğini yani, seçmenin söz sahibi olmasının önünü kestiğini vurgulamıştır. Yeni Meclis'in şekilleneceği dönemde yüzde 10 barajı ve SPY dururken, siyasi katılım ve temsilin gerçekçi olmayacağını savunmuştur. Çalışlar, "Başkanlık Sistemi'ne Sıkışıp Kalmak.." makalesinde çürümüş sistemin en önemli etmenlerinden birisi olarak gördüğü, yüzde 10 barajını değiştirmek için anayasa değişikliğine gereksinim bulunmadığını belirterek, "Seçim yasası ve yüzde 10 barajı, bu haliyle kaldıkça, SPY 'parti merkezlerini tek seçici hale getiren' özelliğini korudukça, çeşitli otoriter kanunlar yürürlükte oldukça; başkanlık sistemi olsa ne yazar, parlamenter sistem olsa ne yazar?" demiş ayrıca SPY ve seçim yasasında yapısal değişiklikler yapılmadan sistem değişiminin fark yaratmayacağını ileri sürmüştür.

23 Şubat 2018'de "İttifak En Çok Kime Yarar" başlığında seçim sistemi teknikleri hakkında bilgi veren Deniz Zeyrek, yüzde 10 seçim barajı kaldığı sürece d'Hondt sisteminin kazandırdığı aritmetik üstünlüğün ancak ve ancak rakip ittifaklar kurulduğu takdirde azalabileceğini belirtmiştir. Zeyrek, yeni hükümet sisteminde seçim ittifaklarıyla ilgili olarak, "Ancak karşı blokta bir araya gelmesi zor partiler var. Bu durum propaganda malzemesi de olur. Yani AKP ve MHP ittifakı sadece rakamsal avantaj sağlamayacak, karşı blokun ana partilerini zor kararların eşiğine getirecektir." demiştir. "İttifak Yasası ve Ötesi" başlığında 9 Mart 2018'de ise 'Seçim Sistemi Masası'nın konuşmacılarından Erol Tuncer'le yaptığı sohbetten ve Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV)'nın TBMM'deki teklifle ilgili değerlendirmelerinden çıkardığı sonuçları aktaran Zeyrek, "İttifaka rağmen baraj temsilde adaleti zedeler." şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Gazetenin genel yayın yönetmenliğini de yapmış Ertuğrul Özkök, 26 Mart 2010'da "Al Kağıt Kalem Hesap Yapalım", başlıklı makalesinde, "Askerin yaptığı antidemokratik yasayı değiştirip, sivil ve demokratik bir Anayasa yapıyoruz değil mi? İyi de kardeşim bunu neyle yapıyoruz? Askerin koyduğu yüzde 10 barajı sayesinde. Barajı yüzde 20 yapsan yüzde 20 oyla Meclis'in tamamını da ele geçirebilirsin, referanduma bile gerek kalmaz." diyerek yeni anayasa çalışmalarında seçim barajının indirilmemesine tepki göstermiştir. 8 Mayıs 2013'teki yazısında ise Özkök, içlerinde 14 de CHP milletvekilinin bulunduğu 111 aydın tarafından hazırlanan ve içinde seçim barajının düşürülmesi gerektiği şeklinde bir maddeyi de içeren 'Barış İçin Özgürlükçü Demokrasi' başlıklı bildiriye destek verdiğini belirtmiştir.

Hürriyet'te, 22 Haziran 2011'de yazan Özdemir İnce, "Dediğim Dedik Çaldığım Düdük" başlığında, "Seçim barajı kaldırılmadan ya da makul düzeye indirilmeden yapılan anayasanın hiçbir demokratik, toplumsal ve insani önemi yoktur." demiştir. İnce, yüzde 10 barajın düşürülmesi ya da

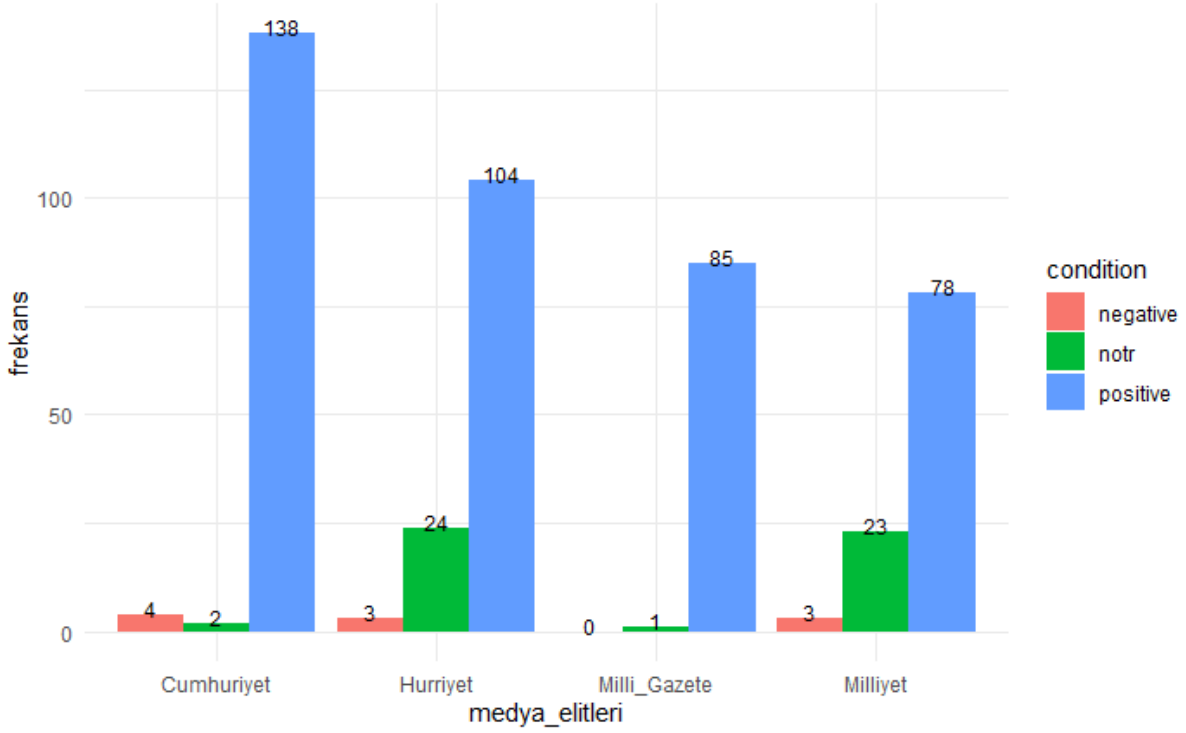
kaldırılması, SPY, seçim yasası ve diğer antidemokratik yasalara son vermek için siyasi partilerin anlaşmaları ve bir protokol imzalamaları gerektiğini belirterek “Muhalefet partilerinin, demokratikleşme yasalarını TBMM’den geçirmeden yeni anayasayı ele almayı kabul etmeleri, çıkmaza girmek, tuzağa düşmek olur. Büyük bir gaflettir!” şeklinde sözleriyle muhalefet partilerine uyarıda bulunmuştur.

Köşe yazarı İlter Türkmen 30 Ocak 2007’de “Türk Demokrasisi” başlıklı makalesinde TÜSİAD’ın hazırladığı 250 sayfalık son demokrasi raporu ile ilgili düşüncelerini paylaşmıştır. İlter, Başkanlık sistemi ile ilgili kaygıların dile getirildiği raporda; seçimlere ilişkin, seçim ittifaklarına izin verilmesi ve barajın yüzde 4-5 olarak uygulanmasının önerilmesinin, geniş bir seçmen çoğunluğunun Meclis’te temsilini sağlayacağı, Meclis dışı kalan partilerin radikalleşmesini önleyeceği ve aynı zamanda yeni partilerin kurulmasını kolaylaştıracağını savunmuştur. Yazar, ayrıca parlamenter sisteminin geliştirilmesi ve eksikliklerin giderilmesine çalışılmasında TÜSİAD raporunun çok değerli bir yol gösterici olduğunu ifade etmiştir.

Hürriyet’te 5 Mayıs 2007 tarihinde Emin Çölaşan, “Parti Başkanlarına Vatandaş Uyarısı”, başlıklı makalesinde seçim barajını aşmak için partilere ittifak yapmaları konusunda uyarıda bulunmuştur Çölaşan, “Seçim öncesinde ne yaparsanız yapın, ittifak yapın, birleşin, güç birliği yapın. Aksi takdirde yine 2002 seçiminde olduğu gibi hüsrana uğrarsınız, oylar bölünür ve nasihat alırsınız. Başımızda yüzde 10 barajı gibi bir ‘bela’ var. Bu tablonun yarattığı faciayı 4.5 yıldan beri hep birlikte yaşamadık mı? Oy verenlerin yüzde 66’sının esamesi hiç okundu mu?” sorularıyla seçim barajının Meclis aritmetiğini etkileyen sonuçları konusunda muhalefet partilerini uyarmıştır.

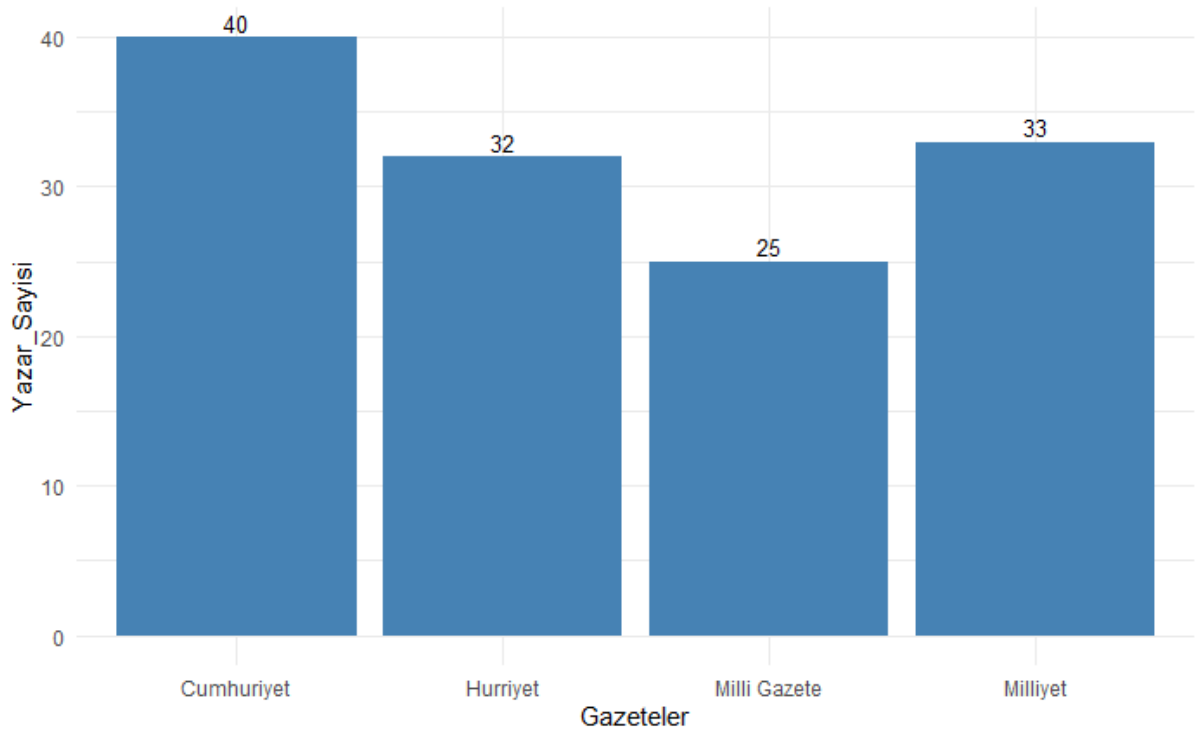
2002’den beri Hürriyet’te yazan Muharrem Sarıkaya’nın ve bir başka yazar Abdülkadir Selvi’nin, köşelerinde siyaset elitlerinin açıklamalarını Meclis ve kulis haberleri şeklinde nötr olarak paylaştığı, konu hakkındaki görüş ve düşüncelerini ise sınırlı açıklamalarla dile getirdiği görülmüştür. Özellikle Selvi’nin 2020’den itibaren hükümet sistemi değişikliği seçim ittifakları ve seçim barajının düşürülmesine ilişkin çok sayıda yazı kaleme aldığı ancak sadece 20 Mayıs 2020 tarihindeki bir yazısında, “Seçim barajı bir demokrasi eksikliği. O nedenle düşürülmeli.” şeklinde görüşünü açıkladığı fark edilmiştir.

4.2.5 Medya Elitlerinin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi

Grafik 2: Medya Elitlerinin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili

Gazete tarama ve incelemelerinde elde edilen verilerin grafiğinde en çok medya eliti açıklaması Cumhuriyet Gazetesi'nde tespit edilmiştir. Ardından Hürriyet, Milliyet ve Milli Gazete gelmektedir. Hürriyet (24) ve Milliyet (24) Gazetelerinde nötr makale sayısının çokluğu fark edilen bir veri olarak göze çarpmaktadır. Nötr yaklaşım en az (1) Milli Gazete, daha sonra (2) Cumhuriyet Gazetesi'ndedir. Seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasına olumsuz yaklaşım ise en çok (4) Cumhuriyet'te, ardından ise (3) makale ile Hürriyet ve Milliyet'tedir. Milli Gazete'de tez konusuna olumsuz yaklaşımda bulunan bir makale tespit edilememiştir.

Grafik 3: Gazetelerde Seçim Barajı Konusunu Ele Alan Medya Eliti Sayısı

Grafikte görüldüğü üzere seçim barajı konusuna ilişkin makale yazan medya eliti sayısı en çok Cumhuriyet Gazetesi'ndedir. Cumhuriyet'i 33 yazar ile Hürriyet, 32 yazar ile Milliyet, 25 yazar ile de Milli Gazete izlemektedir.

Son tahlilde köşe yazarlarının gazetelerdeki makalelerinde verdiği bilgiler, yaptıkları tespitler, sorduğu sorular yurttaş bilincinin demokratik seviyesini artırmak, Türk siyasi kültürünü yorumlamak ve gerçekçi tespitlere dayanması bakımından siyaset elitlerine nazaran Türk demokrasisinin niteliğini belirlemek noktasında daha önemli görünmektedir.

4.3. Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medyada Temsili

Ülkemizde sivil toplum kurumları ve oluşumların, sivil toplum kavramının içerdiği demokratik işlevi yerine getirdiği düşünülmemektedir. Türk siyasi kültürü ve siyasi alanının demokratik bağlamdaki yansımaları sivil toplum alanında da kendini göstermektedir. Devletten bağımsızlaşamayan sivil toplum oluşumları, demokratik talepleri ve beklentilerini demokrasi çerçevesinde iletmekte güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kurumsallaşan sivil toplum kurum ve kuruluşların ise örgütlü çıkar ya da baskı grupları olarak işlev sergilediğini görmekteyiz. Nitekim TUSİAD kendini 'Türkiye'nin en etkili, bağımsız, entelektüel çizgisi sağlam, sivil toplum kuruluşu ve aynı zamanda bir baskı grubu' olarak tanımlamıştır.⁶³² Araştırma kapsamında sivil toplum kurumu olarak nitelenebilecek dernekler, meslek örgütleri ve odaları, düşünce kuruluşları, sendikalar, araştırma şirketleri ve vakıflarının seçim barajı konusuna yaklaşımı incelenmiştir. Medya temsilinde yer alan sivil toplum haberlerinin yeterli nicelik ve çoğulcuğu sağlayamadığı görülmüştür. Bu tespit,

⁶³² 'TUSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ümit Boyner'in 40. Genel Kurul Toplantısı Konuşması', 2010, erişim, 17 Mayıs, 2021, <https://tusiad.org/tr/tum/item/6-tusiad-yonetim-kurulu-baskani-umit-boynerin-40--genel-kurul-toplantisi-konusmasi>

demokratik kültürü içselleştirmiş siyasi kültüre sahip ülkelere ya da yerleşik çoğulcu demokrasilere uygun bir oran olarak görülemez. Sivil toplumun medya temsiliindeki nitelik ve nicelikteki, yetersizlik ve eksikliği demokrasinin başlıca unsurlarından siyasi temsil ve katılımı da uygun düşmemektedir.

4.3.1. Cumhuriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili

Cumhuriyet Gazetesi’nde sendikalar, meslek odaları, örgütlü sivil toplum kuruluşları ve aydınlar olarak nitelenen sivil toplum temsilcilerinin, siyasi gündemle şekillenen ve temelde seçim sistemleri, seçim dönemleri, yeni anayasa ve demokrasi paketleri ya da açılım süreci bağlamlarında seçim barajlarıyla ilgili olarak çeşitli açıklamalarına rastlanmıştır.

01 Şubat 2006 tarihinde rastlanan “Yüzde 10’luk Baraj Seçmene Saygısızlık” haberde, sivil toplum örgütleri ve siyaset bilimciler seçim barajının düşürülmesini talep etmişlerdir. Erken seçim beklentilerinin Başbakan Erdoğan tarafından olumsuz karşılandığı bir dönemde akademisyenlerle yapılan bir toplantıda Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) Başkanı Aydın Cıngı, 2002 genel seçim sonuçlarına temsilde adalet noktasında eleştiri getirerek çeşitli öneriler ve görüşler sunmuştur. Başkan Cıngı, “Seçmenlerin neredeyse yarısının, sistemden dışlandıklarını düşündükleri bir seçim sistemiyle, amaçlandığı varsayılan ‘yönetimde istikrarı’ sağlamak da ülke bütünlüğünü korumak da olanaksızdır.” sözleriyle görüşlerini belirtmiştir. Cıngı, genel seçim barajının yüzde 5’e, seçilme yaşının da 25’e indirilmesini, partilerin ittifak yapabilmelerinin ve ortak liste çıkarmalarının önünün açılmasını, partilerde üyelerle yapılan önseçimin zorunlu hale getirilmesini, seçimlerin 4 yılda bir yapılmasını ve seçmenlere tercih hakkı tanınmasını önermiştir.

Cumhuriyet, TÜSİAD’ın hazırladığı raporlar, reform talepleri, demokrasi paketleri ve yeni anayasa çalışmaları süreçlerinde yaptığı açıklamalar ve siyaset elitlerini ziyaretlerine, haber ve gündem konusu olarak geniş yer ayırmıştır. Gazetenin TÜSİAD’ın çok sayıda haberine birinci sayfada yer verdiği dikkat çekmiştir. TÜSİAD başkanları ya da üyelerinin açıklamaları veya röportajlarının başlıklarının ise yayın politikasına uygun şekilde metinden seçildiği gözlemlenmiştir.

“Seçim Barajı Düşürülmeli”, başlıklı 20 Ocak 2007 tarihli birinci sayfadaki haberde Türkiye’de demokratikleşme serüveninin incelendiği ve geleceğe ilişkin önerilerin yer aldığı TÜSİAD raporunda seçim barajının ‘temsilde adaleti’ tümüyle ortadan kaldırdığı vurgulandı. 22 Ocak 2010’daki TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner ve Arzuhan Doğan Yalçındağ’ın açıklamalarında, demokrasi kavramına ekonomik bir terim olan ‘cari açık’tan yola çıkılarak yaklaşmasının gazetenin metni sunuş biçiminde kullanılması dikkat çekmiştir. Gazete haberde, TÜSİAD’ı ‘patronlar kulübü’ olarak nitelemiş ve yeni başkan Ümit Boyner’in seçilmesini birinci sayfadan vermiştir. Boyner’in açıklamalarından ise başlığa, “Ülkede Demokrasi Açığı Var” cümlesini seçilmiştir. Boyner, haberde darbe anayasasıyla yönetilmeyi içlerine sindirmediklerini ve seçim barajının kaldırılmasını istemiştir. Ekonomi sayfasındaki haberde Boyner, “Ülkede sadece ekonomik cari açık yok, demokrasi açığı da var. Temsilde adalet kavramıyla alay edercesine yüzde 10’luk seçim barajının kaldırılmasını istiyoruz.” ifadesini kullanmıştır. Eski Başkan Arzuhan Doğan Yalçındağ ise SPY ve seçim sistemi değişmeden, demokrasinin derinleşmesi ve adil bir temsile kavuşmanın mümkün olmayacağını söylemiştir. TÜSİAD Başkanı Boyner, 2010-2011 yılı faaliyet raporunu açıkladığı 16 Şubat 2010’daki

basın toplantısında da yeni anayasanın şart olduğunu belirterek, ‘seçim yasasının değişmesi ve seçim barajının mutlaka indirilmesi’ gerektiğinden bahsetmiştir.

TÜSİAD Başkanı Boyner, 25 Mayıs’ta “Kürt Sorunu Çözülmeli”, 06 Ekim’de “SPY Hemen Değişmeli”, 28 Ekim 2010’da ise “Üç Bölünü Üç Birleştiren Yapalım” başlıklarıyla seçim sisteminin değişmesi ve seçim barajının indirilmesi ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Boyner, “Yüzde 10 seçim barajı temsil kabiliyetinden çok uzaktır. İstikrar için istikrar ne kadar sürdürülebilir.” açıklamasının yanı sıra, çağdaş özgürlükçü ve demokratik bir anayasa çağrısını yinelemiş; seçim barajı ve SPY’nin zaman yitirilmeden değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. BDP yöneticilerinin TÜSİAD’ı ziyaret haberinde Boyner, ‘demokrasi açığı’ sorununun bir işareti olarak yorumladığı Kürt sorununun Meclis’te temsil edildiği ve konuşulduğu ölçüde daha rahat çözüme ulaşacağını ileri sürerek, seçim barajının mutlaka değiştirilmesini istemiştir.⁶³³

Cumhuriyet Gazetesi’nin 11 Ocak 2008’teki baskısında diğer gazetelerde tespit edilmemiş Bağımsız Öğrenci Platformu’nun yeni anayasa taslağında değişiklik yapılması için düzenlediği imza kampanyasına yer verilmiştir. Platform üyeleri, SPY’de değişiklik, dokunulmazlıkların kaldırılması, üniversitelerin özerkliği, seçim barajının kaldırılması ya da yüzde 5 olmasının yanı sıra, milletvekili adayların ön seçimle halk tarafından belirlenmesi taleplerinde bulunmuşlardır.

22 Mart 2010’da büyük bir katılımı ile imzalanan aydınlar bildirisine birinci sayfada yer verilmiştir. “Aydınlardan Çağrı” başlığında AKP hükümeti tarafından hazırlanan anayasa değişikliği paketi ile ilgili olarak aydınların, anayasa değişikliğine karşı düzenlenen imza kampanyasına destek verdikleri belirtilmiştir. Bildiride, yeni anayasanın tüm siyasi partiler ve sivil toplum örgütleriyle birlikte en geniş mutabakatla demokratik süreçte hazırlanması gerektiği vurgulanarak görevdeki Meclis’in dokunulmazlıklar, parti kapatma ve SPY’de değişiklik yapması önerilmiştir.⁶³⁴

Gazetenin ‘Olaylar ve Görüşler’ sayfasında Avukat Noyan Özkan 25 Mart 2010’da “Yargı Reformu Tartışmaları” başlıklı bir yazı yazmıştır. Yazısında Özkan, “Uzun yıllardır hükümet ve muhalefet partilerinin ortaklaşa ayıbı olarak süregelen ‘seçim barajı’, milletvekili dokunulmazlıkları ve siyasi parti liderlerinin hegemonyası, milletvekillerinin bağımsız ve özgür iradelerini kısıtlamakta demokratik katılımı ve dolayısıyla ile demokratik tartışmayı engellemektedir.” şeklinde sözleriyle seçim barajı, demokrasinin unsurları, uzlaşma, siyasi partilere etkisi gibi bir çok bağlamda düşüncelerini paylaşmıştır.⁶³⁵

25 Haziran 2010’da “Şiddet Şiddetle Çözülmez” başlığında Cumhurbaşkanı Gül ile terör olaylarını değerlendirmek üzere bir araya gelen sivil toplum kuruluşlarının haberi yer aldı. 17 meslek örgütü ve sendikanın temsilcisinin katıldığı toplantıda, demokratikleşmedeki çözüm önerileri sunuldu. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) adına konuşan Süleyman Çebi, toplantıda koruculuk sistemi dağıtılması, seçim barajı kaldırılması ve çözüm arayışlarının, sivil demokratik bir anayasa tartışmasıyla beraber sürdürülmesini istedi.

⁶³³ “TÜSİAD’dan BDP’ye baraj desteği”, 12 Ocak 2011, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 23 Temmuz, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tusiaddan-bdpye-baraj-destegi-212542>

⁶³⁴ “Aydınlardan çağrı”, 22 Mart 2010, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 4 Haziran, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aydinlardan-cagri-129150>

⁶³⁵ “Yargı Reformu Tartışmaları!..”, 25 Mart 2010, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 21 Mayıs, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yargi-reformu-tartismalari-130002>

15 Temmuz 2010'da gazetede CHP'nin seçim barajını yüzde 7'e düşürme teklifine ilişkin 245 aydın, yazar sivil toplum örgütünün açıklamaları yer aldı. Haberde aralarında Adalet Ağaoğlu, Prof. Dr. Ali Nesin, 78'liler Vakfı Başkanı Celalettin Can, Prof. Dr. Gençay Gürsoy, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Latife Tekin, Rıza Türmen, Sami Evren, Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu, Anayasa Kadın Platformu, PEN Türkiye'nin de bulunduğu aydınlar, CHP'nin önerisini önemli bulmakla birlikte, yüzde 7 oranını 'temsilde adalet'in gerçekleşmesini engelleyecek yükseklikte bir oran olduğunun altını çizmişlerdir. Aydınlar, metinde demokratikleşme sürecinin en büyük engellerinden biri olarak gördükleri seçim barajının, uzlaşmayla daha da aşağıya düşürülmesi için Meclis'teki tüm partilere çağrıda bulunmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi'nde sendikalardan DİSK'in 10 Ağustos 2010'da, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)'in ise 15 Eylül 2010'da yeni anayasa paketi kapsamında seçim barajının kaldırılmasına ilişkin açıklamaları yayınlandı. DİSK Genel Başkanı Süleyman Çebi, "Anayasa Değil Banayasa" başlığında "Değişiklik paketi AKP'nin siyasi ihtiyaçlarına göre düzenlendi." diyerek anayasa değişiklik paketini seçim yasası, SPY değiştirilmesi ve seçim barajının kaldırılması konusunda eleştirdi.⁶³⁶ 'Baraj Kaldırılmalı' başlıklı KESK'in açıklamasında ise yeni anayasanın öncelikle güçlü ve en geniş toplumsal kesimlerin temsil edildiği bir Meclis tarafından yapılması gerektiği vurgulanarak, bu nedenle seçimlerden önce seçim barajının mutlaka kaldırılması ve güçlü bir yasama yolunda adım atılması istendi.

Gazetenin 'Olaylar ve Görüşler' sayfasında 4 Mart 2011'deki yazısında Ege Koop. Başkanı Hüseyin Aslan, siyaset, basın, sandık ve özgürlükler konusunda temsilde adalete değinmiştir. Aslan, yazısında temsilde adalet alt başlığında, "Ülkemiz seçim sistemindeki çarpıklık ve makul olmayan yüzde 10'luk seçim barajından ötürü, yönetimde istikrar adına temsilde adalet feda edilmiş; böylece saydamlık, hesap verme ve demokrasi terbiyesi oluşmamıştır. Yüzde 10 seçim barajı 'istikrarsızlık' unsuru olarak görülüyorsa, 'etkili ve sürdürülebilir istikrar' faşist idarelerde ve totaliter yönetimlerde vardır." şeklinde 'istikrar ve yönetim' kavramıyla ilgili düşüncelerini ifade etmiştir.⁶³⁷

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) düşünce kuruluşunun hazırladığı rapor, 20 Mart 2011'de "Kürtlerde Beklenti Yükseldi" başlığında gazetede yer aldı. Raporda açılım sürecinde inisiyatifin BDP-PKK eksenine kayması sonucu, toplumun radikalleştiği saptaması yapıldı. AKP'nin Kürt açılımının yarattığı etkilerinin değerlendirildiği raporda, seçim barajı düşürülmezse BDP'nin radikalleşeceği vurgulanarak, "Mağdur rolünü daha iyi oynayacak bir BDP için daha yüksek oranda oy anlamına da gelebilecektir." değerlendirmesine yer verildi. Ayrıca mevcut düzenlemenin, "Yönetimde istikrar ilkesine katkısı tartışma götürür halde iken, temsilde adalet ilkesini önemli derecede zedelediğini belirtmek gerekmektedir." denildi.

Cumhuriyet, meslek örgütlerinden Türkiye Barolar Birliği'nin İnsan Hakları Komisyonunun hazırladığı 2013 raporuna 16 Mayıs 2013 tarihinde gazetenin 7. sayfasında yer verdi. "İnsan Hakları Nerede" başlıklı haberde, yaşanan sorunlara ilişkin saptamalarından biri olan seçim barajları ile ilgili olarak 2002 seçim sonuçları örnek gösterilerek, yüzde 10 ülke seçim barajının Avrupa'da hiçbir ülkede olmadığına dikkat çekildi.

⁶³⁶ "Utanmadan sendikal haklardan bahsediyorlar" 6 Ağustos 2010, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 11 Ağustos, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/utanmadan-sendikal-haklardan-bahsediyorlar-168906>

⁶³⁷ "Siyaset-Basin-Sandık ve Özgürlükler...", 4 Mart 2011, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Eylül, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset-basin-sandik-ve-ozgurlukler-226930>

Seçim araştırmaları çalışmalarıyla bilinen Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) Başkanı Erol Tuncer, 20 Temmuz 2013 tarihinde AKP'nin daraltılmış bölge sistemi ile ilgili çalışmalarını değerlendirdi. TESAV Başkanı Tuncer, iktidarın oy kaybını engellemek için bunu önerdiğini ve bu sistemin büyük partilerin çıkarına olacağına dikkat çekti. Ayrıca Tuncer, daraltılmış bölge sisteminin seçim barajının en az yüzde 5'e indirilmesi şartıyla bir anlamı olacağına işaret etti. Haberde AKP'nin çözüm sürecinde 'barajı indirmeye' söz verdiğini hatırlatan Tuncer, "şimdi barajı indirmekte zorlanıyor. Çünkü büyük partilere avantaj sağladığı için milletvekili sayısı çok oluyor. Baraj inerse vekil sayı azalacak." dedi. TESAV Başkanı, yüzde 10 barajının en büyük sıkıntısının küçük partiler açısından yurttaşın oyunu saptırması olduğuna da dikkat çekerek, "A partisine vereceğim ama barajı aşamaz" diyerek ona en yakın B partisine mecburen veriyor. Baraj düşse, seçmen oyunu daha zgr kullanacak." değerlendirmesinde bulundu. Haber, gazetenin birinci sayfasında "AKP'nin Seçim Kurnazlığı" başlığıyla verilmiştir.

23 Temmuz 2013'te Dış Politika Uzmanı Alper Taşdelen'in Gezi sürecinin etkileri ve sonrasına ilişkin düşünceleri "Gezi'den Sonra Yeni Türkiye" başlığıyla yayınlanmıştır. Çağdaş, zgr ve güçlü bir Türkiye için demokratik sistem, parlamenter rejim ve demokrasi ile ilgili halkın talepleri konulu yazıda temsilde adaletin; SPY, seçim sistemi ve barajın kaldırılması ya da makul seviyeye düşürülmesi halinde gerçekleşeceği ifade edilmiştir.⁶³⁸

Bireysel bir sivil toplum eylemi gerçekleştiren Aylin Kotil haberi, gazetede 28 Temmuz 2013'te "Taksim Diriliştir" başlığıyla gündeme alındı. Haberde seçim barajının indirilmesi talebini İşstanbul'dan Ankara'ya yürüyerek duyurmaya alışan Kotil'in 19 günde Kuğulupark'a ulaştığı bildirildi. Seçim barajı konusunda toplumsal duyarlılık ve farkındalık oluştırmaya alışan Kotil'in, "Eğer barajı dşrmezsiniz bu barajı koyan askerler kadar suçlusunuz. Dşrmemelerinin tek sebebi korkuyorlar. Kendilerine güvenmiyorlar." sözlerine yer verildi. Haberde ayrıca Gezi'de hayatının kaybedenlerin adlarının yazılı olduğu tişörtler giyen Kotil'in 'Seçim barajı düşüşün' manifestosunu Meclis'teki siyasi parti temsilcilerine sunacağı belirtildi. Ayrıca gazetenin 3 yazarının Kotil'in seçim barajının düşürülmesi talepli yürüyüşüne stnlarında yer verdiği ve desteklediği grlmştr.

6 Aralık 2014'te 'Demokrasi ve Barış Konferansı' ile ilgili haberde "Barajsız Demokrasi" başlıklı bir toplantı gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Haberde toplantıya CHP, HDP, DP, DİSK, KESK, TTB ve Alevi rgtleri temsilcileri katıldığı belirtilirken, toplantıda konuşan temsilcilerin barajı 'milli irade gaspı' olarak nitelediği vurgulanmıştır.⁶³⁹

"Seçim Barajı Demokrasiye Engel" başlığında Eczacıbaşı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Eczacıbaşı'nın açıklamaları 17 Mart 2015'te gazetenin birinci sayfasında kullanılmıştır. Eczacıbaşı, Türkiye'deki güncel ekonomik gelişmelerle ilgili, gazetelerin ekonomi müdürlerine yaptığı değerlendirmede, siyasetin gündemi hakkında da yorumda bulunmuştur. Haberde başkanlık sisteminin kişilerden bağımsız tartışılması ve demokrasinin güvenceye alınması gerektiğini söyleyen Eczacıbaşı, "Seçim barajı nedeniyle tam anlamıyla bir demokrasi olmuyor." demiştir. Gazetenin Eczacıbaşı'nın ekonomi ağırlıklı yaptığı değerlendirmelere rağmen, metin başlığı olarak siyasi bir

⁶³⁸ "Gezi'den Sonra Yeni Türkiye", 23 Temmuz 2013, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 21 şubat, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/geziden-sonra-yeni-turkiye-435456>

⁶³⁹ "Baraj milli irade gaspı", 6 Aralık 2014, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 23 Mart, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-milli-irade-gaspi-156630>

açıklamayı seçmesi ayrıca hem birinci sayfada hem de ekonomi sayfasında kullanması göze çarpmıştır.

18 Nisan 2015'te Araştırmacı-Yazar Tunç Tayaç, "AKP'nin Demokrasi Sınavı" başlıklı yazısında Ahmet Davutoğlu'nun siyasi partilerin kapatılmasına karşı demokrasiden taraf bir duruş sergileyerek gösterdiği tavrı, seçim barajı konusunda da sürdürmesi gerektiğini söylemiştir. Tayaç, yazısında 'milli iradeye engel' oluşturduğu çok belirgin olan 'seçim barajı'nın kaldırılması için çaba gösterilmesini talep ederken, Türkiye'nin 7 Haziran 2015'te yapılacak milletvekili seçimine baraj gibi bir 'demokrasi ayıbı' olmadan girmesini önermiş; seçim sona erdiğinde olası 'meşruiyet' tartışmalarının da bu şekilde önleneceğini ileri sürmüştür. Yazısında Tayaç, "Aksi takdirde 7 Haziran 2015'teki milletvekili seçimi sonunda, seçime katılan siyasi partilerin oyları ile TBMM'deki sandalye dağılımı arasında gene 'dengesizlik' ortaya çıkarsa, daha açık bir ifadeyle, başka siyasi partilere verilen oylar, seçim barajından ötürü bir başka partinin 'kazanç' hanesine yazılır ve 'yürütme erki' elde edilen bu 'gayri meşru kazanç' sonucu belirlenecek olursa, TBMM'de bulunan 312 milletvekili ile 'çoğunluk' olan AKP'nin seçim barajının kaldırılmasından yana parmağını kıpırdatmayarak 'milli iradeye engel oluşturduğu'nu, bu nedenle de 'demokrasi karşıtı' olduğunu ya da 'demokrasi'den anladığının farklı bir 'şey' olduğunu ileri sürecek olanlar haklı olacaklardır." sözleriyle seçim barajının demokratik temsil, meşruiyetteki önemine ve demokratik tavırdaki etkisine dikkat çekmiştir. Tayaç, Meclis'te olsun olmasın tüm muhalefeti de Davutoğlu ve AKP'yi bu şekilde bir 'demokrasi sınavı' vermeye çağırması/zorlaması için elindeki tüm imkanları kullanmaya davet etmiştir.⁶⁴⁰

4.3.2. Milli Gazete'de Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili

Milli Gazete, sivil toplum kapsamında seçim barajına ilişkin dernek, vakıf ve az sayıda sendikanın haber ve açıklamalarına yer vermiştir. Derneklerden en çok haberi yayınlanan TÜSİAD olmuştur.

21 Nisan 1999'daki haberde "TÜSİAD'dan Seçim Değerlendirmesi" başlığında derneğin, reform beklentilerinden biri olarak seçmen tercihlerinin Meclis'e yansımada temsil adaletini zedeleyen ve uzun süre siyasi istikrar sağlamayan mevcut sistemin değiştirilmesini savundukları hatırlatıldı. 24 Aralık 2005'teki 'Horoz Dövüşüne Devam' başlığında TÜSİAD'ın 35 yıldır çizgisini değiştirmedeğini ileri süren TÜSİAD Başkanı Ömer Sabancı, AKP Hükümeti ile aralarındaki 'seçim barajı' tartışmaları hakkında şunları söyledi: "Biz hiçbir partiyi hedef almıyoruz. Bu konuları 10 yıldır dile getiriyoruz. İfade özgürlüklerindeki kısıtlamaların kalkması için çalışmalarımız sürecektir. Seçim barajı önümüzdeki yıllarda tedricen bir iki puan düşürülerek temsilde adalet sağlanmalı."⁶⁴¹ Gazete TÜSAD ile siyasi iktidar arasındaki tartışmaları "TÜSİAD Ne İstiyor" başlığıyla şöyle yorumlamıştır: "TÜSİAD'ın yaptığı değerlendirme ya da çıkışlar, siyasi iktidarların bakmaya mecbur hissettikleri garip bir ayna rolünü üstlenir. Yine öyle oldu. TÜSİAD'dan ayrı düşünülmesi mümkün olmayan medyanın da katkısıyla yapılan açıklamalar, gündemin merkezine oturtuldu. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in katılımı kadar, sözlerinin büyük sermaye ile aynı yönde olması da dikkat çekici. Özellikle de seçim barajıyla ilgili açıklamalar son derece önemli. Seçim barajının bir-iki puan

⁶⁴⁰ "CHP, Seçim ve Sol", 18 Nisan 2015, *Cumhuriyet Gazetesi*, erişim, 4 Haziran, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/chp-secim-ve-sol-257027>

⁶⁴¹ "Horoz dövüşüne devam", 24 Aralık 2005, *Milli Gazete*, erişim, 1 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/746813/horoz-dovusune-devam>

düşürülmesi, muhtemel bir seçimde AKP'nin yanına 'kontrol edici partner' yerleştirme projesinin bir başka ifadesi. Hesapta, baraja takılması muhtemel en az bir sağ partiyi Meclis'e taşımak var. Onun rolü koalisyon ortağı olmak. AB'nin artan baskıyla DEHAP çizgisinin de Meclis'te olması öngörülüyor.”⁶⁴²

7 Mayıs 2007'deki “Anayasa Değişikliği Seçim Sonrasına Kalsın” başlığında TUSİAD'ın parlamenter sistemle ilgili ana değişiklikleri kapsayan Anayasa paketinin yeni Meclis tarafından ele alınması gerektiğini bildirdiği duyurulmuştur.⁶⁴³ 19 Ağustos 2009'da TUSİAD Başkanı Arzu Yalçındağ, görüştüğü İçişleri Bakanı Beşir Atalay'a bireysel hak ve özgürlükler, SPY, seçim yasası ve yargı reformunun öncelikli olarak ele alınması, daha sonra yeni bir anayasanın toplumsal uzlaşmayla hazırlanması gerektiği şeklindeki düşüncelerini iletmiştir. 25 Mart 2010'da “TUSİAD: Anayasa Tümüyle Değişmelidir” başlığında, derneğin Türkiye'nin 'demokrasi açığı' bulunduğunu uzun süredir dile getirdiği hatırlatılarak, demokrasi açığının giderilmesi için bir demokratikleşme paketi çerçevesinde yeni bir anayasa yapılması, seçim ve siyasi partiler reformları gerçekleştirilmesi gerektiği kaydedildi. Haberde derneğin, “İvedilikle ülke barajının düşürülmesi ve ön seçimin zorunlu olması yönünde bir değişiklik yapılmalı, 2011 seçimlerine anti-demokratik SPY ve çağdaş demokrasilerde örneği bulunmayan yüksek baraj ile kesinlikle gidilmemelidir.” açıklamasına da paylaşılmıştır.⁶⁴⁴

Meslek odalarından Ankara Ticaret Odası (ATO) Başkanı Sinan Aygün, 18 Eylül 2002'de Türkiye'de uygulanan yüzde 10'luk barajın siyasal ve ekonomik istikrar temin edemediğini savunarak, “Türkiye'de siyasal ve ekonomik istikrarı sağlayamayan seçim barajı indirilirse YSK seçim takvimini ileri tarihe erteleyebilir ve erken seçimin 3 Kasım'da yapılması riske girer.” ifadesinde bulunmuştur. Sendikalardan KESK Başkanı Sami Evren, 26 Eylül 2002'de “Demokrasi Vesayet Altında” başlığında, “Seçim yasaları, SPY antidemokratik, 12 Eylül zihniyeti hakim güç. Toplum siyasetten dışlanmış. Belli bir kesim üzerinde şekillenmiş. Siyasetin toplumsallaşması gerekiyor. Bütün sivil toplum örgütleri ve sendikaların siyasete aktif katılımı gerekiyor.” şeklinde konuşmuştur.

4 Mayıs 2007'de gazetede Genç Yönetici ve İş Adamları Derneği (GYİAD)'ın, “Seçim barajı, 25 yaştan daha önemlidir.” açıklaması haber oldu. GYİAD'dan yapılan yazılı açıklamada, genel seçimlerden sonra halkın iradesinin düzgün bir şekilde Meclis'e yansıtılması için seçim yasasının değiştirilmesi ve seçim barajının yüzde 5'e çekilmesi gerektiği savunuldu.⁶⁴⁵

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, 19 Ağustos 2009'da İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ı ziyareti, gazetede hükümetin demokratik açılım çalışmalarını desteklemeyen CHP ve MHP'yi eleştirmesi çerçevesinde haberleştirildi. Haberde, DİSK'in Bakan Atalay'a sunduğu demokratik açılımla ilgili dosyadaki maddeler halindeki çözüm önerilerinden biri de seçim barajının kaldırılmasıdır.⁶⁴⁶

⁶⁴² “TUSİAD ne istiyor”, 23 Aralık 2005, *Milli Gazete*, erişim, 24 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1074384/tusiad-ne-istiyor>

⁶⁴³ “Anayasa değişikliği seçim sonrasına kalsın”, 7 Mayıs 2007, *Milli Gazete*, erişim, 11 Ekim 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/815775/anayasa-degisikligisecim-sonrasina-kalsin>

⁶⁴⁴ “TUSİAD: Anayasa tümüyle değişmelidir”, 25 Mart 2010, *Milli Gazete*, erişim, 3 Şubat, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1156611/tusiad-anayasa-tumuyle-degismelidir>

⁶⁴⁵ “25 yaştan daha önemlidir”, 4 Mayıs 2007, *Milli Gazete*, erişim, 17 Ocak, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/815933/25-yastan-daha-onemlidir>

⁶⁴⁶ “Çelebi: Yeni bedeller ödemek istemiyoruz”, 12 Ağustos 2009, *Milli Gazete*, erişim, 3 Nisan, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1178391/celebi-yeni-bedeller-odemek-istemiyoruz>

“Seçim Yasası Değişmeli” başlığıyla İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) Genel Başkanı Ahmet Faruk Ünsal’ın açıklamaları gazetede yer alan sivil toplum haberleri arasındadır. 24 Aralık 2009’daki haberde Ünsal, seçim sisteminden dolayı yurttaşların Meclis’te tam olarak temsil edilmediğini kaydederek, “Bunun önündeki en büyük engel ise seçim sistemindeki baraj engelidir. Yüzde 5 de olmamalıdır. Ne münasebet niye yüzde 5 olsun. Her düşünce Meclis’te temsil edilmelidir.” ifadelerini kullanmıştır.⁶⁴⁷

29 Mayıs 2010 tarihinde “Türkiye’de Demokrasi Yok” başlığında Yargıtay Onursal Başkanı Prof. Dr. Sami Selçuk’un açıklamaları ve değerlendirmeleri gazetede yer almıştır. Haberde Selçuk, gündemde olan anayasal düzenlemeler ve demokratikleşmeye ilişkin, “Eğer bir ülkede yüzde 10 barajı varsa bu bir düştür. Halkın iradesi hiç tecelli etmiyor. Çünkü adayı halk seçmiyor, partinin başkanı seçiyor. Milletvekilleri aslında milletin değil, genel başkanının vekilleri konumunda. Bunları düzeltmediğiniz takdirde anayasanın maddelerinde yapacağınız hiç bir değişiklik iyi sonuç vermeyecektir.” diye konuşmuştur. Selçuk, yazıda siyasi partilerdeki yapının ve seçim barajlarının düzeltilmemesi halinde sadece anayasal düzenlemelere bel bağlamanın demokrasi getirmeyeceğini savunmuştur.⁶⁴⁸

10 Kasım 2010’da “Güneydoğudaki STK’lardan Ortak Açıklama” haberinde 693 sivil toplum kuruluşunun yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Diyarbakır’da biraraya gelen Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da bulunan sivil toplum kuruluşları yaptıkları ortak açıklamada “Kan ve gözyaşının yerini barış ortamının alması ve halkın gerçek anlamda iradesinin Meclis’e yansması için, koltuk kaygısı taşımadan, önümüzdeki seçime yetişecek şekilde seçim barajı kaldırılması gerektiği” görüşünü dile getirmiştir. Sivil toplum kuruluşları açıklamada demokratik, özgürlükçü, eşitlikçi ve çoğulcu bir anayasa için çalışmalara hemen başlanması da tavsiye etmiştir.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)’ın “Türkiye için en uygun seçim barajı yüzde 4” başlıklı haberi gazetede 22 Mart 2011’de paylaşıldı. Haberde vakfın analizlerinin sonucunda, Anayasa tartişmalarıyla birlikte yoğun olarak tartişılmaya başlayan seçim barajı yüzde 10’dan yüzde 4’e düşürüldüğünde, ‘yönetimde istikrar’ ilkesinden çok fazla ödün verilmeden ‘temsilde adaleti’ arttırmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir.⁶⁴⁹

2011 genel seçimlerine başvuran bağımsız milletvekili adaylarının bir bölümünün başvurularının YSK tarafından geri çevrilmesi sonucu çıkan olaylar üzerine, Mazlum- Der’in HSK üyeleri hakkında suç duyurusunda bulunması, Milli Gazete’de haber konusu olmuştur. 22 Nisan 2011’deki açıklamada dernek başkanı Ahmet Faruk Ünsal, “Eğer yüzde 10 barajı kaldırılsaydı, hiçbir şekilde siyasi süreçlerin, 2-3 hakim in inisiyatifiyle yönlendirilmesine ve toplumun infiale uğramasına sebep olunmazdı. O bakımdan siyaset de 4 gündür yaşanan olaylardan sorumludur. Öyle ümit ediyoruz ki TBMM toplanır toplanmaz bu yanlış, 12 Eylül kalıntısı yüzde 10 barajı kaldırılır ve Türkiye artık hakimlerin ve bürokratların siyaseti ve toplumu yönlendirdiği bir ülke olmaktan

⁶⁴⁷ “Seçim yasaı değişmeli”, 24 Aralık 2009, *Milli Gazete*, erişim, 16 Nisan, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1167149/secim-yasasi-degismeli>

⁶⁴⁸ “Türkiye’de demokrasi yok”, 29 Mayıs 2010, *Milli Gazete*, erişim, 5 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1148972/turkiyede-demokrasi-yok>

⁶⁴⁹ TEPAV: “Türkiye için en uygun seçim barajı yüzde 4”, 22 Mart 2011, *Milli Gazete*, erişim, 22 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1127914/tepav-turkiye-icin-en-uygun-secim-baraji-yuzde-4>

kurtulur.” demiştir. Seçim barajının neden olduğu olumsuz toplumsal ve siyasi gerilimlere dikkat çekilen açıklamada, barajın 12 Eylül ürünü olduğu da kaydedilmiştir.⁶⁵⁰

“Hem Yeni, Hem Milli Anayasa” başlıklı 31 Ekim 2011’deki haberde Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM) tarafından Ankara’da düzenlenen ‘Milli Anayasa Şurası’ haberleştirilmiştir. Önemli tespitlerin ortaya konduğu bir çalışma olarak ifade edilen Şura’da “İrade açısından ele alındığında, seçim barajı adaletsizliğinin, anayasanın sağlayacağı mutabakatı adaletsizliğe sürüklediği açıktır. Milletin ‘gönlünde olanı seçememesi’ bir ‘irade sakatlığı’ olduğundan, seçime katılım oranı ne olursa olsun temsilde adalet açısından Meclis’te bulunmayan ancak bulunma potansiyeli taşıyan siyasi partilerden de anayasa çalışmalarında yetkili istenmelidir.” denilmiştir.⁶⁵¹ 4 Ekim 201’de “Seçim Barajı Milli Görüş’ü Engellemek İçin” başlıklı haber ile ESAM’ın raporu hakkında bilgi verildi. Seçim barajının milli iradeyi uğrattığı zarara ve kötü sonuçlarına dikkat çekilen raporda, milletin iradesinin Meclis’e aktarılmasının önünde duran en büyük engelin yüksek baraj olduğu ifade edildi. Yüzde 10 barajının iki partiye yaradığına vurgu yapılarak, “Bu sistemden dolayı ‘oyum boşa gitmesin.’ ‘kaygısı ile yurttaşın istemeyerek başka partilere oy vermek zorunda kaldığı tespiti yapıldı. Raporda ayrıca yüksek seçim barajının Milli Görüş partilerini engellemek için getirildiğine işaret edildi.

Milli Gazete, sendikalardan Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Hak-İş)’in 17 Nisan 2017’deki ‘seçim barajı kaldırılmalı’ açıklamasına da yer vermiştir. Haberde Anayasa değişikliği halk oylamasının sonuçlarını değerlendiren Hak-İş Genel Başkanı Mahmut Arslan, seçim barajının kaldırılması çağrısında bulundu. Arslan, darbe döneminden kalan SPY ve seçim yasasının değiştirilmesine dikkat çekerek, “Seçim yasasında olan seçim barajı kaldırılmalıdır veya baraj sembolik olarak çok düşük bir orana çekilebilir. Ancak her halükarda Meclis’te çoğulculuk sağlanmalı, katılımcı demokrasi tam manası ile uygulanmalıdır.” demiştir.⁶⁵²

4.3.3. Milliyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili

Milliyet Gazetesi’nde de Cumhuriyet’teki gibi TUSİAD’ın haberlerinin yoğunluğu göze çarpmakla birlikte, farklı dernek, sendika, vakfın açıklamaları da paylaşılmıştır. Ayrıca Milliyet’te ‘Aydınlar’ olarak kategorize edilen birçok sivil toplum üyesi ve sivil toplum temsilcisinin çok sayıda bildiri haberi de dikkat çekmiştir.

Gazetede seçim barajı konusuna dair tespit edilebilen ilk sivil toplum haberi, 8 Ocak 1996’da iş adamı İshak Alaton’un ekonomi ve siyaset üzerine yaptığı açıklamalardır. “Güneydoğu’daki Savaşı Bitirmeliyiz” başlıklı röportajda Alaton, 24 Aralık seçimlerini değerlendirmiş ve gelecek seçimlerde MHP ve HADEP’in Meclis’e girebilmesi için barajın kaldırılması gerektiğini söylemiştir.

⁶⁵⁰ “HSYK üyeleri hakkında suç duyurusu”, 22 Nisan 2011, *Milli Gazete*, erişim, 24 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1126666/hsyk-uyeleri-hakkinda-suc-duyurusu>

⁶⁵¹ “Hem yeni hem milli anayasa”, 31 Ekim 2011, *Milli Gazete*, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1112571/hem-yeni-hem-milli-anayasa>

⁶⁵² “Seçim barajı kaldırılmalı”, 17 Nisan 2017, *Milli Gazete*, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/904388/secim-baraji-kaldirilmali>

Sendika haberleri olarak DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak'ın 18 Nisan'da yeniden bir seçim sürecine girilmesi ve Türkiye'deki siyaset anlayışını değerlendiren açıklamalarına, 11 Ağustos 1998'de geniş yer verildiği görülmüştür. Budak, yönetebilir bir demokrasiye kavuşmak için SPY ve seçim sistemi ile ilgili öneri ve eleştirilerini dile getirmiştir. Haberde DİSK'in 6 şartı olarak sunduğu maddelerden ilki 'önemli bir seçmen kitlesinin oylarının Meclis'te temsil edilmemesine ve 'boşa gitmesine' yol açan seçim barajının kaldırılması maddesidir. Ayrıca 1998 yılında sendikalarla ilgili bir diğer haber de sendika temsilcilerinin seçim kararı ve seçim sonrası oluşacak tabloyu 16 Ağustos'ta değerlendirmeleri üzerinedir. "Seçim Öncesini Ararız" başlıklı haberde, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş), KESK, DİSK ve Hak-İş temsilcileri, SPY ve seçim sisteminin değiştirilmesini önermişlerdir.

Milliyet Gazetesi 24 Aralık 2005'te DİSK Başkanı Süleyman Çelebi ile TUSİAD Başkanı Ömer Sabancı ile görüşmesi haberini "Büyük Patronla Devrimci İşçinin Özgürlükler İttifakı" başlığıyla duyurdu. Haberde Başbakan Erdoğan'ın, Yücel Aşkın'la ilgili açıklamaları yüzünden Mustafa Koç hakkında savcılar görevine çağırmasının, 'Türkiye'nin en büyük patronlarından birisiyle devrimci işçi sendikasını aynı cephede buluşturduğu' ileri sürülmüştür. Metinde Çelebi'nin, "Sabancı'nın eğitim, Yücel Aşkın ve seçim barajı konusundaki açıklamalarının altına imza atıyorum." sözleri kullanılmış, Sabancı'nın Başbakan'a yönelik olarak, 'Web sitemizde söylediğimiz gibi 1995 yılından beri 10 ayrı konuşmamızda, seminerimizde bu konuyu gündeme getirmişiz. TUSİAD, bu konuyu iki gün önce, üç gün önce bir şeyi hedef alarak gündeme getirmiş değildir, 10 senedir bu konuyu söylemektedir.'" ifadelerine de yer verilmiştir.⁶⁵³

Gazetede TUSİAD'ın siyasette gündem oluşturan çok sayıda haberi ve röportajı mevcuttur. 2001 yılı 8 Haziran'da tespit edilen "TUSİAD Raporundan Farklı Sesler" başlıklı haberde TUSİAD'ın demokratikleşme raporunda, seçmenin yüzde 13'ünü Meclis dışı bırakan yüzde 10 seçim barajı eleştirilirken, Bülent Eczacıbaşı'nın 'Temsilde adaleti sağlasa da istikrarı bozabilir.'" açıklaması dernekten çıkan farklı bir ses olarak yansıtılmıştır.⁶⁵⁴ 22 Aralık'taki haberde ise Cumhurbaşkanı ve diğer parti liderleriyle görüşen TUSİAD, reel sektörü temsil eden grupların hazırladığı "Seçim Sistemi" raporunu ilettiler. Haberde, raporun temelini oluşturan anketin 2 bin 400 kişiyle görüşülerek hazırlandığı, seçim barajının yüzde 5'e çekilmesi, 550 milletvekilinden 250'sinin nispi ve 300'ünün ise dar bölge sistemiyle seçilmesinin önerildiği belirtildi. Ayrıca raporda, 5 kişiden dördünün seçim barajının eksik ve bazı partilerin haksız temsiline yol açtığını düşündüğüne işaret edildi. 27 Aralık'ta raporun sonuçlarını açıklayan TUSİAD Başkanı Tuncay Özilhan'ın, SPY ve seçim sisteminde gerekli değişikliklerinin yapılması gerektiği sözleri de kullanılmıştır.⁶⁵⁵

Bir diğer haber de iş adamı Sakıp Sabancı'nın 18 Kasım 2001'de gazetecilerin ekonomik ve siyasi gündemle ilgili sorularını yanıtladığı haberdur. Sabancı, sorular üzerine seçim barajının yüzde 6'ya indirilmesinin, Türkiye'yi istikrarsızlığa mahkum edeceğini söylemiştir.⁶⁵⁶

⁶⁵³ "Büyük patronla devrimci işçinin 'özgürlükler' ittifakı", 24 Aralık 2005, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 17 Ocak, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/buyuk-patronla-devrimci-iscinin-ozgurlukler-ittifaki-139503>

⁶⁵⁴ "TUSİAD raporundan farklı sesler", 8 Haziran 2001, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 23 Aralık, 2020, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tusiad-raporundan-farkli-sesler-5281298>

⁶⁵⁵ "Siyaset çözüm yaratmalı...", 27 Aralık 2001, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 25 Aralık, 2020, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/siyaset-cozum-yaratmali-384507>

⁶⁵⁶ "Kısa... Kısa...", 18 Kasım 2001, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 20 Kasım, 2020, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kisa-kisa-5270726>

Milliyet'te 2002'nin 25 Ekimi'nde Araştırmacı Tarhan Erdem'in "Baraj Kalkmalı veya Yüzde 3'e İnmeli" haberi yer aldı. Açıklamasında Erdem, barajın demokrasiyi her yönüyle etkilediğini ve yeni siyasi oluşumları engellediğini belirtmiştir.⁶⁵⁷

Gazetede 2005 yılında Türkiye'nin siyaset gündemine oturan TUSİAD ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 'seçim barajının yüzde 10'dan aşağıya çekilmesi önerisi'nden sonra, 21 Aralık 2005'te, TUSİAD Başkanı Ömer Sabancı'nın, hükümete sert eleştiriler yönelterek, "Seçim barajı yüzde 7-8'e inebilir." sözlerine yer verdi. 20 Ocak 2007'de "Kürtçe Okullarda Seçimlik Ders Olmalı" başlıklı haberde TUSİAD'ın, 10 yıl önce yayımladığı 'Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri' raporunu güncellediği belirtildi. Prof. Dr. Zafer Üskül tarafından hazırlanan raporda, maddelerden biri 'temsilde adaleti önleyen' ülke seçim barajının yüzde 10'dan yüzde 4-5'e çekilmesi önerisi oldu. 1 Ekim 2009'daki TUSİAD haberinde derneğin yılın ikinci Yüksek İstişare Konseyi (YİK) toplantısının gündeminin 'demokratik açılım, yüzde 10 barajı ve gelir idaresinin özerkliği' olacağı duyuruldu.⁶⁵⁸

2010 yılında TUSİAD'ın ülke seçim barajına ilişkin birçok açıklaması medya gündeminde kendine yer bulmuştur. TUSİAD Başkanı Ümit Boyner'in açıklamaları, 'Görüş' dergisinin yeniden sahneye çıkması ve siyasilerle karşılıklı yapılan ziyaretler haber konusu olmuştur. Haberlerde seçim sistemi ve SPY yeni anayasa çalışmaları da dahil olmak üzere birçok görüş belirtilmiş ve bu konularda hükümete eleştiri getirilmiştir.⁶⁵⁹ 21 Ocak'taki "Türkiye'de Demokrasi Açığı Var" başlıklı haberde darbe anayasası ile yönetilmeyi içlerine sindiremediklerini ifade eden Boyner, "Temsil adaleti kavramıyla alay edencesine bu yüzde 10'luk seçim barajı hemen kaldırılсын istiyoruz. Partilerimizi oligarşik yapılara döndüren, onların toplumsal kesimlerle organik bağ kurmalarını önleyen SPY'den ve seçim yasasından bir türlü bunları değiştirmeyen zihniyetten şikayetçiyiz." demiştir.⁶⁶⁰ 15 Şubat'ta ise Boyner tarafından yeni anayasanın uzlaşma temelinde hazırlanması için seçim barajının indirilmesi, temsil gücü yüksek bir Meclis oluşmasının gerekliliğini vurgulanmıştır.⁶⁶¹ 26 Mart'ta da Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek'in TUSİAD'ı ziyaretinde Boyner, "Yeni paket, demokrasi açığını kapatamaz. Çağdaş demokrasilerde örneği bulunmayan baraj hemen düşürülmeli, önseçim zorunlu olması yönünde değişiklik yapılmalı." demiştir.

30 Mart'ta TUSİAD Görüş Dergisi'nin, "Anayasa değişse de siyaset değişmeyecek" kapak sloganıyla yayın hayatına tekrar geri döndüğü duyuruldu. 'Görüş' yeni yayınındaki kapak tasarımında Türkiye'deki siyasi tabloyu eleştirdi.⁶⁶² Dergideki makalesinde Boyner, 'Türkiye bir seçimi daha, yüzde 10 seçim barajı ve sadece genel merkezlerin iradesine bağlı bir aday belirleme yöntemi ile geçirmemeli.' dedi. Dergide anayasa paketi konusundaki tartışmalara 'güçler ayrılığı' konusundaki

⁶⁵⁷ "Baraj kalkmalı veya yüzde 3'e inmeli", 25 Ekim 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 1 Mart, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-kalkmalı-veya-yuzde-3e-inmeli-363438>

⁶⁵⁸ "Kürtçe, okullarda seçimlik ders olmalı", 20 Ocak 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kurtce-okullarda-secimlik-ders-olmalı-185982>

⁶⁵⁹ "TUSİAD'dan radikal çıkış", 30 Mart 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 15 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tusiaddan-radikal-cikis-1218258>

⁶⁶⁰ "Türkiye'de demokrasi açığı var", 22 Ocak 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 12 Mart, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-de-demokrasi-acigi-var-1189084>

⁶⁶¹ "TUSİAD: Öncelikli konu Anayasa reformudur", 15 Şubat 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 16 Mart 2010, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tusiad-oncelikli-konu-anayasa-reformudur-1199346>

⁶⁶² "TUSİAD'ın Görüş Dergisi yeniden yayında...", 29 Mart 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 6 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tusiad-in-gorus-dergisi-yeniden-yayinda-1217873>

eleştiriler getirilirken, ayrıca ‘seçim barajı düşürülmedikçe’ anayasa değişse de istenilen demokratikleşmenin yakalanamayacağını vurgulandı.⁶⁶³

27 Nisan’da hükümetin ‘istikrar’ söylemine tepki gösteren Boyner, TÜSİAD olarak sürekli baraj ve SPY üzerinde durduklarını belirterek, yüzde 10 barajı ve partilerdeki lider sultanı nedeniyle sisteme ‘demokrasi’ denmeyeceğini ifade etti. 28 Nisan’daki haberde ise başlık, “Oldu Olacak Barajı Yüzde 30’a Çekelim Tek Parti Kalsın”dı. Boyner, Başbakan’ı eleştirerek, “Sayın Başbakan nasıl bir sistemden söz ediyor anlamıyorum. Faşist idarelerde de ciddi ciddi istikrar var. Kararlar çok rahat alınıyor. Ekonomi de iyi gidiyor. Başkanlık sisteminden bunu kastetmedi herhalde.” dedi.⁶⁶⁴ 24 Mayıs’taki TÜSİAD haberinde 2015 seçimlerine temsil kabiliyetinden çok uzak yüzde 10 seçim barajı ile gidilmemesi uyarısında bulunularak, SPY’nin siyasi liderleri güç zehirlenmesine sürüklediğine dikkat çekildi.

28 Ekim 2010’da BDP heyetinin TÜSİAD ziyaretinde Kürt sorunun, Meclis’te temsil edildiği ve konuşulduğu oranda daha rahat çözüme kavuşacağını belirten Boyner, “Kürt sorunu bir demokrasi açığı sorunun tezahürüdür: Baraj değiştirilmeli.” dedi.⁶⁶⁵ 12 Ocak 2011’deki “TÜSİAD’dan BDP’ye Seçim Barajı Desteği” başlıklı haberde Boyner, BDP’nin taleplerinden biri olan yüzde 10 seçim barajının düşürülmesine ilişkin, “Temsil adaleti açısından yüzde 10’luk barajın sorunlu olduğunu düşünüyoruz, indirilmesi gerektiğini de defalarca söyledik.” dedi.⁶⁶⁶ Gazetede Boyner’in konuyla ilgili 13 Ocak’ta Ankara’da CHP, MHP ve BDP liderlerinin yanı sıra AKP Genel Başkan Yardımcısı Çelik ve 9. Cumhurbaşkanı Demirel’i de ziyaret ettiği de bildirildi.

TÜSİAD’ın yeni anayasa önerisi, 22 Mart 2011’deki haberde detaylandırıldı. TÜSİAD hazırladığı yeni anayasa çalışmasında, ‘vatandaşlık tanımında Türklük kavramına yer verilmemesi, cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırılması, nüfus kağıtlarında din hanesinin çıkarılması, din dersinin zorunlu ders olmaktan çıkarılması ve yüksek komuta kademesine atamaların TSK’nın göstereceği belli sayıda aday arasından sivil otorite tarafından gerçekleştirilmesi ve Genelkurmay Başkanlığı’nın Milli Savunma Bakanlığı’na bağlanması’ gibi önerilerin yanı sıra “Milletvekili genel seçiminde geçerli olan yüzde 10’luk ülke barajı yüksektir ve 2011 seçiminde daha düşük bir baraj uygulanması yeni anayasayı kabul edecek Meclis’in temsil gücünü artırır.” maddesi yer almıştır.⁶⁶⁷ 23 Mart’taki haberde ise TÜSİAD YİK Başkanı Erkut Yücağlu, siyasetin kendi yapısıyla ilgili reformların yapılmadığını belirterek, “Yani seçim sistemi temsilde adaleti sağlayacak şekilde değiştirilmedi, yüksek seçim barajı seçmenin iradesinin Meclis’e yansımalarını engelliyor. İller arasındaki sandalye dağılımı da temsilde adaleti zedeliyor.” dedi. TÜSİAD’ın ülke seçim barajı ile ilgili özellikle Başkan Ümit Boyner döneminde yapılan açıklama ve çalışmaların çok sayıda habere konu olmasıyla siyaset ve medya gündemini etkilediği görülmüştür.

⁶⁶³ “Türkiye bir seçimi daha yüzde 10 barajıyla geçirmemeli”, 30 Mart 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 7 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-bir-secimi-daha-yuzde-10-barajiyyla-gecirmemeli-1218058>

⁶⁶⁴ “Oldu olacak barajı yüzde 30’a çekelim, tek parti kalsın”, 28 Nisan 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 12 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/asli-aydintasbas/oldu-olacak-baraj-yuzde-30-a-cekelim-tek-parti-kalsin-1230721>

⁶⁶⁵ “Paralel düşünüyoruz”, 28 Ekim 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 18 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/paralel-dusunuyoruz-1306980>

⁶⁶⁶ “TÜSİAD’dan BDP’ye seçim barajı desteği”, 12 Ocak 2011, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/tusiaddan-bdp-ye-secim-baraj-destegi-1338330>

⁶⁶⁷ “TÜSİAD’ın yeni anayasa önerisi”, 22 Mart 2011, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 1 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tusiad-in-yeni-anayasa-onerisi-1367579>

Milliyet 27 Aralık 2009'da "Türklerin Kürtlerle Kardeşlik Mayası Bozulmadan Kavga Bitmeli" başlıklı haberde Cem Boyner'in Kürt sorununa çözüm ve yeni anayasa ile ilgili birçok bağlamda görüş ve önerilerini sundu. Boyner, haberde barajın yüzde 5'e indirilmesini de tavsiye etmiştir.⁶⁶⁸

Milliyet Gazetesi birçok bildiriye gazetede haber konusu yapmıştır. "Muhtıraya Ret" başlığındaki 14 Mayıs 2007 tarihindeki haberde, "Aralarında 67 gazeteci ve yazarın, 48'si profesör olmak üzere toplam 132 akademisyenin, 35 hukukçunun, sanatçıların ve çeşitli meslek dallarından kişilerin yer aldığı 500 yurttaşın, Genelkurmay Başkanlığı'nın 'muhtıra' olarak nitelenen açıklamasına karşı bir bildiri yayımladı." ifadelerini kullandı. 'Muhtıra' olarak nitelendirilen Genelkurmay açıklamasına karşı yayımlanan bildiride, "12 Eylül rejimi bütünüyle tıkanmıştır. Ülkemiz, özgürlükçü, çoğulcu, barışçı, demokratik, laik anlayış ortak paydasında, hukukun uluslararası ilkeleri ve değerleri ile örülmüş yeni bir anayasaya kavuşmadıkça, keza seçim barajları kaldırılarak toplumun bütün kesimlerinin siyasal temsiline olanak tanıyan bir seçim yasası benimsenmedikçe, sürekli kriz üreten bu yapıyı ve krizden beslenen odakları etkisiz kılmak mümkün değildir." denildi.⁶⁶⁹

16 Mayıs 2007 tarihli haberde "Solda Bağımsız Hamle" başlığı kullanarak, aralarında akademisyen, sivil toplum örgütü temsilcileri, gazeteci, oyuncu ve yazarların da bulunduğu 5 bin 400'ü aşan kişinin, 'Seçimlerde Ortak Aday İstiyoruz Kampanyası' nı başlattığı bildirildi. Yayımlanan bildiride antidemokratik yüzde 10 seçim barajını geçmek amacıyla seçimlere bağımsız adaylarla katılmasının gerektiği belirtildi.⁶⁷⁰

Yine 22 Mayıs 2007'de Evrensel Kültür Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Aydın Çubukçu'nun 84 aydın adına okuduğu bildiride, siyasete dışarıdan yapılan müdahale ile seçimlerin oldubittiye getirilmemesi, halkın darbe ya da şeriat kısılcasına alınmaması gerektiğine dikkat çekilerek, seçim barajı ve seçim yasalarına karşı başta soldaki küçük partiler olmak üzere 'demokratik güçlere', 'dağınık değil, birlikte hareket edin' çağrısında bulunuldu.

15 Ocak 2007'de de "Kürtçe ve Siyasi Af Talebi" başlığında, "Türkiye Barışını Arıyor" konferansının sonuç bildirgesinde önemli taleplerin olduğu belirtilmiştir. Bildirgede siyasi ve idari birçok talebin yanı sıra Kürtlerin siyasal alanının önündeki tüm engeller kaldırılmasında, yüksek seçim barajının adil temsiliyetin gerçekleşmesine engel olmaktan çıkarılması gerektiği şeklinde ifadeler dikkat çekmiştir.⁶⁷¹

TBB, "Baro'dan İddialı Anayasa Taslağı" başlığı ile 05 Kasım 2007'de gazetede haber oldu. TBB'nin bilimsel bir kurula hazırlattığı anayasa, 'en özgürlükçü ve en ileri anayasa' nitelemesiyle sunuldu. Taslakta, seçim barajının yüzde 5 olması, kadınlara kota ve yeni bir Türklük tanımı ve birçok madde önerildi.⁶⁷²

⁶⁶⁸ "Türklerle Kürtlerin kardeşlik mayası bozulmadan kavga bitmeli", 27 Aralık 2009, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 25 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turklerle-kurtlerin-kardeslik-mayasi-bozulmadan-kavga-bitmeli-1178677>

⁶⁶⁹ "Muhtıraya ret", 14 Mayıs 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 12 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muhtiraya-ret-199386>

⁶⁷⁰ "Solda bağımsız hamle", 16 Mayıs 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 15 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/solda-bagimsiz-hamle-199689>

⁶⁷¹ "Kürtçe ve siyasi af talebi", 15 Ocak 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 1 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kurtce-ve-siyasi-af-talebi-185489>

⁶⁷² "Baro'dan iddialı anayasa taslağı", 5 Kasım 2007, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 2 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barodan-iddiali-anayasa-taslagi-221373>

Yargıtay Onursal Başkanı Sami Selçuk'un 26 Aralık 2008'deki açıklamaları "Türkiye'de Erkler Savaşı Yaşanıyor" başlığıyla verildi. Haberde yüzde 10'luk seçim barajını da eleştiren Selçuk, "SPY'yi kaldıracaksınız. Bu bir felaket yasası. Seçim yasası da öyle. Dünyanın hangi ülkesinde yüzde 10 barajı vardır. Gülünçtür ve de ayıptır. Türkiye'de demokrasi AB sayesinde ilerliyor." şeklindeki görüşlerini belirtmiştir.

Gazetede "Türkiye Kendi Modelini Arıyor" yazı dizisinde Kürt sorununa ve çatışmalara çözüm modeli hakkında görüşlerini açıklayan Alevi-Bektaşî Federasyonu Genel Başkanı Ali Balkız'ın 'Arabulucuya Gerek Yok' başlığındaki 10 öneri maddesinden biri seçim barajının kalkması oldu. Haberde Balkız'ın, "Baraj kalkmalı, milli bakiye sistemine dönülmeli, SPY, seçim yasası mutlaka değiştirilmeli, halkın iradesinin ve tercihinin, engelsiz barajsız Meclis'e yansması temin edilmelidir." şeklindeki görüşleri ön plana çıkarıldı.⁶⁷³

Sendikalarla ilgili bir haber de İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın 19 Ağustos 2009'da DİSK'i ziyareti oldu. DİSK, hükümetin 'Kürt açılımı'na yönelik çalışmaları kapsamında genel kurul kararları ve çözüme ilişkin önerilerinin yer aldığı rapor sundu. Yeni anayasa, Kürtçenin eğitim dili olması, koruculuğun dağıtılması gibi maddelerin yanı sıra maddelerden biri de seçim barajının kaldırılmasıydı.⁶⁷⁴

"Siyaset Tam Bir Karmaşa İçinde" başlığında 10 Ocak 2010'da Ege Sanayicileri ve İşinsanları Derneği (ESİAD) Başkanı Sıtkı Şükürer demokratik açılımı eleştirdi. ESİAD'ın önerilerinde güçler ayrılığına anayasal önlem, SPY ve seçim yasalarında değişikliğin yanı sıra yüzde 10'luk seçim barajı makul seviyeye getirilmesi bulunmaktadır.⁶⁷⁵

Milliyet, 22 Mart 2010'da 200'den fazla aydının Türkiye'nin yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğuna dikkat çeken çağrısını haberleştirdi. Bildiride anayasa değişikliğinin, diyalog ve en geniş mutabakatla gerçekleştirilmesi çağrısında bulunuldu. Seçimlerle ilgili öneriler şunlardır: "Ülke seçim barajı kaldırılmalı, partilerin hazine yardımlarından adil biçimde yararlanmaları sağlanmalı, seçim harcamalarının sınırları belirlenerek, seçim gelir ve giderlerinin şeffaflığını denetleyecek bağımsız bir kurum oluşturulmalıdır."⁶⁷⁶

15 Temmuz 2010'da da "245 Aydından Seçim Barajı İndirilsin Çağrısı" başlığında birçok sivil toplum örgütü temsilcisi, akademisyen ve sanatçının çağrısı yayınlanmıştır. Aydınlar, Meclis'teki tüm partilere temsilde adaletin sağlanması için bir daha ki genel seçimlerde seçim barajının indirilmesi çağrısında bulunmuştur.⁶⁷⁷

"TESEV Radikal Anayasa İstedi" başlığı ile yayınlanan 19 Temmuz 2010'daki haberde 'Türkiye'nin sorunlarının çözümünde radikal raporları ile dikkati çeken' ifadesiyle nitelenen Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)'in raporu hakkında da bilgi verildi. 'Kürt Sorununun Çözümüne Doğru: Anayasal ve Yasal Öneriler' başlığı altındaki 55 sayfalık raporda 'baraj engelliyor'

⁶⁷³ "Arabulucuya gerek yok", 9 Ağustos 2009, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 11 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/arabulucuya-gerek-yok-1126442>

⁶⁷⁴ "DİSK: Denedik ama başaramadık demeyin", 19 Ağustos 2009, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 13 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/disk-denedik-ama-basaramadik-demeyin-1129781>

⁶⁷⁵ "Siyaset tam bir karmaşa içinde", 10 Ocak 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 12 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/ege/siyaset-tam-bir-karmaşa-icinde-1184001>

⁶⁷⁶ "Uzlaşmayla çıksın", 22 Mart 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 16 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/uzlasmayla-ciksin-1214509>

⁶⁷⁷ "245 Aydından 'Seçim barajı indirilsin' çağrısı", 15 Temmuz 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/245-aydindan-secim-barajı-indirilsin-cagrisi-1263688>

alt başlığında, “Bütün siyasi partilere uygulanmakla birlikte yüzde 10’luk seçim barajı, Kürt sorununun çözümüne katkı sağlamak amacıyla kurulan siyasi partilerin adaylarının Meclis’te girmelerini fiilen engellemektedir.” tespiti yer aldı.⁶⁷⁸

20 Mart 2011 tarihinde Milliyet, “Özgürlükçü Anayasa Platformu” çatısında bir araya gelen 211 aydının imzaladığı ortak metni haberleştirdi. Metinde katılımcı ve demokratik bir anayasa için seçim barajının kaldırılması ve siyasi reformlar gerçekleştirilmesi talep edildi. Osman Kavala, Murathan Mungan, Kadri Gürsel, Gençay Gürsoy, Ece Temelkuran gibi isimlerden oluşan Platform’un metninde, “Demokrasilerde bulunmayan, Türkiye’ye özgü yüzde 10’luk seçim barajının kaldırılması, siyasi ve ekonomik istikrar gerekçeleriyle göz ardı edilemeyecek kadar yaşamsal bir zorunluluktur. 12 Eylül’ün en çarpıcı ürünlerinden olan yüzde onluk seçim barajı, sadece çeşitli toplumsal kesimlerin Meclis’te temsilini engellemekle kalmayıp, çarpık temsil biçimlerinin oluşmasına da neden olmaktadır.” denildi.⁶⁷⁹

12 Temmuz 2013’te “Demokrasinin İnşası İçin Aydınlardan Yol Haritası” başlıklı haberde Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi’nin çağrısıyla bir araya gelen 103 aydının demokrasinin inşası için hükümete yol haritası sunduğu belirtildi. Haberdeki 7 maddeden biri seçim barajlarının kaldırılması oldu.⁶⁸⁰

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın demokratikleşme paketi kapsamında seçim sisteminin değişmesi amacıyla hazırladığı üç önerinin, İstanbul Politikalar Merkezi (İPM) tarafından analizi ve getirdiği yeni teklifler “Baraj Yüzde 3-5 Arasına Çekilsin” başlıklı haberde sunuldu. İPM Direktörü Keyman açıklamasında, “Bizim iki genel önerimiz var; seçim sisteminin muhakkak yüzde 3 ila 5 barajı arasında nispi temsilde olması ya da milletvekili sayıları artırılmış bir daraltılmış bölgeye doğru gidilmesi.” dedi. Haberde AKP, CHP, MHP, BDP üst yöneticileriyle, akademik ve siyasi akıl insanlarla, Meclis dışında kalmış siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri yöneticileriyle görüşülerek dünya pratiklerinin incelendiği ifade edildi. Çalışmalarda en genelde, yeni bir seçim sisteminin ve SPY’nin temel ilke olarak, ‘toplumun çoğulcu yapısını Meclis’e yansıtan nitelikli temsil anlayışı’nı kabul etmesi üzerine temellenmesi gerektiğine dair uzlaşıldığı belirtildi.⁶⁸¹

Milliyet, bireysel sivil hareket kapsamında ‘seçim barajı’na dair kamuoyu oluşturma amaçlı İstanbul’dan Ankara’ya yürüyüş eylemi yapan Aylin Kotil’in haberlerine geniş yer vermiştir.⁶⁸² 17 Temmuz 2013’teki haberde yüzde 10’luk seçim barajının antidemokratik olduğunu belirten Kotil’in eyleminin Wall Street Journal’da haber olmasına dikkat çekildi. Başka bir haberde Ankara’ya ulaştıktan sonra dilekçe ve manifestosunu partilere sunmak isteyen Kotil’e CHP ve BDP’nin randevu verdiği belirtildi.⁶⁸³ CHP Grup Başkanvekili Engin Altay ve BDP Grup Başkanvekili Pervin Buldan ile ayrı ayrı görüşen Kotil’in “Askeri vesayet istemiyoruz diyen bir Başbakan’ın yüzde 10 seçim

⁶⁷⁸ “TESEV radikal anayasa istedi”, 19 Temmuz 2010, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 23 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/tesev-radikal-anayasa-istedi-1265331>

⁶⁷⁹ “211 aydın demokratik bir anayasa istedi”, 20 Mart 2011, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 26 Eylül, 2021 <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/211-aydin-demokratik-bir-anayasa-istedi-1366497>

⁶⁸⁰ “Demokrasinin inşası için aydınlar yol haritası”, 12 Temmuz 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 10 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/demokrasinin-insasi-icin-aydinlardan-yol-haritasi-1735639>

⁶⁸¹ “Başbakan’ın çağrısına yanıt veriyoruz”, 11 Aralık 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 19 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fuat-keyman/basbakan-in-cagrisina-yanit-veriyoruz-1805598>

⁶⁸² “Parkı’ndan Kuşlupark’a”, 28 Temmuz 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 2 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/gezi-parki-ndan-kugulupark-a-1742654>

⁶⁸³ “Kotil’e BDP’den destek geldi”, 29 Temmuz 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 2 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kotile-bdpden-destek-geldi-1743078>

barajında hala ısrar etmesini de samimiyetsizlik olarak görüyorum. Seçim barajını kaldırmak bir samimiyet sınavıdır.” sözleri habere yansıtıldı.⁶⁸⁴

“Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri” ile ilgili Milliyet’teki yazı dizisini 2 Mayıs 2014’te bitiren TESAV Başkanı Erol Tuncer, 1950’den 2014’e değin gerçekleşen genel seçimlerin sonuçlarına yönelik yapılan değerlendirmelerin, seçim sistemlerine dair önemli çıkarımlarda bulunmaya olanak sağladığını belirtmiştir. Seçim sistemlerinin, seçim sonuçlarını etkilediğinin altını çizen Tuncer, yazısında “Ülkemiz için yeni bir seçim sistemi arayışına gerek yoktur. En uygun çözüm, bugünkü sistemi yüzde 5 ülke barajıyla uygulamak olacaktır.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.⁶⁸⁵

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) ile ilgili olarak 27 Şubat 2018’deki “Seçim İttifakı Partilerin Bölünmesini Tetikleyebilir” başlıklı haberde, vakfın seçim ittifakları ile ilgili dünya örnekleri üzerinde yaptığı çalışmanın analizi değerlendirildi. İttifakların Türkiye açısından sonuçları Başkanlık sistemine geçilmesi halinde, siyasal sistemin iki blok halinde şekilleneceği, partilerin bölünme motivasyonunun artabileceği ve seçmenin küçük partilere oy verme konusunda kendini daha rahat hissedeceği belirtildi. Ayrıca parti sisteminin çok parçalı bir yapı sergilememesi için ittifak yapacak partilere en az yüzde 3 taban barajı getirilmesi önerisi getirildi.⁶⁸⁶

4.3.4. Hürriyet Gazetesi’nde Seçim Barajı Konusunda Sivil Toplumun Medya Temsili

Hürriyet Gazetesi’nde de sivil toplum kapsamında en çok TÜSİAD haberlerine yer verildiği saptanmıştır. Gazete, özellikle ekonomi sayfasında TÜSİAD’a geniş yer ayırmıştır. “Tarih Sizi Asla Affetmez” başlıklı haberde, 2002 genel seçimlerinde var olan şartlarda tek parti iktidarının olasılık dahilinde bulunmadığı belirtilerek, Türkiye’de seçimlerin ardından gerçekleşebilecek koalisyonlarla ilgili işadamlarının görüşleri alınmıştır. Haberde, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’ın seçim barajı yüzde 5’e indirme önerisi 21. dönem Meclis’i tarafından gerçekleştirilseydi koalisyonun 6 partili olacağı ileri sürülmüştür.⁶⁸⁷ 26 Eylül tarihli haberde Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Rahmi Koç, barajın yüzde 5’e indirilmesi durumunda “6 partili bir hükümetin koalisyonu olur. Aslında koalisyon olmayacak şekilde seçim ve SPY’yi değiştirmek lazımdır.” demiştir. Türkiye’de fazla parti bulunduğu ve asıl enflasyonun burada yaşandığını belirten Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sakıp Sabancı’nın ise “Barajı aşağı indirelim daha da dağıalım. Ne de güzel oluyor.” ifadelerine yer verildi.⁶⁸⁸

20 Aralık 2005’te gazete, “Sezer ve TÜSİAD Aynı Görüşte: Seçim Barajı Düşürülsün” başlıklı haberde Meclis’te daha yüksek bir temsili elde etmek için Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet

⁶⁸⁴ “880 bin adım attım bir adım da siz atın”, 30 Temmuz 2013, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 3 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/880-bin-adim-attim-bir-adim-da-siz-atin-1743341>

⁶⁸⁵ “Çok Partili Dönemde Seçimler Ve Seçim Sistemleri - Seçim sistemleri sonuçları etkiler”, 2 Mayıs 2014, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 15 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cok-partili-donemde-secimler-ve-secim-sistemleri-secim-sistemleri-sonuclari-etkiler-1875942>

⁶⁸⁶ “Seçim ittifakı, partilerin bölünmesini tetikleyebilir”, 27 Şubat 2018, *Milliyet Gazetesi*, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-ittifaki-partilerin-bolunmesini-tetikleyebilir-2617459>

⁶⁸⁷ “Baraj % 5 olsaydı 7 parti TBMM’deydi”, 5 Kasım 2002, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 12 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/baraj-5-olsaydi-7-parti-tbmmdeydi-38419720>

⁶⁸⁸ “TÜSİAD: Popülizm yapmayın”, 25 Eylül 2002, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 1 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-populizm-yapmayin-38416061>

Sezer ve TÜSİAD'ın seçim barajının birkaç puan düşürülmesi konusunda birleştiği bildirildi. Haberde TÜSİAD Başkanı Ömer Sabancı'nın, "Seçim sisteminde tek kaygı siyasi istikrar olmamalıdır. Siyasi istikrarın temsilde adaletle birleştirilmesi gerekir. Bugünkü yüksek barajla bir sonraki seçime gitmek, bir kez daha çok sayıda oyun Meclis dışında kalmasına ve temsildeki çarpıklığın artarak sürmesine neden olacaktır." sözlerine işaret edildi.⁶⁸⁹

22 Aralık 2005 tarihindeki bir haberde Başbakan Erdoğan'ın seçim barajının düşürülmesini isteyen TÜSİAD'a yönelik, "1987'den beri neredeydiler" sözlerine karşılık derneğin, 8 yıl önce hazırladığı rapora yer verildi. Prof. Bülent Tanör'n kaleme aldığı TÜSİAD raporunda 'genel oy ve eşit oy ilkeleri' irdelenerek, 1995 yılı seçimlerinin ne 'istikrar' ne de 'adalet' yönünde doyurucu olabileceği vurgulanmıştır.⁶⁹⁰ Yine siyasi gündemle ilgili olarak 24 Aralık'ta TÜSİAD Başkanı Sabancı'nın, 'TÜSİAD'ın sitesinde de görülebileceği gibi 1995 yılından bu yana 10 ayrı konuşmada bu konuyu gündeme getirmişiz. Bizim üstünde durduğumuz konu temsilde adalet konusunda adımlar atılmasıdır. Yoksa kimseyi ya da hiçbir partiyi hedef alıyor, gündeme getiriyor değiliz." açıklamalarına yer verilmiştir.⁶⁹¹

2007 yılı 7 Mayıs'ında ise 'TÜSİAD Anayasa Değişikliğine Karşı' başlığında yeni anayasanın ve siyasal sistem değişikliğinin yeni Meclis'e bırakılması ve yeni Meclis'in baraj, ittifak ve iki turlu seçimi tartışmaya açması gerektiği belirtildi. Arzuhan Doğan Yalçındağ'ın konuyla ilgili seçim sistemleri hatırlatması yaparak, "Anayasayı yeni Meclis değiştirsın." şeklindeki sözleri ise gazetede 8 Mayıs'ta yayınlandı.

2009 yılında gazete, hükümetin Kürt açılımı ile ilgili yorumlarda bulunan TÜSİAD YİK Başkanı Mustafa Koç'un 2 Ekim'deki 'Kürt açılımının demokratik açılım' olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair sözlerine alt başlıklarda yer verdi. "Açılıma Barajdan Başlayın" başlıklı gazete haberinde ise Koç'un, "Bir açılım olacaksa önce yüzde 10'luk seçim barajını indirin." sözleri ön plana çıkarıldı.⁶⁹²

Gazetenin ekonomi bölümünde 16 şubat 2010'daki tam sayfa haberde siyasi gündemle ilgili imam hatip liselerinden yüzde 10'luk seçim barajına kadar birçok konuda yorum yapan TÜSİAD Başkanı mit Boyner, Anayasa reformunu da kapsayan demokrasi paketi öncesi seçim sistemi ve SPY'de yenilik ve düzeltme yapılması gerektiğini söyledi. Boyner, açıklamasında seçim barajıyla ilgili olarak, "Yüzde 10'luk ülke barajı çağdaş dünyada tek rneği olmayan bir uygulamadır, bir tek Türkiye'de var. Türkiye'de temsili demokrasinin, yeni anayasanın önünde ciddi bir engel. 2011 yılında yapılacak seçim, yüzde 10 barajı yöntemiyle yapılmamalı. Bu reform 2015'e bırakılmamalı." dedi.⁶⁹³

⁶⁸⁹ "Sezer ve TÜSİAD aynı görüşte: Seçim barajı düşürülsün", 20 Aralık 2005, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sezer-ve-tusiad-ayni-goruste-secim-baraji-dusurulsun-3678745>

⁶⁹⁰ "TÜSİAD 8 yıl önce baraj yüzde 5 olsun demiş", 22 Aralık 2005, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 19 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tusiad-8-yil-once-baraj-yuzde-5-olsun-demis-3688878>

⁶⁹¹ "Sabancı: TÜSİAD 35 yıldır çizgisini hiç değiştirmede", 23 Aralık 2005, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 20 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sabanci-tusiad-35-yildir-cizgisini-hic-degistirmede-3694323>

⁶⁹² "TÜSİAD: Vergi kurumu siyasallaşıyor", 1 Ekim 2009, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 2 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-vergi-kurumu-siyasallasiyor-12593465>

⁶⁹³ "Bizim moralimiz iyi ama seviyesiz tartışmalar Türkiye'ye yakışmıyor", 16 şubat 2010, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 13 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bizim-moralimiz-iyi-ama-seviyesiz-tartismalar-turkiye-yeyakismiyor-13801770>

Gazetenin ekonomi yazarlarından Vahap Munyar'ın TÜSİAD Başkanı Boyner'le röportajı 9 Mart 2010'da yayınlandı. Boyner, röportajda seçim barajı ile ilgili soruyu, derneğin genel kurul konuşmasındaki “Demokrasi açığımız var.” sözüne atıfta bulunarak, “Seçim yasasının koyduğu yüzde 10'luk baraj, Türkiye'nin tam anlamıyla Meclis'e yansımaları engelliyor. Raporlarımızdaki oranlar tartışılıp, Türkiye'yi temsil edebilecek Meclis'i oluşturacak bir oran üzerinde karar kılınır.” şeklinde yanıtladı.

03 Mart 2010'daki haberde TÜSİAD'ın çıkardığı *Görüş Dergisi*'nin ilgi uyandıran bir kapakla tekrar yayın hayatına döndüğünü açıkladı. Derginin kapağında, “Anayasa değişse de siyaset değişmeyecek” sloganı ile “Hiçbir konuda uzlaşma sağlayamayan siyasi partilerimiz, seçim yasası SPY'yi değiştirmeme ve siyasette reformu eksik paketle tartışma konusunda uzlaşıyor.” ifadesi yer aldığı bildirildi. Haberde, dergi kapağında yer verilen resimde AKP, CHP ve MHP grubu milletvekili koltuklarının tümünde parti genel başkanlarının fotoğraflarının fotoshop ile oturtulduğu dikkat çekmektedir. Haberde Boyner'in, liderlerin ‘istikrar’ sözcüğünden söz etmeleriyle ilgili olarak, “Liderlerin klanı var. Seçmen iradesi tesadüfe bağlı. Herhalde kafalarında oluşturdukları bir ideal seçmen tercihi şablonu var. Yüzde 3'lük, 5'lik, 8'lik tercihlerin kayda değer olmadığı kanaatindeler. Çağdaş demokrasilerde son derece meşru zemin bulmuş koalisyonların askeri müdahaleyi tetikleyeceği düşüncesine kadar uzanan, sağlıklı olmaktan çok uzak bazı görüşleri bile duymak mümkün.” şeklindeki sözlerine yer verildi.⁶⁹⁴

26 Mart 2010'da Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek'in TÜSİAD'ı ziyareti, “TÜSİAD: Bu Paket Yetmez, Anayasa Tümüyle Değişmeli” başlığıyla verildi. Haberde anayasanın tümünden değişmesi gerektiği ve bu konuda derneğin önerileri yer aldı. Alt başlıklardan birinde derneğin “İvedikle ülke barajının düşürülmesi ve önseçimin zorunlu olması yönünde bir değişiklik yapılmalı, 2011 seçimlerine anti-demokratik SPY ve çağdaş demokrasilerde örneği bulunmayan yüksek baraj ile kesinlikle gidilmemeli.” önerisi yer aldı.⁶⁹⁵

Hürriyet, 09 Mayıs 2014'te düzenlediği basın toplantısında 62. hükümetin programını değerlendiren TÜSİAD Başkanı Haluk Dinçer'in, seçim sistemine ilişkin sözlerini yayınladı. Dinçer haberde, TÜSİAD olarak seçim barajını yüksek bulduklarını ifade etti. ‘İstikrar’ ortamının kalıcılığı sağlayabilmesi için ‘temsilde adalet’in gerçekleşmesinin önemli olduğunu vurgulayan Dinçer, “Türkiye gibi önünde dev meseleler olan bir ortamda, Meclis'te temsilde adalet son derece önemlidir. Bu anayasa, çözüm süreci gibi konular, bunlar böyle yüzde 51'lerle çözülebilecek konular değil. Toplumun geniş kesimlerinden destek alınması gereken konular. Dolayısıyla temsilde adaleti önemsiyoruz” şeklinde konuştu.⁶⁹⁶

18 Haziran 2015'te seçimlerin ardından Ankara'daki temaslarını tamamlayan TÜSİAD heyetinin, Başbakan Ahmet Davutoğlu ile 6 ay sonra bir araya gelmesi, “Buzlar Eridi” başlığıyla verildi. TÜSİAD, Ankara görüşmelerinin sona erdirilmesi ardından yaptığı yazılı açıklamada,

⁶⁹⁴ “TÜSİAD'dan ilginç tepki”, 30 Mart 2010, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 19 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiaddan-ilgincl-tepki-14260666>

⁶⁹⁵ “TÜSİAD: Bu paket yetmez Anayasa tümüyle değişmeli”, 26 Mart 2010, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-bu-paket-yetmez-anayasa-tumuyle-degismeli-14220552>

⁶⁹⁶ “TÜSİAD Başkanı Dinçer: Hükümetin programıyla çelişkimiz yok”, 5 Eylül 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 26 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-baskani-dincer-hukümetin-programıyla-celiskimiz-yok-27139498>

hükümetten öncelikli beklentilerden birinin yüzde 10 seçim barajı, temsilde adaleti önleyen seçim sistemi ve SPY'nin değiştirilmesi talebi oldu.⁶⁹⁷

17 Nisan 2017'de "Reform Talebi" başlıklı haberde, Türk iş dünyası temsilcileri, ekonomik ve yapısal reformların referandum sonrası Türkiye'nin gündemine alınmasını istediği belirtildi. Haberde TÜSİAD'ın reformlarla ilgili 'ekonomi, AB ile ilişkiler ve demokrasi' başlığındaki önerilerine yer verildi. 'Demokrasi' başlığında birçok siyasi ve hukuki önerinin yanı sıra seçim barajının temsil zenginliğine adil ve en üst seviyede imkan verecek şekilde düzenlenmesi gerektiği de ifade edildi.⁶⁹⁸

Meslek Odası başkanlarından ATO Başkanı Sinan Aygün'ün açıklamaları 17 Eylül 2002'de haber yapıldı. Türkiye'de uygulanan yüzde 10 seçim barajının siyasal ve ekonomik istikrarı getirmediğini savunan Aygün, açıklamasında ayrıca seçim takviminin karışıklığı nedeniyle barajın indirilmesi ve ittifakların yolu açılarak tercihli oy sisteminin uygulanmaya başlanması risk içerdiği konusunda uyarıda bulundu.⁶⁹⁹

11 Eylül 2006'da ise Makina Mühendisleri Odası (TMMOB) Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz'ın "12 Eylül Cuntacıları Yargılsın" başlığında siyasi konulardaki düşünce ve taleplerine yer verildi. Haberde Korkmaz'ın seçim barajı ile ilgili olarak, siyasetin toplumsal dinamikleri kapsamının önündeki engellerden biri olan seçim sistemindeki baraj ve diğer bütün engellerin kaldırılması gerektiği görüşü ifade edildi.⁷⁰⁰

1 Aralık 2014'te Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç'ın "Seçim barajının hak ihlali olup olmadığına 2-3 hafta içinde karar veririz." açıklaması ile gündeme oturan seçim barajı konusu TEPAV'ın yaptığı bir araştırmaya da konu oldu. "12 Haziran 2011 Seçiminde Seçim Sisteminin Meclis Yapısına Etkileri" başlıklı haberde TEPAV, seçim barajı olmasaydı SP'nin TBMM'ye 6 vekil sokacağı, AKP milletvekili sayısının 5, CHP'nin ise 1 milletvekili düşeceğini açıkladı.⁷⁰¹

TEPAV'ın düzenlediği 83 sivil toplum kuruluşu ile meslek örgütünün katıldığı Anayasa Platformu Ulusal Çalıştay'ının sonuç raporu 12 Aralık 2007'de açıklandı. Raporuna göre, yeni anayasada, mevcut seçim sistemindeki barajın 'temsilde adaleti' sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulandı. Raporda, siyasi katılım açısından dikkat çeken önemli bir talep de Meclis'e tasarı sunma ve yasaların Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile AYM'ye başvurma hakkının yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerine de tanınması gerektiğidir.

05 Haziran 2011'de Bismil ve Hopa'da çıkan ve can kayıplarıyla sonuçlanan olaylarda 'devlet şiddeti'ne tepki gösteren 300'e yakın aydının yaptığı açıklama, "Aydınlardan Başbakan'a: Şiddet Bitsin" başlığıyla yer aldı. 'Seçime günler kala, demokratik bir yaşamdan yana olan herkesi giderek daha fazla endişelendiren bir baskı ortamıyla karşı karşıya olunduğu, seçim ortamının terörize edildiği' ileri sürüldükten sonra açıklamada ayrıca şöyle denildi: "Yüzde 10 seçim barajı, düşünce, ifade özgürlüğü önündeki olağanüstü engeller yetmiyormuş gibi Güneydoğu'da operasyonlar ve

⁶⁹⁷ "TÜSİAD: Görüşmemizi buzlar eridi olarak yorumlayabilirsiniz", 18 Haziran 2015, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 29 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-gorusmemizi-buzlar-eridi-olarak-yorumlayabilirsiniz-29310658>

⁶⁹⁸ "Reform talebi", 16 Nisan 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 1 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/reform-talebi-40429098>

⁶⁹⁹ "Aygün: Baraj düşerse seçim ertelenir", 17 Eylül 2002, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 13 Mayıs, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aygun-baraj-duserse-secim-ertelenir-38413703>

⁷⁰⁰ "TMMOB: 12 Eylül cuntacıları yargılsın", 11 Eylül 2006, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tmmob-12-eylul-cuntacilari-yargilansin-5064382>

⁷⁰¹ "Seçim barajı olmasaydı SP, Meclis'e 6 vekil gönderecekti", 1 Aralık 2014, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 14 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-olmasaydi-sp-meclise-6-vekil-gonderecekti-27687277>

tutuklamalar, birçok seçim bölgesinde ırkçı-milliyetçi saldırılar, kimi medya organlarının kışkırtıcı yayınları ve muhalif gösterilerde karşılaşılan yoğun polis şiddetiyle seçim ortamı terörize ediliyor.”⁷⁰²

BİLGESAM’ın 08 Eylül 2011’de yaptığı bir anket çalışması “Anayasa Raporunda Ortaya Çıkan Gerçek” başlığıyla verildi. Proje Yöneticisi Dr. Salih Akyürek, yaptıkları anket çalışmasında ‘yeni anayasanın bir uzlaşma komisyonu tarafından hazırlanması’ görüşünün, Türkiye genelindeki her 3 kişiden 2’si tarafından desteklendiğini belirtti. Haberde seçim barajı ile ilgili olarak da Akyürek, çalışmada insanların yaklaşık yarısının barajın aşağıya çekilmesi veya kaldırılması doğrultusundaki düşüncesini bildirdiğini belirterek, ‘Bu noktada, Kürt-Zaza’lar arasında oran yüzde 70 düzeyinde. ‘Seçim barajı düşürülmelidir’ diyenlerin seçim barajı tercihleri incelendiğinde ise insanların yaklaşık yarısı (yüzde 54) seçim barajının yüzde 5’e düşürülmesi gerektiğini ifade etmektedir.’ açıklamasında bulunmuştur.⁷⁰³

18 Haziran 2013’te tek kişilik sivil eylem haberi Profesörden ‘Duran Adam’ eylemi başlığıyla verildi. Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü önünde ‘duran adam’ eylemini gerçekleştiren Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hayrettin Ökçesiz, milletin vekilleri ve kamuoyuna ‘Uygar Direniş’ çağrısında bulundu. Haberde yazdığı metni okuduğu belirtilen Ökçesiz’in, “Halkın iradesini kusursuz yansıtabilecek bir demokrasi hukuku ayrıntılarıyla somutlaştırılmalıdır. Seçim hilesine imkan veren bilgisayarlı teknolojiden vazgeçilmeli, seçimlerde hileyi ortaya çıkaracak yol ve yöntemler güçlendirilmelidir. Seçim barajı düşürülmeli ve Yüksek Seçim Kurulu kararlarına yüksek yargı denetimi getirilmelidir.” şeklindeki taleplerine yer verildi.⁷⁰⁴

Hürriyet Gazetesi, Aylin Kotil’in yürüyüş eylemi haberini ilk sayfada da olmak üzere çeşitli günlerde gündeme aldı. 23 Temmuz’da “Seçim barajı düşmezse Brüksel’e yürürüm.” diyen Kotil’in evine giren hırsızın pasaportunu da çaldığının belirtildiği haberi⁷⁰⁵, 26 Temmuz’da Ankara’nın Kazan ilçesine ulaştığı haberi izledi.⁷⁰⁶ Kotil’in Ankara ulaşması ve randevu alabildiği siyasilere yaptığı görüşmeler de haber konusu oldu. Haberde görüşme talebine olumlu yanıt veren CHP ve BDP grup başkanvekilleriyle görüşen Kotil’in siyasilere, “880 bin adım ben attım, bir adım da siz atın.” dediği duyuruldu.⁷⁰⁷

Başbakan Erdoğan’ın açıkladığı demokratikleşme paketi ile ilgili iş dünyasının yorumlarının verildiği 1 Ekim 2013’teki haberde, Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD) Başkanı Cem Negrin’in, “Seçim barajı net değil. Barajla ilgili öneriler ne getiriyor, bunların etkileri ne olacaktır, anlamak bilmek isterim.” ifadesine yer verildi.⁷⁰⁸

⁷⁰² “Aydınlardan Başbakan’a: Şiddet bitsin”, 5 Haziran 2011, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 26 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aydinlardan-basbakan-a-siddet-bitsin-17958737>

⁷⁰³ “Anayasa raporunda ortaya çıkan gerçek”, 8 Eylül 2011, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 11 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-raporunda-ortaya-cikan-gercek-18680177>

⁷⁰⁴ “Profesörden ‘Duran Adam’ eylemi”, 18 Haziran 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/profesorden-duran-adam-eylemi-23536696>

⁷⁰⁵ “Aylin Kotil’e hırsızlık şoku”, 22 Temmuz 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 17 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aylin-kotile-hirsizlik-soku-24067508>

⁷⁰⁶ “Aylin Kotil Kazan’a ulaştı”, 25 Temmuz 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 17 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aylin-kotil-kazana-ulasti-24388706>

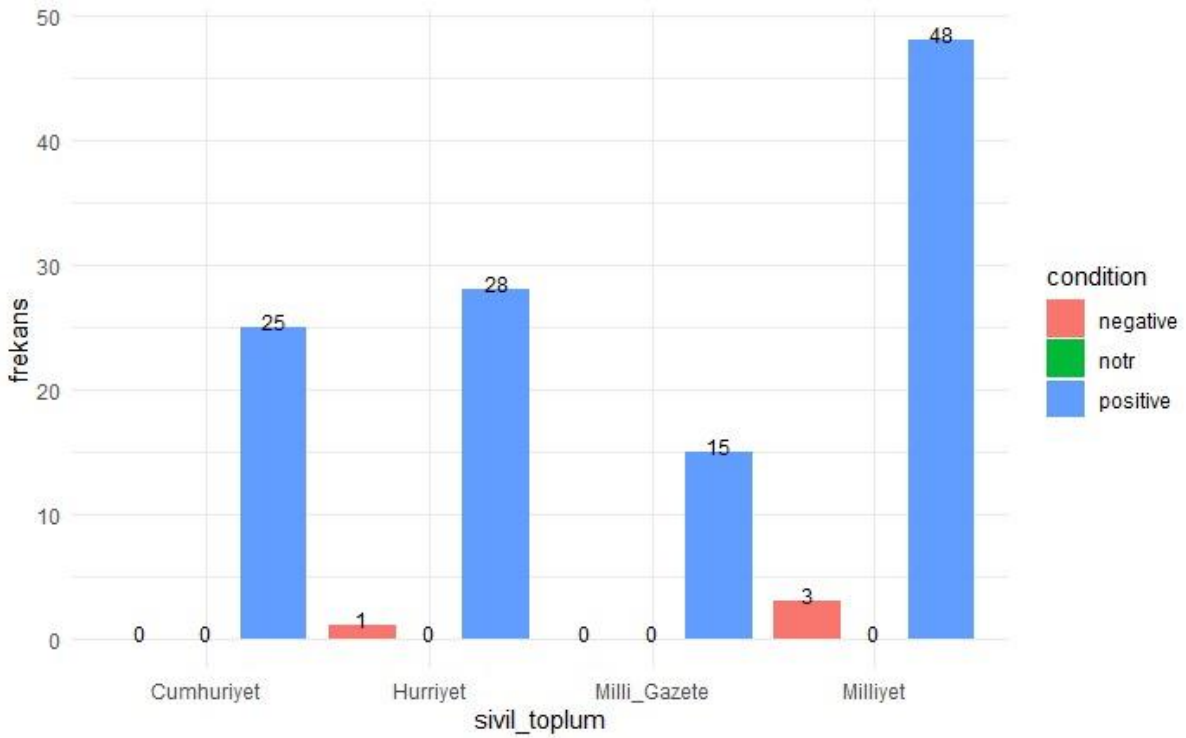
⁷⁰⁷ “AK Parti ve MHP’den Kotil’e randevu yok”, 29 Temmuz 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 25 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ak-parti-ve-mhpden-kotile-randevu-yok-24417307>

⁷⁰⁸ “İş dünyasından pakete ilk yorumlar”, 30 Eylül 2013, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 29 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/is-dunyasindan-pakete-ilk-yorumlar-24819422>

17 Haziran 2015'te Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği (MÜSİAD)'ın ülke genelindeki 86 Şube Başkanı ve Genel Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile yaptığı toplantıda, 2015 genel seçimleri sonuçları değerlendirildi. İstikrarın sürdürülmesi için yapılması gerekenlerin görüşüldüğü toplantıda, seçim barajıyla ilgili olarak, “Yüzde 10 barajı nedeniyle bazı siyasi düşüncelerin Meclis'te temsiliye mümkün olmamıştır. Bu süreçte, seçim yasası değiştirilerek seçim barajı, dar bölge veya daraltılmış bölge sistemleri değerlendirilmeli, SPY tekrar gözden geçirilmelidir.” denildi.⁷⁰⁹

14 Nisan 2017'de ‘İlişkilere “Nash” Dengesi Gerek” haberinde iş insanı Sedat Aloğlu'nun Avrupa Birliği ile 15 Temmuz sonrası ilişkiler, ekonomiye etkisi ve referandum hakkındaki görüşleri paylaşıldı. Aloğlu, yeni anayasa ile ilgili olarak, “Bu anayasada baraj gözetmeyen Türkiye milletvekilliğinin de olmasını düşünüyorum. Türkiye milletvekilliği Meclis'in içinde senato görevi görür. ABD dahil birçok Batı ülkesinde senato vardır. Seçim barajının da sembolik de olsa indirilmesi gerekiyor, ama kaldırılması taraftarı değilim. Çünkü parti enflasyonu yaratıyor.” ifadeleri dikkat çekti.⁷¹⁰

4.3.5. Sivil Toplumun Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi

Grafik 4: Sivil Toplumun Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili

Elde edilen verilere göre oluşturulan grafikte gazeteler içerisinde en çok sivil toplum haberi (48) haberle Milliyet Gazetesi'nde bulunmaktadır. Ardından gelen Hürriyet ve Cumhuriyet Gazeteleri'nde birbirlerine yakın oranlarda haber sayısı (28-25) görülürken, Milli Gazete'de diğer

⁷⁰⁹ “MÜSİAD, İstikrarın Korunması İçin Atılması Gereken Adımları Görüştü”, 17 Haziran 2015, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/musiad-istikrarin-korunmasi-icin-atilmasi-gereken-adimlari-gorustu-37129444>

⁷¹⁰ ‘İlişkilere ‘Nash’ dengesi gerek’, 15 Nisan 2017, *Hürriyet Gazetesi*, erişim, 10 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iliskilere-nash-dengesi-gerek-40427899>

gazetelere göre haber sayısı (15) azlığıyla dikkat çekmiştir. Sivil toplum temsilcilerinin medyaya yansıyan açıklama ve haberlerinden 4'ünün ise olumsuz olduğu görülmüştür.

Genel olarak gazetelerdeki seçim barajına ilişkin medyaya yansıyan sivil toplum haberlerine baktığımızda TÜSİAD'ın Milli Gazete hariç, diğer tüm gazetelerde geniş şekilde haberleştirildiği fark edilmiştir. Milli Gazete'de KESK, Hak-İş ve DİSK hariç sendika haberi yapılmaması fark edilen başka bir unsur olmuştur. TÜSİAD'ın haberlerinin söylem ve açıklamalardaki öne çıkarılan ya da başlığa çıkarılan açıklamaların, gazetelerin yayın politikası ya da ideolojik duruşuna göre değiştiği dikkat çekmiştir. Sivil toplum kategorisine dahil edilen 'Aydınlar' haberlerinin Milli Gazete'de bulunmadığı, Milliyet Gazetesi'nde ise en fazla sayıda haberleştirildiği fark edilmiştir. Dernek ve araştırma, vakıf ve düşünce kuruluşlarının açıklamaları da gazeteye göre farklılık göstermiştir. Meslek odalarından 'aydınlar' başlığı hariç tutulduğunda ATO, TBB, TMMOB tespit edilebilmiştir. Hürriyet ve Milliyet'in yayın politikasının değişikliği ve söylem farklılığı, özellikle 2011'den sonra dikkat çekmiştir. Gazetelerde 2010'dan sonra genel olarak, sivil toplum haberlerinin arttığı tespit edilmiştir. Bireysel sivil toplum eylemi olarak Aylin Kotil, Milli Gazete hariç diğer üç gazetede de haber konusu olmuştur. Sivil toplum temsilcilerinin ve aydınların açıklamalarının, muhtıra ya da anayasa değişikliği gündem olduğu zamanlarda arttığı görülmüştür. Sivil toplum temsilcileri veya kurumlarınca Kürt sorunu, terör olayları ve çözüm süreci döneminde seçim barajının sık sık dile getirildiği tespit edilmiştir. En baskın sivil toplum örgütü olarak TÜSİAD dikkat çekmiştir. Haber sayısı, siyasi parti ziyaretleri, anayasa çalışmaları ve teklifleri, hükümet eleştirileri Türkiye'nin sorunlarına yönelik çözüm önerileri, çok sık haber konusu olmuş; hatta siyasi gündemi etkilemiş ve oluşturmuştur.

4.4. Seçim Barajı Konusunda Akademik Medyada Temsili

Cumhuriyet Gazetesi'nde 'Olaylar ve Görüşler', Milliyet Gazetesi'nde 'Düşünenlerin Düşüncesi' sayfalarında akademisyenlerin, siyaset bilimci ve hukukçuların, siyasi gündeme ilişkin, özellikle seçim sistemleri bağlamında görüş ve düşüncelerinin paylaşıldığı saptanmıştır. Hürriyet Gazetesi'nde ise 2013'ten sonra diğer gazetelerden alınan akademisyenlerle yapılan röportaj haberleri dikkat çekmiştir. Öte yandan medya temsiliinde akademisyenlerin seçim barajına yaklaşım ve görüşlerinin yer aldığı haber veya yazı sayısı az görünse de, akademisyenlerin açıklamalarının birçok sivil toplum haberinin içinde yer aldığı unutulmamalıdır. Öyle ki medya elitleri de gündemle ilgili önemli gelişmelerde, köşe yazılarında sık sık akademisyenlerin seçim sistemleri ana başlığında seçim barajı konusunu içeren görüşlerini ve röportajlarını köşelerinde yayınlamışlardır. Diğer yandan akademi kökenli birçok köşe yazarı da bulunmaktadır. Bu bölümde Türk demokrasisine katkısı olabilecek farklı yaklaşım ve bağlamlarda konuyu ele alan, okurların yurttaşlık seviyesini artıracak ve siyasi sistemin çözülmesine ufuk açıcı perspektif kazandıracak nitelikteki görüşlerini paylaşan akademisyenlerin yazı ve makalelerine yer verilecektir.

4.4.1. Cumhuriyet Gazetesi'nde Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler

17 Kasım 1995'te Prof. Dr. Orhan Şener, "Seçmenin Tercih Meclis'e Yansımıyor" başlıklı makalesinde, siyasal sisteme duyulan güvensizliğin en önemli nedeninin, barajlı seçim sistemleri olduğunu söylemiştir. Şener, yazısında "1950'lerden beri uygulanan çeşitli barajlı sistemler, seçmen

tercihlerini Meclis'e çarpık yansıtmaktadır. Bu şekilde en çok oyu alan parti aşırı temsil ya da oy gücü kazanmaktadır.” demiştir. Seçmenlerin yüzde 20'sine yakın bölümünün tercihinin, yüzde 10 seçim barajı uygulamasıyla TBMM'ye yansımadığını belirten Şener, barajlı sistemin yönetimde istikrarsızlığın da belirleyici nedeni olduğunu ileri sürmüştür. Mevcut sistemin demokrasiye aykırı olduğunu söyleyen Şener, ayrıca çoğunluğu oluşturan seçmenlerin eksik temsiline ekonomik etkileri olarak da 'siyasal maliye ve kamusal karar alma' noktasında toplum refahını olumsuz etkilediğine dikkat çekmesi önemli ve farklı bir tespittir.

27 Şubat 1999'da Cumhuriyet'teki bir haberde Prof. Dr. Bakır Çağlar, Türkiye'nin AB'ye hukuki entegrasyonu ile görüşlerini açıklamıştır. Haberde seçim barajının, temsili demokraside kriz yarattığını hatırlatan Çağlar, yüzde 10 seçim barajı nedeniyle 31 milyon oydan 5 milyonunun temsil edilmediğini anımsatmıştır.

1 Şubat 2006'da “Yüzde 10'luk Baraj Seçmene Saygısızlık” başlıklı haberde, SODEV'de düzenlenen toplantıda konuşan Yeditepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Deniz Tansi ve Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Tarık Oğuzlu, 2002 genel seçim sonuçlarına temsilde adalet noktasında eleştiri getirerek çeşitli öneriler ve görüşler sunmuştur. Tansi, seçim barajı için uygun oranın yüzde 5 olduğuna işaret ederek Türkiye'de seçim sonraları devamlı bir meşruiyet ve temsil sorunu yaşanmasını seçim barajına bağlamıştır. Tansi, ayrıca Meclis'te anayasal çoğunluk elde edilmesinin, sistemi tıkayacağını belirterek, etnik partileri Meclis'e sokmamanın yolunun yüksek seçim barajı değil, bu tür partilerin kurulmamasını sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Tarık Oğuzlu, ülkeyi koalisyon hükümetiyle başarıyla yöneten İtalya örneğini vererek, “Demokrasilerde önemli olan kurumlar ve politikacıların kafa yapısıdır, demokratik kurallara uyma yönündeki bilinçleridir. Eğer baraj makul bir düzeye, mesela yüzde 5'e düşerse, büyük, güçlü partiler Meclis'e girer. Merkez sağ ve solun tek adreste toplanmasının yolu açılır.” seçim barajı konusuna dair görüşlerini paylaşmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 'Olaylar ve Görüşler' sayfasında 6 Mart 2010'da “Anayasa reformuna İlişkin Aldatmacalar-2” makalesinde Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Anayasa reformuyla ilgili birçok düzenlemenin yanı sıra seçim barajlarına da değinmiştir. Sağlam, makalesinde ülkenin en büyük gereksinimi olan lider sultasının kırılması, adil ve dengeli temsiline gerçekleşmesi, ülke seçim barajı ile partilere yapılacak hazine yardımına dair barajın makul bir orana çekilmesi vb. uygulamaların anayasal düzeyde alınması gerektiğine işaret etmiştir.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, Cumhuriyet'te 'Olaylar ve Görüşler'de 8 Haziran 2010'da “Demokratik Açılımın Ön Koşulu- Seçim barajını indirmek 1” başlıklı bir makale yazmıştır. Türk, ülke ve yerel seçim baraj uygulamalarını seçim hukukuna göre incelediği yazısında barajlarla ilgili yapılan kanun değişiklikleri, açılan davalar ve hukuki mücadelelere yer vermiştir. 3 Kasım 2002 seçim sonuçlarının çok partili sisteme geçildikten sonra en az temsili nitelik taşıyan Meclis'i ortaya çıkardığını hatırlatan Türk, Anayasanın 67. maddesinin 6. fıkrasında belirtildiği üzere, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri arasında bir denge kurulmasını gerektiğini hatırlatmıştır. Türk, anayasanın, seçim sistemi tercihinde bir çözüm önermeyerek Türk politikacılarının en elverişli konumda bulunduğunu kabul ettiğini de vurgulamıştır. Ayrıca Türk, makalesinde Türkiye'deki seçim barajının Avrupa örnekleriyle kıyaslandığında en yüksek oran olduğuna da dikkat çekmiştir.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, aynı konulu makalenin ikinci bölümüne 9 Haziran 2010'da devam etmiştir. Makalede seçim barajı ile ilgili görüşlerini açıklayan Türk, başka hiçbir ülkede rastlanmayacak kadar yüksek olan, 'temsilde adalet' ilkesiyle bağdaşmayan, üstelik seçmen tercihlerini çarpıtan yüzde 10 ülke barajının makul bir orana, örneğin yüzde 5'e indirilmesi zamanı geldiğini söylemiştir. Barajların neden olduğu aşkın temsil oranları hakkında Türkiye seçim örneklerini veren Türk, "Sonuçlar, seçmen oylarının oldukça yüksek oranlarla seçim sürecinde etkisiz kaldığını göstermektedir. Seçimlerde bu sonuçlarla karşılaşmak istemeyen siyasi partiler, bu yüksek oranlı barajı ya başka bir parti ile muvazaalı seçim ittifakı yaparak, ya da seçime doğrudan doğruya katılmayıp kendileri için elverişli seçim çevrelerinde bağımsız adaylarla aşma yoluna gitmektedirler. Böylece hemen hemen her seçimde görülen örnekleriyle, uygulamada yüzde 10'luk ülke barajına karşı bazı yöntemler de geliştirilmiş bulunmaktadır." sözleriyle barajın, seçmen tercihlerine ve siyasi partilere etkisine değinmiştir. Ülke ve yerelde seçim barajlarının en geç 24 Temmuz 2010'dan önce yani seçimlerden 1 yıl önce indirilmesini ivedilikle önermiştir. Seçim sisteminde bu durumu düzeltecek değişiklikler yapılmadığı takdirde Meclis'in halkın tamamını farklı siyasal tercihleriyle ne ölçüde temsil ettiği tartışmasının gündeme gelebileceği konusunda uyarıda bulunmuştur.

Dr. Mehmet Kabasakal, 4 Temmuz 2012'de 'Olaylar ve Görüşler' sayfasında "Katılımcı Demokrasi ve Milli İrade" başlıklı makalesinde, yeni anayasanın Türkiye'nin 'demokrasi ayıpları'ndan kurtulması için bir fırsat olduğunu vurgulamıştır. Yüzde 10'luk baraj başlığı altında milli iradenin ipotekten kurtulması gerektiğine dikkat çekerek, aksi takdirde Meclis'in ve hükümetin meşruiyetini tartışma konusu haline getireceğini belirtmiştir. Kabasakal, makalede ayrıca barajın neden olduğu temsildeki orantısızlıkları seçim sonuçlarıyla örneklendirilmiştir. Çoğunlukçu ve katılımcı demokrasi ayrımını temsil üzerinden karşılaştıran Kabasakal, 'temsilde adalet ve yönetimde istikrar' ilkesinden ikincisine ağırlık verildiğinde, seçmen oylarının Meclis'e yansımadaki çarpık tabloya işaret etmiştir.

23 Nisan 2014'te Utku Çakırözer, Cumhuriyet'teki köşesinde Prof.Dr. Ergun Özbudun'un seçim sistemleriyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. AKP'nin Anayasa taslağını hazırlayan Ergun Özbudun, dar-daraltılmış bölge sistemini değerlendirerek; bu sistemler uygulamaya geçtiği takdirde, çoğunlukçu demokrasi anlayışının uygulamaya geçeceğini belirtmiştir. Makalede iktidar partisinin seçim sistemi değişiklik talebinin arkasında yatan sebebin 'anayasa değiştirecek çoğunluğa' sahip olma arzusu olduğunu belirten Özbudun, yapılması gerekenin mevcut sistemin korunarak, yüzde 10 seçim barajının kaldırılması olduğunu ifade etmiştir.

2 Aralık 2014'teki "2015'te Baraj Olmayabilir" başlıklı Cumhuriyet'teki haberde de Anayasa Hukukçusu Erdoğan Teziç'in AYM'nin seçim barajını iptali ile ilgili tartışmalara ilişkin görüşüne başvurulmuştur. Teziç, birinci sayfadaki haberde, "Mahkeme iptal yoluna gidiyorsa, bir süre vermesine gerek yok. Çünkü bir hak ihlali tespit edilmiştir. 2015 seçimlerine barajsız gidilebilir." demiştir.

Prof. Dr. Gençay Gürsoy ve Anayasa Profesörü İbrahim Kaboğlu, Cumhuriyet'te 6 Aralık 2014'te "Baraj Milli İrade Gaspıdır" başlığındaki Demokrasi ve Barış Konferansı ile ilgili haberde, seçim barajı ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Toplantıda konuşan Gürsoy, seçim barajını 'milli irade gaspı' sözleriyle niteleyerek, demokratik kamuoyunu tepki vermeye çağırmıştır. Gürsoy, ayrıca siyasi iktidarın başkanlık sistemine geçmek amacıyla parlamenter çoğunluğu kazanma niyeti ile hareket ettiğini savunmuştur. AYM'nin 1995'te 'barajın kaldırılmaması' yönündeki kararının dönemin

koşullarına göre olduğuna dikkat çeken Anayasa Profesörü İbrahim Kaboğlu, konuşmasında dönemin değiştiğini ve yüzde 10 barajının anayasanın 13 ve 2. maddesine aykırı olduğunu vurgulayarak, “AYM ya ‘ihlal ve aykırılık var’ saptamasında bulunarak değişiklik için kararı Meclis’e yollar, ya da 33. maddeyi daha önceki kararlarında yaptığı gibi daire yoluyla ya da genel kurul yolu ile somut norm denetimine tabi tutar.” şeklinde gündeme ilişkin görüşlerini açıklamıştır.

20 Ağustos 2020’de Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi, Siyaset Bilimci Şadi Ozansu, ‘Olaylar ve Görüşler’ sayfasında “Seçimler ve Toplumsal Muhalefet” başlığında İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener’in sözünü ettiği ‘Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem’den ne anlaşıldığı üzerine bir makale yazmıştır. Ozansu, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin değişmesi konusunda seferber olacak bütün muhalif kitleler, barajsız ve adil bir seçim, kurulu bütün partilerin eşit propaganda imkanına sahip olacakları bir seçim süreci, partiler yasasında demokratik değişiklik, partisinden ayrılıp başka partiye geçenlerin vekilliklerinin düşürülmesi, seçilmişlerin yerine atanmışların tayininin yasaklanması, milletvekillerinin kürsü dokunulmazlıklarının tam güvence altına alınması gibi bu ve benzeri değişikliklerin 12 Eylül 1980 rejiminin ‘nimet’lerinden yararlanan hükümetlerin doğmasını engelleyeceği gibi o ‘diktatörlük rejimi’yle de göstermelik değil, gerçek bir hesaplaşmanın yolunu açabilecektir.” sözleriyle hesaplaşmanın demokrasi için kitlesel seferberliği zorunlu kılacağını hatırlatmıştır.

6 Şubat 2021’de “Önce Zihniyet Değişmeli” başlığında akademisyenler ve siyasetçiler, iktidarın gündeme getirdiği ve üzerinde çalıştığı yeni seçim sistemi ve SPY’de yapılması planan değişiklikleri Cumhuriyet’e değerlendirdi. Prof. Dr.Erhan Karaesmen: “Baraj sistemi ve ittifaklarla ilgili düzenlemelerle ilişkin yüzde 10’luk seçim barajı çok yüksek. Baraj düşürülsün ki kendi haline kalan illerden milletvekili çıkarılabilsin. Yüzde 7 yüzde 5 deniyor ama görüyoruz ki iktidarın pek işine gelmiyor.’ demiştir. Anayasa Hukukçusu Prof. Dr.Necmi Yüzbaşıoğlu ise “Baraj sisteminin yüzde 10 olması hiçbir demokratik ülkede yok. Baraj en fazla yüzde 5 olmalı. Seçim ittifakları ise tabi ki olabilir.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

4.4.2. Milli Gazete’de Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler

Siyaset bilimci Yrd. Doçent Dr. Maya Arakon, 3 Mart 2010’da Milli Gazete’de Balyoz soruşturmasıyla ilgili görüşlerinin yanı sıra seçim barajını da değerlendirmiştir. Arakon görüşlerini, ‘Seçim barajı demokrasiyle bağdaşmaz. Toplumun farklı kesimlerinin de farklı ideolojilerin de Meclis’te temsil edilmesi gerek. Kesinlikle kaldırılmalı. Seçim barajının indirilmesiyle diğer partilerin yolu açılacağından terörle bağlantılı oldukları iddia edilen partiler marjinalleşir.’ sözleriyle ifade etmiştir.

Milli Gazete’de 25 Nisan 2011’de “7 Milyon Seçmen Vekilsiz Kaldı” başlığında 2002 ve 2007 genel seçim sonuçları örnek verilerek, 7 milyon seçmenin vekilsiz kaldığı belirtildi. Haberde sözlerine yer verilen Doç. Dr. Mehmet Kabasakal, açıklamasında mevcut seçim sisteminde ‘hem istikrar hem de temsilde adalet’in sağlandığı iddia edilen yüzde 10’luk baraj sisteminin adaletsiz olduğunu vurgulayarak, yüzde 30’larda oy alan partilerin, yüzde 60 civarında temsil hakkı kazandığını hatırlatmıştır. Daha iyi temsil için parti içi demokrasi gerektiğini de belirten Kabasakal, ön seçimsiz aday belirlemede halkın iyi temsil edilmediğini dile getirmiştir. 1950-60 arasında Demokrat Parti’nin adaylarının yüzde 70’inin, CHP’nin adaylarının yüzde 80’inin partilerin yerel teşkilatlarınca

sağlandığını hatırlatan Kabasakal, 1961 anayasasıyla birlikte 1980'e kadar partilerin adaylarının yüzde 90'nın yerel teşkilatlarca yapılan ön seçimle belirlendiği bilgisini aktarmıştır. Ayrıca haberde Kabasakal'ın temsilde adaleti sağlamak için barajı aşağı çekmenin yetersiz olduğu, tamamen kaldırılması gerektiği görüşüne de yer verilmiştir.

Milli Gazete'de 5 Aralık 2014'te AYM'nin seçim barajı ile ilgili bireysel başvuruyu gündeme almasını değerlendiren Prof. Dr. Hasan Tunç, "İptal edilirse seçim barajsız yapılır. 1995'de alınan karar seçime 2 ay kala uygulandı." hatırlatmasında bulunmuştur. 06 Aralık 2014'teki 'Baraj Anayasaya Aykırı' başlığındaki haberde görüşlerine yer verilen Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konuda AYM'ye yönelik sözlerinin müdahale anlamı taşıdığını belirterek, bu davranışın anayasanın 138. maddesine açıkça aykırı olduğunu ifade etmiştir. "Barajsız seçim, barajsız demokrasi" başlıklı panelde konuşan Kaboğlu, "Seçim barajının kalkmasını savunuyoruz. Bu daha önceden de Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelmişti. Dönüm noktası 1995 kararı oldu. Benim anayasacı gözüyle gördüğüm baraj Avrupa Sözleşmesi'ne girmeksizin anayasamıza açıkça aykırıdır. Özellikle 13. maddesine açıkça aykırıdır. İki aykırılık var. Birincisi yüzde 10 baraj anayasaya aykırıdır, ikincisi ise hafta boyunca tanık olduğumuz açıklamalar anayasanın yetkisine müdahaledir." değerlendirmesinde bulunmuştur.

Milli Gazete'de 06 Ocak 2017'de hem birinci sayfada hem de gazetenin 20. sayfasında tam sayfa olarak geniş bir şekilde ele alınan seçim barajı konusu, 'ESAM'ın başkanlık sistemini 193 ülkeyi inceleyerek masaya yatırdığı' haberle sunulmuştur. Haberde "Sorunların Nedeni Yüzde 10 Barajı" başlığı kullanılmıştır. Dünyadaki 193 ülkenin yönetim sistemleri üzerine çalışan Prof. Emre Bağce, "Bizde problem seçim sistemi. Meclis'in güçlü olmaması seçim sisteminin sonucu. Bu seçim sistemi bir partiyi, o parti içinden de lideri öne çıkarıyor, sesleri kısıyor. Oysa toplumları işin içine katan yapılar daha başarılı sonuçlar ortaya çıkarıyor. Anayasalar da bu yüzden toplum sözleşmeleri değil midir?" şeklinde seçim sisteminin siyasete ve siyasi partilere etkilerini eleştirmiştir. Ayrıca Bağce'nin önemli değerlendirmeleri şunlardır: "Türkiye'nin problemi yasa, anayasa meselesi, yüzde 10 seçim barajı Türkiye'nin felaketidir. 1983 seçim yasasından beri yüzde 10'luk barajla toplum kendini ifade edemiyor, yönetime katılamıyor. 83'teki seçim yasası partilerin de kendi içinde sorunlara neden olmuştur. Oysa dünyadaki demokratik ülkeler halkını yönetime katıyor, kanun teklifi verdiriyor. 'Vatandaşımız bize oy versin. Sonrasını biz değerlendiririz' mantığı bütün sorunların kaynağıdır. Yüzde 10 seçim barajını sıfıra düşürün herkes nefes alır."

4.4.3. Milliyet Gazetesi'nde Seçim Barajı Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler

Milliyet Gazetesi, 3 Şubat 1983'te "Baraj Sistemi Tartışılıyor. Seçim Yasası Gündemde", başlığında akademisyenlerin görüşlerini paylaşmıştır. 1980 öncesi toplumsal siyasi çatışmaların sonlandırılması gerekçelendirilerek yapılan askeri darbenin sıcaklığında oluşturulan Anayasa çerçevesinde seçim yasasının tartışıldığı günlerde görüş belirten Prof. Dr. Nermin Abandan Unat, Federal Almanya'da Neo-Nazilerin hiçbir parlamentoya giremediklerini hatırlattığı haberde, seçim barajının partileri daha sorumlu olmaya, yapıcı bir siyasal rol oynamaya ittiğini savunmuştur. Unat, konuyla ilgili olarak, "Baraj sistemini yeni siyasal akımları kısıtlayan demokratik sistemi daha az demokratik yapan bir kural olarak görmüyorum. Aksine güçlü bir sosyal akımı parçalamak için doğan partileri etkisizleştirmekte bir katalizör rolü oynadığına inanıyorum. Barajı antidemokratik

bulmuyorum.” sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir. ‘Güçlü bir iktidar yaratmak’ amacıyla uygulanması düşünülen baraj sistemini gereksiz bulduğunu belirten Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, “Bir partinin tek başına iktidar kurmasına, aynı zamanda güçlü bir muhalefetin temsiline olanak vermek için yüzde 5, 8 veya 10 gibi baraj önermeye gerek yoktur. Çok şeyler umulan baraj beklenen sonucu vermeyebilir.” uyarısında bulunmuştur. Anayasa Komisyonu Üyesi Tevfik Fikret Alpaslan ise “Hem güçlü bir iktidarı hem de güçlü bir muhalefeti ortaya çıkaracak bir seçim sistemi bulunmalıdır.” şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Milliyet Gazetesi’nde 23 Haziran 1998’de Prof. Dr. Ergun Özbudun, seçim yasalarında yapılması olası değişiklikleri ve sonuçlarını ‘Entelektüel Bakış’ bölümünde değerlendirmiştir. Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özbudun, yazısında “Bugünkü seçim yasasında yapılması istenilen değişiklik önerileri, kabaca iki grupta toplanabilir. Biri, ülke barajının daha makul bir düzeye, mesela yüzde 5’e indirilmesi, fakat seçim sisteminin diğer özelliklerinin korunması. İkincisi ise seçim yasasında parti ittifaklarına imkan verecek değişikliklerin yapılmasıdır ki, bunun aşağıda göreceğimiz gibi değişik şekilleri düşünülebilir. Birinci ihtimal gerçekleştiği takdirde, TBMM’de temsil olunan partilerin sayısının artacaktır. Ülke barajı yüzde 5’e indirilmesi halinde, MHP kesin olarak, HADEP de çok kuvvetli bir ihtimalle Meclis’e girecektir. Bu iki radikal partinin Meclis’te temsili, uyumlu koalisyonların kurulmasını ve sürdürülmesini bugünden de güç hale getirecektir. İttifaklar ise cepheleşme ve kutuplaşma tehlikelerini getirebilir.” uyarısında bulunmuştur. Özbudun, parti ittifakına imkan veren diğer alternatiflerin, istenilen sonuçları verebilmesi için partilerin siyasal stratejilerini normal ve makul hedefler üzerine inşa etmelerinin şart olduğunu altını çizmiştir.

Milliyet’te 25 Aralık 1998’de Prof. Dr. Bakır Çağlar, verdiği tam sayfa röportajda, siyasi gündemdeki kriz konularını değerlendirmiştir. Çağlar, Türk parti sisteminin parçalanması, Meclis’in çözüm üretememesi ve hükümet kurulmasındaki güçlüklerin 1982 Anayasası ile ilişkisini anlatmıştır. “Parlamentar Patoloji Yaşıyoruz” başlıklı yazıda, Çağlar önerilerini “Sistemi klasik anlamda parlamentar bir sistem haline getirmek lazım. MGK’ya bağlantılı, Cumhurbaşkanı’nın kullandığı yetkilerle ‘fiili yarı-başkanlık sistemi’ şeklinde uygulanan formül, yanlış bir formüldür. İkincisi, barajı düşürüp Meclis’e mümkün olduğu kadar geniş bir yelpazenin girmesi sağlanmalı. Partileri gerçek parti haline getirecek düzenlemeler, özellikle SPY’de yapılmalı.” şeklinde sıralamıştır.

Milliyet, 28 Nisan 1999’da gündemdeki erken seçim tarihiyle ilgili siyasi tartışmalarla ilgili olarak Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Safa Reisoğlu’nun görüşlerine başvurmuştur. Reisoğlu, o günkü seçim sisteminin merkez sağ ve merkez soldaki partilerin bölünmüş olması nedeniyle, uç görüşlerin, sahip oldukları ağırlığı aşan bir etkiyle Meclis’te temsil edilmesi sonucunu doğurduğunu hatırlatmıştır. Yeni bir sistemle erken seçimin şart olduğunu savunan Reisoğlu, “Ülkenin siyasal şartlarında, Anayasamız’ın ‘temsilde adalet, yönetimde istikrar’ ilkesine de ters düşmeyen, iki ayrı ‘seçim sistemi’ tartışmaya açık gözükmektedir. Bugünkü seçim sisteminin, partiler arası ittifaka olanak tanıyarak, barajı düşürerek korunması, ya da dar bölge - iki turlu bir seçim sisteminin benimsenmesi.” şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Derya Sazak 23 Eylül 2002’de Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu ile yaptığı röportaj Milliyet’te ‘Baraj Yüzde 5’e İndirilmeli’ başlığıyla sayfaya taşınmıştır. Röportajda yüzde 10 barajın siyasette ‘rekabetçi ortamı’ bozduğunu ifade eden Ersin Kalaycıoğlu, özetle “TBMM’de parti grubu büyüklüğü 20 sandalyedir. 550 milletvekilinde bunu 27- 28’e çıkartırsınız ve dersiniz ki, Meclis’te grup kuramayacak kadar sandalye çıkartamayan partiyi, temsil ettirmeyelim. Bunun da limiti yüzde 5’tir.

Baraj yüzde 5'e inebilir. İnmeli. Türkiye'de baraj makul değil. Hangi partiyi engelleyeceği tamamen bir 'Rus ruleti' haline döndü. Ve seçimin rekabetçi ortamını bozuyor. Yüzde 10 barajını Anayasa Mahkemesi'ne götürseler, kaldırılması gayet doğaldır. Baraj inerse ortaya çıkacak olan bir koalisyonudur. Koalisyonlarda hiç olmazsa protokol var ve iktidar daha şeffaf.” şeklinde seçim barajı ile ilgili soruları cevaplayarak görüşlerini bildirmiştir.

Milliyet'te 1 Kasım 2004'de Prof. İbrahim Kaboğlu, Derya Sazak ile yaptığı röportajda azınlık hakları ve 'Türkiyelilik' üst kimliğine ilişkin siyasi gündemle ilgili sorularını yanıtlarken seçim barajı konusuna da değinmiştir. Kaboğlu röportajda şöyle konuşmuştur: “AB İlerleme Raporu'nda belirsizlikler var. Mesela Kürtler'le ilgili haklardan söz edilirken, 'demokratik temsilin önündeki engeller kalksın' deniyor. Burada kastedilen, seçimlerdeki yüzde 10'luk barajın düşürülmesi ise bir 'demokrasi açığı' eleştirisi akla geliyor ki, haklıdırlar. Yüzde 5'e düşürürsünüz, herkes Meclis'te temsil edilir. Avrupa, demokratik temsili sadece Kürtler açısından söylüyorsa, o zaman bu siyasal anlam içerir ve sakıncalı olan odur. Yüzde 10 barajı sadece DEHAP'ı değil, tüm partileri vuruyor.”

Dünyanın sayılı anayasa uzmanlarından Andrew Arato'nun Milliyet için 25 Ağustos 2008'de yazdığı yazıda “Anayasa Konsensüsle Yapılmalı” sözleri başlığa taşınmıştır. [Anayasa](#) değişikliği alanında dünyanın önde gelen otoritelerinden biri olarak kabul edilen Prof. Dr. Arato, yazısında seçim barajıyla ilgili olarak “Meclis'te orantısız bir sonuç yaratması ihtimaline karşı tedbir almalıdır. Seçeneklerden biri, barajı büyük oranda düşürerek seçim sistemini değiştirmektir. Barajın kaldırılmasıyla birlikte, yeni merkez sağ ve merkez sol güçler parlamenter sürece katılmak isteyecekler, böyle bir imkana sahip olacaklardır. Prof. Ergun Özbudun komisyonunun önerileri, anayasal değişiklik olarak zorlanmamalı. AKP, seçim barajını büyük oranda düşürmelidir.” dedi. Arato ayrıca AKP'nin, kapatılma süreciyle ilgili olarak 'Kemalist' kesimle müzakere ve mutabakat içinde olmasını ve yüzde 3 oy alan partilerin de dahil olduğu bir anayasa komisyonu kurmayı taahhüt etmesini tavsiye etmiştir.

2010'da Milliyet Gazetesi Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün hukuk ve siyasetin uzman kişilerinin anayasa değişikliği konusundaki önerilerini dinlediğini belirttiği haberinde, akademisyenlerin taleplerine yer verdi. Haberde Ersin Kalaycıoğlu, Hikmet Sami Türk, Ergun Özbudun, Mustafa Bumin, Osman Arslan, Tarhan Erdem'in önerilerinden biri de seçim barajı yüzde 5'e düşürülmesi oldu.

Milliyet'te 19 Temmuz 2010'da Devrim Sevimay'ın Yrd. Doç. Dr. Ayşen Candaş ile yaptığı röportajda Candaş, siyasi temsildeki eşitsizlikle ilgili soruda seçim barajı konusuna değindi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politikalar Forumu tarafından 'Türkiye'de Eşitsizlikler' üzerine araştırma ve çalışmalarda bulunan siyaset bilimci Candaş, hiçbir demokrasi de yüzde 10 seçim barajının bulunmadığını belirterek, “Demokrasi ancak siyasi temsilin hem de nispi temsil çerçevesinde hem de mağduriyetlerin şiddetine göre temsile imkan tanınmasıyla mümkündür. Dolayısıyla bir yerden başlanacaksa siyasi temsilde eşitsizliğin önlenmesi için işe, yüzde 10 seçim barajını indirmekle başlayabiliriz.” şeklinde soruyu yanıtlamıştır.

Milliyet, 'Önce Barajı Düşürün' başlıklı haberi 6 Ekim 2010'da birinci sayfadan verdi. TÜSİAD'ın Görüş Dergisi'ne yeni anayasayla ilgili konuşan 4 hukukçu uzman isim olan Prof. Dr. E. Özbudun, Prof. Dr. İ. Kaboğlu, Prof. Dr. Mithat Sancar, Prof. Dr. Turgut Tarhanlı haberde TBMM'deki temsil sorununa dikkat çekerek barajın düşürülmesi gerektiğini söyledi. Özbudun,

“Anayasayı Meclis yapmalı, sadece o seçime mahsus seçim barajı yüzde 5’e düşürülmeli” derken, Sancar, sıfır seçim barajı istedi.

Milliyet’te ‘Düşünenlerin Düşüncesi’ sayfasında 19 Mart 2013’te Prof. Dr. Ersan Şen, yeni anayasanın yapımı ve katılım konusunda önerilerini paylaştı. Şen’in önerileri şunlardır: “Yeni anayasada; yasama organının yetkileri ön plana çıkarılmalı, ‘başkanlık sistemi’ değil, ‘parlamenter sistem’ kabul edilmeli, önseçimle milletvekili adayı belirleme usulü benimsenmeli, seçim barajı düşürülmeli, Cumhurbaşkanı’nın TBMM tarafından seçilmesi öngörülmesi, kanun düzenleme yetkileri Meclis’te toplanmalı ve ‘güçler ayrılığı’ esasının zedelenmesinin önüne geçilmesi hedeflenmelidir.”

Milliyet’in ‘Düşünenlerin Düşüncesi’ sayfasında 2 Haziran 2013’te Dr. Nil Mutluer, çoğunluk ve çoğulculuk kavramlarını Gezi Parkı olayları çerçevesinde yorumladığı bir makale yazdı. Mutluer, yazısında “Başbakan sandığın ve seçimin önemi konusunda haklı. Ancak şu anki seçim sisteminin demokratik ve çoğulcu olmadığı aşikar. Yüzde 10 barajı, seçim bölgelerinin merkeziliğinin, yerellerin karar mekanizmalarına katılımını engellemesi bunun önemli unsurlarından. Zaten Gezi Parkı’ndan başlayan eylemler de yerel halkın, İstanbullunun, bu kararlarda yer almamasından kaynaklandı.” yorumuyla yerel demokratik siyasi katılımın önemine işaret etmiştir.

Düşünenlerin Düşüncesi’nde 28 Şubat 2018 tarihindeki Milliyet’teki makalesinde Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, seçim ittifakları düzenlenirken yapılması gerekenleri ve önerilerini paylaştı. Türk, “Yapılması gereken, öncelikle siyasi partileri muvazaalı ittifaklar yapmaya iten yüzde 10 oranındaki seçim barajını Anayasa’mızın 67. maddesinin VI. fıkrasında seçim yasaları için öngörülen ‘temsilde adalet ve yönetimde istikrar’ ilkelerine uygun olarak örneğin SPY’nin ek 1. maddesinde devlet yardımı için alt sınır olarak öngörülen yüzde 3 gibi seçmen iradesini de zoraki tercihlere yönlendirmeyecek, makul bir orana indirmektir.” tavsiyesinde bulunmuştur. Türk yazısında, Türk seçim hukukunun bir eksiğini karşılamak üzere seçim ittifakları için yasal düzenleme yapılabileceğinin altını çizerek, hükümeti MHP’nin baraj kaygılarını AKP ittifakı ile giderecek bir hayli karmaşık, üstelik bazı yönlerden eksik, bazı yönlerden Anayasa’ya aykırı hükümler içeren yöntemi yasal zemine taşımakla eleştirmiştir.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, ‘Düşünenlerin Düşüncesi’nde 2 Mart 2018’de de ülke genel seçim barajının ittifakla aşılmasını değerlendirmiştir. Türk, makalesinde seçim ittifakları ile ilgili düzenlemenin temelindeki sorunun, 1983’ten bu yana milletvekili genel seçimlerinde uygulanan, Türkiye’den başka hiçbir ülkede benzeri bulunmayan yüzde 10 genel baraj olduğunu ifade etmiştir. Türk, ayrıca ittifakın en büyük yararının genel barajın birlikte aşılmasına olanak verdiğini vurgulayarak, ittifak düzenleme yönteminin, Anayasanın kanun önünde eşitlik, seçimlerin eşit koşullarda yapılması ve temsilde adalet ilkelerine aykırı olduğunu belirterek, yöntemin sakıncalarını neden ve sonuçlarıyla açıklamıştır. Türk makalesinde bu sakıncaları giderecek bir çözüm olarak, “Genel baraj yüzde 3’e indirilmeli, ittifak yapan partiler için yüzde 5 olarak belirlenmelidir. Aynı biçimde 2972 sayılı Kanun uyarınca il genel ve belediye meclisleri seçimlerinde uygulanan ‘onda birlik’ kesme baraj yerine seçim çevreleri itibarıyla yüzde 5 baraj konmalıdır.” şeklinde önerilerini sıralamıştır. Siyasi partiler açısından da ittifakların ülke sorunlarında birbirine yakın görüşleri paylaşan, benzer çözümler ve programlar öneren partiler arasında bir işbirliği yöntemi olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

4.4.4. Hürriyet Gazetesi'nde Seçim Barajları Konusunda Yer Alan Akademik Görüşler

Başbakan Erdoğan'ın 3 seçenekli seçim sistemi önerisinde yer alan dar-daraltılmış seçim sistemini 1 Ekim 2013'te Hürriyet'e değerlendiren Prof. Dr. Hikmet Sami Türk'ün görüşlerinden başlığa taşınan sözleri “Dar Bölge AKP'ye Yarıyor” olmuştur. 12 Haziran 2011 oyları dikkate alındığında 5'li daraltılmış bölge sisteminde, AKP'nin genel toplamda 320 yerine 360 milletvekili çıkartma imkanına sahip olacağının belirtildiği haberde Türk, 12 Eylül 1980 döneminin eseri olan daraltılmış seçim çevreleri sisteminin temsilde adalet ilkesi ile bağdaşmadığını belirterek, “O dönemin ürünü olan yüzde 10 ülke seçim barajının da temsilde adalet ilkesini zedelediği açıktır. Demokratikleşme paketi adıyla açılacak torbadan demokratik gelişmeye ters düşecek sürprizler çıkarmak siyasi etikle bağdaşmayan bir aldatmacıdır.” yorumunda bulunmuştur.

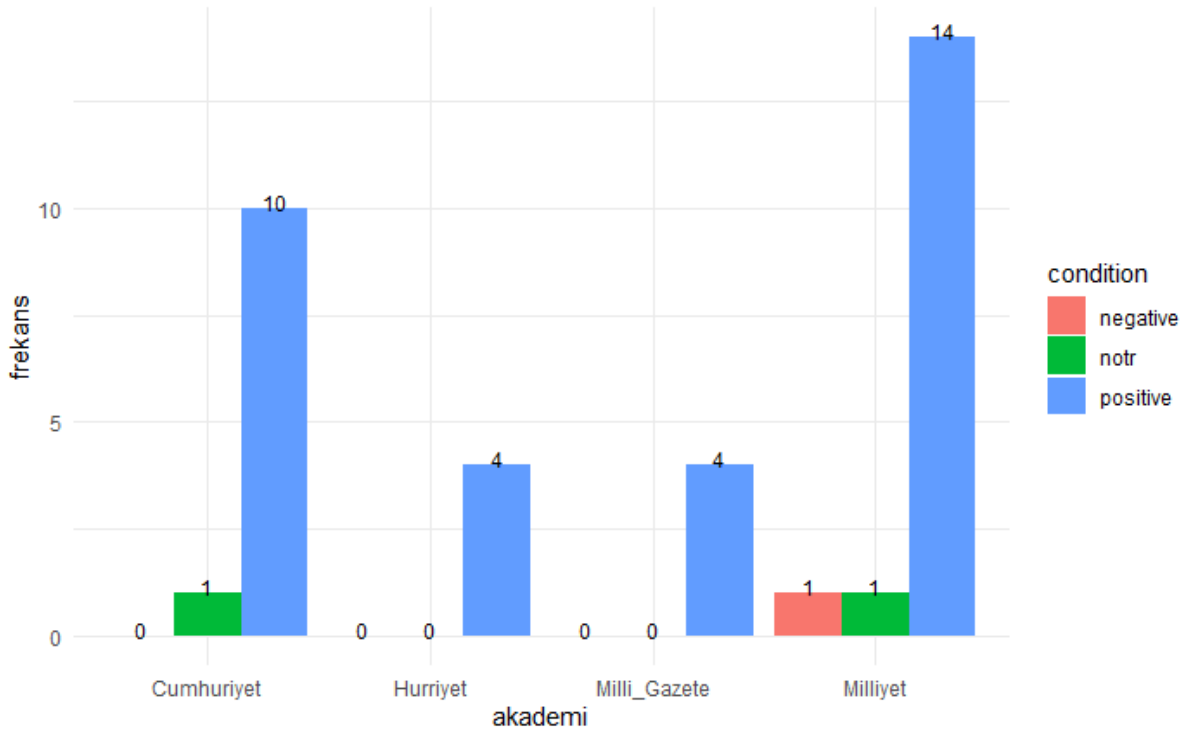
Hürriyet, AYM'nin seçim barajı için “hak ihlali” kararı alması olasılığının, siyasi gündemde tartışmalara yol açması üzerine Türkiye'nin önde gelen anayasa hukukçularının görüşlerini Taraf Gazetesi'nin haberi üzerinden paylaştı. 1 Aralık 2014'teki haberde hukukçuların AYM'den “hak ihlali” kararı çıkması durumunda, 2015'teki seçimin ‘barajsız’ gerçekleşeceği şeklindeki görüşlerini bildirdiği belirtildi. Konuyla ilgili Erdoğan Teziç, “2015 seçiminde uygulanır. AYM hak ihlali olduğuna karar verirse, hukuka bağlı bir devlette Meclis bunu değiştirmeli. Anayasa'da ‘seçim yasasında yapılan değişiklikler, bir yıl içinde yapılacak seçimde uygulanamaz’ hükmü var ama. Burada hak ihlali olduğu için uygulanır.” derken, Ergun Özbudun, “AYM barajı kaldıramaz. AYM'nin ihlal tespit yetkisi var ama kanun iptal yetkisi yok. Seçim yasası ortada olduğu sürece ihlal tespiti yapılsa bile bu, uygulamada sonuç doğurmaz. Seçim barajı kendiliğinden ortadan kalkmaz, seçim barajı ile ilgili meseleyi çözmesi gereken, AYM değil, siyaset kurumu, yani Meclis'tir.” demiştir. Zafer Üskül ise “Meclis yasa çıkarmalı. AYM bir hak ihlali kararı verirse, bu ihlalin giderilmesi için yüzde 10 barajının düşürülmesi gerekir. Yasama organı barajı ya düşürür ya da kaldırır. Ancak muhtemelen hükümet bu seçimde uygulama yönünde yorum yapmayacaktır.” şeklinde görüşünü sunmuştur.

Hürriyet Gazetesi 08 Haziran 2015'te Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Anayasa Hukukçusu Prof. Necmi Yüzbaşıoğlu'nun seçim sonuçlarını ve hükümetin kurulma görevi ile ilgili değerlendirmelerini Radikal Gazetesi üzerinden alıntılamıştır. Yüzbaşıoğlu, seçim barajının düşürülmesiyle ilgili bir soruya, ‘Tabii ki olabilir. Meclis her yönüyle işlemeye başlıyor. Bununla birlikte bildiğiniz üzere anayasamıza göre seçimlere dair kanun değişiklikleri bir sene geçmeden önce yapılan seçimlerde uygulanmaz. Bu bir anayasa hükmüdür. Ama anayasa değişikliği yapılarak bu hususun da üstesinden gelinebilir. Ama zannediyorum bu konuda artık anayasa değişikliği için gereken 367 oya ulaşılabilir. Seçim barajı artık açık bir şekilde yıkılmıştır.’ demiştir.

Hürriyet Gazetesi, 19 Mart 2018'de seçimlerde ittifak yasasının onaylanması üzerine Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu'nun görüşlerine başvurmuştur. Gazeteye verdiği röportajda soruları yanıtlayan Yüzbaşıoğlu, ittifak sisteminin anayasanın eşitlik ilkesini ihlal edip etmediği ile ilgili soruya, “Eşitlik ilkesine aykırılığın kaynağı yüzde 10 barajı. Seçim sistemlerinde iki temel değer vardır. Birincisi temsilde adalet, diğeri yönetimde istikrar. İstikrarlı hükümet olsun diye büyük partilere avantaj sağlayan bir model benimsediğinizde, o zaman ‘temsilde adalet’ zarar görür, toplumun farklı kesimleri Meclis'te kendisini ifade edemez. Ancak bu siyasal istikrar bakımından uzun vadede sorun yaratır.

Bence siyasal istikrar, en az hükümet istikrarı kadar, hatta belki daha önemlidir. Bu iki ilkeyi dengeleyen –istikrarlı hükümet ama toplumda farklı kesimlerin temsil edildiği- bir model seçmek gerekir. Türkiye’nin sorunu maalesef buradadır.” şeklinde yanıt vermiştir. 12 Eylül 1980 sonrası adaletsiz sonuçların ortaya çıkış nedeninin seçim baraj olduğuna işaret eden Yüzbaşıoğlu, 1987 ve 2002 seçim sonuçlarını örnek göstererek, “Yönetimde istikrar sağlamak için temsilde adaletten feragat ederken makul olan, aradaki farkın yüzde 10’u aşmamasıdır. Baraj sistemi temsilde adalet ilkesine zarar veriyor. Bu sistem muhalefeti zayıflattığı için her zaman iktidarı daha otoriterleşmeye götürür.” diyerek seçim barajının siyasal sisteme yansıyan sonuçlarına dikkat çekmiştir. Ayrıca Yüzbaşıoğlu, 2007’deki Cumhurbaşkanlığı krizi ve 2018’e uzanan sorunların temelinde de 2002’de AKP’nin yüzde 34 oyla, yüzde 66 sandalyeye sahip olması yattığını ileri sürerek, ‘Türkiye, adaletsiz seçim sistemlerinden çok çekmiştir. Ve bu sistem Rus Ruleti gibidir, ne zaman, kimde patlayacağı belli olmaz.” uyarısında bulunmuştur. Yeni sistemin ve seçim ittifakları yasasını da değerlendiren Yüzbaşıoğlu, “Adaletsizlik ve eşitsizlik daha da artıyor. Aynı baraj duruyor. Onu daha da güçlendiriyor. Zaten d’Hondt sistemi büyük partilere yüzde 5 ile yüzde 10 arası avantaj sağlar. İttifakın ortak oyu yükselecek ve bu onlara daha da avantaj sağlayacaktır. İttifak içinde de büyük parti, küçük partiye göre avantajlıdır. Yani bu sistem, mevcut adaletsizliğin boyutunu daha da arttıracaktır. Ayrıca ittifakın küçük partisi mesela yüzde 3-4 ile Meclis’te temsil edilirken, ittifakta olmayan bir başka parti yüzde 9 oyla baraja takılacak ve hiç temsil edilmeyecektir. Kastedilen eşitsizlik budur.” demiştir.

4.4.5. Akademik Görüşlerin Medya Temsilinin Genel Değerlendirilmesi

Grafik 5: Akademik Görüşlerin Seçim Barajı Konusunda Medya Temsili

Medya temsiliinde akademisyenlerin açıklama ve görüşlerine başvuru olan haber ve makale sayısının diğer kategorilere nazaran az olması dikkat çekmiştir. En çok haber sayısı Milliyet’te tespit

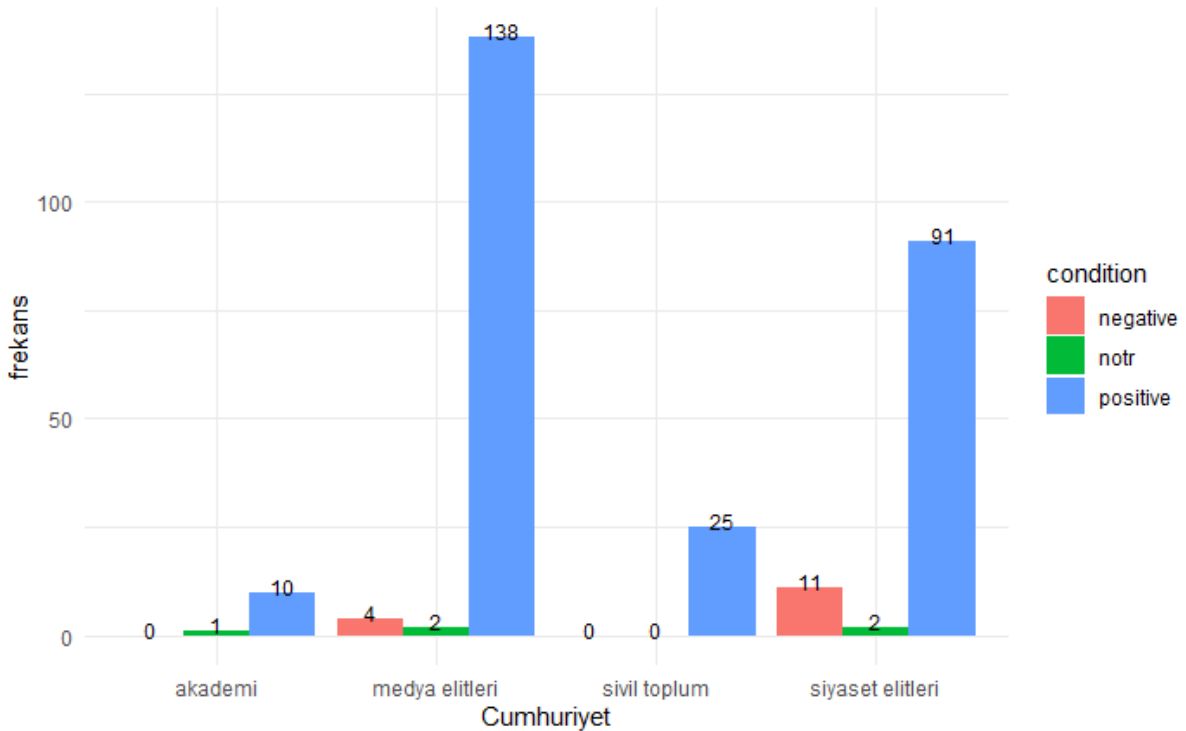
edilirken, ikinci sırada Cumhuriyet Gazetesi'nin olduğu görülmüştür. Milli Gazete ve Hürriyet'te ise oran eşittir. Akademisyenlerin açıklamalarının seçim barajı konusuna olumlu yaklaşımı dikkat çekmekle birlikte, 2 nötr ve bir olumsuz yaklaşım bulunmaktadır. Akademisyenlerin siyasi gündemle ilgili görüşleri ve yaptığı çok sayıda açıklama haber ve köşe yazıları içinde bulunmakla birlikte, gazetelerin yayınladığı makale sayısının az olduğu gözden kaçmamıştır.

Medyaya yansıyan akademik görüşlere baktığımızda siyasi gündeme ilişkin olarak Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu, Prof. Dr. Ergun Özbudun, Prof. Dr. Erdoğan Teziç, Prof. Dr. Bakır Çağlar, Prof. Dr. Safa Reisoğlu, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu, Prof. Dr. Doç. Dr. Mehmet Kabasakal'ın görüşlerinin farklı gazetelerde yayımlandığı ortaya çıkmıştır.

Medya temsilinde önemli siyasi gelişmelerde siyaset bilimci ve anayasa hukukçularının görüşlerinin alındığı, röportajlar yapıldığı, medya elitlerinin köşelerinde başvurduğu göze çarparken, diğer yandan akademisyenlerin düşüncelerini forum, panel ve bildirilerde de paylaştığı, bazı gazeteler de ise özel olarak makale yazdıkları görülmüştür. Akademisyenlerin görüşleri gündemdeki siyasi ve hukuki gelişmelere bağlı olarak AYM'ye açılan hak ihlali davaları, seçim sistemlerinin değişmesi tartışmaları, anayasa reform çalışmaları, hükümet sistemi değişikliği, referandum süreci ya da seçim süreçlerinde alınmıştır. Akademisyenlerin bazılarının siyasi elit kategorisinde de değerlendirilecek isimler olması dikkat çekmiştir. Akademisyenler içerisinde 1983'teki Milliyet haberinde Prof. Dr. Unat, dışında seçim barajı konusuna dair olumsuz bir yaklaşım tespit edilmemiştir.

5. SEÇİM BARAJI KONUSUNUN MEDYADAKİ TEMSİLİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada yer alan gazetelerin, Türkiye’deki ekonomi-politikle değişen yapısı hiç şüphesiz yayın politikalarını da etkilemiştir. İlk olarak 1990’lardan sonraki kültürel, sosyal ve siyasal alanlardaki değişim, medyanın sahiplik yapısı ve iş gücü niteliğinde büyük değişimlere neden olmuştur. Nitekim, ekonomik ve sosyal sistemlerdeki değişim süreçleri ile olgunlaşmaya başlayan tekelleşmeyle birlikte siyasi ve ekonomik gerekçelerle Hürriyet ve Milliyet’in el değiştirmesi sonucu, AKP iktidarından sonra sözü edilen gazetelerin yayın içeriğinde, siyasi gündem belirleme ve haber çerçevelemedeki önceliklerini kuruluşundan itibaren çizgisinden uzaklaştırmıştır. Cumhuriyet ve Milli Gazete, yayın politikası ve siyasi çizgisinde bu anlamda daha istikrarlı görünmektedir. Milli Gazete’nin bir siyasi partinin yayın organı gibi hareket etmesi veya bir siyasi düşünce geleneğini istikrarla devam ettiği bilinse de seçim barajlarının indirilmesi konusunda farklı düşünce yelpazesindeki gazetelerin haberlerine ya da köşe yazarlarına sıklıkla ve özel olarak yer vermesi, konuya verdiği önemi göstermesi açısından dikkat çekmiştir. Başka hiçbir basılı gazete, böyle bir usul izlememiştir. Aşağıda temsil kategorilerinden görüleceği üzere gazetelerde, siyasi elitler ve medya elitlerinin medyada temsil noktasında diğer iki kategori olan sivil toplum ve akademi açısından önemli oranda sayısal üstünlük gösterdiği ortaya çıkan önemli bir sonuçtur.

Grafik 6: Cumhuriyet Gazetesi’nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili

Gazetede medya temsiliinde tüm frekanslarda olumlu yaklaşım 264’tür. Olumluluk, medya elitleri başta olmak üzere siyasi elitleri, sivil toplum ve akademi kategorileri izlemektedir. Medya

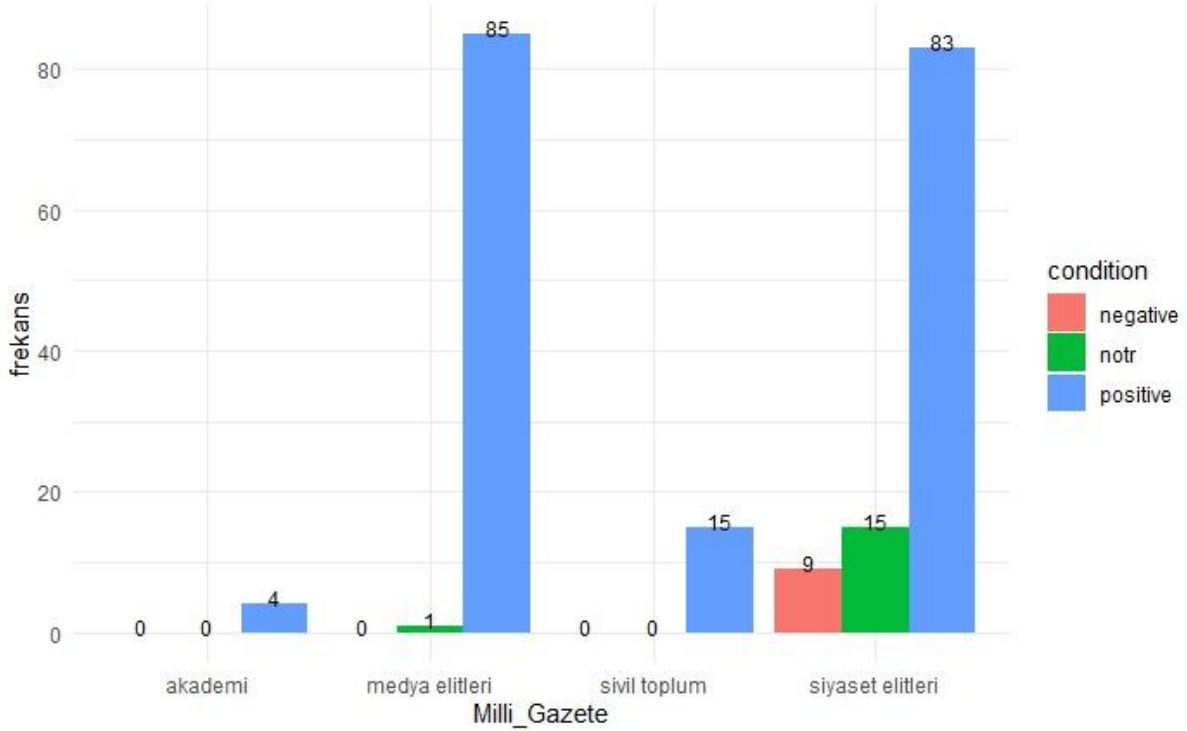
temsilinde 15 olumsuz ve 5 nötr yaklaşım görülmüş; olumsuz yaklaşımların ise yüksek oranda siyasi elitlerin haberlerine dayandığı tespit edilmiştir. Gazetede bir diğer fark edilen konu ise sivil toplum kategorisinde sadece olumlu yaklaşıma sahip haberlerin bulunmasıdır.

Cumhuriyet, üyelik gerektiren dijital arşiv sisteminin bulunması nedeniyle internet taramalarında en az habere ulaşılan gazete olmuştur. Basılı gazetenin seçim barajı ile ilgili temsilde haberlerin başlıklarındaki vurgu dikkat çekmiş; konu bazı dönemlerde sürmanşetle birinci sayfada paylaşılmıştır. Özellikle Musa Kart'ın karikatürleri, gazetenin söylemini kuvvetlendiren, seçim barajını eleştiren güçlü öğeler olarak göze çarpmıştır. Gazetenin basılı arşivinde yapılan taramalarda “Barajda Kılıçlar Çekildi” sürmanşeti tespit edilmiştir. “Baraja Devam Kararı”, “Saray İttifakına Baraj Rüşveti”, “Baraj Mahkemelik”, “Baraj Değil Barikat”, “Seçim Barajı Düşürülmeli”, “Seçim Barajı Demokrasiye Engel”, “Hedef Barajı Az Düşürmek”, “2015'te Baraj Olmayabilir”, “Erdoğan Baraja Kızdı: Haşim Kılıç'a Merkepli Tepki”, “ CHP: Hemen Barajı Kaldırın”, “Seçim Barajını Kaldırma İşareti”, “Baraj İnmezse Destek Vermeyiz” başlıkları, gazetenin birinci sayfasında tespit edilebilen başlıklardır. Haberlerin içeriğinden başlığa seçilen, “Seçime de Baraj Güneydoğu'ya da”, “Baraj Milli İrade Gasplı”, “ Artık Baraj da Masada”, “Baraj İttifakı Arayışı”, “Bahçeli'nin Baraj Korkusu”, “Seçim Barajı Düşürülsün”, “Yüzde 10'luk Baraj Seçmene Saygısızlık”, “Baraj Demokrasiye Engel”, “Ülke Barajı Değil, Demokrasi Barajı”, “Yüzde 10 Barajı Hak İhlali”, “Olumlu Ama Yetersiz”, “Demirtaş'la Yüzde 10'u Aşma Planı”, “Baraj Tamamen Kalksın”, “Seçim Barajı Kaldı”, “Baraj Yüzde 5 Olmalı”, “Yüzde 1'de Meclis'te Olmalı”, “Çözüm Sıfır Baraj”, “Barajı Düşürmeyi Teklif Edeceğim”, “Dünyanın En Adaletsiz Seçim Sistemi Türkiye'de”, “Baraj ve İttifaklara Neşter” başlıkları gazetenin iç sayfalarında yer alan büyük puntolu başlıklardır. Başlıkta kullanılan ifadeler, gazetenin söyleminde seçim barajına ilişkin yaklaşımını gösterir niteliktedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nde solun farklı yelpazesindeki siyasi partiler ve sendikaların konuyla ilgili açıklamalarına diğer gazetelere nazaran daha çok yer verilmiştir. Gazetede SİP Genel Başkanı Aydemir Güler, ÖDP Ufuk Uras, İP Genel Başkanı Hasan Yalçın, EMEP Genel Başkanı Levent Tüzel, Toplumcu Değişim Partisi Genel Başkanı Sema Pişkinsüt'ün seçim barajı konusundaki görüşleri paylaşılmıştır. Çözüm süreci, Kürt sorunu ya da terör ilişkiseliliği de partilerin açıklamalarında yer verilen unsurlardandır.

Cumhuriyet, medya elitleri kategorisinde 40 yazarla en yüksek orana sahip gazetedir. Medya elitleri, ‘Türkiye’nin az gelişmiş demokrasisinde çok partili rejime geçtiğinden beri iktidara gelen sağ iktidarların demokrasiyi hep çoğunluğun mutlak baskısı ve sadece sandık sonuçları olarak algıladığını” ileri sürmüştür. Yüksek seçim barajının seçilmiş olmayı her nevi antidemokratik uygulamanın temel gerekçesi yapan, sık sık kendini ‘Milli iradenin tek ve biricik temsilcisi’ olarak sunan otoriter eğilimli iktidarların elinde büyük bir koz olduğu vurgulanmıştır. Seçim barajlarının yurttaşların anayasadan kaynaklanan seçim hakkını elinden aldığını belirten yazarlar, Türkiye’de uygulanan demokrasi anlayışını özellikle siyasi iktidar bağlamında eleştirmişlerdir. Hükümetler, darbe anayasasının getirdiği antidemokratik uygulama olarak görülen seçim barajını, sürekli kendini iktidara taşıdığı için kaldırmamakla suçlanmıştır. Seçim barajı birçok yazar tarafından çoğunlukçu demokrasi anlayışının hem nedeni hem de sonucu olarak görülmüştür. Demokrasinin sadece sandık olarak algılanması, SPY ve seçim barajlarının yarattığı lider oligarşisine vurgu yapılan yazılarda, Türkiye’de demokratik siyaset için 12 Eylül askeri darbesinin getirdiği seçim ve SPY’nin değiştirilmesi istenmiştir.

Araştırmada, gazetede ki sivil toplum haberleri üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer gazetelerde olduğu üzere en çok yayınlanan dernek haberi, TÜSİAD’a aittir. Gazete, diğer gazetelerin vermediği vakıf, oda ve sivil toplum temsilcilerinin panel, bildiri ve basın toplantılarını paylaşmıştır. Cumhuriyet, ‘Olaylar ve Görüşler’ köşesinde akademisyenlerin seçim sistemleri, demokrasi ve seçim barajlarına ilişkin makalelerine özel olarak yer ayırmıştır. Akademisyenler, görüşlerini köşe yazıları veya haberler içinde de açıklamış; gündeme ilişkin yorumlarda bulunmuşlardır.

Grafik 7: Milli Gazete’de Tüm Kategorilerin Genel Temsili

Mili Gazete’de tüm frekanslarda olumlu yaklaşım 187’dir. Olumlu yaklaşımda, medya elitlerini, siyasi elitler, sivil toplum ve akademi kategorileri izlemektedir. Medya temsiline sadece 1 nötr yaklaşım görülmüş; gazetenin temsiline olumsuz yaklaşımların ise siyasi elitlerin haberlerine dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. Gazetede sivil toplum ve akademi kategorilerinde olumsuz hiçbir habere rastlanmamıştır.

Milli Gazete, seçim barajı konusunu tam sayfa olarak, 3 kere ele alınmıştır. Birinci sayfada “Seçim Barajı ile Darbe Arasında Fark Yok”, “Çakma Demokrasi”, “Yıkın Barajları”, “Bumerang Gibi”, başlıklarıyla sürmanşet yapılmış; ayrıca seçim barajını eleştiren karikatürler kullanılmıştır. “DYP’li Kozakçıoğlu: Mevcut Baraj Aynen Kalmalı”, “Sezer: Seçim Sistemi Değişsin”, “Derviş: Seçim Barajı Yüksek”, “ Cem: Barajın Düşürülmesinden Vazgeçtik”, “BBP de Barajın Düşürülmesini İstiyor”, “Baraj Sistemi Meclis’i Zayıflatıyor”, “7 Milyon Seçmen Vekilsiz Kaldı”, “Demokrasi Ayıbbı Barajın Sırrı”, “Daraltılmış Bölge, Sıfır Baraj”, “Barajı Kaldırın Darbecilerle Hesaplaşın”, “Milletle Baraj”, “Sorunların Nedeni Yüzde 10 Baraj”, birinci sayfada tespit edilen haber, açıklama ve yazı başlıklarıdır. “Barajı Yıkacak”, “Sorunların Nedeni Yüzde 10 Baraj”, “Seçim Barajı Mili Görüş’ü Engellemek İçin”, “Bumerang Gibi” başlıklarındaki haber, açıklama ve araştırma yazıları, gazetede tam sayfa verilmiştir. Gazetede ayrıca “Barajlı Demokrasi”, “En İyisi Milli Bakiye”, “Seçim Barajı AİHM Gündeminde”, “Seçim Barajı Meselesi”, “Milli İrade İstiyorsanız Barajı Kaldırın”, “35. Madde

Değişiyor Yüzde 10 Barajı Duruyor”, “Baraj yüzde 5 Olursa 10 Parti Meclis’e Girer”, “Seçim Barajı Milli İrade Gaspıdır”, “Baraj Anayasa’ya Aykırı”, “Yüzde 10 Barajı Çok Ağır Bir Baraj”, “Barajdan Sonra Seçim İttifakları”, “İlk Kriz Baraj” başlıkları iç sayfalarda büyük puntolarla atılan başlıklar olarak dikkat çekmiştir. Milli Gazete’nin internetteki haberlerinde seçim barajı konusuyla ilgili olarak kendi haber kaynakları haricinde, başka medya gruplarına ait televizyonlarda yayınlanan siyasi açıklamaları ya da başka gazetelerdeki birçok köşe yazarının yazısını kullanması konuya verdiği önemi göstermektedir. Ancak gazetede kullanılan çok sayıdaki farklı gazete yazarının makaleleri, medya elitleri temsilinde değil, haber kategorisine dahil edilmiştir. Milli Gazete’nin haberlerinde genellikle olumlu ve yorumlu bir yaklaşım tespit edilmiştir. Oysa gazetecilikte haberde yorum olmaması esastır. Sonuç olarak, Milli Gazete’nin seçim barajları konusundaki hassasiyeti nedeniyle bu kuraldan saptığı, haber metinlerinde seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılması amaçlı siyasi iktidara en sert eleştiri ifadelerini kullandığı fark edilmiştir.

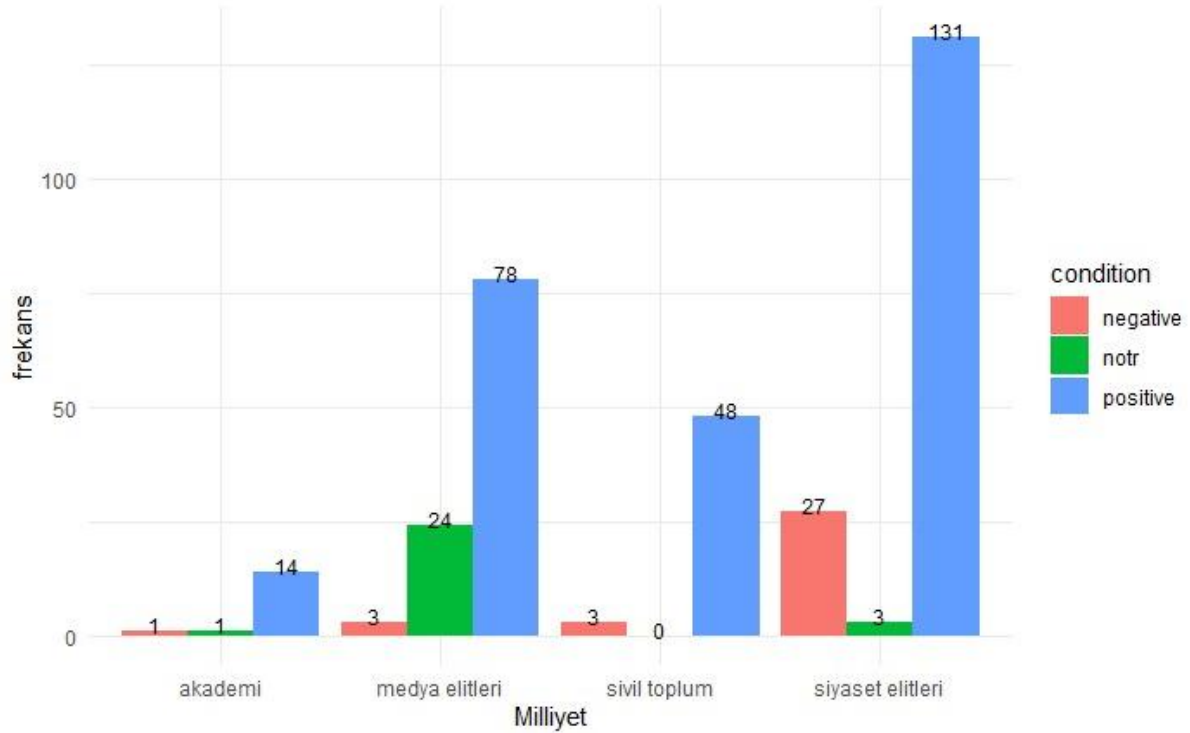
Siyaset elitleri kategorisinde 83 olumlu, 9 nötr, 15 olumsuz haber ve açıklamaya rastlanmıştır. Gazetenin, Milli Görüş geleneğinin görüşleri kapsamındaki siyasi hareketin seçim sistemleri, anayasa çalışmaları ve seçim ittifakları gibi ülkenin o günkü siyasi gündemine göre şekillenen açıklama ve taleplerine özel önem verdiği görülmüştür. Milli görüş geleneğinden gelen siyasi parti başkanları ya da temsilcilerinin açıklamalarına yer vererek daha çok siyasi partinin yayın organı gibi hareket etmesi dikkat çekmekle birlikte, AKP iktidarının başlamasından sonra diğer partilerin seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasına taraf olan açıklamalarını da sıklıkla gündeme aldığı gözlemlenmiştir. Gazete, yayın politikasına uygun olarak seçim barajına ilişkin net bir tavır ortaya koyarken, yeni hükümet sisteminde ittifak yasası çıktıktan sonra başta CHP olmak üzere diğer siyasi partilerin açıklamalarını da kullanmış; demokratik uzlaşma çerçevesinde seçim ittifakının gerekliliği ve faydaları anlatılmıştır. Kendi okurlarını bilinçlendirmek ya da seçim ittifakları için gerekli desteği sağlamak için bu konuda tam sayfa ya da sürmanşet haberleri ve özel araştırma yazılarını kullanmıştır.

Gazetede seçim barajı konusunu ele alan 25 medya elitinin 86 makalesinin 85’inin olumlu birinin ise nötr olduğu saptanmıştır. Gazeteler arasında en az medya eliti sayısına sahip olmasına rağmen, tespit edilen köşe yazısının çokluğu dikkat çekmiştir. Köşe yazarlarının, ‘siyasi istikrar’ amaçlı getirilen seçim barajı ile ilgili yazılarında özellikle ‘yönetimde istikrar’ ve ‘siyasi istikrar’ konusunu sorguladıkları, ayrıca siyasi istikrarın ne olduğu, ne olması gerektiği ve siyasi istikrarın sağlanacağı toplumsal, siyasal ortamın nasıl olması gerektiği yönünde görüş ve önerilerde bulundukları gözlemlenmiştir.

Gazete medya elitlerinin seçim barajlarını temsilinde, özellikle okurlarını bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı birçok köşe yazısı bulunmaktadır. Seçim barajının ‘terörün biteceği’ gibi yan savlarla değil, tüm düşüncelerin Meclis’te temsili adına ya da temsilde adalet temelinde çok yüksek olan seçim barajının indirilmesi veya kaldırılması gerektiği savunulmuştur. Seçim barajı ve seçim ittifaklarının seçim öncesi bir protokolle ilan edilmesi, koalisyonların sağlayacağı istikrarsızlığı engelleyeceği gerekçesiyle tavsiye edilmiştir. Temsilde adalet ile eşit oy ilkesinin birbirine çok yakın ve birbirinin tamamlayıcısı olduğuna dikkat çekilmiştir. 2018 yılından sonraki yazılarda yeni hükümet sisteminde de barajın, tüm partiler için kaldırılmaması ise “Yönetimde istikrarın sağlanması için başkanın partisinin Meclis’te de çoğunluğa sahip olması gerektiği noktasına gelindiği” şeklinde yorumlanmıştır. Medya elitleri, seçim barajının, devlet kurumları arasındaki denetleme mekanizmasını ve dengeyi ciddi oranda sarstığını hatırlatarak, ‘demokratik devlet niteliği’ ile bağdaşmayan yapının,

hükümetlerin keyfi ve kanunsuz icraatlar yapmasına yol açtığını ileri sürmüştür. Gazetede köşe yazılarında ve haber dilinde, seçim barajının seçmen davranışlarına etkisi de üzerinde durulan bir konu olarak göze çarpmıştır. Diğer yandan, yeni hükümet sistemi ile birlikte, siyasi iktidarın gündeme getirdiği seçim sistemleri seçenekleri de eleştirilmiştir.

Milli Gazete 15 olumlu sivil toplum haberiyle, gazeteler arasında bu kategorideki en az açıklama ve habere sahip gazetedir. Gazetede en çok TÜSİAD haberleri saptanırken, diğer gazetelerde olmayan ESAM ve Mazlum-Der haberleri dikkat çekmiştir. Akademinin medya temsili ise Hürriyet Gazetesi ile aynı oranda 4 olumlu haber ve açıklama bulunabilmiştir.

Grafik 8: Milliyet Gazetesi'nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili

Genel olarak Milliyet'te tüm kategorilerde medya temsili 271 olumlu, 28 nötr, 34 olumsuz yaklaşım tespit edilmiştir. Diğer tüm gazetelerde olduğu gibi temsilde en çok siyaset elitleri, ardından medya elitleri, sivil toplum ve akademi kategorileri gelmektedir. Yine en yüksek olumsuz yaklaşım kategorisi siyaset elitlerine aittir. En yüksek nötr yaklaşım kategorisi ise medya elitlerinin olmuştur.

Milliyet Gazetesi, tez çalışmasında internet gazete taramalarında en çok habere erişilebilen gazete olmuştur. Özellikle siyasi elitlerin seçim barajı konusuna dair açıklama ve haberlerinin diğer kategorilerden ve diğer gazetelerden yüksekliği bu noktada önemlidir. Siyasi elitlerin seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasına dair olumsuz açıklamalarının çoğunluğunun, dönemin siyasi iktidar ya da iktidar ortaklarından geldiği fark edilmiştir. Milliyet'te sahiplik yapısının değişmesiyle seçim barajları tartışmalarına yaklaşımın, siyasi gündeme göre ele aldığı haberler, yer verdiği siyasi partilerin açıklamaları ya da haber çerçevelemede öne çıkardığı söylemin değiştiği, özellikle makalelerin içeriğinin nötr kulis haberlerini yansıtan bir tarzda farklılaştığı dikkat çeken önemli bir nokta olmuştur.

Siyaset elitleri, 131 olumlu haber ve açıklama ile diğer gazeteler arasında en yüksek oranda Milliyet'te temsil edilmiştir. Grafikte, 3 nötr ve 27 olumsuz siyasi açıklama tespit edilmiştir. Seçim

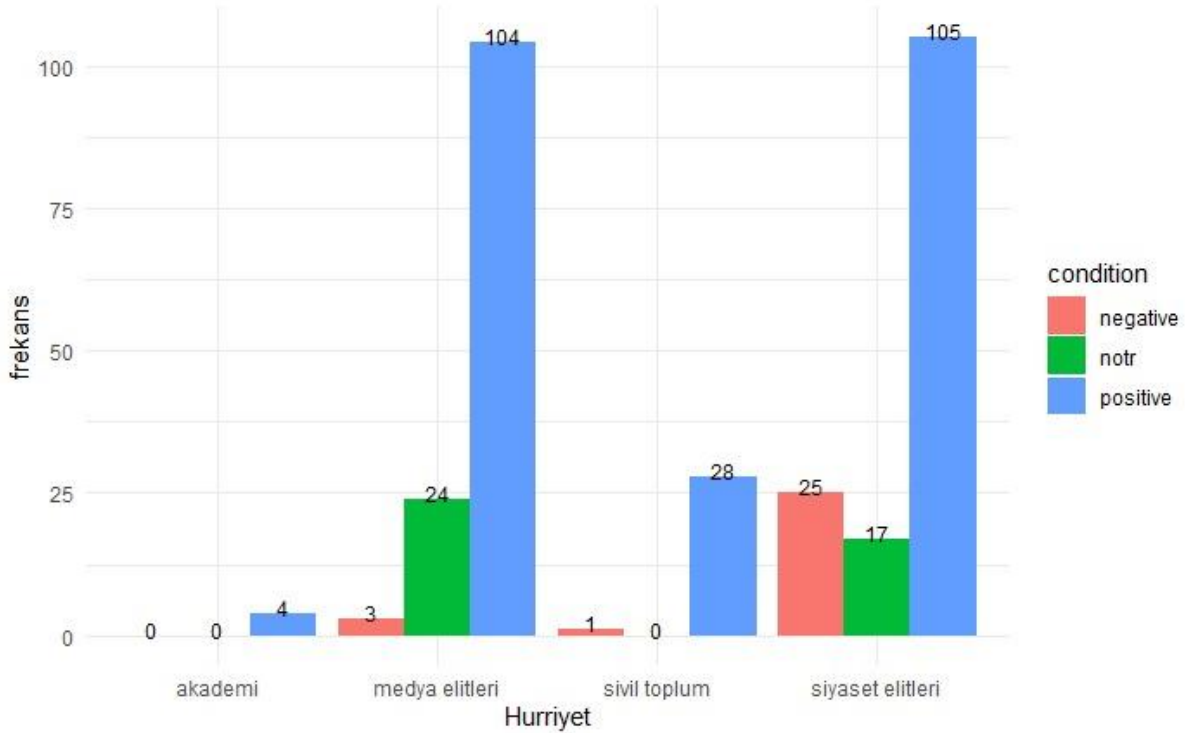
barajlarına dair gazetenin birinci sayfasındaki ilk haber 2 Şubat 1983'teki "Baraj Sistemi Tartışılıyor" başlıklı haberdur. Basılı gazete taramalarında birinci sayfada, "Yüzde 10 Barajı AİHM Takibinde", "AİHM: Yüzde 10 Barajı İhlal Değil", "AYM'den Baraj Başvurusuna Ret", "Önce Barajı Düşürün", "Barajın Altında Hiç Hayat Yok", "Seçim Barajını Yüzde 10'da Tutacağız", "Baraj Yönetimde İstikrar İçin Geldi", "Yüzde 10 Barajı Çok Ağır", "Barajın Adı Milli İrade Hırsızlığı", "Barajda Ortak Akıl İstiyoruz", "Devlet Baraja Şartlanmaz" başlıklı haberlere rastlanmıştır. Gazetenin iç sayfalarında ise geniş şekilde yer verilen haber başlıkları ise şunlardır: "DYP Baraj Zengini Oldu", "Temsilde Adaletle Yüzde 10 Engeli", "Baraj Yüzde 5'e İndirilmeli", "Türkiye Bir Seçimi Daha Yüzde 10 Barajıyla Geçirmemeli", "DTP 'Baraja Tavır Dedi ve Çekildi", "Oldu Olacak Barajı Yüzde 30'a Çekelim Tek Parti Kalsın", "5 Yer Alan Barajı Geçsin", "İktidar Yüzde 10'da Israrlı", "Ya Başkanlık Sistemi, Ya 10 Barajı", "% 7 Tartışması Bir Günde Bitti", "Yüzde 10 Barajı Ağır Bir Baraj", "Biz Barajları Dert Etmeyen Bir İktidarı", "Biz Baraj Tanımayız", "Hırsızlığın Adı Baraj", "Seçim Barajı Hiç Olmamalı", "Baraj İnmeli Şartımız Yok", "Seçim Barajı Sıfırlanmalı", "Seçim Barajı Kaldırılsın", "Akşener, Seçim Barajı Yüzde 5 Olsun Diyecek".

Medya elitleri ise genel olarak 1997'ye kadar fikirlerini net olarak ifade etmek yerine, siyasilerin açıklamalarına yer vermeyi tercih etmişlerdir. Bazı köşe yazarlarının da çeşitli sivil toplum sözcüsü ya da akademisyenlerle yaptıkları röportajlarla konuyu 'gizli olumlu' olarak ele aldıkları gözlenmiştir. Bu köşe yazıları (24) nötr olarak değerlendirilmiştir. Seçim barajı konusuna olumlu yaklaşan medya elitleri, siyasi gündeme ilişkin 78 makalede, seçim barajının siyasi partiler ve dolayısıyla siyaset üzerindeki etki ve sonuçlarını ele almışlar; parti içi demokrasinin gelişmesi, lider siyasetinin sona ermesi için SPY ve milletvekili seçim yasasının değiştirilmesini talep etmişlerdir. Seçim barajı nedeniyle Meclis'e girebilmek için farklı yollar geliştiren siyasi partiler üzerinde durularak, barajın siyaseten dışlanan gruplar üzerindeki toplumsal yabancılaşma ve huzursuzluk vb. toplumsal etkilerine dikkat çekmişlerdir. Birçok yazar, başta siyasi iktidar olmak üzere, Meclis'teki diğer siyasi partileri de seçim barajı konusunda 'samimiyetsiz olmakla ve parti çıkarını düşünmekle' eleştirmiştir. Sağ partiler ve baraj ilişkisinin sorgulandığı yazılarda, parti içi bölünme korkusuna da işaret edilmiştir. Medya elitleri, gazete başka bir medya grubuna devredilene kadar seçim barajının demokrasi, siyasi partiler, seçim sistemi ve anayasa ile olan ilişkisi, toplumsal barışa ve huzura etkileri ile ilgili yorumları ve yaklaşımlarıyla gündem konularını sorgulamışlar; hükümete sert eleştirilerde bulunmuşlardır. Seçim barajı konusu bağlamında siyasi partilerin yapısı, işleyişi, demokratik tavırları ve etik anlayışları sorgulanmıştır. Yazılarda seçim barajının siyasette değişimi engellediği, seçmen davranışlarını olumsuz etkilediği öne çıkarılmıştır.

Milliyet Gazetesi, 48 sivil toplum haberi ve açıklaması ile diğer üç gazeteden çok fazla sayıda dernek vakıf, aydın, meslek odası, düşünce ve araştırma kuruluşuna yer veren gazete olarak öne çıkmıştır. Özellikle aydınların basın açıklamaları, bildirileri bu konuda dikkat çekmiştir. Olumsuz yaklaşımdaki açıklamalar, 2002 tarihi öncesi TUSİAD üyeleri ve 2018 tarihindeki SETA tarafından yapılan açıklama ya da araştırma haberleridir.

Milliyet, akademinin medya temsiliinde de birinci sırada yer almıştır. 'Düşünenlerin Düşüncesi' sayfasında paylaşılan makalelerin tümünün olumlu olduğu dikkat çekmiştir. Tek olumsuz açıklamanın gazetede 1983'te seçim sisteminin değerlendiren Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'ın haberiştir. Ancak Unat'ın, 1980 askeri darbe öncesi siyasi çatışmalar öncülüyle ve Neo-Nazi faşist

hareketin durdurulmasını hatırlatarak, aşırı siyasi akımların önlenmesi noktasında olumsuz bir açıklamada bulunduğu fark edilmiştir.

Grafik 9: Hürriyet Gazetesi’nde Tüm Kategorilerin Genel Temsili

Hürriyet Gazetesi’nde tüm kategorilerde olumlu 241, nötr 41, olumsuz 29 haber, açıklama ve makaleye rastlanmıştır. Seçim barajları tartışmalarının, gazetede temsilinde yine sırayla siyaset elitleri, medya elitleri, sivil toplum ve akademi yer almaktadır. Olumsuz yaklaşım yine diğer gazetelerde olduğu gibi siyaset elitlerinin medyadaki temsilinde en yüksek orandadır. En yüksek nötr kategori ise medya elitlerine ait olmuştur.

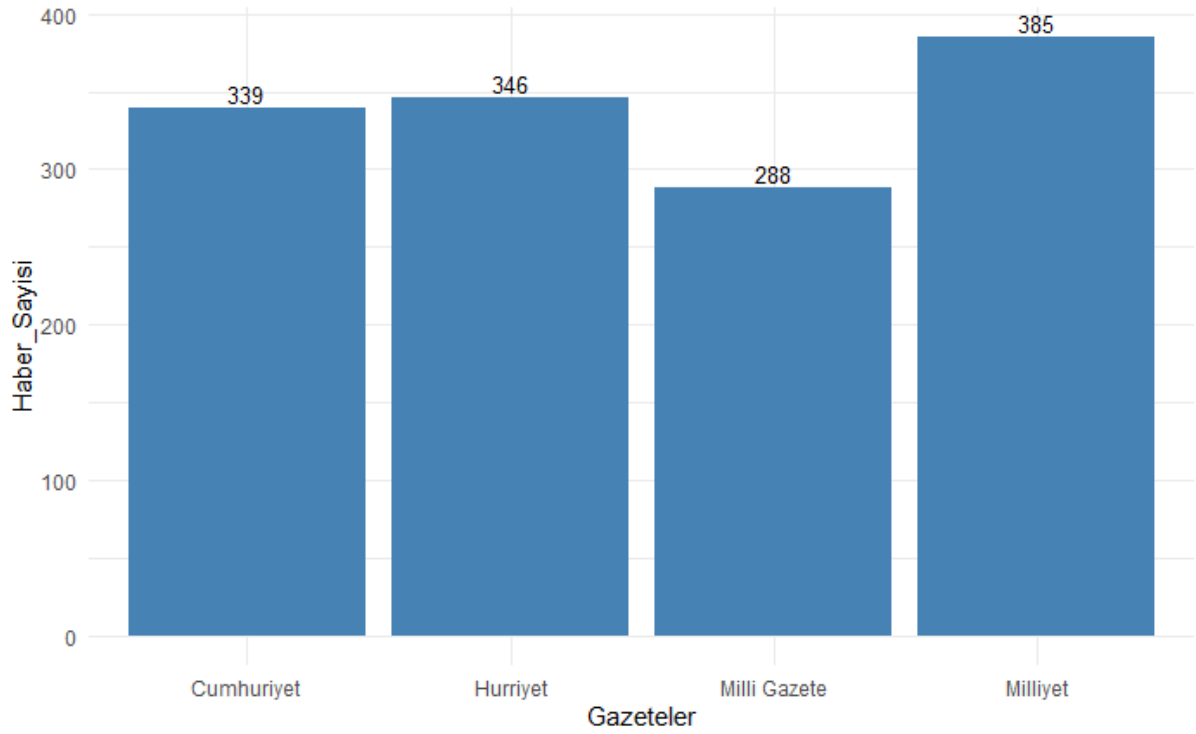
Hürriyet Gazetesi, Milliyet’ten sonra 105 haber ile siyaset elitlerinde en çok haber ve açıklamaya rastlanan gazetedir. Hürriyet, 2020’den sonra siyasilerin gündeme ilişkin açıklamalarını televizyon programlarından haberleştirerek internet gazetesinde de kullanmıştır. Hürriyet Gazetesi’nde de sahiplik yapısının değişmesiyle seçim barajı konusuna, haberler ve nötr yazılar çerçevesinde yer verildiği, haber çerçevelemede öne çıkardığı söylemin ise değiştiği gözlemlenmiştir. “Calp: İl Barajı Kaygı Veriyor” başlıklı haber, gazetede 16 Haziran 1983’te birinci sayfada yer verilen ve tespit edilen ilk haber olmuştur. Halkçı Parti (HP) Genel Başkanı Necdet Calp’ın 1980 askeri darbesi sonrası şartlarında solu temsil eden bir parti olarak ülke çapında yüzde 10’luk barajı kabullendiklerini belirtmesi, öte yandan il barajı için tüm partileri ‘iki ellerini başlarına koyup düşünmeye’ çağırması konunun önemini özetleyen güçlü bir ifade tarzıdır. Gazetenin birinci sayfasında yer alan diğer bazı başlıklar şunlardır: “Baraj Konusu Arapsaçı”, “Özal’a Az Oyla Çok Sandalye”, “Ecevit ve Erbakan Baraj Kurbanı”, “Bizi Durduracak Baraj Yapılmadı”, “Sezer Yüzde 10 Barajına Karşıydı”, “Sezer: Seçim Barajı İnebilir”, “AİHM: Yüzde 10 Barajı Gerekli”, “Seçim Barajı Yüzde 5 Olacak”, “Yüzde 10 Barajı İndirilebilir”, “Baraj Düşürülmeli”, “Samimiyseniz Barajı Kaldırın”. Gazetenin iç sayfalarında geniş bir şekilde ve büyük puntolarla başlık atılan haberler ise “% 5 Çabası Yanlış”, “CHP Yüzde 7 Teklifini Meclis’e Sundu”, “SP’den % 5 Yasası Teklifi”, “Baraj Yüzde 5”, “AYM:

%10'a Devam", "Barajın Anlamı Kalmıyor", "Yüzde 10 Barajı Esnetilebilir", "Yüzde 10 Barajı Türkiye'de Çok Ağır", "Baraj Şartımız Yok", "Barajı Düşürebilirdik", "Baraj Bizim İçin Problem Değil", "Baraj Sorunu Olmayacak".

Cumhuriyet Gazetesi'nden sonra en çok sayıda makale yazan medya eliti ve olumlu yaklaşım (104) Hürriyet Gazetesi'ndedir. Konuya nötr ele alan medya elitlerindeki en yüksek oran (24) da Hürriyet'tedir. Olumsuz kategoride değerlendirilen tek medya eliti Akif Beki'dir. Medya elitlerinin çoğunlukla seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasına olumlu yaklaştığı görülmüştür. Özellikle 2002 genel seçimlerinden sonra gazete yazarlarının seçim barajına ve sonuçlarına verdiği tepkiler, ileri sürdükleri görüşler, tavsiyeler ya da yorumlar dikkat çekmiştir. Konuya AB süreci, AYM'ye yapılan hak ihlali dava süreci, çözüm süreci, anayasa referandumu, hükümet sistemi değişikliği ve seçim ittifakları ile ilgili bağlamlarda yer verilmiştir. Temsilde adalet ve siyasi temsilin gerçekleşmesinde 'seçim barajının engel olduğu' vurgusu birçok yazar tarafından ele alınan temel kavram olmaktadır. Bu bağlamda siyasi partilerin yapısı, parti içi demokrasi çerçevesinde ele alınırken, seçim sistemlerine siyasi partilerin yaklaşımlarının demokratik kaygıdan uzak ve çıkarlarına göre oluşu eleştiri konusu olmuştur. Bağımsız milletvekili adayları konusu da seçim barajı bağlamında ele alınan ve eleştirilen bir siyasi sonuç olarak dikkat çekmiştir. Siyasi iktidar ve hükümet, en çok 12 Eylül darbesinin ürünü olan barajı kaldırmaması ve yeni hükümet sistemi öncesi medyada kullandığı 'temsilde adalet' söylemi nedeniyle eleştirilmiştir. Birkaç yazar ise seçim barajının olası siyasi ve sosyolojik sonuçlarına Kürtlerin temsil hakkı ve terör ilişkisiyle ilgili görüş ve yorumlarıyla yaklaşmıştır. Siyasi iktidar, anayasa değişikliği ve demokratikleşme gibi konularda, siyasi temsil ve katılım hakkı noktasında sıkça referans aldığı Venedik Komisyonu ölçütlerine uymamakla eleştirilmiştir. Yeni hükümet sisteminde de seçim barajı, güçler ayrılığı ve Meclis'in denge, denetleme işlevi açısından değinilen bir konu olmuştur. Seçim ittifaklarının neden olduğu barajdaki ayrımın, anayasanın eşitlik ilkesini zedelediğine dikkat çekilmiştir. Yazarlar, seçim sistemlerine ilişkin görüşlerini ve önerilerini belirtmiş; seçim barajının değişen oranlarda düşürülmesini teklif etmişlerdir. Genel olarak, demokrasiye, seçmenlerin seçime olan güvenine zarar veren bir uygulama olarak görülen seçim barajının, sosyal ve siyasal etkileri üzerinde durulmuş; Türkiye'de demokrasi anlayışı ve demokratik pratiklerdeki eksiklikler ve yanlışlıklar eleştirel bir şekilde ele alınmıştır. Gazetenin medya eliti yapısı ve görüşlerinin Milliyet Gazetesi'nde olduğu gibi Hürriyet'te de Demirören Medya Grubu'na devri ile değişiklik arz ettiği gözden kaçmamıştır. Bu tarihten itibaren, seçim barajı konusuna genellikle siyasilerin açıklamaları ya da kulislardan yansıyan duyurular şeklinde yaklaşıldığı ve köşe yazılarında paylaşıldığı tespit edilmiştir.

Sivil toplumun medya temsiline 28 haber ile Hürriyet, Milliyet'ten sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bireysel sivil toplum haberi olarak diğer gazetelerde görülmeyen 'Duran Adam' eylemi haberi dikkat çekerken, Aylin Kotil'in seçim barajının düşürülmesi için İstanbul'dan Ankara'ya yürüyüş eyleminin her aşamasına yer verilmiştir.

Akademi temsiline Hürriyet (4), Milli Gazete ile aynı oranda haber tespit edilmiştir. Akademisyenlerin siyasi gündeme ilişkin olarak seçim sistemleri ana başlığında görüşlerinin alındığı, seçim barajının düşürülmesi ya da kaldırılmasına olumlu yaklaştığı görülmüştür.

Grafik 10: Seçim Barajı Konusunda Gazetelerde İncelenen Haber Sayısı

Araştırmada tüm gazetelerde seçim barajı konusu ile ilgili toplam 1358 haber incelenmiştir. Araştırmanın sınırlılığı kapsamında tüm kategorilerde incelenen haberlerden seçim barajlarının medyadaki temsiline ışık tutacak, önemli ve özgün yaklaşımlara sahip açıklamalar ve yazılar seçilmiştir. Seçim barajlarına dair araştırma sonucu elde edilen verilere göre; seçim barajı kanunun uygulanmaya başlandığı 1980’li yıllarda elde edilen ve ulaşılabilen haber sayısının çok az olduğu görülürken, 90’lı yılların sonuna doğru özellikle 1997 sonrası, siyasi elitlerin çok az sayıdaki açıklamalarıyla karşılaştırıldığında medya elitlerinin konuya makalelerinde daha fazla yer vermeye başladığı saptanmıştır. Haberlerin 1990’lı ve 2000’li yıllarda artmaya devam ettiği fark edilirken, en çok 2010’lu yıllarda haberleştirildiği tespit edilmiştir. Örneğin Cumhuriyet’te 266 haber 2010 ve 2020 yılları arasında yayınlanmıştır. Sivil toplum haberlerinin de 2010’dan sonra arttığı fark edilen bir diğer öge olmuştur. Seçim barajları 2020 ve 2021 yıllarında da diğer yıllarda olduğu gibi siyasi gündem ile şekillenerek medya gündeminde yer almıştır. Ancak bu dönemde, medya temsiline çok sayıda siyasi açıklamanın haberleştirildiği dikkat çekerken, medya eliti, sivil toplum ve akademi temsiline zayıf kaldığı tespit edilmiştir. Özellikle sivil toplumun medya temsiline daha güçlü olması, Türk siyasi kültürü ve siyasi alanının demokrasi pratiklerindeki eksiklikleri ve sorunları gidermeye yardımcı olması açısından önemli ve gerekli olmaktadır. Sivil toplumun görüşlerinin medya temsiline nitelik ve nicelik olarak yetersizlik ve eksiklik durumu, demokrasinin başlıca unsurlarından siyasi temsil ve katılımı da uygun düşmemektedir. Medya sahiplik yapısının değişmesi, üzerindeki siyasi, hukuki ve ekonomik denetim baskısı, ayrıca gazetecilik meslek pratiklerinin etik kodlarda olumsuz farklılaşması ile akademinin görüşlerine sadece siyasi gündem çerçevesinde başvurulması da medyanın kamuoyunu aydınlatma ve bilgilendirme işlevini olumsuz etkileyen bir unsur olarak kaydedilmiştir. Öte yandan araştırmadan çıkan bir çarpıcı sonuç da yerel seçim barajı ile ilgili

tartışma, açıklama, haber ya da makalenin, tüm kategorilerde ve incelenen tüm gazetelerde neredeyse yok denecek kadar az olmasıdır.

2002 seçimlerinden sonra, AKP'nin tek başına iktidar olması ve iki partili Meclis yapısı nedeniyle medya elitleri ve sivil toplum haberlerinde artış gözlenmiştir. 2002'de Küskünler Hareketi ve Cumhurbaşkanı Sezer'in açıklamaları, 2005'te TÜSİAD açıklamaları, 2007'de ise demokrasi paketleri, çözüm ve açılım süreçleri, AB sürecinde AIHM'ye açılan seçim barajına ilişkin dava ve anayasa çalışmaları seçim barajları konusunun medya temsilinde dikkat çeken tarihler ve siyasi olaylardır. TÜSİAD'ın tekrar yayın hayatına başlayan Görüş Dergisi ve demokratikleşme açıklamaları, anayasa paketi ve değişikliği, seçim barajının düşmesi için verilen önergeler ve yasa teklifleri, seçim sistemleri ve hükümet sistemi tartışmaları, başkanlık sistemi hazırlıkları, AYM'ye yapılan bireysel başvuru hakkı, seçim ittifakı tartışmaları, anayasa referandumu ve hükümet sisteminin değişmesi bağlamında 2010'lu yıllarda seçim barajı sıklıkla medya gündeminde temsil edilmiştir. 2020'de ise yeni hükümet sisteminin getirdiği yüzde 50 artı 1 zorunluluğu nedeniyle, seçim barajının düşürülmesine yönelik siyasi çalışmalar ve teklifler medya temsilinde yer almıştır. 2021 yılına gelindiğinde Cumhur İttifakı bileşenlerinin seçim yasasında yapacağı değişiklikte yüzde 7 barajında anlaştıkları duyurulmuştur. 22 Haziran 2022'de Meclis'ten geçirilecek 15 maddelik sınırlı seçim yasası değişikliğinde dar ve daraltılmış bölge olmayacağı vurgulanarak, seçim barajının yüzde 7 olacağı, devlet desteği verilmediğinden siyasi partilerin grup kurma şartı aranmayacağı açıklanmıştır. Ancak 31 Mart 2022'de, milletvekili seçim yasalarının bazılarında değişiklik yapılmasını öngören kanun teklifi, AKP ve MHP milletvekillerinin ortak imzasıyla TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalasmış, 2023 seçimlerinde uygulamaya geçmek üzere yüzde 10 ülke seçim barajı yüzde 7'ye indirilmiştir.

Seçim barajının düşürülmesine ya da kaldırılmasına ilişkin olumsuz frekansta neredeyse tüm açıklama ve haberlerin siyasi elit kategorisinde gerçekleştiği araştırmanın önemli sonuçlarından biridir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, medya temsilinde seçilen kategorilerin seçim barajlarına ilişkin değerlendirilmeleri ve temsilde içerikleri, detaylı olarak verilmiştir. Ancak siyasi temsil kategorisindeki olumsuz açıklamalar genel olarak değerlendirildiğinde siyasi iktidar, iktidar ortağı ya da iktidara yakın görünen muhalefet partileri tarafından gerçekleştirildiği, muhalefetin Meclis içi ve dışı bulunma durumuna göre söylemlerinin değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Bir başka sonuç da yeni kurulan küçük partilerin yeni hükümet sistemindeki seçim ittifakları ile birlikte öneminin arttığı ve seçim vaatlerindeki seçim barajının düşürülmesine yönelik açıklamalarıdır. Dikkat çeken bir diğer husus ise siyasi partilerde olumlu frekanstaki açıklamalarda dahi, seçim barajın düşürülmesi oranı ya da kaldırılmasına ilişkin açıklamalarda tutarlı olunmadığı, ayrıca seçim sistemi ile ilgili olarak farklı yaklaşımlara sahip olunduğudur.

Araştırmada birçok siyasi aktörün, özellikle iktidar partisi milletvekillerinin konu ile ilgili tutarsız açıklamalarına rastlanmıştır. Az sayıda olsa da iktidar parti temsilcilerinden şahsi görüşü olduğunu belirterek yapılan parti kararından bağımsız olumlu açıklamalara rastlanmıştır. Üçüncü bölümde verilen örnekler, parti içi demokrasi, parti disiplini, lider hegemonyası kavramlarını destekler niteliktedir. Tutarlı olarak seçim barajının kaldırılmasını taraf olan partilerin 2010 yılından itibaren CHP, AKP iktidarından sonra Milli Görüş geleneğini sürdüren SP, BBP, parti kapatılma davaları sonucu adı değişen ve Kürt siyasi hareketini temsil ettiğini ileri süren partiler ve baraj altında kalan farklı görüş ve ideolojideki diğer siyasi partiler olmuştur. Yeni kurulan siyasi partilerin seçim

bildirgelerinde seçim barajının düşürülmesine yer vermesi demokrasi açısından olumlu bir ilerlemedir. Ancak 39 yıllık seçim barajı uygulamasının, konunun demokrasi adına önemine rağmen, medya temsilinde kamuoyu oluşturacak etkinlikte sunulmadığı tespit edilmiştir. Seçim barajları konusu daha çok siyasi haberler, büyük siyasi parti aktörlerinin açıklamaları şeklinde medya gündeminde kendine yer bulabilmiştir. Siyaset elitleri ise medya gündemine yansıyan politik tartışmalarda seçim barajı konusunu çoğunlukla araçsallaştırmıştır. Ayrıca, araştırmanın sonuç ve çözümlemelerine göre ülkemizde parti liderleri ve üst düzey yöneticilerinin pozisyonları ve açıklamalarının medyanın siyasi gündeminde üst sıralarda yer almakta ne kadar etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir siyasi partinin iktidar gelmek istemesi doğaldır. Ancak iktidara gelmek ya da ortak olmak isteyen siyasi partilerin, seçim öncesi ve sonrası değişen tutarsız açıklamaları araştırmada fark edilen güçlü bir tespit olmuştur. Medya metnlerinin içerik incelemesinde, medya gündemine yansıyan seçim barajı tartışmalarının temel argümanı olumlu frekansta demokrasi, temsil, adalet; olumsuz yaklaşımda ise istikrar ve koalisyon kavramı olmuştur. Bir diğer tespit de gazetelerin, benimsemiş oldukları ideolojik kimlikler doğrultusunda haber metinlerini oluştururken haber aktörlerine daha kısıtlı ya da daha kapsamlı yer verdiğidir.

SONUÇ

Seçim barajı sadece siyasi ve hukuki değil, çok bağlamli bir konudur. Her ne kadar sosyal sistemlerin birbirlerinden etkilendiğı ve etkilediğı düşünölse de ölkemizde siyasi sistem en baskın sosyal sistem olarak medya gündemini de belirlemektedir. Seçim barajı konusu medyada baraj-yargı, baraj-seçim sistemleri tartışması, baraj-terör ilişkisi gibi birçok bağlamda siyasi açıklamalarla birlikte ele alınmış; siyasi partilerin kendi yapıları ve seçmen profillerine göre siyasi, sosyal, kültürel, askeri, hukuki talepleriyle ilişkilendirilen kilit bir kavram olmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına göre, ölkö yönetiminde seçim yası ve hükümet sistemi gibi çok önemli siyasal konularda yapılan çalışmalar Meclis içi ve dışındaki muhalefet partilerinin görüşleri ve katkıları alınmadan şeffaflıktan uzak bir şekilde gerçekleşmiştir. Halkın medyaya kulislerden aktarılan ya da sızdırılan haberlerle bilgi sahibi olması ve diğer siyasi aktörlerin pasifleştirildiğı bir ortamda sağlıklı bir kamuoyu oluşamayacağından uzlaşmaya dayalı demokrasi anlayışı da yerleşemez. Seçim barajı ile ilgili çalışmalarda da ittifak ortakları tarafından alınan kararlar, kamuoyuna medya yolu ile bildirilmiştir. Bu durum çoğulcu demokrasi anlayışına ve unsurlarına uygun bir siyasi yaklaşım olarak yorumlanmamaktadır.

Tez çalışmasında ana sorulardan biri olan medyanın demokratik rolüne baktığımızda, 1980 askeri darbesinin bir sonucu olarak ve 1982 Anayasası temel alınarak oluşturulan milletvekili seçim yası ve seçim sistemi nedeniyle 39 yıldır uygulanan ölkö genelindeki yüzde 10 seçim barajının kaldırılması ya da düşürölmesi noktasında Türk medyasının, demokratik kültürün artmasını teşvik edecek, demokratik bir sistemin yerleşmesini destekleyecek seviyede bir kamuoyu oluşturma potansiyelini gerçekleştirilemediğı ortaya çıkmıştır. Bu konuda medyanın demokratik yurttaş bilincini geliştirecek, kamu adına denetim yapacak, demokratik işlevini yerine getirdiğini söylemek mümkün olmamaktadır. Sosyal sistemler içinde ilk olarak siyasi, ardından ekonomik sistemin baskı ve kontrolünde yapısal bağımlılık ilişkisi bulunan medyanın, gazetecilik meslek pratiklerindeki oto-sansür ve birçok sosyal, siyasi ve ekonomik gerekçelerle etik kodlarla hareket etmemesi, medyanın demokratik temsil görevini yerine getirmesini engelleyen unsurlar olarak dikkate alınmalıdır.

Özetlemek gerekirse araştırma sonuçlarında elde edilen bulgular, araştırma sorunsalı için gerekli olan verileri sağlamıştır. Nitel veri analiz tekniklerinden betimsel istatistiksel analiz tekniğı uygulanarak sayısallaştırılan veriler, araştırmanın kapsamı ve amaçları doğrultusundaki soruları yanıtlamıştır. Araştırmada çıkan sonuçlar, Türkiye’deki demokrasi anlayışı ve siyasi kültürün demokrasinin başlıca unsurlarını gerçekleştirmeye yetmediğı, elverişli temsil alanlarını da sağlayamadığını göstermiştir. Türkiye’deki demokrasi anlayışı ve uygulamalarının neden olduğı seçim barajının, hem demokrasi pratiğıne hem de medya temsilinde çoğulculuğı izin vermediğı gerçeğı, elit kategorilerinin incelemelerinden ortaya çıkan bir sonuçtur. Medyanın ekonomi politiktteki yapısal ilişkilerinin dördüncü güç ve gündem oluşturma işlevini sosyal sistemlerden siyasi sistemin etkisinde bağımsız bir şekilde gösteremediğı en nihayetinde demokrasiye katkıda bulunacak olumlu işlevi sergileyemediğı anlaşılmıştır. Medya-demokrasi ilişkisindeki ana sorunsalın uygulanma gelmekte olan seçim sistemi, seçim yasaları ve siyasi aktörlerle ölkemizin siyasi kültürünün yakından ilişkili

olduğu, bu bağlamda medya temsilinin demokratikleşmeye katkı sunan çoğulculuğu kamuoyuna aktaramadığı görülmüştür. Araştırmanın amacı doğrultusunda örneklemde bulunan gazetelerdeki tüm kategorilerin inceleme ve değerlendirmesine göre medya alanında gerçekleşen seçim barajları tartışmalarının, demokratik kültürün artmasını destekleyen sonuçlar üretecek şekilde temsil edilemediği saptanmıştır. Elde edilen verilere göre, demokratik ölçütleri aşan yüzde 10'luk seçim barajının ülkemizde 39 yıldır uygulanışında siyaset, medya, sivil toplum, akademi kısaca tüm temsil aktörlerinin sorunlu bir yapıda demokratik sorumluluklarını yerine getiremediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırma bulgularından elde edilen sonuca göre ülkemizde yerel seçim barajlarıyla ilgili gerek medya temsilde gerekse bilimsel çalışmalar noktasında konunun demokratik önemini vurgulamak adına geniş bir şekilde tartışılması ve araştırılmasına da ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç olarak, temsilde adaletin sağlanmasına engel olan seçim barajları çoğunlukçu demokrasi uygulamalarına, toplumsal kutuplaşma ve sosyal gerginliklere neden olmakta, siyasi çoğulculuğu engellemektedir. Siyasi kültürümüzün de etkisiyle iktidar ve ana muhalefet partileri arasındaki çatışmacı siyaset tarzı medya gündemini de etkilemekte, diğer siyasi hareketlerin gündeme gelmesini, ülke yönetimine aday ya da ortak olmalarını ve demokratik siyasi rekabet olanaklarını kısıtlamaktadır. Günümüzde medyanın tüm sosyal, kültürel ve siyasi alanların kesiştiği ortak alan olduğu düşünüldüğünde, kamunun bilme ve seçim hakkı da zarar görmektedir. Çoğunlukçu siyasi yapılar çoğunlukçu bir medya yapısı ve gündemini de beraberinde getirmektedir. Medya bu haliyle demokrasilerdeki dördüncü güç özelliğini sergileyememekte, demokratik gelişme için kamunun ortak çıkar ve iyiliğine katkıda bulunacak gündem ve kamuoyu oluşturma potansiyelini gerçekleştirememektedir. Siyasi temsilde adalet gerçekleştiğinde medya siyasi yanlılık pratiklerinden uzaklaşarak medya temsilde de çoğulculuğa kavuşabilme olanaklarını sağlayabilecektir.

Bir ülkenin demokratik seviyesini tespit için temel metinler Anayasa, SPY ve seçim yasalarıdır. Yapılması gereken siyasi partiler, sivil toplum, medya ve akademinin görüşlerinin alınarak tam bir katılımcılık ve çoğulculukla kısaca toplumsal uzlaşmayla SPY, seçim yasası ve Anayasa'yı birlikte ele alıp siyaseti demokratikleştirmektir. Siyaseti verimsizleştiren kartel parti oluşumunu engellemek, siyasete çözümü uzlaşmada arayan, siyasi temsili ve katılımı artıran yeni aktörlerin girmesini teşvik etmek, demokrasiye olan güven ve inancın artırmak için yüksek seçim barajı uygulamasına son verilmelidir. 31 Mart 2022'de seçim barajının yüzde 7'ye indirilmesini de içeren seçim yasasındaki değişiklikler muhalefet partileri tarafından hala yüksek olduğu gerekçesiyle eleştiri konusu olmuş ve barajın çeşitli oranlarda indirilmesine dair sunulan öneriler reddedilmiştir. Son tahlilde seçim barajı konusunu en çok ele alan ve eleştirel bir yaklaşım sergileyen medya elitlerinin demokratik çabasını görmezlikten gelmemekle birlikte, demokrasinin başlıca unsurlarından siyasi temsil ve katılımı artıran demokratik bir sivil toplum ve seçimler için anayasal bir ilke olan temsilde adaletin gerçekleşmesi için kısacası daha demokratik bir evrilme için demokratik ülkelerdeki baraj seviyeleri de göz önüne alınarak ülkemizde 39 yıldır uygulanan yüksek seçim barajının medyada kamuoyu oluşturacak şekilde temsil edilmesi ve tartışılması gerektiği ortadadır.

KAYNAKÇA

- Adaklı, Gülseren. *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya, 2006.
- Ağaoğulları Mehmet Ali. *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara:İmge Kitabevi, 2006.
- Akbulut, Örsan. “Yerel Seçimlerin Yerelliği”. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*. 5/17-18 (2004), ss. 43-48.
- Akbulut, Örsan. Ö. “Türkiye’de Uygulanan Yerel Seçim Sistemlerinin Evrimi”. Güler, B. A. Sabuktay, A. (Ed.). *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: TODAİE Yayınları, 2002, ss. 47-65.
- Akyıldız, Ali. “Demokrasinin Sayılarla Sınavı: Seçim Sistemleri”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sayı: 7 (2016): 127-148.
- Alkan, Türker ve Ergil, Doğu. *Siyaset Psikolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1980.
- Almond, G., & S. Verba. “Comparative Political Culture”, in Pye, Ed. L. W. and Verba, S. *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press, 1965.
- Althusser, Louis. *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Yusuf Alp-Mahmut Özışık. 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Alver, Füsün. *Gazetecilik Bilimi ve Kuralları, Gazetecilik Kuram Tasarımlarının Türkiye’deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sınama Denemesi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.
- Arend, Lijphart. *Patterns of Democracy: Government Forms and Performans in Thirty Six Countries*, Yale Univ. Press, Nw Haven & London, 1999.
- Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Arıkboğa, Erbay. Yerel Yönetimler ve Organları: Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi. *Türkiye’de Yerel Yönetimler* (157-203), R. Bozlağan, Y. Demirkaya (Ed.), Nobel Yay
- Aron, Raymond. *Demokrasi ve Totaliterizm*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, No:3, 1976, 376.
- Avşar, Zakir ve Demir, Vedat. *Düzenlemelerle ve Uygulamalarla Medyada Denetim*. Ankara: Piramit Yayıncılık, 2005.
- Bağce, H. Emre. “Türkiye’de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları”. *İnsan & İnsan*, 7/25, 2020, 9-28.
- Bağce, H. Emre. *Türkiye’de Siyasi Partiler ve Seçimler:-2015, Türkiye’deki Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyaları: Araf’taki Seçim-7 Haziran 2015*. İstanbul: Vadi Yay.,2015, ss.17-60.
- Bağce, H. Emre. “Demokraside Sandıkçılık Çağı Kapanıyor” (Söyleşi). Agos. 29.07.2013. Çevrimiçi: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/5358/demokrasidesandikcilik-cagi-kapaniyor>

- Bağce, H. Emre. “Klientalizm ya da Yanaşmacılık”. *Okur-yazar.net*. 7.7.2013. Çevrimiçi: <https://www.okuryazar.com.tr/yazilar/klientalizm-ya-da-yanasmacilik>
- Bağce, H. Emre. “Medya ve Demokrasi”. *Independent Türkçe*, 14.04.2019. Çevrimiçi: <https://www.indyturk.com/node/19681/t%C3%BCrkiyeden-sesler/medya-ve-demokrasi>
- Bağce, H. Emre. “Siyaset ve Demokrasi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”. *Amme İdaresi Dergisi*. 40/4 (2007):1-19.
- Bağce, H. Emre. *Parlamenter Sistem mi, Başkanlık mı?*, İstanbul: Gonca, 2016.
- Bahçeci, Barış. “Milletvekili Seçimi Hukukunda Karşılaşılan Sorunlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (2005) : 384.
- Baldini, G., & Pappalardo A., *Elections, Electoral Systems and Volatile Voters*, London: Palgrave Macmillan, 2009.
- Barber, Benjamin. *Güçlü Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- Barın, Taylan. *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve “Seçim İttifakı” Düzenlemesinin Değerlendirilmesi*. YBHD, sayı 1, 2019, s.1–34.
- Bauman, Zygmunt. *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Baykal, Deniz. *Siyasal Katılma, Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: AÜSBF Yayını. No:302, 1970.
- Bektaş, Arsev. *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1996.
- Benhabib, Şeyla. “Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Rolüne Doğru”, içinde *Demokrasi ve Farklılık Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*. İstanbul: WALD Academy Yayını, 1999.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.
- Blumler, Jay. & Gurevitch, Michael. *The Crisis of Public Communication*. Routledge, London, 1995.
- Boadi, E. G. *Conflict of Interest Nepotism and Cronyism*, 2007.
- Boix, Carles. “Setting the Rules of the Game: The Choice Advanced Democracies”. *The American Political Science Review*, 93/ 3 (Sep., 1999), pp. 609-624, p. 621
- Bourdieu, Pierre. *Televizyon Üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Bozlağan, Ed., R. ve Demirkaya, Y., *Türkiye’de Yerel Yönetimler* içinde. Ankara: Nobel Yayınları, 2008, ss.193-195.
- Buran, Hasan. *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.
- Caniklioğlu, M. Dikmen. “Seçim Sistemlerinin İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü”. *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 16 (1999): 17-44.
- Caniklioğlu, M. Dikmen. *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.

- Castells, Manuel. *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. Birinci Cilt – Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a*. İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- Chomsky, Noam. *Medya Gerçeği*. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1999.
- Colleoni, E., Rozza, A. ve Arvidsson, A. "Echo Chamber or Public Sphere? Predicting Political Orientation and Measuring Political Homophily in Twitter Using Big Data". *Journal of Communication*, 64/2 (2014), 317-332.
- Cotteret, Jean M. ve Emeri, C. *Seçim Sistemleri*. Çev. Tanju Gökçöl. İstanbul. 1975.
- Cotteret, Jean M. ve Emeri, C. *Seçim Sistemleri*. Çev. Ahmet Kotil. 5. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Curran, James. *Mass Media and Democracy: A Reap-Praisal, Mass Media and Society*. Der., James Curran ve Michael Gurevitch. Londra: Edward Arnold Press, 1972.
- Çaha, Ömer. *Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler*. İstanbul: İstanbul Fatih Üniversitesi Yayınları. 2004.
- Çam, Esat. *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları, 1995.
- Çavdar, Tefvik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.
- Çavuşoğlu, Naz. *Anayasa Notları*. İstanbul: Beta Yayınları, 1997.
- Çukurçayır, M. Akif. *Siyasal katılma ve Yerel Demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2000.
- Dahl, Robert A. *Democracy and Its Critics*. New Have: Yale University Press, 1989.
- Dahl, Robert A. *Demokrasi Üstüne*. Ankara: Phoenix Yayınları, 2001.
- Dahl, Robert A. *Dilemmas of Pluralist Democracy*. New Haven: Yale University Press, 1982.
- Dahl, Robert A. *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs, Prentice Hall, Inc. 1963.
- Dankwart, A. Rustow. "Military: Turkey", *Political Modernazition in Japan and Turkey*, Princeton. 1968.
- Daver, Bülent. "Anayasal Yargı ve Seçim Sistemleri", *Anayasa Yargısı 5, Anayasa Mahkemesi'nin 26. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler* içinde (s.137), 25-26 Nisan 1988, Ankara 1989.
- Doyle, Gillian. *Understanding Media Economics*. London, Thousand Oaks ve New Delhi: Sage Publications, 2002.
- Drath, Martin. *Die Entwicklung der Volksrepräsentation*. Bad Homburg v.d.H.: Gehlen, 1954.
- Dursun, Onur. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5/1 (2012):1-21.
- Duverge, Maurice. *Siyasi Partiler*. 2. Baskı, Ankara: Bilgi Basımevi, 1974.
- Eco, Umberto. *Beş Ahlak Yazısı*. 3. Baskı. İstanbul: Can Yayınları, 2009.
- Erdoğan, Emre. *Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları, İstikrar ve Temsiliyet*. 1999.

- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz. *Öteki Kuram, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Geliştirilmiş 2. Baskı Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2005.
- Erdoğan, Mustafa. *Anayasal Demokrasi*, 5. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2003.
- Eroğul, Cem. *Devlet Yönetimine Katılma ve Yönetme Hakkı*. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Eyüpoğlu, Ercan. “İletişim, Siyaset, İktidar, Medya”, Der., Korkmaz Alemdar, *Medya Gücü Ve Demokratik Kurumlar*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.1999.
- Franklin, Bob. “Political Communication”, *A Bibliographical Essay*, Vol. 12/ 1995, p.225.
- Frederick, Frey. *Patterns of Elite Politics in Turkey, Political Elites in the Middle East*. Washington: American Enterprise Institute. 1975.
- Freeman, Charles. *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*. Ankara:Dost Yayınları, 2005.
- Gençkaya, Ömer Faruk. “Demokratikleşme ve Sivil Toplum ilişkisi Üzerine Bir Not”, *Yeni Türkiye Dergisi*. Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayınları. 3/18 (1997):103-104.
- Gezgin, Suat. “Medya ve Demokrasi”. 20. *Alman-Türk Gazeteciler Semineri: Medya Merceğinde Almanya ve Türkiye*. Ankara: Conrad Adenauer- Stiftung Yayınları, 2006.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*, 1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012.
- Göksel, Türkmen ve Çınar, Yekin. *Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri*. Ankara: Tepav Yayınları, No: 58, 2011.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukuku’nun Genel Teorisi*. C. I, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- Gülalp, Haldun. *Kimlikler Siyaseti. Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri*. 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Güngör, Erol. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Hisar Kültür Gönüllüleri Elektronik Metin*, 2003, Çevrimiçi: www.hisar.gunlugu.com
- Güngör, Nazife. *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. 4. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.
- Gürsel, Seyfettin. *Türkiye İçin Yeni Seçim Sistemi Önerisi*. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, 2013.
- Habermas, Jürgen. “İletişimsel Eylem Kuramı”, Cilt I. *Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme; Cilt II: İşlevselci Aklın Eleştirisi Üzerine*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2001.
- Habermas, Jürgen. *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. 15. Baskı. İstanbul:İletişim Yayınları, 2018.
- Hackett, R. A. “Bir Paradigmanın Önemi Yitirilişi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik”. *A. Ü. İletişim Fakültesi Yıllık*. 1997 -1998, 31-72.
- Hallin, Daniel & Mancini Paolo. *Comparative Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Hanitzsch, T., & Mellado, C. “What Shapes The News Around The World? How Journalists in 18 Countries Perceive Influences on Their Work”. *International Journal of Press/Politics*,16/3, 2011, pp. 404-426.

- Harrari, Y. Noah. *21. Yüzyıl İçin 21 Ders*. 7. Baskı. İstanbul: Kolektif Kitap, 2019.
- Heller, Agnes. “Biçimsel Demokrasi Üzerine” içinde *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Heper, Metin. *Türkiye’nin Siyasal Hayatı*. İstanbul: Doğan Kitap, 2010.
- Heywood, Andrew. *Siyaset*. 14. Baskı. Ankara: Adres Yayınları, 2006.
- Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*. 5. Baskı. Ankara: Adres Yayınları, 2013.
- Hooghe, Marc ve Deschouwer, Kris. *Veto Players and Electoral Reform in Belgium*, West European Politics, 34/3 (2011), p. 639.
- Huber, J. D. *Rationalizing Parliament: Legislative Institutions and Party Politics in France*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, p. 1
- Işık, Metin. “Türkiye’deki İletişim Sisteminin Medya Siyaset İlişkilerine Yansımaları” içinde *Medya ve Siyaset*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2008.
- İletişim Sosyolojisi*. AT.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2666, s.114.
- İrvan, Süleyman. *Medya Kültür Siyaset*, Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2014
- İrvan, Süleyman. “Normatif Medya Kuramları”. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 1/2 (1994): 53-54.
- Kalaycıoğlu, Ersin. *Çağdaş Siyasal Bilim*. İstanbul: İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1984.
- Kalaycıoğlu, Ersin. “Türkiye’de Siyasi Kültür ve Demokrasi”, *Türkiye’de Demokratik Kültür ve Siyaset*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını, 1996.
- Kalaycıoğlu, Ersin. *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1998.
- Kapani, Münci. *Politika Bilimine Giriş*. 58. Baskı Ankara: Serbest Akademi, 2019.
- Karaoğlu, Mehmet. *Siyasal Katılım ve Demokrasi Teorileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Katz R. S., & Mair, P. “Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party”, *Party Politics*, 1995, 1 (1), 5-28.
- Kaya, A. Raşit. “İktidar Yumağı”. *Devlet, Sermaye ve Medya*’ Ankara: İmge Kitabevi, 2016.
- Keane, John. *Medya ve Demokrasi*. Çev. Haluk Şahin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Keane, John. *Demokrasi ve Sivil Toplum*. Çev. Necmi Erdoğan. Birinci Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Kılıçbay, Mehmet Ali. *Siyasetsiz Siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi. 1998.
- Kılıçbay, Mehmet Ali. “Medium Size Media”. *Türkiye Günlüğü* 24.Güz. (1993): 20.

- Kirchheimer, Otto. "The Transformation of the Western European Party Systems". (Ed.), Joseph La Palombara and Myron Weiner. *Political Parties and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey, 1966.
- Kışlalı, Ahmet Taner. *Siyasal Sistemler Siyasal Uzlaşma ve Çatışma*. 5. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- Kışlalı, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1987.
- Koçak, Levent. "Türkiye'de Ordu-Siyaset İlişkileri ve Askeri Müdahaleler", Der. Davut Dursun. *Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi*. İstanbul: Şehir Yayınları, 2001.
- Köker, Levent. "Çoğulculuk Olmadan Demokrasi ve Sivil Toplum Olmaz". *Sivil Toplum Dergisi*. 2/5 (2004):100.
- Köker, Levent. "Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme". *Anayasa Yargısı Dergisi*. 22/ 1 (2006):199-210.
- Kurban, Dilek ve Sözeri, Ceren. "İktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi". *Yasal ve Ekonomik Engeller*. İstanbul: TESEV Yayınları, 2012.
- Landemore, Helena. "Temsili Demokrasi Gerçekten Demokratik Mi? Bernard Manin Ve Nadia Urbinati İle Söyleşi". Çev. Mustafa Demirtaş, Zeliha Dişçi. *Ayrıntı Dergi*, 9, (2015): 36-49.
- Lijphart, Arend. *Çağdaş Demokrasiler: Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*. Çev. Ergun Özbudun / Ersin Onulduran. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını, 1989.
- Lijphart, Arendt. *Electoral Systems and Party Systems*. Oxford University Press, 1994.
- Lipset, S. M. "Some Social Requisites of Democracy". *The American Political Science Review*, 1959.
- Lipson, Leslie. *Demokratik Uygarlık*, Çev. Haldun Gülalp ve Türker Alkan. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
- Lundby Knut ve Helge Ronning. "Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması". Der., Süleyman İrvan. *Medya Kültür Siyaset*. Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2014.
- Manin, Bernard. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Mardin, Şerif. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.
- Marsh, Catherine. "Back on The Bandwagon: The Effect Of Opinion Polls On Public Opinion". *British Journal of Political Science*, 15/ 1. (Jan. 1985): 51-74.
- Maurice Duverger. "Seçimle Gelen Krallar", Çev. Necati Erkut İstanbul: Kelebek Yayınları, 1986 89.
- McNair, Brian. *An Introduction to Political Communication*. Third Edition, Routledge, London and New York, 2003.
- McQuail, Denis. *Kitle İletişim Kuramı*, Çev. Ahmet Haluk Yüksel. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.

- Metin, Onur. “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”. *Çalışma ve Toplum*, 2011/1, 181.
- Meyer, Thomas. *Medya Demokrasisi*. Çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Köprü Kitapları, 2014.
- Milbrath, W. Lester and Goel, M. L. *Political Participation*. Chicago, 1977.
- Mill, John Stuart. “Bentham”, *Collected Works of John Stuart Mill*, Volume X, Ed., John M. Robson. Toronto and Buffalo, University of Toronto Press, 1969.
- Mill, John Stuart. “De Tocqueville on Democracy in America I”, *Collected Works of John Stuart Mill*, Volume XVIII. Ed., John M. Robson. Toronto and Buffalo, University of Toronto Press, 1977.
- Mills, C, Wright. *İktidar Seçkinleri*. Çev. Ünsal Oskay. Birinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974.
- Mora, Necla. *Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011.
- Mosco, Vincent. “Current Trends in the Political Economy of Communication”. *Global Media Journal-Canadian Edition*, 1/1 (2008), pp. 45-63.
- Mutlu, Erol. “Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?”, *Medya Politikaları, Der., Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2001.
- Nebiler, Halil. *Medyanın Ekonomi Politikası-Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlakının Çöküşü*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.
- Neuman, E. Noelle. *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Birinci Baskı, Çev. Murat Özkök. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1998.
- Odabaşı, G. Funda. *Sivil Toplum*. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık, 2005.
- Özbudun, Ergun. *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2016.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1993.
- Özbudun, Ergun. *Türkiye’de Parti ve Seçim Sistemi*. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2016 .
- Özbudun, Ergun. *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: AÜHF Yayınları, 1975.
- Özkan, Abdullah. *Siyasal İletişim*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2004.
- Özsever, Atilla. *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge Kitabevi. 2004.
- Özsoy, Osman. *Türkiye’de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda*. Birinci Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları. 2002.
- Pariser, Eli. “The Filter Bubble: What the Internet is Hiding From You”. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 8 (2) New York: Penguin. 2011.
- Parla, Taha. *Türkiye’de Anayasalar, İdeoloji, Rejim 1921-2016*. Beşinci Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

- Pitkin, F. Hanna. *Temsil Kavramı*. Çev. Seda Erkoç. Ankara: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2014.
- Pye, L. W. & Verba, S. *Political Culture and Political Development*. Princeton: Princeton University Press, 1965.
- “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”. No: 6112. *Resmi Gazete*. 27863. 3.3.2011.
- “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Görüşmeleri”, *TBMM Tutanak Dergisi*, 19. Dönem, Cilt 42, Birleşim 24, 4.11.1993, s.551-591.
- “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”. No: 4756. *Resmi Gazete*. 24761. 21.05.2002.
- Rigel, Nurdoğan. *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- Rigel, Nurdoğan. *Medya Ninnileri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1994.
- Russel, Bertrad. *İktidar*. Çev. Mete Ergin. 2. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar, 1976.
- Russell, J. Dalton. *Political Parties and Political Representation: Party Supporters and Party Elites in Nine Nations*, Florida State University, 18/3 (1985): 267-299.
- Sabuncu, Yavuz. “Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları”. *Anayasa Yargısı Dergisi*. C.23 (2006): 193.
- Sarıbay, Ali Yaşar. *Siyasal Sosyoloji*. 3. Baskı. Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1996.
- Sarıkoca, Erem. *Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*. Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2010.
- Sartori, Giovanni. *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev. Tunçer Karamustafoglu ve Mehmet Turan. 2. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 1996.
- Sartori, Giovanni. *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme*. Çev. Özbudun Ergun. Ankara: Yetkin Yayınları, 2002.
- Schmidt, Manfred. G. *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Çev. M. Emin Köktaş. Ankara: Vadi Yayınları. 2001.
- Schwobel, Jean. *Basın, İktidar, Para*. Çev. Cahit Yamaç. Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1982.
- Seçkin, Gülcan. “Medya, Ekonomik ve Politik Elit İktidar Grubu”. *İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*. 6 (1997): 364-365.
- Sennet, Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Sezer, Abdullah. *Demokrasi Teori ve Pratiğinde Seçim Barajları*. İstanbul: Legal Yayıncılık. 1. Baskı. 2014.
- Sierbert, Peterson & Wilbur Schramm. *Four Theories of The Press*. University of Illinois Press, Urbana & Chicago, 1963.

- Steven Lukes. *Power a Radical View*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire; Second Expanded Edition Published, New York: Palgrave Macmillan, 2005, 28-29.
- Sümer, Burcu ve Adaklı, Gülseren, “6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun’a İlişkin Değerlendirme Raporu”, *İletişim Araştırmaları*. 2007 5 (2): 132-137.
- Şahin, Haluk. *Çağdaş Gelişmelerin Işığında Devlet Medya İlişkileri*. Hürriyet Vakfı Yayını: İstanbul, 1988.
- Şaylan, Gencay. *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Şimşir, Esra. “Liberal Demokrasinin Demokratikleştirilmesinde Alternatif Usuller: Müzakereci Demokrasi Kuramları ve Sınırlılıkları”. Der. Bican Şahin, *Demokraside Güncel Tartışmalar*. Ankara: Orion Kitabevi, 2008.
- Tanju Tosun ve Gülgün Erdoğan Tosun. “31 Mart’tan 23 Haziran’a Türkiye ve İstanbul’da Yerel Seçimler”. *Liberal Perspektif Rapor*. Sayı: 11, Eylül 2019.
- Tartanoğlu, Ali. *Baskın Basın’ın mı?*. Ankara: ÇGD Yayınları. 1994.
- Taşkesen, Abdullah. *Türkiye’de Demokrasi Sancıları*. Ankara: Araştırma Yayınları. 2011.
- Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. 8. Basım. İstanbul: Beta Yayınları. 2003.
- Tılıç, L. Doğanç. *2000’ler Türkiye’sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*. İstanbul: Su Yayınları, 2001.
- Tocqueville, De Alexis. *Amerika’da Demokrasi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1994.
- Topuz, Hıfzı, Yaşar, Recep ve Hıfzı Topuz, 2. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003..
- Tosun, Gülgün E. *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*. İstanbul:Alfa Yayıncılık, 2001.
- Tosun, Tanju. *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*. İstanbul: Büke Yayınları. 2003.
- Touraine, Alain. *Demokrasi Nedir?*, Çev, Olcay Kunal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Törenli, Nurcan. *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Tunaya, Tarık Zafer. *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*. 4. Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbaası, 1980.
- Tuncay, Suavi. *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*. 2. Baskı. Ankara: Gündoğan Yayınları, 2000.
- Turan, İlter. “Türkiye’de Siyasi Kültürün Oluşumu”. *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*. Ed., Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Beta Yayınları, 1986.
- Turan, İlter. *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1977.
- Türk, Hikmet S. “Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih”. *Anayasa Yargısı*. 22/1 (2006):75-113.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 1. Cilt. 9. Baskı, 1998, s.673.

- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 2. Cilt, 9. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 1928.
- Unbehaun, Horst. *Türkiye Kırsalında Klientalizm ve Siyasal Katılım*. Çev. Mehmet Öztürk, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.
- Urbinati, Nadia. *Representative Democracy Principles & Genealogy*. London: The University Of Chicago Press, 2006.
- Uslu, Ateş. *Siyaset Bilimi Kavramlar ideolojiler ve Disiplinler Arası İlişkiler*. Haz. Gökhan Atılğan ve E. Atilla Aytekin. İstanbul: Yordam Kitap, 2012.
- Ustabulut, Batuhan. “Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye’de Ülke Seçim Barajı Uygulaması”. *İnsan & İnsan*, 5/18, (2018):341-358.
- Uygun, Oktay. *Demokrasinin Tarihsel Felsefi ve Ahlaki Boyutları*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2003.
- Uztuğ, Ferruh. *Siyasal İletişim Yönetimi, Siyasette Marka Yaratmak*. İstanbul: MediaCat Kitapları, 2004.
- Yaşın, Cem. *Medya Siyaset ve Kültür*. Ed. Editör Ömer Özer. 1. Baskı. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2831, 2013.
- Yavaşgel, Emine. *Siyasal İletişim*. İstanbul: AUZEF, 452-453.
- Yavaşgel, Emine. *Siyasal İletişim*. İstanbul: Ebabil Yayınevi. 2004.
- Yavaşgel, Emine. *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- Yayla, Atilla. *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları, 2004.
- Yılmaz, Aytekin. *Demokrasinin Gelişim ve Sorunları*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları 2000.

Erişim Tarihli Haberler

Anayasa Mahkemesi, 06/05/1968, E.1968/15, K.1968/13, Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası.
Resmi Gazete tarih/sayı:24.10.1968/13035, Erişim adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13035.pdf>

Cumhuriyet Gazetesi . “Baraj ve ittifaklara neşter”, 09 Kasım 2019, erişim, 16 Ocak, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-ve-ittifaklara-nester-1701108>

Cumhuriyet Gazetesi .”Aydınlardan çağrı”, 22 Mart 2010, erişim, 4 Haziran, 2020,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aydinlardan-cagri-129150>

Cumhuriyet Gazetesi .”CHP, Seçim ve Sol”, 18 Nisan 2015, erişim, 4 Haziran, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/olaylar-ve-gorusler/chp-secim-ve-sol-257027>

Cumhuriyet Gazetesi .”Gezi’den Sonra Yeni Türkiye”, 23 Temmuz 2013, erişim, 21 Şubat, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/geziden-sonra-yeni-turkiye-435456>

Cumhuriyet Gazetesi .”Utanmadan sendikal haklardan bahsediyorlar” 6 Ağustos 2010, erişim, 11 Ağustos, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/utanmadan-sendikal-haklardan-bahsediyorlar-168906>

Cumhuriyet Gazetesi “OHAL’de siyaset... Erdoğan başkanlık rejimini fiilen başlattı, CHP ‘yürüyüşle’ adalet aradı”, 30 Aralık 2017, erişim, 2 Ocak, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ohalde-siyaset-erdogan-baskanlik-rejimini-fiilen-baslatti-chp-yuruyusle-adalet-aradi-895875>

Cumhuriyet Gazetesi. “AKP, MHP lideri Devlet Bahçeli’nin ‘Seçim barajı düşürülmeli’ önerisini dikkate aldı”, 14 Mart 2021, erişim, 23 Mart, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akp-mhp-lideri-devlet-bahcelinin-secim-baraji-dusurulmeli-onerisini-dikkate-aldi-1820479>

Cumhuriyet Gazetesi. “Devlet Bahçeli seçim barajını açıkladı, CHP’den ilk tepki geldi”, 1 Eylül 2021, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devlet-bahceli-secim-barajini-acikladi-chpden-ilk-tepki-geldi-1865325>

Cumhuriyet Gazetesi. “İktidar kanadı seçim yasaları üzerinde çalışmalar yürütüyor: ‘Cumhur’ çıkmazda”, 14 Şubat 2021, erişim 23 Mart, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/iktidar-kanadi-secim-yasalari-uzerinde-calismalar-yurutuyor-iktidarda-sistem-acmazi-1813596>

Cumhuriyet Gazetesi. “Mevcutta 5 ayrı yasaya bağlı yapılan seçimlerle ilgili tek yasa çıkarılması gündemde”, 28 Mayıs 2020, erişim, 7 Şubat, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mevcutta-5-ayri-yasaya-bagli-yapilan-secimlerle-ilgili-tek-yasa-cikarilmasi-gundemde-1741450>

Cumhuriyet Gazetesi. “Seçim yasası: BBP lideri Destici, AKP ve MHP’nin seçim barajı uzlaşmasına ‘Yüzde 5’te mutabakat vardı’ diyerek itiraz etti”, 2 Eylül 2021, erşim, 5 Eylül, 2021,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/secim-yasasi-bbp-lideri-destici-akp-ve-mhpnin-secim-baraji-uzlasmasina-yuzde-5te-mutabakat-vardi-diyerek-itaraz-1865690>

- Cumhuriyet Gazetesi. “Siyaset-Basın-Sandık ve Özgürlükler...”, 4 Mart 2011, erişim, 4 Eylül, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset-basin-sandik-ve-ozgurlukler-226930>
- Cumhuriyet Gazetesi. ‘Baraj milli irade gaspı’, 6 Aralık 2014, erişim, 23 Mart, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-milli-irade-gaspi-156630>
- Cumhuriyet Gazetesi. “ Yargı Reformu Tartışmaları!..”, 25 Mart 2010, erişim, 21 Mayıs, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yargi-reformu-tartismalari-130002>
- Cumhuriyet Gazetesi. “AKP’nin seçim barajı önerisine MHP’den yeşil ışık”, 13 Haziran 2021, erişim, 17 Temmuz, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akpnin-secim-baraji-onerisine-mhpden-yesil-isik-1843942>,
- Cumhuriyet Gazetesi. “Bahçeli: Yüzde 7 seçim barajı ‘temsilde adalet’ ilkesine derinlik ve canlılık katacak”, 3 Eylül 2021, erişim, 7 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bahceli-yuzde-7-secim-baraji-temsilde-adalet-ilkesine-derinlik-ve-canlilik-katacak-1865943>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Baraj ittifakı arayışı” 7 Ocak 2015, erişim, 30 Aralık, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baraj-ittifaki-arayisi-179804>
- Cumhuriyet Gazetesi. “CHP seçim barajının iptali için AYM’ye başvurdu”, 3 Aralık 2014, erişim, 29 Aralık, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chp-secim-barajinin-iptali-icin-aymye-basvurdu-153965>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Cumhur İttifakı’nda seçim barajı hesapları sürüyor” 1 Eylül 2021, erişim, 3 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhur-ittifakinda-secim-baraji-hesapları-suruyor-1865139>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Cumhur İttifakı’nın yüzde 7 baraj hesabının odağında küçük partiler var”, 11 Eylül 2021, erişim 23 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhur-ittifakinin-yuzde-7-baraj-hesabının-odagında-kucuk-partiler-var-1867867>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Cumhur’da ‘baraj’ sıkıntısı” 06 Şubat 2019, erişim, 10 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhurda-baraj-sikintisi-1235070>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Dertleri iktidarda kalmak”, 14 Aralık 2019, 18 Ocak, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dertleri-iktidarda-kalmak-1708125>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Faik Öztrak’tan yeni adli yıl açılışı tepkisi”, 03 Eylül 2021, erişim, 06 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/faik-oztraktan-yeni-adli-yil-acilisi-tepkisi-1865994>
- Cumhuriyet Gazetesi. “Son dakika... Bahçeli, Cumhur İttifakı’nın kararını açıkladı: ‘Seçim barajı yüzde 7’”, 01 Eylül 2021, erişim 5 Eylül, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/son-dakika-bahceli-cumhur-ittifakinin-kararini-acikladi-secim-baraji-yuzde-7-1865312>,
- Cumhuriyet Gazetesi. “TÜSİAD’dan BDP’ye baraj desteği”, 12 Ocak 2011, erişim, 23 Temmuz, 2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tusiaddan-bdp-ye-baraj-destegi-212542>
- Cumhuriyet Gazetesi. Seçim hamlesi: Erdoğan’ın MHP ve HDP planı, 30 Ağustos 2021, erişim, 3 Eylül, 2021 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/secim-hamlesi-erdoganin-mhp-ve-hdp-plani-1864685>,

<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhurbaskani-erdogan-dsp-genel-baskani-aksakali-kabul-etti-6393415>

<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-partili-numan-kurtulmustan-secim-baraji-aciklamasi-6445468>

Hürriyet Gazetesi. “4. devrim manifestosu”, 23 Ocak 2016, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/4-devrim-manifestosu-40044447>

Hürriyet Gazetesi. “Ak Parti’li Şahin: Barajın düşürülmesinin istikrarı olumsuz etkilemeyeceğini düşünüyorum”, 17 Kasım 2017, erişim, 18 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ak-partili-sahin-barajin-dusurulmesinin-istik-40648982>

Hürriyet Gazetesi. “Aylin Kotil Kazan’a ulaştı”, 25 Temmuz 2013, erişim, 17 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aylin-kotil-kazana-ulasti-24388706>

Hürriyet Gazetesi. “Aylin Kotil’e hırsızlık şoku”, 22 Temmuz 2013, erişim, 17 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aylin-kotile-hirsizlik-soku-24067508>

Hürriyet Gazetesi. “Barajda öneri bekliyoruz”, 6 Ekim 2017, Hürriyet, erişim, 28 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/barajda-oneri-bekliyoruz-40601361>

Hürriyet Gazetesi. “Başbakan’dan, Bahçeli’nin seçim barajı çıkışına cevap”, 8 Kasım 2017, erişim, 4 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-bahcelinin-secim-baraji-cikisina-cevap-40638702>

Hürriyet Gazetesi. “BBP: Seçim barajı en çok yüzde 3 olsun”, 14 Mart 2021, erişim, 4 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bbp-secim-baraji-en-cok-yuzde-3-olsun-41762262>

Hürriyet Gazetesi. “BDP’den hükümete ağır eleştiri”, 18 Haziran 2013, erişim, 27 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bdpden-hukumete-agir-elestiri-23533774>

Hürriyet Gazetesi. “Bizim moralimiz iyi ama seviyesiz tartışmalar Türkiye’ye yakışmıyor”, 16 Şubat 2010, erişim, 13 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bizim-moralimiz-iyi-ama-seviyesiz-tartismalar-turkiye-ye-yakismiyor-13801770>

Hürriyet Gazetesi. “Çalışmalarımızda seçim barajı yok”, 16 Kasım 2017, erişim, 6 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/calismalarimizda-secim-baraji-yok-40647919>

Hürriyet Gazetesi. “Dostlarla iktidara”, 26 Temmuz 2020, erişim, 2 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dostlarla-iktidara-41572951>

Hürriyet Gazetesi. “Hamzaçebi: Seçim barajı teklifimiz yüzde 3”, 3 Aralık 2014, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hamzacebi-secim-baraji-teklifimiz-yuzde-3-27701105>

Hürriyet Gazetesi. “İYİ Parti lideri Akşener: Ben Rize’nin geliniyim, Türkiye’nin hiçbir yerinden bana zarar gelmez”, 26 Mayıs 2021, erişim, 16 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iyi-parti-lideri-aksener-ben-rizenin-geliniyim-turkiyenin-hicbir-yerinden-bana-zarar-gelmez-41818677>

Hürriyet Gazetesi. “Kılıçdaroğlu: Seçim barajını kaldıralım”, 17 Haziran 2020, erişim, 2 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglu-secim-barajini-kaldiralim-41543528>

- Hürriyet Gazetesi. “Kılıçdaroğlu: Türkiye’ye dolar yağdıracağız”, 6 Haziran 2018, erişim, 18 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/denizli/kilicdaroglu-turkiyeye-dolar-yagdiracagiz-40859528>
- Hürriyet Gazetesi. “Meclis’te Kamer Genç’in sözleri gerginlik yarattı”, 3 Aralık 2014, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mecliste-kamer-gencin-sozleri-gerginlik-yaratti-27701924>
- Hürriyet Gazetesi. “MHP’li Demirel: Biz, yüzde 10 barajının en büyük mağdurlarındandık”, 17 Aralık 2017, erişim, 14 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/mhpli-demirel-biz-yuzde-10-barajinin-en-buyu-40681209>
- Hürriyet Gazetesi. “MHP’yi AK Parti’ye ihtiyaç duyar hale getiriyorlar”, 18 Şubat 2018, erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mhpyi-ak-partiye-ihtiyac-duyar-hale-getiriyorlar-40747320>
- Hürriyet Gazetesi. “MÜSİAD, İstikrarın Korunması İçin Atılması Gereken Adımları Görüştü”, 17 Haziran 2015, erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/musiad-istikrarin-korunmasi-icin-atilmasi-gereken-adimlari-gorustu-37129444>
- Hürriyet Gazetesi. “Öztürk: Seçim barajı yüzde 5’e düşürülmeli”, 19 Şubat 2006, erişim, 5 Haziran 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozturk-secim-baraji-yuzde-5e-dusurulmeli-3957750>
- Hürriyet Gazetesi. “Parlamentar model gittiği yeri iflah etmemiştir”, 20 Nisan 2011, erişim, 3 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/parlamentar-model-gittigi-yeri-iflah-etmemistir-17596164>
- Hürriyet Gazetesi. “Profesörden ‘Duran Adam’ eylemi”, 18 Haziran 2013, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/profesorden-duran-adam-eylemi-23536696>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim barajı % 5 olmalı”, 20 Aralık 2014, erişim, 4 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-5-olmali-27810180>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim barajı olmasaydı SP, Meclis’e 6 vekil gönderecekti”, 1 Aralık 2014, erişim, 14 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-olmasaydi-sp-meclise-6-vekil-gonderecekti-27687277>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim barajı ve partilere hazine yardımı nasıl olacak?”, 11 Mart 2021, erişim, 10 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/video/secim-baraji-ve-partilere-hazine-yardimi-nasil-olacak-41760432>
- Hürriyet Gazetesi. “Sezer ve TUSİAD aynı görüşte: Seçim barajı düşürülsün”, 20 Aralık 2005, Hürriyet, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sezer-ve-tusiad-ayni-goruste-secim-baraji-dusurulsun-3678745>
- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika... AK Partili Hamza Dağ CNN TÜRK’te açıkladı”, 15 Eylül 2021, erişim, 13 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-secim-kanunu-ve-ak-partinin-oy-orani-ak-partili-hamza-dag-cnn-turkte-acikladi-41895323>

- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika: AK Parti Sözcüsü Çelik’ten Tanju Özcan’ın sözlerine tepki: İnsanlık dışı”, 3 Eylül 2021, erişim, 11 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-ak-parti-sozcusu-celikten-tanju-ozcanin-sozlerine-tepki-insanlik-disi-41886455>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD Başkanı Dinçer: Hükümetin programıyla çelişkimiz yok”, 5 Eylül 2014, Hürriyet, erişim, 26 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-baskani-dincer-hukümetin-programıyla-celiskimiz-yok-27139498>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD: Görüşmemizi buzlar eridi olarak yorumlayabilirsiniz”, 18 Haziran 2015, erişim, 29 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-gorusmemizi-buzlar-eridi-olarak-yorumlayabilirsiniz-29310658>
- Hürriyet Gazetesi. ‘İlişkilere ‘Nash’ dengesi gerek”, 15 Nisan 2017, erişim, 10 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iliskilere-nash-dengesi-gerek-40427899>
- Hürriyet Gazetesi. “ Erdoğan’ın başdanışmanından öneri: Yurtdışına da vekillik”, 7 Nisan 2017, erişim, 11 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdoganin-basdanismanindan-oneri-yurtdisina-da-vekillik-40419657>
- Hürriyet Gazetesi. “ TÜSİAD 8 yıl önce baraj yüzde 5 olsun demiş”, 22 Aralık 2005, erişim, 19 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tusiad-8-yil-once-baraj-yuzde-5-olsun-demis-3688878>
- Hürriyet Gazetesi. “ Yeni düzenleme ittifaka yarıyor”, 24 Şubat 2018, erişim, 14 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yeni-duzenleme-ittifaka-yariyor-40752086>
- Hürriyet Gazetesi. “% 5’ten fazla baraj kabul edilemez”, 14 Aralık 2014, erişim, 15 Ekim 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-ten-fazla-baraj-kabul-edilemez-27749918>
- Hürriyet Gazetesi. “Ahmet Davutoğlu yeni partisini açıkladı”, 13 Aralık 2019, erişim, 27 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ahmet-davutoglu-yeni-partisini-acikladi-41396729>
- Hürriyet Gazetesi. “AK Parti ve MHP’den Kotil’e randevu yok”, 29 Temmuz 2013, erişim, 25 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ak-parti-ve-mhpden-kotile-randevu-yok-24417307>
- Hürriyet Gazetesi. “AK Parti’den büyük tepki”, 2 Aralık 2014, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ak-parti-den-buyuk-tepki-27690525>
- Hürriyet Gazetesi. “Akademisyen misin dedikoducu mu”, 3 Aralık 2014, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akademisyen-misin-dedikoducu-mu-27697574>
- Hürriyet Gazetesi. “Anayasa Mahkemesi seçim barajı kararını verdi”, 7 Ocak 2015, erişim, 17 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesi-secim-baraji-kararini-verdi-27904897>
- Hürriyet Gazetesi. “Anayasa raporunda ortaya çıkan gerçek”, 8 Eylül 2011, erişim, 11 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-raporunda-ortaya-cikan-gercek-18680177>
- Hürriyet Gazetesi. “Avrupa’dan Türkiye’ye seçim barajı eleştirisi”, 9 Haziran 2011, erişim, 6 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-dan-turkiyeye-secim-baraji-elestirisi-17994817>

- Hürriyet Gazetesi. “Aydınlardan Başbakan’a: Şiddet bitsin”, 5 Haziran 2011, erişim, 26 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aydinlardan-basbakan-a-siddet-bitsin-17958737>
- Hürriyet Gazetesi. “Aygün: Baraj düşerse seçim ertelenir”, 17 Eylül 2002, erişim, 13 Mayıs, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aygun-baraj-duserse-secim-ertelenir-38413703>
- Hürriyet Gazetesi. “Bahçeli’den 2019 mesajı: Partimiz Adalet ve Kalkınma Partisi’yle birlikte yan yana mücadelesini sürdürecektir”, 14 Kasım 2017, erişim, 16 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceli-chpnin-ataturk-adini-anmaya-yuzu-kalmadi-40644328>
- Hürriyet Gazetesi. “Baraj % 5 olsaydı 7 parti TBMM’deydi”, 5 Kasım 2002, erişim, 12 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/baraj-5-olsaydi-7-parti-tbmmdeydi-38419720>
- Hürriyet Gazetesi. “Barajın anlamı kalmıyor”, 15 Ocak 2017, erişim, 12 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/barajin-anlami-kalmiyor-40336554>
- Hürriyet Gazetesi. “Başbakan’dan seçim barajı mesajı...”, 27 Mart 2017, erişim, 18 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-referandum-aciklamasi-40408502>
- Hürriyet Gazetesi. “Bu ittifak eşitlik ilkesine aykırı”, 24 Şubat 2018, erişim, 13 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bu-ittifak-esitlik-ilkesine-aykiri-40752079>
- Hürriyet Gazetesi. “Bunların derdi baraj değil”, 9 Aralık 2014, erişim, 16 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/bunlarin-derdi-baraj-degil-27729928>
- Hürriyet Gazetesi. “CHP yüzde 7 teklifini Meclis’e sundu”, 9 Temmuz 2010, erişim, 2 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chp-yuzde-7-teklifini-meclis-e-sundu-15266329>
- Hürriyet Gazetesi. “CHP’den ‘Parlamenter sisteme dönüş’ ilkeleri”, 14 Mart 2021, erişim, 9 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chpden-parlamenter-sisteme-donus-ilkeleri-41810427>
- Hürriyet Gazetesi. “CHP’den seçim barajı yüzde 3 olsun teklifi”, 28 Mart 2013, erişim, 21 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chpden-secim-baraji-yuzde-3-olsun-teklifi-22917399>
- Hürriyet Gazetesi. “CHP’li Sağlar: Seçim ittifakı, cumhuriyete karşı şer cephesi”, 24 Şubat 2018, erişim, 14 Aralık, 2021, [haberler/mersin/chpli-saglar-secim-ittifaki-cumhuriyete-kars-40752702](https://www.hurriyet.com.tr/haberler/mersin/chpli-saglar-secim-ittifaki-cumhuriyete-kars-40752702)
- Hürriyet Gazetesi. “Demirtaş grup toplantısında konuştu”, 2 Aralık 2014, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/demirtas-grup-toplantisinda-konustu-27694277>
- Hürriyet Gazetesi. “DTP’den yüzde 10 seçim barajı düşürülsün teklifi”, 16 Temmuz 2008, erişim, 16 Haziran, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dtpden-yuzde-10-secim-baraji-dusurulsun-teklifi-9449980>
- Hürriyet Gazetesi. “DTP’li vekilden ilginç iddia”, 5 Şubat 2009, erişim, 21 Temmuz 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dtpdi-vekilden-ilginc-iddia-10934357>
- Hürriyet Gazetesi. “Ecevit: Seçim barajı yüzde 5’e indirilmeli”, 3 Şubat 2006, erişim, 5 Haziran, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ecevit-secim-baraji-yuzde-5-e-indirilmeli-3883109>

- Hürriyet Gazetesi. “Esnek % 7 olsun”, 8 Temmuz 2010, erişim, 22 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esnek-7-olsun-15255995>
- Hürriyet Gazetesi. “İP Genel Başkanı Perinçek, Adana’da”, 11 Aralık 2014, erişim, 3 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ip-genel-baskani-perincek-adanada-37022411>
- Hürriyet Gazetesi. “İş dünyasından pakete ilk yorumlar”, 30 Eylül 2013, erişim, 29 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/is-dunyasindan-pakete-ilk-yorumlar-24819422>
- Hürriyet Gazetesi. “Kılıçdaroğlu: AKP bir tek ona dokunamıyor”, 19 Nisan 2012, erişim, 16 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglu-akp-bir-tek-ona-dokunamiyor-20378462>
- Hürriyet Gazetesi. “Küçük partileri tasfiye projesi”, 22 Şubat 2018, Hürriyet, erişim, 5 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kucuk-partileri-tasfiye-projesi-40750820>
- Hürriyet Gazetesi. “Meral Akşener, Diyarbakır’da böyle karşılandı”, 8 Aralık 2017, erişim, 9 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/meral-aksener-diyarbakirda-boyle-karsilandi-40671734>
- Hürriyet Gazetesi. “Millet iradesinin önüne yeni baraj koymayalım”, 10 Haziran 2020, erişim, 30 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/millet-iradesinin-onune-yeni-baraj-koymayalim-41537712>
- Hürriyet Gazetesi. “Örtülü ittifak”, 11 Kasım 2017, erişim, 5 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ortulu-ittifak-40641478>
- Hürriyet Gazetesi. “Reform talebi”, 16 Nisan 2017, erişim, 1 Ekim, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/reform-talebi-40429098>
- Hürriyet Gazetesi. “Sabancı: TÜSİAD 35 yıldır çizgisini hiç değiştirmede”, 23 Aralık 2005, erişim, 20 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sabanci-tusiad-35-yildir-cizgisini-hic-degistirmede-3694323>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim barajı düşecek mi? İttifak planı büyük ölçüde tamamladı”, 21 Aralık 2017, erişim, 12 2 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-dusecek-mi-ittifak-planı-buyuk-olcude-tamamladi-40684961>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim barajı yüzde 3’e düşsün’ teklifi TBMM’de”, 7 Ocak 2015, erişim, 17 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-baraji-yuzde-3e-dussun-teklifi-tbmmde-27910202>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim kanununda değişiklik formülü”, 19 Eylül 2021, erişim, 22 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-kanununda-degisiklik-formulu-41898004>
- Hürriyet Gazetesi. “Seçim yasa taslağından ‘VIP vekil’ seçeneği çıktı”, 8 Ekim 2020, erişim, 6 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secim-yasa-taslagindan-vip-vekil-secenegi-cikti-41630642>
- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika haberi: Mustafa Şentop, “Çok vahim bir tablo” diyerek açıkladı: Bin 300’e yakın...”, 23 Mart 2021, erişim, 7 Ocak, 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-mustafa-sentop-cok-vahim-bir-tablo-diyerek-acikladi-bin-300e-yakin-41769296>

- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika haberler: Ayasofya’ya formül aranıyor! Cumhurbaşkanı Erdoğan: Çok hassas olun, iyi araştırın”, 5 Haziran 2020, erişim, 28 Aralık, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-ayasofyaya-formul-araniyor-cumhurbaskani-erdogan-talimat-verdi-41534302>
- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika haberler: Seçim mevzuatı sil baştan! İttifak partilerine yüzde 5 baraj”, 8 Haziran 2020, Hürriyet, 29 Aralık 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberler-secim-mevzuati-sil-bastan-ittifak-partilerine-yuzde-5-baraj-41535986>
- Hürriyet Gazetesi. “Son dakika... Numan Kurtulmuş’tan ‘Seçim barajı düşecek mi?’ sorusuna yanıt”, 3 Mart 2021, erişim, 4 Ocak 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-numan-kurtulmustan-cnn-turkte-onemli-aciklamalar-41753839>
- Hürriyet Gazetesi. “Şimşek: İstikrar için en uygun sistem başkanlık”, 22 Kasım 2016, erişim, 6 Kasım, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/gaziantep/simsek-istikrar-icin-en-uygun-sistem-baskanlik-40285278>
- Hürriyet Gazetesi. “TMMOB: 12 Eylül cuntacıları yargılansın”, 11 Eylül 2006, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tmmob-12-eylul-cuntacilari-yargilansin-5064382>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD: Bu paket yetmez Anayasa tümüyle değişmeli”, 26 Mart 2010, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-bu-paket-yetmez-anayasa-tumuyule-degismeli-14220552>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD: Popülizm yapmayın”, 25 Eylül 2002, erişim, 1 Temmuz, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-populizm-yapmayin-38416061>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD: Vergi kurumu siyasallaşılıyor”, 1 Ekim 2009, erişim, 2 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiad-vergi-kurumu-siyasallasiyor-12593465>
- Hürriyet Gazetesi. “TÜSİAD’dan ilginç tepki”, 30 Mart 2010, erişim, 19 Ağustos, 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tusiaddan-ilginc-tepki-14260666>
- Milli Gazete. “Kalaycı: Kapitalist düzenin baraj sistemi, insanları korkuyla yönetiyor”, 31 Mayıs 2018, 17 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1554800/kalayci-kapitalist-duzenin-baraj-sistemi-insanlari-korkuyla-yonetiyor>
- Milli Gazete. “25 yaştan daha önemlidir”, 4 Mayıs 2007, erişim, 17 Ocak, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/815933/25-yastan-daha-onemlidir>
- Milli Gazete. “Adil sistem adil seçim”, 5 Ocak 2018, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1480357/adil-sistem-adil-secim>
- Milli Gazete. “AK Parti ve MHP düğmeye bastı: Seçim sistemi değişiyor mu?”, 15 Ocak 2021, erişim, 17 Kasım 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6128901/ak-parti-ve-mhp-dugmeye-basti-secim-sistemi-degisiyor-mu>
- Milli Gazete. “AK Parti’den seçim barajı açıklaması: Baraj düşürülebilir”, 9 Kasım 2017, erişim, 7 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418818/ak-partiden-secim-baraji-aciklamasi-baraj-dusurulebilir>

- Milli Gazete. “AKP’li Hayati Yazıcı’dan önemli açıklamalar! Seçim barajı kaç olacak?”, 11 Mart 2021, erişim, 27 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6616398/akpli-hayati-yazicidan-onemli-aciklamalar-secim-baraji-kac-olacak>
- Milli Gazete. “AKP’li Şentop’tan seçim barajı açıklaması: Feragat edemeyiz!”, 12 Aralık 2017, erişim, 8 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1436595/akpli-sentoptyan-secim-baraji-aciklamasi-feragat-edemeyiz>
- Milli Gazete. “Bahçeli’nin sözlerine tepki: “Allah kimseyi MHP’nin durumuna düşürmesin”, 10 Kasım 2017, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1419314/bahcelinin-sozlerine-tepki-allah-kimseyi-mhpnin-durumuna-dusurmesin>
- Milli Gazete. “CHP seçim barajı teklifini açıkladı”, 30 Ağustos 2021, erişim, 3 Aralık, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7686279/chp-secim-baraji-teklifini-acikladi>
- Milli Gazete. “CHP’den seçim barajının düşürülmesi için yasa teklifi”, 8 Temmuz 2015, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/956919/chpden-secim-barajinin-dusurulmesi-icin-yasa-teklifi>
- Milli Gazete. “CHP’nin seçim barajının kaldırılması teklifi Meclis’te”, 23 Şubat 2018, erişim, 16 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1506735/chpnin-secim-barajinin-kaldirilmasi-teklifi-mecliste>
- Milli Gazete. “Çakma demokrasi”, 3 Aralık 2014, erişim 5 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980740/cakma-demokrasi>
- Milli Gazete. “Davutoğlu’ndan flaş ‘seçim barajı’ açıklaması”, 16 Temmuz 2021, erişim, 30 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/955879/davutoglundan-flas-secim-baraji-aciklamasi>
- Milli Gazete. “HDP’den ‘seçim barajı’ açıklaması: Barajın partimizin için indirilmesini istemiyoruz, MHP için istiyoruz”, 27 Kasım 2017, erişim 8 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1427578/hdpden-secim-baraji-aciklamasi-barajin-partimizin-icin-indirilmesini-istemiyoruz-mhp-icin-istiyoruz>
- Milli Gazete. “HÜDA PAR’dan seçim barajı çıkışı!” 2 Eylül 2021, erişim, 3 Aralık, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7739866/huda-pardan-secim-baraji-cikisi>
- Milli Gazete. “Kılıçdaroğlu’ndan ‘sıfır baraj’ vaadi!”, 27 Haziran 2015, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/958543/kilicdaroglundan-sifir-baraj-vaadi...>
- Milli Gazete. “Millet İttifakı”, 6 Mayıs 2018, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1539001/millet-ittifaki>
- Milli Gazete. “Milletin derdi ekmek ve huzur”, 21 Mayıs 2021, erişim, 23 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1017197/milletin-derdi-ekmek-ve-huzur>
- Milli Gazete. “Numan Kurtulmuş’tan erken seçim sorusuna yanıt!” 4 Haziran 2020, erişim 23 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/4796209/numan-kurtulmustan-erken-secim-sorusuna-yanit>

- Milli Gazete. “Oylar düşüşe geçince...Baraj akla geldi”, 21 Ağustos 2020, erişim, 21 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5133433/oylar-dususe-gecincebaraj-akla-geldi>
- Milli Gazete. “Reform paketi değil seçim maketi”, 4 Ekim 2013, erişim, 29 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/768851/reform-paketi-degil-secim-maketi>
- Milli Gazete. “Saadet lideri Karamollaoğlu: Ya cahil yahut da çok art niyetli!”, 18 Haziran 2018, erişim, 15 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1562486/saadet-lideri-karamollaoglu-ya-cahil-yahut-da-cok-art-niyetli>,
- Milli Gazete. “Seçim barajı düşecek mi? Numan Kurtulmuş cevap verdi”, 3 Mart 2021, erişim, 26 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6548244/secim-baraji-dusecek-mi-numan-kurtulmus-cevap-verdi>
- Milli Gazete. “Seçim barajından yakındı”, 8 Aralık 2014, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-barajindan-yakindi-1981133>
- Milli Gazete. “Seçim yasası değişmeli”, 24 Aralık 2009, erişim, 16 Nisan, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1167149/secim-yasasi-degismeli>
- Milli Gazete. “TBMM Başkanı Şentop: Bin 300’e yakın dokunulmazlık dosyası var”, 23 Mart 2021, erişim, 17 Kasım 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/6804241/tbmm-baskani-sentop-bin-300e-yakin-dokunulmazlik-dosyasi-var>
- Milli Gazete. “Türkiye’de demokrasi yok”, 29 Mayıs 2010, erişim, 5 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1148972/turkiyede-demokrasi-yok>
- Milli Gazete. “ DTP seçime katılmayacak”, 22 Mayıs 2007, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/814726/dtp-secime-katilmayacak>
- Milli Gazete. “ Saadet Partisi’ne verilen oylar Saadet Partisi’ne gidiyor!”, 14 Haziran 2018, erişim 17 Eylül, 1 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1560794/saadet-partisine-verilen-oylar-saadet-partisine-gidiyor>
- Milli Gazete. “ Seçim barajının kaldırılması için kanun teklifi”, 15 Temmuz 2015, erişim, 2 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/956009/secim-barajinin-kaldirilmasi-icin-kanun-teklifi>
- Milli Gazete. “Abdulkadir Selvi yazdı! Seçim Barajı düşürülecek mi?”, 10 Aralık 2020, erişim, 19 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5903900/abdulkadir-selvi-yazdi-secim-baraji-dusurulecek-mi>
- Milli Gazete. “AK Parti’den seçim barajı açıklaması”, 28 Mayıs 2021, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7228539/ak-partiden-secim-baraji-aciklamasi>
- Milli Gazete. “AKP li Burhan Kuzu, dilinin altındaki baklayı çıkardı”, 6 Ekim 2013, erişim, 3 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/768705/akp-li-burhan-kuzu-dilinin-altindaki-baklayi-cikardi>
- Milli Gazete. “Akşener’den ‘seçim barajı’ açıklaması” 10 Ocak 2018, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1483554/aksenerden-secim-baraji-aciklamasi>

- Milli Gazete. “Anayasa değişikliği seçim sonrasına kalsın”, 7 Mayıs 2007, erişim, 11 Ekim 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/815775/anayasa-degisikligisecim-sonrasina-kalsin>
- Milli Gazete. “Bahçeli seçim barajında değişiklik istedi, Erdoğan reddetti: Saadet Partisi’ne yarar!”, 10 Ağustos 2017, erişim, 6 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1221056/bahceli-secim-barajinda-degisiklik-istedi-erdogan-reddetti-saadet-partisine-yarar>
- Milli Gazete. “Bakan Zeybekci: Baraja ve milletvekili yeminine karşıyım”, 14 Nisan 2015, erişim, 3 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/966867/bakan-zeybekci-baraja-ve-milletvekili-yeminine-karsiyim>
- Milli Gazete. “Baraj değil, ‘İrade Gasrı’, 24 Temmuz 2013, erişim, 24 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1052010/baraj-degil-irade-gaspi>
- Milli Gazete. “Başbakan Yardımcısı Işık’tan seçim barajı açıklaması!”, 9 Kasım 2017, erişim, 7 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418862/basbakan-yardimcisi-isiktan-secim-baraji-aciklamasi>
- Milli Gazete. “Başbakan Yıldırım: Meclis’te istikrar sağlansın diye var olan önlemleri sürdürmenin anlamı kalmayacak”, 27 Mart 2017, erişim, 5 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/907312/basbakan-yildirim-mecliste-istikrar-saglansin-diye-var-olan-onlemleri-surdurmenin-anlami-kalmayacak>
- Milli Gazete. “BBP’den AYM’ye ‘baraj’ başvurusu”, 12 Haziran 2014, erişim, 11 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1000381/bbpden-aymye-baraj-basvurusu>
- Milli Gazete. “Bizim için makul olan seçim barajı.”, 7 Aralık 2014, erişim 11 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980293/bizim-icin-makul-olan-secim-baraji>
- Milli Gazete. “Bumerang gibi”, 9 Haziran 2015, erişim, 5 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/961141/bumerang-gibi>
- Milli Gazete. “CHP Sözcüsü Öztrak: Erdoğan çaresizliğini tehditle kapatmaya çalışıyor”, 28 Mayıs 2021, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7230985/chp-sozcusu-oztrak-erdogan-caresizligini-tehditle-kapatmaya-calisiyor>
- Milli Gazete. “CHP’den Bahçeli’nin ‘seçim barajı’ sözlerine cevap”, 8 Kasım 2017, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1418355/chpden-bahcelinin-secim-baraji-sozlerine-cevap>
- Milli Gazete. “CHP’li Muharrem Erkek: Faiz lobilerine teslim olmuş bir hükümet var”, 24 Mayıs 2018, erişim, 30 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1545802/chpli-muharrem-erkek-faiz-lobilerine-teslim-olmus-bir-hukumet-var>
- Milli Gazete. “CHP’nin seçim barajının kaldırılması teklifi Meclis’te”, 23 Şubat 2018, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1506735/chpnin-secim-barajinin-kaldirilmesi-teklifi-mecliste>

- Milli Gazete. “Cumhur İttifakı’nda çatlak! Destici’den Erdoğan ve Bahçeli’ye tepki”, 1 Eylül 2021, erişim, 3 Aralık 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/7694050/cumhur-ittifakinda-catlak-desticiden-erdogan-ve-bahceliye-tepki>
- Milli Gazete. “Çelebi: Yeni bedeller ödemek istemiyoruz”, 12 Ağustos 2009, erişim, 3 Nisan, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1178391/celebi-yeni-bedeller-odemek-istemiyoruz>
- Milli Gazete. “Dağdakilere siyaset yolu açılmalı”, 26 Eylül 2013, erişim, 27 Temmuz 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/769638/dagdakilere-siyaset-yolu-acilmali>
- Milli Gazete. “En yüksek seçim barajı Türkiye’de”, 23 Ekim 2020, erişim, 20 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5630424/en-yuksek-secim-baraji-turkiyede>
- Milli Gazete. “Eski AK Partili vekil Ensarioğlu’ndan baraj yorumu: İndirilmeli”, 9 Haziran 2020, erişim, 19 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/video/4813315/eski-ak-partili-vekil-ensarioglundan-baraj-yorumu-indirilmeli>
- Milli Gazete. “Hem yeni hem milli anayasa”, 31 Ekim 2011, erişim, 13 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1112571/hem-yeni-hem-milli-anayasa>
- Milli Gazete. “HSYK üyeleri hakkında suç duyurusu”, 22 Nisan 2011, erişim, 24 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1126666/hsyk-uyeleri-hakkinda-suc-duyurusu>
- Milli Gazete. “İlk Kriz Baraj”, 18 Kasım 2017, erişim, 10 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1422995/ilk-kriz-baraj>
- Milli Gazete. “Karamollaoğlu: Bu memleketin yüksek binalara değil, fabrikalara ihtiyacı var”, 10 Haziran 2018, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1559193/karamollaoglu-bu-memleketin-yuksek-binalara-degil-fabrikalara-ihtiyaci-var>
- Milli Gazete. “Karamollaoğlu: Endişemiz noter parası değil, demokrasiye engel çıkarılması”, 6 Mart 2019, erişim 20 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1483546/karamollaoglu-endisemiz-noter-parasi-degil-demokrasiye-engel-cikarilmasi>
- Milli Gazete. “Kemal Kılıçdaroğlu: Muharrem İnce gel bakalım buraya”, 4 Mayıs 2018, erişim 16 Eylül, 2021 <https://www.milligazete.com.tr/haber/1538375/kemal-kilicdaroglu-muharrem-ince-gel-bakalim-buraya>,
- Milli Gazete. “Kılıçdaroğlu: Bütün parti yöneticilerinin telefonları dinleniyor”, 5 Haziran 2018, erişim, 17 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1556974/kilicdaroglu-butun-parti-yoneticilerinin-telefonlari-dinleniyor>
- Milli Gazete. “Kılıçdaroğlu’ndan Bahçeli’ye ‘seçim barajı’ desteği”, 10 Kasım 2017, erişim, 7 Eylül 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1419242/kilicdaroglundan-bahceliye-secim-baraji-destegi>
- Milli Gazete. “Millete Baraj”, 06 Ocak 2015, erişim 20 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/976603/millete-baraj>

- Milli Gazete. “Saadet Partisi’nden seçim barajı ve sistem açıklaması”, 4 Temmuz 2019, erişim, 25 Eylül, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/2847751/saadet-partisinden-secim-baraji-ve-sistem-aciklamasi>
- Milli Gazete. “Saadet Partisi’nin 5 maddede referandum kararı,” 3 Şubat 2017, erişim, 5 Eylül, 2021,<https://www.milligazete.com.tr/haber/915518/saadet-partisinin-5-maddede-referandum-karari>
- Milli Gazete. “Seçim barajı kaldırılmalı”, 17 Nisan 2017, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/904388/secim-baraji-kaldirilmali>
- Milli Gazete. “Temel Karamollaoğlu: Müzakere etmek için bir araya gelmeliyiz”, 2 Mart 2021, erişim, 26 Kasım, 2021,<https://www.milligazete.com.tr/haber/6542509/temel-karamollaoğlu-muzakere-etmek-icin-bir-araya-gelmeliyiz>
- Milli Gazete. “Topçu: Hukuk provokasyona alet olmamalıydı”, 19 Nisan 2011, erişim, 22 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1020976/topcu-hukuk-provokasyona-alet-olmamaliydi>
- Milli Gazete. “TÜSİAD ne istiyor”, 23 Aralık 2005, erişim, 24 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1074384/tusiad-ne-istiyor>
- Milli Gazete. “TÜSİAD: Anayasa tümüyle değişmelidir”, 25 Mart 2010, erişim, 3 Şubat, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1156611/tusiad-anayasa-tumuyle-degismelidir>
- Milli Gazete. “Vesayet değil milletin egemenliği”, 29 mart 2010, erişim, 19 Temmuz, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1156197/vesayet-degil-milletin-egemenligi>
- Milli Gazete. Horoz dövüşüne devam”, 24 Aralık 2005, erişim, 1 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/746813/horoz-dovusune-devam>
- Milli Gazete. Kılıçdaroğlu’dan seçim barajına iki teklif”, 1 Aralık 2014, erişim, 4 Ağustos, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980901/kilicdarogludan-secim-barajina-iki-teklif>
- Milli Gazete. TEPAV: “Türkiye için en uygun seçim barajı yüzde 4”, 22 Mart 2011, erişim, 22 Mayıs, 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1127914/tepav-turkiye-icin-en-uygun-secim-baraji-yuzde-4>
- Milli Gazete. Yıkın barajları”, 2 Aralık 2014, erişim, 4 Ağustos 2021, <https://www.milligazete.com.tr/haber/980852/yikin-barajlari>
- Milliyet Gazetesi. “ Barajın tescil makamı TBMM’dir”, 4 Eylül 2021, erişim, 14 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-tescil-makami-tbmmdir-6589971>
- Milliyet Gazetesi. “Adalet Bakanı’ndan AYM’ye sert tepki”, 4 Aralık 2014, erişim, 20 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/adalet-bakani-ndan-aym-ye-sert-tepki-1979416>
- Milliyet Gazetesi. “AK Partili Kuzu: Seçim barajına gerek kalmayacak”, 15 Ocak 2017, erişim, 26 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partili-kuzu-secim-barajina-gerek-kalmayacak-2378882>

- Milliyet Gazetesi. “AYM’nin seçim barajını gündeme almasını doğru buluyoruz” 5 Aralık 2014, 21 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/aymnin-secim-barajini-gundeme-almasini-dogru-buluyoruz-1979883>
- Milliyet Gazetesi. “Baraj yüzde 5’e düşsün”, 10 Mayıs 2012,, erişim, 22 Ağustos 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-yuzde-5-e-dussun-1538374>
- Milliyet Gazetesi. “Baraja devam!”, 14 Mart 2006, erişim, 19 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraja-devam-149622>
- Milliyet Gazetesi. “Barajı aşamayan partileri heyecanlandıran açıklama”, 1 Şubat 2010, erişim, 1 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraji-asamayan-partileri-heyecanlandiran-aciklama-1193512>
- Milliyet Gazetesi. “BDP’den seçim barajı yüzde 3’e düşsün teklifi”, 5 Aralık 2012, erişim, 30 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bdpden-secim-baraji-yuzde-3e-dussun-teklifi-1637385>
- Milliyet Gazetesi. “Bu zulmün önüne geçeceğiz” 20 Eylül 2021, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bu-zulmun-onune-gececegiz-6601666>
- Milliyet Gazetesi. “CHP’den seçim barajının yüzde 5’e düşürülmesi için yasa teklifi”, 8 Temmuz 2015, erişim, 23 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-secim-barajinin-yuzde-5e-dusurulmesi-icin-yasa-teklifi-2085140>
- Milliyet Gazetesi. “CHP’den yüzde 10 seçim barajı kaldırılın teklifi”, 19 Temmuz 2012, erişim, 4 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-yuzde-10-secim-baraji-kaldirilsin-teklifi-1738799>
- Milliyet Gazetesi. “CHP’nin anayasa için kırmızı çizgisi” 4 Eylül 2021, erişim 14 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpnin-anayasa-icin-kirmizi-cizgisi-6589980>
- Milliyet Gazetesi. “İşte CHP’nin seçim barajı teklifi”, 3 Aralık 2014, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iste-chpnin-secim-baraji-teklifi-1978986>
- Milliyet Gazetesi. “İYİ Parti yüzde 20 bandına yaklaşıyor”, 22 Eylül 2021, erişim, 26 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-parti-yuzde-20-bandina-yaklasiyor-6603254>
- Milliyet Gazetesi. “İYİ Parti’den baraj için % 5 önerisi”, 13 Mart 2021, Miliyet, erişim, 27 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-parti-yuzde-20-bandina-yaklasiyor-6603254>
- Milliyet Gazetesi. “Kaotik potansiyeli yüksek”, 3 Aralık 2014, erişim 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kaotik-potansiyeli-yuksek-1978591>
- Milliyet Gazetesi. “Kılıçdaroğlu, partisinin 16 maddelik ekonomi öneri paketini açıkladı”, 18 Mayıs 2020, erişim, 21 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kilicdaroglu-partisinin-16-maddelik-ekonomi-oneri-paketini-acikladi-6214957>
- Milliyet Gazetesi. “Küçük partileri kuyruk yapma teklifi”, 1 Mart 2018, erişim, 5 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kucuk-partileri-kuyruk-yapma-teklifi-2618779>
- Milliyet Gazetesi. “Meclis teröristlerden temizlenmeli”, 25 Şubat 2021, erişim, 26 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/meclis-teroristlerden-temizlenmeli-6440218>

- Milliyet Gazetesi. “O madde iptal edilebilir”, 3 Aralık 2014, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/o-madde-iptal-edilebilir-1978772>
- Milliyet Gazetesi. “Parlamente sistem tasarımı açıkladı”, 27 Mayıs 2021, erişim, 7 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/parlamente-sistem-tasarimini-acikladi-6515578>
- Milliyet Gazetesi. “Parlamente sistemi güçlendirme teklifi”, 13 Şubat 2017, erişim, 28 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/parlamente-sistemi-guclendirme-teklifi-2394952>
- Milliyet Gazetesi. “Rejim hiç bu kadar tehdit altında olmadı”, 17 Nisan 2007, erişim, 15 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/rejim-hic-bu-kadar-tehdit-altinda-olmadi-195844>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajı diye bir AB kriteri yok”, 27 Haziran 2005, erişim, 11 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-diye-bir-ab-kriteri-yok-121751>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajı kaldırılmalı”, 2 Aralık 2019, erişim, 19 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-kaldirilmali-6091396>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajı makul düzeye inmeli”, 14 Ocak 2021, erişim, 28 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-makul-duzeye-inmeli-6405406>
- Milliyet Gazetesi. “Sistem’ çalışması PM’de görüşülecek”, 6 Haziran 2021, erişim, 8 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sistem-calismasi-pmde-gorusulecek-6524166>
- Milliyet Gazetesi. “Son dakika...AK Parti kararı verdi, sistem değişiyor! Partilere yüzde 5 şartı”, 8 Haziran 2021, erişim, 22 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-parti-kararini-verdi-sistem-degisiyor-partilere-yuzde-5-sarti-6229569>
- Milliyet Gazetesi. “Vatandaşlar yasa teklifi verebilecek”, 24 Mayıs 2021, erişim, 6 Haziran, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/vatandaslar-yasa-teklifi-verebilecek-6512700>
- Milliyet Gazetesi. “Yeni anayasa için 10 maddelik şart”, 10 Şubat 2016, erişim, 27 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yeni-anayasa-icin-10-maddelik-sart-2192005>
- Milliyet Gazetesi. “Yüzde 10 ağır bir baraj”, 9 Kasım 2017, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yuzde-10-agir-bir-baraj-2551833>
- Milliyet Gazetesi. ‘Dostlarımızla iktidar olacağız’, 27 Temmuz 2020, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/dostlarimizla-iktidar-olacagiz-6268459>
- Milliyet Gazetesi. ‘Seçim barajı kaldırılmalı’, 24 Şubat 2018, erişim, 4 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-kaldirilsin-2615874>
- Milliyet Gazetesi. ‘Seçim barajı sıfıra inmeli’, 2 Temmuz 2020, erişim, 23 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-sifira-inmeli-6249261>
- Milliyet Gazetesi. “İYİ Parti’nin sistem tasarımına son rötuşlar”, 20 Mayıs 2021, erişim, 4 Haziran 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iyi-partinin-sistem-tasarimina-son-rotuslar-6509713>
- Milliyet Gazetesi. “ Muhalefete aday”, 21 Temmuz 2007, erişim, 18 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muhalefete-aday-206830>
- Milliyet Gazetesi. “ Seçim barajı hiç olmamalı”, 9 Kasım 2017, erişim, 6 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-hic-olmamali-2551823>

- Milliyet Gazetesi. “% 7 tartışması bir günde bitti”, 19 Temmuz 2012, erişim, 4 Ağustos 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/7-tartismasi-bir-gunde-bitti-1738655>
- Milliyet Gazetesi. “Ahmet Davutoğlu resmen açıkladı: Gelecek Partisi”, 13 Aralık 2019, erişim, 20 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ahmet-davutoglu-resmen-acikladi-gelecek-partisi-6100088>
- Milliyet Gazetesi. “AK Parti’den ittifak ve baraj ile ilgili flaş açıklama”, 7 Şubat 2018, erişim, 4 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partiden-ittifak-ve-baraj-ile-ilgili-flas-aciklama-2605470>
- Milliyet Gazetesi. “Akşener, ‘seçim barajı yüzde 5 olsun’ diyecek”, 24 Ekim 2017, erişim, 5 Ekim 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/aksener-secim-baraji-yuzde-5-olsun-diyecek-2542616>
- Milliyet Gazetesi. “Bahçeli’den ‘seçim barajı’ yorumu”, 2 Aralık 2014, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceliden-secim-baraji-yorumu-1978284>
- Milliyet Gazetesi. “Bahçeli’den Erdoğan’a: Seçim barajını indirme”, 20 Ağustos 2005, erişim, 16 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceliden-erdogana-secim-barajini-indirme-128171>
- Milliyet Gazetesi. “Baraj maksimum yüzde 5 olmalı”, 9 Şubat 2021, erişim, 11 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-maksimum-yuzde-5-olmalı-6426481>
- Milliyet Gazetesi. “Baraj tamamen kaldırılmalı”, 13 Mart 2021, erişimi 11 Mayıs 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/baraj-tamamen-kaldirilmali-6454192>
- Milliyet Gazetesi. “Barajın arkasına saklanmadık, barajdan da korkmadık”, 4 Aralık 2014, erişim, 19 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-arkasina-saklanmadik-barajdan-da-korkmadik-1979565>
- Milliyet Gazetesi. “Barajın sıfıra indirilmesi gerek”, 11 Eylül 2021, erişim, 6 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/barajin-sifira-indirilmesi-gerek-6595385>
- Milliyet Gazetesi. “BBP seçim beyannamesini açıkladı”, 24 Nisan 2011, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bbp-secim-beyannamesini-acikladi-1381774>
- Milliyet Gazetesi. “CHP MYK Üyesi Süheyl Batum: Bu antidemokratik ortamın sonuçlarıdır”, 1 Eylül 2010, erişim, 11 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chp-myk-uyesi-suheyl-batum-bu-antidemokratik-ortamin-sonuclaridir-1283850>
- Milliyet Gazetesi. “CHP’den 17 maddelik bildirge”, 6 Ağustos 2013, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-17-maddelik-bildirge-1746748>
- Milliyet Gazetesi. “Chp’den ittifak teklifine şerh”, 3 Mart 2018, erişim, 6 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chp-den-ittifak-teklifine-serh-2620178>
- Milliyet Gazetesi. “CHP’den Özgürlük ve Demokrasi Bildirisi”, 17 Temmuz 2012, erişim 3 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/chpden-ozgurluk-ve-demokrasi-bildirisi-1568283>

- Milliyet Gazetesi. “Cindoruk’tan DTP’li vekillere: İç savaş mı çıkaracaksınız”, 7 Ekim 2010, erişim, 7 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cindoruktan-dtp-li-vekillere-ic-savas-mi-cikaracaksiniz-1147466>
- Milliyet Gazetesi. “Cumhurbaşkanı Erdoğan, DSP Genel Başkanı Aksakal’ı kabul etti”, 30 Aralık 2020, erişim, 27 Kasım, 2021,
- Milliyet Gazetesi. “Darbe ve krizler sistemin zaafıdır”, 10 Mayıs 2012, erişim 22 Ağustos, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/darbe-ve-krizler-sistemin-zaafidir-1538533>
- Milliyet Gazetesi. “Dertleri ittifakı bölmek”, 21 Eylül 2021, erişim, 24 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/dertleri-ittifaki-bolmek-6602407>
- Milliyet Gazetesi. “Destici: Seçim barajı kalkmalı”, 4 Nisan 2021, erişim, 8 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/destici-secim-baraji-kalkmali-6473039>,
- Milliyet Gazetesi. “Havanda su dövmenin yararı yok”, 4 Mart 2016, erişim, 19 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/havanda-su-dovmenin-yarari-yok-2203802>
- Milliyet Gazetesi. “İktidar yüzde 10’da ısrarlı”, 2 Aralık 2014, erişim, 18 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iktidar-yuzde-10-da-issarli-1977927>
- Milliyet Gazetesi. “Meclis teröristlerden temizlenmeli”, 25 Şubat 2021, erişim, 4 Mart 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/meclis-teroristlerden-temizlenmeli-6440218>,
- Milliyet Gazetesi. “Saadet Partisi Genel Başkanı Karamollaoğlu’ndan ortak aday çıkışı”, 3 Ocak 2018, erişim, 1 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/saadet-partisi-genel-baskani-karamollaoglundan-ortak-aday-cikisi-2584473>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajı sıfırlanmalı”, 22 Aralık 2017, erişim, 7 Ekim 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-sifirlanmali-2577250>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajı yüzde 7 olmalı”, 9 Temmuz 2007, erişim, 19 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-baraji-yuzde-7-olmali-209644>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajına muhalefetten tepki”, 31 Ağustos 2021, erişim, 6 Eylül, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-barajina-muhalefetten-tepki-6586915>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim barajının tarihi, hukuki ve siyasi boyutları”, 15 Aralık 2014, erişim, 24 Eylül 2021, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/secim-barajinin-tarihi-hukuki-ve-siyasi-boyutlari-1984326>
- Milliyet Gazetesi. “Seçim ittifakı, partilerin bölünmesini tetikleyebilir”, 27 Şubat 2018, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/secim-ittifaki-partilerin-bolunmesini-tetikleyebilir-2617459>
- Milliyet Gazetesi. “SHP: Baraj yüzde 5 olsun”, 21 Eylül 2006, erişim 15 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/shp-baraj-yuzde-5-olsun-172175>
- Milliyet Gazetesi. “SHP’li Karayalçın: Kutuluşmayı önlemin yolu oligopolcü siyaset alanının değişmesinden geçiyor”, 26 Mart 2008, erişim, 22 Temmuz 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/shpli-karayalcin-kutulushmayi-onlemin-yolu-oligopolcu-siyaset-alaninin-degismesinden-geciyor-509703>

- Milliyet Gazetesi. “Sistem eleştirileri bilgi fukaralığıdır”, 22 Ocak 2021, erişim, 25 Ocak 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/sistem-elestirileri-bilgi-fukaraligidir-6412326>
- Milliyet Gazetesi. “Son dakika... Adalet Bakanı Gül'den İnsan Hakları Eylem Planı açıklaması”, 3 Mart 2021, erişim 10 Mart 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-adalet-bakani-gulden-insan-haklari-eylem-plani-aciklamasi-6445354>
- Milliyet Gazetesi. “Son dakika... AK Parti'nin yeni seçim yasası hazır! Baraj netleşti”, 11 Mart 2021, erişim, 26 Nisan, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ak-partinin-yeni-secim-yasasi-hazir-6452288>
- Milliyet Gazetesi. “Son dakika... AK Partili Hamza Dağ canlı yayında duyurdu! İşte Cumhuriyet İttifakı'nın oy oranı”, 15 Eylül 2021, erişim, 16 Kasım, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-partili-hamza-dag-canli-yayinda-duyurdu-iste-cumhuriyet-ittifakinin-oy-orani-6598439>
- Milliyet Gazetesi. “Son dakika... AK Partili Numan Kurtulmuş'tan seçim barajı açıklaması”, 3 Mart 2021, erişim, 24 Nisan, 2021,
- Milliyet Gazetesi. “Türkiye kendi sistemini güçlü bir şekilde kuracak”, 27 Mart 2017, erişim, 2 Ekim, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/turkiye-kendi-sistemini-guclu-bir-sekilde-kuracak-2420869>
- Milliyet Gazetesi. “Yine Baraj Savunması”, 13 Aralık 2004, erişim, 10 Temmuz, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yine-baraj-savunmasi-398146>
- Milliyet Gazetesi. Son dakika... AK Parti kararını verdi! İşte yeni seçim barajı, 12 Şubat 2021, erişim, 14 Şubat, 2021, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/son-dakika-ak-parti-kararini-verdi-iste-yeni-secim-baraji-6429445>
- Nişanyan Sözlük. “patrimonyal”, Erişim 30 Temmuz, 2020. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/patrimonyal>
- Resmi Gazete Gösterimi: erişim 10 Ocak, 2020, Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22486.pdf>
- Resmi Gazete Gösterimi: erişim 10 Ocak, 2020, Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22486.pdf>
- Resmi Gazete Gösterimi: TBMM Araştırma Merkezi, Türkiye'ye İlişkin Görüşleri, Seçimler, Yargı ve Referanduma İlişkin Karar ve Uygulama Kodlar. TBMM Araştırma Merkezi Yönetmeliği, Madde 8/5 Başkanlık Divanı Karar Tarihi. 02/03/2006 Karar No: 107
- Resmi Gazete Gösterimi: (2006, 08 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 26133). Erişim Tarihi. 10 Ağustos 2020, Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/venedik_komisyonu.pdf
- Resmi Gazete, Sayı : 27863, erişim, 5 Mart, 2021, Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303-1.htm>
- Resmi Gazete, Sayı : 27863, K. No: 6112, K.T.15/2/2011, erişim, 23 Mart, 2021, Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303-1.htm>

Resmi Gazete, Sayı : 29976, K.N. 6771, K.T.21/01/2017.,erişim 10 Temmuz, 2020, Erişim adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>

Resmi Gazete, YSK Kararı, Sayı:22512, erişim, 26 Haziran, 2020, Erişim adresi:
https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22512_1.pdf

T.C. Yüksek Seçim Kurulu Karar No: 663, erişim 10 Temmuz, 2020, Erişim adresi:
<https://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663.pdf>

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ümit Boyner'in 40. Genel Kurul Toplantısı Konuşması', 2010, erişim, 17 Mayıs, 2021, erişim adresi: <https://tusiad.org/tr/tum/item/6-tusiad-yonetim-kurulu-baskani-umit-boynerin-40--genel-kurul-toplantisi-konusmasi>

EKLER

3 Şubat 1998'de Milliyet'te Anayasa Komisyonu Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı Baraj Sistemi Tartışılıyor Haberi

20 PAZARTESİ, 16 EYLÜL 2002

Hürriyet Yazarı: Aygün AKTAN

% 5 çabası yanı

Cüneyt ÜLSEVER
Migros'a giremeyen siyasetçi

KÜLLANDIKAN'ın en önemli adları bir siyasetçi değil, bir iş adamı. Ülkemizde her hafta bir o kadar çok Migros'a giremeyen siyasetçi var. Ancak bu hafta Migros'a giremeyen siyasetçi, Cüneyt Ülsever'dir. Ülsever, Migros'a giremeyen siyasetçi değil, bir iş adamı. Ülkemizde her hafta bir o kadar çok Migros'a giremeyen siyasetçi var. Ancak bu hafta Migros'a giremeyen siyasetçi, Cüneyt Ülsever'dir.

Zonguldak mitinginde seçimi etkilemek isteyenler sert bir mesaj gönderdi Ecevit. "Artık care tüketmiştir. 3 Kasım'da seçim yapacağız" dedi. Ecevit seçime 1.5 ay kalmışken barajın yüzde 10'dan yüzde 5'e indirilmesi tartışmalarına da yanlış buluşunu açtı.

'Ne diyorlar Rahsan'ı mikrofondan herkes duydu'

AKP neyi çözecek?

Derviş siyasetçiyim

BARAJ TARTIŞMASI ZAMANSIZ

ENFLASYON SIFIRI İNDİ

Polisi böyle attılar...

Ecevit grisi

Green Card ile çalışma izni ABD'de, başvuru kılavuzları gazetecinizde!

yenibir

24 CUMARTESİ, 26 Ekim 2002

Hürriyet

Bizi durduracak baraj yapılmadı

Eşi Berna Yılmaz'la bir kadın programına katılan ANAP Lideri Mesut Yılmaz, "Bizi durduracak baraj daha yapılmadı" dedi. Yılmaz, Berna Hanım'ın kendisini ihmal ettiriyor ve çocuklara daha fazla zaman ayırıyor diye konuştu.

TEKE TEKE
Fatih ALTAYLI
Fax No: (0212) 315 53 06

Liderler turunun ardından

Çok büyük ayıp

Derin bir Galatasaray analizi

Eşim duygusaldır ama gizler

Polisle DEHAP arasında arbede

Seçin beğenin, taksit taksit ödeyin!

Şok Fiyat!

Bu gece CNN Tüneli konuşuyor

Cumhuriyet Musa Kart Karikatürü

28 Nisan 2010 Milliyet TUSİAD Başkanı Ümüt Boyner haberi

CUMHURİYET
OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

Demokratik Açılışın Önkoşulu: Seçim Barajını İndirmek -I

Türkiye'de uygulanan yüzde 10 ülke barajının diğer Avrupa sistemleriyle karşılaştırıldığında en yüksek oran olarak görüldüğü açıktır. İstikrarlı parlamento çoğunluklarının oluşturulması amacıyla vazgeçmek sizin çestli siyasal eğilimlerin optimum temsiliyi sağlanması, temenniyi değer niteliğe olmakla birlikte; bu konuda ulusal düzeyde karar verecek olanlara yeterli genişlikte bir takdir alanı bırakmak gerekir.

Prof. Dr. Hikmet Sami TÜRK

2 Temmuz 2007 Pazar günü yapılan milletvekili genel seçimi ile beş yıl olarak başlayan 23. yasaama dönemi, 21 Ekim 2007 günü yapılan hal-koyulmasıyla kabul edilen anayasa değişikliğiyle seçim döneminin dört yıl olarak belirlenmesi nedeniyle, 2011 yılında sona erecektir. Bir erken seçim kararı alınmazsa, 24 dönem milletvekili genel seçimi, en geç 24 Temmuz 2011 Pazar günü yapılacaktır. Başka bir deyişle, olgular konularında önümüzdeki milletvekili genel seçimine 13 aylık bir süre kalmıştır.

Siyasal yaşamda demokratik açılım yolunda atılan adımlar, şimdiye değin Kürt açılımı (TRT Şer ve Kürçe dersleri) ile sınırlı kalmıştır. Oysa genel bir demokratik açılım için seçim mevzuatında da bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Geçti kısı bir süre önce 8.4.2010 tarih ve 5980 sayılı Kanunla Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da seçim barajları, seçti iletişim araçlarıyla seçim propagandası, birleşik oy pusulası ve oy zarfları, seçmenlerin oy kullandırma, oyların sayım ve dikümü, sayı partiler ve bağımız adaylar için kullanılan oyların hesaplanması, sandık sonuç tutanaklarının düzenlenmesi ve ifası, seçim sonuçlarının ifası seçim kurullarınca birleştirilmesi ve denetlenmesi, Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ise adaylık için görevden çekilmesi gerekçeleri, kullanılacak oy pusulalarının şekli ve konularında önemli değişiklikler ve yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Seçim hukukunun temel ilkeleri

Fakat daha çok seçim sürecinin tekniği yönleriyle ilgili bu değişiklikler arasında demokratik açılım bakımından bir önkoşul önemli taşıyan bir konu ele alınmamış; milletvekili seçimlerinde ülke genelinde geçerli oyların toplamının yüzde 10'unda uygulanan barajın indirilmesine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. İl genel ve belediye meclisleri seçimlerinde seçim çevreleri itibarıyla geçerli oyların toplamının onda biri, başka bir deyişle yüzde 10'unda uygulanan kesme barajın indirilmesi bakımından da durum farklı değildir.

Seçim sistemleri bir siyasal tercih konusu olmakla birlikte; seçim hukukunun il temel ilkesi, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanunla anayasaya eklenen bir hükümle yasa koyucunun göz önünde bulundurması gereken esgeleri iki kural olarak belirtilmiştir: "Seçim kanunları, temelde adalet ve yinetime istikrar ilkelerini bağlayacaktır biçimde düzenlenir." (m. 67/V)

Anayasa'da benzer biçimde bir hüküm bulunmadığı bir zamanda çıkarılan 10.6.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile 1961 Anayasası döneminde kabul edilen ve 1963'ten itibaren benzer olarak uygulanan nispi temsil sisteminin bu dönemde yapılan beş milletvekili genel seçiminden üçünde bir tek parti iktidarı olarak vermiş, 12 Eylül 1980 öncesindeki 19 yıl içinde 18 hükümet kurulmuş zorunlu kolan, oldukça sık yaşanan hükümet krizlerine genellikle kısa ömürlü koalisyonlar veya partiler üstü hükümet anlayışıyla çözümlenmiş, kısacası, istikrarsızlık unsuru ağır basan sonuçlara bir tepki olarak- hem yüzde 10 oranında ülke barajı, hem basit seçim sayılı çevre barajı getirilmiş (m. 33-34). Daha sonra 27.10.1995 tarih ve 4125 sayılı Kanunla Milletvekili Seçimi Kanunu'nda değişiklik yapılarak, her iki barajla ilgili yeni hükümler konulmuş (m. 16-17, M.S.K. n. 34, 34/A). Fakat Anayasa Mahkemesi, basit seçim sayılı temelinde iki ve üç milletvekili çıkarılan seçim çevrelerinde yüzde 25 olarak uygulanan öngörülen çevre barajı ile ilgili düzenlemesi temelde adalet ilkesine aykırı bularak iptal etmiş; yüzde 10 ülke barajını ise yinetime istikrar ilkesine uygun bulmuştur (1). Bunun üzerine 23.11.1995 tarih ve 4138 sayılı Kanunla Milletvekili Seçimi Kanunu'na eklenen bir geçici madde ile yüzde 20 dönem milletvekili genel seçiminde uygulanmak üzere çevre barajı yüzde 10 olarak belirlenmiş (m. 3, M.S.K. ge. m. 14); ancak bu düzenleme de anayasamın 153. maddesinin son fıkrasında ifadesini bulan Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesine aykırı görülerek iptal edilmiştir (2).

Yüzde 10 ülke barajı ile ilgili hukuki maddede ise devam etmiş; koni, 3 Kasım 2002

milletvekili genel seçiminden sonra 2003 yılında iki vatandaşımız tarafından bu barajın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1, Protokol'ün (serbest seçim hakkı ile ilgili) 3. maddesine aykırı olarak, yasaama organı seçiminde halkın özgür düşüncesi açıklamasını engelleyici gerekçeyle Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı açılan bir dava ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınmıştır. Mahkemenin geniş ölçüde yüzde 10 ülke barajına ilişkin Anayasa Mahkemesi kararını gör ölmüş tutarak yaptığı değerlendirmesi sonucunda 2007 yılında verdiği karar şöyle özetlenebilir:

Seçim sistemi, dengeleyici bir unsura yer vermemeyi bu yüksek barajla 3 Kasım 2002 genel seçiminde Türkiye'de 1946'da çok partili rejime geçtikten sonra en az temsili nitelik taşıyan bir parlamento ortaya çıkarmış, seçmenlerin yüzde 45.3'ü (yaklaşık 14.5 milyon seçmen) parlamentoda temsili edileme olanağından yoksun kalmıştır. Anayasamın 67. maddesinin 6. fıkrası, temsilde adalet ve yinetime istikrar ilkeleri arasında bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Ancak mahkeme, uygun bir seçim sisteminin tercihi konusunda Türk makamlarının, bu arada Türk politikacılarının en elverişli konuda bulunduğunu kabul eder; dolayısıyla Türk seçim sisteminin yeterliliklerini giderecek ideal bir çözüm öneremez. Ne var ki Türkiye'de uygulanan yüzde 10 ülke barajının diğer Avrupa sistemleriyle karşılaştırıldığında en yüksek oran olarak görüldüğü açıktır. İstikrarlı parlamento çoğunluklarının oluşturulması amacıyla vazgeçmek sizin çestli siyasal eğilimlerin optimum temsiliyi sağlama üzere baraj oranının düşürülmesi ve veya dizektik karşı dengeler getirilmesi, temenniyi değer niteliğe olmakla birlikte; bu konuda ulusal düzeyde karar verecek olanlara yeterli genişlikte bir takdir alanı bırakmak gerekir. Zaten barajla birlikte seçim sistemi, Türk toplumunda çok tartışılan bir konudur ve gerek parlamentoda, gerek sivil toplumun önde gelen kişileri tarafından barajın etkilerini dizektik çestli öneriler yapılmaktadır. Dava konusu baraj yüksek olmakla birlikte; mahkeme, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1, Protokol'ün (serbest seçim hakkı ile ilgili) 3. maddesi çerçevesinde takdir hakkının dışına çıkışını düşünmemektedir (3).

(1) Anayasa Mahkemesi, 18.11.1995, E. 1995/54, K. 1995/59 (Resmî Gazete, 21.11.1995, S. 22470) Mahkemesi, E. 45-46, 56 vd.
(2) Anayasa Mahkemesi, 1.12.1995, E. 1995/56, K. 1995/60 (Resmî Gazete, 7.12.1995, S. 22486, s. 17-20)
(3) European Court of Human Rights, 30.4.2007, Case of Demirel and Şahin v. Turkey - Judgment, s. 1, 17 vd.

CUMHURİYET
HABERLER

nerlerin katillerinin bulunmasını isteyen gruba polis müdahale etti

la gergin gece

MEHMET ALİ SOALK

HATAY - Gezi Parkı Demiş'i destek amacıyla yapılan gösterilerde Hatay'da ateşli silâhla öldürülen Abdullah Can Öncert ile Ekişiler'de eli sopalı kişilerin öldürdüğü Hataylı Ali İsmail Korkmaz'ın katillerinin bulunması için yapılan etkinlikler dün gece de sürdü. Bir polis memuru ateş etmesi sonucu elinden yaralandı.

Antakya Armutlu Mahallesi, Çekmece Caddesi girişi, Armutlu sent pazu ve BP kavşağı sokaklarından kent merkezine doğru yürümek isteyen gruplar polislin engeline düştü, çatışma yaşandı. Göstericiler, "Hükümet istifa", "Faşizme karşı emuz omeza", "Vall istifa" sloganlarıyla polis barikatını geçmek istedi. Bazı sivil grupların da polisli akıldanıyla gerginlik yaşanırken göstericilerden bazıları polisler taşı, barajı fışık, molotof-

kokteyli attı. Çıkan olaylarda 3 polis hafif yaralandı, bir gösterici de yaralandı. Polis ise göstericilere karşı ağır miktarda gaz bombası kullandı. Bazı maddi sakıntılı polislin ağır gaz kullandığını denirlerden oturma olduklarını belirttik. "Hastane, ceza, yavaş haklarımızı aptarman girişlerine, evlerimizde gaz bombası atılıyor. Bu kabul edilemez maddetle denir. Yetkililer, bizim neler yaptığımızı gelip görümler" dedi. Gösteriler sabah ezanının okunmasıyla son buldu. Bu arada tabancayla ateş edilmesi sonucu Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü binası önünde duran bir polisli elinden yaralandı. Antakya Devlet Hastanesi'ne götürülen polislin sağ bacak omuruna iyileştirilebilir. Olayla ilgili soruşturma başlatırken polislin göstericilerle arandın ateş açılmasıyla m, yoksun kendi arkadaşlarının açtığı ateşle m yaralandığı denir belirlenmedi.

izmir'den Gezi'ye pedalla destek

İstanbul Haber Servisi - Gezi Parkı'na destek için İzmir'den İzmir'de polisli çıkışta 50 kilometre pedal çeviren Genç Birlikler Hükümetten çevreyi yok eden politikalarına vazgeçmesini istedi. İktidardaki denirlerden destek alan bir bir sivil emeli çevreyi gıcı, adına açıklama yapan Karşı Hükümet Kurulması

başka bir dünya çözümünü meydana çıkararak, forumlar düzenlenmesi, diğer gıcı yiderek direnen bir halkın sesine ses cılamak ve direnili büyülemek için İzmir'den Takasim Platformu'nun taleplerinin taleplerini denir yiniliyor, bugün sermaye grubunun

14 TEMMUZ 2013 PAZAR

BİLİM VE SİYASET
Orhan BURSALI

orhanbursali@cumhuriyet.com.tr
orhanbursali@hsgp.org

Kahrolsun Yüzde 10!

Epayedir moda kahrolsun sözü. Aslında bu sözü burada kahrolsun fegim ve dikta diye de okuyabilmeyiz. Neden demeyiz, yüzde 10, ülkemizde Meclis'e, demokratik, ülke yönetimine siyasal katilim adı... Daha doğrusu halka, halkın oyuna, sandığı verilen değeri ad. Yüzde 10 AKP'nin, iktidardır ad. Kim AKP ve RTE? Sanki millet iradesi'ne tapınarak veya yüceltilenler la kendileri. Ama asla gereğini yapmayacakları da... Bu kadar yazıp çizdik... CHP'nin seçim barajı yüzde 5'e düşülmüştü önemli daha yakınlarda AKP'ce reddedildi! Şimdi bir Kılıç Aylin Kotli, yüzde 10 barajının kaldırılması için 7 Temmuz'da Haydarpaşa'da yola çıktı Ankara'ya doğru, tek bagına, "Gezi Parkı'ndan toprak aldım onu Kılıç Aylin'e vereceğim". Gezi Parkı direnişinden kaybettiklerimizin tışörtlerini de giyiyor. Dura civarlarında gindi.

12 Eylül 1980'de baraj belirlenirken anayasamın yüzde maddede değitirdi. Dokunulmazlık pek az maddesinden biridir yüzde 10 barajı Türkiye çapında toplam oyların yüzde 10'una geçmezse, milletvekili dağılımında yoksun. Yani adınzın bütün oylar böge değitirdi. Diyelim ki 50 milyon seçmen var, 5 milyon dan bir eksi o aldınız, hepsi çöpe, siz de Meclis değira. "Milletin iradesi" Meclis dir. Aylin Kotli, seçim barajının kaldırılması için bir toplumsal duyuruk, farkındalık yaratan umudıyla uzun marşlara sonlandı. Dışarıda fikrinin tabii ki Gezi Direnişi'nden alması. Bütün tweet atıp destek çıkarsanız @aylin_kotli

Emre Kongur ve Ayhan Küçükayrakı arkadaşlarımız "Türkiye'yi sarsan olaylar" - Gezi Direnişi'nin belgesel tadında kitabını çıkardılar. Daha çok kitap çıkarmak emelleri yayımlanıyor. Onların iki. Bir devletin

%7 TARTIŞMA BİR GÜNDE BİTTİ

bir orandır. Böyle bir konusla matematik hesapları yapmak doğru değildir. Baraj kalkarsa dar bölgeye gerek yoktur. AKP matematik hesaplarından, seçim kanunlarından yararlanmak için böyle bir hesap yapıyor. Barajın olmaması ya da madul bir oranda olması gerekmektedir. Dar bölge seçim sistemi zaten esas itibarıyla çoğunluğu bir tablo doğuracak, parlamentoya böyle bir tablonun yansımalarına neden olacaktır.

Ak Parti'nin seçim barajının yüzde 7ye düşürülmesi ve daraltılması bütçe sisteminin uygulanmasına yönelik strikt çizimle yapıldığına ilişkin kamuoyuna yansımaları kâğıt üzerinde harakelerden bu iddia ile ilgili, partiler farklı tepkiler veriyor. Ak Parti, yüzde 10'luk seçim barajı düşürülmesine yönelik herhangi bir çalışmanın bulunmadığını, daraltılması seçim sistemi üzerinde ne ziyanı ne de yarar sağlayacağını kaydediyor. Çeşitli muhalefet partileri ise BDP barajı düşürülmesini destekliyor. BDP barajının düşürülmesiyle birlikte, MHP daraltılması seçim sistemi üzerinde hiçbir yararı olmayacağına ilişkin bir görüşte. Türkiye barajından da yüksek yere bir barajın getirilmesi gerektiğini savunuyor.

İttidat ve muhalefetin seçim barajı düşürülmesi bütçe sisteminin işleyişine ilişkin görüşleri şöyle:

• **Uygutama devam etmeli**
• Ak Parti Grup Başkanvekili Mustafa Yılmaz: Seçim barajının dışındaki milletvekilleri konuşamaz. Seçim barajı ve daraltılmış bölge sistemi içinde parti yetkilileri kararlarmı böyle bir çalışma yapıldı mı söz konusu değildir. Bununla ilgili kamuoyunda tartışmalar var. Belki beyin çarpması yapılabilir. Geçmişte uygulamalar var. 1991 seçiminde seçim barajı ve daraltılmış bölge sistemi...

lerini yaptığı sürece, tek parti denciler-
likten. Temelde adalet ve yönetimde
istatistik nedeniyle yüzde 10 baraj ya-
şam görülmüş, barajın altında bölgede
1991'de yapıldı. Koyseri için ayrılmış
Türkiye genelinde ayrıca yüzde 10
baraj varmış. Darülmülk bölge si-
stemine geçtikten sonra seçim barajını
bir bir elimizden kayıyor.

'Baraj için çalışmıyoruz'

● Ak Parti Seçim İy-
lerinden Sorumlu Ge-
nerel Başkan Yardımcı-
sı Mustafa Sertop:
Seçim barajı üzerinde
bir çalışmamız yok.
Aksi darülmüş böl-
ge üzerinde çalışma-
larımızı sürdürüyor
uzak bir süre için

bolge sistemi tartışıl-
dı.

'Yüzde 3 olsun'

● CHP Genel Ba-
kanı Yardımcısı Se-
kan Taşaklıoğlu: Bu
parti olarak eksi-
rümüzüz barajın
olmamasıdır. An-
baraj mutlaka

[illegible]

'Olmamas'ı gerekir'

◆ BDP Grup Başkanvekili İdris Ekin: Biz parti olarak mükkel sınırlı rakam yüzde 5, hazine yardımı için de yüzde 1'lik barajın uygulanabilir olduğunu

nu, düşünüyoruz. Aslında bu bir sorun olmaması gerektiğini düşünüyoruz. Yüzde 7-8 oranına yönelik olarak kabul etmek mümkün. Ama neticede AK Parti'nin bazarı olduğu taslağı görmeden değerlendirme yapmak mümkün değil. Barajın 7-8 oranına çekilmesi ve bölge sistemi ile yeni benzeri görülen sistem olan sistemi geri getire-

[illegible]

✓ Tanrıkulu: Tamamen kalksın ✓ Kürkçü: Adil seçim düzeni istiyoruz ✓ Taş: Açık hak ihlali
✓ Prof. Gürsoy Kamuoyu tepki göstermeli ✓ Prof. Kaboğlu: Baraj anayasaya aykırı

ALİ ACAR

Demokrasi ve Barış Konferansı tarafından düzenlenen toplantıda konuşan Prof. Dr. Genay Gürpınar, seçim sürecini milli irade gası olduğu ve demokrasi kurumunu tepeye getirmek gerektiğini söyledi. Anayasa Profesörü **Brahim Kabbajlı** da, yüzde 10 barajının aşılmasının 13 ve 14. madde

**BARAJSIZ SEÇİM,
BARAJSIZ DEMOKRASİ**

CHP LİDERİ KILIÇDAROĞLU:

**AYM kararı
yön verecek**

[illegible]

...sattarsınız? Bu satışı kimden aldınız? O-
...bu kadar kolay mı? Çünkü vic-
...diniz satarak siz, siyasal anlamda
...Siz satılık insanlarsınız, ku-
...bakmayın. Herkes böyle bilsin.
...kilden utanmadınız, Allah'tan
...korkmadınız? Siz kimsiniz bu
...ar açığa ortaya çıkmış yolsuzluk
...gınlamı kapattırsınız. Bu milletin
...bunu kabul eder mi?

COCUKLARINIZA ACIYORUM

Hangi yüzle çocuklarımızın yüzüne bakarsanız, aşam eyle gittiğinizde eşinin yüzüne nasıl baktınız? Eş! Söyler ki, 'Bizim hürsuzın hamisi geldi' derler. Onların çocukları, onların torunları 'göreycekler' 'Bizim anne ve babamız, bizim hürsuzların hamiliğini yapmıştı' diyorlar. Yazık günah değil mi o çocuklar! Siz acıyorsa namerdim, çocuklarını acıyorum. Onlara sormak istiyorum, hiç

İlgi "Yüce Divan'a göndermeme" karar veren AK Parti üyeler, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun sözlerine karşı dava açacaklarını bildirdiler. Komisyonun AK Parti Başkanvekili Yılmaz Tunç, üyelerin yargıya gitme kararını Twitter hesabından paylaştı. **ANKARA**

aklınza geldi mi acaba, 17 Aralık'tan 8 ay önce zammın Başbakanı'nın önüne 3 sayfalık bir MİT raporu kondu. Siz komisyonu da yer alan 9 AKP milliyetkili bir raporu gördünüz mü, sizin sorumuz gereken soru şu değil mi: Ey dönemin başbakanı sana 8 ay önce bir rapor verbi, bu raporun gereğini yaptın mı, yapmadın mı? Sen bu basit soruyu nasıl soramazsın? Bu ayakkabı kutularından para nedir, hiç aklınıza geldi mi? Neden sormuyorsunuz? Bakanların çocuklarını yatak odalarında boy boy para kasaları, para sayma makinaları, kim koydu bunları? Siz bunları sordunuz mu sormadınız.

İnancın birinci şu: Rüşveti hediye olarak görüyorlar, hırsızlığı itibar olarak görüyorlar, israfi helal olarak görüyorlar. Bu 9 millet-vekiline sormak isterim, rüşveti hediye, hırsızlığı helal, israfi itibar olarak kabul eden bir din, bir gelenek, bir inanç, bir iman, bir mezhep, bir kitap var mı? 9 kişi söylüyorum, sizde ahlak, naye ef var mı?

AK PARTİLİLERE ÇAĞRI

■ Adalet ve Kalkınma Partisi'nin vicdanı bütün milletvekillerine sesleniyor. Olay Genel Kurul'a gelecek. Lütfen, neye inanıyorsanız, saygı duyuyorsanız, vicdanınıza sorun ve oyunuzu öyle kullanın. Vicdanınıza sorun, neye inanıyorsanız ora sorun, kahvedeki adama sorun, manava sorun, bakkala sorun, yolsuzluk günah mıdır değil midir, günahsa gereğini yapın. Darbe falan bunların hepsi hayke." ■ **OKAN KONURALP / ANKARA**

AYM: %10'a devam

Oylamaya katılmadı

bireysel başvurular birleştirilerek görüşüldü. AYM, usul tartışmalarının ardından 'konu bakımından yetkisizlikten' 2'ye karşı 14 oyla ret kararı verdi. Böylece, bireysel başvuru yoluyla yasa metinlerinin iptali istenemeyeceği karar da verilmiş oldu.

SEÇİMDEN SONRA DA AYM'LİK

Bireysel başvurusu reddedilen BBP Genel Başkanı Mustafa Destici, Türk demokra-

si adına yazmış olduğunu öne sürdü. Baraj takatın milletvekili adayları arkaadışlarının 7 Haziran'daki seçim sonrasında hak ihlali iddiasıyla yeniden ATYM'e başvuru kararları belirlenmiştir. "Karara saygılıyız. Ama ATYM üyelerinin vicdanları ile karar verdikleri söyleyemiyoruz. Siyasi iktidarı basınsız yenildikleri için yazmış oldu. Milletin iradesinin önüne set çektiler. Oysa baraj kalksa tam olarak millet iradesi sandığı yansıyacaktır. Etekleri tutuşmuş" dedi.

Başvurusu reddedilen SP Genel Başkanı Mustafa Kamalak ise "Gerekçeli görüş. Dükten sonra değerlendiririz" dedi.

CHP'li Umut Oran'ın avukatı Haluk Pekşen, karara karşı AYM Genel Kurulu nezdinde itiraz edeceklerini belirtti.

■ Oya ARMUTÇU / ANKARA

[illegible]

Görüş

Güven, Zorunlu - 15.7A KDV Dahil

61

Anayasa değişse de, siyaset değişmeyecek

Hiçbir konuda uzlaşma sağlayamayan siyasi partilerimiz seçimi yasası ve siyasi partiler yasasını değiştirmeye ve "siyasette reform'u elinde tutarken tartışma konusunda uzlaşmayacak"

8. BEŞEYVONDAN ÖZGÜ
12. SEÇİM SİSTEMİ REFORMUNU
BİRLİKTE
16. YENİDE KOMİSYONLU
BAŞKANI İLE SÖYLEŞİ

18. İSTANBUL'DA YAPILAN BAZILAN
20. KOCOTE GÖZLERİ SEÇİMİ
22. İSTANBUL EMMETTAN
PARALEL SÖZLEŞİR

24. İSTANBUL'DA YAPILAN
SEÇİM SİSTEMİ REFORMUNU
BİRLİKTE
26. İSTANBUL 2012'DE
TASARIM BİNALININ
KAVRULMASI

Milli Gazete

